# RVARDI TAPPERI

## AB ENCHVSIA, ECCLESIAE COLLEGIATAE S. PETRI LOVANIENSIS DECANI, ET EIVSDEM FLORENTISSIMAE ACADEMIAE CANCELLARII, OMNIA, QVAE HABERI POTVERVNT,

# OPERA.

*Quorum Indicem beneuole lector, vide pagina sequenti.*

Adiecto Indice rerum necessario.




COLONIÆ AGRIPPINÆ,

In Officina Birckmannica.

cIↃ.IↃ.LXXXIII.

*Cum gratia & Priuilegio S. Cæsareæ Maiestatis.*

# OPERVM D. RVARDI TAPPERI INDEX.



## IN COMMENDATIONEM OPERIS.

*Caluini fraudes, & dogmata falsa Lutheri*
*Quidquid & infausto Brentius ore vomit;*
*Quidquid Saxonico, docuit vel scripsit in orbe*
*A terra dictus, nigrior ipse, nigra;*
*Quidquid & exuuys Monachi & pietate relicta*
*Bucerus tradit; miles & Helueticus,*
*Tapperus tanta cum dexteritate refellit*
*Solus, vt haud alio sit tibi Lector opus.*
*Cuius commendant diuina volumina morum*
*Integritas, vitæ cum pietate viri.*
*Fatidici hic resonant oracula pneumatis, Auctor*
*Cuius in his scriptis gnauiter egit opus.*
*Quæ si tunc cura maiori amplexa fuisset,*
*Non iam Guesiacum Belgica ferret onus.*
*Quidquid ab ingenio tam sacro prodijt olim,*
*Extabat sparsum quod variante typo,*
*Rursus ad incudem reuocauit Milius, vnum*
*Et tibi limatum dat pie Lector opus.*

# REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IVLIO, DEI GRATIA EPISCOPO HERBIPOLENSI, FRANCIAE ORIENTALIS DVCI &c. DOMINO SVO CLEmentißimo.



NTER eos, qui de rebus sacris, illustrißime Princeps, in articulis controuersis hodie sententiam suam populo proponunt, rectè ij facere potißimum videntur, qui eam non solum sacræ Scripturæ locis, verum etiam rationibus, & alijs solidis argumentis confirmant. Variè enim detorqueri videmus, quæ ex sacra Scriptura depromi solent. Quod si autem ij etiam ad contrariæ partis obiectiones plene responderint; omnibus certè numeris muneri suo satisfecerunt. Veritas enim, quæ omnis disputationis scopus esse debet, in profundo demersa, subtili ignorantia, quæ speciosa quidem multa comminisci solet, quibus vera obscurari atq; inuolui solent, ea ratione depulsa, in lucem prodit. Quamobrem arguta sæpè & diligenti opus est disputatione, vt falsitate ob oculos posita, quæ multis inuolucris tecta, se mundo pro veritate plerunq; venditat, veritas ab ea discerni & agnosci poßit & à pijs & bonis omnibus ambabus vlnis amplecti. Qui verò in tot ac tantis de religione dißidijs aduersariorum argumenta nō satis expendunt, nec ea, qua decet, ratione impugnant & euertūt, ij raro vllis aliquid in re, qua de agitur, multo minus viris eruditis, persuadent: Quo fit, vt quemadmodū ipsi omnem laborē & operam perdunt, ita Ecclesia Christi ex eiusmodi indiligenti, importuna & indocta sæpè docendi & disputandi ratione plurimum damni capiat. Quid enim aliud viri docti, qui de sacris scribunt, spectare debent, quàm vt proximum doceant, immò eum, qui forte errat, etiam renitentem armorum vi ac pondere quasi hostem premant, pressum vincant, victo demum, id quod verum obtinet, aptis argumentis persuadeant. In quo dimicandi genere cùm non desint hodie varij, qui sese veluti fortes Heroes, strenuos præbeant: tamen quantum in hac parte vni Ruardo Tappero nostro, Enchusiano, præ cæteris multis tribuatur, Catholici omnes per totum orbem, & iam pridem testati sunt, & etiamnum planißimè testantur. Hic à prima pueritia in litteris Louanij, præclara omnis doctrinæ Academia, institutus, omnem porrò ætatem in ediscendis Theologiæ mysterijs illic ita triuit, vt aßiduis indefeßisq; laboribus & acris ingenij contentione, æqualibus suis superior, Doctorum Theologorum princeps, quem illi Cancellarium appellant, tandem euaserit.

Quoniam igitur initia ille progressus ac fines doctrinæ Protestantium & eius, quam Caluinianam nominant, vidit, & vtrorumque fundamenta, rationes, & argumenta diligenter perscrutatus est; de ijs etiam cum præstantißimis Theologis sæpè ac multum communicauit: publice deniq; ac priuatim disputauit; summo in Deum & Ecclesiam Catholicam amore studioq; excitatus,

970 † 2 Caroli

)-50

*Caroli verò Quinti Imperatoris cohortatione & iussu prouocatus, ea, quæ illi
per errorem secus, quam Catholici, sentiunt, librisque comprehenderunt, ipse
articulis triginta duobus examinare, explicare, & confutare statuit. Eas lucu-
brationes, post quàm cum collegis, quos in partem laboris etiam vocauit, cum-
que vniuersa Academia Louaniensi assiduè cōtulisset, & singulas ipsi seduloq;
perpendissent, ne hoc tantum in Ecclesia lumen sub modio, quemadmodū Chri-
stus Dominus noster Iesus ait, reconderetur, ipse in libros aliquot collectas, vt
ijs piorum cœtus iuuaretur (tum enim Concilium Tridentinum sanandis tot sa-
cræ religionis vulneribus habebatur) partim euulgauit. Articulos enim duode-
cim posteriores morte præuentus non absoluit nec edidit. In his editis osten-
ditur, quid de singulis illis viginti, hodie controuersis articulis, patres in vni-
uersa Catholica Ecclesia vbiq; & semper, & ex quibus Scripturis, senserint,
crediderint scriptisque & vsu docuerint ac constituerint. In adstruendis
suis de religione sententijs & conclusionibus, quas veras, firmas, credendasq;
proponit, & in confutandis aduersariorū opinionibus argumenta eruit, vel ab
auctoritate, vel à ratione, aut ea ab vtrisq; ducit. Ab auctoritate quidem sacræ
Scripturæ, in qua & sincera eius explicatione arcem doctrinæ præcipuam con
stituit. Deinde etiam ab auctoritate traditionum Christi & Apostolorum,
Conciliorum potissimum generalium, & eorum quoque, quæ Prouincialia vo-
cantur, item sanctorum Patrum & eorum, qui scholastici Theologi dicuntur,
qui omnes proprij sunt Theologicæ facultatis loci. Quæ verò argumenta à ra-
tione collegit, ea in primis à naturalis rationis, quæ per omnes scientias, lumi-
ne naturali latissimè sese porrigit, auctoritate depromit. deinde ab auctoritate
Philosophorū, qui naturam ducem sequuntur. tertiò etiam ab humanæ Histo-
riæ auctoritate quædā adfert. Qua in re quanta laude dignus sit, ipsemet lectori
suo facilè probabit. Certè etsi veteres Theologi abundantissimam rerum supel-
lectilem & copiam in Theologiæ disciplinam inuexerint, vt ipsis solis inuenti-
onis & materiæ subministratæ laus longè præclara meritò debeatur: iunioris
tamē Scholæ magistri eas res à veteribus inuentas noua ratione, via & arte ita
ad communem vsum accommodarunt, vt quæ olim à veteribus fusè & liberè
disputabantur, ea nunc faciliore & cōmodiore ordine tradita, articulatim, &
quasi punctis quibusdam strictè ac pressè differantur & ad viuum resecentur.
Quapropter scholastici doctores, insigni operâ ista præstita, de hac diuina phi-
osophia, quam optimè meriti censeri debent. Quod ad orationem attinet, or-
natius Ruardus hic noster disputat, quam Scholasticis mos est. Tametsi verò
rarò inueniuntur, qui de difficilimis rebus, hoc est, de Theologicis controuer-
sijs, dilucidè ac simul sententijs argutè & verbis ornatè dixerunt, vel scripse-
runt, tamen quantum hic auctor noster vtroq; genere valuerit, præstiteritq;,
postquàm hæc eius scripta quis legerit, facilè erit assequi. Nemo in scholastica
disputatione tersam orationem tanquam necessariam requirit, quare ipse Rhe-
torum phaleris eam minimè vestiuit, nec scholæ propria verba & peculiares lo
quendi modos à se remouit, ne duplici labore Lectorem, vno rerū, altero ver-
borum intelligentia inuestiganda fatigaret, nec ad Theologum cognoscendū
Grammatico interprete opus esset.*

*Quoniam verò, omnium, maximè autem eorum, quibus Ecclesiæ administratio & Religionis cura à Deo Opt. Max. commissa est, plurimum interest, veras sententias de controuersis Christianæ nostræ fidei articulis exquirere & penitus nosse; vt ipsi officio suo rectè in tanta pugnantium opinionum diuersitate perfungantur, alios rectè sentientes confirmando ac stabiliēdo, alios verò nutantes fortè, instruendo ac iuuando, vel etiam, si qui aberrarunt, in viam reuocando; rectè me facturū existimaui, si hoc opus, nunc in Germania, quasi renatum, Celsitudini tuæ, Illustrissime Princeps, inscriberem, quippe quæ non modo à Deo Opt Max. constituta sit, vt populum, ciuili iure administrando gubernet; sed etiam, quod præcipuum est, vt gregis Christiani suæ diœceseos curam diligenter, vti Episcopus, gerat. Non autem Illustriss. C. T. putabit ideò hoc à me fieri, quasi aliquid suppleri posse credam, quod Illustriss. C. T. desit: sed potius, vt ad cætera multa quibus Illust. C. T. in hac parte abundare scio, hic etiam, quasi nouus quidam artifex accedat, quò quæ hactenus benè instituta sunt & gesta, huius consultoris sententia accedēte, magis ac magis probentur ac confirmentur. Adiunctæ sunt explicationi controuersiarum graues etiā Orationes eiusdē, auctoris Theologicæ, itē Quodlibeta, quæ vocantur, quæ quemadmodū spero, cùm alijs omnib. tum verò in primis nouæ isti Academiæ, quam recens Illust. C. T. in ciuitate sua VVirceburgi erexit, perutilia futura, ad quā ea, T. Illust. C. auspice ac patrono, à Louaniēsi Academia, quasi à matre quadā filiæ benè cupiente, veniunt, ita quoq; futura quàm gratissima. Poterunt enim hæc non modo iuuare eā: sed etiā, inter quamplurima pietatis & literarum monumenta, quibus dictā illam ciuitatē, nulli sumtui parcens ad communem Reipub. vtilitatem mirificè Illust. C. T. exornat, lumine aliquo suo illustrare. Hæc omnia æternùm posteris testabuntur memorabilem ingenij Ill. C. T. & animi magnitudinem, quippe quæ antiquissimā nobilitatem generis, quæ tanti à plurimis aliquando fit, vt, qui ea præditi sunt, cætera omnia contēnere præ ea & nihili facere videātur, etiam pietate & doctrina morumq; grauitate & elegantia, veluti obscuram lucem, immissa face, illustrare non dubitauerit. Spero Illust. C. T. hoc opus animo clementi & beneuolo suscepturam, vt quod Caroli Quinti Imperatoris inuictissimi iussu in Belgio natum est & serenissimi Philippi Hispaniarum Regis dein autoritate creuit, in Germania T. Illust. C. auspicijs ad propugnanda & aduersus hostes stabilienda Catholicæ doctrinæ dogmata sedulo legatur, vigeat, ac perpetuo viuat. Deus Opti. Maxi. Reuerendiss. ac Illustr. Celsitudinem tuam Ecclesiæ suæ, Reipu. ac nobis quàm diutissimè conseruet incolumem, atq; omnia felicissima benignè largiatur. Kalendis Augusti, M. D. LXXXII. Ex Vbiorum Colonia.*

I. C. T.

ex animo addictissimus famulus

Arnoldus Mylius Vrymoersensis.

# SERENISSIMO AC PIENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO D. PHILIPPO REGI ANGLIAE, FRANCIAE, HIBERNIAE, NEAPOLIS, HIERVSALEM, &c. DVCI

*Mediolanensi: Principi Hispaniarum, Domino ac Principi nostro.*



ON abs re admirari poteris Serenissime Rex, quòd quũ inclytæ Maiestati tuæ nõ modò facie, sed & nomine ignotus sim, ausus fuerim sub eius protectionem in lucem edere nouum hunc meum fœtum Declarationis Articulorum, quos Theologica facultas nostræ almæ Academiæ Louaniensis ex iussu Clementissimi Domini nostri Imperatoris Caroli V. Serenissimæ Maiestatis tuæ genitoris collegerat, veluti symbolum quoddam circa dogmata ecclesiastica, nostro hoc seculo ab annis triginta quatuor cœpta à quibusdam in quæstionẽ vocari. Sed mihi ausum hunc præbuerunt quidam hic præclari, tuæq; Maiestatis studiosissimi viri: inter quos præcipuus fuit prudentissimus ille vtriusq; Iuris Doctor D. Viglius Zuichemus Phrysius Secreti Consilij eiusdem patris tui Præses. Iudicabat enim omninò decere, vt liber in hoc conscriptus, quò Ecclesiæ fides à multis iam annis in plurimorum animis veluti lacera, suæ integritati restitueretur, sub eius quoq; patrocinium prodiret, qui eodẽ quo parens studio, Catholicæ religionis tutelam se suscipere cunctis ostendit. Rerum enim concentus omnibus in rebus semper est gratissimus. Si enim ab vnguibus (vt in Prouerbijs est) leonem cognoscimus, quis vnquam regum tam exiguo sui principatus tempore adeò sese impẽdit Christi fidei pristino suo nitori restituendæ: deinde Christianis principibus in hoc mutuò conciliandis, vt vno animo toti vacare possent religioni ac fidei Christianæ reparandæ ac propagandæ? Agnoscimus enim ipsius tuæ Maiest. ministerio Christum dominum peregisse, quod primum per Serenissimam & nunquam satis laudatam reginam Mariam tuam coniugem inchoauerat, vt inclytum Angliæ regnum ad sui corporis & sanctæ Ecclesiæ vnitatem, ac sacrosanctæ sedis Apostolicæ obedientiam reuocaret. Et quoniam qui cœpit in vobis opus bonum (Apostolus Paulus loquitur) perficiet in diẽ Christi Iesu: certissimã possumus spem concipere de eadem Maiestate tua, quod vbi gubernacula susceperis amplissimorum ac plurimorum aliorum regnorum, quorum hæreditario iure successorfore cognosceris, eodẽ quo cœpisti duce Deo, vniuersas in illis omnibus funditus extirpabis hereses Cuius quidem certum indicium etiam hinc colligimus, quòd commodissimum ad hoc instrumentum, dico sacræ Theologiæ studium, exemplo Clementiss. Imperatoris patris tui, iamdudum amplificare cœpisti: plurimos in his studijs passim sustentans, variosq; accersens doctissimos viros, qui in huius Anglici tui regni florentibus Academijs gnauiter eadem hęc studia promoueant, quiq; sacrarum litterarum recondita sensa ex communi patrum cõsensu petere doceant ac tradant. Quod quantũ momenti habeat ad veram fidem Catholicam reparandam, ac deinceps propagãdam, modò Deus suũ adiungat auxilium, docet frequẽs vsus & experientia patrum ac Conciliorum. Ad quod, cum Deo propitio sperem non nihil fructus & commoditatis allaturos hos meos labores, non est, quod quis miretur cur sub tanti Principis protectione, adhortantibus (vt dixi) amicis, quorum consiliũ respuere non potui, in publicum eos prodire iusserim: quo (si fortè me iã prouectæ ætatis senem, ex hac vita breui discedere contingat) poterit ille sua authoritate à calumniatoibus quibusque tueri. Quòd si Deus tribuat vt hoc

tuo

tuo tempore œcumenicum redintegretur Concilium, placueritque principibus ac concilij patribus in eo procedere, modo quo religiosissimus quondam imperator Theodosius ab episcopo Nectario persuasus processit, dum Arrianis in varias hæreses dissectis mundus plurimum tumultuaretur, ut est in Annalibus. Considerãs enim Imperator ille, quòd disputationibus acriores redduntur hæreses potius quam sopiantur: dum pertinacissima hæresis, nec ferro, nec igni, nec rationibus, nec scripturis, nec veterum authoritatibus vnquam cedit, dum omnia hæc ad suum sensum detorquet: congregatos vndique hæresiarchas rogat, num in precio habeant illos ecclesiæ doctores, qui ipsorum tempora præcesserant: vt si illos reprobarẽt, aut anathemate damnare auderent, protinus à populi multitudine profligarentur. Dũ igitur se faterentur illos, vt præceptores in honore habere, rogat rursum Imperator, num ergo ipsos vt fide dignos Christianorum dogmatũ testes amplecti velint: vt hoc ab eis concesso, quod omninò consequens esse debuerat, non aliud restaret Catholicæ fidei propugnatoribus, quàm veterum libros proferre, quorum testimonijs vera dogmata statuebantur & confirmabantur. Sed hoc audito ortum est inter illos multiplex dissidium: alijs quidem assentientibus, alijs verò negantibus, quod viderent scopo ipsorum id non conducere. Atq; ita non modo secta à secta dissentiebat: sed nec illi mutuò concordes erant, qui antea in vnam conuenerant hæresim. Quorũ responso aduertit Imperator eos in sola cauillosa disputatione, non autem veritate aut veterum auctoritate seu expositione cõfidere. Si hoc, inquam, modo in œcumenico concilio placuerit procedere, poterunt hæ nostræ lucubrationes non paruo esse adiumento, dum minimo negotio circa singulos articulos controuersos hinc statim inuenire licebit, quid de illis patres & concilia senserint ac statuerint, quibusq; ex scripturis. Qui modus si initio harum sectarum, quibus nunc Ecclesia affligitur, Clementissimo Imperatori tuæ Maiestatis parenti suggestus fuisset, & ille vt omnes eum modũ sequerentur curasset, iam olim extinctas putarem omnes hæreses, sopitaq; vniuersa schismata. Imò & nunc eo modo, si nostris iniquitatibus non pergamus à nobis repellere Domini auxilium, poterit tandem, abiectis errorũ & hæresum tenebris, fidei splendor & claritas toti orbi illucescere. Accipe igitur Serenissime Princeps, qua soles humanitate, nostrum hoc opus: non quale decet tuam inclytam Maiestatem, sed quale nobis exhibere conceditur per ætatẽ, innumerasq; occupationes, quibus hinc inde quotidie emergentibus, tantum non obruimur. Speramus tamen ipsas fore non inutiles: sed per eas id tandem nos assecuturos, vt omnes vnum vno ritu Deum colamus, qui inclytam ac serenissimam tuam Maiestatem suo obsequio, & Ecclesiæ suæ Catholicæ vtilitati, plurimis annis seruet in omnibus prosperam atque incolumem. Louanij Kalend. Augusti, Anno 1555.

*Socrat. eccl. histor. libr. 5. ca. 10 & tripart hist. lib. 6 cap. 19.*

*Tuæ Sereniss. Maiestati addictissimus*

*Ruardus Tapper ab Enchusa.*

# ARTICVLI HOC PRIMO TOMO
## CONTENTI ET EXPLICATI.

### Primus.

*Credendum eſt ſeptem eſſe Eccleſiæ Sacramenta à Chriſto inſtituta, quæ ſunt, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium. Per quæ quamuis externa & corporalia ſigna, Deus inuiſibiliter (ſiue per bonos, ſiue per malos miniſtros) noſtram ſalutem operatur.*

### Secundus.

*Baptiſmus ad ſalutem omnibus eſt neceſſarius, etiam infantibus: per quem peccata plenè tolluntur, & fiunt filij Dei ac hæredes vitæ æternæ, nec vnquam eſt iterandus.*

### Tertius:

*Pœnitentiæ Sacramentum (quod poſt Baptiſmum omnibus relapſis eſt ad ſalutem neceſſarium) complectitur Contritionem, Confeſſionem, & ſatisfactionem.*

### Quartus.

*Contritio eſt dolor de peccatis propter Dei offenſam ſuſceptus, cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi: non autem (vt quidam hoc ſeculo perniciosè docent) terror conſcientiæ, propter apprehenſum gehennæ ſupplicium peccatis debitum. Præparat tamen hic terror, & gehennæ metus, ad veram animi contritionem.*

### Quintus.

*Confeſſurus diligentiam legitimam adhibere debet, quò ſacerdoti Iudici ſuo manifeſtet omnia peccata ſua mortalia, etiam occulta cordis, vt ab eis per illum abſoluatur: cuius abſolutionis miniſter eſt ſolus ſacerdos, ſecundum Eccleſiæ ritum conſecratus.*

### Sextus.

*Satisfactio eſt perſolutio pœnæ plerunque adhuc debitæ, remiſſa iam culpa. Nam omnem pœnam peccato debitam ſemper condonari culpa remiſſa, erroneum eſt, & ſcripturis ſacris aduerſatur.*

### Septimus.

*Certa fide tenendum eſt hominem habere liberum arbitrium, quo poteſt malè, & cum gratia Dei benè agere, & poſt mortale peccatum admiſſum, Deo adiuuante pœnitere, ac peccatorum remiſſionem conſequi.*

ARTI-

# ARTICVLVS PRIMVS.

*Credendum est septem esse Ecclesiæ Sacramenta à Christo instituta, quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium, per quæ quamuis externa & corporalia signa, Deus inuisibiliter (siue per bonos siue per malos ministros) nostram salutem operatur.*

*Articulorũ epitome atq; methodus.*



Rticulus primus proponit numerum, authorem, vsum, & ministros Sacramentorum, eaq; sequentes ordine prosequuntur, & post Sacramenta perpetuitatem & vnitatẽ Ecclesiæ catholicæ, & præpositi eius ea Christi institutione, naturam & efficaciam constitutionum Ecclesiasticarum: deinde de Sanctis qui cum Christo regnant inuocandis, de statu animarũ in futuro seculo, libertate Christiana, & alijs quæ nunc controuertuntur, & hæc omnia simplicissimè proponunt: in hoc enim collecti sunt, vt populus Christianus doceatur, quid sequi debeat in dogmatib⁹ fidei, quæ ab annis triginta sunt controuersa. Hæc autem cum magna ex parte contingant Sacramenta Ecclesiæ, & initiò in libro conclusionum & in captiuitate Babylonica cœpta sit per Martinum Lutherum Fides Ecclesiæ circa Sacramenta (in quibus periculosiùs apud plebem erratur) corrũpi, & postea progressus fit ad reliquam eius doctrinam, quam ferè vniuersam temerauit, ideo ab illis exordiri conueniebat, & ordine prosequi, quid de vnoquoq; credit & credidit semper Ecclesia Christi catholica: & deinde quid de alijs nunc controuersis, quæ apud maiores nostros nunquam in dubium sunt vocata. Porrò hũc ordinem circa singulos articulos sequuturi sumus: Primo veritatem articuli ostendemus per sacrarum Scripturarum testimonia, per Conciliorum generalium definitiones, & per concordem Patrum doctrinam: Deinde explicabimus, in quo aduersarij à nobis dissidiant, & rursum in quo nobiscum conueniant: Tertio, argumentis, Scripturis, & rationibus quæ opponuntur respondebimus.

*Qua methodo singuli tractandi.*

*Sacramentũ est efficax signum gratiæ.*

Sunt autem Sacramenta, maiorum traditione & vsu & Ecclesiæ catholicæ, externa & sensibilia gratiæ signa efficacia, hoc est, per quæ sua pietate misericors Deus certò & infallibiliter salutares gratię effectus, in eo cui adhibentur, modò præparatus sit, operatur, [illegible] losq; fieri significat: permanent autem hi [illegible] us, Sacramento transeunte, nec in actu [illegible] um consistunt: nam per Baptismum confertur naturæ diuinæ consortium, iuxta sententiam Petri, ad quod consequitur ex regeneratione adoptio, filiatio & ius ad hæreditatem æternam, quæ post Baptismũ manent, & per Pœnitentiam reparatur & restituuntur, & in alijs Sacramentis idem fieri ostendetur. Cùm enim huiusmodi signa sacrum Christi Euangelium nobis tradat, conueniebat, nomen aliquod esse, quo propriè significarentur: & quia Latino destituebamur, eò quòd res Latinę linguæ Magistris fuerat incognita, oportebat nomen aliquod illis accommodare, nec visum est commodius quam Sacramentum, vt Sacramentum ad instar similium nominum dicatur, per quod sanctificamur, quodq; ad effectum sanctificationis adhibetur, sicut ornamentum quo ornamur, & vestimentum quo vestimur. Nam Latinis authoribus sacramentum est iusiurandum, & quod iusiurandi sacratione interposita geritur, aut natum est. Maiores itaque nostri Sacramentum appellauerunt, quod est signum & modo quodam causa sanctificationis, simili que necessitate Dominus noster Iesus & Apostoli nominibus, Fidei, Fidelis, Spiritus sancti, & alijs multis per accommodationem vsi sunt in alia significatione quàm habebat eorum proprietas, & propter Arrianos appropriata sunt nomina Persona & Hypostasis, ne deessent nobis quæ eis responderemus quærentibus, quas tres res cõfitemur, Patrẽ, & Filium, & Spiritum sanctum, tres scilicet Personas aut Hypostases in essentia simplici, & omnibus modis vna subsistentes. Necessarium enim erat, quòd nostræ religionis noua mysteria sua haberent vocabula, quibus propriè tradi & explicari possent. Et tam sacrum hoc nomen habitum est semper, vt Germanicum idioma ipsum seruauerit illibatum, sacratiusq; habitum sit, quàm vt in aliam linguam verteretur, sicut B. Augustinus docet lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 11. de nominibus Amen & Alleluya: quorum, inquit, propter sanctiorem authoritatem, quamuis interpretari potuissẽt, seruata est in scripturis antiquitas: Et ideo, vt scribit D. Ioannes Eckius homilia 1. de Sacramentis, Vlricus Zuinglius omnium Sacramentorum exterminator & euersor, etiam nomen hoc odit, cupitq; Germanis vocem hanc nunquam fuisse receptam. Cùm enim hãc vocem, inquit, Sacramentum, audiunt, aliquid magnũ sanctumq; intelligunt, quod videlicet suam cõscientiam à peccato liberet.

*1. Pet. 1.*

*De nomine Hypostasis Magister in Sent. distin. 26. ex Hier. ad Damasũ Papam in epistol. qua incipit. Quoniam vetusto oriens. Tom. 3.*



Hvinsmodi autem signorum res & efficaciam nobis tradit sanctum Christi Euangelium, dum docet nos renasci ex aqua & Spiritu sancto. Et Marci vltimo: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Nam infantes nulla adhibita operatione propria, per aquam Baptismi, ea filijs iræ fiunt filij Dei & hæredes vitæ æternę. Docet & saluatorem dixisse de Sacramento Pœnitentiæ Apostolis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nam Baptismus ante Christi institutionem & priusquam sacramentum esset,

*Baptismus. Ioann. 3. Marc. vlt.*

*Pœnitentia Ioann. 20.*

esset, mera lotio erat & actio humana, nul-
lumq; gratiæ effectũ operabatur. Ex Christi
autem institutione mundat a peccatorũ sor-
dibus, hocque fieri significat. Quę, inquit ve-
*Augustinus,* nerabilis Doctor Augustinus, tanta est vis a-
quę, vt corpus tangat & cor abluat, tractatu
*Chrysost.* 8. super Ioannem: Et B. Chrysostomus homi.
24. in Euangelium Ioannis: Si quæris, inquit,
quomodo aqua potest generare, interroga-
bo & ego, quomodo semen & ipsum aquo-
sum existens, potest in hominem transfor-
mari? sicut igitur in semine corporali est to-
tũ gratiæ diuinæ, ita in baptismate aqua sub-
dita est, & spiritus omnia operatur, & inuo-
*Confirmatio* catio praecedit, immo Dei praesentia. Et de
Confirmatione testatur B. Lucas in Actibus,
*Actuum. 8* cap. 8. Quod cùm Petrus & Ioãnes venissent
Samariam, & orassent pro baptizatis, in no-
mine Domini Iesu, imponebant manus su-
per illos, & accipiebant Spiritum sanctum.
*Actuum. 19* Et idem de Paulo narrat Act. 19. Quòd acce-
perunt spiritum sanctum, quibus manus im-
*Eucharistia* ponebat. De sacra Eucharistia Dominus sal-
*Ioan. 6.* uator: Qui manducat carnem meam, & bi-
bit meum sanguinem, habet vitam æternam,
*Ordo.* & ego resuscitabo eum in nouissimo die. De
*1. ad Tim 4.* Ordine scribit Apostolus Paulus ad Timot.
à se ordinatum. Noli negligere gratiam, quæ
data est tibi per prophetiam, cum impositio-
ne manuum presbyteri: & in epistola ad eun-
*2 ad Tim. 1.* dem 2. Admoneo te vt resuscites gratiã Dei
quæ in te est per impositionem manuũ mea-
*Ioan. 20. c.* rum. Docet idem & Saluator Ioan. 20. cap.
quando insufflauit & dixit: Accipite Spiri-
tum sanctum: quorum remiseritis peccata,
*Augustinus.* remittuntur eis: quæ explicans B. Augustin.
libr. 4. veteris & noui testamenti, cap. 93. In-
spiratio hæc gratia quædam est, quæ per tra-
ditionem infunditur Ordinatis, per quã cõ-
mendatiores habeantur. Vnde Apostolus di-
cit ad Timot. Noli negligere gratiam quæ in
te est, quæ data est tibi per impositionem
manuum presbyteri: semel ergo fieri opor-
tuit, vt de cætero traditio ista non sine dono
spiritus sancti esse credatur. Sicut enim in
Saluatore forma data est visibiliter, vt post
baptismum spiritus sanctus credentibus de
cætero inuisibiliter dari non ambigeretur,
*Extrema* ita & in supradicta causa forma data est in
*vnctio.* principio, vt ex eo traditioni Ecclesiasticæ
*Iacobi vlti* spiritus sanctus infusus credatur. Sacramen-
tum autem extremæ Vnctioni clarè docet
Iacobus: Infirmatur quis in vobis, inducat
presbyteros Ecclesię, & orent super eum, vn-
gentes eum oleo in nomine Domini, & ora-
tio Fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eũ
*Matrimo-* Dominus, & si in peccatis fuerit, remitten-
*nium.* tur ei. Et Matrimonium esse Sacramentum
nouæ legis ostendit Apostolus Paulus ad E-
*Ephes. 5.* phes. 5. non tam ex nomine sacramẽti, quam
ex deductionis serie, in qua docet Matrimo-
nium fidelium in gratuitorum & gratiarum
ordinem sublimatum. Viri, inquit, diligite
vxores vestras: non vt vxores aut carnem ve-
stram tantùm, sed sicut Christus Ecclesiam
suam, vt in vxore, maritus Ecclesiam spectet

Christi sponsam: & vxor virum, quasi Chri-
sti typum. De quibus pleniùs circa articulos
peculiariter singula sacramenta prosequen-
tes, vbi etiam euacuabuntur responsiones
aduersariorũ ad scripturas citatas: Et in hac
significatione rectè definitur Sacramentum *Sacramentum quid.*
a Magistro in Sententijs, quod est inuisibilis
gratiæ visibilis forma, hoc est, sensibile si-
gnum, cuius imaginem gerit & causa existit:
Causa autẽ saltem ex virtute Dei assistente.

EX qua nominis Sacramẽti ratiõe & cita-
tis scripturis, sequitur, quod à Christo,
vt habet articulus, sunt instituta. Quod
enim nostram salutem operatur, & eam fie-
ri significant, naturalem rerum ex quibus
constant, virtutem excedit: nec earũ tantum,
sed & omnis creaturæ etiam Angelicæ: gra-
tiam enim & gloriam dabit Dominus, & ia
solus. Ab eo autem est sacramentorum insti-
tutio, à quo est eorum efficacia, visque ope-
ratoria & significatio: sicut legis institutio
ab eo, a quo est virtus subditos obligãdi: de-
trahe (inquit August.) verbum (etiam insti- *Augustinus.*
tutionis & ordinationis sacramẽti, quo dis-
posuit in baptismo, mundare conscientiam)
quid est aqua nisi aqua? nec enim salutẽ signi
ficat, nec efficit. Christus autem & res & ver-
ba, in quibus sacramenta consistũt, elegit, &
dedit eis significationem, mortisq; ac passio-
nis suæ merito fecit ea efficacia: & ideò ab
eo, vt hominum & Dei mediatore, sunt insti
tuta, vt nostræ infirmitati de eis quasi phar-
macis prouideret, quibus semper assisteret
operando effectus quos significãt, quando id
suscipiente non esset impedimẽtum: qui ta-
men vt Dei filius vnà cum Patre & spiritu S.
primarius est eorum author & largitor.

POtuisse Christum cõmunicasse & com-
misisse Sacramentorum institutionem,
quo ad significationem & efficaciam, mi
nistri, vt in nomine ministri conferrentur,
& eorum etiam virtute & merito essent ef-
ficacia, docet beatus Augustinus tractatu 5. *Aug tract.*
in euangelium secundum Ioannem, sicut eis *5. in Euange-*
communicauit potestatem miracula facien- *lium Ioan-*
di, sed quia non conueniebat vnitati & salu- *nis.*
ti fidelium, non fecit. Ministerium (inquit)
dedit Christus seruis, sed potestatem sibi re-
tinuit, quam si vellet, poterat seruis dare, vt
seruus daret baptismum suum tanquam vicę
sua, & potestatem suam constituere poterat
in aliquo vel aliquibus seruis, vt tanta vis
esset in baptismo serui, quanta est in baptis-
mo Domini, sed noluit, ne seruus in seruum
spem poneret, & Tot essent baptismi, quot
serui, vt sicut dictus est Baptismus Ioannis,
sic diceretur Baptism⁹ Petri, vel Pauli, quod
ne fieret, retinuit sibi potestatem Baptismi
Dominus, seruis autem dedit ministerium.
Et Beati Augustini sententiam sequuntur
Magister in Sententijs 5. Distinct. 4. Senten-
tiarum: & beatus Thomas in 3. parte, quæst.
64. Quod tamen alijs non contulerit mini-
sterium Sacramẽta instituendi, quoad signi-
ficationem & determinationem materiæ &
formæ in quibus consistunt, & eorundem
altera-

alterationem & mutationem, quando Fidelium saluti expedire videretur, non satis ex Scripturis constat. Et ideo quidã doctores catholici probabiliter docent, ab Apostolis quędã sacramẽta, ex Christi cõmissione & suggestione spiritus eius, esse instituta & alterata in forma & materia. Quòd verò solius Christi virtute & meritis sacramenta sunt efficacia, & ab eo instituta immediatè, vel saltem aliorum ministerio ex eius commissiõe, certa fide tenendnm est, Scripturis hoe manifestè docentibus: & verisimilius est, quòd sicut leges institui possunt, & publicari ex regis mandato per ministros, quos populo pręposuit: Ita & Christus per suos potsit sacramenta instituere, sicut & mortuos suscitauit, & per Iosue imperauit Soli & Lunæ ne mouerentur. vt docet beatus Augustinus: vnde baptizauerunt Apostoli in nomine Christi: Et io sacramento Confirmationis & Ordinationis, magna est facta mutatio in forma & materia, salua tamen & integra manente significatione, imò explicatiore facta ex obscura & confusa. Potest enim esse, quòd Apostoli quasi per æqnitatem & rationem ex Spiritu Christi interpretati sint mutationẽ, alterationem, vel signorum determinationem esse faciendam ad tempus, vel semper, magis sequendo mentem Christi, quàm verba: siue quod docti ac illuminati a spiritu didicerunt Christum velle signa certa institui, vel alterari. Et si hęc potestas fuerit apnd Apostolos, an fuerit solum apostolica, an in Ecclesia manserit apud eorum successores, inquiri posset, sed nihil horum requirit articulus, qui solùm habet, quod omnia sacramẽta sunt à Christo instituta: non autem quod ab eo sunt instituta immediatè.

Sacramenta à quibus instituta.

SVnt autem hęc septem sacramenta, Baptismus, hoc est, ablutio in aqua, passiua magis, qua baptizandus abluitur, quàm actiua: Vnctio frontis cum Chrismate ab Episcopo: Eucharistia, hoc est, species sensibiles panis & vini, sub quibus post consecrationem corpus & sanguis Christi continentur: Absolutio sacerdotis audita Confessione pœnitentis: Et Vnctio qua infirmus sacro oleo inungitur a sacerdote: Ordinatio & cæremonialis actio Episcopi, quando sacrum Ordinem confert, qua scilicet, dum sacerdotem ordinat, præscriptis verbis porrigit ei calicem & patinam cum pane & vino aqua mixto: Matrimoninm, hoc est, verba quibus mutuam corporum potestatem in se inuicem transferunt vir & mulier, hęc scilicet, accipio te in meam vxorẽ, & accipio te in meum maritum. Hæc sunt septem sacramenta Ecclesiæ quando adsunt minister & materia debita ad verba Euangelica: in quibus sunt à Christo instituta: Omnia enim sacramenta nouæ legis tribus perficiuntur, vt docet Concilium Florentinum, videlicet Rebus tanquam materia, Verbis tanquam Forma, & Persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum, & addit, quòd inter ea tria sunt, Baptismus, Confirmatio & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimunt in anima indelebile, vnde in eadem persona non iterantur: reliqua verò sacramẽta characterem non imprimunt, & reiterationẽ admittunt. Habentque hæc omnia testimonia, vt diximus, in scripturis Euangelicis & Apostolicis, in qnibus singula tradunt.

Concil. Flo.

Characterẽ non omnia Sacramenta imprimunt.

NVmerus tamen hic Sacramentorum, non clarè Scripturis sacris exprimitur, quę ne nomine quidem in hac significatione vtuntur, sicut nec numerus librorum Moysi vel Euangeliorum: nec quòd nouem sunt chori Angelorum, & tres Hierarchiæ, sed vt à maioribus ex Apostolorum traditione horum numerum accepimus: ita septem esse Ecclesiæ catholicæ Sacramenta à Christo instituta. Ex scripturis tamen Sacramentorum hic numerus deduci & colligi potest, cùm septem, & non plura signa gratiæ efficacia in eis tradantur, & ideo septenarius hic numerus Sacramentorum ab Ecclesia catholica comprobatus est in sacrosancta Cõstantiensi Synodo, sessione 15. Vbi inter cæteros articulos Ioannis Hus condemnatos sic habet vnus: Vt filij infideles sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ, de Clauibus, & Ordinibus. Et in concilio vniuersali Florentino, præsidente Eugenio 4. S. Petri in Cathedra Christi successore celebrato, pnst multas disputationes, collocutiones, tractatus, postque oon mediocrem testimoniorum inspectionem, quæ ex sanctis Ecclesiæ Patribus & Doctoribus deducta sunt, omnibusque exactè discussis, (vt habent acta Concilij) & Episcopis Græcis & Armenis Oratoribus auditis, pronunciatum septem esse Ecclesiæ Sacramenta, quæ gratiam continent, & eam dignè suscipientibus conferunt. Vetera verò Sacramenta solùm figurasse per passionem Christi eam esse dandam. Et eadem numerantur quæ in articulo: & singulorum explicatur vsus: horum enim quinque, prima (ait Sacrosancta hæc Synodus) ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima ad totius Ecclesię regimem multiplicationemque ordinata sunt: per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in Fide: Renati autem & roborati nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter etiam & corporaliter, prout animę expedit, per extremam Vnctionem: per Ordinem vero Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur, quæ latè explicat B. Thomas in 3. parte. q. 63. in articulo primo. Quam Concilij definitionem licenter amplexi sunt Græci viri doctissimi, qui magno numero cum suo Imperatore Ioanne Paleologo aderænt, pariter & Armeni, sententijs, quas priùs se-

Conc. Constant. Sess. 15

Con. Flor.

cuti fuerant, relictis: Concilium hoc quàm fuit celebre & numerosum frequentia doctissimorum virorum, historici & præcipuè Blondus qui interierat, in suis historijs testantur. Vere hic licet adducere sententiam religiosi Imperatoris Martiani, in edicto quo mandat seruari definitiones Concilij Calcedonensis: Impius & sacrilegus est qui post Ecclesiæ & tot sacerdotū sententiā, suę opinioni aliquid tractandum relinquit. Quid enim stabile & constans in nostra erit religione, si semel iudicata & rectè disposita reuolui & publicè disputari permittantur? ne simus paruuli, qui circunferamur omni vento doctrinę in nequitia & astutia hominum, ad circumuentionem erroris, dedit Christus suæ Ecclesiæ pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, & voluit tanquam Ethnicum & publicanum haberi, qui Ecclesiam non audiret. Cuius certè vocem nusquam securius & certius audire possumus, quàm in Concilio Oecumenico, ex toto orbe Christiano conuocato. Habet enim Ecclesia catholica sensum & spiritum sponsi sui, quo discernere nouit scripturas diuinas à prophanis, vt docet & ipse Martinus in captiuitate Babylonica: nouit & sponsi sui instituta separare ab inuentionibus & institutis hominum. Promissiões quas fecit suæ sponsæ Ecclesiæ catholicæ, & amor quo est erga eam incensus, non patiuntur quòd à temporibus Apostolorum reliquerit eam quasi prostitui figmentis hominum, eisque illudi, videlicet quòd suæ salutis antidota sub inanibus & egenis elementis, quasi sub institutis & Sacramentis Dei salutaribus, [illegible] vitam spiritus efficacibus quæreret & [illegible]lecteretur. Non minus absurdum est in [illegible] discernēdis falli Ecclesiam, quàm in scripturis discernendis. Et Canō, Ad abolendam, vinculo perpetui anathematis ligat vniuersos, qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de Baptismate, de peccatorum Confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis sacramentis aliter sentire & docere non metuunt, quā sacro S. Rom. Ecclesia prædicat & obseruat, & Innocentius primus in epist. ad Decentium Eugubinum ante annos mille & centum: & Innocentius tertius in Canone, Cum venisset, de sacra vnctione, clarè tradunt, Confirmationem per manuum impositionem, & extremam Vnctionem esse Sacramenta, in quibus gratia confertur. Et de eisdem & sacro Ordine testatur B. August. quòd sunt Sacramenta Ecclesiæ, in libro 2. contra epistolam Permeniani cap. 13 & lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, cap. 1. Nulla inquit causa ostēditur, cur ille qui ipsum Baptismum amittere non potest, ius dandi possit amittere: vtrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur: illud cùm Baptizamur: istud cùm Ordinamur: ideoque in catholica Ecclesia vtrumque non licet iterari: Et de Confirmatione lib. 2. contra epistolam Petiliani, cap. 104.

*Blondus.*
*Edictū Martiani Imperatoris*
*Ad Ephes. 4.*
*Nusquam securius auditur vox Ecclesiæ quam in concilio Oecumenico.*
*Ad Gal. 4.*
*Innoc. 1.*
*Innoc. 3.*
*Augustin. li. 2 contra epistolam Permen. & lib. 1. de Baptismo contra Donatistas*
*August. li. 2 contra epistolam Petilia.*

Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signaculorum sacro sanctum est, sicut Baptismus: & lib. 3. contra Donatistas. de Baptismo cap. 16. Et de extrema Vnctione libro. 2. de visitatione infirmorum, cap. 4. Fusius hæc circa articulos, qui peculiariter de septem Sacramentis loquuntur, dicentur. Et hanc de Sacramentis doctrinam Ecclesia sequuta est semper, & posteritati tradidit. Non enim Maiores nostri, Concilia & sacri Canones aliud tradiderunt de Sacramentis, quàm priùs in schola Ecclesiæ catholicæ, quam Apostolus docet esse columnam & firmamentum veritatis, didicerant.

*Augusti li. 3 contra Donatistas.*

PER hæc, quamuis externa & corporalia signa, nostram salutem operatur Deus (Hic enim verus & proprius est Sacramentorum vsus) pœnitentiam agite, inquit B. Apost. Petrus & baptizetur vnusquisque vestrū in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Et Paulus Apostolus scribit Ephesijs, quòd Christus Ecclesiam suam mundat lauacro aquæ in verbo vitæ, quod de septem Sacramentis ex scripturis & definitione Ecclesiæ catholicæ superiùs est monstratum. Quibus autem rationibus visum est sapientiæ Dei Patris, non solum in verbis, sed & in rebus externis & corporalibus hæc animarum nostrarum antidota instituere, & per ea nostram operari salutem, doctè & piè prosequitur venerabilis doctor Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sacramentis, parte 9. cap. 3. Dona inquit gratiæ spiritualia quasi quædam inuisibilia antidota sunt, quæ dum in Sacramentis visibilibus, quasi quibusdam vasculis homini porriguntur, quid aliud quàm ex patenti specie virtus occulta ostenditur? Æger enim medicamentum videre non potest, sed vas in quo medicamentum datur, videre potest, & propterea in ipsa vasis specie virtus exprimitur medicinę, vt agnoscat quid accepit, & per ipsam agnitionem proficiat ad dilectionem. Et paulò superius: Nemo siquidem est qui nesciat hominem rationalem mutis & insensibilibus elementis superiorem existere, & tamen cùm idem in his salutem quærere iubetur ad experiendam obedientiæ ipsius virtutem, quid aliud quàm suo inferiori superior subijcitur? Et hoc est propter quod infidelium oculi, qui visibilia solum vident, Sacramenta salutis venerari despiciunt, quia in eis tantum quod foris est contemptibile in specie visibili cernentes, inuisibilem virtutem intus, & fructum obedientiæ non agnoscunt. Non enim sciunt, quod fideles salutē ex istis elemētis non quærunt, etiam si in istis quęrunt: sed ex illo & ab illo quærūt in istis, à quo iubentur quærere, & credūt se percipere in istis: nō enī ista tribuūt, quod tribuitur per ista, sed ille per ista salutē præbet, qui in istis salutē quærere iubet: Ad nostrā igitur eruditionē, exercitationē & humiliationē, in externis & corporalibus rebus instituta sunt Sacramenta

*Act. 2.*
*Ephes. 5.*

menta: & quia per hæc signa corporalia lotionem scilicet in aqua, & alia, Deus dignatur remittere peccata, & effectus salutares operari ex Christi filij sui ordinatione, ex opere operato dicuntur salutem & iustitiam nobis conferre, hoc est, non ob nostram, aut ministri fidem vel deuotionem, sed propter solam Filij sui victimam, de quo late posteà dicemus. Quòd æquè malorum & bonorum ministerio Deus nostram salutem sub Sacramentis operatur, docet Apostolus Paulus primo & tertio capite primæ epistolæ ad Corinth. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, & ex superioribus etiam sequitur: Nam cum efficacia sunt Sacramenta ex merito mortis Christi, nec vitæ bonitas sit ratio ea ministrandi, nihil eorum virtuti & efficaciæ decedit aut accedit, siue malus fuerit minister siue bonus: sicut non refert, æger sit medicus an sanus, modò peritus sit & expertus, vt morbum sanet: nec quod argētea sit, vel plūbea fistula, per quam transit aqua ad terram fertilem, de qua venerabilis Doctor Augustinus tract. quinto, in Euangelium Ioannis. Non exhorreat columba ministerium malorum, sed respiciat potestatem Domini. Quid tibi facit minister malus, vbi bonus est Dominus? quid te impedit malitiosus præco, vbi beneuolus est Iudex? Sed ministros (inquiunt) tanti Iudicis, iustos esse oportet, per quos baptizat. Et ego (inquit) dico, & omnes dicimus, quòd iustos esse oportet (per quos baptizat) tanti iudicis ministros: Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent, securum me facit Magister meus, de quo Spiritus eius dixit, Hic est, qui baptizat. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros, qui gloriam suā non quærunt: ministri enim sunt, pro iudicibus haberi nolunt, spem in se poni exhorrescunt? Ego ergo cum Paulo computo ministrum iustum: Quid autem dicit Paulus? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed DEVS incrementum dedit: neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat DEVS. Cùm verò fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminat donum Christi. Quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum: venit ad fertilem terram, per lapideum canalem transit aqua ad areolas. In canali lapideo nihil generat sed hortus plurimum fructum adfert. Et paulo interpositis: Post Ioannem baptizatum est, post hæreticos non baptizatur, quia hæretici baptisma Christi dederunt, quod baptisma non dedit Ioannes. Sic ergo quos baptizauit Iudas, quos ebriosus, aut adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizauit. Non igitur timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic est, qui baptizat: Et talis est baptismus, qualis ille in cuius potestate datur: non qualis ille, per cuius datur ministerium, & idem Augustinus libro tertio cap. octauo, contra Cresconium Grammaticum: Si inter bonos ministros non est melior Baptismus, qui per meliorem datur: nullo modo malus est, qui per malum datur, quia idem Baptismus datur. Et ideò per ministros dispares, Dei munus est æquale: quia non illorum, sed eius est. Et libro 4. contra Donatistas, cap. quarto. Dicitur mihi, Ergo hæreticus dimittit peccata? Sic & ego vrgeo, Ergo qui cælestia mandata non seruat, auarus, raptor, fœnerator, inuidus, verbis non factis seculo renuncians, dimittit peccata? Si per vim Sacramenti Dei, sicut & isti, ita & ille: Si per vitæ meritum, nec ille, nec isti. Et damnatus est articulus quartus Iohannis VVyclef in Concilio Constantiensi. Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non Baptizat, & beatus Bernardus sermone lx. super cantica, iudicat eos hæreticos, qui dicunt: peccatores sunt episcopi & presbyteri, & per hoc nec ad dandum, nec accipiendum Sacramentum sunt idonei.

*Ministri mali & boni æquè idonei (?) ratio.*

*Augustinus.*

*Augustinus.*

*D. Bernardus.*

NEC tantum malorum ministerio, quamdiu occulti sunt, Deus nostram in sacramentis salutem operatur, vt quosdam nunc docere non pudet: sed quamdiu ab Ecclesia tolerantur. Nam beatus Augustinus in superioribus, de sceleratis, qui manifesti sunt, loquitur, citans verba Cypriani ex epistola quarta, libro quarto, cuius frequenter meminit scribens contra Donatistas. Hi enim arbitrabātur ex merito sanctimoniæ ministri sacramenta esse salutaria, vt libro tertio contra epistolam Perme. cap. 2. & epistola vigesimatertia, quæ est ad Bonifacium, & in plerisq; locis libro secundo contra epistolam Permeniani, capite decimo. Quidam inquit ineptissimè & imprudentissimè dicere solent, tunc posse à malo baptizari quemquam, si lateat malitia baptizantis, & quæ superius ex scripturis in probationem eius, quòd efficacia sunt sacramenta à malo ministro, disputata, æqualiter conuincunt de vniuersis malis etiam manifeste, quia Christus est, qui baptizat in spiritu, quamdiu minister toleratur, & secundum Apostolum non nominatur malus, de quo idem Augustinus in homilia quinquagesima ad Corinthios quinto, eam nominationem intelligi voluit, quæ fit quum in quenquam sententia, ordine iudiciario atque integritate profertur. Et paulo superius: Nos communione prohibere quenquam non possumus, nisi aut spontè confestim, aut in aliquo siue seculari, siue Ecclesiastico iudicio nominatum atque conuictum. & Augustinus capite secundo, de Fide & operibus exponit Nominantur, hoc est, noti, famosique sunt, hos vitare oportet, non quia peccatores sunt, sed quia per Ecclesiæ sententiam prohibita est communio. Et sunt anni ferè septingenti, quòd Nicolaus Papa a Bulgaris con-

*Nicolaus P.*

consultus, Augustini & Patrum secutus doctrinam sciscitantibus, si à sacerdote, qui fuerat comprehensus in adulterio, siue de hoc sola fama respersus esset, deberent communionem recipere, nec ne: Respondemus (inquit) non potest aliquis quantumcunq; pollutus sit Sacramenta diuina polluere, quæ purgatoria cunctarũ contagionum existunt. Qualiscunque enim sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinari non possunt, idcirco ab eo, quousque iudicio episcoporum reprobetur, communio percipienda est, quoniam mali bono administrãdo, se tantum lędunt: fax accensa sibi detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi detrimẽtum præbet. Et Lucius 3. in cap. Vestra. de cohabitatione clericorum, concordans Decretalem istam Nicolai & aliam eiusdem, & Alexandri secundi, quæ mandat, quòd nullus audiat missam sacerdotis, quem scit indubitanter concubinam habere: dicit has nouissimas loqui de sacerdote, notoriè per sententiam vel facti euidentiam habente concubinam. Et illam Nicolai in cap. Sciscitantibus, de eo qui toleratur. Vnde dicit: Sine dubitatione teneatis, quòd a clericis & presbyteris, quanquam fornicarijs, quam diu tolerantur, & non habent operis euidentiam, licitè diuina mysteria audiantur, & alia recipiantur sacramenta Ecclesiastica: & beatus Augustinus libro secundo capite quarto de Baptismo, contra Donatistas dicit, quod plenario Concilio Ecclesiæ definitum est, quòd Baptismus Christi sic dari potest ab ijs, qui foras exierunt, quemadmodum amitti non poterat, cùm foras exirent. in Concilio autem Constantiensi. misericorditer indultum est, quòd nemo deinceps à communione alicuius in sacramentorum administratione vel receptione, aut alijs quibuscunque diuinis intùs & extra, prætextu cuiuscunque sententiæ, aut censuræ Ecclesiasticæ, a iure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel quemcunq; vitare, nisi in quem sententia vel censura huiusmodi fuerit à iudice publicata vel promulgata specialiter & expresse, & cæt. excepto casu iniectionis manuum in clericum adeò notoriè, vt nulla possit tergiuersatione celari, &c. Per malos igitur manifestos & notorios, quamdiu tolerantur, Deus sub Sacramentis salutem operatur, quando suscipientes, per peccatum non ponunt salutifero effectui obicem & impedimentum: imò & per Ethnicos & Iudæos a Christi cognitione alienos in sacramento baptismi. Nam à Iudæis & paganis docent sacri Canones verum Baptisma ministrari, vt Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum in cap. A quodam Iudæo, de consecr. distinct. 4. & cap. Romanus, dicitque Romanus Pontifex, non hominem iudicat, qui baptizat, sed spiritum DEI subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat: & quamuis beatus Augustinus libro secundo, contra epistolam Permen. cap. tertiodecimo, super isto dubitare videatur. Verum inquiens, & ab his, qui nunquam fuerunt Christiani, possit Baptismus dari, nihil temere affirmandum sit sine auctoritate tanti concilij, quantum tantæ rei sufficit: in libro tamen septimo contra Donatist. cap. 53. propensior est in eam partem, quòd efficax & salutaris huiusmodi sit baptismus: aduertit enim sententiam Dei, qui cum miserat baptizare, locum habere. Hic est, qui baptizat, super quem videris Spiritum descendentem. Et nunc per Concilium generale Florentinum hoc definitum est. Nam ministri infidelitas, fidem Christi non euacuat. Ipse semper verax in sua dispositione manet. Ponunt autem obicem, qui consentiunt aut fauent malorum peccatis, vel contra Ecclesiæ prohibitionem communicant, vt docet Augustinus libro tertio contra epistolam Permeniani, & epistola 166. contra Donatistas: Peccatis eorum nõ communicamus nisi consentiendo & fauendo. Apud quos tamen sacramenta non minùs sunt efficacia & operatoria, sed ipse effectus, & sacramentorum efficacia per indispositionem suscipientis impeditur: sicut ignis, quamuis est semper calefactiuus, non calefacit tamen, quando deest subiectum caloris capax.

*Lucius P.*

*Concil. Constant.*

*Non Christiani Baptismum etiam administrãt.*

*Augustinus.*

*August.*

EX his quæ dicta sunt, satis constat, quòd totus articulus certa fide credendus est. Nam ex verbo Dei, & definitione Ecclesiæ catholicæ in Concilijs generalibus, & Maiorum traditione certum habet testimoniũ. Et in sacris Canonibus velut hęretici excommunicantur, qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de Baptismate, seu peccatorum Confessione, Matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Rom. ecclesia prædicat & obseruat. Hanc autem docere & semper docuisse de numero & efficacia sacramẽtorum, & toto articulo, quod postea definitum est in Concilijs, & sequitur articulus, omnibus manifestum est, qui epistolas decretales legerunt. Et totum articulum confirmant Canones Concilij Oecumenici sub Paulo & Iulio tertijs sui nominis pontificibus celebrati, quorum

*Primus est.*

Si quis dixerit sacramenta nouę legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationẽ, Eucharistiam, Pœnitentiam, extremam Vnctionem, Ordinem & Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

*Secundus.*

Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis sacramẽta à sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia cæremoniæ sunt alię & alij ritus externi, anathema sit.

*Tertius.*

Si quis dixerit hæc septem sacramenta ita

esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

*Quartus.*

Si quis dixerit sacramenta nouæ legis nõ esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis aut eorum voto per solam Fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

*Quintus.*

Si quis dixerit omnia hęc sacramenta propter solam Fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

*Sextus.*

Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis nõ continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non cõferre, quasi signa tantùm externa sint acceptę per Fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædam Christianę professiõis, quibus apud homines discernuntur Fideles ab infidelibus, anathema sit.

*Septimus.*

Si quis dixerit non dari gatiam per huiusmodi sacramenta semper & omnibus quantum est ex parte Dei, etiam si ritè ea suscipiant, sed aliquãdo & aliquibus, anathema sit.

*Octauus.*

Siquis dixerit ipsa nouæ legis Sacramenta opere operato non conferre gratiam, sed solùm Fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

*Nonus.*

Si quis dixerit in tribus Sacramentis Baptismo scilicet Confirmatione, & Ordine nõ imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

*Decimus.*

Si quis dixerit Christianos omnes in verbo & in omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

*Vndecimus.*

Si quis dixerit in ministris, dum sacramẽta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem, saltèm faciendi quod facit ecclesia, anathema sit.

*Duodecimus.*

Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentẽ, modò omnia essentialia quæ ad conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre sacramentum, anathema sit.

*Errorum qui ca primo art. tale pugnant refutatio.*

DEclarata articuli veritate, per se manifesti fiunt errores qui aduersantur, nec contra eos prolixiùs agere oportet. Nã vt scribit S. Dionysius Areopagita ad Palicarpum Episcopum: dicit ferè quisq; numisma se habere regium, & habet illa fortasse quandam particulam, fallacemque veritatis imaginem, ac si quidem illud confutaueris, alius atque alius eadem de re pertinaci intentione contendet. Porrò ipsa veritatis ratione comparata, & ritè firmiterq; constante, atq; in vim suam præferente, vt à nullo prorsus hominum coargui possit, quicquid illud erat quod in aliquo dissideat, ipsum ex seipso insuperabili statui veritatis obiectum detegitur atque prosternitur: & quantumuis veritatem simulet, arguetur, aliudq; esse quàm id quod verè est, deprehendetur.

*Confessio Augustana refutata.*

Manifestum est autem ex articulo & eius declaratione, quòd definitio seu ratio Sacramenti, quam habet articlus 13. Confessionis protestantium Augustæ Cæsari exhibitæ anno 1530. apertè scripturis sacris & Conciliorum generalium definitionibus aduersatur, verumq; tollit sacramentorum vsum, & ideo aduersarij in ratione nominis, quasi primo principio, à catholica ecclesia dissidẽtes, in nullo ferè cum ea in doctrina Sacramentorum consentiunt. Docent quidẽ Baptismum, sacram Eucharistiam & Pœnitentiã esse Sacramenta, sed sensu & ratione longè diuersis quam ecclesia catholica, imò magna temeritate & arrogantia rationem Sacramenti & vsum quæ ex scripturis & sacrosanctis synodis tradidim⁹, dicunt Scripturis aduersari, & ita re vera nullum relinquunt in ecclesia catholica Sacramentum, eamque spoliant vniuersis, suaque somnia & adinuẽtiones, nouaque Sacramenta hue vsque ecclesiæ ignota sine scripturis substituunt. alia enim est significatio, alius & effectus Baptismi, vt ipsum Sacramentum esse docent, quã tradit doctrina ecclesiastica, & ita aliud Sacramentum est Baptismus Confessionis & Apologię, quam Ecclesiasticus & Euangelicus, vel potiùs non est propria ratione Sacramẽtum, quamuis in lotione aquæ consistat vtrumque: Sic enim habet confessio articulo. 13.

*De vsu Sacramentorum docent. quòd Sacramenta instituta sunt, non modò vt signa professionis inter homines, sed magis vt sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandã Fidem in his qui vtuntur proposita: Fidem inquam qua credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nobis satis fecit, vt habet articulus Confessionis quartus, eundemq; propterea esse vsum Euangelij & Sacramentorum docet articulus quintus.*

Manifestum est enim ex superioribus, quòd Sacramentorum vsus est in operando salutares effectus, eosq; ne lateat nos gratia, quã in nobis Christus operatur, significare. Nam B. Petrus ait nos baptizari in remissionem peccatorum, & quòd similis formæ saluos fecit Baptisma: & B. Paulus, quòd Christus mundat Ecclesiam suam lauacro aquæ, & saluos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis: Et paruuli clamant adhuc infantes, alium esse Sacramentorum vsum, quàm excitare & confirmare Fidem. Nam plenè fructum Baptismi accipiunt, quando per ætatem credere nequeunt, quibus & superuacaneè verba fierent, vel facta adhibentur ad excitandum & confirmandum in eis Fidem. Et valde mirandum est, quod efficaciam Sacramentorum

*Actuum 2. 1. Pet 5. Ephes. 5. ad Titum 3.*

(vel tanquam causarum instrumentaliũ, quibus Deus, nostram salutem operando, vtitur, vel tanquam signorum certorum & infallibilium ob virtutis diuinæ assistentiam, sicut infallibile est verbum institutionis eorum) quæ apertis Scripturis & a Maioribus nostris concorditer docetur, negat Confessio: & significationem, quæ magis ex traditione quàm expreſsis scripturis doceatur, ita pertinaciter vrgent, nec eam tamen quam re vera habent, sed aliam quam suo sensu & ingenio sine Scripturarum testimonio inuenerunt. Sunt enim Sacramenta secundum eos signa remiſsionis peccatorum, ad quam tamen non conducunt, nisi significando, & illius Fidem excitando.

*Sacramenta quo sensu sint aduersarijs signa.*

EX qua nominis ratione docent primò aduersarij, non esse salubriorem & magis efficacem vsum Sacramentorum nouæ legis quàm veteris. Nam in significãdo conueniunt, & idem secundum eos significant, contra definitionem generalis Concilij Floren. & doctrinam Apost. Pauli ad Rom. 6. & ad Herb. 7. cap. & sequentibus, & ad Galat. 4. ad Ephes. 5. & ad Titum 3. Et B. August. in expositione tituli Psalmi septuagesimi tertij, hæc Sacramenta comparans, præcepta, inquit, veteris & noui testamenti sunt eadem, Sacramenta non sunt eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem: Sacramẽta noui testamenti dant salutem, Sacramenta veteris legis promiserunt Saluatorem.

*Aduersariorum dogmata.*

*Mart. Bucer.*

*2 Docent etiam ex eadem eundem esse vsum ac fructum Baptismi Ioannis, imò & purificationis Iudæorum, ac cineris vitulæ aspersi, & Baptismi, quod ex Christi institutione in nomine Trinitatis confertur. Docet enim eis commune esse bonam Dei voluntatem, eiusq; in Christo promiſsiones significare, vt prolixè Martinus Bucerus docet in Comment. epistolæ ad Romanos cap. 3. 3 Docẽt tertiò tantundem valere absolutionem impensam à muliere, quantum si à sacerdote conferatur: jidem enim verba significant, eandemq; habent vim significandi, excitandi & confirmandi Fidem in his qui ea intelligunt. Hinc & aliud paradoxum, tantum crede te absolutum, siue sacerdos ludat, siue serio absoluat, æquè es absolutus. 4. Ex eodem fonte pestilenti, eademq; Sacramenti ratione nata est Anabaptistarum hæresis, docentium paruulos non esse baptizandos, eò quòd credere nõ poſsint, nec eorum Fides baptismi significatione excitari & confirmari. 5 A qua hæresi vt Martin. Luther. ad quem eiusq; doctrinæ principia suum dogma Anabaptistæ referebant, & post eum Ioannes Caluinus se purgarent, docent (id quod per se absurdiſsimum est) paruulos intelligere significationem mysteriorum Baptismi & spiritu Christi intus mouente verè credere. propter Christum sibi peccata remitti, quando baptizantur. Martinus in sermone tertia Dominica ab Epiphania, & Caluinus in prima institutione Christianæ religionis, quod tamen in posterioribus tanquam notoriam absurditatem recantat & mutat. 6 Sextò ex hac nominis ratione tradunt eundem esse Sacramentorum vsum & Euangelij.*

*Mart. in assertione art. 11. & 12.*

*Anabaptistarum hæresis à Lutheranismo nata.*

*De hac absurditate licet videre Aug. in epistol. ad Dardanum, quæ est lvij.*

*Calui. Palinodiã canit.*

Inter quæ Apostolus Paulus apertiſsime distinguit, declarans, quòd Euangelium est virtus Dei in salutem omni credenti, sed tantùm credenti: quia scilicet reuelatur in eo iustitia Dei, ea fide in fidem quæ ex auditu est, hoc est annunciatione boni nuncij quod in eo adfertur: aquam verò Baptismi esse virtutem Dei in salutem omnibus quibus adhibetur, modò non sit obex salutis, quia mundat à sordibus peccatorum, & ex Christi institutione regenerat & renouat etiam eos, qui significationem per ætatem intelligere nequeunt. Nam paruuli sine vllo motu bono cordis, sola adhibita cæremonia Baptismi, fiunt ex impijs filij Dei: nullum enim rationis vsum habere poſsunt vt testatur experientia & docet August. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſsione, cap. 35. & lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 16. & lib. 22. cap. 24. Et quamuis in adultis Sacramenta Fidem præsupponant, saltèm confusam, eius affectus, ad quem sunt instituta, eamque excitent & confirmẽt, propriè tñ sunt instituta vt salutẽ operentur, & eã fieri significẽt: nõ igitur sacramenta sunt in salutẽ credenti, quia in eis reuelatur iustitia Dei, sed quia in eis Deus eã operatur, etiam in non credente, quãdo per ætatem vel impedimẽta credere non potest.

*Rom. 1.*

*Paruuli nullum rationis vsum habere poſsunt.*

EST igitur differentia inter Sacramentũ & Euangelium, quòd Euangelium operatur solum significando per apprehensionem eius quod significatur: Sacramentum verò significat & operatur non mediante significationis apprehensione, quanquam prior natura sit significatio efficientia: sicut verbũ Principis operatorium significando operatur, & mediante significatione actiua, non autem mediante intelligentia eius quod significando dicitur, sic Sacramentum media significatione operatur, non autem intelligentia quæ sequitur effectum. sicut ea sermone Domini: Adolescens tibi dico surge: Lazare veni foras, Iuuenis & Lazarus reuixerunt significante prius natura, quàm sermonem audierunt aut intellexerunt. Nam & hic sermo operatorius fit etiam non potentibus intelligere, sicut dixit Iosue Soli & Lunæ: Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra vallem Hailon: & Dominus in Euangelio: Si monti huic dixeritis, tolle & iacta te in mare, fiet. Sententia hæc est beati Thomæ, dist. 1. 4. q. 1. artic. 3. quòd virtus in rebus est ea verbis significantibus, & ita ea significatione est virtus & efficacia in Sacramẽtis effectus suos producendi. Et significando efficiunt salutem, quamuis hæc significatio non tam manifestè ex scripturis habeatur, vt diximus, sicut efficientia. Salutem igitur nostram Deus operatur per Euangelium: Ego, inquit Paulus Apostolus, per Euangeliũ vos genui, & B. Iacobus: Voluntariè nos genuit verbo veritatis, sed solùm in eo qui audit verbum, intelligit & credit, hoc est, quia reuela-

*Sacramenti ab euangelio discrimen.*

reuelatur in eo institia & virtux Dei, non autem ex Euangelio prędicato propriè. Non profuit, ait Apostolus Paulus, sermo auditus, nō admixtus fidei ex his quæ audierunt. Est enim vsꝰ verbi Euangelici proponere quę Deus locutus est, & annunciatione excitare mentem ad considerationem & fidem eorū quæ proponuntur, nec tamē salutem operatur in omni disposito, sed magna parte pēdet eius operatio ex Dei electione & interna vocatione. Sacramenta autem salutē operantur, vbi nullum est impedimentum ex antiqua Christi dispositione, nō autem propriè ex æterna Dei electione, quanquam ex ea quibusdam applicantur. Nā Paulo & Barnaba prædicantibus crediderunt, quotquot erant præordinati ad vitam ęternam, vt ait B. Lucas Act. 13. & donum Dei esse, audito Euāgelio credere, docet B. August. lib. de spiritu & litera, cap. 33. & 34. & de prædestinatione Sanctorum, ca. 8. & de bono perseuerantiæ, cap. 8. De Baptismo aūt dicit Apostolus Paulus: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est ergo Iudæus neque Græcus, non est seruus, neque liber, &c. Est tñ & Sacramentū verbū visibile, ꝙ quasi spectaculū seu pictura in oculos incurrit, sicut Euangeliū est verbum audibile, vt dicit B. Aug. tract. 80. super Ioan. & in hoc cōueniūt, sed vltra hāc verbi significationē sacramentū habet ex Christi institutione efficaciā in eo cui adhibetur, quæ non pendet ab auditu vel intellectu eius quod significatur, sicut efficacia Euangelij prædicati: similem tamē efficaciam quasi ex opere operato potest habere Euangelium, sicut & Sanctorum reliquiæ ac alia sacra, non vt annunciatur, sed vt adhibetur ad morbos curandos: sic B. Barnabam Apostolum, Euangelium Matthię Hebraice scriptum, scribit Sigebertus in Chronicis, posuisse super infirmos & curasse, & Act. 19. sudaria & semicincta Pauli delata ad infirmos, pellebant languores & spiritus nequam quasi ex opere operato.

*Sigebertus.*

*Sacramenta non necessario lingua vulgari administrāda.*

Ex quibus sequitur, quod non oportet Sacramenta ministrari in vulgari idiomate, cùm significationis Sacramentorum intelligentia, non sit necessaria ei qui illa suscipit: Nō enim minorem effectum habent in homine surdo, paruulo, amente, & nō intelligente quod dicitur, quàm in alijs. Sed contra istud obijcitur: quòd sacramentū est verbum visibile & audibile, nec hominis verbum tantum, sed & Dei: Deo autem loquente auscultare oportet, & intelligere quid loquatur, & vanū est homini loqui idiomate ignoto quod non intelligit: videntur igitur sacramenta ministranda esse in lingua vulgari, vt cognoscatur quod loquatur Dominus, quid operetur in sacramentis, eiusq; dona cum gratiarum actione suscipiantur. Cui respondetur, admittendo quòd Deus in sacramentis loquitur per verba ministri, & res adhibitas: sed quia sermo est operatorius, & non solū mediante intelligentia eius ad quem dirigitur, quo modo Deus loquitur & operatur per Euangelium, non oportet eum cui administrantur, significationē intelligere, quod manifestū est in paruulis, quibꝰ dicitur, Ego te baptizo, vt iā dicimus. Et quia populus Christianus instructus est super sacramētorum effectibus, nulla est necessitas, imò nec maior vtilitas in sermone vulgi sacramenta ministrare. Nā forma baptismi primario sensu significat, ego te abluo vel immergo, quod nemine admonente res ipsa loquitur. Significatio autē sacramentalis quā populus nisi instructus nō nouit, occulta est, & instructus ex sola immersione meminisse potest: & ita in alijs sacramentis. Instructio igitur idē operatur, quod intelligentia significationis verborū. Et vanū est loqui nō intelligenti, si locutio fiat intelligentiæ gratia tātum: secus aūt si finis eius principalis est effectus salutaris quem operatur: & sermone qui solum est significatiuꝰ Deo loquenti auscultare oportet, nō autē si efficaci sermone loquatur, scilicet vt salutem operetur, quomodo in Euangelijs loquitur: Adolescēs tibi dico surge, & Lazare veni foras. Si tamen cognoscatur saltē confusè quid in nobis agit Deus, vt cū gratiarum actione id suscipi possit, quod ex re ipsa quę agitur, vt diximus, etiam nō intellectis verbis nouit populꝰ Christianus: qui enim sacramenta suscipit, non actiuè propriè, quasi per intelligentiā significationis, vel fidem apprehēdentem, sed passiuè siue receptiuè se habere debet ad eorū effectus, sicut & ad ipsum sacramentum pront in omnibus Dei promissis quod pręstatur suscipimus. Baptizetur vnusquisq; vestrū, ait B. Petrus, & accipietis donū spiritus sancti: adultos tamen se præparare oportet ad suscipiendū sacramentorū effectus, in quo se actiuè habent à Deo gratiose præuenti & moti. Et sacramentorum effectus sūt varij, ita & præparationes. Nam sicut Canonicus inquit beatus Bernardus, inuestitur per librum. Abbas per baculum, Episcopus per baculum & annulum simul, sic & diuisiones gratiarum diuersis sunt traditæ sacramentis. Nam purgatio delictorum gratia est, qua inuestimur per baptismum, & cætera. vbi beatus Bernardus amplectitur rationem sacramenti, quam articulus hic indicat & nos explicuimus, videlicet ꝙ est signū visibile sub quo inuisibilis gratia præstatur sed alia in baptismo, quā in Eucharistia & alijs sacramentis propter quod & diuersa in eis requiritur prępáratio. Non igitur sacramenta sunt in salutem credenti, quia in eis iustitia Dei, aut bona volūtas, vel remissio peccatorum significatur & reuelatur: sed quia in eis Deus eam operatur, etiam non credentibus, quando per ætatem vel impedimēta actu credere nequeunt, & credētibus non quia credunt, sed quia sacramenta adhibētur, quāuis in incredulis & impœnitentibꝰ nullū habeāt salutis effectū.

*Variæ sūt variorū sacramentorū præparationes.*

Ex quibus manifestum fit, quod sacramēta nouæ legis rectè dicuntur ex opere operato conferre gratiā, sicut ex scripturis & Patribus scholæ docent, modò tamē sana huius

na huius sermonis habeatur intelligentia, quem fatemur quidem a Patribus non vsurpatum: sensus tamen ab eis est nobis ex scripturis traditus, non enim scholæ intelligunt
*Quid sit ex opere operato conferri gratiam.* ex opere operato sacramentorum, quasi ex conditione & natura operis, aut sine vllo motu cordis, vt fingunt nos docere aduersarij, adultis conferri gratiam: nouerunt e-
*August.* nim sententiam catholicam B. Augustini, Nemo suę voluntatis arbiter constitutus nouam vitam inchoare potest, nisi eum veteris pœniteat: & diximus quodque Sacramentũ in adulto suam exigere peculiarem præparationem, sine qua inania sunt & inefficacia: nouerunt etiam, quod sine Christi institutione nihil sit aqua Baptismi, quã aqua tantũ: nec verbum Euangelicum quo consecratur, nisi sonus tantùm inanis, & in aëra transiens: sed quòd salutaria sunt, ex Christi habent institutiõe, qui eis adhibitis salutares effectus operari infallibiliter decreuit, & in scripturis reuelauit, non ex deuotione aut fide ministri vel suscipientis: operãtur enim salutẽ quasi signa efficacia, vel vt diuinæ misericordiæ instrumenta, quæ ex se suaque natura nullam habent virtutem, sed vt mota & applicata à principali agente, & ex diuinæ virtutis assistentia. Non igitur ex opere operato, hoc est, ex natura vel qualitate operis, quod fit in sacramentis, gratiam conferunt: sicut nec ex fide, deuotione, & pietate affectus ministri vel suscipientis, quomodo dũ-
*Leuitici. 4.* taxat sacramenta vetera gratiam conferebant. Rogabit, ait in Leuitico Dominus, pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei: sed ex Christi perpetua ordinatione decernentis, quòd per ea nos saluabit. Et hoc sensu sacramenta ex opere operato gratiam conferre ex scripturis superius cita-
*August.* tis est manifestũ, & sępe palã hoc testatur Augustinus. Nam lib. 4. de Baptismo contra Donatist. cap. 24. apertè dicit, ipsum per se Sacramentum plurimum valere: & de peccatorũ meritis, & remissione, libro. 1. cap. 19. & 33. Totum, inquit, hoc fit (quòd scilicet paruuli inter credentes numerantur) virtute sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus Ecclesiæ donauit. & tract. 80. super Ioan. Quæ est tanta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi, &c. Et quod Augustinus dicit ipsum per se sacramentum plurimum valere, & virtute sacramẽti peccata dimitti, hoc ipsum est, quod scholæ peccata ex opere operato dimitti, & sacramenta gratiam conferre docent. Et similes sententias habet B. Ioan.
*Chrysost.* Chrysostomus, explicans verbum Domini. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. homilia in Ioannẽ. 54. & 35. de probatica piscina: quẽadmodũ huius aquæ natura, piscinæ videlicet probaticæ, per se non sanabat, siquidem semper sanasset, sed dũtaxat cùm ab angelo mouebatur: ita & in nobis non simplex aqua operatur in baptismo, sed cùm spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata: & vniuersi scriptores Ecclesiastici concorditer docent hoc, ex scripturis superius citatis.

Quando igitur sacramenta dicuntur gratiã conferre ex opere secundum præscriptum Christi operato, excluduntur merita cõferẽtis & suscipientis, non Fides, nec pœnitẽtia, pręparatio aut bonus motus cordis in adultis: & Christi institutio virtus & assistẽtia includentur, quod clarè explicat venerabilis Hugo de S. Victore loco superius citato, dũ dicit: quòd fideles salutem ex istis clementis non quærunt, etiamsi in istis quęrunt, sed ex illo & ab illo quærunt in istis, à quo iubẽtur credere, & credunt se percipere in istis. Non enim, ait, ista tribuunt, quod tribuitur, sed ille per ista salutem præbet, qui in istis, salutem quærere iubet. Sunt enim sacramenta veluti medicamenta & emplastra vulneri apposita, quæ morbos sanant, & sua virtute vulnera curant, quasi ex opere operato, hoc est, sumpto medicamine & emplastro vulneri apposito: sed sacramenta ex virtute Christi assistentis morbos animæ pellunt, illa verò virtute naturali, quibus natura tanquam instrumentis vtitur, & sacramentis vtitur Deus. Et hoc sensu semper docuit Ecclesia Christi catholica per sacramenta Deum salutem nostram operari. Nam hac Fide infantes & amantes semper baptizauit, vt fierent filij Dei remissis peccatis, ornatosque vsu rationis per claues Ecclesię absoluit, vt docet Leo Papa in epistola 67. quæ *Leo.*
est ad Theodorum Episcopum Foroiuliensem, & beatus August. lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 26. & vltimo, & multos Patrũ Canones, videlicet Iulij & Celestini super isto citat Gratianus 26. q. 6. de quo etiã est ca- *Augustinus*
pitulũ Maiores, de Baptismo & eius effectu.

QVapropter valde mirandum est, quòd *Temeritas Philippi Melanch.*
Philippus Melancthon in Apologia cõfessionis Augustanæ audet sententiam de opere operato Sacramentorum improbare tamquam perniciosam, & totam Ecclesiam catholicam (quòd eam sequamur) damnare impietatis.

*Sic enim habet apologia: Damnamus totum populum scholasticorum doctorum, qui docent, quod sacramẽta nõ ponenti obicem conferunt gratiã ex opere operato sine bono motu vtentis. Hæc simpliciter Iudaica est opinio, quod per cæremoniam iustificamur sine bono motu cordis, hoc est sine Fide, & tamen hæc impia & perniciosa opinio magna authoritate docetur in toto regno Pontificio. Paulus reclamat & negat Abraham iustificatum esse circuncisione, sed circuncisionem esse signum propositum ad exercendam fidem.*

Quis precor, te Philippe Iudicem constituit super totum populum scholasticorum doctorum & super totum regnum Pontificium, vt vniuersum impietatis damnes? an ignoras regnũ Pontificium esse regnũ Christi, & Ecclesiã catholicam toto orbe diffusam, cui toti vnum præposuit Pontificem, vnum pastorem, quem oriens & occidens, & vniuersi fideles ante mille etiã annos semper sunt venerati? Regnum igitur Pontificiũ *Math. 8.*

damnans, condemnas Christi spõsam, quam Paulus pronunciat columnam & firmamentum ve[illegible]is, & ita ab omni impio dogmate immunem, quã qui non audierit, Saluator haberi voluit veluti ethnicum & publicanum, & hanc tu non solùm non audire, sed & damnare audes? nimium de tua præsumis sapientia, & totum scholasticorum populum damnans, damnas eos quos Christus in sua Ecclesia constituit Pastores & Doctores in ædificationem corporis sui, vt iam nõ simus paruuli, & circumferamur omni vento doctrinæ. Et quæ precor causa tam seueri & crudelis iudicij? Aposto. inquis, reclamat & negat Abraham iustificatum esse circuncisione. An quia Abraham non est iustificatus per circuncisiõem, ideò nec nos per baptismum iustificamur? de quo idem Apostol. mundans Ecclesiam lauacro aquæ. Sed per circuncisionem Isaac, Iacob, & vniuersi prophetæ renati sunt, & iustificati, & ipsum per seipsum Sacramentum Circumcisionis multum eis valebat, vt habet August. lib. 4 de baptismo contra Donatistas cap. 24. & lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 27. Nam sicut in Abraham præcessit Fidei iustiti[illegible], & accessit circuncisio signaculum iustitiæ Fidei, ita in Isaac secuta est Circumcisionem iustitia. Et textus Genesis testatur, quòd masculus circumcisus obtinebat per circuncisionem, quod anima eius nõ periret de populo suo. Ex quo enim instituta est Circumcisio in populo Dei, ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veterisque peccati, sicut Baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis ex quo institutus est, vt idem docet lib. 2. de nupt. & concupisc. cap. 11. & venerabilis Beda in Commen. Euangelij secundũ Lucã cap. 2. Idem salutiferæ curationis auxilium Circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod Baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, excepto quòd regni cælestis ianuam nondum intrare poterant. Qui enim nunc per Euangelium suum terribiliter & salubriter clamat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ipse dudum clamabat per suam legem: Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo, hoc est (interpretante B. August. lib. 2. de gratia cõtra Cœlestinũ cap. 30.) in æternum morietur & damnabitur. Et vt superius diximus, B. Petrus baptizauit in remissione peccatorũ, & ait saluum facere Baptisma. Et B. Paul. appellat ipsum lauacrũ regenerationis & renouationis, & Saluator, quæ sæpe iterare nõ piget: Nisi quis renat[us] fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Quod exponens post Ioãnem Chrysost. Theophilactus: quæris, inquit, quomodo aqua potest generare, interrogabo & ego, quomodo semen [illegible]m aquosum existens, potest in hominem trãsformari? Igitur sicut in semine corporali [illegible]tum est gratiæ diuinæ: ita & in baptismate aqua subdita est, & spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imò Dei

Circũcisione veteres iustificabantur.
August.
Genesis 17.
Ad Titum 3.
Ioannes Chrysost. Theophyl.

præsentia. Quæ longius prosequitur Ioann. Chryso. homil. 24. in Ioannem, & homil. 35. Quod enim, inquit, matrix est embrioni, hoc fideli, aqua: siquidem in aqua fingitur & formatur. Etenim placuit per symbolum æquæ animabus nostris aspergere calidum sanguinem suum, vt à peccatis nos lauet. Et loquẽs de probatica piscina: Quemadmodũ huius aquæ natura per se non sanabat, siquidẽ semper sanasset, sed dũtaxat dum ab angelo mouebatur: ita & in nobis non simplex aqua operatur in baptismo, sed cùm spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. Et B. Ambros. lib. 2. de pœniten. cap. 2. impossibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Nec Naaman Syrus læpram suam mundari per aquam posse credidit: sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam donauit nobis gratiam: similiter (inquit) impossibile videbatur per pœnitẽtiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab apostolis ad sacerdotum officia transmissum est.

Ambrosius.

EX quibus patet, quod Philippus damnãs totum populum scholasticorum doctorum, totumq; regnum Pontificium impietatis & perniciosæ opinionis, damnat & B. August. B. Ambr. Chrysost. omnes denique Maiores nostros, imò & Apostolos, & Christum qui hanc doctrinam nobis tradidit: & tota Ecclesia Catholica à Christo instituta, semper credidit paruulos à peccato originali baptismate mundari, & in filios Dei renasci, nullo motu cordis eis accedente. Et quãuis adulti non regenerantur nisi credant, & veteris vitæ eos pœniteat, ex virtute tamen baptismi regenerantur, & peccata eis remittuntur, & non ex deuotione, vel bono motu cordis, qui tamen (vt diximus) regeratneioni prærequiritur. Vulgata est enim sententia B. Augustini. Omnis qui suæ voluntati arbiter est constitutus, cùm accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam inchoare nõ potest: Et qui gratis impiũ iustificat, quomodo sibi placet, iustificare potest, aliquãdo adhibita cæremonia, & quandoq; sine ea solo motu cordis ad Deum conuersi & pœnitentis concurrente, sicut Ioannis 9. Cæcum à natiuitate illuminauit, non sine multis cæremonijs & obseruationibus. Nam expuit in terram, fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit: Vade & laua in natatoria Syloe, abijt, lauit, & venit videns: Cæcos verò de quibus Matt. 9. & 20. cap. illuminauit solo oculorum attactu, sine huiusmodi cæremonijs: & alio loco iussu, sine attactu: ait enim. Respice, fides tua te saluum fecit, & confestim vidit. Frequens est enim in scripturis sacris, quòd beneficia largitur per symbola & cæremonias corporales. Nam Ezechiam regem sanauit apposito emplastro ex ficubus, & Israelem à morsibus serpentum per aspectum serpentis ænei. Et Ioan. 5. ægrum qui primo descendisset in aquam ab Angelo motam. Et Naaman Syrum à læpra mundauit, postquam fuerat

septies lotus in aqua Iordanis. Qui omnes sanabantur non fide vel animi deuotione, sed appositione emplastri, aspectu serpentis, & descensu atque attactu aquæ: non quidē propria virtute, sed Deo operante in illis mirabiliter, & ita quasi ex opere operato & Dei dispositione: Nec hi soli à Christo sanabantur, qui certa & infallibili credulitate hoc expectabant nam certum est Naaman non sic expectasse a lepra purgationem. Sicut igitur ipse dat visum, sanat morbos quomodo vult, vel per adhibitas cæremonias, vel sine illis: Ita & impium iustificat quomodo vult, nec est qui ei dicat, quare sic facis? vel regulā aut legem præscribat, secondum quam nostram salutem operetur, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ.

*Per cæremonias iustifica ri an Iudaicum.*

NEc, vt putat Philippus, Iudaica est opinio, sentire quòd per cæremonias iusti ficemur, Deo sua virtute in eis operante, sicut nec Iudaicum est dicere, quòd per eas sanamur, viuificamur, & a lepra mundamur: Sed sentire quòd cæremoniæ per se, sine fide & bono motu cordis iustificant adultos, suaque virtute, quodque per se lauant, aut a lepra mundant, superstitiosum esset & impiū. Nam virtute passionis & mortis Christi paruulos per baptismum iustificari, & tempore legis per circuncisionem à peccato originali fuisse purgatos, doctrina est Apostolica, quam secuti sunt omnes maiores nostri, & contrarium docentes damnati sunt vt hæretici semper.

*Aliæ definitiones sacramenti apud Philippum.*

A*Lias ponit definitiones Sacramenti Philippus, vt in Catechismo, quòd est cæremonia in Euangelio instituta, cui addita est promissio gratia, & fauoris Dei ac remissionis peccatorum quæ scilicet Fide apprahendatur: et alio loco, Sacramētum est ritus habens mandatum Dei, & promissionem gratia, quæ est noue testamento propria.* hoc est remissionis peccatorum: sed quia hāc docet sola Fide in Sacramentis apprehendi, ideo neutra explicat rationē Sacramenti, vt ex superioribus patet, & eędem absurditates ex eis sequuntur, quæ ex definitione confessionis, & Apologiæ, quam superius posuimus. Nec necesse est sacramenta habere mandatū Dei, sed sufficit institutio Christi, & Ioanni Caluino omnes hæ definitiones Philippi etiam displicent, & aliam ponit, quę etsi verbis eadem esse videatur cum ea quam habet Confessio & Apologia, ab ea tamen sensu est diuersissima, eique contraria: sic enim definit cap. 10. suæ institutionis.

*Caluino displicet Melanchthon.*

*Sacramentū quid Caluino*

*Sacramentum est signum externum, quo bonā suam erga nos voluntatem Dominus nobis repræsentat ac testificatur, ad sustinendam Fidei nostræ imbecillitatem: vel inquit, est testimonium gratia Dei, qua grati sumus ei, hoc est fauoris quo nobis fauet ob Christum, externo symbolo declaratum, quod adhibetur verbo promissionis, veluti sigillum appensum diplomati, aliisq; publicis actibus, per quod reuocatur memoria, & firmatur Fides, quā prius ex verbo habemus.*

*Bona voluntas Dei Caluino.*

Intelligit autem bonam voluntatem Dei, qui nos tanquam filios, hæredes, & gratos sibi propter filium complectitur, non in baptismate vel Sacramentis tantum, sed semper à tempore quo concepti sumus & nati, sic quòd significatio Sacramentorum nō propriè eos respicit, quibus applicantur, quasi annexam haberet symbolum externū promissionem peculiariter pertinentem ad eum cui applicatur, sed absoluta est eorum significatio. Non enim in baptismo infantis, secundum eum significatur, quòd ei tūc peccatum remittitur, & in filiū Dei suscipitur, & ideo nouum & absurdissimum tradit paradoxū, quòd paruulus non saluatur quia baptizatus moritur: multi enim, vt ait, baptizati infātes damnantur. & multi non baptizati saluātur. quæ omnia docet sine scripturis, sine Patribus, sine legitima ratione, imò contra scripturam & Patrum concordem sententiam: indignissima certè res est & hominis insani, huiusmodi paradoxis moueri, in eisq; refutandis laborare, quæ sola absurditate prolata sese falsitatis conuincunt: ait enim B. Aug. epist. 28. Quisquis dixerit quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeūt, hic contra Apostolicam prædicationem venit, &c. Philippus autem, & Apologia intelligunt bonā Dei voluntatem in sua definitione, qua præstat promissionem factam cæremoniæ, modo Fide apprehendatur: vt promissio Christi est, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: & hæc ipsa baptismum respicit: qui igitur baptizatur, secundum eorum sententiā saluus fit, si credat hoc sibi in Christo prę stari, & ideo docent sine baptismo paruulos non saluari moriētes: Nos autem dicere possumus, sacramenta esse testimonia bonæ voluntatis, qua operatur effectus sacramentorū in his quibus adhibentur. Nam hanc significant secundario tanquam causam ex qua salutaria sunt Sacramēta, quomodo B. August. lib. 19. cap. 16. & 17. contra Faustum dicit, nostra sacramenta significare Christum passum & mortuum tanquam causam scilicet, ex qua eorum efficacia procedit: propriè autem primò & per se significant effectus, quos Deus per ea operatur. De hac bona voluntate, cuius testimonia Caluinus vult esse Sacramenta, dicetur circa articulum 9. qui est de Fide, cuius per se obiectum docet esse hanc Dei bonam voluntatem: hic sufficerit dicere, quòd Sacramenta in reprobis essent falsa testimonia Dei, testificantis eos sibi esse filios & hæredes, cum tamen non sint ex Deo, sed ex patre diabolo, quando etiam recens sunt baptizati:

*Infantes quidā non baptizati saluantur Caluino. quidā baptizati damnātur.*

*In antidoto contra definitiones conc. Tridens. & ante cō. Mat. Bue in comment. I euangelij secundum Matthæum.*

*Bona Dei voluntas quid Melanchthō. Quo sensu intelligi potest Sacramentū esse signū bonæ volūtatis Sacramenta quid propriè significent.*

*Quibus & docet nunquam remitti peccatum, quod ex Adam contraxerunt, nunquam fieri filios Dei.*

*Reprobis nūquam remittitur peccatum originale Caluino.*

EX quibus clarissimè patet, quòd catholica est sententia, & scripturis solidè fundata, quòd Sacramenta nouæ legis gratiam conferunt his, qui non ponunt obicem, & ex opere operato, qua sermonis phrasi vsa est etiam synodus OEcumenica Tridentina, in septima sessione Canone 8.

*De numero Sacramentorum.*

ET sicut in vera ratione Sacramenti dissentiunt a nobis aduersarij, & inter se non minùs: ita & in Sacramentorum numero, super quo etiam inter se nihil conueniunt. Nam Martinus Lutherus in sua captiuitate initio tria ponit Sacramenta, in fine vero duo tantum:

*Luthero tria sunt Sacramenta, postea duo.*

*Principio (inquit) neganda sunt mihi septem Sacramenta, & tantum tria pro tempore ponenda: Baptismus, Pœnitentia, & Panis. Quanquam si vsu scripturæ loqui velim, non nisi vnum Sacramentum habeam, & tria signa sacramentalia. Nā Eucharistia & Absolutio sunt rememoratiua promissionis & adoptionis Baptismi.*

Quem sequitur in hoc numero Confessio Augustana, & Philippus Melanchthon (vt ferè in omnibus tanquam Magistrum discipulus) in Apologia Confessionis.

*Verè (inquit) tria sunt sacramenta: Baptismus, Cœna Domini, & Absolutio, quæ est Sacramētum Pœnitentiæ. Nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ (quæ est propria noui Testamenti) quæ scilicet est remissio peccatorum. Nā si dicerētur esse Sacramenta, quæ habent mandatum Dei & promissionem gratiæ in genere, Oratio (inquit) verissimè est sacramentum, similiter Eleemosyna & afflictiones, quæ & ipsæ habent signa, quibus Deus addit promissiones. Et si vere est Sacramentum quicquid habet mandatū Dei, Matrimonium & omnis status vitæ & officia sunt sacramenta.*

*Tria sacramentorū genera Melanch.*

Vbi tria genera Sacramentorum recenset: Primum, quod est ritus siue cæremonia, vel signum diuinitus institutum, habens mandatum Dei & promissionem remissionis peccatorum, quomodo tria secundum eū sunt Sacramenta, quæ vniuersa secundum eius sententiam significant peccata remitti. Nec Eucharistia esset Sacramentum, si solùm haberet promissionem reficiendi animam, sicut cibus & potus corpus reficiunt: Secundum genus est eorum operum, quæ habent mandatum Dei & promissionem gratiæ in genere, quamuis non remissionis peccatorū, nec sunt ritus siue cæremoniæ: Tertium est operum, quæ habent mandatum Dei, quomodo omnia opera Decalogi erunt Sacramenta. Sed precor te Philippe, quis vnquam maiorū vsus est hoc nomine in hac significationis diuersitate? quis precor ante te? ne Martinus quidem sic ausus est ludere in Sacrosancto hoc sacramenti nomine. Vtendum est nominibus ab ecclesia receptis ea significatione, qua recepta sunt. Apostolus Paulus mandat vitari prophanas vocum nouitates, eo quòd ex eis non parua Fidei pestis & iactura sequatur. Omnes confitentur etiam hæretici, ac Philippus ipse, sacramentum esse cæremoniam siue signum à Deo institutum: quæ igitur sunt virtutum officia, quantumcunque sint vitæ cœlestis promissione ornata (quum non sint signa instituta à Deo) non possunt, nec secundum quod ipse sacramentum definit, dici sacramenta. Nec oportet sacramenta habere mandatum Dei, sed sufficit, vt diximus, promissio gratiæ & institutio Christi, vt sit scilicet signum gratiæ efficax. Sed sic libet Philippo nugari de sacramenti nomine, vt ex varia nominis acceptione persuadeat nihil referre, quid sacramentum vocetur, & ita vera ecclesiæ sacramenta obscuret, & minus æstimari faciat, & ideò addit se putare non multum referre, quomodo numerentur sacramenta. Et sicut Mart. Luthe. in fine captiuitatis Babylonicæ, Si rigidè (inquit) loqui volumus, tantum duo sunt in Ecclesia Dei sacramenta, Baptismus, & Panis, cum in his solis & institutum diuinitus signum & promissionem remissionis peccatorum videamus. Ita & Philippus in libello contra Anabaptistas docet, propriè tantum duo esse sacramenta. Quam sententiam de duobus sacramentis sequuntur constanter & perpetuò Vlricus Zuinglius & Caluinus, nec tamen eo sensu, quo Martinus & Philippus: Non potest (inquit Ioannes Caluinus) absolutio vel pœnitentia esse sacramētum, quia sacramentum est signum visibile, habēs Dei promissionem: hic autem signum est solùm audibile, nec aliam habet cæremoniam, quàm quæ est merum inuentum hominum. Cui argumento in Catechismo respondet Philippus, Euangelium hoc videlicet, quòd propter Christum gratis remittuntur peccata, priuata absolutio singulis applicat, & à Christo institutum est hoc ministerium annunciandi remissionem peccatorum multis & singulis, iuxta illud: Quorum remiseritis peccata, &c. & ita Absolutio est illustre testimonium in Euangelio a Christo institutum, habens promissionem remissionis peccatorum, & Deum mendacij arguit & accusat, sentitq; inania esse, quæ promittit, qui illi promissioni non assentitur, nec refert an signum sit visibile an audibile.

*Duo sacramenta Luthero & Melancht.*

*Caluinus cū Melancht. pugnat.*

IN omnibus ferè hic dissident inter se, vt à nobis, vt certum sit testimonium, quòd nec scripturis, nec veterum auctoritate nitātur: sed suo ingenio, sine scripturis, sine Patribus, sine solida ratione, quisque adfert, quod sibi bonum videtur. Et sępè idem nunc vnum, & statim post docet contrarium, vt clarissimè patet legenti libros eorum.

NEc minus discordant in sacramentorū vsu & fine, quàm in numero & ratione. Nam in vsu conuenire nō possunt, qui in ratione nominis, siue definitione discordant, & varias eorum sententias ipse Philippus in locis communibus refert:

*De sacramētorum vsu.*

*Quidam, inquit, sunt belli homines, qui cum velint videri ciuiliter interpretari ceremonias, dicunt sacramenta non esse signa voluntatis Dei erga nos, sed tantum notas nostræ professionis, quibus discernamur à reliquis gentibus, sicut Romanos toga discernebat à Græcis, aut sicut forma vestitus discernit monachos: Sed hæc ciuilis interpretatio non satis explicat vsum sacramentorum: etsi enim sunt notæ professionis, & signa confessionis, tamen hic non est principalis finis, nec iuuat conscientiam.*

*Varia Lutheranorum sententia ex Melancht.*

*Nos autem principalem finem, & qui conscientijs prosit, quærimus. Anabaptistarum verò opinio est, quod sacramenta sint quadam allegoria bonorũ operum: vt circumcisionem interpretantur signum fuisse coercendarum cupiditatum: Baptismum signum afflictionũ, eò quòd oporteat Christianos subire fluctus, & omnis generis pericula perferre, sicut aquis in Baptismo immerguntur. Et cœnam faciunt quandam mutuæ beneuolentiæ significationem, cuius symposia apud omnes gentes sunt signa. Quã quam autem, vt ait, hæ allegoriæ bonorum operũ non sint absurdæ, tamen nondum de principali fine & vsu loquuntur. Sacramenta enim sunt signa non tantum charitatis aut operum, sed Fidei principaliter, item voluntatis Dei erga nos. Euangeliũ enim non tantum concionatur de operibus, sed præcipuè de voluntate Dei erga nos, & de fide: at illi, signa Euangelij tantum ad vnam partem, videlicet ad opera, accommodant. Est igitur vera sententia, quod sacramenta noui Testamenti principaliter instituta sunt, vt sint signa voluntatis Dei erga nos, vt incurrẽdo in oculos nos admoneant, vt certo credamus promissioni in Euangelio propositæ. Coniungimus enim Sacramentũ & promissionẽ: & sicut promissio fide accipienda est, ita & in vsu sacramentorum fides accedere debet, quæ statuat nobis specialiter ea verè contingere quæ in promissione proponuntur generaliter.* Et se explicans in *Apologia artic. 13. dicit, quòd certò debemus statuere cùm baptizamur, cùm vescimur corpore Domini, cùm absoluimur, q̃ verè ignoscat nobis Deus propter Christum, & hic vsus sacramenti verè consolatur pias & pauidas mentes. Eandẽ enim triũ quæ ponit sacramentorum docet esse significationẽ & vsum, videlicet excitare fidem quæ certi simus peccata nobis remitti.* Sed non placet Martino Bucero præclara hæc sententia & consolatoria quam veluti primarium fidei articulum sæpè Philippus post M. Luth. repetit & inculcat, reiectis aliorum de vsu sacramentorum opinionibus. Nam in *Comment. super Matth. c. 3. eam totam euertit & improbat tanquam humanam inuentionem, vt recens est, & sine scripturarum fundamento. Error, inquit, recens natus eorũ est, qui affirmant Baptismum esse certum testimonium diuinæ erga baptizatum voluntatis & connumerant eum inter signa, quæ miraculo quibusdam ad cõfirmandam eorum fidem data legimus, vt reuocatam vmbrã in horologio Ezechiæ: & siccum nunc, nunc madidũ vellus Gedeonis, atq; similia (his enim exemplis vtitur Philippus) eoq; putant vix aliare æquè ac signorum istorũ vsu consolari atq; confirmari conscientiam. Sed video hoc dogmate à Christi admiratione sensim simplicium animos ad suspicienda plus æquo signa deduci: & certè nulla scriptura hoc nomine nobis signa vel baptismum commendat. Deinde quomodo certum diuinæ gratiæ testimonium erit, esse baptizatũ aut Eucharistia cõmunicasse, cùm vtrunq; cum impijs pij cõmune habeãt? Quare si quis fidei imbecillitate de gratia Dei dubitet, tu verò volens illum confirmare, admones Baptismi & Eucharistiæ. Confide, inquiens, non potes nõ Deo gratus esse postq̃ es baptizatus, postq̃ Eucharistia cõmunicasti, certa illa testimonia sunt diuinæ erga te beneuolẽtiæ, nunquid trepidãs illius conscientia mox respõderet: Qui possunt ista certa esse diuinæ erga me gratiæ indicia, quæ multis impijs video esse cõmunia & multis noxia? Qui fingũt igitur isti hanc significationẽ sacramẽtorum, sine vllo scripturarum testimonio, & faciunt Deũ esse mendacem in sacramentis, quando per ea significat sibi esse gratos & amicos, qui sunt hostes & inimici?* Et ante Mart. Bucerum Vlricus Zuinglius: *Alij, inquit, tradidereunt sacramenta esse signa quædam, quæ dum fiant certum reddunt hominẽ de eo quod internũ fit: quasi, dum aqua tingitur homo, iã aliquid in eo fiat, quod ipse scire nullatenus potuisset, nisi aqua simul perfusus esset, quod tanq̃ absurdum improbat in lib. de vera & falsa religione.*

Nullam enim scripturæ mentionem faciunt huius bonæ voluntatis & fidei eius, quãdo docent de Baptismo, sacra Eucharistia, & Absolutione. Argumento Philippi de eo quòd fides & promissio inuicem connectuntur, quodq; fide promissio accipitur, satisfiet quando respõdebitur argumentis M. Lutheri in assertionibus, ex quibus eã desumpsit.

*Sententia Melanch. de vsu Sacramentorum.*

*Martin' Bucerus contra Philippum Melancht.*

*Zuinglius reiicit Melancht. Sacramenti definitionem.*

ADuersantur etiam articulo Apologia, & alij quidam nouæ doctrinæ magistri, in eo, quòd dicit generaliter sine exceptione sacramenta per malos ministros dispensata esse efficacia.

*Illi enim excipiunt peccatores manifestos, & ista excipit circa articulũ Confessionis Augustanæ Pseudodoctores: Sacramẽta, inquit, sunt efficacia, etiamsi à ministris malis tractãtur, quia ministri funguntur vice Christi, non repræsentant suã personam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Impij doctores deserendi sunt, quia hi iã non funguntur persona Christi, sed sunt antichristi, & ait Christ': Cauete à pseudoprophetis. Et Paulus: Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit.*

*Opiniones aduersarij, quoddam esse malorum magistrorũ genus, per quod sacramenta sunt inefficacia ministrata.*

Quam sententiam etiam Magister in Sententijs secutus videtur, distinctione 13. & 14. quarti Sententiarum, & beatus Cyprianus post Agrippinum prædecessorem suum eam tradit in epistola sexta primi libri epistolarum, quæ scribitur ad Magnum, & 12. quæ est ad Cornelium Papam, & 10 epistola ad Iubaianum de hereticis baptizandis, & monitus super hoc dogmate à Romanis Pontificibus, prolixe respondet, & magna libertate in epistola ad Pompeium, contra epistolam Stephani Pontificis Romani, hoc dogma varijs argumẽtis ex scriptura collectis tuetur, videlicet quod irrita sunt & inualida Sacramenta ab hereticis, & scismaticis (ex eo quòd sunt extra ecclesiam) ministrata, & ideò iteranda: nec Cyprianus solus, sed totum Concilium Carthaginense hoc sequitur, vt perspicuum est ex actis illius synodi, quæ continet 7. libr. Augustin. contra Donatistas de Baptismo: nec ab hac sententia abhorruit no-

*Cyprianus.*

stro

*Erasmus.*

stro seculo Desiderius Erasmus in epistola quam præmittit operibus Cypriani, qui diuersam inquit a Cypriano & hac synodo sententiam sequi maluerunt, mihi quidem non tam argumentis videntur commoti, quam fauisse ei parti, quæ magis abhorret a scismate Donatistarum, simulq; perspexisse, quam non esset tutum eam aperire fenestram, si sacerdos impius nihil agere crederetur. Nam quantum habeant momenti, quæ diuus Augusti. adsert de Sacramento & effectu Sacramenti, de characteribus, de diuersa ratione baptizandi & remittendi peccata, prolixius sit, quam vt conueniat hîc expendere. Certè Christus eisdem baptizãdi ius tradidit, quibus mandauit absoluendi potestatem, nec tamen protinus absoluit sacerdos, quisquis in hoc nomen inuocat Trinitatis. Quod si res ab argumentis penderet humanis, & nisi concordia fauorem vbique mereretur, potius haberi poterat, quod sequitur Cyprianus, quàm quod est receptum, quæ tamen in postremis editionibus omitti voluit: aduertit enim maius esse pondus argumentorum Augustini, authoritatis Ecclesiæ, ac generalis synodi, quam existimauerat prius, quantiq; sit periculi & arrogantiæ post iudicium ecclesiæ, quod in generali synodo pręcessit, etiam tempora B. Augustini adhuc sententiæ damnatæ fauere. Nam B. Augustinus libro 2. de Baptismo contra Donatistas c. 7. & sequẽtibus dicit, saluberrimam consuetudinem ecclesiæ, quæ venerat ex Apostolica traditione, secundum quam corrigebatur in hæreticis, quod prauum erat non iterabatur, quod datum fuerat, per Agrippinum prædecessorem Cypriani in Concilio Episcoporum fuisse correctam & mutatam, & postea plenario Concilio ecclesiæ fuisse probatam, & nouitatem inductam per Agrippinum, & Concilium Episcoporum Numidiæ damnatam. Et quam debilia sint argumenta, quibus nititur Cyprianus, & patres concilij, ostendit beatus Augustinus in libris contra epistolã Permeniani, & contra literas Petiliani Donatistæ, & plurima eorum, vt ipse docet, ita probarent irrita esse, & adulterorũ & homicidarum Sacramenta, quod non admittit Cyprianus, imò palam testatur malorum sacramenta, etiam si moribus sint pessimi & notorij, quamdiu tolerantur, valida esse, rata & efficacia, modo nõ reliquerint ecclesiam, hoc est, modò non sint hæretici, scismatici, vel excommunicati, vt patet ex epistola 4. libri 4. & in sermone de lapsis, quam sæpe citat, vt diximus, ad hanc sententiam comprobandam beatus Augustinus, vt libro 3. contra epistolam Permeniani, & libro 4. Donatistas cap. 2. & in epistola 23. ad Bonifacium: & hoc argumento libro 4. contra Donatistas, cap. quarto, Cypriani & aliorum Episcoporum illius concilij argumentationem retorquet. Dicitur mihi, Ergo hæreticus dimittit peccata: & ego vrgeo, Ergo qui cœlestia mandata non seruat, auarus, raptor, fœnerator, inuidus, verbis non factis seculo renuncians sacerdos, dimittit peccata? Tales enim multos Collegas suos esse confitetur Cyprianus: Si per vim Sacramenti Dei, sicut & isti, ita & ille: si per meritum vitæ, nec ille, nec isti: latè hanc materiam disputat Gratianus 1. quæst. 1. & succinctè tradit veritatem, distinct. 32. cap. Præter quam etiam clarissimè probant, quæ superius circa articulum adduximus.

*Augustin.*

*Secunda sententia aduersariorum, de malis sacramentorum ministris.*

ALij verò, vt diximus, excipiunt vniuersos manifestos peccatores. Nam Dominus, inquiunt, seueriter prohibet ne in huiusmodi opere diuino cum palam peruersis ministris communionem habeamus: qui non Cyprianum sequuntur, sed hæresim Donatistarum: aduersus quos dicit Augusti. libr. 2. contra epistolam Permeniani cap. 10. Hic dici non potest, quod solent ineptissimè & impudentissimè dicere, tunc posse à malo baptizari quenquam, si lateat malitia baptizantis. Nec Dominus prohibet communionem in opere diuino cum palam peruersis ministris quamdiu tolerantur: tales enim erant sacerdotes & Pontifices tempore Christi, quos tamen ob cathedram in qua sedebant, honorari & audiri mandauit. Quales etiam conqueritur Cyprianus suo tempore multos fuisse sacerdotes, à quibus tamen nõ vetabat sacramenta suscipi, imò & ipse communionem & consortium habebat cum eis. Sed Philippus in locis nouissimis Apologiæ sententiam correxit: instructus enim, quod sacramenta non ministrãtur in persona Christi, docet ea ministrari etiam ab hæreticis vice Ecclesiæ, quamdiu tolerantur.

*Match. 23.*

*Phil Melan. veterem suã opinionem castigat.*

*Valuit, inquit baptismus eorum, qui baptizati sunt in Ecclesiis, vbi regnauerunt mali Doctores, quia fiebat vice vera ecclesia. si tamen retinentur verba institutionis. Arrianorum, inquit, baptismus non valebat, quia sententiam verborũ: Baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non retinebant, valet igitur ministerium quod retinẽt in his sacramentis, quæ non ex professo corrumpũt, & si baptismus eorum valet, tamen quia docent impia de cæteris rebus, caussam prabent cur necessario Ecclesia ab ipsis discedat.*

Adstipulatur igitur articulo nostro in locis, quando sine vlla malorum exceptione hęreticorum baptismum valere dicit, quando verborum sententia retinetur.

*Tertia sententia Lutheranorũ de malis sacramentorum ministris.*

ALij verò, qui excipiunt peccatores manifestos, Donatistarum hæresim sequũtur ante tempora B. August. in ecclesia damnatam, & ideo seipsos damnant non articulum: & vt diximus, aliud est sacramenta esse irrita ab hæreticis ministrata, aliud non licere sacramenta ab eis suscipere, quæ tamẽ suscepta vera essent & rata, quamuis propter indispositionem à fructu impedirentur.

*Ministri intentio a Caluino reijcitur.*

ET quod diximus Concilium Florentinũ & receptam in ecclesia doctrinam imitati, intentionem in ministro baptismi & sacramentorum esse necessariam, damnat Ioannes Caluinus in antidoto Concilij Tridentini. Nam Concilio definiente, Si quis di

xerit in ministris dum sacramenta conficiũt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod ecclesia facit, anathema sit: ait ipse, quid facere intendat minister, nostra parum refert, & quod de intentione consecrandi garriunt, a sophistis nulla probabili ratione fuit proditum, sed nostrum est magis audire Ecclesiam in Concilijs loquentẽ, quam Caluinum sine scripturis, vllaue probabili ratione, quàm si solam etiam consulamus, inueniemus opus ad multa indeterminatum per intentionem applicandum esse ad effectum & significationem Sacramenti, vt eius induat rationem, quæ superuacaneũ fuerit longius prosequi: hæc tamen prolixius diximus circa primum articulũ, vt manifestum faceremus, quod noui Euangelij Doctores non minus inter se dissentiunt, quàm ab ecclesia Catholica, mutuisque gladijs se confodiunt, vt secundum sententiam beati Augustini tota victoria sit apud Ecclesiam catholicam, cuius dogmata omnes hæreses ex instituto impugnant.

*Augustinus.*

*Argumenta aduersariorum contra baptismum refutantur.*

NVnc verò declarata veteris, hoc est Ecclesiasticę doctrinę veritate, & contrarietate ac pugnantia aduersariorũ inter se, in noua, quam antiquitatis fastidio inuenerunt, restat expendere argumẽta, quibus se cogi scribunt relinquere concordem maiorum traditionem, quanti sint ponderis & momenti, cum tamen tanti Origines faciat traditionem Ecclesiasticam, vt hæreticũ esse definiat, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habet definitio traditionis Ecclesiasticæ in commentarijs epistolæ ad Titum, & in homilia 29. super Matthæum eam comparat, & modo quodam præponit scripturis Canonicis: quoties Canonicas, inquit, scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus, verbum est veritatis, sed nos illis credere nõ debemus, nec exire à paterna & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ nobis tradiderunt. Argumentatur autem contra Sacramentorum efficaciam, à qua reliqua ferè pendent, & eius & sequacium de Sacramentis dogmata:

*Origines.*

*Lutheri argumenta.*

*Martinus Lutherus in assertione primi articuli per Leonẽ Põtificem damnati, qui habet: quòd heretica sit sententia sacramenta noue legis conferre gratiam illis, qui non ponunt obicem, hoc est, ex opere operato, & primo ex Scripturis, quæ passim docent nos fide iustificari, nulla facta Sacramentorum mentione.*

Nam scriptura, inquit, sic dicit ad Rom. 1. & Abacuc 2. ad Hebræos 10. Iustus ex fide sua viuet: non dicit, iustus ex sacramentis viuit.

Marci vltimo:

*Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui autem non crediderit, condemnabitur, etiam si baptizatus fuerit. Neq; enim Baptismus saluat, sed fides baptismi: Et ad Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, non dicitur: corpore suscipiuntur Sacramenta ad iustitiam ad Roman. 4. Genesis 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.*

SEd hic mirandum est, quod non aduerterit B. Paulum post mirificam commendationem fidei factam, c. 3. 4. & 5. epist. ad Romanos, cap. eiusdẽ sexto palam docere, quod mortui sumus peccato, & consepulti cũ Christo per Baptismũ, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, nulla facta fidei mentione. Et ne arbitremur diuersa esse peccato mori & iustificari, ipse sui interpres addit: Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato. Non igitur impugnant (vt aduersarij supponunt) nos fide iustificari & sacramẽtis, quando vtrunque docet beatus Paulus in eadem epistola: oportebat igitur credere vtrunque verum esse, quando vtrunque spiritus Christi in scripturis per beatum Paulum & alios Apostolos docet, & ex scripturis & doctrina ecclesiæ Catholicæ inquirere, quomodo verum sit vtrumque, quod verum esse firma fide ex verbo Dei credere oportet. Nam & beatus Petrus, qui Actuum. 15. ait, Fide purificari corda, in prima sua concione Iudæos monet, quod baptizentur in remissionem peccatorum in nomine Domini Iesu: & in epistola priori scribit, quod baptisma saluos non facit. & Apostolus Paulus, quod Christus Ecclesiam suam mundat lauacro aquæ in verbo vitæ, & quòd saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis, quæ sæpè repetere cogimur: falsum est igitur, quod in scripturis nõ reperitur, quod iustus ex Sacramentis viuit: Qui manducat me (inquit Saluator) viuet propter me: Et, panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et nos accipere vitam & remissionem peccatorum per sacramentum baptismi & pœnitentiæ, & ad hoc esse instituta, clarè docet Saluator, dum ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, & cæt. Et quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Per renascentiam enim accipitur vita, & remissione peccatorum iustificamur: & ita nõ solum iustus, sed & impius ex sacramentis, scripturarum testimonio, viuit & iustificatur accepta peccatorum remissione, & corpore sacramenta suscipiuntur ad iustitiam: Quæ (inquit beatus Augustinus) tanta est vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Quomodo autem hæc duo consentiant, & si intelligere non possimus, scripturis tamen sine vlla disputatione credere oportet, & nostri intellectus imbecillitatem in penetrandis nostræ iustificationis mysterijs agnoscere, veluti religiosè & eruditè quidam confitetur: Qua via, inquit, Deus per Secramenta gratiam infundit, mihi iudicium non arrogo, neque valde vestigo, cum sint inuestigabiles viæ eius: certè aliqua via Deum fecisse credo, vt illic aqua non sit ociosa, vbi Deus tam multa & magna per aquam prædicat

*Iustificamur & fide & sacramentis.*

*Actuum 15.*

*Ephes. 5.*

*ad Tit. 3.*

*Iustus ex sacramentis quoq; viuit.*

*Ioan. 3.*

*Ioan. 20. 6.*

*Iustificationis modus est occultissimus.*

eat facienda. Aqua è latere Christi manans, spiritualem vitæ vim fonti generationis infundit: Dei benignitas sacramenti sui seruore teporem credentium adiuuat, & multi per sacramenta salutem consequuntur, qui de sua fide nō amplius polliceri possunt, quàm is, qui dixit. Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Nec tamen difficile est intelligere, quomodo hæc consentiant, si scripturis Canonicis attendamus, & Patrum volumus sequi vestigia. Nam, vt dixi, sicut sanamur per medicamentum & operationem naturę medicina iuuentis, sic sacramentis iustificamur, & vitam gratiæ accipimus, perficiente per ipsa Deo, quod sua gratia per fidem inchoauerat: Sacramenta itaque perficiunt Fidem, & ei, quæ infirma, mortua, aut sterilis erat, spiritum addunt & efficaciam, vt per dilectionem operetur & iustificet. De qua fide sic perfecta docet se loqui Apostolus Paulus in epistola ad Romanos, quandó fide dicit nos iustificari. Nam capit. decimo explicans quam fidem intellexisset, hoc (inquit) verbum, de quo Moyses in Deuteronomio cap. trigesimo, quod propè est in ore tuo, & in corde, est verbum fidei, quod prædicamus iustificare, & de quo propheta: Iustus ex fide viuit, hoc est fidei, quæ per dilectionem operatur. Nam fidei explicitè Moyses ibi non meminit, sed dilectionis & reuersionis ad ipsum ex toto corde, quæ sine fide esse nequit, sicut nec fides viua sine ea, propter quod sese includunt mutuò, & vna intelligitur in altera. Et in epistola ad Galat. post multam fidei commendationem expressè interpretatur, se intelligere eam fidem, quæ per dilectionem operatur: hac enim sola iustificamur: ex Scripturis enim certū est non quamlibet fidem iustificare: Ex principibus enim (ait Ioannes Apostolus) multi crediderunt in Iesum, qui propter Phariseos nō confitebantur, vt e synagoga non eijcerentur: dilexerunt enim hominum gloriam magis, quàm gloriam Dei. Cum igitur fides quędam sit pusilla, sit infirma, sit mortua, ac sterilis testimonio scripturarum, Deus qui eam inchoauit, eam & perficit, spiritum suum ei afflando, quo viuat, firmetur, & fiat operosa. Et si hoc facere statuit per sacramenta, qui sine eis, & modo quo vult, vt inchoauit, sic eam perficere potest, quis ei dicere potest, quare hoc sic facis? Eum autē hoc facere per sacramenta, pręcipuè baptismi & Pœnitentiæ, superiora testantur. Nec mirandum est, quod per sacramenta, quæ opera Dei sunt, ex Christi institutione hæc fiant, quando beatus Iacobus docet ex fide & operibus nos iustificari, fidemque ex operibus consummari. Vides, inquit, quod fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides est consummata. Quid igitur impediet quo minus per sacramenta fidem consummet, viuificet, & spiritum vitæ aspiret? Nam hoc apertè docet beatus Petrus, quod ex fide & corde compuncto pœnitentes per baptismum acceperunt remissionem peccatorum, & donum

*Sacramenta quomodo vitam afferāt æq. iustitiā.*

*Fides quā D. Paulo iustificet.*

*Rom. 10.*

*Abacuc. 2.*

*Galat. 5.*

*Ioan 12.*

*Non fides qualibet iustificat.*

*Iacob. 2.*

*Act. 2.*

spiritus sancti, quum prior pœnitentia & fides viuificarentur & formarentur. Nam vt beatus Chrysostomus ait: qui creauit & formauit hominem ex terra, potest reformare ex aqua. Et corde quidem creditur ad iustitiam, modò tamen sic credatur, quòd aspergatur cordibus nostris sanguis Christi, qui plerunque per sacramenta nobis in iustificationem applicatur. Nam: sicut credidit Abrahā Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, sic circuncisus est Isaac, & annumeratus est populo Dei, ne in æternum periret. Et Phinees stetit & placuit, & cessauit quassatio, & reputatū est hoc ei ad iustitiam, Psal. 105. Fide itaque iustificamur, & in Christo viuimus, modò accesserit spiritus vitæ, spiritus viuificans quem plerunque nobis impertitur & donat per sacramenta, quæ instituit in supplementum nostræ infirmitatis, vt per ea suppleat & perficiat, quod in opere nostro desideratur & deficit. Nam sępè præparatio pœnitenti ad iustificationem non sufficit: accedente autem sacramento iustificamur, supplente scilicet ex merito Christi, quod minus erat & deficiens ex parte nostra.

*Chrysost.*

*Per sacramēta sanguis Christi nobis applicatur.*

*Sacramenta supplent nostram præparationem imperfectam.*

Dices, Apostolus dicit, quòd iustitia Dei est super omnes, qui credunt in eum, Christum scilicet, ergo omnis fides iustificat. Sed ipse interpretatur, quòd super omnes, qui credunt in eum toto & pleno corde ad eum conuersi. cap. 10. Nam idem esse docet verbum fidei, qua iustificamur, & verbum de quo Moyses Deuter. 30. quod certum est esse verbum conuersionis ex toto corde ad Deum, vt diximus. Hanc autem fidei plenitudinem & perfectionem vel tribuit, vel supplet plerunq; sacramentum, spiritum vitæ ex Christi merito adducens, quæ plenius explicabuntur circa articulum de contritione & pœnitentia: ostendetur enim, quòd nō quilibet dolor de peccatis sufficiat ad remissionem peccatorū sine sacramentis, nec quælibet fides, quæ tamen adhibitis sacramentis sufficeret, imò secundum aduersarios, sola fides specialis, qua infallibiliter credimus, quasi ex verbo Dei, nobis ob Christū remissa esse peccata, iustificat & peccata remittit.

*Rom. 1.*

*Fides perficitur sacramēto.*

Ex quibus manifestum est, scripturas in articulo Martini Lutheri citatas non tollere sacramentorum efficaciā, cùm fides non excludat sacramenta, sicuti nec pœnitētiam & Dei dilectionem, quam ex Pauli interpretatione includit, sed potius virtutem habet plerunque iustificandi à sacramentis, per quæ aspirat Deus, vt diximus, Spiritum vitæ iustificatem. Respondet autem prolixè his scripturis sigillatim Reuerendissimus episcopus Roffensis, circa primum articulum assertionis. Quemadmodum enim Deus vtitur ministerio hominum in nostra sanctificatione, ita & rebus insensibilibus vti potest, sine iniuria mortis Christi: homine namque plantante & rigante, incremētum dat Deus, & ad vocem salutationis Mariæ. exultauit in gaudio infans in vtero Elizabeth, & ipsa impleta est Spiritu sancto.

*Alia Luthe ri argumen.*

*DEinde ratiocinatur Martinus eodē loco, in omni sacramento est verbū promißionis diuina, quod affirmatiuè promittit & exhibet gratiā Dei ei qui suscipit sacramentum. Vbicunq; autē Deus promittit, ibi exigitur fides audientis, ne Deū faciat mēdacem sua incredulitate, quare in sacramentis suscipiendis necessaria est fides suscipientis, qua credat id, quod promittitur, sic baptismus datur in verbo istius promißionis: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, ergo necesse est, vt baptizandus credat se saluū fore, vbi baptizatus fuerit, alioquin Deum in sua ista promißione facit mendacem, quod est horrendum. Sic in sacramento pœnitentia datur absolutio in verbo istius promißionis: Quodcunq; ligaueris super terrā, ligatū erit & in cœlis: Quare oportet, vt absoluendus credat & non dubitet, sese verè absolui in cœlis apud Deum, dum absoluitur in terris per sacerdotem, ne Christi promißionem mendacem faciat.*

*Sic in sacramento Panis datur corpus Christi in verbo istius promißionis: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Oportet ergo manducantē omninò & firmiter credere, corpus Christi non tantum pro alijs, sed & pro se esse datū, & sanguinē Christi pro se fusum in remißionē peccatorum, sicut verba promißionis aperte sonant, alioqui irridebit promißionē istam Christi, & iudicium sibi manducabit. Ex quibus euidens est necessariā esse fidem suscepturo sacramētum, qua credat se consecuturū id, quod sacramentum promittit & donat, vt sic verū sit, quod dicitur: Non sacramentū, sed fides sacramenti iustificat. Cū enim in omni sacramento sit verbū Dei vt dicit B. August. super Ioannem, accedit Verbū ad elementum, & fit sacramentum. Vbicunq; autem verbum Dei est, ibi fides hominis in ipsum requiritur. Multi enim sacramentū suscipiunt, & tamen non iustificantur, sed magis damnantur, quia sine fide suscipiūt. Sola ergo fides iustificat, vt prædicta autoritates probauero. Quare hæretica sententia est, quæcunq; cōtraria est huic Apostolica & catholica sententiæ. At talis est eorū, qui dicunt sacramēta noua legis dare gratiam ijs, qui non ponunt obicem, quorū auctor Scotus est. Quod probo sic: quia docent non modo non esse necessariam fidem, qua credas te accepturum id, quod sacramentum promittit, sed quod sufficiat, vt non ponas obicem. Obicem autē vocant peccatum mortale vel propositū eiusdem, quale est homicidium, libido, & similia: adeò vt satis sit suscepturo sacramentum, si desinat peccare, & propositū deponat, etiamsi nullū bonū propositum formet: quidā enim ex eis dicunt, nec motum bonū cordis requiri. Hæc omnia, quia supradictis contraria sunt, verè hæretica sunt. Incredulitatem verò pro nullo obice habent, scientes quod non est in potestate nostra ponere incredulitatem, sed solius Dei qui infundit solus fidem. Quidam autem ex eis addunt requiri attritionem & fidem acquisitam: quæ duæ res, quid sint, nemo illorum potuit vnquam docere.*

Quæ omnia hoc ordine Martinus Lutherus in assertione primi articuli sui damnati prosequitur. Hic ante responsionem considerandum est, quòd ex hac argumentatione concludit Martinus, nos iustificari non ex sacramentis, nec ex fide Euangelica, quæ verbū Dei in genere respicit, sed fide speciali, qua credit de se quisque, quod sibi remissa sunt peccata, se saluum fore, se verè absolui in cœlis: quam articulus nouus dicit nullum habere in scripturis fundamentum, immò & scripturis aduersari, quod & in illius tractatione ostendemus, quod tandem agnoscens & Philippus in Locis nouissimè editis, dicit fidem accipi pro fiducia misericordiæ DEI, quando fide Apostolus dicit nos iustificari: Hæc enim, ait, fiducia nobis applicat mortem Christi, non notitia historiæ, quæ non adfert pacem, imò auget pauores & desperationem, sicut in diabolo. Quod enim terribilius est signum iræ Dei, quam placari non alia victima potuisse, nisi filij morte? hæc fiducia, quod Filius Dei passus est, vt tibi ignoscat, quanquam male merito, consolatur mentem perterrefactam & pacem adfert: de qua Apostolus, iustificati fide, hoc est fiducia, nunc pacem habemus: sic & locum Genesis ex Augustino interpretatur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: & sententiam beati Bernardi in concione de annunciatione Mariæ, Adde vt credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur, credas, hoc est, confidas. Aduertit namque, quod non potest infallibiliter credi, quasi verbum DEI, à quoquam, quòd sibi sunt remissa peccata, cum de hoc nullum sit verbum DEI in scripturis, & vnusquisque sic credendo multis modis falli potest, propter cordis humani profunditatem. Nam prauum, inquit Propheta, est cor hominis & inscrutabile, & quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: intelligit igitur fide hoc est fiducia misericordiæ Dei nos iustificari, quod nec constare potest. Nam Apostolus Paulus refert fidem non solum ad auditum verbi promißionis, sed in genere verbi Dei, & ad intellectum magis quam affectū: quis, inquit ex Propheta, credit auditui nostro? ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi: & eodem loco, gentē incredulam insipientem dicit, & in Act. cap. 26. refert Dominum dixisse: Ego mitto te aperire oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, de quo circa articulum nonū videbitur.

*Philipp. Melanchthon sententiam suā reuocat fide iustificari i. fiducia misericordiæ.*

TOta igitur hæc argumentatio supponit esse hanc fidem specialem, & ex ea sola nos iustificari, quando sacramenta suscipiuntur, quam esse scripturæ non patiuntur, nec rei natura: cordis scilicet nostri profunditas. & si esse posset, & impium iustificare, non tamen sequeretur, quod sacramētis non iustificamur, vt declaratum est in solutione scripturarum, quas adduxit Martinus. Respondeamus tamen ad ratiocinationem.

nem. In omni, inquit, sacramēto est verbum promissionis diuinæ, quòd affirmatur, &c. falsum est hoc assumptum, quia sacramentum constat ex elemento & verbo, in quo sacramentum institutum est, non autem ex verbo per quod institutum est, quod est verbum promissionis, vel potius infallibilis ordinationis. Illud autem est verbum exhibitionis gratiæ promissæ in institutione sacramenti, vt in sacramento Pœnitentię verbum promissionis est: Quorum remiseritis peccata &c verbum autem ex quo sacramentum consistit: est, Ego te absoluo à peccatis, quod & peccata remittit, estq; in sacramento, sicut pars in toto: verbum autem promissionis est io sacramento, sicut causa in suo effectu. cùm ex institotione sacrameora habeant quòd sacramenta sint, & efficacia, & ideo nō plenè cognoscitur efficacia & ratio sacramenti, nisi habito respectu ad verbum promissionis, quo sēsu improprio scilicet admitti potest quod assnmitur. Quod in omni sacramento est verbum promissionis diuinæ, quod affirmatiuè promittit gratiam, sed valde impropriè dicitur simul exhibere gratiam. Nam promittens promittendo ooo exhibet, sed promissionem implendo: sed admittatur, q̄ promittit & exhibet gratiā, quia est causa exhibitiōis quādo sacramentum suscipitur, & ita propositio primo assūpra. admittatur, Quando aūt snbsumitur, vbicunque autē Deus promittit, ibi requiritur fides audientis: ad hoc itē responsum est, quòd in sacramētorum applicatiōe nullum est verbum promissionis, sed exhibitionis gratiæ tantum. Sed replicabitur, Qualecunque fuerit verbum siue promissionis siue exhibitionis, si est verbum Dei loquentis se gratiam exhibere, necessaria est fides in audiente: cui responsum est negando cousequētiam, quando verbum Dei est operatorium, & non mediaote intelligentia eius, quale est verbum Sacramentorum, quod manifestum est in paruulorum Baptismo, & his qui inculpabiliter distracti Sacrameora sucipiunt: qui negatiuè noo credendo, noo propterea faciunt Deum in promissis mendacem. & admisso quod adsit in sacramentis fides verbi Dei quo promittit & exhibet hoc ipsum etiam significaodo, non propterea oportet esse absolutam Fidem qua credat sibi remissa peccata, & saluum fore, quia verbum Dei promitteotis & Sacramenta instituentis generale est, & verificatur sub modo & conditione subintellectis. Non enim omnis qui absoluitur a sacerdote in terris, absoluitur in cœlis, vt si ioi pœnitēs est, & fide promissionem, secundum Martinum, non apprehendat, nec Baptismus cuiuslibet baptizati tollit peccata. requirit enim fidem & pœniteutiam veteris vitæ. Quamuis igitur in me suscipiente Sacramentum esset fides promissionis, secundum quam est institutū, & non ea fides, qua creditur in me promissio impleri propter defectum modi & conditionis, sub qua intelligitur promissio (quod videtur monisse Philippum in Locis, quòd intelligeret fiduciam, per fidem iustificantem, & Credere iustificans esse Fidere) non ideo tamen facit Deum mendacem, si credat verbo secundum intellectum ab eo intentum, hoc est sub modo & conditione, sine quibus si crederet verbo Dei adderet vel admiret: sic autem verbo quo deus in Sacramentis loquitur credere potest, non tamen infallibiliter credendo sibi esse remissa peccata. Quando ergo additur: quare in Sacramentis suscipiendis, uecessaria est Fides suscipientis qua credat id quod promittitur. Respondeo, necessariam esse fidem in adulto dignè suscipiente Sacramenta omnes docemus. Nouimus enim Philippum respondisse Eunucho quærenti: Ecce aqua, quid me prohibet baptizari? si credis ex toto corde, *Actuum. 8.*
licet: & accepto responso eius, quòd crederet Filium Dei esse Iesum Christum, eum baptizauit. Nec solùm Fidem docemus necessariam in Sacramentorum susceptione, sed & certam fiduciam consequendi eorum effectus, vt habet articulus. 9. *Fides Baptizando quæ necessaria, Actuum 8.* Sed quam Fidem requirat Baptismus, inter nos cōtrouertitur. Et docēt Philippus & Eunuchus, quòd nō promissionis, imò nec exhibitionis gratiæ promissæ, sed quòd Iesus Christus est Filius Dei in hunc mundū à Patre missus: admitti tamē potest, quòd requiritur in Sacramentis Fides eius quod promittitur, sed coofusa & io geoere sufficit, noo autem Fides vt apprehendens effectum Sacramentorum, sed tanquam dispositio suscipientis Sacramentum, sine qua fructum non parit: Et in verbo quidem huius promissiōis, hoc est, virtute eius, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, datur Baptismus; sed ex eo non sequitur, quòd necesse sit quòd baptizādus simpliciter credat se saluum fore, vbi baptizatus fuerit: cum salus æterna & à peccatis in Baptismo multis modis impedire possit. Fides autem quæ verbo Dei nititur, est infallibilis. Verba igitur hæc institutionis Baptismi sub modis quibusdam & conditionibus ad mentem Saluatoris sunt intelligenda, & hoc sensu infallibiliter credere oportet eum qui baptizatus est, se saluom fore: si scilicet credit vt oportet, & nullum ponat salutis impedimētum. Et similiter quia is qui absoluitur à sacerdote, potest habere fructus sacramēti obicem, qui tamen eū lateat, non oportet quòd credat se verè absulus in cœlis, nisi intelligatur: Credat, id est, non dubitet, & confidat, prout interpretatur Philippus. an tamen dubitanti remitti possint peccata in pœnitentia, vel Baptismo, si dubitatio est propter suā indispositionem, non de Christi promissione, vel Sacramenti efficacia, dicitur circa. 9. articulum. Certum est igitur non requiri absolutam fidem in oo qui absoluitur, & sufficere fiduciam de effectu consequendo. Similiter respondendum ad hoc quod addit: Mādncantem omnino & firmiter credere oportet, Corpus Christi non tantum pro alijs sed & pro se datum esse, & sanguinem pro se fusum in remissionem peccatorum. Nec

hoc concludi poteſt ex verbis Lucæ, quæ habent, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur, Apoſtolis ſcilicet, quorum vnus me eſt traditurus, quamuis modo quodam pro omnibus traditum eſt, & Sanguis effuſus, ſed non ſecundum efficaciam, ſed ſufficiẽtiam tantum, vt poſteà dicetur. Et ideo Matthæus dicit: Hic eſt Sanguis noui teſtamenti, qui pro multis effundetur, pro ſe tamen quiſque corpus traditum, & ſanguinem fuſum certò confidet, ſed diuerſa ſunt Credere & Fidere, quod intellexit etiam Philipp⁹. Nam prius ad intellectum, poſterius ad affectũ pertinet. Ex quibus patet improbabile eſſe quod infertur: Ex quibus euidens eſt, neceſſariam eſſe fidem, &c. vt ſic verum ſit, non Sacramentum, ſed fides ſacramẽti iuſtificat. Nam ex dictis patet, quòd fides, quia credit ſe certo conſequuturum id quod ſacramentum promittit & donat, temeraria eſt, non neceſſaria: quanquam in adulto ſit neceſſaria de hoc fiducia. Nec vllo modo cõſequens eſt quòd fides ſacramenti, & non ſacramentum iuſtificat. Nam de fide ſacramẽti nulla hactenus eſt facta mentio, ſed de fide promiſsionis: & ex dictis patet, quòd ſacramentum iuſtificat, & ſimiliter fides quę per dilectionem operatur, non propriè ſacramenti: ea enim eſt fides qua credimus ſacramentum ſuſcipere. Et quando dicitur: Vbicunque verbum Dei eſt, ibi fides hominis in ipſũ requiritur, ſæpè reſponſum eſt non eſſe verum. quando verbum Dei eſt operatorium ſine intelligentia eius ad quem dirigitur. Et verum eſt quòd multi ſacramenta ſuſcipiunt, qui tamen non iuſtificantur, ſed damnantur magis, quia ſine fide ſuſcipiunt, illa ſcilicet, quã vnumquodque requirit: ſingula enim peculiarem requirunt vt præparationem, ita & fidem, modo tamen quem diximus. Non autem ideo damnãtur, quia ſine fide hac ſpeciali vel apprehẽdente iuſtitiam ſuſcipiunt, quæ propter temeritatem ſic credendi potius impedit effectum, quam cooperatur: nullo igitur modo conſequens eſt, quòd ſola fides iuſtificat. Nec alia ſequuntur quæ conſequenter concludit Martinus, ſcilicet hæreticam eſſe ſententiam & catholicæ ſententiæ contrariam, Quòd ſacramenta nouæ legis conferunt gratiam his qui non ponunt obicem. Quod nullum motum cordis bonum, nullum bonum propoſitum ſcholæ requirunt in adulto ſuſcipiente ſacramenta, iam doctum eſt falſiſſimum eſſe, & incredulitatem habent pro obice, quando ſine fide docent ſacramenta non eſſe ſalutaria. De attritione & fide acquiſita dicetur circa articulos 4. & 9. Ex dictis manifeſtum eſt, quòd nec ſola fides iuſtificat, ſed & ſacramẽtũ: nec omnis fides, ne promiſſionis quidem diuinæ, ſed ea ſola quę amore Dei animum inflammat, & veteris vitæ inducit pœnitentiam, vt ipſimet aduerſarij cõfitentur. Docet enim, quod fide nemo apprehendit iuſtitiam & remiſsionem peccatorum, niſi noui diuinique in eo ſequantur effectus, & in nouum hominem transformetur. Magnam enim fidem habebant, qui in nomine eius eijciebant dæmonia, prophetabant, & virtutes multas faciebant: quibus tamen aliquando confitebitur Dominus, quod nunquã eos nouit, quibus tamen ſi per ſacramenta ſpiritum ſuum aſpiraſſet, fuiſſent iuſtificati, & inter filios Dei computati. Et ideo in hoc etiam peccat argumentatio Martini, quòd ſupponit omnem fidem Sacramenti, vel promiſsionis Dei, iuſtificare, quod palam ſcripturis aduerſatur. Et quamuis neceſſaria eſſet fides in ſacramentis ſuſcipiendis, non tamen ad hanc excitandam, vt ſæpe diximus, ſunt inſtituta principaliter. Nec aliqua ratione fide apprehenditur iuſtitia aut remiſsio peccatorum, niſi ſicut diſpoſitione præuia iuſtificationi.

*Sacramẽtũ, non fides ſacramenti iuſtificat.*

Ex quibus patet ſolutio ad argumentum Philippi propoſitum fo. 23. Sacramenta, inquit, noui teſtamenti principaliter inſtituta ſunt, vt ſint ſigna voluntatis Dei erga nos, &c. Nam falſum hoc eſſe ex ſcripturis, & Patribus monſtratũ eſt. Nec ſatis erat hoc dicere ſine ſcripturis, ſine patrib. ſine cõciliorũ definitionibus ad ſtabiliendũ hoc dogma nouum, nunquam in eccleſia auditum, quo etiam vniuerſa ſacramenta euertuntur & tolluntur. Scio Philippe quod nullam potes hic adducere ſcripturam perſuadentem, nullum veterum ſcriptorum. Primus hanc ſacramenti rationem excogitauit præceptor tuus Martinus, vt fidem ſuam ſpecialem & fictitiam auditoribus ſuis obtruderet & cõmendaret, & vniuerſa eccleſiæ ſacramenta aboleret, & quaſi nouus legiſlator abolitis veteribus noua inſtitueret & obtruderet, nouaſque leges ea ſuſcipiendi. hic certe oportebat certiſsimas & clariſsimas adducere ſcripturas, quę cogerent contra omnium veterum & totius eccleſiæ catholicæ ex ſcripturis iudicium tuæ hic ſubſcribere nouitati, quam etiam alij doctrinæ veteris hoſtes, vt Hulricus Zuinglius, Martinus Bucerus, & doctores Tigurini, vt erroneam, & ſcripturis aduerſantem improbant. Nec tu hanc fidem ſpecialẽ ad mentẽ Magiſtri tui Martini tueri potes, imò improbas & ad affectũ & fiduciam eam transfers. An nõ crederetur promiſſioni & verbo Dei, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, niſi admonitione eius facta per Baptiſmũ? Nemo Baptiſmũ vtiliter ſuſcipit, niſi ex fide huius verbi ſaltem implicita præcedente, accedat: Ex ea enim in ſalutem & remiſsionem peccatorũ ſe baptizãdum confidit. Sed audiamus eum hoc dogma probantem: Ita inquit coniungimus ſacramentum & promiſsionem quaſi ſignum videlicet ad ſignatum, ſed vos primi ſic coniungitis, ante vos nemo, ſed ſacramentũ coniunxerunt promiſsioni omnes, quaſi diſpoſitioni ac ordinationi diuinæ & rationi, ex qua efficaciã habet, & ſalutẽ operatur: rei aũt promiſſę tanquam efficaciter ſignificatæ. Et ſicut promiſsio, inquit, fide accipiẽda eſt: ita & in omni vſu ſacramẽtorũ fide accedere debet, q ſtatuat nobis verè cõtingere: quę in promiſsione

*Lutherum refellunt Melanthon, Bucerus, Zuinglius.*

*Melanchton suum dogma in Locis retractat. Promissio. Deus promittentem non credentibus aut pœnitentibus.*

mi[ssione] generaliter promittuntur. Nullas hic audimus scripturas, nullũ verbum Dei, quod totius regni Pontificij quod dicunt, hoc est totius Ecclesiæ catholicæ, subuertat sententiam. Est quidem fide accipienda promissio Dei, sic & comminatio, & omne eius verbum: sed qua cõsequentia, propterea oportet in vsu sacramentorum fidem accedere, quæ statuat mihi verè contingere, quæ generaliter tantum & sub modo & conditione promittuntur, vt tu quasi primarium fidei articulum doces & si fides accederet, non propterea huiusmodi fides quam doces tu hic, & in Locis retractas. Nam statuere ad intellectum pertinet. Et quid absurditatis est, si negetur hæc hypothesis, quam repetis frequenter tanquam fidei articulum, quod promissio fide accipienda est, & quòd non nisi fide apprehenditur: magis enim pendet eius impletio à veracitate promittentis, quá à fide & credulitate eius, cui est ex promisso aliquid præstandum. Nunquid incredulitas eorum, inquit, Apostolus, fidem Dei euacuauit? absit. Est autem Deus verax, vt in promissis, ita & in comminationibus, & in omni verbo suo: omnis autem homo mendax: multa enim promissa præstantur non credentibus, & vni plerumque promittitur, quod præstabitur alteri. Multa largitur Deus beneficia ignorantibus, multa non petentibus, quibus & ingrata sunt, multa diffidentibus. Quòd enim sumus, quod pascimur, quòd in vita seruamur, Dei sunt beneficia, quæ accipiunt etiam amentes & infideles, qui ea non credunt à Deo donari: & ex Christi promissione infantes accipiunt in baptismo beneficia promissa, quorum nullam fidem habere possunt, nullamve notitiam: & Naaman Syrus à lepra sanatus est de hoc diffidens: & in scripturis promittuntur beneficia vni, quę præstanda sunt alijs promissionum ignaris, quales sunt promissiones factæ ad Abraham: nec fide accipimus promissionem aut rem promissam, sed animo & affectu cum gratiarum actione complectente, quod certa spe priùs ex promissione expectabamus: sicut si corporale est quod promittitur, manibus ipsum apprehendimus quando donatur, nam spei siue expectationi, apprehensio eius quod expectabatur, succedit: sicut quod comminatur Deus, non fide, sed animo patiente suscipiendum est, vt dicamus cũ Iob: Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est. Nunquam igitur propriè fide accipimus bona vel mala à Domino, sed animo & affectu, quasi manibus extensis.

SEd pro hac fide, qua certò & infallibiliter se credat quis iustificari, & affectus sacramentorum suscipere, adhuc obijcitur: sacramentum significat effectum fieri ad quē est institutum, quasi verbum Dei visibile, quo operatur sacramentorum effectus, ita eos fieri, & se illos operari loquitur, non solum in genere sicut promissio, sed singulariter in suscipiente. Nam sicut baptismus operatur remissionem peccatorũ in eo qui baptizatur, ita & hoc significat. Cùm igitur omni verbo Dei debeatur certa & infallibilis fides, oportet eum qui baptizatur credere, quod lauatur anima à peccatis, sicut foris à sordibus per aquam corpus: hoc enim dicit Deus per verbum sacramenti visibile & audibile, dicit & eis qui absoluuntur à sacerdote, peccata remitti in cœlis. Suscipiēs igitur hæc sacramenta debet credere sibi remitti peccata quasi ex verbo Dei. Et instituta sunt ad hanc fidem excitandam, qua credimus peccata nobis remitti. Hoc enim Deus per sacramenta singulis loquitur: signum autem est institutum ad repræsentandum signatum. Respondetur, quod hanc significationem aduersarij cum quibus agimus, non tribuunt sacramentis, sed solum commemorationem promissionis scriptæ in Euangelio. Qui crediderit, & similia, quas qui fide apprehenderit, saluus erit, Fide salutem apprehendente, & ideo eorum sententiæ patrocinari non potest. Nec tamen concludit supposita etiam hac significatione: multi enim hypocritæ, multi scelerati, qui nulla vitæ præteritę pœnitentia tanguntur, sacramenta suscipiunt, quibus nec ipsi concedunt peccata remitti. Et nisi quis crediderit ea fide quæ spiritum innouat, & in Deum transformat, non docet eum per baptisma saluum fieri à peccatis: significatio autem baptismi respondet huic ordinatiōi Christi, & significat Christũ offerre gratiam, & operari salutem quantum in ipso est sub modo quodam & conditione. Si scilicet crediderit, vt oportet, fide scilicet pœnitentiam adducente, nullumq; salutis inueniatur impedimentum. Et ideo beatus Petrus compunctis corde dixit, pœnitētiam agite, & baptizetur, &c. post fidem, & cordis compunctionem adhuc requirens pœnitentiam ad accipiendam per baptismum remissionem peccatorum. Et Eunucho dicēte, Ecce aqua, quid me prohibet baptizari? dixit Philippus: Si credis ex toto corde, licet: ex quibus fidem non sufficere sine sacramento ad peccatorum remissionem ostendit. Similiter beatus Ambrosius interpretatur verbum Apostoli dicentis, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri: omnes; inquit, qui salui fieri volunt: ita in sacramentis significat se offerre gratiam, & operari in his qui ea suscipiunt, si tamen ipsi velint accipere, si sint ipsi capaces & dispositi. Nam nulli inuoluntario Deus obtrudit remissionē peccatorum & iustitiam. *Actuum. 8*

*Sermo Dei nõ vnius est generis.*

MUltiplex enĩ est sermo dñi, quidā secũdũ conditionē & modũ certũ, ali⁹ absolutus: quidā comitationis, & secũdũ voluntatē antecedentē: alius secundũ æternũ eius propositũ & volũtatē consequētē. Qui autem aliter intelligeret verba domini, quam intelligit ipse, falleretur, & suum sensum adderet verbis eius. Sic deceptus est Ionas intelligens verba comminationis quasi præscientiæ: Institutio autem sacramentorum habet, quòd Deus semper assistet

& opera-

& operabitur secundum suam ordinationē effectus eorum, hoc est, quando non est obex in suscipiente, nec deest debita præparatio. Et secundum hanc institutionem intelligenda est efficax eorum significatio. Oportet enim in omni sermone Dei diligenter obseruare & cum reuerentia, quid loquatur, & accipere eo sensu quo loquitur. Et sermoni Domini secundum absolutam eius dispositionem, firma, absoluta & infallibilis fides adhibenda est. Ei autem qui est conditionalis, aut secundum voluntatem Dei antecedentem, aut qui est comminationis, non absoluta fides sed conditionata, hoc est, secundum eum sensum quem intendit Christus loquens, est adhibenda. Et esset temeritas & abusus verborum Domini, quando loquitur conditionaliter, aut sub modo, aut secundū voluntatē antecedentē, (sicut in sacramentis loquitur) absolute & simpliciter credere.

*Peccatorum remissio, qua certitudine ex sacramentis speranda.*

SEd obijcitur: Non minus Deus operatur & loquitur per ministros suos in sacramētis, quam si per se sacraméta ministraret. Sed Deo dicenti mihi: absoluo te à peccatis tuis, debcrem credere, quòd mihi verè essēt peccata remissa: ergo similiter sacerdote me absoluente & domino baptizante & dicente: Ego te baptizo, & cæt. quasi verbo Dei oporteret credere, quòd abluit anima à peccatis, sicut Maria Magdalena tenebatur credere verbis Christi: Remissa sunt tibi peccata tua. Et paralyticus, Confide fili, remittūtur tibi peccata tua. Cui respondetur: quòd verbis Christi absolutè afferentis peccata mihi esse remissa & me saluandum, simpliciter credere oportet infallibili fide, sed verbis quibus loquitur per se vel ministros in sacramentis, credere oportet in eo sensu, quo Christus ea intelligit: intelligit autem siue per se, siue per ministros loquatur conformiter sacramētorum institutioni, vt iam dictū est. Et ideo etiam Christo dicente: Ego absoluo te post auditam peccatorum confessionem, quasi ministro in sacramentorum administratione, vel ego te baptizo, non essem certus infallibili fide, peccata mihi esse remissa, secus dum quasi potestate excellentiæ sine sacramentorū administratione diceret: Absoluo te à peccatis tuis, aut remittuntur tibi peccata tua, qua vsus est apud paralyticum, Magdalenam, & latronem. Nam hæc affirmatiue dixit verbo efficaci, non sacramentali. In cœna autem ministrādo sacram Eucharistiam ministrum se exhibuit sacramenti. Et ideo apud Iudam non habuit effectum sacra Eucharistia, quem significabat, nec baptismus fortasis quo eum baptizauit. Est igitur sacramentorum significatio secundum voluntatem antecedentem sub modo, aut conditione, vel est significatio effectus præstandi quantum in ipso est: & suscipiente disposito, & magis quod offertur quàm quod simpliciter causatur. Sæpe enim nō accipimus gratiam non quia non offertur, sed quia oblatam non accipimus, vt docet B. Anselmus in lib. de casu diaboli.

QVod autem fides in sacramento iustificat, & non sacramentum, Martinus cōfirmat ex Augustino, tractatu super Ioannem: Vnde inquit ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat? nisi faciēte verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens, hoc est, verbum fidei quod prædicamus, ait Apostolus. quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vnde in Actis Apostolorum legimus, fide mundans corda eorum. Et in epistola sua beatus Petrus, Sic & vos, inquit, Baptisma saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, hoc est, verbum fidei quod prædicamus, quo sine dubio vt mundare possit consecratur & baptismus. Ex quibus videtur, quòd secundum mentem eius sola fides in baptismo operatur salutem: ait enim quod aqua cor abluit faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur, & multa prosequitur de fide, quòd corde creditur ad iustitiam, & ex actibus fide mundans corda eorum. Pro huius sententiæ beati Augustini, quæ obscuritatē habet, intellectu, quod eam præcedit & quod sequitur, hic inferere oportet: tractat enim verbum Domini Ioannis. 15. Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis: & quærit quare non ait, Mundi estis propter baptismū quo loti estis? sed ait propter verbum quod locutus sum vobis, nisi quia & in aqua verbum mundat, verbum, inquā, quod locutus sum, per baptismum disponens mundare conscientiam, Detrahe verbum huius dispositionis, & quid est aqua nisi aqua? accedit verbum hoc ad elementū, & fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum. Nam & hoc quod scilicet aqua & elementum mundat, & quòd mundi essent propter baptismum, hoc vtique dixerat quando pedes discipulis lauit, dū ait, Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus: ibi namq; dixit, quòd mundi essent propter baptismū quo loti erant: & quęrit, Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? & respondet, quod faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Docet igitur Augustinus Christum priùs dixisse, quod mundi essent propter baptismum: nūc autem dicens, quod mundi essent propter verbum quod locutus fuerat, insinuat causam ob quā virtutem hanc habeat Baptismus, ob verbū institutionis sacramenti. Quomodo autem intelligat: Quòd hanc virtutem aqua habet faciente verbo, nō quia dicitur, sed quia creditur (vnde istud ducitur argumentum) ipse explicat: Lege, inquit Apostolum, & vide quid dicat vt ecclesiā sanctificaret mundanseam lauacro aquæ in verbo. mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo, hoc verbum

*An fides in sacramento iustificet, an sacramentū potius.*

*Aug. tracta. 80. super Io.*

*Baptismi efficacia vnde.*

verbum Fidei, quod scilicet hic loquitur Apostolus, loquitur & Dominus, tantum valet in [illegible] Dei, vt per ipsam credentem, o[illegible]em, benedicentem, tingentem etiā, par[illegible]ulum mundet infantem, quamuis non [illegible]entem corde credere ad iustitiam. Et explicans quodnam sit hoc verbum quod locutus est Dominus, & quo accedente ad elementum fit sacramētum, totum, inquit, hoc fit per verbum de quo Dominus ait: Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis, verbum videlicet: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, & similia: non autem propter verbum in quo consistit forma Baptismi: & series orationis hunc sensum requirit. Mundat igitur aqua propter verbum non quia dicitur, sed quia semel dictum est à Domino, & nunc creditur impersonaliter, non a ministro vel offerentib⁹, vel eo qui baptizatur: Et virtus verbi semel dicti in æternum manet, & in ipso verbo, inquit Augustinus, quod locutus est Dominus, aliud est sonus transiēs, aliud virtus manens, sicut semel dictum est: Germinet terra herbam virentem, & illius verbi virtute adhuc germinabit semper. & quando citat Apostolum dicentem, verbum Fidei esse quod ipse prædicabat, & scriptum fuerat in Deutero. intelligit, & verbum illud quo accedente ad aquam fit Sacramētum, esse verbum fidei quod nos prædicamus, per quod sanctificamur, & virtutem accipit Baptismus, & verbū B. Petri, Baptisma saluos facit, verbum Fidei est. & similiter quod ait Dominus: qui lotus est nō eget nisi vt pedes lauet: hoc igitur verbum quia creditur ab ecclesia, ab offerentib⁹ & tingentibus, paruulus baptizatur, & aqua virtutem accipit ab eodem verbo, vt corpus tangens cor abluat, eademq; virtute à peccatis mundat.

VErum tamen est, quod adultus nō mundatur, nisi credat saltem cōfusè quòd Baptismus est in remissiōem peccatorum, & ita hoc verbum credi debet ab eo etiam qui baptizatur, vt superiùs diximus. Non igitur ex hoc verbo Augustini dicere oportet, ꝙ in sacramentis vt efficacia sint, necessaria sit fides ecclesiæ, sicut dicit B. Bonauentura in 4. dist. 3. q. 3. & Petrus de Palude distinct. 1. q. 5. art. 5. quanquam hoc proposito sit impertinens. Non enim alicuius fides, sed sola victima crucis in baptismo saluos facit, & peccata remittit, facit tñ fides quòd sacramenta ministramus & suscipimus. Et si beatus Augustinus loqui intelligatur de verbo in quo forma sacramenti consistit, rectè dicit. Nam & hoc verbo accedente ad elementum, virtutem habet animam mundandi, nō [illegible] ne soni dicēdo transeuntis, sed mysterij [illegible] dicti & significati ex Christi institutione.

*Zuinglij argumentū cōtra sacramentorum efficaciam.*

*OBijcit etiam Hulricus Zuinglius contra hāc efficaciam operis operati sacramentorum. Deus solus liberare potest conscientiam: soli enim ei nota est, solus eam penetrat: qui ergo fieret vt aqua, ignis, oleum, sal, lac & crassa ista res ad mentem vsque peruenirent, quod dum nō possunt, quo pacto mundare poterunt? Nemo igitur conscientiam purgare potest nisi solus Deus, quod nouerant Pharisæi dicentes Luc. 5. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? quo argumēto quanq; infirmo Zuinglius se conuincı dicit, quòd nulla est sacramentorum efficacia, & dolet Germanis hāc vocem sacramentum fuisse receptam, eò quod dum hoc nomen audiunt, iam aliquod magnum sanctumq; intelligunt, quod vi sua conscientiam à peccato liberet. vt & superius diximus.*

*In libro de vera & falsa religione*

Cui argumento respondemus, quod Saluator corrigit Pharisæorum sententiā, & docet, quod & filio hominis data est hæc potestas remittendi peccata, quā transfudit ipse, vt scribit Ioannes Chrysost. in Apostolos & sacerdotès lib. 3. de sacerdotio. Neq; enim Pater indicat quicquam, sed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. & beatus Ambrosius lib. 2. de pœnitentia, cap 2. & lib. 1. cap. 2. Etsi modo quodam solus Deus peccata dimittit, [illegible]dignatur tamen vti hominum ministerio & rebus externis, quæ imaginem & similitudinem habent effectus gratuiti, quem in anima operatur, vt eis tanquam signis sensibilibus instruamur, quæ à Deo nobis per sacramenta donantur. Nec oportet, quòd crassa ista & sensibilia ad mentem perueniant: de hoc enim non est quæstio fidei, videlicet an virtutem in se habeāt, qua instrumentaliter mentem contingāt, verè gratiam in ea, vt instrumenta, operando (quod tamen vt faciant, Deus facere potest, cū non sit impossibile apud Deum omne verbum) satis est quod Deus sub sacramentis corpori adhibitis ad mentem perueniat, hocq; fieri per sacramenta significet, qui cum eis & per ea mentem purgare potest, sicut fide eis. Quod autem placuit ei mentem mundare, & peccata dimittere eis adhibitis, ex scripturis probatum est; & ea magistro Hugone de sacto Victore superius monstrauimus hoc conuenire diuinæ clementiæ & nostræ infirmitati.

*OBijcit præterea Zuinglius. Nō alligat Deus virtutem suam sacramentis, vt debeat semper operari in eis salutem, qui sacramenta suscipiunt, & negligere alios. sed quos ante mundi constitutionem elegit, hos vocat, iustificat & saluat quando & quomodo sibi placet, & multos, sine sacramentis sicut olim beatum Iob sine circuncisione & sacramentorum legis obseruatione. indignum diuinæ Maiestati videtur, quod quasi seruus & nobis obligatus debeat operari nostram salutem adhibitis sacramentis, & non sine eis. Eius enim est optimo, quam post eum sequitur Mart. Bucerus in comment. super Matth 3. c. (vt diximus) quod sacramenta nihil ad salutem conducunt, sed signa tantum sunt apud homines: Nec ideo, inquit, paruulus saluatur, quia baptizatus est: multi enim baptizati, statim post baptismum morientes dānātur. & alij nō baptizati saluantur.*

In qua eorum assertione licet intolerabilē agnoscere horum aduersariorū temeritatē & arrogantiam, quibus in hoc reclamant Martinus Lutherus, Philippus, & eorum sequaces: sequuntur autem Doctores Tigurini vt etiam dictum est superius. Cui respondetur: Quod verax est Deus in promissis, & in omnibus verbis suis, & cùm sit veritas, non est in eo Etiam & Non, sed semper Etiam: eius autem verba sunt: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: &, Quorum remiseritis peccata, &c. & similes sunt eius de alijs sacramētis ordinationes, vt diximus. Nihil itaq; agit cōtra suas promissiones, q omnia suauissimè ordinat, & sapiētissimè dispo nit. Sacramēta autē vt essēt nostrę salutis media & adiutoria in sua sapientia, vt diximus, disposuit, vt p ea nos iustificaret & saluaret: sequendo autem suæ sapientiæ consilium per ea nos iustificaret & saluaret: sequendo autem suæ sapientiæ consilium per ea iustificat & saluat, & alios negligit, qui sua culpa sacramentorum adminiculo destituūtur: vel electi non sunt vt eis applicentur, & salui fiant. Nec tamē seruantur, nisi quos elegit ab æterno, & hi omnes: hos enim, sicut gratiose elegit vt iustificaret & saluaret, ait etiam peruenire facit ad sacramenta salutis. Absit (inquit beatus Augustinus libro quinto cōtra Iulianum) vt prædestinatus ad vitam sine sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam: & lib. 2. de origine animæ cap. 9. Non saluātur prædestinatione nisi baptizati & cap. 7. de cor. & gratia. Qui prędestinati sunt audient Euangelium, & lib. 5. Hypognosticon: Et beato Iob non erat data circuncisio, nec sacramenta legalia, quæ multo tempore ipse præcessit, sed sacramentis & sacrificijs sibi suæq; genti datis, saluatus est ex gratia & merito Christi, quem venturum expectabat. Nec quicquam Christus se iudicat indignum: quod electorum promouet salutem, & præstat quod disposuit & promisit, vt sic in verbis suis verax & fidelis inueniatur: Plurimum autem, vt diximus, eorum saluti conducit, quòd salutem operando simul per signa, hoc ipsum nobis manifestet. Nec seruitus est Dei, sed magna benignitas & veracitas implere & facere quod sua voluntate misericordi in nostram salutē facere disposuit. Nam sicut ordinauit, Qui percussus à serpentibus aspexerit serpentē æneum viueret: & Quicunq; primus descendisset in piscinam post motionem, sanus fieret à quacunq; detineretur infirmitate: Ita quòd quicunque lotus fuerit in nomine Christi in piscina salutis, qua ipse mundat Ecclesiam suā renouabitur, & à peccatis mūdabitur, quādo igitur hoc præstat, non seruitus est sed veracitas, & suæ ordinationis impletio. Nam & in principio nascentis Ecclesiæ in linguis igneis & impositione manuū dabat Spiritum sanctum. Quod videns Simon, dicebat Apostolis: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.

Arguitur etiam contra numerum & efficaciam Sacramentorum. Nam si credendum est septem esse ecclesiæ Sacramenta, &c. oportet de hoc esse verbum Dei Scripturam scilicet, vel saltem generalis cōcilij definitionem. sed Scripturis apparenter respondent aduersarij & in concilio Florentino, quod pro articulo citatur, magis proponitur doctrina quam de Sacramentis docebat ecclesia Romana, quàm fiat synodalis definitio eius, quod firma Fide de Sacramentis tenendum est, & sententię sāctorum & præcipuè B. Augustini, non possunt facere doctrinam Fidei, & probabiliter multi doctores catholici docent Matrimonium non esse proprie sacramentum gratiam conferens, & sola ratiocinatione colligitur Ordinem conferre gratiam: & Confirmatione tam absurda videntur loqui Melchiades Papa, & alij quidam illius temporis, vt meritò tota eorum rejciatur sententia. & Eucharistia continet quidem corpus & sanguinem Domini, & ideo est sacramentum tanquam rem sacram continens: sed nusquam scriptura docet, quòd suscepta gratiam conferat, nisi spiritualiter Fide & amore suscipiatur. Ex quibus, eadem sequetur gratia non suscepto sacramēto, & de Pœnitentia docet Magister in sententijs, & post eum quidam doctores Alexander de Hales, & sanctus Bonauentura, quòd solum declarat remissa esse peccata, non autem quòd ea remittat: quòd autē gratiam auget, nusquam habet scriptura. & extrema Vnctio testimonium quidem habet à Iacobo, sed quādo gratia curationum adhuc erat in Ecclesia. Cui argumento respondetur (quod circa singulos articulos ostendemus) aduersarios Scripturis non satisfacere Et ne vlla in futurum de Fidei veritate apud Armenos fieret hæsitatio, vt Acta testantur, sub quodam compendio, sacrosancto approbante concilio, Eugenius tradit orthodoxæ Fidei veritatem. & ita definit quidem firma Fide de Sacramentis credendum esse, & concilium Tridentinum dicit anathema his, qui docent non esse septem Sacramenta gratiam conferentia, vel non habere virtutem sanctificandi ex opere operato, & quę Augustinus, & Patres de sacramentis docent, ipsi in Ecclesia catholica priùs didicerant, & ideo non suam, sed ecclesiæ tradunt doctrinam, quæ columna est & fundamentum veritatis. Et doctores qui tradiderunt Matrimonium nō esse propriè sacramentum, & per pœnitentiam non remitti peccata, mutarunt suam sententiam audita definitione ecclesiæ in Oecumenicis Concilijs, quæ cōformis est & cōsentanea Scripturis sacris, ex quibus solis Augustinus & alij maiores docuerunt, per sacramentum Pœnitentiæ & claues ecclesiæ, peccata verè remitti, & Cōfirmationem, & Ordinem esse sacramenta: quæ latiùs in sequentibus prosequemur. Et quia dominus dicit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, omnem effectum quem materialis cibus & potus quo ad vitam efficiūt corpora-

Diluitur obiectiones contra Sacramētorū et numerum & efficaciam.

poralem sustentando, augendo, reparando, delectando, eum sacra Eucharistia, quatuor virtutem scilicet operatur spiritualem, vt docet sacrum Concilium Florentinum: Propterea enim eius effectus est, adunatio hominis ad Christum: Qui manducat, inquiebat, meam carnem, & bibit meum sanguinē, in me manet, & ego in eo. Et quamuis beatus Augustinus exempli gratia aliquando duo tantum sacramenta nominat, vt in libro 3. de doctrina Christiana, vbi ait: Dominus tempore libertatis reuelatæ pro signorum veteris legis multitudine, quædam pauca pro multis, eademque factu facilima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima tradidit, sicut est Baptismi sacramentum, & Celebratio corporis & sanguinis Domini. & contra Faustum libr. 19. cap. 14. Et in epist. 118. ad Ianuarium, & circa Psal. 103. vbi ait: Respice ad munera ecclesiæ, munus Sacramētorum in Baptismo & Eucharistia, vbi addit, & in cæteris sanctis sacramentis, quale munus est & ipse Symon Magus adeptus. Sed vt diximus, exempli caussa hæc nominat, & ideò dicit: Sicuti est, & non dicit: Quæ sunt. Nam secundo libro contra epistolam Petiliani cap. 104. & libro tertio contra Donatistas cap. 16. dicit Confirmationem esse Sacramentum & Ordinem lib. 2. contra epistolam Permeniani cap. 13 & de adulterinis coniug. lib. 2. cap. 28. dicit Pœnitentiam esse Sacramentum eandem Baptismatis & reconciliationis esse caussam si fortè Pœnitentiam finiendæ vitæ periculum præoccupauerit: & idem dicit cap. 6. lib. & circa Psal. 103. addit Baptismo & Eucharistiæ etiam alia Sacramenta, sic in alijs locis explicans, quod exempli caussa alias dixerat.

*Plura sacramenta duob. D. August.*

CONtra formas sacramentorū argumentatur Ioan. Brentius, in explicatione baptismi: *Christus non collocauit fundamentum Baptismi super certis literis, syllabis aut dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba: non enim instituit Magiam quæ ad certam verborum formam aut ritus alligata est, sed instituit cœlestia sacramenta, quæ constant sua ipsius sententia & voluntate, his vel illis verbis nobis significat: itaque si quis post recitationem symboli Apostolici in Baptismo diceret ad baptizandum hæc verba: audiuisti ex te confessionem fidei tuæ, quod credis in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, & in vnigenitum Filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, & in Spiritum sanctum: In hanc igitur confessionem & fidem tuam mingo te in aquam seu perfundo te aqua, vt hoc signaculo certus sis te insertum esse in Iesum Christum & communionem omnium bonorum, & cæt. vade ergo in pace: hic certè Baptismus esset verè Baptismus, qui contineret ea, quæ ad Baptismū necessaria sunt, & recitata sit sententia verborum Christi, & si forma ipsa verborum paululum immutatus videtur. Hæc, inquit, visum est addere, non quod prætermittenda sit forma vsitata verborum. Ego baptizo te in nomine Patris: sed vt verba Christi rectè intelligantur, & Magiam à verà cœlestium sacramentorum consecratione longe discernere discamus.*

*Ioan. Brentij argumentum contra sacramentorū formas.*

Et contra discrimen sacramentorū veteris & noui testamēti argumentatur Mart. Luth. *Causa quæ mouet, inquit, docere sacramenta nouæ legis dare gratiam, hæc est, quod alioqui non videatur differentia diabolus inter noua & veteris legis sacramenta: vetera enim in fide suscepta iustificabant, hoc est, his qui boni erāt vtilia fuerūt, ergo noua debet efficaciora esse & prodesse etiam his, qui boni non sunt, vt boni fiant. cum noui testamēti omnia perfectiora, quàm veteris esse debeant. nos autem dicimus nec noui nec veteris testamenti Sacramenta sed solam fidem iustificasse, sicut Paulus dicit: Iustus ex fide sua viuet, & corde creditur ad iustitiā: potius differūt Sacramēta nouæ legis, nō à sacramētis, sed à sacrificijs & ceremonijs sacerdotij Aaronici, quæ per hæc mūdabantur corpora, vestes, cibi, & vasa, ab immūditijs quæ ex natura nō erāt sed ex lege Mosi. ideo vt nulla promissio, ita nulla fides in eis erat, at per illa nostra sacramēta mundātur conscientia à vitijs veris, quæ ex natura vitia sunt: ideo promissio & Fides hic vigent, quod & in multis signis Patrū videre est, quæ ad ceremonias legis non pertinebant.* Confirmat autem hanc ratiocinationem Martini Ioannes Caluinus, in Antidoto actorum Concilij Tridentini, circa Canonem secundum septimæ sessionis: *Si quis dixerit ea ipsa nouæ legis sacramenta, à sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi anathema sit quando, inquit, sacramentorum vtriusque testamenti idem est author, eædem promissiones, eadem veritas, idem in Christo complementū, merito dicimus externis signis inter se differre, & summatim in re ipsa conuenire. sunt enim doctrinæ appendices, atqui doctrinæ eadem substantia: sequitur ergo id quoque in sacramenta competere, quod eadem sit eorum substantia, & res eadem. Mouet autem, vt ait, Patres Tridentini Concilij, vulgare apud sophistas dogma Sacramenta legis Mosaicæ figurasse gratiam, nostra verò exhibere: nos autē asserimus Deum semper in suis promissis fuisse veracem, nec quicquam figurasse ab initio, quod non Patribus reipsa exhibuerit. Nam sub Moyse constabat circumcisionis veritas, & tunc eandem fuisse etiam spiritualem, eundemque potum, testis est Paulus. Neque tamen interea negamus, quin vberior sub Christi regno percipiatur gratia, & duplicem solemus notare differentiam. Primò. quod sacramenta nostra non procul Christum tanquam absentem indicent, sed quasi digito ostendant exhibitum: deinde quod pro ampliore reuelationis modo, sit etiam gratiæ communicatio vberior.* Et simili argumento improbare nititur primum Canonem de baptismo, quo dicitur anathema ei, qui dixerit baptismum Ioannis habuisse eandem vim cū baptismo Christi:

*Argumenta contra discrimen sacramentorum nouæ & veteris legis.*

Vbi, inquit, *eadem est doctrina, eadem gratia offertur, idem seruatur ritus, statuenda est vt fimi litudo: si quid in trib. istis diuersum habuerit Christi baptismus à baptismo Ioannis, vicisse eos fateor.*

*Responsio ad Brentij argumentū.*

Nihil momenti argumenta hæc habent, & vehementer dolendum est, quòd viri docti ob sophisticam huiusmodi rationum apparentiam, veterem relinquunt doctrinam: nō enim Magia est, nec superstitio, si determinatæ significationis verba, certosq; ritus requirat baptismus, illisque vt salutem operetur ex Christi institutione sit alligatus: sicut Magia non erat, quòd Naaman Syrus septies in Iordane lauaretur, & sanitatem expectaret: Nec quòd qui respiceret in serpentem æneū in palo erectum, à morsibus serpentum sanaretur: sed superstitio est & Magia, quando ex pacto saltem tacito cum dæmone expectatur effectus, vt docet beatus Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 22. & lib. 3. cap. 9.

*Trinitatis inuocatio in bapt. necessaria.*

Periculosa etiam & erronea est sententia, quod Baptismus sine Trinitatis inuocatione celebratus, verum est sacramentum, cum S. Basilius, Didymus, Ioannes Damascenus, & alij veteres doceant, quòd vel vna suppressa aut tacita persona, baptismi tamen frustretur effectu. & beatus Augustinus frequentissimè, quod Baptismus in verbis Euangelicis debeat celebrari. Et Didymus libro 2. De Spiritu sancto: Licet quis possit existere mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnū de prædictis nominibus, trium scilicet personarū prætermittat, sine perfectione tamen baptizabit: vbi tamen aduertendum est, quòd inuocatio & expressio Trinitatis in forma baptismi, magis ex traditione est per manus accepta, quam ea scripturis. Quando enim dicit Saluator, Euntes, docete omnes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, potius baptizandi actum in pros[illegible]one Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, secundum formam prius traditam præcepit, quàm nomina personarum exprimi, & nouam instituere formam, vt ait B. Thomas in 4. Senten. Distinct. 3. arti. 2. q. 1. ad 3. & arti. 5. quæst. 2. Multum igitur auctoritatis habet traditio ecclesiæ. non scripta, ex qua cum inuocatione trium personarū toto orbe Christiano semper celebratus est Baptismus.

*Responsio ad argumenta Lutheri & Caluini.*

Argumentatio autem Ioannis Caluini & Martini Lutheri falsum supponit, videlicet, sacramenta instituta esse ad significandum, & non ad sanctificandum, quod superius est improbatum. Et dicit Martinus se suosque dicere, nec noui, nec veteris Testamenti Sacramenta, sed solam fidem iustificasse. Sed ostendimus superiùs, quòd hoc dicunt contra scripturas, & concordem Conciliorum, & Patrum sententiam, & B. Pauli sententijs quas hic citant, respondimus.

*Verum sacramentorū nouæ & veteris legis discrimen.*

Et reclamat Apostolus Paulus 9. cap. ad Hebræos. & 1 ad Corinth. 10. ei, quod dicit nullam promissionē, nullam futuri Christi prænuntiationem fuisse in figuris & cæremonijs sacerdotij Aaronici. Et ait B. Augustinus libr. 18. de ciuitate Dei, quod Moyses Christum prophetauit per figuras obseruationum carnalium in tabernaculo & sacerdotio & sacrificijs, alijsque mysticis, plurimisque mandatis. Et quia significabant mysteria Christi venturi sacrificia illa sicut sacramenta, ideò & fide in eis apprehendebantur.

*Alia promissio sacramentorū veterū, alia nouorū.*

NEC verum est, quòd eædem sunt promissiones veterum & nouorum Sacramentorum: hæc enim nō promittunt, sed largiuntur gratiam, quam illa promittebant. Nam definiuit Concilium Florentinū, sacramenta vetera solum figurasse gratiam per Christi passionem dandam, & noua dignè suscipientibus eam conferre, quam doctrinam videtur mutuatum esse ab Augustino ex præfatione Psalmi trigesimi septimi, vbi ait: Si discernimus duo testamenta, vetus & nouum, non sunt eadem sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta, Sacramenta non eadem: quia alia sunt dantia salutem, alia promittentia Saluatorem, noui Testamenti sacramenta dant salutem, & sacramenta veteris testamēti promiserunt Saluatorem. Cùm ergo tenes promissa, quid quæris promittentia, Saluatorem iam habens? Et Apostolus vocat Sacramenta veteris legis egena, & infirma elementa, & Baptismum lauacrum regenerationis & renouationis.

*Augustinus.*

*Sacramenta nō esse appendices doctrinæ.*

Nec verum est, quòd sacramenta sunt doctrinæ appendices, quasi sigilla per quæ confirmetur, eo quòd instituta sunt ad sanctificandum & præstandum salutem. Et propterea dogma istud, quòd sacramenta veteris legis figurabāt gratiam, quam nostra exhibent, non est sophistarum, sed generalium Conciliorum, & beati Augustini ex scripturis desumptum. Et quod Patribus Deus non exhibuit, quod eis promisit, clarè testatur B. Paulus Act. 13. & nos, inquit, vobis annunciamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs vestris. Et sacramenta nostra non solum quasi digito monstrant Christum præsentem, sed & operantem in eis nostram salutem, vetera verò significabant salutem nostram operaturum, in cuius fide saluabantur Patres. Et hic obseruandum est, quod B. Augustin. dicit, sacramenta esse diuersa, non solum ritibus & cæremonijs, sed & efficacia & significationibus, & similiter diuersa esse promissa: Ioannem tamen Caluinum frequēter hic repetere easdem promissiones sacramentorum vtriusque Testamēti, imò & substantia vnum & idem esse testamentum vetus & nouum, & solum discrimen esse in administratione & modo tradendi.

*Caluinus cū D. Augu. pugnat.*

*Non idē esse testamentū nouum cum veteri.*

*Galat. 4.*

Ea siquidē traditio, vt docent, quæ per typos & figuras veteribus tradita est religio, dicitur testamē tum vetus: ea verò, qua sine figuris atque ipsa re nobis traditur Christus, qui omnia legis & prophetarum mysteria impleuit solus, nouum dicitur testamentum, super quo prolixum caput scribit in sua institutione. Et Henricus Bullingerus in libello quem inscribit de testamento seu fœdere Dei vnico & æterno.

no[illegible]us reclamat Apostolus Paulus palã doc[illegible] ep[illegible] Ga'atas duo esse testame[illegible] u[illegible] seruitute[illegible] generans, & alte ru[illegible] ue[illegible] libertatem. Et c[illegible]p[illegible]. eiusdem ep[illegible]at. promi[illegible]es Abrahæ fa[illegible]t nouum esse t[illegible]tum & le[illegible] per Moysen datam esse testamentum ve[illegible] ex Hieremia in epistol[illegible] ad Hebræos, propt[illegible] b[illegible]tus Augustinus lib.[illegible] de ciuitate Dei [illegible].11. Educto, inquit, populo in monte [illegible]ses diuinitus acceptam tradidi[illegible] l[illegible] quod vetus dicitur testamentũ, quia pro[illegible]nes habet terre[illegible]as, & per Iesum Chri[illegible] nouum futurum fuerat testamentum, q[illegible] regnum celorum promittitur. & lib[illegible] contra duas epistolas P[illegible]lagianorum, ostend[illegible]s Patres & Prophetas re ipsa fuisse Christianos, & ad nouum pertinuisse testamentum: E[illegible]gamus, inquit, verum antiquos iustos ancillæ filios dicamus an liberæ? absit autem vt ancillæ: ergo filij liberæ ad nouum pertinent testamentum in Spiritu sancto, quem viuificantem literæ occidenti opponit Apostolus. Nam quo pacto ad gratiam noui testament[illegible] non pertinent hi, de quorum dictis & li[illegible] istos eiusdem gratiæ ingratissimos [illegible]imicos refellendo conuincimus? Sed dicet al[illegible]qui[illegible], quomodo vetus appellatur, quod post quad[illegible]ngentos & triginta annos factum est per Moysen. & nouum dicitur, quod ante tot annos factum est [illegible] Abraham? Cui[illegible]espondet, qui ex hoc non l[illegible]iote, sed studiose mouetur, intell[illegible]at p[illegible]imum, quia cum ex anteriori tempore d[illegible]citur vetus, ex posteriore autem nouum, [illegible]uelation[illegible]s eorũ considerantur i[illegible] his nominibus, non institution[illegible] [illegible] Moysen quippe reuelatum est testamentum vet[illegible]s, per [illegible]uem data est lex, per quam h[illegible]et [illegible]on abo[illegible]o, sed cognitio peccat[illegible]. Era[illegible] aut[illegible]m occulta ista lex ab initio, cũ homines iniquos natura[illegible]ipsa conuinceret, alijs facient[illegible], quod sibi [illegible]ri noluissent. Reuelatio autem [illegible]oui [illegible]sta[illegible]nt[illegible] in Christo facta est, cu[illegible] est mani[illegible]estatus in carne, & apparuit iust[illegible] Dei: sic enim ait Apostolus, nũc autem si[illegible]e lege iustitia Dei manifesta est. [illegible] qua ca[illegible]a[illegible]lud di[illegible]itur vetus Testamentum, [illegible]uia priori: hoc autem nouum, quia poste[illegible]nti[illegible]empore reuelatum est. Deinde, quia T[illegible]stamentum vetus pertinet ad hominem veterem, à quo necesse est hom[illegible]nem incipere[illegible] nouum autem, ad hominem nouum, quo debet homo ex vetustate transire. Ideò in [illegible]nt promissa terrena, in isto promi[illegible]a cæl[illegible]stia: quorum tractatio alio loco erit opportunior.

# ARTICVLVS SECVNDVS.

*Baptismus ad salutem omnibus est necessarius, etiã infantibus, per quem peccata plene tolluntur, et fiunt filij Dei, ac hæredes vitæ æternæ: nec vnquam iterandus est.*

Necessitatem Baptismi ostendit Petrus Apostolus Act. 2. Baptizetur, inquit (his qui cõpuncti petebant quid essent acturi) vnusquisq; vestrum in remissionem peccatorum, & accipietis donũ Spiritus sancti: & verbum Saluatoris, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Nec solùm necessitatem quam præceptum adducit, verùm etiam eam, quæ est ex effectu ad quem est institutus, quomodo necessarius est cibus, necessaria est & medicina ad vitam, & circuncisio post eius institutionem. Quod enim natum est, inquit Saluator, ex carne, etiamsi incorrupta esset, caro est: nec vltra ea, quæ carnis, hoc est, naturæ sunt, assurgere potest, & si ex carne Adæ natum est, iræ Dei, æternæq; damnationi est obnoxium, quæ super ipsum manet, quamdiu in Christo non renascitur, siue hocculpa eius cõtingat, siue necessitate: damnat enim regeneratio, inquit beatus Augustinus. & sicut in totam Adæ posteritatem per carnalem generationem transfunditur peccatum, ita per Baptismum in Christo regeneramur: in vno spiritu, ait Apostolus Paulus, omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. & ad Galatas: Quicunque in Christo baptizati estis, Christũ induistis. ad hanc enim in Christo renascentiam, ab eo institutus est Baptismus aquæ, quem propterea Apostolus Paulus in epistola ad Titum, nominat lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, & mundat ecclesiam suam lauacro aquæ in verbo vitæ. Quod enim fœtui est matrix, hoc fideli est aqua: in aqua enim plasmatur & figuratur, ait beatus Chrysostomus Homil. 25. in Euangelium secundum Ioannem, & Homil. præcedente. Quod pernecessaria sit aqua, vel indè perspicuum est, quòd cum ante aquam spiritus inspirasset, non tamen in hoc quieuit Apostolus, sed ad aquæ necessitatẽ ostendendam ait: Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Quænam ergo aquæ necessitas? iam absconditum vobis aperiam mysterium. quod multis prosequitur, tandem concludens, quòd Catechumenus vsque ad aquam baptismi alienus à cœlestibus regem habet, non Christum, sed diabolum: in Baptismo verò commutantur omnia, & fit homo totus nouus. Si enim hæc sententia Domini solùm necessitatem, quæ ex præcepto est, adduceret, non complecteretur eos, qui præcepti per ætatem vel amentiam non sunt capaces, nec inculpabiliter ipsum

Baptismi necessitas. Act. 2.

Ioan. 3.

Titum 3.

psum ignorantes, imò nec illos, qui ex iusta causa suscipere differentes morte præueniuntur, ne desideratum suscipiant. De quibus dicit B. Augustinus tractatu 13. super Ioannē. Quantumcunque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis portat, nec illi dimittetur, nisi cum veuerit ad baptismum. & lib. 3. de peccatorum meritis cap. 4. & in epistola ad Dardanū, quę est 57. docet, q sine baptismo nemo Christo incorporatur. Eidem lib. 5. contra Iulianum, cap. 3. & de Ecclesiast. dogmatibus, cap. 74. & quæst. 2. ad Simplicianum in principio. Et de fide ad Petrum, ca. 3. In alijs locis excipit præter martyrium etiam eos, qui ad Deum ex fide conuertuntur, & necessitas a Baptismo excludit, & ideo Magister Sententiarum diligenter hauc quæstionem tractans 4. distinct. quarti sententiarū, in cap. his autem, & respondens authoritatibus supra ex Augustino citatis, dicit quod in his minus dixit, in alijs capitulis suppleuit, citat §. præcedente. Hi enim omnes a præcepti transgressione excusantur, regnum tamen Dei sine Baptismo introire non poterunt, nisi habeant, quod vices eius secundum legem Dei supplere possit, de quo statim dicetur. Nam per vnius hominis inobedientiā, peccatores constituti sunt multi, qui Deo patri reconciliari non possunt, nisi per alterius hominis obedientiam, cuius corpori quasi bonæ oliuæ secundum Christi institutionē per Baptismum, qui fit ex aqua & spiritu sancto, inseruntur: & ex textu Genes. dicit beatus Augustinus de circuncisione lib. 3. contrà Iulianum cap. 18. quid de Isaac dicturus es, cui quicquam nec possibile nec impossibile est imperatum? & tamen perditionis animæ suæ pœna feriretur, si octauo die non circuncideretur. Peribit (ait Dominus) anima eius de populo suo, si masculus octauo die circuncisus non fuerit.

Est tamen Baptismus a Christo etiam præceptus, & tanquam præcepti Euangelici transgressor punietur, qui baptismum suscipere negligit, vel contemnit, si etiam est iustificatus. Nam fidem conuincitur non habere, ait mellifluus Bernard. in epistol. 77. quę est ad Hugonē de S. Victore, quę Sacramētum negligit Baptismi: vera enim & plena fides vniuersa præcepta complectitur. Est autem hoc vnum ipsumque præcipuum ait ex præceptis, quanquam factitium, à Christo pro tempore ordinatum. Et ideo sicut Abraham, tametsi testimonium haberet iustitiæ, ex præcepto Domini est circuncisus, similiter Hieremias & Ioannes Baptista in vtero sanctificati: ita, ex præcepto Domini baptizandi sunt, qui plena cordis ex fide ad Deum conuersione sunt iustificati, vt docet beatus August. lib. 4. de baptismo contra Donatist. cap. 22. 24. & vltimo, q. 84. super Leuiticum, & quæst. 3. super Numeri, & in epist. 108. argumentum sumens ex eo, quod B. Petrus baptizari iussit Cornelium Centurionem & domum eius, postquam in eos descenderat Spiritus sanctus. posset (inquit) videri superfluum, vt aqua etiam tingantur, in quibus iam donum Spiritus sancti quod non nisi baptizatos alius accepisse sacra scriptura testatur) certo eoque indicio, quod illis temporibus congruebat, cum linguis loquerentur* enumerat, baptizati sunt tamen, & in hoc facto Apostolica extat authoritas, vsque adeo debet in quolibet prouectu interioris hominis, si forte ante Baptismum vsq; ad spiritualem intellectum pio corde profecerit, contemnere Sacramentum, quod ministrorum opere corporaliter adhibetur, per quod Deus hominis consecrationem spiritualiter operatur: & serui sui Baptismum Christus accipere voluit, vt declararet, quantum pendendum esset suum baptisma, quo ipse erat baptizaturus: videbat enim tanquam peritissimus medicus æternæ salutis non defuturū quorundam tumorem, qui cum intellectu veritatis & probabilibus moribus ita profecissēt, vt multis baptizatis vita atque doctrina se præponere minimè dubitarent, superuacaneum sibi esse crederent baptizari, quando ad illum mentis se habitum peruenisse putarent, ad quem multi baptizati adhuc ascendere conarentur: ad quid vero baptismus sanctificatis prosit, & cuius rei in eis sit Sacramentum, Magister in 4. lib. Sententiarum docet distinct. 4. Solet etiam quæri ex beatorū Ambrosij & Augustini sententijs. prodest enim ad remissionem pœnæ temporalis peccatis adhuc debitæ, & augmentum gratiæ, omnium virtutum: & facit membrum corporis Christi, quo incorporat. Quando hoc præceptum & institutio cœpit obligare, an statim post colloquium secretum cum Nicodemo habitum, non satis Patres côueniunt. Nam beatus Augustinus libro de fide ad Petrum cap. 3. dicere videtur, quod statim & ex illo tempore quo Saluator noster dixit: Si quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei absque sacramento baptismatis, præter eos, qui in Eccle. catholica sine baptismate pro Christo sanguinem fundunt, nec regnum cælorum potest quisquam accipere, nec vitam æternā: quem sensum verba Christi insinuant, Quicunque post hac renatus non fuerit ex aqua. Rupertus verò in comment. in Ioan. & Bernard. in epist. ad Hugonē, aperte contrarium docent. sed huius discussionem articulus nō exigit. Continent igitur verba Saluatoris, Nisi quis renatus fuerit, &c. Sacramenti institutionem, præceptum, & tertio positiuam ordinationem, qua disposuit neminem saluum fore, nisi renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto: etiam si aqua perfundi non posset. Nam renascentia in spiritu determinata est per Christum ad baptismum aquæ, tanquàm medium ordinariū, quo nascantur filij Dei, sicut tempore Abrahæ disposuerat, quòd masculus, cuius præputij caro circuncisa nō fuerit, periret de populo suo. Qui nūc (ait V. Beda) per Euangelium suū terribiliter & salubriter clamat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnū. ipse dudum

* aduenerat.

dudum clamabat per suam legem: Masculus cuius præputij caru circumcisa non fuerit, peribit anima eius de populo suo, hoc est, morte æterna interibit, non temporali tantum, vt Augustinus ait lib.2. de gratia & peccato originali, ca.30. lib.5. hypognosticou. & lib.2. de nuptijs & concupiscentia, cap.11. quia pactum meum irritum fecit: Imo semper omniq; mundi ætate vtraque necessitate necessarium fuit sacramentum institutum diuinitus pro peccato originali, vt ex superioribus patere potest. Et ideò B. Grego. 4. libro Comment. in Iob ait: Quod apud vos valet aqua Baptismi, hoc egit apud veteres pro paruulis sola fides: pro maioribus, virtus sacrificij: & pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis. Et sacramenti, quo paruulis ante institutam circuncisionem subueniebatur, meminit & B. August. lib.2. contra Pelag. & Cælestium, de peccato originali, cap.30. & cap.40. Quòd Deus liberat pusillos cum magnis à potestate tenebrarum, & lib.5. contra Iulianum, cap.9. Nõ est credendum ante datam circuncisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat mediatoris fides in carne venturi, nullo sacramento eius opitulatos fuisse paruulis suis, quamuis quid illud fuerit, aliqua necessaria caussa scriptura latere voluerit. Et lib.15. de ciuit. Dei, cap.16. Non enim constare certo poterat de paruuli salute, nisi fuisset signum diuinitus institutum, quod significasset ex Dei ordinatione peccatum originale dimitti, eumque in filium Dei adoptari. Ex quo patet absurda falsi as opinionis Martini Buceri, quòd ante circuncisionis institutionem, & vsque ad Baptismum, per parentes proles annumerabantur populo Dei, apud homines & apud Deum electione ęterna, de quo postea dicetur. Nunquam enim destitutum fuit genus & ętas paruulorũ remedio, quo in gratiá Patris venire possint, & peccatum, quòd ex parentibus contrahunt, tolli. Est enim Deus & Saluator non adultorum tantum, sed & infantum. Si enim vnius delicto, inquit Apostolus Paulus, mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes in vita, regnabunt per vnum Iesum Christum. Renasci autem in Christo ex Spiritu sancto, omni ętati, omni sexui, & conditioni hominum semper fuit ad salutem necessarium, nec solum hominibus, sed & Angelis necessarium fuit, vt ex fidei spiritu nascerentur filij Dei. Nam immobiles & indispensabiles sunt, sequunturque naturam gratiæ filiorum Dei, etiam in Angelis hæ ordinationes: Nisi quis renatus fuerit denuo, nõ potest videre regnum Dei. Et, qui non credit, iam iudicatus est, quia nõ credit in nomine vnigeniti filij Dei. & in hominibus, qui incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Nec fidei, nec renascentiæ vices, quicquam aliud supplere potest. Qui non crediderit, ait Saluator, condemnabitur: sed modus & mediũ huius renascentiæ, cum sit positiuæ & voluntariæ dispositionis diuinæ pro qualitate tẽporis, & hominum conditione, quibus hæc varietas conueniebat, mutata sunt, vt docet beatus Augustinus lib. de vera relig. cap.17. Et vt certò de ea constare posset, apud homines semper signum sensibile, vt diximus, instituit per quod regenerentur, nunc baptismum, & prius circuncisionem & sacrificium, vel fidei protestationem. Est tamen & mediũ quoddam huius renascentiæ, quasi naturale, secundum ordinem & naturam gratiæ ita immobile & indispensabile, cui positiua omnia instituta cedere oportet, quando adhiberi desiderantur, nec tamen possunt: quale est verbum Deutero.30. Quod prope est omnib. Nam semper immobiliter verum manet, corde creditur ad iustitiam, & ore fit confessio ad salutem: Et appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos: Hi enim sunt modi, quibus quasi naturaliter omni tempore contingere potuit iustitia adultis. Sciens enim Dominus varios casus & necessitatis articulos posse accidere, qui baptismum omninò excluderent, nolens aliquos perire, sic in Euangelio de baptismo disposuit, vt secũdum instituta sua, quasi naturalia adultis nihilominus per martyrium, & cordis ad Deũ conuersionem, gratia eius & filiorum adoptio obtineri possent, quando mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus excludit necessitatis. Sic docet beatus Ambrosius in oratione funebri super obitu Valentiniani: & B. Cyprianum sequutus B. Augustinus libro 4. de Baptismo contra Donatistas, cap.22. Baptismi, inquit, vicem aliquando implere passionem de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum B. Cyprianus assumit. Idem etiam atque etiam considerans, inuenio non tantum passionem pro nomine Christi, quod ex Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum. Nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutẽ, in illo latrone declaratum est, & multò magis in Cornelio & amicis eius: Et idem libro 3. de origine animæ, cap.9. & lib.1. cap.9. & lib.13. de ciuitate Dei, cap.7. ait. Quicunq; etiam non percepto regenerationis sacramẽto pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis: Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ intrabit in regnum cœlorum: alia sententia istos facit exceptos, vbi non minus generaliter dixit: Qui me cõfessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cęlis est.

*Sacramenta omni sunt ætatum communia.*

*Ex commentarijs epistolæ ad Rom.*

*August. Baptismi vicem quæ suppleant.*

Et alio loco: Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eã. Hinc scriptum est, Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Excepit & eos, qui toto corde ex fide ad eum conuertuntur, dum ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et Apostolus: Iustitia Dei per fidẽ Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Et quando Augustinus de fide ad Petrum cap. 3. & in alijs locis solos Martyres excipit, intelligit beatus Thomas non esse plenam remissionem peccatorum quod ad pœnæ debitum extra casum Martyrij. Et quia istæ sunt leges fidei, charitatis, ac religionis, ideò quasi naturales & immobiles sunt. Nec eis præiudicare possunt instituta Dei positiua, quæ ad tempus solum statuuntur. Idem est enim semper spiritus fidei, charitatis & religionis, eadem & præcepta & ordinationes, quæ per se ipsum sequuntur: Nec contra charitatem, fidem aut religionem militare potest, quod pro eis est institutum, si recordatus fuerit homo, ait beatus Bernardus, nec dum se salutis percepisse mysterium, & dolens pœnitensq; toto desiderio expetierit: sed assequi mortis celeritatẽ præoccupatus nequierit, damnabit fidelem suum Deus? Damnabit, inquam, hominem pro se etiam paratum mori eum, qui saluatorem habet per fidem habitantem in corde & in ore per Confessionem, hunc cum Saluatore damnabit? & cum non aliundè martyrium, nisi ex fidei merito, illã obtinet prerogatiuam, vt singulariter vice baptismi securè suscipiatur, non video cur nõ ipsa æquè & sine martyrio tantundem possit apud Deum. Dum igitur hæc, martyrium scilicet & cõuersionem cordis ad Deum ex fide, supplere vicem baptismi, & ad salutem sufficere, quãdo articulus necessitatis sacramentum excludit, post B. Aug. & Amb. à quibus (inquit) duabus columnis, crede mihi difficulter auellor, clarissimè docet B. Bernard. in epist. ad Hugonem de S. Victore, qui etiam ipse idem prolixè docet lib. 2. de Sacramentis parte 6. c. 7. Erant enim, qui illo tempore docebant, neminem absq; percepto actualiter visibili sacramento, vel eius vice martyrio, vllatenus posse saluari. Et quãuis paruulos ab vtroque remedio, quasi vicario baptismi, in hac epist. videtur excludere, quia prohibẽte ætate non possunt habere fidẽ, hoc est, cordis ad Deum cõuersionem, ex qua Deo gratũ est martyrium: Nam absq; fide, inquit, quid est martyriũ nisi pœna? sermone tamẽ 66. super Cantica, & in sermone de Innocentibus ait: An de innocentium coronis quis dubitet? ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter martyres coronari, qui regeneratos in Christo nõ credit inter adoptionis filios numerari. Et cõmunis est sententia, quòd martyriũ pro Christi nomine ita supplet vicẽ Baptismi in paruulis, sicut in adultis, quibus tamẽ simul adesse debet ex fide ad Deũ conuersio. Paruuli enim Christum confitentur, non voce, sed opere & sanguinis pro eius nomine effusione: sed sine martyrio nulla est paruulis spes salutis, si sine Baptismo hinc migrant. Hinc B. August. lib. 3. de origine animæ, ca. 9. Noli credere, noli dicere, noli docere infantes antequam baptizentur, morte præuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus. & idẽ lib. 1. ca. 9. & epist. 28. prope finem, & de fide ad Petrum cap. 27. firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtentes, verùm etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue cum de matribus nati, sine sacramento S. Baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, ignis æterni supplicio puniendos: quia & si propriè actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt. Capite 30. tamẽ, & de dogmatibus ecclesiasticis cap. 74. excipit ab hac regula eos, qui pro nomine Christi in suo sanguine baptizantur, etiam paruulos. loquens enim de infantibus ab Herode occisis: Ille de vestra, inquit, corona dubitabit in passione pro Christo, qui etiam paruulis baptismum prodesse non æstimet Christi. Non habebatis ætatem, qua in passurum Christũ crederetis, sed habebatis carnem, in qua pro passuro Christo passionẽ sustineretis. & lib. quarto cõtra Donatist. similiter excipit eos, qui ex fide ad Deum conuertuntur. Nam ex fide in Christum hanc conuersionem nasci oportere, docet mellifluus Bernard. & non sufficere eam, quæ proficiscitur ex naturali cognitione, quam de Deo & peccatis nostris habere possumus. Et B. August. ex epist. Apostoli Pauli ad Rom. & ad Galat. lib. de natura & gratia. cap. 1. 2. 4. 8. & in epist. 105. ad Sixtũ Romanum presbyterum, & lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 47. & de correptione & gratia, c. 7. Nam si ex lege aut natura est iustitia, Christus gratis mortuus est: non enim supplet vicem Baptismi conuersio ad Deum, nisi fiat ex fide in Christum, & adducat veram vitæ veteris & peccatorum pœnitentiam, mentemque innouet. Et docet beatus Thomas Quodlib. 4. artic. 10. libro quarto contra Gentiles, cap. 72. quod baptismus & sacramentum pœnitentiæ solo voto suscepta, quasi ex opere operato remittunt peccata, quem Cardinalis Caietanus sequitur in quæstione 4. de cõtritione, adiecta tertiæ parti summæ, cui etiam fauet. B. Ambrosius in oratione funebri super obitu Valentiniani: ventrem, inquit, meum doleo, quia quem regeneraturus erã, amisi: verum tamen gratiam, quam ille poposcit, non amisit. Et Canones de presbytero non baptizato, cap. Apostolicam, & ca. debitum, de baptismo & eius effectu. Sed cùm scripturæ sacramentis hoc priuilegium adscribant, certum non est, quod ad votum siue desiderium eorum extendi debeat, vt docet sanctissimus noster Hadrianus, præceptor

*Paruulis nõ Martyribus nulla est sine baptismo spes salutis. Augustinus.*

meus

mens colendissimus in Quodlibetica. quæst. 5. artic. 5. sed huius discussio argumento nostro est impertinens. Nec conuersio hęc mentem verè renouans, supplet vicem baptismi, nisi apud eum ipsum qui sic conuertitur. Nõ enim ex fide aliena, adiuncto etiam sacrificio, nũc paruuli saluari possunt sicut olim. Nec tunc quidem, quando articulus necessitatis baptismum excludit. Tunc enim fides, vel sola, vel potiùs protestata, verè sacramentum erat, vt superiùs diximus ex sententia B. Augustini & Gregorij, quæ sola ratione efficax erat ad salutem: sicut postea circuncisio, & nunc baptismus, quo instituto ve circuncisio, ita & hęc fides virtutem paruulum iustificandi habere cessauit. Est enim proprium Christo, tanquam capiti Ecclesiæ, sua actione & influxu per se & per sacramenta, quæ instituit, alium iustificare. De quo est aperta sententia B. Augustini lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 23. Nulla, inquit, ex nostro arbitrio præter baptismum Christi, salus æterna promittatur infantibus, quam nõ promittit scriptura diuina humanis omnibus ingenijs præferenda. Ex quibus patet,

*Improbãtur opiniones Durandi Caietani, Gersonis, Gabrielis.*

quòd sine fundamento est opinio Durandi, probabile esse, quòd ante circuncisionem paruuli saluabantur per fidem & merita Ecclesiæ in opere externo, precibus scilicet aut benedictione applicata, quodq; Fides Ecclesiæ, non priuatæ personæ, ad iustificationem alterius sufficit, Et quòd sententia Cardinalis Caietani, & ante eum clarissimi doctoris Ioannis Gerson cancellarij Parisiensis, & Gabrielis, Distinct. 4. quarti lib. quæst. 2. quòd paruuli in maternis vteris constituti, & etiam nati, in casu necessitatis saluari possunt per baptismum voto parentum susceptum, cum aliqua benedictione prolis seu eius oblatione ad Deum cum inuocatione Trinitatis, nec scripturis, nec veterum traditioni cõsentanea est: quorum argumentis postea respondebimus. Hæc autem supplementa Baptismi, an ex virtute Baptismi habeant quòd salutem operantur, sic vt in eis oporteat Baptismũ aquę quasi in suis vicarijs suscipere, & ad illum in istis respicere, vt virtus iustificandi in ea quasi ex Sacramento deriuetur (vt sentit venerab. & reuerend. pater Thomas Vualden in opere insigni, quod de Sacramentis scripsit, & Ioannes Capreolus distinct. 1. quarti sentent. in solutione tertij argumenti Durandi, contra tertiam conclusionem ex B. Thoma dicit, quòd contritus non consequitur gratiam, nisi virtute Sacramenti, quod actu vel in voto suscipit, quodq; Christus per sacramentum operetur vtroq; modo susceptum) an quod verisimilius est, ex se vt à spiritu Christi proficiscuntur, hanc virtutem habeant (nam vt diximus, medium quasi naturale ad renascentiam, supposita Christi victima, est hæc cordis ad Deum conuersio) non multum ad articuli declarationẽ pertinet. sicut nec hîc discutere oportet, vnde habeat propositum suscipiẽdi Baptismum, quando sacramentum excluditur articulo necessitatis virtutem iustificandi: nobis magis videtur quòd eã habet ex Fide per charitatem mouente, nullumq; habeat ex opere operato effectum ex Sacramento quasi deriuatum.

*Baptismum infantibus esse necessarium.*

PAruulis igitur Baptismum esse necessarium, & magis quam adultis, eisq; sufficere ex superioribus patere potest, cum nullum habeant aliud remedium, nisi Martyriũ, quo saluari sine Baptismo possunt: Adulti autem semper habent in ore suo & corde verbum conuersionis ad Deum. De quo Moyses Deutero. 30. & Apost. Paulus ad Rom. 10. Cui tanquam verbo immobili & sempiternæ veritati, nec institutio Baptismi, nec quæuis alia positiua, vt diximus, ordinatio præiudiçare potuit. sicut nec præceptum Confessionis peccatorum faciendæ sacerdoti legibus quæ sequuntur charitatem, vt naturam rationabilem. Non enim leges quæ naturalem sequuntur rationem magis sunt immutabiles, quam quæ sequuntur in filijs Dei consortium diuinæ naturæ. Infantes verò recenter natos per Baptismum saluos fieri, nec octauum diem expectandum ex scripturis, probat in epistola 8. tertij libri quæ est ad Fidum B. Cyprianus. Et scripturæ testantur,

*D. Cyprian.*

quod domos & familias Apostoli baptizauerunt quæ complectuntur & paruulos, ver. ad Corinth. 1. & Actuum 18. & Genesis 17. mãdatur, quo infans octo dierum circuncidatur, & Paulus ad Rom. 6. Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ & donationis, & iustitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Pueri autem ex peccato Adæ, peccatum originale contrahunt: multò igitur magis possunt per Christi gratiam suscipere ve regnent in vita æterna. Multò tamen certiùs & solidius hoc probatur ex Patrum & Maiorum traditione, ac Ecclesiæ totius. Quod sanctus Augustin. intelligens ex

*Augustinus.*

Maiorum concordi traditione paruulos esse baptizandos, probat potissimum libr. 4. de Baptismo capit. 23. Sicut inquit in latrone, quia per necessitatẽ corporaliter Baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritualiter adfuit: sic cum ipse præsto est, si per necessitatem desit quod latroni adfuit, perficitur salus: Quod traditum tenet vniuersitas Ecclesiæ cum paruuli baptizantur,

*Paruulos Baptizãdos tradiderunt Apostoli.*

qui certe nondum possunt corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit, quin etiam flendo & vagiendo, cum in eis mysterium celebratur, ipsis mysticis vocibus obstrepunt, nullus tamen Christianorum dixerit eos inaniter baptizari, & si quispiam in hac re authoritatem diuinam quærat, quanquam quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica authoritate & diuina traditum rectissimè creditur: Tamen veraciter cõijcere possumus, quid va-

leat in paruulis baptismi sacramentum ex circumcisione carnis, quam prior populus accepit, quam priusquam acciperet, iustificatus est Abraham, sicut Cornelius etiam dono spiritus sancti, priusquam baptizaretur, ditatus est. (Et paucis interpositis.) Cur ergo Abrahæ præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circumcideret, qui nondum poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per seipsum sacramentum multum valebat; quod prosequitur toto hoc capite. 24. & sequenti. De eo autem quod tota per orbem frequentat Ecclesia disputare an ita faciendum sit, insolentissimæ insaniæ esse, idem docet in epistola ad Ianuarium, quæ est 118. Eadem probationis forma vtitur aduersus Donatistas in libro contra Petiliani Donatistæ epistolam capite 19. ostendens, quod hæreticus ad Ecclesiam rediens, suscipiendus est sicut eum suscipit, & suscipere solet Ecclesia Christi. Ait enim: Dicat mihi nunc hæreticus, quomodo me suscipis? citò respondeo: sicut suscipit Ecclesia, cui Christus perhibet testimonium: Nunquid tu melius nosse potes quomodo suscipiendus sis, quàm Saluator noster medicus vulneris tui? Hic fortè dicis, Lege ergo mihi, quemadmodum Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt? hoc apertè atque euidenter nec ego lego, nec tu. Nunc verò cum in scripturis non inueniamus aliquos trâsisse ad Ecclesiam ab hæreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis esse susceptos, puto si aliquis sapiens extitisset, cui Dominus Iesus testimonium perhiberet, & de hac quæstione consuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixisset, ne non tam ipsi quàm domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur: perhibet autê testimonium Christus Ecclesiæ suæ. quomodo ergo suscipit ista Ecclesia per omnes gentes, remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipieudus es, quod si non vis, non mihi aut cuiquam homini qui vult ita suscipere, sed ipsi Saluatori contra salutê tuam perniciosissimè reluctaris, cui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commêdat ille, cui fateris nefarium esse non credere. Quæ responsio valet & efficax est ad dissoluendas vniuersas quęstiones, quę nunc controuertuntur: sic enim pro defunctis orandum est, sic inuocandi Sancti, quemadmodum docet Ecclesia, cui testimonium perhibet Christus, eodemq; argumento conuincitur in omnibus dogmatibus controuersis hoc sequêdum esse, hoc credendum quod sequitur, & credit Ecclesia eadem catholica. Et ideo li. 2. ca. 29. & lib. 10. super Gen. ca. 23. & lib. 3. de libero arb. cap. 23. & in epist. 23. quæ est ad Bonifacium docet paruulos esse baptizandos, magis ex perpetua Ecclesiæ catholicę obseruatione, quàm ex certis scripturis. Nã ab incunabulis suis ecclesiam semper baptizasse infantes, ex Apostolorum ordinatione testatur S. Dionysius cap. vlt. ecclesiasticę hierarchię. Diuini inquit nostri duces, hoc est, Apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum, quê eodem loco aduersus infidelium calumnias tuetur. Et Origenes in comment. epist. ad Rom. circa locum sexti capitis, vt destruatur corpus peccati, Ecclesia ab Apostolis, inquit, traditionem suscipit, etiam paruulis baptismum dare: sciebãt enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quę per aquam & Spiritum ablui deberent, propter quas etiam corpus ipsum corpus peccati nominatur, de quibus & Propheta: Et in peccao concepit me mater mea. & Hirenęus lib. 2. ca. 39. aduersus hæreses, omnes enim venit per semetipsum saluare: omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum infantes & paruulos, iuuenes & seniores, & ideo per omnem venit ætatê, & infantibus, infans factus, sanctificans infantes, & hanc ipsam habentes ętatem. & B. Hier. in epist. ad Letam. & in fine tertij lib. aduersus Pelagianos. & Ambro. lib. 2. de vocatione gentium cap. 8. & Leo Papa in epist. 56. quæ est ad Septimum episcopum Altinum: à paruulo, inquit, recens nato vsq; ad decrepitum senem, quãlibet corporis ætatê gerat, sicut nullus est prohibendus à baptismo, ita nullus est qui non peccato moriatur: sed paruuli originali tantum, maiores autem his omnibus, quæcunque male viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt. Et quotquot authores catholici scripserunt vsq; in diem præsentem, docent ex maiorum traditione vtilem esse & necessarium paruulorum baptismũ. Et B. Bernardus quosdam suo tempore aliter docentes, apertè pronunciat hæreticos, in Sermone 1. in ramis Palmarũ: etsi murmuret hæreticus, paruulos nô sinens venire, paruulorũ baptismo detrahês. Et 66. super Cantica: Videte, inquit, detractores, videte canes irrident nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorũ suffragia postulamus, in omni genere hominum, atq; vtroq; sexu, festinãt proscribere Christũ in adultis & paruulis, viuis & mortuis. Propter hoc eni Christus infans natus est & per singulos ætatũ gradus profecit in virũ, vt nulli deesset ætati, quod ex Hierenęo desumpsisse videtur. Et ne vllus dubitationi locus relinqueretur, in generali Côcilio sub Innocentio 3. definitũ est, sacramentum baptismi, quod ad Dei & indiuiduę Trinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti inuocationê consecratur in aqua, tam paruulis quã adultis, ad salutem proficere. & in c. Maiores de baptismo & eius effectu. Idem Innocentius hæreticos vocat, qui docent paruulis inutiliter baptisma conferri, & eorum respondet rationibus & scripturis sententiam Saluatoris: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: docet solùm de adultis intelligendam, ne ad alios prima, & ad alios secunda clausula referatur, cùm non possine credere

[illegible] pa[illegible] fi[illegible] non sequi[illegible], nec v[illegible] paruu[illegible] iustificetur, & fiat [illegible] heres. testatu[illegible] tus Genesi[illegible] de [illegible]. In Co[illegible] ienn[illegible] b Cle[illegible] q[illegible] a yn[illegible] in [illegible] to[illegible] regenerat, [illegible] m in aqua, in n[illegible] ine Patris, & [illegible] tus sancti. C[illegible] dimus, inquit, esse [illegible] quàm paruul[illegible] perf[illegible] m reme[illegible] m ad salutem, & probabili[illegible] s esse, quod [illegible] m pa[illegible] s conferat gratiam informan[illegible] tute. De eodem est cap. [illegible]. Concilij M[illegible] cap. 6. Carth[illegible] nensis Con[illegible] c[illegible] & c[illegible]. 4. Concilij Tridentini de iusti[illegible] ficatio[illegible] habet, q[illegible] d iustificatio in[illegible] pu[illegible] Euan[illegible] promulgatum sine lauacro r[illegible] s voto fieri non potest sic[illegible] ú est: Nisi qui[illegible] renatus fuerit, &c.

*Peccata plenè per Baptismū tolluntur.*

QV[illegible] pe[illegible] bapt[illegible] mum si dignè suscipitur, nec vllus ponitur obex, peccata plen[illegible] tolluntur, vt nec culpa maneat nec vl[illegible] næ futuri sec[illegible] i reatus ( [illegible] enim duob[illegible] is consi[illegible] plena pec[illegible] torum e[illegible] mi[illegible] ostendit Apost. Paulus, vocans ipsum lauacrum regenerationis & renouationis: & Corinthijs [illegible] bens: Sed ab[illegible], inquit, esti[illegible], sed san[illegible] ificati estis, s[illegible] d iusti[illegible] cati estis. vbi Augustin. audebo ergo dicere, sanctus sum,

*Augustinus*

se[illegible] ratia C[illegible] sanctificatus: accepit enim ho[illegible] no[illegible] m sanctitatis, gratiam baptismi, & rem[illegible] onis peccatorum, & hæc quide[illegible] f[illegible] isti[illegible], ait Apost. enumerans multa peccata & leuia & grauia, sed abluti estis, [illegible] ficati e[illegible] te[illegible] go vnus[illegible] u[illegible] fidel[illegible] san[illegible] n, non est [illegible] uperbia e[illegible] se[illegible] con[illegible] f[illegible] o no[illegible] at. Na[illegible] si non dixeris te esse sa[illegible] ctum [illegible] atus es Psal. 85. Et ad Rom. ni[illegible] h[illegible] sse damnatio[illegible] hi[illegible] qui verè consepulti su[illegible] t enim C[illegible] o per b[illegible] pt[illegible] ma in mortem, & exuto veteri[illegible] om[illegible] ne nouum i[illegible] duerunt, & v[illegible] s existimate, per b[illegible] p[illegible] mū s[illegible] licet mortuos quidem peccato, & ab eo iustificatos, viuent[illegible] autem Deo in Christo Iesu. Et Dominus pro[illegible] at Ap[illegible] olos esse per baptismū prorsus mundos: Qui lotus est, inquit non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totu[illegible]. Ex quo beatus G[illegible] rius in epist. 39. libro [illegible] ad Theotistam co[illegible] lud[illegible] t, n[illegible] l pecca[illegible] t[illegible] ma[illegible] ere in baptizato: Nihil, ait, ei de peccati[illegible] ui contagione remanet, quē totum fatetur mundum ipse qui redemit, & palmites si[illegible] i vt vineæ insitos mundos dicit, quamuis [illegible] dandos mag[illegible]. Et Aug. [illegible] 1. 20. d[illegible] ui. [illegible] 26. Ex quo commissæ præuaricationis [illegible] a paradiso primi homines dimi[illegible] s[illegible] [illegible] ex[illegible] to vno mediatore & post laua[illegible] en[illegible] ionis, quibusq; ad[illegible] uc paru[illegible] o mundus a sorde, sicut scriptum est, [illegible] ans vnius diei super terram. Est enim [illegible] s[illegible] undi[illegible] ia, charitas & iustitia fidei, [illegible] n[illegible] perf[illegible] æ sint, & cum multa cupi[illegible] i], amore commixtę, magis semper m[illegible] i sunt in hac peregrinatione plami[illegible] tes m[illegible] di, non solum a peccatis, quæ ex infirmitate subinde committimus, sed & à vetustate, a quâ renouari oportet, quæ tamen

*Gregorius.*

*Augustinus.*

*Hominum puritas inchoata est & charitas.*

supplicium peccati est, nō peccatum. Et lib. 1. de vocatione gentium, cap. 5. Si ad illos diligas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitijs & sceleribus ætatem, sacramento b[illegible] p[illegible] mi Christi, in ipso vitæ fine renouantur, & sine vllo suffragio bonorum operum in regni cælestis consortium transferuntur, quo intellectu iudicium diuinum comprehendes? Et B. Chrysost. in Comment. circa locum: Angelus Domini secundum tempus, &c. dicit, in baptismo non simpliciter aqua operatur, sed cùm Spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Et B. Bernard. de cœna Domini: In casu primi hominis cecidimus omnes, cecidimus autē super aceruū lapidum, & in luto: vnde non solum inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus: lauari quidem cito possumus, ad sanandum verò opus est curatione multa: lauamur autem in baptismo, & tanquam sanies inueterati vulneris remouetur. Et clarissimè ex scripturis B. Hieron. in epistola ad Oceanum docet, plenissimè, & penitus tolli omnia peccata: Omnia, inquit, nobis in baptismate donata sunt crimina, nec post indulgentiam, iudicis metuenda est seueritas, dicente Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sanctificati & iustificati in nomine Domini IESV Christi: quomodo inquit iustificati sumus & sanctificati, si peccatum aliquod in nobis relinquitur? Michæas de Baptismi gratia vaticinatur, quòd demerget iniquitates nostras, & proijciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et apud Ezechielem de baptismi virtute pronunciat: dum assumā vos de gentibus, & aspergā aquam mundā, & mūdabimini ab omnibus immūditijs vestris, & dabo vobis cor nouum & spiritū nouum. In omnibus aūt nihil prætermittitur. Et verba Esa. Lauamini, mūdi estote, si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix dealbabūtur: & si fuerit rubra quasi vermicul[illegible], velut lana alba erūt, interpretatur de lauacro regenerationis.

*Ambrosius.*

*Chrysostom.*

*Bernardus.*

*D. Hieronym. ad Oceanū.*

ET quia omnes ferè scholæ quæ nouam doctrinam sequuntur post Martinū Lutherum, circa secundum articulum assertionis, dicunt quidem omnia peccata in baptismo remitti, vt non imputentur ad supplicium: non autem tolli, vt non maneant peccata, sed tollere incipit, & potissimum concupiscentiam, quam certum est manere, nūc concorditer, præter Zuinglianos, sectæ docēt in baptizato manere verè & propriè peccatum Deo odibile reatu tantùm per baptisma remisso, & huius dogmatis Augustinum se gloriantur habere authorem, operæ pretium est videre, quid de hoc ipse tradide[illegible], & apertissimè inueniemus eum docuisse concupiscentiam ante baptismum quidem esse peccatum: non autē in baptizato, nisi secundum tropum tantùm. Nam lib. 1. de nuptijs & concupisc. cap. 25. Si, inquit, quæritur, quomodo ista concupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam semina-

*Concupiscentiam post baptismum esse propriè nomine peccatum.*

*August. lib. de nuptijs & concu. c. 25.*

seminatur, & cum ipsa carnalis gignitur proles parentis, etiam baptizati, aut certè si in parente baptizato potest, & esse, & peccatú non esse, cur eadem in ipsa prole peccatú sit? Ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur, quamuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donec sanetur omnis infirmitas nostra, manet autem sicut affectio quædam malæ qualitatis, sicut languor. Non ergo aliquid remanet, quod non remittatur cum fit sicut scriptum est, propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris, & capite sequenti: In eis ergo qui regenerantur in Christo, cùm remissionem accipiunt omnium prorsus peccatorum, vtique necesse est, vt reatus etiam huius, licet adhuc manentis, concupiscentię remittatur, vt in peccatum, sicut dixi, non imputetur. Nam sicut eorum peccatorum quæ manere non possunt, quoniam cum fiunt prætereũt, reatus tamen manet, & nisi remittatur, in æternum manebit, sic illius quando remittitur reatus auferetur: hoc est enim non habere peccatum, reum non esse peccati. Nam si quisquam, verbi gratia fecerit adulterium, etiam si nunquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Sed quomodo manent, si præterita sunt? nisi quia præterierunt actu, manent reatu: Sic itaque fieri econtrariò potest, vt etiam illud maneat actu, prætereat reatu, agit enim aliquid concupiscentia carnis, & quando non exhibetur ei vel cordis assensus, vbi regnet vel membra velut instrumenta quibus impleatur quod iubet, agit autem quid? nisi ipsa desideria mala & turpia, quo sensu actu dicitur manere. Sed quia hic dicit, quòd concupiscentia manens ablato reatu in baptismo in peccatum non imputatur, quamuis peccatum esse nequeat, quod non solum non in pœnam, sed ne in peccatum quidem imputat Deus, videamus ánne simpliciter dicat in locis alijs non esse peccatum. Nam dicere possent aduersarij ipsam manere peccatum, quod tamen in peccatum non imputetur, cũ & hoc Aug. in lib. de perfectione iustitiæ dicere videatur. Nam Cœlestio argumẽtante: Iustus est De⁹, & homini omne peccatũ imputat, quia neq; peccatum est quicquid non imputabitur in peccatum: Respondendo negare videtur secundam partem assumpti & probationem eius. Iam olim, inquit, contra superbos clamatum est. Beatus cui non imputauit Dominus peccatum: non enim imputat his qui fideliter ei dicunt: Dimitte nobis debita nostra, peccatum hic vocat, quod de peccato illo liberæ voluntatis originem ducit, vt ibidem interpretatur lib. 3. de libe. arb. ca. 19. & lib. 1. retract. ca. 15. in simili. Docet autem frequenter, quod non est peccatum nisi secundum tropum tantum. Nam lib. 1. de nup. & concup. ca. 23. super hac quæstione planè se explicat: ipsa, ait, concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque vt ea

*Concupiscẽtia in renatis manet, sicut affectio quædam mala qualitatis.*

*Non habere peccatũ est reum nõ esse peccati.*

*Quo sensu cõcupiscentia actu manet.*

*Augustinus de perfectione iustitiæ.*

*Concupiscẽtiam nõ esse peccatum in Baptizatis.*

*August. li. 1. de nup. & cõcupiscẽt. c. 23*

perpetrent à regina mente, membra non dantur, vt si nunc fit quod scriptum est: Non concupiscas, si non illud item quod alibi legitur: post concupiscentias tuas ne eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod & peccato facta est: & peccati, si vicerit, facit reum, reatus eius valet in generato, quem reatum Christi gratia per remissionem peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodo iubenti nõ obediat, valere nõ sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua: & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itemq; sic vocatur peccatum, quia peccatũ si vicerit, facit, sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quod pigros facit: semper tamen manet vulnus generi humano inflictum de diabolo. Et quando inter calumnias alias Pelagiani Augustinũ traducebant, quod doceret baptismum non dare indulgentiam omnium peccatorum, nec auferre crimina sed radere. Respondet ipse in primo lib. contra duas epistolas Pelagianorum. cap. 13. Quis hoc aduersus Pelagianos, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim Baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est vt etiam baptizatus pia mente confligat, si diligenter proficit, & spiritu Dei agitur. Sed hæc etiam si vocatur ab Apost. Paulo peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt dicuntur, vel cogitantur: quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquam tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Nec propter illam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati: Dimitte nobis debita nostra, &c. sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus, cum ab eo quodlibet vincitur quod placet, siue cum per ignorantiam malum quasi bonum placet. fiunt autẽ siue operando, siue loquendo, siue quod facilimum est atque celerrimum, cogitando. In quibus verbis negat in baptizato omnium peccatorum radices manere, non simpliciter. Nam certum est, testante Apost. quòd omniũ malorũ radix est cupiditas, sed manere negat hac cõcupiscentiá veluti radices quasi rasorũ in capite capillorum vnde iterum crescant, vt capilli, resecanda peccata. Nam in capite raso capillorum rasorum, quibus scilicet adhærebant, radices manent, quæ & ipsi capilli sunt, & eiusdem cũ capillis abrasis rationis, non sic concupiscentia peccatorum omniũ

radix

*Quo tropo cõcupiscentia in renatis est peccatum.*

*Baptismus non radit, sed aufert crimina.*

*Peccata quæ.*

x peccatum est, nec etiam peccati cau- ol ntatis consensione vel negligen- antumcunque enim ad peccata lo ici- nclinat, non tamen admittuntur sine nis voluntate. Nam concupiscentia conceperit per voluntatis con nsum, rit peccatum. Et lib. 6. contra Iulianum ca. tu qui putas quòd si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, multum erras: omni enim peccato caret nō omni malo. nu quid enim caret corruptione corpo- uquid caret ignorantię malo, per quod a nascentibus innumerabilia perpetrantur mala? An paruum malum est per quod homo non per pit quæ sunt Spiritus Dei? de bapti is nempe dicebat Apost. Animalis homo nō percipit quæ sunt spiritus Dei. stultitia enim sunt illi. Et sicut ignorātia accedente doctrina minui potest post baptismum, ita concupiscentiam quis ambigat, in hac vita posse minui, non posse consumi? remittuntur in renascentibus, minuuntur in proficientibus: Ignorantia magis magisque lucente ve ate, & concupiscentia charitate magis magis , feruente: nihil tamen boni horū duorum est a nobis: non enim huius mundi spiritum accepimus, Sed Spiritum qui ex Deo est: Fal o igitur tribuitur B. August, q̄ peccatum istud, concupiscentia . icet, reatu transit & actu peccatum manet in Baptizato: quod si alicubi tamen apud illum legat. tel endum est peccatum, vt ipse in ur, ecundum tropum. Nec solum Concupi entiam hanc quasi habitualem dicit non esse proprie peccatum, imò & deside ri motus quos in nobis excitat, docet non ccata, si consensio vel negl n voluntati acce t. Nam lib. 2. de gratia & peccato origin cap. 40. Non solum inquit, pec ta omnia quorum nunc remissio fit in pt mo, quę reos faciunt, d m desideriis viti consenti ur atque peccatur, verum etiam ipsa desideria vitiosa, quibus si non consentitu, nullius peccati reatus contrahitur, & cætera quę sequuntur, & lib. 1. de n . & concup. cap. 23. Ip a quidem concupi entia non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur: & lib. 2. contra Iulianum versus finem: & lib. de ciuitate Dei, cap. 25. Si la ncupiscet alis inobedientia, quæ adhuc in mēbris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi lege ua monetur, quanto magis absque cul n corpore non consentientis, si absq; cu pa est in corpore dormientis? & lib. 12. de Genesi ad litterā ca. 15. Ipsa phantasia quæ fit in cognitione sermocinantis, cùm ista expressa fuerit in visione omniantis, vt inter illam & veram commixtionem corporum non discernatur, cōtinuo mouetur caro, & sequitur quod eum motū sequi solet, cum hoc tam sine peccato fit, quam sine peccato a vigilante dicitur, q̄ vt diceretur sine dubio cogitatum est. Et hęc videtur esse expressa sententia Domini Saluatoris Marci 7. Quæ de homine exeunt, illa

*De motibus concupiscentiæ [illegible]*

*Desideria cō [illegible] non faciunt [illegible]*

*Mar. 7.*

coinquinant hominem. ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, &c. omnia hæc mala ab intus procedunt, & coinquinant hominem, non lotis autem manibus, & quicquid ex corde non procedit, hominem coinquinare non potest. & Apost. Paul. Si quod nolo illud facio, iam nō ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum, propter quod peccatum mihi imputari nō potest, quē locum tractans B. Aug. lib. . retract. cap. 15. Potest, inquit, putari falsa esse la sententia, nusquam nisi in volūtate esse peccatum, quia dixit Apostolus: Si autem quod nolo hoc facio, iam non ego operor illud: hoc enim peccatum vsq; adeo non est in voluntate, vt dicat, quod nolo hoc facio. Sed hoc peccatum de quo sic loquutus est Apostolus, ideo peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est, quandoquidem de concupiscentia carnis hoc dicitur, quod aperit in consequentibus dicens: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum nō inuenio, perfectio quippe boni est, vt nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine, cui quādo bene viuitur, non consentit voluntas. Et lib. 3. de lib. arb. ca. 19. explicans quæ cap. 18. dixerat, quòd quædam per ignorantiam facta improbantur, & quædam necessitate facta: hic, inquit, occurrit illa quæstio, quam inter se murmurantes homines rodere consueuerunt, qui quodlibet aliud in peccando, quàm se accusare parati sunt: dicunt enim: Si Adam & Eua peccauerunt, quid nos miseri fecimus, vt cum ignorantię cęcitate, & difficultatis cruciatibus nasceremur? & primò erraremus nescientes quid nobis esset faciendum, deinde vbi nobis inciperēt aperiri pręcepta iustitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiscentiæ nescio qua necessitate, non valemus? Quibus breuiter respondetur vt quiescant, & aduersus Deum murmurare desistant. Rectè enim fortasse quererentur, si erroris & libidinis nullus hominum victor existeret. Cùm verò vbique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi Domino seruientem auersum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem exhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras, neque illud quòd vulnerata membra non colligis, sed quòd volentem sanare contemnis. Ista tua propria peccata sunt. Nulli enim homini ablatum est scire vtiliter, quod inutiliter ignoratur. Et humiliter confitendam esse imbecillitatem, vt quærenti & confitenti ille subueniat, qui nec errat dum subuenit, nec laborat. Nam illud quod ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt: illud enim præcedens meruit ista consequentia. Nam sicut linguam dicimus non solum membrū quod mouemus in ore dum loquimur, sed etiam illud quod huius mēbri motum

*Non nisi in volūtate peccatum.*

*Dei pietas abundè consulit nostræ saluti.*

*Quæ ex necessitate & ignorantia facimus dicuntur peccata.*

*Peccatū originale nō est cōcupiscētia sed mentis auersio.*

uersione, macula & reatu ex Adæ transgressione relicta, quibus omnes nascimur obnoxij, quæ & Adam præuaricatorem post esum fructus vetiti, sicut & angelum & nos omnes post præuaricationem, non concupiscentia, nec iustitiæ carentia, faciebant. Et in hoc magnum est fidei mysterium, humanum & angelicum excedēs intellectum, & inscrutabile ac seuerum Dei iudicium, quod ex parentis nostri peccato non solum bonis, quæ ex eius successione & propagatione eramus accepturi, priuamur (quotidie enim in iudicijs humanis videmus ob patris crimen, filios & totam posteritatem hæreditate priuari, cunctaq; applicari Fisco: ob crimen tamen nec contaminatur, nec culpabilis fit eius posteritas) nos, inquam, non solum bonis quæ per Adā eramus percepturi, spoliamur, sed & impietatem participamus, qua ipsi in nobis culpabiles & Deo abominabiles constituimur, paterna impietate in nos transfusa & manente, donec sanguine Christi in baptismo abluatur: quod omnis creaturæ excedit intellectum, quòd scilicet in eo solum, non in nobis peccatores, constituamur: tamē non in parente tantum, sed & in nobilmet ipsis peccatores. Hæc itaq; duo in hac materia sunt fidei mysteria: primum quòd Deus Adę donauit iustitiam, & virium trāquillitatem: non pro ipso tantum, sed pro omnibus etiam ex eo propagandis, & in ipso duntaxat, non autem pro eis singulatim: nisi enim certa fide istud suscipiatur, primus homo creatus diceretur quales nūc sumus, qualem & philosophi ex principijs suis naturam humanam esse intelligunt, nec ægrota esset, nec Medico indigeret. Et secūdū, quòd non solum his bonis priuamur, sed ex eius peccato Deo sumus odibiles in nobismetipsis & filij iræ: cum tamen ob crimen lęsæ Maiest. à patre admissum, vt diximus, hæreditate frustratus miserabilis est non odibilis, nec inimicus Principi, nec quicquam patitur ob suum peccatum, sed patris tantum: hic autē non ob patris peccatum nisi originaliter affligitur, sed ob proprium. Nam in hoc est differentia Christi & Adę, quòd peccatum non transit in posteros à primo parente per modum demeriti, quasi ipse omnibus mortem & infectionem peccati meruisset, sed per modum traductionis consequentis traductionem naturæ: non enim vnius personæ actus toti naturæ mereri vel demereri potest, nisi humanæ naturæ limites transcendat, qualis est Christus qui Deus est & homo, atque ideo ab ipso nascimur filij gratiæ non per traductionem, sed per meritum actionis & victimæ eius. Nam B. Anselmus in lib. de conceptu virginali, docet infantem damnari non pro peccato Adæ, sed pro suo. Nam si ipse, inquit, non haberet suum peccatum, non damnaretur, & ita non portat iniquitatem Adę, sed suam propriam, quáuis illius iniquitas illius peccati causa fuerit. Et B. August. lib. 3. contra 2. epist. Pelagianorum ca. 4. & lib. 6. contra Iulianum, cap. 4. dicere videtur,

*Quid [illegible] fuerit creat [illegible].*

*Analogia primi & secūdi Adę.*

*D. Anselm.*

quòd iniustum esset Dei iudicium, si paruuli innocentes mortem traherent sine meritis, & pœna transiret sine culpa, quod de vno solo mediatore Dei & hominum Christo Iesu catholica, inquit, fides nouit. quod intelligi oportet secundum ordinem à Deo institutum. Nam creari posset homo sine iustitia originali, & omnibus malis quæ nunc experimur, affligeretur, morbis scilicet, damnatione, dæmonum vexatione, & vniuersis alijs, quæ tamen in eo non essent supplicia & pœnę, sed cruciatus tātum, sicut sunt in bestijs: multo autem iustiori iudicio omnibus his calamitatibus filios Adæ affligere potuisset, culpa non propagata, & clementius nobiscum ageretur. Neq; admiranda esset hæc Dei punitio, si in illa dūntaxat incommoda ob Adæ culpam venissemus, quæ à natura nobis inhæsissent, nisi supernaturali fuissemus priuilegio præseruati. Nam (vt diximus) in iudicijs etiam humanis, bonis ob patris crimen, quæ per eum eramus accepturi, priuamur. Quando autem hic dicit beatus Augustinus & in alijs locis, paruulos contrahere pœnam & eius meritum extendit meritum ad dignitatem, eò quòd meritum propriè in sola consistat operatione. Nam sicut paruulus baptizatus, ex interna dispositione dignus est hæreditate & vita æterna, quam non meretur: sic paruulus non baptizatus, dignus est damnatione ob suū peccatum suamque dispositionem sine merito suo & parentum. In altero tamen qui saluatur, Christi meritum operatur. Hæc itaq; duo fidei sunt dogmata, quod autem concupiscentia transfunditur, supposita naturæ corruptione, naturale est: sicut quòd sibi similem homo generet, mortalis mortalem. Quod verò Deo charus ei odibilem secundum animam ex antiquo peccato generet, & quòd in alio peccantes, in nobilmetipsis peccatores personaliter constituamur, nullus capit intellectus. Et quamuis idem peccatum transfundatur in proles, multò tamen erat odibilibus propter actualem inobedientiam in primo parente adiūctam, quam in nobis est: sicut Christi iustitia nobis cōmunicata, quamuis eadē sit specie, incōparabiliter nostra est maior: est enim vtrobiq; participatio quædā: hic iustitię illic impietatis. Nā auersio & cōuersio habituales, & macula, malitiæ gradū & quātitatem suscipiunt à peccato ꝙ sequuntur. Et ab eodē multū diuersam in eo, qui in sua persona trāgressus est, & his qui solū in alio. Et quia pœnitētia eiusq; affectus erat in Adā, & est in nobis (sicuti & Baptismi) personalis nō egreditur personā, nec tollere potest auersionē, conuersionē, & maculā naturæ, quam totā in Adam eius trangressio maculabat, & corrumpendo peruertebat. Est & hoc admiratione dignum, quòd persona ad Deum conuersa, natura maneat auersa: & vitiosa corrupta ac peccatrix transfundatur in prolem, sed cessat hæc admiratio, si consideretur, quòd conuersio, iustificatio, & sanatio, quæ fiunt in Baptismo & Pœnitentia, solùm sint persona-

*An in paruulis pœna meritum.*

*Peccati originalis calamitas magis creditur, quā intelligitur.*

 les,

les, dicente Domino apud Ezechielem: Iustitia iusti super eum, & impietas impij super eum. Et superuacaneum est hic disputare, an peccatum originale virtualiter sit in semine, vel in parente: siue sancto, siue impio. Nā quia in Adam omnes peccauimus, & per hoc in nobis facti sumus peccatores, nihil refert quales sint parentes immediati, imò si sanctificati, fomite penitus extincto, sicut erat in Maria, sine libidine generarent, proles peccatum originis contraherent, quia ex Adæ nascerentur propagatione. Nam per vnius delictum in omnes homines in condemnationem Apost. dicit profectum esse hoc malū, de quo B. August. lib. 2. de peccatorum meritis ca. 27. Quomodo autem, & an hæc quatuor, auersio à Deo, conuersio ad creaturam: macula & reatus, vt manent post transitum actus peccati, inter se differant, & quid in peccatore maneat, à quo dicitur peccator, variè sentiunt Doctores scholastici: atq; hinc nascuntur variæ opiniones de peccato originali, quid sit, & in quo consistat. Nam Ioan. Scotus, Gabriel, & multi sequaces, distinct. 14. 4. Sent. opinantur nihil manere in peccatore, nisi ordinationem ad pœnam propter peccatum admissum, quæ vt disconueniens animæ, apud eos dicitur macula, vt est obligatio ad pœnam reatus, & vt actus diuinæ voluntatis, per quem ad pœnam anima ordinatur Dei offensa: quos secuti esse videntur Durand. & autores, quam opinionē ex Magistro recitauimus, ponentes peccatum originale esse indignitatem habendi iustitiam, aut dignitatem carendi, vel obnoxietatem æterni supplicij: ab his enim dicerent post transitū actus nuncupari & esse peccatores. Albertus verò Pighius & Amb. Catharinus, considerantes hæc non propriè esse peccata, credebant ab his nec dici posse aliquem, nec esse peccatorem, & ideo ponebant peccatum Adæ, quo præuaricat⁹ est mādatū Domini, esse peccatum originale, & ita actuale peccatum Adæ omnium nostrum esse originale, & ipsum vniuocè & propriè esse peccatum. Docent nihilominus mortem animæ vt corporis, in omnes eius filios transfundi, & ex eius peccato, gratia priuari. Secundum eos itaq;, sicut Adam mansit peccator ab esu pomi vetiti, quousq; propter pœnitentiam ei condonaretur: sic & paruulus ab eodem esu, hoc est, mandati transgressione peccator manet & iniustus, donec per baptismum reatus soluatur, nō solum pœnæ, sed & culpæ, qua in Adā peccauit, à solo igitur peccato præterito, intelligunt hominem dici & esse peccatorem, quamdiu non condonantur, & hoc probabiliter, quo sensu (vt ait Pighius) dicit Bethsabee 3. Reg. ca. 1. ad Regem Dauid: eritque cùm dormierit Dominus meus rex, erimus ego & filius meus Salomō peccatores. Qui tamē in hoc defecisse videtur & errasse, quòd nihil in paruulo intrinsecè existens agnoscebant, propter quod esset odio dignus, considerantes duntaxat quòd in Adam peccauit, & ob solum eius peccatum in quo communicabat, esset Deo odibilis: verisimile tamē est, quòd maculam, conuersionem & auersionem habituales ex peccato, in quibus diximus consistere peccatum originale, non negassent: sed quia in his non consistit peccatum propriè dictum, quale credebant esse peccatum originale, scripserunt ob actuale peccatum Adæ, eos esse filios iræ & odij, non ob proprium quod vera & vniuoca ratione esset peccatum, & sic magis esset inconsideratio sermonis, quàm error in scriptis eorum de peccato originali. Sed verisimilius est quod dicit B. Thomas, tria priora esse priuationem gratiæ ex peccato, de quo Card. Caietanus prolixè tractat circa q. 86. art. 1. & q. 71. art. 6. & q. 114. art. 2. Cùm enim gratia sit nitor animæ, conuersio ad Deum, & a creaturis auersio, eius carentia peccatum secuta animæ macula est, à Deo auersio, & ad creaturā conuersio quasi habituales, & etiam reatus saltem per concomitantiam, imò & mors animæ, sicut gratia est eius vita. De reatu verò B. August. li. 6. contra Iul. ca. 8. magnam facit inquisitionem, quid sit, & in quo consistat: & quia impietatem reatum videtur nuncupare, de culpæ reatu, quo peccator indignatione & offensa Dei ac odio dignus est, magis disputat, quam de reatu pœnæ, siue supplicij ob peccatum debiti: qua ratione à Deo esse nō possunt, sicut nec ipse peccati author. Dicuntur autem hæc quatuor relatiuè ad peccatum tātum, & hac significatione reatus est formalis ratio, à qua dicitur peccator, & idem sunt, reum esse, & esse in peccato secundum B. Augustinum alio loco: Quando igitur diximus peccatum originale esse auersionem & conuersionem ex transgressione relictas, conuenimus cum sententia B. Anselmi & B. Thomæ docentium ipsum consistere formaliter in carentia iustitiæ siue potiùs gratiæ, quam in primo parente accepimus, prout tamen ex peccato sequitur: hac enim ratione macula est animæ & peccatum, & ea includit quæ diximus esse peccatum originale, vt & Thom. docet art. 3. q. 82. An verò præter hanc carentiam per peccatum fiat, & facta sit conuersio per inhæsionē affectus, & à Deo auersio habituales, quales, seclusa omni iustitia & gratia à Deo infusis, fortè secutæ fuissent (sicuti si in naturalibus sine gratia fuisset creatus) & in eis etiam consistat peccatum originale, & qualis tunc animæ macula, & an illæ transfundi possent in posteritatem, non est necesse hic discutere: sicut nec illud, quomodo ab inuicem hæc quatuor distinguantur. Pro articuli declaratione sufficit, quòd post transitum peccati, immundi & immaculati manemus peccatores & aduersi, dicente Propheta: Abominabiles facti sunt, sicut ea quæ dilexerunt, & aliâs. Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Et necessarium est ab his vel horum aliquo, & vt beato Augustino videtur, à reatu culpæ denominari peccatorem auersum,

*Quid sit peccatum originale Doctores variant Ioan. Scotus, Gabriel, Durandus.*

*Alb. Pighius Amb. Catharinus.*

*Error Pighij & Catharini*

*D. Thomas. Caietanus.*

*Reatus quid.*

*Peccatū originale nō esse propriè peccatum.*

&c. à quibus etiam vel eorum aliquo nascitur peccator, & iniustus quilibet filius Adæ: & in idem redit, si dicatur peccator manere ab actu peccati transacto, prout tamen in his manet. Et hanc eadem sententiam, quòd peccatum originale non est propriè peccatum, clarè docet Côcil. Arausicanum, cap. 2. quòd ad verbum secutum est Concil. Trident. Explicant enim & interpretātur peccatum originis esse mortem animæ, cùm tamen peccatum propriè dictum, potiùs sit mortis causa, quodq; vnicuique est propriū. Si quis, inquiunt, Adæ præuaricationem sibi soli, & non eius propagini asserit nocuisse: acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam quam perdidit, sibi soli & non nobis eum perdidisse: aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit. Ex definitione itaque Conciliorum, non concupiscentia propriè peccatum est originis, imò nec peccatum propriè, cùm nec in Adam peccatum fuerit: sed mors animæ, trāsgressionem Adæ secuta, quæ vt in ipso peccatū erat & impietas, ita originale est in eius filijs. Placuit tamen B. Augustino ipsam appellare peccatum originale, eò quòd manifestior eius est effectus, quia inordinatum & iniquum est, quòd superiora inferioribus turpiter seruiunt vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur: & ita magis culpa est ratione effectus, quam propria & ratione sui: vt tamen sic inordinata est & suo freno destituta materialiter peccatum dicitur, tanquam proximus effectus amissæ iustitiæ: non autem tam propriè, nec eo pacto, quo actio externa in peccato actuali peccatum denominatur: & sicut in concupiscentia carnis, totam hominis & virium eius, intellectus scilicet memoriæ, & voluntatis complectitur corruptionem: ita, & huius causam, iustitiæ carentiam, & Dei fontis aquæ viuæ desertionem, in quibus iniustitia & peccatum magis consistit, quàm in sola concupiscendi pronitate. Ex quibus patet, quod falsa est sententia Martini Lutheri in assertione tertij articuli per sedem Apost. damnati, quos partim iusti, partim sumus peccatores, & hoc propter concupiscentiā, hocq; vno salui & ab impijs discreti, quòd peccatum confitemur & expugnamus, cùi illi potius obediunt, quia secundum Iacobum, initium sumus creaturæ Dei, non complementum, & ita partim filij Dei, partim filij diaboli. Nam & hanc calumniam, quòd doceret baptisma non verè facere homines nouos, sed ex parte filios Dei fieri, & ex parte filios huius seculi, hoc est diaboli remanere, inter alias sibi a Pelagianis obiectam fuisse B. Augustinus scribit lib. 3. contra 2. epistolas Pelagianorum ca. 3. Baptisma, inquit, non verè homines nouos facere, id est nō plenam dare remissionem peccatorum, sed ex parte filios Dei fieri, ex parte autem filios seculi, id est, diaboli remanere nos contendere. Mentiuntur, insidiantur, tergiuersantur, non hoc dicimus: omnes enim homines qui sunt filij diaboli, etiam filios seculi: non autem omnes filios seculi etiam filios diaboli dicimus: absit enim vt filios diaboli dicamus fuisse sanctos Patres, Abraham, Isaac & Iacob, quando per nuptias generabant: & fideles, qui vsq; nunc & deinceps adhuc generant: nec tamen possumus domino contradicere dicenti: Filij huius seculi nubunt & tradunt ad nuptias. quidam ergo filij huius seculi sunt, & tamen filij diaboli non sunt: quamuis enim diabolus sit author & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunq; peccata: peccant enim & filij Dei, quoniam si dixerint se non habere peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est, sed ea conditione peccant, qua sunt filij adhuc huius seculi: qua verò gratia sunt filij Dei, non vtiq; peccant, quia omnis qui natus est ex Deo, nō peccat. Et concludit. Baptismus abluit quidē peccata omnia, prorsus omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, sed nō aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quando bonum agonē luctatur: filios autem Dei à filijs diaboli non solum lauacro regenerationis, sed ipsius etiam quæ per dilectionem operatur fidei probatæ Deus discernit, quia iustus ex fide viuit. Et c. 5. ad aliam calumniam eorum respondens aiunt etiam, inquit, quòd omnes Apostoli vel prophetæ non plenè sancti definiuntur à nobis, sed in comparatione peiorum, minus eos malos fuisse dicamus, & hanc esse iustitiam cui Deus testimonium perhibet, vt quomodo dicit propheta iustificatam Zodomam comparatione Iudæorum, sic etiam nos criminosorū comparatione dicamus aliquos sanctos exercuisse virtutē. Absit vt ista dicamus: audiant ergo vel ipsi, vel potius hi quos idiotas & ineruditos decipere moliuntur: Nostra fides, hoc est catbolica fides iustos ab iniustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit. Cùm itaq; iusti omnes & antiquiores, & Apostoli ex fide vixerunt recta, quæ est in Christo Iesu, moresque tam sanctos cū fide habuerunt, vt licet non tam perfectę virtutis in hac vita esse potuerint, quàm post hanc vitam: tamen quicquid peccati ex humana infirmitate surrepserit, pietate fidei continuò deleretur: vnde & quomodo fieri potest, vt comparatione iniquorum, quos dānaturus est Deus, iustos eos fuisse dicēdū sit, cùm per piā fidē tantū ab illis impijs sint remoti, vt clamet Apostolus: Quę pars fidelis cum infideli? quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial? Et lib. 4. c. 7. & 10. omnes prophetas & Apostolos, vel sanctos & euangelicos & antiquos, quibus Deus testimonium perhibet, non in comparatione sceleratorum, sed regula virtutum iustos fuisse non dubium est. Palā tamen cū August.

*Cōc. Arausicanum.*

*Concupiscentia non est peccatum originale.*

*Baptizati nō sunt partim iusti partim iniusti*

*Lutheri dogma D. Augustino olim*

*falsò tributum.*

*Baptismus aufert peccata sed non infirmitatē animæ.*

*Fidei lege iustū ab iniusto discerni.*

*Iusti adhuc sub peccato venundati peccant.*

August. ex scripturis sacris confitemur, quod filij Dei & iusti, quamdiu manet infirmitas, cum qua vsq; ad corporis mortem defectu & profectu alternante contendunt, sub peccato sunt venundati, sunt & carnales, vt ex Apost. Paulo docet B. August. lib. 1. contra 2. epist. Pelagij, intelligens cap. 7. ad Rom. in sua persona, & iustorum eum scripsisse: sed secũdum corpus tales esse, quomodo sunt mortales: fatemur etiam, quod sunt filij huius seculi, vetusti etiam secundum animam, & tamen filij Dei redempti à Domino, iusti, noni, & sani: sicut cap. 20. de fide & operibus, docet cuiq; baptizato dici posse: Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Et lib. 3. contra 2. epist. Pelag. cap. 7. Noui sumus, qui tamen de die in diem, propter vetustatis reliquias magis renouamur in homine interiore: & libr. 2. de peccatorum meritis cap. 7. & sequenti. Non enim ex qua hora quisq; baptizatur, omnis eius vetus infirmitas absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum, & in tantum quisq; renouatur, in quantum spiritualia sapit. Si enim continuo tota & plena hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico in corpore, quod manifestum est in veterem corruptionem, atq; in mortem tendere, sed si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostol. Et si exterior noster homo corrumpitur, interior tamen renouatur de die in diem. Et lib. 2. de peccatorum meritis cap. 27. Meminisse debemus Baptismo hominis ipsius qualitem non totam continuò commutari, sed spirituales primitias in bene proficientibus de die in diem nouitate crescente cõmutare in se, quod carnaliter vetus est: Est igitur hic sanitas similiter & nouitas & iustitia, sed non plena nec perfecta, nisi modo quodam, vt idem docet cap. 7. 3. lib. contra epistol. Pelagian. sicut nõ plena hic est dilectio, in hac vita, inquit, cap. 7. Si pio nomine dubitante, quantò amplius diligimus Deum, tantò sumus vtique iustiores: quis dubitet piam veramque iustitiam, cùm fuerit dilectio Dei perfecta, tunc perfici? Tunc ergo lex ita vt nihil omninò desit implebitur, cuius legis plenitudo dilectio est. Nimis quippè insipienter dicitur tantũ amari Deum, antequam videatur, quantum amabitur, cùm videbitur. Cõfitemur etiam quamuis non peccatores & impios, malos tamen in scripturis dici & verè esse, filios Dei & iustos. Nã filijs Dei loquebatur Dominus, Si vos, cùm sitis mali nostis bona data dare filijs vestris, quantò magis pater vester? sed inde mali, vnde adhuc filij huius seculi, de quo August. eodem lib. cap. 3. & prolixè in epistola 54. quæ est ad Macedonium, Quisq;, inquit, de suo malus est, & in quantum peccat, id est, à veritate, charitate, & pietate deuiat, & in quantum rectè agit, id est, scienter, amanter, & pie bonum operatur, in tantum bonus est. Quis autem est in hac vita sine aliquo peccato? sed eum dicimus bonum, cuius præualẽt bona: eumque optimum, qui peccat minimum: idcirco ipse Dominus, quos dicit bonos propter participationem gratiæ diuinę, eosdem etiam malos dicit propter vitia infirmitatis humanæ. Et reuera iustos esse, qui in iustitia proficiunt, nondum adhuc plenè atque perfectè iusti, docet in epistola 29. quæ est ad beatum Hiero. Stoicorum sententiam improbans, qua proficientem hominem in sapientia nolunt omninò habere sapientiã, quò vsque omninò in ea perfectus fuerit, nõ quod perfectum illum negent, sed nisi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Et improbans hanc similitudinem, vbi stultitia velut aqua, & sapientia velut aer ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ tanquam emergens in sapientia repentè respiret, tanquam scripturarum authoritati non satis accommodam, aliam secundum scripturas similitudinem ponit, vt vitium vel stultitia tenebris, luci autem virtus & sapientia cõparetur, concludens quòd non sicut de aquis in aerem surgens, vbi earum summum transierit repente, quantum sufficit inspiratur, sed sicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur, ita paulatim homo à peccatis iustificatur. Ex superioribus manifestum est, quod anima rationalis à regeneratione in duas intus diuiditur voluntates, duas sententias & affectiones. secundum vnam ad superiora, & secundum alteram trahitur ad inferiora, propter quod interior rixa & bellum inuasit genus humanum, quando factum est corpus corruptibile, & pronum absque rationis freno proruere in ea, quæ corporalem sensum oblectant. Eadem igitur vis appetitiua animæ, quam voluntatem dicimus, diuersis æstuat motibus, quod de se, & intra semetipsum expertum declarãt beatus Augustinus in 8. libro confess. cap. 9. & 10. Imperat, inquit, voluntas sibi, vt velit, sed quia non plenè imperat, ideò non fit quod imperat, dum partim vult, partim non vult: sic autem partim velle, partim nolle non monstrum est in duabus naturis (vt dixerunt Manichæi) sed ægritudo est animi, qui non totus assurgit in Deum: & inclinatione quidem veritatis subleuatur, consuetudine autem prægrauatur. & quamuis æternitas delectat superiùs, temporalis tamen voluptas trahit & retẽtat inferiùs, & sic anima non tota voluntate volẽs aut hoc aut illud, graui discerpitur molestia, dum præponit alterum alteri, quod non plenè vult, hacque ratione totus homo in scripturis aliquando vocatur caro, si secũdum carnem, vel seipsum viuat, imò & iustus caro vocatur post regeneratione, & spiritus propter duas qualitates affectionales: quarum vnam à se habet ex carnali propagine, & coniunctione ad corpus & sensitiuum appetitum: & alteram à spiritu Dei intus loquentis, de quibus Apostolus Paulus: Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis, similiter & alijs in locis. & ideò beatus Augustinus exponẽs quod

dicitur

*Iusti licet verè iusti, aliquam tamen.*

*Renouatur baptizatus quomodo.*

*Iustitia & sanitas non plena, nec perfecta datur Baptizatis.*

*Charitas hic enim imperfecta.*

*Filij Dei quo sensu & boni & mali.*

*Bonus quis. Optimus quis. Malus quis.*

*Iusti in iustitia proficiunt.*

*Baptizatos bellum ciuile verax.*

*Caro & spiritus cur dicatur iustus.*

*Iusta cur ma cum corpore.*

dicitur ad Galatas cap. quinto, Spiritus concupiscit aduersus carnem, & caro aduersus spiritum: spiritus, inquit Dei est, qui pugnat aduersus carnem, hoc est aduersus te: hic spiritus Dei tuus est aduersari⁹, de quo Saluator. Esto consentiens aduersario tuo, dum es cum eo in via: intelligit enim caput istud quintum ad Galat. non de spiritu hominis, sed de spiritu Dei: & carnem totum hominem, vel animam, quæ non secundum Dei spiritum, sed secũdum sensum viuit carnalem. Nam cum inter carnis opera annumerat hęresim, inuidiam, sectas, quę non carnis, sed hominis sunt opera, totum hominem nomine carnis intelligere oportet, vt etiam tradit B. Augustinus, in primis. 4. cap. lib. 14. de ciuitate Dei, Quamuis B. Amb. & Hieronymus ipsum intelligant de spiritu humano, liberato, deducto, & tracto à spiritu diuino. Vtraque autem expositio siue de spiritu sancto (quod probabilius est) siue de spiritu hominis intelligatur, in eundem sensum redit, & Saluator subindicat eundẽ hominem spiritum esse posse, & carnem, dũ ait: Quod natum ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. & Apostolus Paulus, quod dixerat, Scio, quòd non habitat in me bonum, interpretatur, In me, in carne mea, & vt caro sum ab Adam generatus. Nam caro, hoc est homo carnalis, velit nolit, concupiscentias sentit aduersus Dei spiritum, hoc est seipsum. & beatus Hieronymus in commentarijs eiusdem Epistolæ interpretatur eadem esse animam quæ nunc caro, nunc spiritus appellatur. anima, inquit, rationalis, consistens inter carnem & spiritum, quando se tradit carni, caro est: quando spiritui, spiritus appellatur. Et in eodem loco: Anima rationalis in quodam meditullio est posita: si iungatur carni, id est appetitui, secundum carnales sensus crassa carnalisque efficitur, & idcirco caro appellatur. si verò copuletur spiritu sancto, perpetuis gaudens & futuris, spiritus appellatur. Nam qui adhæret Deo (inquit Apostol.) vnus spiritus est cum eo. Idem igitur homo caro dici potest & spiritus secundum diuersas qualitates affectionales, quæ sunt quasi habitus quidam & simul eidem inesse possunt. Si tamen intelligatur caro, qui opera carnis sectatur, & spiritus qui eius opera, & secundum spiritum viuit, non potest dici caro, qui iustus est & in Christo regeneratus. Quomodo autem caro concupiscit aduersus spiritum, explicat B. Augustinus lib. 6. contra Iulianum cap. 5. Nam eadem est anima quæ concupiscit secundum carnem & quę secundum spiritum: concupiscit caro, quia per carnem anima concupiscit, sicut & per carnem sentit & his motibus quos habet secundum carnem aduersatur illis, quos habet secundum legem spiritus: opera nanq; sensuũ & delectationes sũt compositi, non autem subiectiuè & secundum denominationem, animę vel carnis vt Aristoteles docet in primo lib. de anima, quamuis ab anima tanquam principio procedant. Et plerumq; in anima secundum voluntatem contrarij hi motus inueniuntur, vnus secundum spiritum, & alter secundum infirmitatem nullo cooperãte sensuum motu: & cum conflictus sit inter has concupiscẽtias siue desideria, simul plerunque sunt, non solum in eadem anima, sed in eadem etiam voluntate, secundum diuersas tamen considerationes. In epistola autem ad Dardanum B. Augustini. docet, quod Apost. Paulus in epistola prima ad Corinth. Paruulos Christo incorporatos, vocat etiam prius animales, & postea cap. 3. carnales: erant enim quibus lacte opus erat, & a spiritu sancto inhabitabantur, & sic iustos quosdam esse animales & carnales. Latè hæc prosequitur venerandus nostræ scholæ Magister Ioannes Driedonis à Turnhout in lib. de grat. & libero arb. Nulla tamen ratione homo idem iustus esse potest & iniustus, prout docet Lutherus & Martin. Bucerus, & sectæ post eos.

*Idem homo caro & sani.*

*Iustos etiam vocat animales Apostolus.*

QVòd autem, post baptismum nullus pœnę futuri seculi reatus maneat, testantur scripturę superius citatæ a B. Hieronymo. Est enim baptismus sacramẽtũ regenerationis & renouationis spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè & in eo cõmunicatur passio Christi ad remedium, ac si ipsemet in persona sua passus esset, & mortuus, ac sufficienter satisfecisset pro omnibus peccatis suis, & pœnam illam sustinuisset. Et B. Amb. in comment. epistolę ad Roma, cap. 11. Gratia Dei, ait, in baptismo omnia gratis cõdonat, nõ quærit gemitum aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem: imò nec hanc, nec pœnitentiam requirit vt concausam ad peccati destructionem, sed solum tanquam dispositionem remouentem contrarium. Et Augustinus primo lib. retractationum cap. 13. Gratia Dei reatus omnium peccatorum præteritorum soluitur in omnibus, qui in Christo baptizantur: & lib. 2. de peccatorum meritis, ca. 28. Si continuò consequatur post baptismum ab hac vita migratio, non erit omnino quod obnoxium teneat hominem solutis omnibus quæ tenebant, docens quod in baptismo omnino plena & perfecta sit remissio peccatorum inimicitijs interfectis quibus separabamur à Domino, quodque mente renouata, manet in vetustate carnis, peccatum quasi peremptũ & superatum. Et de verbis Apostoli, Sermone. 5. Quicquid concupiscentia carnis in nobis egit præteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletum est sacro baptismate: omnia debita deleuit vna indulgentia. Per baptismũ igitur peccata plenè tolluntur, quo ad culpam & pœnã, quæ iudicio Dei in seculo futuro infligitur, si tamẽ dignè suscipitur, & nullus plenæ remissioni ponatur obex: Si enim sine fide, aut veteris vitæ pœnitẽtia suscipitur, nullum remittitur peccatum. Et si alicuius peccati adest affectus, vel amor immoderatus, nec hoc peccatum remittitur, nec pœna respondens remissis alijs. Quapropter articulus

*Per baptismũ plenè tollitur reatum. Hieronym⁹.*

*Ambrosius.*

*Plena remissio vniuersorum in baptismo.*

ticulus magis docet virtutem & efficaciam baptismi: quam efficie[illegible]iam siue effectum: omnem enim effectum suum producit, cuius non est in subiecto impedimentum. Et verisimile est, quod sicut imprimit characterem his, qui indigne ipsum [illegible]cipiunt, iuxta sententiam B. Augustini, lib. 2. contra epistolam Permeniani, cap. 13. & cap. Maiores, de baptismo & eius effectu, quòd etiam eos Christo incorporat, & infundit fidem, & spe[illegible] (quod tamen articulo est impertinens) quamuis nō spiritum [illegible] habitantem, per quem charitas in nobis diffunditur, ob mortalis peccati impedimentum: vt senti[illegible] etiam B. Thomas. Quare autem in nobis relinquitur hæc mala concup[illegible]en[illegible]ia & alij defectus ex peccato contra[illegible], [illegible]licet, fames, sitis, mors & ægritudines [illegible]cet B. Augustinus lib. 2. de peccatorū meritis, c[illegible]p[illegible]. & 34. vbi ait: Qui dicunt, Si mors ista c[illegible]oris peccato accidisset, non vtique post rem[illegible]sionem peccatorum moreremur. Non intelligunt, quomodo res, quarum reatum, ne post hanc vitam obsint, Deus soluit, & tamen eas ad certamen fid[illegible] sinit manere, vt per illas erudiantur & exerceantur proficientes in agone iustitiæ. Et l[illegible]br. 13. de Trin. cap. 16. ostendit, quod vniuersa mala quæ patimur, sunt pœna peccati originalis, quodque in Baptismo relinquuntur pro exercitio virtutum, quamuis liber, qui i[illegible]scribitur B. Athanasio, De incarnatione verbi, doceat ea apud fideles manere, non vt peccatorum, sed vt iustitiæ exercitium: sicut Saluator non vt pœnas contraxit, sed spo[illegible]anee defectus nostros assumpsit, vt fratribus suis assimilaret[illegible]: in eo, in quo passus ipse & tentatus, pot[illegible] esset & eis, qui tentantur, auxiliari. Sunt autem in nobis pœnæ ex peccato contractæ, non illatæ proprie a Deo, sed an pœnæ rationem seruent in baptizatis, & quasi rei mortis, & in pecca[illegible] suppl[illegible]um miserias nostræ peregrin[illegible]ionis [illegible] mortem patiantur, non est hic opus discutere. Et Natalis Beda de hoc disputat, circa 5. & 6. capita epistolæ ad Romanos contra Fabrum, cuius vna propositio est, Quòd fideles Chr[illegible]stiani, siue viuunt, siue moriuntur Christum imitātur, & passionesq́ corporales [illegible] mortsq; ipsa corporalis non illis obuenit ex obligatione, quasi supplicium, s[illegible] ex Christi imitatione. Et alia, Quod virgo Maria mortua est, nō ex obligatione primi parentis, sed imitatione filij sui, vt i[illegible] hoc Christiformis esset, & consolaretur omnes iustos posteros, qui ex imitatione [illegible]ristiformiter moriuntur, & non amp[illegible]ius e[illegible] obligatione. Et propositione 33. Passion[illegible]s corporales, morsq; ipsa corporalis, fidel[illegible]bus nō obuenit ex obligatione, sed ex C[illegible]isti imitatione: quas propositiones sumpsisse videtur ex beato Athanasio superius citato.

*Baptismi effecta.*

*Cur fames, mors, & similia nō tollantur baptismo.*

*Mors an baptizatis supplicium.*

*Baptizati vere sunt filij Dei.*

ET per Baptismum nascimur filij Dei, & hæredes vitæ æternæ, cum sit lauacrum regenerationis. Nam qui ex Deo genitus est per spiritum Christi, filius Dei est, nō sola adoptione externa, quomodo apud homines adoptantur filij, sed naturæ diuinæ participatione, vt dicit beatus Petrus 1. epistolæ, cap. 1. & eiusdem spiritus, quo Christus caput nostrum viuit, consortio, vitæq; eiusdem per eum societate. Quare iure prætendimus & hæreditatis communionem. Sic enim argumentatur Apostolus Paulus: Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cōpatimur, vt & conglorificemur. Nam propter occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritualis, qua quisque hærens Domino vnus spiritus est, in Christo iustificamur: quamuis eum & imitemur sancti eius, vt dicit beatus Augustinus libro 1. de peccatorum remissione, cap. 10. Quo tamen deuotius sacramentū suscipimus, eò gratiores nascimur filij, & maioris gloriç hæredes. Numerat autem beatus Chrysostomus multos fructus Baptismi, in Homil. ad Neophytus, quæ est 25. ad populum Constantinopolitanum, vt citat Augustinus libro 1. contra Iulianum: Benedictus, inquit, Deus, qui fecit mirabilia solus. Ecce libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paul[illegible]ante captiui: & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & in sorte iustitiæ versantur, qui fuerunt in confusione peccati: non enim tantum sunt liberi, sed & sancti: non tantum sancti, sed & iusti: non solum iusti, sed & fil[illegible]j, non solum fil[illegible]j, sed & hæredes: non solum hæredes, sed & fratres Christi & cohæredes: non solum cohæredes, sed & membra: nec solum membra, sed & templum: non tantùm templum, sed & organa spiritus. Vides quot sint Bapti[illegible]matis largitates, & nonnulli deputant cælestem [illegible]ratiam in peccatorum tantum remissione consistere? nos autem honores computauimus decem, hac de caussa etiam infantes baptizamus, vt nō sint coinquinati peccato, vt eis detur san[illegible]as, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius etiam sint membra. Multo igitur plura beneficia per gratiam Christi accepimus, vt etiam argumētatur Apostolus Paulus, quam in Adam perdidimus: quum nec certum sit, quod filij Dei, & hæredes vitæ æternæ fuissemus, nascituri, sicut certum non est, quòd in gratia gratum faciente creatus fuerit Adam, de quo beatus Augustinus tom. 4. quæst. 123. quæstionum veteris & noui Testamenti: Et secundum eum accepit, vnde stare posset, non autem vnde proficere: & hoc sequitur Magister in sententijs. Nec solum omnia peccata admissa ante Baptismum eius virtute tolli, sed etiam omnia, quæ vsque ad finem nostræ peregrinationis sequuntur, docere videtur beatus Augustinus libro 1, de nupt. & concupiscent. cap. 33. Eadem regeneratione, quæ nunc fit per sacrum lauacrum vsque in finem cuncta mala hominis purgante atque sanante, eadem caro, per quam facta est anima carnalis fiet etiā spiritualis: sic enim accipiendum est, quod ait Apostolus: Christus dilexit ecclesiam, & tradidit seipsum pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet

*Baptismi effecta.*

*Per Christum plus nobis accedit, quàm per Adam est deperditum.*

*Peccata futura virtute baptismi tolluntur.*

hiberet

ruerat. Et aduersus impugnationem Martini Lutheri tutum hoc dogma defendens, repetit, quòd originalis ista contagio nô tale peccatum sit, quod culpam sibi coniunctum habeat, sed morbus potius qui propter peccatum ab Adamo admissum nobis adhęrere solet. Nec tamen, inquit, obstamus, quò minus peccati nomen morbus iste accipiat, a cuius dogmate non multum dissident Doctores Tigurini, quem tanquam magistrum venerantur, & ferè sequuntur, atque hanc eius opinionem sua interpretatione moderâtur.

*Tigurini moderari conantur nostrum Zuinglij dogma.*

INter sententias autem & opiniones de concupiscentia & contagione, quæ in posteros Adæ transfunditur, duæ sunt extremæ & hæreticæ, quarum prior est Pelagii & Iuliani, & altera Martini Lutheri, Buceri, & Ioannis Caluini. Ambæ enim derogant gratiæ redemptionis factæ in Christo, & scripturis aduersantur. Nam Pelagius docet, concupiscétiam & defectus in quibus nascimur, esse naturales, & a naturæ conditore Adæ concreatos, talesq; nos nasci, quales essemus si Adam non peccasset, hoc esset, sine peccato & peccati pœna, qualis videlicet homo esset sibi relictus ex natura & compositione corporis atque animæ, appetituumq; contrariorum. Hoc enim modo consideratus homo, sicut naturaliter est mortalis propterea quod ex contrarijs est compositus, ita ex contrarietate appetituũ sensitiui & intellectualis, naturaliter & necessario sequitur rebellio virium inferiorum contra superiores. Non considerauerunt isti, quòd Deus fecit hominem rectum & inexterminabilem, ad imaginem & similitudinem suam, quodque virtute cum vestiuit, iustitia, & veritate: per vnũ autem hominem peccatum in hunc mundum intrasse, & iustitia ac virtutibus eum spoliasse. Quia docent sanam esse naturam, & qualis in creatione erat, cõsequitur, quòd non est ei opus medico nec redemptore. à quod dogmate haud ita multùm abhorret D. Erasmus in encomio matrimonij, cùm ait se non audire eum qui dicat fœdam illam pruriginem, & veneris stimulos non a natura, sed a peccato profectos: quid, inquit, tam dissimile veri? In cæteris animalibus vnde hi stimuli, an à natura, an à peccato? sed in declamatione hæc dicit, cõtra quæ scribit Iudocus Clichthouæus in 2. li. propugnaculi c. 32.

*Hæreses de peccato originali.*

*Pelagianorũ opinio.*

*Refutantur Pelagiani.*

*Sapient. 2. Rom. 5.*

*Erasmus in encomio matrimonij.*

MArtini vero Lutheri & aliorum dogma est omnino contrarium, quod concupiscentia etiam habitualis sit ex se & sua ratione peccatum ad supplicium imputabile, sicut adulteriũ vel periuriũ: ne esse posit, nisi Deo displiceat, & reum faciat æternæ damnationis: quamuis his qui sunt in Christo Iesu, & ei aduersantur, adeò nõ imputetur: quos hac duntaxat ratione & respectu habet pro non habentibus, & in gratiam Christi non imputat quamuis imputabilis maneat, & eam habens reus & dignus æterna damnatione. Et in assertione tertij articuli per sedem Apostolicam damnati, addit hanc concupiscentiam habitualem esse peccatum actuale, eò quòd est res viua, & quotidie mouens, & actualis carentia eius rei quæ adesse debet, & actualis positio effectuum, qui deesse debent. Et Buce. aduersus Pighiũ dogma hoc Lutheri explicans: Nos, inquit, dicimus, quòd hæc naturæ deprauatio post baptismum semper dum in homine inest, Deo aduersatur & displicet, & iniustum & Deo odibilem facit. Per quæ valde extenuatur gratia Christi, per quam dicit Apostolus, gratiam Dei & donum magis abundasse, quam peccatum Adæ: si enim iniquitas, vel peccatum per eam non tollitur, quo constituti sumus in Adam peccatores, iniqui & Deo odibiles, abundauit peccatum super gratiam Christi: multò enim maius est hoc malum, vt pote culpa, quàm quodcunque supplicium cuius solius reatum abstulisset: nec tamen reatum propriè, sed hoc solum à patre impetrasset, quòd in eum fidentibus iniquitas manens ad supplicium nõ imputetur.

*Lutheranorũ opinio.*

*Mar. Buce.*

*Rom. 5.*

ALiæ autem sunt catholicorum opiniones de hac concupiscentia, & inter extremas hæreticas mediç, quæ tametsi in forma sermonis cõtrariæ videatur, senẽtia tamẽ & reipsa quæ fidei est, si piè intelligantur, consentiunt, & sua veritate ad rei huius obscurissimæ explicationem & intellectum faciunt plurimum, quatum duas recitat Magister in sententijs distinctione. 30. Improbata enim hæresi Pelagiana, diligenter, inquit, inuestigandum est quid sit peccatum originale, quod per Adam transiuit in omnes, per eius carnem viriatã concupiscentialiter generatos. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt, atque scholastici doctores variè senserunt: Quidam enim putãt originale peccatum esse reatum pœnæ pro peccato primi hominis, id est debitum, vel obnoxietatem, qua addicti sumus pœnæ tẽporali & æternæ pro primi hominis actua li peccato, pro quo, vt aiunt, omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiam liberẽtur. Et ea ratione asserunt peccatum originale esse in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ, sicut pro peccato iniqui parentis, aliquando exultant filij secundum iustitiam fori: reatus enim pœnç plerũque in scripturis peccatum nominatur, quia peccati est effectus. quam opinionem sequitur Durandus, dicens peccatum originale formaliter consistere in dignitate seu debito carendi iustitia originali, vel indignitate ipsam habendi, ipsumq́, esse carentiam iustitię originalis debitæ haberi cum indignitate eam habendi, vel cum reatu dignitate, vel debito ea carendi. Et docet in paruulo recẽs nato nihil inueniri quod verè & propriè rationem peccati habeat. Ad quam opinionem accedit etiã VVilelhmus episcopus Parisiensis in lib. de vitijs & peccatis docens concupiscentiam, siue peccatum originale, vt est in paruulo, non esse proprie culpam, nec paruulum propter ipsum esse culpandum nec puniendum. Quomodo, inquit, culpandus est aliquis pro eo quod non agit, nec e-

*Catholicorũ sententia.*

*Durandi opinio.*

*VVilhelmus Parisiensis.*

git? imò nesciens & inuitus patitur? præsertim cùm tã ignorantia & violentia, quã contra agendo illud patiũtur, inuincibiles sint. prius tamẽ ostenderat, ꝙ vitiũ est peccatum & culpa, non abusiuè, sed propriè iuxta vsitatas nominũ significationes, eò quòd gratiæ & virtuti aduersatur, solũ tamen actuale peccatũ propriè esse peccatũ, vbi etiã docet in ataduos modos, siue intentiones, dici peccatũ originale: vno, peccatum primorum parentum, quo Dei mandatum sunt transgressi, ꝙ origo & causa fuit omnium in toto humano genere sequentium peccatorum: altero autẽ modo vitium hæreditarium ad omnes eorũ posteros transfusum, quod velut lepra est, propter quam longiùs à castris Sanctorum, quorum cohabitatione sunt indigni, separãtur: hoc est, in exilium mittuntur, qui ea inueniuntur infecti. Nec propriæ secundum eum carentia diuinæ visionis pœna est huius peccati, eò quòd seclusa culpa originali & parentum peccato, sola carentia gratiæ causa est carentiæ visionis Dei, sicut gratia ipsa causa est visionis, & si Adam antequam gratia illustratus fuisset & peccasset, decessisset in statu scilicet innocentiæ naturalis, visione Dei careret.

*Pigij & Catharini opiniones.* SEcunda est opinio Alberti Pigij & Ambrosij Catharini, quòd peccatum originale, quod in omnes transfunditur, est peccatum Adæ non quidem propagantis & proles generantis, sed inobedientiæ, quo præceptum in Paradiso datum est transgressus: hoc enim solum eius corrumpit posteritatem, & omnibusq; ea eo secundum seminalem rationem propagatis, imputatur ad damnationem, & ob hoc solùm, quod ex eo propagantur, & dicunt concupiscentiã, ignorantiam, virinmq; rebellionem & inobedientiã, dum vniuersis miserijs in quibus nascimur, sequi principia naturæ hominis iustitia originis destitutæ, eandemq; in substantia esse concupiscentiam eorum, quę carni suauia & commoda sunt ante & post Baptismum, imò & ante peccatum (sicut eædem sunt vires bestiæ ligatæ & solutæ vinculis) quòd tamen aduersus Spiritum nunc concupiscit, quodque calamitatibus quas nimium experimur, sumus obnoxij, effectus esse & supplicium inobedientiæ Adæ iustitiam originalem, quę plenam fecisset subiectionem, pacem, & tranquillitatem in homine, omnesq; exclusisset miserias, remouentis: ablato autem ob præuaricationem gubernaculo & freno iustitiæ, quæ ordinem, harmoniã, ac pacem in toto homine custodiuisset, quæq; hominis vires suas sequuntur propensiones, nullo Dei vel rationis habito respectu. Cuius exemplũ ponit B. Anselmus lib. de cõceptu virginali. cap. 5. de fera indomita, quæ ruptis vinculis turbat omnia, & discurrendo sæuit, & naue quæ gubernaculo destituta & rectore, in quælibet pericula impellitur. Sic enim vires hominis iustitia, quam in origine acceperat destitutę, sine ordine, & effrenatè concupiscunt, & ad sua commoda feruntur: sed quia supposita huius iustitiæ supernaturalis carentia, huiusmodi concupiscentia sequitur principia naturæ, & in tali statu naturalis innocentiæ, atq; naturalium proprietatum & defectuum, Deus creare hominem posset & potuisset, non potest secundum eos huiusmodi concupiscentia esse peccatum Deo odibile, quod supplicium mereatur.

*Tertia opinio de peccato originali. Eckius.* TErtia est opinio auctoris libri pro concordia controuersiarum a Cæsarea Maiestate oblati, in quam collocutores an. 1544. wormaciæ conuenerunt, inter quos erat D. Ioannes Eckius, quòd reatus est formale in peccato originali: & ideo hoc soluto per Baptismum, concupiscentiam non manere propriè peccatum, quamuis in se maneat, qualis erat prius. Quam opinionem videntur accepisse a beato Augustino, qui peccati huius remissionem semper referre videtur ad solutionem reatus: & libro 1. de nupt. & concupiscen. ca. 26. Hoc est, inquit, non habere peccatum, reum non esse peccati: sed cũ

*Refutatio.* reatus sit effectus peccati & peccatum reum faciat, & dignum supplicio, non potest reatus esse formale, a quo nominetur aliquid vera ratione esse peccatum, ita vt eo soluto ea hoc ratio tollatur peccati. Et beatus Augustinus intelligens reatum inseparabiliter comitari peccatum, dixit, quòd non habere peccatum est, non esse reum peccati: formale enim in vnoquoque ratio est denominationis. Reatu autem fornicatio non est mala, nec peccatum Deo odibile, nec concupiscentia: sed quæ peccata sunt, ea hoc reos faciunt secundum leges, quia sunt peccata, quòd etiam intelligens auctor libri docet concupiscẽtiam verè manere peccatũ in baptizatis, sed non imputari in peccatum: impossibile enim est (saltem manente Dei ordinatione, quam in scripturis nobis insinuat) quòd propria ratione peccatum & culpa est in aliquo manere, nec tamẽ supplicij facere reum, hoc est dignum qui puniatur. non enim potest admitti adulterium, odium & inuidia proximi, aut in Deum blasphemia, quin dignũ supplicio faciant auctorem pro voluntate & opere suo peruerso, vt idem Augustinus docet libro 6. contra Iulianum cap. octauo, & in lib. de perfect. iustitiæ. quod autem Cœlestius proposuerat imputare Deum homini omne peccatum, neque peccatum esse quicquid non imputabitur ad peccatum, tanquã rectè dictum non putauit Augustinus refutandum. Peculiare autem est concupiscentiæ, quod reatu soluto per Baptismum, eadem maneat & immutata, non tamen sit propriè peccatum, eò quod peccatum est ante baptismum, non vt talis concupiscentia est, sed propter vetustatem mentis & carentiam gratiæ. qua infusa mens renouata ad Deum conuertitur, & tollitur inordinata eius auersio virtualis scilicet & habitualis, & conuersio ad commoda & suauia huius vitæ. Et hæc intelligens etiam Martinus Lutherus, videlicet, quòd omne peccatum reum facit & dignum supplicio, dicit concupiscentiam

rema-

remanentem dignum facere puerum baptizatum æterna damnatione, quamuis in gratiam Christi ad eam non imputetur. Nam si cu[illegible] est, culpabilem facit & dignum supplicio, quod tamen misericorditer & ex gratia possit non exigi: dicit enim in resolutionibus suarum conclusionum: Error est, inquit, quod peccatum quoad formale tollatur (formale autem appellant priuationem gratiæ, materiale autem ipsum fomitem) reatus autem tantùm tollitur & formale manet sicut materiale. Et alio loco improbat Sophistas, quia cogitauerunt peccatum originale post Baptismum non esse peccatum in primam tabulam. Fieri quidem potest quòd ob persolutionem pœnæ & remissionem peccatum admissum & transiens non ampliùs post pœnitentiam reum faciat, quia soluta est vel remissa pœna qua dignus erat: tunc enim habetur quasi nūquam admissa fuisset, sicut homicidium quando per Principem est condonatum: ait enim Dominus apud Ezechielem, Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum quas operatus est, non recordabor: quòd autem sua malitia manēs, non faciat reum & supplicio dignum, nec ad pœnā imputari possit, fieri nō potest. nec scripturis est consentaneum, quòd perseueranti culpæ sic indulgeat Deus, vt propter remissionem reum non faciat, & peccati permittat inordinationē sine iustitiæ vindicatiuæ per pœnam decore, vt docet B. Augustinus cap. 8. sexti lib. contra Iulianum de peccato actuali.

*Eckius in replica aduersus Bucerũ.*

*Quarta opinio de peccato originali. D. Thomas.*

QVarta est opinio B. Thomæ, qui explicans in prima secundæ sententiam quā in 2. senten. sequutus fuerat, & opinionem VVilhelmi Parisiensis Episcopi, & eā quæ est Alberti Pigij & Ambrosij Catharini, aliorumq́; catholicorū sententias docet secundum Fidem catholicam tenendum esse, quòd primum primi hominis peccatum originaliter transit in posteros, propter quod pueri mox nati deferuntur ad Baptismum, tanquam ab aliqua infectione culpæ abluendi, & contrarium esse hæresim Pelagianam, & hoc patere per Augustinum in plurimis eius libris. Quo autem modo primi parentis peccatum possit in posteros transire, vt in eis verè peccatum sit, quod transfunditur, diuersos doctores diuersis vijs processisse dicit, & reprobatis quibusdā docet, quòd hoc ipsum quod est, Ex origine aliquem defectū habeo, videatur excludere rationem culpę, de cuius ratione est quòd sit voluntaria: & adeo posito etiam quòd anima rationalis ad aliam traduceretur, ex hoc ipso quod infectio animæ prolis nō esset in eius voluntate, culpæ ad pœnā obligātis rationem amitteret, quia vt Philosophus dicit in tertio Ethicorum ex naturalis luminis ratione, Quod nullus improperabit cæco nato, sed magis miserebitur. Vt igitur culpæ ratio habeatur in eo quod transfusum est in paruulum, rationem voluntarij inueniri oportet: nulla autem hic est propria paruuli voluntas, nec alia inueniri potest quam primi principij generis humani, Adæ videlicet, qui iustitiam & rectitudinem naturæ & omnium virium pro se & posteritate tota acceperat, & ideo per peccatum eam amittens & expellens, se & totam posteritatem corrupit fermento & veneno concupiscentiæ, omnes totius naturæ hominis vires corrumpentis. Et hac ratione corruptio ista totius posteritatis voluntaria est Adæ voluntate: qui rectitudinē pro ea tota acceperat. Et quamuis ad peccati rationem externa non sufficiat voluntas: non enim, vt diximus, filio nocet, si dæmonibus consecretur, eius tamen sufficit & requiritur voluntas, qui perfectionem, hoc est, iustitiam & rectitudinem voluntatis accepit pro alio. Et ideo secundum B. Thomam peccatum originale non est huius personæ peccatū, vt in hac persona est, vel à proximis transfusum parentibus, sed solùm in quantum hæc persona recipit naturam à primo parente, vnde & natura peccatum vocatur: secundum illud ad Ephes. 2. Eramus natura filij iræ. Vnde ad argumētum quintum quòd inquit philosophus in Ethicis propter naturam turpes nullus increpet, hoc est, eos qui ex origine habent turpitudinem, sed eos qui propter desidiam & negligentiam sunt turpes, ergo neque peccatum increpabilē est quod est per originem: Respondet, quod per originem est, non est increpabile si consideretur iste, qui nascitur secundum se, sed si consideretur prout refertur ad aliquod principium, sic potest ei esse increpabile, sicut ignominiam generis patitur is, qui nascitur ex culpa alicuius progenitorum causatā. Est igitur secundum eius opinionem, in hoc paruulo concupiscentia peccatum, vt est filius Adæ & eius quasi membrum, hoc est, respectu habito ad eius inobedientiam, ad quam in ipso & tota posteritate hæc rebellio & virium corruptio secuta est, & eius cōsideratione voluntaria, sicut actus peccati exterior voluntarij, & peccati rationem habet sola comparatione ad voluntatem imperantem. De actionibus, inquit beatus Anselmus, voluntarijs quæ iniustè fiunt, si arguuntur mēbra & sensus quibus fiunt, respondere possunt: Deus nos & potestatem, quæ in nobis est, subiecit voluntati, vt ad imperium eius non possimus non mouere nos, & facere quod vult: imò illa mouet nos vt instrumenta sua, & facit quæ videmur facere, nec nos possumus illi per nos resistere, nec opera quæ facit possunt non fieri. dominationi quam Deus dedit nobis nec possumus, nec debemus non obedire, quando illi obedimus, Deo qui nobis hanc legem dedit, obedimus, Ergo quid peccant membra vel sensus vel opera quæ Deus sic subiecit volūtati, si seruant quod Deus illis ordinauit? quicquid igitur faciunt, totum imputandū est voluntati. Posset & sic dicere paruulus: Ex origine naturam accepi corruptam, nec meæ potestatis erat accipere aliam: mihi igitur imputari non debet quòd ad vitia propensus,

*D. Anselm.*



obli-

obliquus, & sine iustitia sum natus & conceptus in iniquitatibus. Vt igitur in hoc paruulo ad omnem rebellionem internam contracta est habilitas & aptitudo, non habita alia consideratione, nulla potest culpæ ratio inueniri: sicut nec voluntarij, sine quo culpa esse nequit, ad supplicium imputabilis secundum beati Thomæ sententiam, sed defectus cuiusdam naturalis tantum. considerata autem relatiuè ad peccatum Adæ, materialiter solum peccatum est, & formale docet esse carentiam iustitiæ originalis ratione gratiæ gratum facientis, quam includebat vel saltem requirebat coexistentem, hoc est defectum ordinis siue rectitudinis, quæ inerat voluntati secundum originalem iustitiam formaliter: defectum autem ordinis in appetitu inferiori materialiter in hoc peccato se habere. Intelligitur autem iste omnium virium appetitus inferioris defectus nomine concupiscentiæ: intelligitur enim esse habilitas ad motū inordinatum partis sensitiuæ, non ex habitu propriè, sed ex subtractione retinaculi rationis, quo ipsa detinebatur, ne posset effrenatè in sua obiecta tendere: & quia solùm in huiusmodi viribus & membris, quæ nata sunt obedire rationi, contingit esse culpam & virtutem, ideò fomes morbi & mors ipsa, solùm pœnę & non peccata dicuntur, quamuis Adæ inobedientiam sequantur, & referantur ad eam.

*Concupiscentia in baptizatis cur peccati malitiā non habeat.*

ET quia vt diximus, formale in peccato originali est defectus ordinis, quem iustitia originalis Spiritu inhabitante faciebat, ideò gratia infusa, & per Spiritum Christi innouata mente, carnis vetustas aut concupiscentia non potest retinere rationē & malitiam peccati sine mentis à Deo auersione: (nō enim hęc peccati ratio esse potest) quæ tollitur per gratiam ad Deum eam conuertentem. Nec tamen hæc iustitiæ carentia peccati rationem induere potest propter eādem rationem, defectum scilicet voluntarij, nisi referatur ad voluntatem Adæ, sicut dictum est de concupiscentia. Et posset hìc disputari, sicut de peccato externo, an propriā & internam habeat malitiam distinctam à malitia volūtatis, ita & de concupiscentia & carētia iustitiæ originalis, & toto illo, quod peccatum originale in paruulo dicitur, an solùm denominetur extrinsecè peccatum ad pœnam imputabile, sicut videntur sonare verba beati Thomæ, an intrinsecam habeat malitiam, prout tamen voluntarium est in Adam. Sed hanc disputationem hic præterimus. Et quia minimum hic est de voluntario, quia solum voluntarium aliena, principij scilicet naturæ, voluntate, & hac indirecta tantum, & interpretatiua, vt latè prosequitur Durandus, per hoc quod Adam illud elegit, cui iustitiæ carentia & expulsio erat annexa. Et solùm in habitu cōsistit, qui dum malus est, incomparabiliter est minùs malus, quam eius actus. Ideo docet idem beatus Thomas post wilhelmum Altissiodorensem in 2. libro Senten. cap. 28. Quod peccatum originale quamuis maximum sit malum, quia totius naturæ corruptio, minimum tamen est peccatum, & minus minimo peccato veniali. Et in quæstione de malo, materia 4. q. 2. docet originale non esse eadem ratione peccatum, qua alia peccata, sed analogice vel æquiuocè, quæ latè declarat Ioannes Capreolus eius defensor, distinct. 32. in solutione argumentorum Durandi. Et in prima secundæ, quæst. 87. artic. 5. in solutione secundi argumenti apertè dicit, quod peccato originali non debetur pœna æterna, ratione suæ maculæ vel grauitatis, sed ratione conditionis subiecti, scilicet hominis, qui sine gratia inuenitur, per quam solam fit remissio peccati, & ita vt apparet, ob indignitatem magis personæ, quàm ob peccati demeritū. Et ideo secundum Augustinum cap. 16. lib. 1. de peccatorum remissione, rectè dicitur, quòd paruuli sine baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima sint futuri. & idem lib. 5. aduersus Iulianum non audet dicere, quòd tanta eorum est pœna, quòd eos non nasci potiùs expediret, cap. 8. Hinc nascitur diuersitas sermonis potiùs quàm sententiarum catholicorum doctorum, quando de hoc originis peccato loquūtur: qui enim ipsum considerant secundum se, vt in hoc homine est, sicut sequaces primæ & secundæ opinionis, dicunt esse morbum tantum, & defectum quasi naturalem, non imputabilē: qui verò ipsum considerant & referunt ad inobedientiam Adæ, dicunt esse peccatum, & quia sic etiam consideratum parum culpæ imputabilis habet, quibusdam non videtur debere dici peccatum, & ad actuale Adæ peccatum referendum esse, quicquid dicitur de culpa originali. Alij verò, quia vidēt aliquo modo ipsum esse voluntarium, nominant verè peccatum, maximè quia Concilium Mileuitanum, & nouissimum Tridentinum, & patres peccatum ad pœnam imputabile nuncupant & iudicant, conformiter sacræ Scripturæ intellectum suum captiuantes in obsequium Fidei, credentes magis quam intelligentes quod docent, propter rei difficultatem. Nam B. Augustinus de moribus ecclesiæ, Hoc inquit, antiquo peccato nihil est ad prædicandum promptius, nihil ad intelligēdum secretius. Et cùm Pelagius & sectatores argumentis vrgerent, ac doceri cuperent, per quas rimulas, (ita enim illi) hoc peccatum in animam illaberetur, quæ ab Optimo Deo bona creata esset, nec vllo proprio consensu aut culpa semetipsam inquinasset, cùm nec illis respondendo, nec sibijpsi ad plenam satisfaceret ipse ad Hieronymum scribens, & ad Marcellinum libro. 3. de Baptismo paruulorum, non erubuit suam confiteri ignorantiam, ait enim ad Hieronymum: Cùm ad pœnas paruulorum ventum est, magnis mihi crede, coarctor angustijs, nec quid respondeam prorsus inuenio. Et post dubitationis suę rationes (quæ Pelagianorum erant) statim adiectas, rogat illum, vt doceat quid sit dicendum, & quomodo eis respondendum.

*Peccatū originale est maximū & minimum.*

*Peccatū originale nō satis sibi cognitum ingenuè agnouit August.*

Nam

Nam ferè cogebatur vt dogma illud, Quòd paruuli peccatum nascendo contrahunt, statueret in eû venire errorê, Animas posterorum ex prima Adæ anima propagari. Et libr. 3. de baptismo paruulorum, cap. 4. palam confitetur & scribit: Etsi refellere istorû argumenta non valeam, ideò tamen inhęrendum esse ijs, quæ in scripturis sunt compertissima. Et in epistola ad Hieronymum, quæ est 26. ferè desperans inuenire circa hoc peccatum, quod menti eruditæ quietem adferret, huiusmodi apologo quæstionem hanc absoluit: Cùm quidam ruisset in puteum, vbi aqua tanta erat, vt eum magis exciperet ne moreretur, quàm suffocaret ne loqueretur: accessit alius, & eo viso admirans ait: quomodo huc cecidisti: at ille dixit, obsecro, cogita quomodo me hinc liberes, non quomodo huc inciderim quæras. Ita quoniam fatemur & fide Catholica tenemus de reatu peccati, tanquam de puteo infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei, quòd modum quo salua fit nouimus, etiamsi nunquam, quomodo in malum illud deuenerit, nouerimus. Cùm igitur difficile sit intelligere, quòd concupiscentia vel quiduis aliud ante Baptismum in paruulo peccatum est, & ob solius scripturę auctoritatem hoc credamus, mirum est, aduersarios ratione etiam reclamante, contra scripturas & beatum Augustinum (cuius tamen se niti auctoritate gloriantur) docere concupiscentiam in baptizatis manere peccatum ad supplicium imputabile. Vt autê intelligi possit, quomodo, quáue ratione, quod origine contrahitur, possit esse & vere sit peccatum, considerâda est sententia Apostoli ad Rom. 5. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines (quos prius hunc mûdum appellauit) mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Adam itaque peccante in eo, tanquam principio totam naturam humanam & posteritatem continente, peccauimus omnes. Et hac ratione, quia in eo peccauimus, peccatum in hunc mundum, hoc est, nos omnes intrauit, non quidem hoc ipsum transgressiunis peccatum, in quo & per quod transgressi sumus omnes, nisi secundum suos effectus. hoc enim eius personam, cùm actus & mala eius esset operatio, excedere non poterat. sed peccatum illud, quo peracta transgressione, ipse mansit peccator impius & Dei inimicus: quod an aliud sit, tanquam prioris effectus, vel idem ratione distinctum postea dicetur, tales enim generauit filios, qualis factus est ipse in corpore, & anima peccando. Hoc itaque modo nascimur & nos peccatores iniusti, & Deo inimici. quomodo & qualis ipse factus est ex mandati transgressione, & non qualis erat peccando. In ipso enim solum peccauimus, non in nobis personaliter, tamen & in nostris personis facti sumus peccatores & Dei inimici, vt clarè docet Apostolus Paulus. Est igitur hîc inquirendum, qua ratione post peractam transgressionem Adam verè impius & peccator erat & dicebatur, quo inuento, intelligemus quomodo impius nascitur paruulus: per vnius enim hominis inobędientiam constituti sunt peccatores multi, vt ait Apostolus Paulus: intelligemus autem, si paucis ob oculos ponamus, qualis à Deo creatus est, & quomodo alteratus & mutatus per peccatum: fecit enim Deus eum rectum in plena mentis ad Deum subiectione: virium partis sensitiuæ ad rationem: & corporis ad animam, hoc est in plena pace & tranquillitate totius hominis, & in eo nos omnes, totamq; eius posteritatem in eadem constituit tranquillitate. eo autem peccante omnia successerunt contraria, & quasi soluto freno, quod omnia moderabatur, & in suis continebat officijs, vnaquæque virium in sibi commoda & suauia, nulla rationis vel legis Dei habita ratione, ferebatur. Nam gratiam & amicitiam Dei perdidit, & spiritum inhabitantem, per quê ad Deum, tanquam ad bonum suum, vnicum conuertebatur, & ab eo auersus & fugitiuus, ad caduca & bonum facilè commutabile est conuersus, quorum amore & contactu maculatus est & totus immundus factus, reus prætereà æternæ mortis, quæ facile ex verbis intelligitur, quibus comminatus est Dominus. In quocunque die comederis ex eo, morte morieris: & etiam in verbis Apostoli, quando dicit, Quod pertransijt in omnes homines. Adhæc vires inferiores factæ sunt ei rebelles, carne concupiscente aduersus spiritum, sicut ipse inobediens fuerat Domino suo: morti etiam & innumeris miserijs in corpore & anima est subiectus: & quatuor præcipuè inflicta sunt ei vulnera, vt scribit venerabilis Beda, Intellectui, ignorantia: voluntati, malitia: infirmitas, vi irascibili: & concupiscibili, concupiscentia: quæ omnia secuta sunt inobedientiam transgressionis mandati de non comedendo fructu vetito. Nullum autem istorum propriè est transgressio legis, sed ipsam sequuntur vniuersa in nobis, sicut in primo parente, qui peccando morti subiectus est, cæterisque miserijs. Et sicut mortalis factus, immortales generare non poterat: nec ipse mortuus in anima, spiritu viuentes: ita nec carne aduersus spiritum concupiscens, & sibimetipsi côtrarius, filios, qui carnem haberent spiritui obedientem. Non enim hæc fieri poterant sine speciali Dei dono naturæ superaddito, iustitia scilicet quam statim conditus acceperat: hac igitur spoliato, sibi quæque naturæ principijs relicto, & ipsi, & nobis euenire quæ experimur miseri oportebat ob appetituum & elementorum, ex quibus côstamus, contrarietatem. Quid igitur horum est, à quo dicebatur & erat Adam post transgressionem peccator? non concupiscentia, hoc est concupiscibilitas, siue ad concupiscendû habilitas appetitus sensitiui, quæ proprietas est homini naturalis, eadem reipsa & inseparabilis a vi appetitiua, sicut intellectiuum cum potentia intelligendi, sed ante pecca-

*Peccatum originale veri nominis esse peccatum. Rom. 5.*

*Adam post transgressionem verè impius.*

*Aerumnae et calamitates, quæ Adæ transgressionem sequuntur.*

*Adam qua fuerit re factus transgressor.*

hiberet sibi ipse gloriosam non habentem maculam aut rugam: sic inquam accipiendū, vt eodem lauacro regenerationis & verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atq; sanentur, non solùm peccata, quæ omnia tunc remittuntur in baptismo, sed etiā, quę posteriùs humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur. Ipso enim, quod semel datum est, non solùm antea, verùm etiam posteà quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetratur. Quid enim prodest vel ante baptismum pœnitentia, nisi baptismus sequeretur vel posteà, nisi præcederet? ac per hoc, inquit, non solùm omnia peccata, sed omnia prorsus hominum mala Christiani lauacri sanctitate tolluntur. Sed eo sensu hæc dicuntur, sicut ipse explicat, quòd solis baptizatis sacramentum pœnitentiæ & alia peccatorum remedia sunt vtilia, non autem quod in eo perpetua offeratur propitiatio, ad quam semper habeatur recursus, vt ex eius recordatione peccata semp remittantur & orationes exaudiantur, vt docent Philippus, & Ioan. Caluinus. Quęq; eñ sacramenta suos habent effectus peculiares, qui in vniuersi baptismalem præsupponunt effectum. Et eodem sensu decet, quod eius effectus erit perfecta renouatio ab omni vetustate & defectu, quæ fiet in regeneratione, quando sedebit Filius hominis in maiestate sua, hoc est, quando fiet omnium mortuorum vniuersalis resurrectio, libro 3. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 3. & lib. 2. de gratia & peccato originali, cap. 39. An tamen sicut Baptismus à ficto susceptus, secundum eundem Augustinum semel valere incipit ad saultem, cùm fictio veraci corde recesserit, & cum Sacramento pœnitentiæ suum habet effectum: ita semper operatur vsque in finem vitæ, quando cessat impedimentum, vel sicut, qui dat esse secundum Aristotelem, dat & operari, propter quod motus grauium dicitur esse à generante, à quo esse accipiunt: an hoc sensu omnis peccatorum remissio, & profectus tribuatur Baptismo, per quem in Christo geniti sumus diuinæ naturæ consortes, & hoc intelligat Augustinus, præsens non requirit tractatio. Et est alius effectus Baptismi. Nam quòd per ipsum incorporamur Christo, dicit Apostolus in epistola 1. ad Corinth. in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.

NEC vnquam est iterandus, cùm sit regeneratio, quæ vnica est, vt generatio naturalis vna est vnius hominis. Et tempore legis non iterabatur circuncisio. Vnde Augustinus tractans verba Nicodemi: Nunquid potest in ventrem matris iterato introire, & renasci? dicit tractat. 11. super Ioan. Sic tu intellige generationem spiritus, quomodo Nicodemus natiuitatem carnis: quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus. & lib. 2. contra literas Petiliani, ca. 72. Sicut non secundò circuncidebatur, qui semel erat circuncisus etiam à pessimis sacerdotibus, ita nec rebaptizandus. Et lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. docet baptismū amitti non posse, nec characterem quem impressit, adducens exemplum de milite desertore exercitus, qui seruat characterem quanquam corporalem, nec ei restituitur, quando ad ducem quem deseruerat, reuertitur: ita vidvaremus apostatas à fide, non carere baptismate, quibus nec restituitur per pœnitentiam redeuntibus. Et Apostolus Paulus ad Ephes. scribit: Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma. Et verisimilius est, quod iteratus nō est sacramentum, nec effectum habet salutarem, si etiam sine culpa fiat iteratio, iuxta sententiam Apost. ad Hebræos. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam. Et ad Rom. 6. docens Baptismum esse figuram mortis Christi, per quam peccato morimur, & in nouitate vitæ resurgimus. Super quo celebratum est Concilium plenarium ecclesiæ ante tempora Augustini, in quo definitum est, nullo casu baptisma esse iterandum, vt dicit lib. 2. contra Donatistas, cap. 9. Et posteà sub Clemente Quinto definitum est, vnicū esse Baptisma. Et in Concilio generali sub Innocentio tertio, & in Concilio Florentino traduntur tria sacramenta esse interabilia, & in Concilio Tridentino. & Leo Papa ad Nicetam episcopum scribit, quòd nullo casu Baptismus iterari potest. Et ad Neoniā Episcopum Rauennatem, esse inexpiabile scelus, quoties cogitur aliquis lauacrū, quod regenerandis semel tributum est, bis subire. Sed non oportet hic multum laborare, quando in isto nobiscum conueniunt aduersarij, imò & Anabaptistæ, qui docent infantes baptizandos esse, cum ad vsum peruenerint rationis, non quòd Sacramentum iterari debeat, sed ritè conferendum, quod prius inaniter & sine fructu contra Domini institutionem fuerat ministratum. *Hebr. 2.* *Rom 6.*

EX hac articuli declaratione manifestum sit quòd erronea & impia est opinio Ioannis Caluini, quam in pestileti suo antidoto actorum Concilij Tridentini contra eiusdē definitionem de necessitate Baptismi tradit, quòd paruuli ex fidelibus parentibus geniti, sine Baptismo saluantur sola Dei promissione facta Abrahæ, Genes. 17. quòd Deus erit ei, & semini eius post eum: est autē Deus ijs solis, vt ipse interpretatur, quibus gratiam & spiritum suum impartitur, propter quam dicit Aposto. Paul. ad Corinth. docere, sanctos nasci filios, qui ex altero parente fideli nascuntur. *Quòd sine baptismo paruuli nō possunt saluari.*

*Infantes, inquit, Patribus Concilij à regno Dei arcere libuit, qui ante erepti sunt ex hac vita, quā offerri ad baptismum potuerint, quasi de nihilo dictum sit, eos nasci sanctos, qui ex fidelibus nascuntur: imò quo iure ad baptismum eos admittimus, nisi quia promissionis sunt hæredes? nisi enim tam ante ad eos pertineret vita promissio, baptismum prophanaret quisquis illum daret: quòd si Deus in regnum suū eos adoptauit, quanta iniuria fit promissioni, quasi per se ad illorū salutem nō sufficiat?* *Ioannes Caluinus.*

*inclusa est enim infantium salus in promissione, qua fidelibus testatur se fore illis in Deum & semini eorum, & hac ratione sibi uasis pronunciabat, qui ex Abraham ducerent originem, huiusq; promissionis beneficio ad baptismum recipiuntur, quia censentur ecclesiæ membra: non à baptismo igitur initium habuit eorum salus, sed quæ tam in verbo fundata erat, baptismo obsignatur. At obtrudunt, inquit, sententiã Saluatoris: Nisi quis renatus fuerit in aqua & spiritu sancto. Primum si aqua baptismum illis significat, quis eis concedit simul etiã significare baptismi suscipiendi votum: habet enim definitio Concilij quam impugnat, quod translatio in statum gratiæ non potest fieri sine lauacro regenerationis, aut eius voto. At si dicam alium locis sensum, ac quosdam ex veteribus secutus, aquæ nomen pro mortificatione accipiam. non erunt opinor tam infesti, vt me propterea hæreticum iudicent. Ego tamen epitheti vice additũ interpretor, vt vim naturamq; spiritus exprimeret: neq; enim efficient vt uagis hic aqua sumatur pro baptismo, quam alibi ignis pro quolibet sacramento, cùm dicitur in Spiritu sancto & igni.*

*Dogmatum Caluini deprehensio. Gen. 17.*

Cui sententiæ reclamant scripturæ sacræ & generalium Conciliorum & omnium maiorum definitiones. Manifesta est enim scriptura, quòd anima paruuli, qui non fuerit octauo die circuncisus, de populo suo peribit, hoc est, interibit æterna morte, vt interpretatur B. Augustinus lib. 2. de gratia & peccato originali, cap. 30. & 16. de ciuit. Dei, cap. 27 & lib. 6. Hypognosticon. lib. 2. de nup. & concupisc. cap. 11. & lib. 2. contra Iulianum in fine: Perire, inquit, de populo suo, est non introire in regnum cælorum. Idem lib. 3. ca. 18. & lib. 6. cap. 3. Per circuncisionem igitur expiatum est peccatum originale, infantesque Hebræorum Christo insiti, & citra illius remedium mortui damnabantur. Quod docet & B. Cyprian. de circuncisione & Baptismo, epist. 8. lib 3. Nec nouam doctrinam tradunt, sed eam quæ semper fuit ecclesiæ Catholicæ, & omnium Catholicorum scriptorum: etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, vt ait Apostolus Paulus & B. Petrus, corde compunctis petentibus quid facerent, vt in gratiam Dei redire possint, consulens, Vnusquisq; vestrûm, inquit, in nomine Iesu baptizetur in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Est enim Sacramentum regenerationis & renouationis. Non igitur ante Baptismum, peccatorum remissionem & donum hoc acceperant.

*Paruulos nõ nasci sanctos nec filios Dei. Rom. 4.*

QVod autem nascantur sancti, filij & hæredes Dei, quotquot ex fidelibus nascũtur parentibus, scripturis aduersatur: quæ testantur, oẽs nos nasci filios iræ, & peccato ac damnationi obnoxios. Nam iudicium ex vno, ait Apostolus Paulus, in condemnationem, & per vnius delictum in omnes homines in condemnationẽ: & in quo, inquit, omnes peccauerunt. Nec verba eiusdem Apostoli, 1. ad Corinth. cap. 7. sensum patiuntur, quòd huiusmodi paruuli sancti & mundi à peccato nascuntur. Nam eodem loco dicit, quòd sanctificatus est vir infidelis in muliere fideli: certum est autem, quòd non ea sanctitate, quæ est immunitas à peccato & à spiritu inhabitante, dicẽte Saluatore, quòd nõ habebit vitam, qui incredulus est filio, sed ira Dei manet super eum. Et cùm Pelagius B. Augustino obijceret hanc sententiam Apostoli, ex ea concludens, fidelium filios non esse baptizandos, respondet libro 2. de peccatorum meritis, cap. 26. Si de sancto aliqua sanctitas trahitur, illa talis non est, quæ prohibeat paruulum pergere in damnationem, si non baptizatur: quid ergo illis ista sanctitas prodest? Nam si damnari faterentur immundos ex infidelibus natos, sanctos autem filios fidelium in Dei quidem regnum intrare non posse, nisi fuerint baptizati, non tamen damnari, quia sancti sunt, esset qualiscunqs distinctio: nunc verò natos & de sanctis sanctos, & de immundis immundos æqualiter dicunt, & quia peccatum non habent, non damnari, & quia Baptismum non habent, à Dei regno separari. Hanc absurditatem talia ingenia non videre quis credat? Nostræ autẽ imo ipsius Apostoli sententiæ, qui dixit: Ex vno omnes ad condemnationem: & ex vno omnes, ad iustificationem vitæ, quàm non sit contrarium hoc, quod tradit, cum de alia re ageret, alioqui filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. paululum attende.

*Augustinus.*

*Varia sanctificatorum genera.*

Non vnius modi est sanctificatio: nam & catechumenos secũdum quendam modum suum per signum Christi & orationem, manus impositione puto sanctificari, & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi sanctum, est tamen & sanctius, quàm cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est, verum & ipsos cibos, quibus ad necessitatem sustentandæ vitæ huius alimur, sanctificari idem Apostolus dixit, per verbum Dei & orationem, qua oramus vtique corpuscula nostra refecturi. Sicut autem ista ciborum sanctificatio non efficit, vt quod in os intrauerit, non in ventrem vadat & in secessum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena soluuntur [illegible]idelicet ad aliam escam, quę non corrumpitur, nos Dominus exhortatur: ita sanctificatio catechumeni si non fuerit baptizatus, non ei valet ad intrandum regnum cælorum, aut ad peccatorum remissionem. Ac per hoc & illa sanctificatio cuiuscũque modi sit, quam in filijs fidelium esse dixit Apost. ad istam de baptismo, & de peccati origine vel remissione, quæstionem omninò non pertinet. Nam & coniuges infideles in coniugibus fidelibus sanctificari dicit, eo ipso loco ita loquens: Sanctificatur enim vir infidelis, &cæt. nunc autem sancti sunt. Non opinor quisquam tam infideliter intelligit, quodlibet in his verbis intelligat, vt ob hoc existimet etiam maritum non Christianum, quia Christiana fuerit vxor eius, neque iam baptizari oportere, & ad peccatorũ remissionẽ peruenisse, & in regnum cœlorum

*Sanctificatio filijs Christianorum tributa à Paulo nihil ad baptismum pertinet.*



rum

[illegible] aturum, quia sanctificatus ei[illegible] in va[illegible]e. Quamuis verò ad [illegible] re baptizandi [illegible] de baptiza[illegible] tur, hoc [illegible] t. Sicut generatio carnis peccat. per vnum Adam in condemnationem trahit omnes, qui eo modo generantur, sic generatio spiritus gratiæ, per [illegible] Iesum Christum ad iustificationem vitæ æternæ ducit omnes, qui eo modo prædestinati regenerantur. Sacramentum autem Baptismi pro[illegible]o sacramentum regenerationis est. & lib. 3. ca. 12. ostendit, quę sit Apostolo hæc sanctificatio & sanctitas. Et ob Pelagianos, qui suum dogma, hac Apostoli sententia stab[illegible]ant, sæpe huius loci meminit & tractat. vt sermone 14. de verbis Apostol. circa finem aduersus Pelagianos, citans pro sententia communi ecclesiæ beatum Cyprianum, & de sermone Domini, lib. 1. vbi simplicem totius huius loci ponit intelligentiam. *D. Cyprian.* Et quanquam veteres non omninò consentiunt in huius loci interpretatione, quæ scilicet sit hæc sanctitas & sanctificatio: conueniunt tamen omnes, & sine dubitatione [illegible] B. August. lib. 3. de peccatorum remissione, cap. 12. hoc tenendum est, atque concorditer tenent omnes, quæcunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atq; ad dimittenda peccata, nisi Christiani & Ecclesi[illegible] [illegible] institutione sacramenti efficiatur fideles. *Sanctificatio de paruulo non facit Christianos.* Nam nec coniuges infideles quamlibet sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire cōpellit. Nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati, original[illegible] peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati: id enim agit, inquit, illa disputatio Pelagij, sicut & nunc Caluini contra cuius nouitatem antiqua veritate nitendum est, vt infantes omninò superuo baptizari videantur: simplex autem est & germana huius loci interpretatio, quam facit B. Hierony. lib. 1. aduersus Iouinianum, quod apud Apostolum sanctum est fide candidatum, siue Christo iam animi destinatione deputatum: candidatus, inquit fidei est infidelis, si nolit à credente discedere. & similiter interpretatur in epistola ad Paulinum, qui per literas ab eo petiuerat, quomodo sancti sunt secundum sententiam Apostoli, qui de fidelibus, id est, baptizatis nascuntur, cùm sine dono gratię postea acceptæ & custoditæ salui esse non possint. De hoc, inquit ipse, problemate, Tertullianus in libris de monogamia disseruit asserens sanctos dici fidelium filios, quòd quasi candidati sunt fidei, & nullis idololatriæ sordibus polluātur: simulq; considera, quod & vasa sacra in tabernaculis l[illegible]m, & cætera quę ad ritum cæremoniarum pertinent, cum vtique sancta esse non possint, nisi ea quæ sentiunt & venerantur Deum. Idioma igitur scripturarum est, vt interdum sanctos pro mundis & purificatis atq; expiatis nominēt, sicut & Bethsabee sanctificata scribitur ab immunditia, sic & ipsum templum sanctuarium nominatur. Et quamuis, vt diximus, variè hic locus intelligatur à patribus, quod inde c[illegible]get, qui legit in Comment. B. Ambro. Chrysost. Theophil. & Oecumenium. Nemo tamen sequitur aut insinuat hanc interpretationem Ioannis Caluini, Bullingeri, hoc est, Vlrici Zuinglij, quem huius hæresis authorem habent, sed alijs in locis ostendūt eam cum scripturis pugnare. *Caluinus. Zuinglianum* Nam in comment. B. Ambrosius circa locum: Sanctificatus est enim vir infidelis, &c. ait: habere illos beneficium bonæ voluntatis ostendit, quia hortorem nominis Christi non habent, & ad tuitionem hospitij pertinet, quod signū in eo fit crucis, quo mors victa est: sanctificato enim est, alioqui filij vestri immundi essent: immundi, inquit, essent filij eorum, si dimitterent volentes habitare secum, & alijs se copularent: Essent enim adulteri, ac per hoc & filij eorum spurij, ideò immundi. nunc autem sancti sunt, quia de coniugijs licitis nati sunt: & quia sub Creatoris veneratione nati sunt propensiore parte: quia sicut quicquid per dicationem Idolorum fit, immundum est: ita & quicquid sub Dei creatoris professione fit, sanctum est. Nec minus erroneum est, quòd paruuli sunt hæredes promissionum & membra Ecclesiæ antequā baptizantur. Nam cùm in baptismo primum renascantur, & omnes in vnum corpus baptizati simus, in eo solo fiunt membra & filij Dei, ad quos solos pertinet hæreditatis promissio, dicente Apost. Si filius & hæres. Et August. de peccatorum meritis. cap. 27. lib. 1. De ouibus, inquit, Christi, quibus dat vitam æternam, paruuli esse non possunt, nisi per baptismum, & ideò si hoc non acceperint, peribunt: vitam enim æternam, quam dat suis ouibus, non habebunt. vbi etia ostendit, quòd sine baptismo nec Christum habere possunt: & qui filium non habet, non habet vitam. *Paruuli per baptismum fiunt filij & hæredes.*

Et longe aliter promissiones factas Abrahæ & semini eius interpretatur Aposto. Paulus in epist. ad Rom. cap. 4. & 8. pertinere scilicet ad filios promissionis, non carnis, de quibus tamē Caluinus eas interpretatur: non enim omnes, qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ: neq; qui semen sunt Abrahæ, hi sunt filij, sed in Isaac vocabitur tibi semē, id est, non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis æstimātur in semine. &alio loco: Ideo ex fide, vt ex gratia firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed & ei, qui ex fide est Abrahę, qui pater est omnium nostrum, sicut scriptū est, Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti. *Promissiones Abrahe olim promissæ, non ad vniuersos eius posteros pertineant, vt Caluinum vult. Rom 4. 8.* Et ideò Rupertus hæc verba pacti exponens lib. 5. Commenta. in Genesim: Hoc pactum, inquit, in Christo est mediatore Dei & hominum, per quem solum Abraham factus est pater multarum gentium, imò pater omnium filiorum Dei: omnes enim quotquot filij Dei dicūtur & sunt, non nisi per Christum talem gratiam acceperunt, per quam redempti & Deo renati sunt: at ille, scilicet Christus secundum veritatem

carnis assumptæ, semen Abrahæ est. igitur omnium quorum Deus pater est, omnium, inquit, illorum & Abraham est pater. Et distinctio, ait, quam fecit Deus, dicendo: inter me & te, & semen tuum post te, Item, vt sim Deus tuus, & seminis tui fœdere sempiterno, sic rectè accipienda est, vt in nomine Abraham omnes electos, qui ex carne simul & fide eius sunt: in nomine autem seminis post ipsum omnes electos ex gentibus intelligamus, qui non quidem Caro & sanguis Abrahæ, sed per fidem seminis eius, quod est Christus, semen eius sunt. Et explicans quod sequitur: Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te, tanquã diceret: meæ sunt gratiæ, spontaneum cum homine pactum inire, hominis sit tantum non negligere gratiam, & pactum Dei sui non facere irritum. Nam ego quidem non prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita, verumtamen quisquis irritum fecerit, ego vltor existam. Nam ex textu manifestum est, quod est pactum reciprocum, & promissio DEI conditionata. & ex hac argumentatione Caluini, & intellectu verborũ Genesis sequitur, paruulos ex fidelibus natos, non nasci in peccato originali, nec filios iræ: cum sint filij DEI, & hæredes ex promissione Abrahæ facta, quando nascuntur, sicut libro secundo, de remissione peccatorum, capite vigesimoquinto ait beatus Augustinus, suo tempore quosdam docuisse, non esse opus, quòd paruuli baptizentur, quoniam sicut Leui decimatus est per Abraham, quia in eius lumbis erat, quando decimas soluit Melchisedech: ita paruulos baptizatos esse, quia in eorum lumbis erant: quando baptizabantur parentes.

*Baptismus salutis primordium in fantibus.*

FAlsum est præterea, quòd non a baptismo initium habeat paruulorum salus, cùm Baptismus sit in remissionem peccatorum, & in regenerationem, qua fiunt filij & cohæredes Dei: omnia tamen Dei beneficia, & paruulorũ Baptismus ab æterna Dei electione, vt frequenter dicit beatus Augustinus, originaliter proficiscuntur? Non igitur de nihilo dictum est, quòd sancti sunt, qui ex fidelibus nascuntur, sed non tantum hæc sanctitas valet, vt prohibeat ire in damnationẽ, si moriãtur sine Baptismo. ad quid autem conducat, satis ex superioribus constat. Et quos Dominus a regno suo arcet & excludit dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: quis tam potens, imò quis tam arrogans, qui cum Caluino eis regni aditum facere & aperire conetur? Nec ad Baptismum eos admittimus eo, quod sunt promissionis hæredes: sed vt filij, & ita promissionis hæredes fiant, sicut olim circuncidebãtur vt fierent pacti hæredes, & in semine benedicerétur. Per Iordanem, ait Sanctus Hilarius in psalm. 65. via nobis cælestis regni, & nouæ regenerationis lauacro, possessio æternorum

*Hilarius.*

corporum inchoatur. & beatus Hieronymus in comment. in Ezechielem, ab eo tempore censemur ex quo in Christo renascimur. Falsum est etiam, quòd prophanaretur Baptismus, si eis daretur antequam pertineret ad ipsos hæreditatis promissio: quia quũ ad infideles ethnicos non pertineat promissio, nec ipsos, nec eorum filios baptizare liceret: Magna est temeritas hæc proponere, quasi Fidei articulos, & doctrinam hanc damnatam & absurdam per ea stabilire, quæ nullum habent in scripturis fundamẽtum, quin potius per eas dãnantur: quos autem Deus in regnũ suum adoptat, per Baptismum adoptat, sine quo paruuli nõ fiunt filij Dei adoptiui. Subiungit autem, quasi omnium horum fundamentum, inclusa est, inquit, infantium salus in promissióne, qua testatur se fore illis & semini eorum in Deum: Quasi verò soli & omnes filij Abrahæ secundum carnem ad hanc pertinerent promissionem. Sed alienum esse hunc promissionis intellectum, manifestè ex sententia Apostoli Pauli docuimus. Pro defensione autem huius doctrinæ Henricus Bullingerus post suum præceptorem Vlricum Zuinglium sic scribit in cõmentar. 1. ad Corinth. 7. Hic obseruandum, quòd Apostolus Paulus maritum nominat sanctificatum, sed liberos ipsos ex sancta matre natos, sanctos. hi enim virtute testamenti gratiæ & promissionis Dei, sancti sunt, nõ vtique virtute natiuitatis secundum carnẽ: sunt enim filij promissionis. Nam verbum promissionis est: Ero Deus tuus, & seminis tui in sempiternum, sed maritus dicitur sanctificatus, quantum vxorem concernit, propterea quod eius impuritas, neque vxori, neque liberis incommodat, propter quod nihil eorum refert, qualis sit maritus. Sed vnde tibi constat Bullingere, quòd hi paruuli sint filij gratiæ & promissionis hæreditatis cœlestis? cum multò plures damnentur ex fidelibus nati parentibus, quàm eam consequantur? quod certum est de adultis, qui in peccatis sine pœnitentia moriuntur. Nam adultos non minùs complectitur promissio, quàm paruulos: sicut igitur hanc Dei promissionem illis in hoc valere dices, quòd salutem consequantur fidelium, hi filij adulti, si præscripta sibi in lege præstiterint: ita & nos infantes, si adhibeatur baptismus, saluos fore docemus, & Dei filios. Nec omnes sunt filij promissionis, qui sunt filij secundum carnem: Et quos, precor, fideles intelligis parentes in sententia Apostoli Pauli? Et si credentes vera & solida fide, quæ concomitantem habet charitatem Dei & proximi, & perfectam in omnibus obedientiam, hi certè pauci sunt, nec de eis certo iudicare homines possunt, nec tamen, vt diximus, fidelium parentum, qui sunt verè semen Abrahę filij, semper sunt filij promissionis, sicuti nec omnes filij Abrahæ secundum carnem, sed in sola Isaac (ait Dominus) vocabitur tibi semen: nec fideles apud Apostolum eos intelliges, qui fide mortua & sterili, sicut dæ-

*Hieronymus.*

*Baptismus non prophanatur, paruulis communicatus.*

*Per baptismum adoptamur filij Dei.*

*Henric. Bullinge. refutatur.*

*Fideles Bullingero, qui charitate flagrant.*

i mones

mones credunt. Nam hos non agnoscitis sub fidelium nomine. Quomodo igitur tam audacter pronnncias filios esse promissionis & testamenti participes vniuersos, qui secundum carnem à fideli parente nascuntur? Infirma nimis hæc sunt Bullingere fundamenta quibus istbæc paradoxa semper ab Ecclesia damnata erigere conamini. Addit Bullingerus occurrens obiectioni: hac sententia Apostoli, quod filij sancti sunt, non negatur inquit, originale peccatnm, quod in carne quidem manet & vires in adultis exerit. Sed per gratiam & sanguinem Christi tollitur, ne imputetor: manet igitur in huiusmodi paruulis quando nascuntur, sicut est in eis baptizatis. Sed si non imputatur, non nascuntur filij iræ & condemnationis, contra expressam sentētiam Apostoli Pauli vt diximus, & se explicans, subdit, huius remissionis & pacti, inqnit, Dei Sacramentum, hoc est signum, est Baptismus, cui apud veteres propter ipsam baptismi rem, & effectum attributa est originalis peccati emundatio. Non igitur in baptismo fit hæc emundatio sed significatnr facta esse ex dei promissione. Hęc certè dicere est negare paruulos cum peccato nasci, si ad æternam mortem eius non imputetur, nec nascentur filij iræ reclamante scriptura, quòd peribit anima paruuli non circūcisi octauo die de populo suo: & Domino Saluatore, Nisi qnis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei: sed hanc autem suā sententiam clarè explicat in libro quē scripsit de testamento siue fœdere Dei vnico & æterno, qnod docet in hoc pacto, qnod pepigit cū Abraham Deus Gene. 17. consistere, hocqne ipsum nouum esse testamentum & vetus.

*[margin: Paruulos nō nasci filios iræ Bullingero.]*

*Hic inquit, obijciunt quidam. Ergo dum parēs infidelis est, puer qui ab eo progignitur, fœdere exclusus est: & infidelem vocant, qui vita impuriore prophanat nomen Domini, quod aliàs ore confitetur. Cæterùm hi non expendunt, quòd parens semel populo Dei inscriptus est, & quòd parentum culpa nō redundat in filios, Id quod Dominus apud Ezechielem capite. 18. multis indicat. Nam circumcisi sunt filij Israel & populus Dei appellati, tametsi prognati parentibus malis. & quenque precor parentes intelligendi sunt, an immediati soli? sed & mediatos Ezechiel propheta complectitur: & si vniuersi? vix infans, inuenietur qui non aliquem parentum infidelem habuerit. & c. tandem versus finem: Vnde nos colligimus infantes qui nascuntur ex fidelibus, moriuntur autem priusquam vel viuere cœperint, vel sacro fœderis signo inter populum Dei asscribi potuerint, non posse huius doci præsidio damnari: de contemptoribus enim fœderis & de adultis loquitur Dominus: Masculus cuius præputij caro, &c.*

*[margin: Bucerus cur neget paruulis baptismū esse necessarium.]*

Martinus vero Bucerus in Commentar. Matth. Tertio, de paruulorum salute sine baptismo indicat, non ex hac Dei promissione quæ solum filios secundum spiritum complectitur, sed ex æterna Dei electione.

*Sacramenta, inquit, signa tantum sunt apud homines. Nec ideo paruulus saluatur, quia baptizatus est: multi enim baptizati statim morientes damnantur, & alij non baptizati saluantur. in eadem tamen consentit impietate, quòd sine baptismo ex Dei prædestinatione saluari potest.*

Sicut Caluinus & Bullingerus quòd ex Dei promissione Abrahæ facta: & in eodem ferinè errore fuit Vincentius quidam Pelagianus, contra quem Augustinus scribit libros quatuor, de anima & origine eius, vt patet libro secundo capite nono: & contra hunc errorem Caluini, Bullingeri, & Buceri, est aperta definitio Concilij Mileuitani, vt idem Augustinus docet lib. 2 contra 2. epistolas Pelagianorum, cap. qnarto, citans etiam verba Innocentij Papæ ad eiusdem Concilij Patres: Illud verò, ait, quòd eos vestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmijs, etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Eludunt autem & respondent nostri aduersarij scripturæ Genesis decimo septimo, quòd de adultis loqoitur, qui soli possunt (vt aiunt) pactum istud facere irritum: & sententiam Saluatoris secundum tropum interpretantur, & quosdam ex veteribus dicit Caluinus nomine aquæ iotellexisse mortificationem, neminem tamen nominans: ipse autem epitheti vice aquam spiritui additam arbitratur. Bullingerus verò intelligit aquam & spiritum hoc est flatum, corporales: insinuari tamen & intelligi vim & efficaciam spiritus refrigerantis, & pro hac interpretatione videtur citare beatum Cyrillum. cùm tamen is planè nobiscum interpretetur de baptismo & aqua regenerante: hoc modo in scripturis, quando suo sensui non conueniunt, Indunt, tropos inducunt, aut ita habere dicunt veritatem Hebraicam, aut Græcè aliter legi. Certè omnium patrum & Conciliorum consensione de baptismo loquitur Dominus Nicodemo, quando dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. & concordi eorum interpretatione locus Genesis, paruulos in fœdere complectitur, quòd & ipsos in carne gerere oportebat, & ex more gentis secundum hanc legem octauo die circūcidebantur, quod & Euangelia de Ioanne Baptista & Christo domino testantur. & palam docent scripturæ, nos ex aqua naturali quando baptizamur, renasci, ipsamque esse lauacrum regenerationis & renouationis. Et Philippo eunuchus ait, Ecce aqua, quid me prohibet baptizari? Ecquis tandem precor veterum Caluine interpretatus est aquam hic mortificationem? Lege beatos doctores, Cyrillum, August. & quotquot veteres in Ioannem scripserunt, & S. Basilium, Cyprianum & alios patres Ecclesiasticos, concorditer omnes aquam naturalē iotelliguot in dicta sententia Saluatoris, similiter

*[margin: Pelagianismus hodie ferè ab istis renocatus.]*

*[margin: Augustinus.]*

*[margin: Conciliū Mileuitanum.]*

*[margin: Ridiculæ aduersariorum elusiones.]*

*[margin: In aqua & spiritu sancto quid.]*

*[margin: Caluinus veteres aliquot anonymos fingit.]*

*[margin: Cyrillus falso ab ipsis flore dictus.]*

*[margin: Verus loci sensus, Nisi quis renatus fuerit ex aqua.]*

*[margin: Aqua baptismi nō est mortificatio, sed aqua materialis & corporalis.]*

militer antiquus ille Clemens Petri discipulus in epistola, q̃ est ad Iuliũ & Iulianũ: cuius est & memorabilis sentẽtia in epist. ad Ecclesiam Hierosolymitanam. quòd scripturæ sacræ nõ secundum propriam ingenij intelligentiam, & ad eum sensum quem sibi vnusquisq; præsũpserit, interpretãdæ sunt, quodque ab eo intelligentiam scripturarũ discere oportet, qui eam à maioribus secundum veritatẽ sibi traditam seruauit & custodiuit. Et B. Chryso. hom. 24. super Ioannem ostendit, quod corporalis est aqua de qua domin[us]: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sãcto. Et Dominus Iesus verè baptizauit in spiritu & igne, quando sub specie ignis visibilis super centum & vinginti viros Spiritus sanctus descendit: sic enim hunc locum in comment. Lucæ 3. interpretatur Theophilactus & Euthymius Mat. 3. nostris maiorib[us] hic sermo demonstrat spiritus sancti super Apostolos in linguis igneis descẽsum: tunc enim in igne & spiritu sunt baptizati. & quamuis ignis secundũ tropũ hic intelligeretur tribulatio, operagratiæ vel ipse spiritus inflammãs vt etia interpretari videtur B. Hiero. & Chrysost. non tamen alia aqua intelligi potest, q̃ materialis, in verbis Saluatoris Ioannis 3. cũ passim scripturæ testentur in tali aqua fieri renascentiam. nec consequentia sermonis aliam intelligi permittit: & concorditer, vt diximus, Patres, & Concilia hanc aquam intelligunt. non enim sunt ad tropos trahendę scripturæ, quando sermonis proprietas nullam facit sententię incommoditatem, & illam concorditer Patres sequuntur & interpretãtur: nec tropis obscuris erat instituendus Nicodemus adhuc Catechumenus, sed sermone proprio & claro. Ex quibus patet, quòd Martinus Bucerus in comment. Ioan. 6. malè improbat Martini Lutheri sententiam verè catholicam, quæ habet, quòd baptismus est viua & vera regeneratio, non quia eam solum significat, sed quia est medium & instrumentum, quo viua regeneratio nobis exhibetur: & aliud eiusdem dictum, quòd De[us] decreuit non dare dona sua, nisi per verbum prædicationis & sacramenta. docet enim Buc. quòd ad perniciem sacramenta suscipit qui prius non est regeneratus.

*Optima Martini Lutheri sententia à Bucero perperàm damnata.*

*An Baptismi votum paruulos seruet.*

EST autem quorundam catholicorum circa necessitatem baptismi pia quædam, sed non secundum sententiam & scripturãs sententia q̃ etiã magis porponunt quã asserunt, Quòd sicut adultis sufficit baptismus in voto susceptus, ita & paruulis etiam antequam in lucem eduntur, susceptus voto & fide parentum modò eius adhibeatur signum crucis aut aliquod huiusmodi, & Deo offeratur in nomine Patris & filij, &c. & hoc quando articulus necessitatis baptismum excludit. hanc sententiam proponit Ioãnes Gerson, & Caietanus in commẽt. tertiæ partis, quæst. 68. art. 2. & 11. & Gabriel distin. 4. quarti, quæst. 2. sed scripturæ aduersatur: Nisi quis renatus fuerit, &c. sine exceptione quo ad paruulos, nisi propter Christum occidantur, & quò ad adultos, nisi baptismum excludente necessitate ex fide ad Deum conuertantur, vel moriantur pro Christo. hos enim solos secundum B. Augustinum aliæ scripturæ ab huius sententię generalitate excipiunt. Aduersatur & generali fidelium consuetudini à temporibus Apostolorum obseruata, de qua August. in epist. 28. quę est ad Hiero. quisquis, inquit, dixerit, quòd in Christo etiam viuificabuntur paruuli, qui sine eius participatione de hac vita exeunt, hic profectò & contra Apost. prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea in baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliàs eos in Christo viuificari non posse: qui autem non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua Apost. Per vnius delictum in omnes homines ad cõdemnationem. Est igitur hæc opinio quamuis in speciem pia, contra Apostolicam prædicationem & institutionem Ecclesiæ: sed multo magis sententia Caluini. Nam Ecclesia festinat & currit ad baptisma paruulorum, quia credit sine eo non posse saluos fieri. Et quæ esset religio ante rationis vsum eos baptizari? & quæ ratio huius institutionis Apostolicæ, si sine baptismo saluari possint? longè enim decentius est vsum rationis expectare, vt sua sponte & arbitrio Christi familiam ingrediantur eius leges obseruaturi, maiorique; deuotione suscipiant sacramentum, & ob hoc vberiorẽ fructũ: propter quæ quidem consulunt differẽdum Sacramentũ Confirmationis vsq; ætatẽ adultam. imò & B. Greg. Nazianzenus in oratione in sacrum lauacrũ, differendum infantium Baptismũ iudicat, quando non imminet mortis periculum. Quid, inquit, de infantibus ais, qui neq; quid gratia, quidve sit pœna cognorunt, non & illos baptizemus? maximè quidem si periculum aliquod imminet: melius est enim nondum rationis compotes sanctificari, quã non signatos & initiatos vita excedere, idq; nobis designat post octauam diem circuncisio illa, quę figurale fuit signaculum. De alijs verò consilium do, vt triennium expectent, aut paulò minus seu plus, vt & quid mysticum audire & respondere possint, & si non perfectè attamen singulariter intelligant. Quamdiu autem adultorum & paruulorum baptismus differri possit (nam de certo tempore nullum habemus præceptum Euangelicum: quale tamen olim erat de circuncisione) tractat B. Thom. in 3. parte, quæst. 68. art. 3. Adducunt autem pro hac sua opinione duo argumenta. Nam fides parentum inquiunt, non fuit maioris virtutis apud veteres, quã nunc est apud nos. Sufficiebat autem non solum ante circũcisionem institutam vniuersis, verum etiam toto tempore legis fœminis & masculis ante octauum diem morientibus: hi enim saluabantur per benedictionem seu oblationem factam ex fide parentũ, & desiderio circuncisionis: & fidei operanti apud veteres additus intelligitur baptism[us],

*Gerson. Caietanus. Gabriel.*

*Apostolica prædicatio de paruulorũ Baptismo.*

*Sacramentorum vsus an differendus.*

*Soluuntur Gersonis argumenta.*

ait

ait Cardina. Caietan⁹ sub ratione possibilis hoc est, si adhiberi possit, & non aliter. Cui respondetur, primò, quòd fides foris protestata sacrificio, vel alio signo sensibili, tunc erat sacramentum, vt superius diximus ex B. Aug. & ita operabatur virtute Dei ex pacto assistentis, & non ea quâ ex se habebat, quæ credentis personâ excedere non potest, nec iuuare alterum nisi orando, &c. & per institutionem circuncisionis nô fuit vetus remedium amputatû, sed in sua efficacia manebat quoad fœminas simpliciter, & quoad masculos ante octauum diem: & ideò non mirum, si masculis ante octauum diem morientibus etiam valuerit, ante quem nec licebat, nec præceptum erat, circuncidere. Sed quod in necessitate post octauum diem paruulo valuerit, scripturæ aduersatur: Masculus cuius præputij caro, &cæt. Instituto autem baptismate, vniuersa remedia vetera penitus sunt abrogata, dicente Domino: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & cæt. Secundò argumentantur, quòd nullum genus, nullamque conditionem vel ætatem hominum sine salutis remedio Dominus reliquerit, qui vult omnes homines saluos fieri: Cui respondetur, certum esse multos à Domino relinqui paruulos, & adultos, quòd salutis remedia non adhibeantur: ex Dei enim prædestinatione proficiscitur, quod paruulus moriturus antea baptizatur. quod Beatus Augustinus docet lib. 2. contra 2. epistolas Pelagianorum cap. 7. cur ex duobus paruulis absq; vnius diligentia & alterius negligentia, vnus abluitur Baptismo, & alter relinquitur? nulla certè præter voluntatem Dei, est causa, qui nemini est debitor, & ideo neminí facit iniuriam si hunc deserat, illum verò eligat. & idē fusius de peccatorum meritis, ca. 21. de quo copiosè tractat M. N. Dominicus a Soto lib. 2. c. 10. & Andreas de Vega. Et certe hanc Dei pietatem, qua sine sacramento paruulos saluaret, nec Patres, nec Concilia nouerunt, eò quòd scripturis non est consentanea.

*Paruorum baptismum magis re torquet aduersarios.*

CIrca paruulorum Baptismum, an sit ex Christi præcepto, & cum fructu baptizari possint, miras Martinus Lutherus, Philippus, Caluinus, Martinus Bucerus, patiuntur angustias, nec plenè eas effugere valent, qui docent nihil esse credendum, quod non claris scripturarum testimonijs probari potest: atque impiam esse opinionem, quæ tradit sacramenta ex opere operato conferre gratiam & peccatorum remissionem: hancq; non obtineri, nisi fide apprehēdatur promissio gratiæ, quam per ætatem infantes apprehendere non possunt. vtrunq; enim principium, ex quo multa dogmata pestilentia deducunt, recantare coguntur, si ad remissionē peccatorum vtilem esse confitentur infantium baptismum: & ideò Anabaptistæ eis obijciunt, quòd suum dogma ab eis didicerunt, ipsosque habeant sui dogmatis Magistros & auctores: Non enim aliam scripturā Philippus adducere potest, quantumcunque conetur in libello contra Anabaptistas, & in Apologia circa articulum nonum ad probandum infantes ad salutem baptizari, quàm locum Genesis 17. Ero tibi in Deum & semini tuo post te, quem tamen non sicut Caluinus & Bullingerus intelligit. Docet enim & rectè post suum præceptorem Martinum Lutherum, quòd sine baptismo nô potest salus paruulo contingere: ne tamen ex opere operato confiteatur gratiam conferri ad Fidem, vel saltem fidei initia, hoc est, ad motus quosdam fidei & dilectionis paruulorum, in quibus nulla adhuc est discretio, contra sensum hominum communem, eam refert. quæ sententia tandem comprobata est in solemni synodo wittenbergæ celebrata anno 36. 23. Maij in ædibus Martini Luthe. cui intererant Martin. Buce. & multa sectarum capita, vt aliqua saltē iniretur concordia super huiusmodi perplexitatib. quibus ex suis principijs implicabantur, vt in miscellaneis narrat Ioan. Coclæus: habent autem acta hoc modo:

*Anabaptistæ suā sese dogma à Lutheranis hausisse confitentur.*

*Melanchthon baptismus est paruulo necessarius.*

*Conciliabulum VVittenberg.*

*De Baptismo infantium omnes sine vlla dubitatione cōsenserūt, quòd necesse sit infantes baptizari. Cùm enim promissio salutis pertineat etiam ad infantes, & pertineat non ad illos, qui sunt extra ecclesiam, necesse est eam applicare infantibus per ministerium, & adiungere eos membris Ecclesiæ. Cumq; de talibus infantibus, qui sunt in Ecclesia, dictum sit: Non est voluntas patris, vt pereat vnus ex illis constat infantibus per Baptismū contingere remissionem peccati originalis, & donationem Spiritus sancti, qui in eis efficax est pro ipsorum modo. Reijcimus enim errorem illorum, qui imaginantur infantes placere Deo, & saluos fieri sine actione aliqua Dei, cum Christus clarè dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest, &c. Etsi igitur nos non intelligimus qualis sit in infantibus, tamen certum est in eis nouos & sanctos motus effici, sicut & in Ioanne in vtero noui motus fiebant Nam etiamsi nō est imaginandum, quòd infantes intelligant, tamē illi motus & inclinationes ad credendum Christo & diligendum Deum sunt aliquo modo similes motibus fidei & dilectionis: hæc dicimus, quum infantes habere fidem dicimus: ideò enim sic loquimur, vt intelligi possit, quòd infantes nō fiant salui & sancti sine actione diuina in ipsis. Quanquam igitur mos est alicubi, vt certis diebus publicè administretur baptismus, tamen docendi sunt homines, si quid periculi est vita infantium, vt eos interim baptizari iubeant. & ministri debent talibus impartiri.*

In qua definitione multum recessum est à dogmate Lutheri, cui in sermone Dominicæ tertiæ post Epiphaniam, & in comment. ad Galatas cap. 3. circa locum: Ex operibus legis spiritum accepistis, non sufficiunt initia fidei, sed eandem fidem in pueris requirit tēpore baptismi, quam ab adultis Certè clarissimè testatur hęc ipsa definitio, viros alioqui doctos & in scripturis exercitatos, cæcitate & spiritu erroris percussos & in meridie quasi in tenebris palpare, vt veritates apertas seseque offerentes non videant, sed palam

*Lutherus suum dogma immutat.*

auerſentur etiam, adeoque impugnent, Sacramenta ſcilicet ex opere operato conſerre gratiam, nec ex claris ſcripturis poſſe omnia credenda probari. Rectè ſentiunt contra Anabaptiſtas & Zuinglianos, quòd neceſſe ſit infantes baptizari, vt ſalui fiant: in quo damnant apertiſsimè & hæreſim Caluini ſuperiùs ex antidoto narratam, & Martini Buceri in commentar. Euangelij ſecundum Matthęum, quanquam præſens fuerit & ſubſcripſerit. Sed inquiramus an ex claris ſcripturis adferant probationum teſtimonia. Cùm enim, inquiunt, promiſsio ſalutis pertineat etiam ad infantes, & pertineat non ad illos, qui ſint extra eccleſiam, neceſſe eſt eam applicare infantibus per miniſterium, & adiungere eos membris eccleſiæ: pugnantia ſunt iſta, & ſcripturis aduerſantur. Nam pollicitationem ſalutis & ſpiritus per fidem accipi, & ſcripturam omnia concluſiſſe ſub peccato, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus, docet Apoſtolus Paulus ad Galat. ſub nomine fidei intelligens & fidei Sacramentum. Quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum, ait, induiſtis. Non enim pertinet hæreditatis vitæ & ſalutis promiſsio, niſi ad eos, qui ſunt filij & oues: baptiſmus autem facit tales, & ad Chriſtum pertinere, vt docet ex ſcripturis B. Auguſtinus ſuperius citatus ex lib. 1. de peccatorum remiſsione, cap. 27. Non igitur ſalutis promiſſio ad infantes pertinet, niſi fuerint baptizati: Non enim intrabit in regnum cælorum, quod non fuerit renatum ex aqua & ſpiritu, ſed interibit de populo electorum Dei: nec ante baptiſmum magis ſalutis promiſsio ad infantes fidelium pertinet, quàm infideliũ: vtriſque baptiſmus miniſtrari poteſt. Et mirum, quòd dicunt ad hos infantes eam pertinere, & non ad illos, qui ſunt extra Eccleſiam: Nã paruulos ante baptiſmum certum eſt ex ſcripturis extra eccleſiam eſſe, cui per baptiſmũ incorporantur & inſeruntur, vt docet Paulus ad Rom. 6. & 1. ad Corinth. 12. In vno inquit, ſpiritu in vnum corpus ſumus baptizati: de quo Aug. loco nũc citato: & in epiſt. ad Dardanum, & de baptizatis dicit ſcriptura, Act. quòd adoptati ſunt & adunati numero diſcipulorum: Pugnantia itaq; ſunt, promiſſionem ſalutis pertinere ad infantes, & non ad eos, qui ſunt extra eccleſiã: cùm hi ſint extra eccleſiam, quamdiu nõ ſunt baptizati, & per Baptiſmum Chriſtum induunt, & in eccleſiam & Chriſti familiam recipiuntur. Et quibus precor ſcripturis hæc monſtroſa dogmata (ex quibus ſolis oſtenditis neceſſariũ eſſe infantes baptizari) comprobatis? & qui non permittitis nos ex Apoſtolorũ traditione & conſuetudine ſemper in eccleſia obſeruata, docere baptizandos eſſe infantes, ipſi cogimini extra ſcripturas probationem mẽdicare ex ſententijs abſurdis, & inuicem & ſcripturæ aduerſantibus: vt magis Anabaptiſtas in ſuo errare confirmetis, quàm conuincatis & errare monſtretis. Addunt autem in ſua definitione.

*Lutherani Bucerũ, Caluinum, & Zuinglianos damnant.*

*Lutherani ſun ſeſe verbis ipſi oppugnant.*

*Salutis promiſsio nõ ad baptizatorũ filios, ſed baptizatos ipſos pertinet.*

*Cùm enim hæc promiſsio ſalutis ad infantes etiam pertineat, quibus tamen non applicatur niſi baptiſmo, neceſſarium eſt eis huiuſmodi miniſterium, quo fiant ſalutis promiſſæ participes, & membris Eccleſiæ adiungantur.*

Et hoc eſt, quòd nos docemus, ex opere operato conſerri peccatorum remiſsionem, hoc eſt, per baptiſmum adhibitum. Nam qui ante baptiſmum non erant ſalutis promiſſæ participes per ipſum, quia ſcilicet baptizantur, participes fiunt, ſine ipſorum operatione. Et mirum quomodo ad infantes pertineat hæc promiſsio, priuſquam eis applicatur, & tamen pertineat ſolum ad eos, qui ſunt in eccleſia? & quomodo ad quoſdam tantum, & non ad omnes etiam Turcarum filios? & ad infantes magis quam ad quoſlibet adultos? & ſi tempore legis ad omnium Iudæorum filios, fidelium tamen bonorum & malorum, etiam quando Idola colebant: & ſi ſic, quare damnantur, ſi ſine baptiſmo nunc moriantur? Et idem quæritur de Chriſtianorum filijs. Et neceſſarium eſt, quòd ſunt extra eccleſiam, qui nondum eccleſiæ membris ſunt adiuncti. Non poſſunt ad corpus pertinere, qui non agglutinantur eius membris. Et ſi dictum eſt de infantibus, qui ſunt in eccleſia: Non eſt voluntas patris vt pereat vnus ex illis, nihil commune habet cum infantibus nondum baptizatis. Et qua ſcriptura docetis hoc de paruulis puſilla ætate intelligendũ, non autem morum æſtimatione, quales ſunt infirmi, quaſi modò geniti in Chriſto, vt Chryſoſt. & Origenes interpretantur? vel ſi de puſillis ætate, vnde conſtat, quod erant non circuncisi? Nec infans eſſe poterat hic paruulus, quem aduocauit ad ſe Chriſtus, & ſeries literę oſtendit ſenſum eſſe, Nõ eſſe voluntatem patris, vt pereat vnus ex his paruulis, qui ſcilicet ſe humiliauerint: Nam præcedit, Quicunque ergo humiliauerit ſe vt paruulus, hic maior eſt in regno cęlorum. Humilium itaque & de ſe modeſtè ſentiẽtium docet eſſe regnum cælorum. Nec ſequitur, Nõ eſt voluntas patris, vt pereat vnus ex his, ergo ad eos pertinet promiſsio ſalutis. Eſt enĩ voluntas patris, vt ad eam pertingant per ſacrum Baptiſma. Simili forma loquitur beatus Petrus, Patienter agit Dominus propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti, imo & ad baptiſmum, qui eius nõdum ſunt facti participes. Et quando iterum dicunt, per *Baptiſmum contingere infantibus remiſsionem peccati originalis & donationem Spiritus ſancti*, Nonne iterum confitẽtur id, quod in nobis impugnant: Infantibus dari gratiam ex opere operato baptiſmi, maximè quando addunt Spiritum ſanctum in eis efficacem pro ipſorum modo, quid hoc eſt, niſi ſine eorum ſpontanea cooperatione: adultis enim proprium eſt, quòd liberè cooperantur. Si autem intelligunt motus quoſdã ſimiles motibus fidei & dilectionis in paruulis, vt poſtea explicatur, & in adultis veros fidei actus, abſurdum eſt: cum per ętatem

*Lutherani hic opus operati impugnantes ſtatuunt.*

*Opus operatum à Lutheranis confirmatum.*

non

a... nt intellectus sui, aut voluntatis ... vel sese ... qui sint hi motus, ... non potuerunt nec experientia, nec ... urijs. Hac autem probatione quasi ex ... imis & clarissimis scripturis apud ... viros constat, per baptismum infantibus ... ingere remissionem peccati originalis & donationem spiritus sancti: qua probatione non mirum quòd Anabaptistæ in suo errore firmentur, cum infirma sit, & ex falsis assumptis procedat. Deinde reijciunt illorū errorem, q imaginantur infantes placere Deo, & saluos fieri sine actione aliqua Dei, efficiente scilicet in eis nouos & sanctos motus sicut & in Ioan. in vtero noui motus fiebant.

*Anabaptistas confirmant Lutherani.*

*Nam etiamsi non est imaginandū, aiunt, quòd infantes intelligant, tamen illi motus & inclinationes ad credendum Christum & diligendum Deum, sunt aliquo modo similes motibus fidei & dilectionis. Hæc dicimus inquiunt, quando infantes habere fidem dicimus.*

*Infantes quo sensu Lutherani habeant fidem.*

Vere vos hæc dicitis primi, nec vnquam simile quid dictum est in Ecclesia catholica: & qua scriptura hoc vestrum dictum probatis? Nam quod peculiari priuilegio contigit semel in Ioāne Baptista, non oportet statim ad vniuersos paruulos extendi: Ipse enim erit magnus coram Domino, ait Lucas, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Nec tamen constat apud patres an hæc Ioannis exultatio & motus fuerit fidei aut charitatis ex ratiōe proficiscens. De quo Augustinus in epistola ad Dardanum. Si vsque adeo inquit acceleratus est in illo puero vsus rationis & voluntatis, vt intra materna viscera iam posset agnoscere & credere, quod in alijs paruulis expectat ætas vt possint, in miraculis habendum est diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum exemplū naturæ. Nam quando voluit Deus, etiam iumentum loquutum est. Hi autem in sua defensione hoc Ioannis miraculum ad exemplum trahunt naturæ, omniumq; infantium qui baptizantur, vel sunt circumcisi vnquam, nimirum vt tueantur suum dogma, quòd non fit remissio peccatorum nisi fide apprehendatur: quam fidem hic extendunt etiam ad motus similes motibus fidei, quibus paruulos hic docent illam quasi apprehendere: Sed quia dicitis eos non intelligere, ætate hoc prohibente: qui sunt hi motus similes motibus fidei & dilectionis? an spontanei ex libero procedentes arbitrio? an necessarij n... n ab ipsis, sed in eis à Deo, sicut locutio asinæ Baal? sed se expediunt.

*Ioānis baptistæ factū nō ad humanæ naturæ trahendum exemplum.*

*Paruulos nō habere motus similes motibus fidei.*

*Non (inquiunt) intelligimus quales sunt isti motus, certum tamen est in eis esse.*

Qua, precor, scriptura, experientia, vel ratione certum est eos paruulis inesse? Nos autem plana & communi via incedimus & d... emus, quod in schola Christi, Ecclesia catholica, didicimus non fide, sed sacramento fidei in Baptismo paruulos saluari, & accipere sui peccati remissionem fieriq; filios ac hæredes Dei: & scripturas requirentes ad peccatorum remissionem, fidem, & charitatem, interpretamur de adultis post definitionem sedis Apostolicæ, in cap. Maiores, De baptismo & eius effectu, quanquam (vt ait ibi textus) dici possit, quòd infantes suscipiant in baptismo fidem in habitu, vel in munere, non in vsu. Et vt docet beatus Bernardus Sermone 66. super Cantica, Nemo mihi dicat, quod non habet fidem cui mater impartit suam, inuoluens illi in Sacramento, quousque idoneus fiat, proprio nō tamen sensu, sed assensu euolutam puramq; percipere, actione quidem diuina salui fiunt in baptismo, sed qua eos regenerat & diffundit Spiritum in quo renascuntur, qui in eodem sese exeret & ostentabit: In operatione autem huiusmodi Dei non nostra actio requiritur vt renascamur ex aqua & Spiritu. Non enim generationi potest cooperari ex qua esse accipit. Nec necesse est quòd regenerationi cooperetur.

*Paruuli fidei sacramento saluari.*

EX quibus patere potest, quòd securissima & firmissima est probatio B. Augustini libro 4. cap. 24. contra Donatistas, de baptismo, & super Genesim libro 10. cap. 23. & maiorum nostrorum, Origenis libro 6. comment. in epistolam ad Romanos, & ante eum Dionysij cap. vltimo Ecclesiast. Hierarchię, qua ex Apostolorum traditione & Ecclesiæ catholicæ authoritate, docent paruulos in salutem baptizari: & in æternum perire, si sine baptismo migrare eos ab hac luce contingat. Nam quæ petitur ex scripturis, aut circumcisione, quæ typus erat baptismi, vt habet Apost. ad Coloss. 2. multum probabilis est, non tamen sufficit apud quoslibet ad faciendam certam & infallibilem fidem: nec tam efficax est, quàm traditio Apostolica. Et referuntur quidem apostoli Baptizasse totas domos Act. 16. & 1. ad Corinth. 1. B. Paulus scribit, se baptizasse domum Stephanæ, sed non constat nisi coniecturali argumento quod etiā infantes domus baptizarint. Nam in Actis dicitur q̄ locuti sunt verbum Domini custodi carceris, cū omnibus qui erant in domo eius & statim sequitur: Et baptizatus est ipse, & omnis domus eius continuo. Nam intelligi posset omnis domus cui loquuti fuerant, quæ erat solùm adultorum.

*Paruulorū Baptisma vnde confirmandum.*

DOcent preterea Baptismum quo vtitur & vsa est semper Ecclesia Christi catholica, esse institutū à Ioan. Baptista, & Christū nullū instituisse baptismum qui fiat in aqua. Sed cōuincūtur statim verbis scripturę Actoū 19. quę apertè distinguit à baptismo Ioā. baptismū Christi. iussit enī Paulus Apost. eos q baptizati erāt baptismo Ioā. baptizari in nomine Domini Iesu: audiens enim ait Lucas q̄ in Ioan. baptismate baptizati essent, dixit: Ioannes baptizauit baptismo Pœnitentiæ populū, dicens in eum qui venturus esset post ipsum, vt crederent hoc est in Iesū quib. auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu, & cū imposuisset illis manus, venit Spiritus sanctus super eos. Et idem ostendit

*Baptismū Ioannis aliud esse à Christi Baptismo.*

*Act. 19.*

B. Cyrillus

*Cyrillus.* B. Cyrillus in comment. super Ioannem, ex quęstione Ioanni Baptistæ proposita, & eius responsione: Hanc, inquit, ego quæstionem dispensatione factam contenderim. Hinc enim incitatus ad longum & exquisitum de Christo sermonem Baptista, & quanta sit inter baptismum & baptismum differentia, planè ostendit: perspexit enim non multo post aliquos futuros, qui aut nullā inter baptismos differentiam facerent, sed pari laude vtrumq; coronarent, aut ob imperitiam meliorem esse baptismum Ioannis putarēt: nullum enim est tam turpe facinus, quod imperitia non audeat aggredi: nulla blasphemia tam magna, vt aduersus sacratissima Ecclesiæ dogmata non dicatur libenter ab his, qui omnia (vt scriptum est) recta peruertūt. Ne igitur temerarij homines aquam Ioannis, qua in Pœnitentiam baptizabat, spirituali baptismo Christi anteferre auderent, causas tam turpis temeritatis euertit, ipsum Baptistam Euangelista exponit huius quæstionis fragilem nodum dubitātibus suis discipulis dissoluisse: Baptizabat enim Christus per discipulos suos, Ioānes quoque ipse non per alios, sed manibus suis. Nam veluti lex Mosaica futurarū rerum & spiritalis cultus præparatio quædam fuit, occultam veritaté parturiens: sic baptismus Ioannis ad Baptismum Christi collatus, pręparationis vim obtinebat. Ideo enim proposita quæstione in magnificas Christi laudes Baptista prorupit, vt doceat nullam esse baptismatum comparationem, sicut nec personarum. Et quando Euāgelista interpretatur, quod dixerat Christum baptizasse, non quòd ipse in sua persona baptizauerit, sed discipuli eius, insinuat ex eius instituto & mandato baptizasse: non enim vendicabat sibi Christus in discipulis officium Ioannis, sed prosequens doctrinam Nicodemo traditam, eos baptizare iussit in aqua & spiritu aquam fœcundante & vim mentes purificandi tribuente.

*Augustinus.* Eandem doctrinam tradit beatus Augustinus lib. 5. de Baptismo contra Donat. cap. 9. & tribus sequentibus. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 37. illud (inquit) manifestum est ex scripturis, alium fuisse baptismū Ioannis, alium Christi. Nam baptismus Ioannis solum erat in aqua Pœnitentiæ in remissionem peccatorum, quæ expectabatur, & re ipsa fiebat in Baptismo Domini. Et beatus Hieronymus in comment. Ioelis 2. & aduersus Luciferianos. *Hieronymus* Et ideo venerabilis Beda comparat Baptismum Ioannis Catechismo nostro, Quantum, inquit, catechumenis nondum baptizatis est doctrina Fidei, tantū profuit baptismus Ioannis ante baptisma Christi. Et infirma sunt argumenta Martini Buceri, quibus hanc veritatem Catholicam in Comment. Matthæi 3. impugnat circa locum, Et baptizabantur in Iordane ab illo.

*Buceri argumenta dissoluuntur.*

*Argumentatur enim Ioannes eos quos baptizabat, consecrabat scholæ Christi, idem facimus & nos fecerunt & Apostoli baptizando, & nos baptizamus in aqua in pœnitentiam, Christus verò in spiritu & igne. Nā duplicis duntaxat baptismi scilicet in aqua & spiritu, Sacra Euāgelia meminerūt. Cùm igitur nos baptizemus in aqua, non in spiritu & igne similiter & Apostoli, noster baptismus est baptismus Ioannis, cui scriptura tribuunt baptismum aquæ in pœnitentiam.*

Quibus respondetur, nos non solum scholæ Christi consecrare quos baptisamus, sed familiæ Christi & eius corpori eos vt membra adiungere, & aqua foris abluendo nouos homines facere: & infusus per nostrum ministerium spiritus Christi, omnem peccati maculam & reatum abolet & abstergit. Nam Christus est, qui in nostro baptismo nostroque ministerio animum intus baptizat. Nec baptizamus in pœnitentiam, sicut Ioannes, sed in nouitatem vitę, vt quæ retro sunt obliuiscentes, feramur in anteriora, & ideo noster baptismus est lauacrum regenerationis & renouationis, non pœnitentiæ, vt erat baptismus Ioannis. *Quid per Baptismū fiunt faciant Catholici.* Nec tantum duos Baptismos nouit scriptura, sed ad minimum tres vel quatuor: addit B. Chryso. quintum, & Damnasce. ca. 10 4. lib. Theologiæ quatuor alios: Meminit enim scriptura Baptismi in aqua tantum, & alterius in spiritu tantum, & tertij in igne & spiritu, & apud Nicodemum baptismi in aqua & spiritu per aquam operante. *Non tantum duos Baptismos agnoscit Scriptura.* Nec baptizamus ex Christi mandato & institutione in aqua tantum sicut Ioannes: sed per aquam & sub aqua aspergimus sanguinem Christi, quo conscientia à peccatis mundatur, vt ex aqua & spiritu renascantur filij Dei. Ex eo autem hic error Buceri nascitur, quòd putat baptismum euangelicum esse signum tantum, non autem effectū habere regenerationis, quodque baptismo aquę in externam, & baptismo spiritus in internam Ecclesiam asscribimur. *Buceriani erroris origo.* Christus Ioan. 3. docet baptismū esse ex aqua & spiritu. & ideo non solum duos esse Baptismos in aqua scilicet & Spiritu, sed tertium etiam qui fit in vtroque, imò & quartum in spiritu & igne.

*Brentij error refutatur.*

TOlerabilior est opinio Ioānis Brentij, erronea tamē & à scripturis dissentiens, in Homil. 21. & 29. commentariorū in Euangelia secundum Lucam, quod Christus quanquam nullum instituerit in aqua baptismum, (in hoc cum Bucero cōsentiens) à Ioanne tamen Baptista instituto ipse ab initio virtutem dedit sanctificandi & remittendi peccata: & hoc solo vsos esse Apostolos ante & post Christi mortem: ait enim:

*Christianismus, siue religio christiana instituta est ab orbe & homine condito, quando serpēti dictum est, Ipsum conteret caput tuum: Ioannis tamen ministerio Christum, in quem omnes promissiones spectabant primò esse manifestatū, qui propterea primus est Christianismi instaurator, primus minister. & Apostolus noui testamenti & Euangelij. Et huius, inquit ministerio, institutū est sacramentum baptismi, quo Ecclesia vtitur nunc, & vtetur vsque in seculi consummationem. Iusserat*

*enim spiritus sanctus Ioannem prædicare Euangelium Iesu, & baptismum instituere, ac baptismo peccata hominũ abluere testatur enim de eo Euangelista, quòd baptizabat in remissionem peccatorum, & ideo vocatur Baptista, quia per eius ministerium Dominus Deus noster instituit Baptismum lauacrum regenerationis, per quod credentes in Christo renascuntur, & à peccatis abluuntur. Nam sicut doctrina Ioannis nihil differebat à doctrina Christi & Apostolorum, ita nec baptismus. Non prædicabat baptismum pœnitentiæ, & Pœnitentiam, quæ duas partes complectitur: priorem quòd peccata agnoscãtur: & alteram quòd propter Christum credantur remitti, Ecce, inquit Agnus Dei, ecce, inquit, qui tollit peccata mundi, quibus partibus additur baptismus tanq; signaculum, quo remissio peccatorum credenti applicatur, & conscientia credentis certificatur.*

ET huius error ex eo nascitur, quòd arbitratur sacramenta operari significando duntaxat, & mentem ad credendum excitando, quod circa articulum præcedentem est improbatum, tanquam scripturis repugnans. & palàm huic sententiæ reclamat scriptura Act. 19. Cum enim Paulus Ephesi interrogaret quosdã discipulos, an spiritum sanctum accepissent credentes, & respondissẽt, quòd neque si spiritus sanctus est audiuissent, quærebat: in quo ergo baptizati essent, quibus dicentibus, in Ioãnis baptismate, ait ille: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, vt in eum qui vẽturus esset post ipsum, hoc est in Iesum crederent, quibus auditis baptizati sunt in nomine Iesu, & cum imposuisset eis manus, venit spiritus S. super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Vbi apertè distinguitur Baptismus Ioannis à Baptismo Christi, & ipse frequenter confitetur, quòd in aqua solum baptizabat. Nec satisfacit Ioannis Brentij ad hanc scripturam responsio, quòd ea per spiritum sanctum non intelliguntur communia eius dona, quæ ad salutem sunt necessaria. *Responsionis Brentianæ reprehensio.*

*Cùm enim*, inquit, *essent discipuli Christi & in ipsum credebant, nouerant, quòd Dauid orauerat: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et simpliciter Spiritum ignorare non poterant, qui in Christum etiam in specie columba discenderat.*

Quasi verò nullus tam rudis fuerit Christi discipulus, nec Iudæus, nec Ethnicus, qui hæc ignorarit quæ ignorant & nunc multi Christiani.

*Sed dona , inquit, illa specialia intelliguntur, quæ in die Pentecostes distributa sunt in baptismo ignis, & ita his auditis, baptizati sunt in nomine Iesu Christi, non in aqua, inquit, sed baptismo ignis qui in die Pẽtcostes effusus fuerat propter quod, cùm imposuisset illis manus venit spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis.*

SEd hæc interpretatio scripturam corrumpit: est enim contra consuetudinem loquendi scripturarũ, quòd baptismus in nomine Domini Iesu ab homine collatus fiat sine aqua, & vt diximus, opponitur baptismo Ioannis baptismus in nomine Iesu Christi: quem etiam distinguit à manuum impositiune, per quam visibiliter dabatur spiritus sanctus & dona illa specialia linguarum & prophetiæ. Et ideo Baptismus ille nõ potest intelligi Baptismus ignis, qui fiebat ad solam manuum impositionem: ait enim quasi de duobus distinctis: his auditis baptizati sunt in nomiue Domini Iesu, & cũ imposuisset illis (baptizatis scilicet) manus, venit spiritus sanctus super eos. & ex octauo ca. Act. & alijs locis constat, quòd spiritus sanctus non dabatur visibiliter in baptismo, nisi accedente manuum impositione, & ideo Apostoli miserunt Samariam Petrum & Ioannẽ, vt baptizatis manus imponerent, & spiritum sanctum acciperent: nondum enim in quenquam illorum, ait Lucas, venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Nec satis facit, quòd Ioannes fatetur se in aqua baptizare, propterea quòd sua authoritate in aqua solum baptizabat, non in spiritu, & quòd Deus, qui idoneum fecerat ministrum, per eius ministerium spiritum sanctũ largiebatur. Quia ex scriptura ista Act. & Euangelistis constat, baptismum Ioannis solum fuisse in pœnitentiam, & distingui contra baptismum Christi, quo fit renascentia ex aqua & spiritu sancto.

MVltò autem minorem habet probabilitatem, quod Hulricus Zuinglius interpretatur hanc Scripturam Actuũ, de baptismo doctrinę, dicit baptizatos in nomine Christi post baptismũ Ioãnis, eò quod non fuerant plenè instituti & edocti, vt totaliter Christo fiderent & ab eo penderent, vt baptizatos esse in nomine Domini Iesu, sit doctos esse, vt plenè ei fidant: & semiplenè in doctrina Christi esse institutum, sit baptismo Ioannis esse baptizatum. Magnum apud hos viros, doctos tamen, est veteris doctrinæ fastidium, quando ita torquẽt & peruertunt scripturæ sensum, vt suas contra rationem Ecclesiæ & patrũ doctrinam tueantur inuentiones. Zacharias in Cantico suo diligenter & plenè Ioannis præcursoris Domini describit officium. Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius ad dandam sciẽtiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorũ. Et ipse: Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Et Marcus, Fuit in deserto Ioannes baptizans & prædicans, non conferens baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, vel qui signum erat pœnitentiæ, per quam fit peccatorum remissio, ita vt nõ per baptismum. Varię quidem sunt de baptismo Ioannis & Apostolorum, ante mortem Christi, eiusq; efficacia veterum sententiæ, B. Basilij, B. Chrysost. quem sequũtur Theophylact. & Euthymius, B. Cyrill. & August. In hoc tamen consentiunt, quòd Christus instituit baptismum, in quo ex aqua & spiritu sancto renascimur, & hunc alium esse à baptismo aquæ, quo Io- *Zuingliana interpretatio nis refutatio* *De Ioannis Baptismo veterũ sententia.*

annes

annes baptizabat, fortaſsis & diſcipuli Chriſti ante eius mortem. Damnata eſt autem hæc Buceri & Ioã. Brentij doctrina in Concilio OEcumenico Tridentino, & etiam interpretatio verborum Saluatoris: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c. quę ad Metaphoram Ioannes Caluinus ea detorquet. Si quis, inquit, dixerit baptiſmum Ioannis habuiſſe eandem vim cũ baptiſmo Chriſti, anathema ſit. Et alius Canon: Si quis dixerit aquam veram & naturalem non eſſe de neceſsitate Baptiſmi, atque ideo verba illa Domini, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, ad metaphoram aliquam detorſerit, anathema ſit. Et decimus contra doctrinam Philippi de qua ſtatim dicemus, habet: Si quis dixerit peccata omnia quæ poſt baptiſmum fiunt, ſola recordatione & fide ſuſcepti baptiſmi, vel dimitti, vel venialia fieri, anathema ſit. Et decimusquartus cõtra conſilium Eraſmi, ſub iiſdem ferè verbis, anathema dicit, Si quis dixerit paruulos baptizatos, cum adoleuerint, interrogandos eſſe an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti ſunt. Et vbi ſe nolle reſponderunt, ſuo eſſe arbitrio relinquendos: Nec alia interim pœna ad Chriſtianam vitam cogendos, niſi vt ab Euchariſtia, aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec reſipiſcant.

*Malè explicat Philippus vſum & ſignificationem Baptiſmi.*

CONſtat etiam ex articuli declaratione, quòd contra ſcripturas eſt explicatio vſus & ſignificationis baptiſmi, atque formæ eius, quam habet Philippus in catechiſmo.

*Eſt enim, inquit, ſententia verborum Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ego miniſter mandato diuino hac cæremonia teſtor, quòd iam ille Deus recipiat te in gratiam, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, quodq́; ſic vult agnoſci & inuocari, quòd propter filium te recipiat, & ſpiritus ſanctus te ſanctificet, & ſit tibi opitulaturus, & inchoaturus nouam & æternam vitam. & ita, inquit, in his verbis comprehenſa eſt promiſsio, & ſumma Euangelij, & veri cultus deſcriptio. quare hæc verba ſemper ſint nobis in cõſpectu, & perſonet nobis in auribus hæc vox Dei paciſcentis nobiſcum, quòd vere velit nobis eſſe Deus. verè velit Filij beneficium, & Spiritum ſanctum nobis impartiri, verè curet & exaudiat nos propter hoc factum:*

Miror & hic quomodo negare potes ex opere operato baptiſmum prodeſſe & conferre gratiam? quum dicas, *propter factum, Deum impartiri ſuum ſpiritum. ideoq́; Petrum dicere, Baptiſmum eſſe pactũ bonæ conſcientiæ erga Deum, hoc eſt, ſic ſentientis de Deo, quod verè nos receperit propter Filium, verè nos ſã curet & exaudiat.* Vbi precor Philippe hoc mãdatũ dedit miniſtro Deus, vt teſtetur quod ſibi eſt ignotum, & plerumque contingit eſſe falsũ? multi enim fictè Sacramẽta ſuſcipiunt, quos in gratiam nõ ſuſcipit Deus, nec ſuo ſpiritu ſanctificat. non igitur ex mandato Dei miniſter teſtari poteſt, quòd nouam & æternam vitam in eis eſt per baptiſmum inchoaturus. Nec dici poteſt, quòd credentibus in Chriſtum ex Dei mandato hæc teſtetur miniſter, & non quibuslibet, cùm ſecundum eius doctrinam promiſsiones Dei de ſalute & vita in Chriſto ſint abſolutæ, ſine modo & conditione. Nec tamen credentes ſic ſuſcipit Deus & nouam vitam inchoat, niſi credant fide per dilectionem operante, de qua non poteſt conſtare nec ei quidem qui baptizatur, vt circa articulum 8. dicetur, multo minus miniſtro. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt in homine, ait Apoſt. niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Et quæ ſcriptura ſic explicat hęc verba baptiſmi? Mirũ quòd Zuinglius & Mart. Bucerus eam non viderint, qui apertè falſam, & contra ſcripturam docent eſſe iſtã tuam interpretationem, vt reuera eſt: Nam ex aqua & ſpiritu ſãcto renaſcimur quidem, vt ſimus filij Dei, & accipiamus peccatorum remiſsionem, ſi tamen pœnitet nos veteris vitæ, & in Chriſtum credimus, vt interpretatur in Act. B. Petrus. Et hoc ipſum efficaciter ſignificatur, quantum eſt ex parte ſacramenti, vt diximus circa articulum præcedentem. Sed de hac diſpoſitione, pœnitentia, & fide conſtare non poteſt miniſtro: & ideo ſi de remiſsione peccatorum perhibet teſtimonium, temerè teſtatur & perniciosè, ſi hoc dicat ſe teſtari ex mandato Dei, de quo mandatum non habet: & ſæpe cõtingeret, quòd Deum faceret mendacem.

*Melãchtonẽ Bucerus & Zuinglius reprehendunt*

Et fallitur in eo Philippus, quòd intelligit hæc verba formæ baptiſmi quaſi purè enunciatiua & aſſertoria, non autẽ effectiua: ex eo enim quòd effectiua ſunt, ſignificatur effectus ſequi, quantum eſt ex parte ſacramenti, hoc eſt, diſpoſito eo qui baptizatur. Et verba Petri Apoſtoli, quæ in ſui dogmatis patrocinium mutat & torquet Philippus aliter, aliamq́ue ſententiam reddunt aliæ verſiones latinæ, non ſolum vetus, ſed & Eraſmica & Tigurina: habet enim editio Eraſmi, Quò fit vt bona conſcientia bene reſpondeat apud Deum: quam teſtatur Hẽricus Bullingerus optimè exponere idiotiſmum linguæ ſanctæ, & vulgatæ editionis quæ habet, Sed conſcientiæ bonæ interrogatio apud Deum. Et Eraſmum ſequitur Tigurina, apud quos nulla pacti vel ſtipulationis fit mentio. Et ſi donetur ei, quod legatur, ſicut poſt Martinum Lutherum ipſe citat, pactum bonæ conſcientiæ cum Deo vel ſtipulatio, ſicut citat in Locis, quomodo docebit quòd bona conſcientia intelligitur, conſcientia ſic de Deo ſentiens ex teſtimonio miniſtri, quòd nouam vitam induit? & in gratiam à Deo ſit receptus? Nam pacta intelliguntur ſaluis legibus & conditionibus ſecundũ quas ſunt inita. Explicans aũt Eraſmus in Paraph. Baptiſmus, inquit, ritè acceptus ſeruat ab exitio, ac diluit ſordes nõ corporum ſed animorum. Neque tamen ſatis eſt, quòd per baptiſmi diluuium periere peccata vitæ priſtinę, niſi adſit conſcientia, per omnem deinde vitam reſpondens diui-

*Vera verborum, Ego te baptizo, intelligentia. Locus D. Petri, Baptiſmus eſt interrogatio.*

no bene-

no beneficio: sicut Christus mortuus est semel duntaxat, & resurrexit, nunquam moriturus. Secundum veterem verò editionem, quæ habet, Sed conscientię bonæ interrogatio in Deú. B. Petrus docet, quod saluos nos facit baptismus, non quilibet, quia non Iudæorum, non Ioannis nec hæreticorum, sed is in quo est interrogatio bonæ conscientiæ, id est, in quo exigitur à ministro ecclesiæ, an baptizandus bonam habeat conscientiá, & propositum rectæ fidei & vitæ Christianę, an scilicet verè credat, & renunciet pompis diaboli: conscientiæ, inquam, tendentis in Deum per fidem. Nec tamen baptizando sufficit bonam habere conscientiam, ait glosa, nisi ad interrogationem ecclesiæ fidem suam ostendat. Hoc ferè modo interpretatur venerabil. Beda. Alij interpretantur causaliter: Baptisma enim absolutionem sonat. Et dicit Petrus, sese non loqui de ablutione, quæ est depositio sordium carnis, & mundat corpus: sed de ea cuius effectus est, non solum purgatio sordium animæ, sed quæ post hanc facit inquiri & examinari conscientiam, si in ea lateat, quod oculus Dei possit offendere. facit præterea, quòd baptizatus se interroget & inquirat coram Deo, & quomodo ad opus applicet cognitionem, qua in catechismo est institutus, vt vitam ducat, quæ deceat suam vocationem. Pro maiori verborum B. Petri intelligentia, adijciemus interpretationem insignis Theologi, Græcè & Hebraicè excellenter periti, & nostræ scholæ Louaniensis Magistri, Domini Ioannis Hassellani, cuius memoria apud Deum & homines in benedictione est, qui cum illum D. Petri locum apud publicum auditorium interpretaretur: Quomodo, inquiebat, Baptismus est interrogatio bonæ conscientiæ erga Deum? est obscurè dictum, si dixisset, est acquisitio bonæ scientiæ, esset apertius. verus intellectus huius interrogationis petendus est ex 2. cap. Roman. vbi agitur de illis, qui non sunt omninò cæci, sed malè viuunt. Qui ergo credunt aliquas esse pœnas impiorum, & præmia iustorum, isti cogitant: Deus est misericors, ignoscet: item est iustus, vlciscetur. Tales cogitationes habebant philosophi: erant enim adulteri: adulterium animorum faciebat eos solicitos de iudicio illo. Talis est interrogatio conscientiæ, scio iudicium illud seuerissimum futurum, quid mihi tum fiet? Malo igitur referre ad bonam consciétiam in Deum, vt sit sensus: baptisma non corporalem effectum habet, licet corporalis sit, sed in conscientia habet effectum suum, id est efficit, vt conscientia habeat pacem, & desinat cogitationibus accusare, & defendere die qua iudicabit Deus occulta cordiú. id enim est, quod habet, in Deum, quod ad Roman. 5. πρὸς τὸν θεόν. ad Deum, id est, erga Deum pacem habeamus. Vt magis istud appareat videndum, an D. Petrus Hebraismo hic sit vsus. Quædam enim verba apud Hebræos studium habent inueniendi aliquid & interrogationem. Vnam petij à Domino: iustificationes tuas exquisiui, interrogat Dei voluntatem vt faciat, sic Petrus videtur miscuisse duo significata: primum videndum, in quo est posita ista interrogatio? secundum an habeas? Oecumenius satis accedit, in vna parte baptismi est arrhabo, pignus ἀποδείξεως. Qui enim bonarum rerum sibi sunt cóscij, id est, qui inculpatá vitá amplectuntur, & habere præ omnib. quærunt, ac veluti ἐπερωτῶντες (siquidem id accidere solet quærentibus aliquid vt interrogent) hi ad Baptismum quoq; accurrunt. Istud mouet me propter com. Philip. Melancht. in Locis. cuperet interrogationem esse iuris vocabulum, quod vocant stipulationem, dicit: quicunque credit, accipit remissionem peccatorum. Sed quorsum ergo baptizatur? vt habeat signum, inquit, quo Deus testatur eum in gratiam receptum. Sed Catholici dicunt, ideò baptizatur, vt auferátur peccata. Nam catechumenis credentibus in Christum, non remittuntur peccata, Ille verò: vt baptismus sit solú signum & nó causa remissionis peccatorú, hoc est hæreticum. Nam etiam nos fatemur esse signum aliquando. Sed an signum in singulari, an ad te Ioannem gratia pertineat, ita videlicet, vt tam certò credas tibi remissa peccata, quàm si Deus noua aliqua voce testaretur, te ab ipso in gratiam receptum? omnes veteres Theologi docent fieri posse, vt baptizatus re vera, propter occulta peccata sit in odio Dei: item vt putet fornicationem & vsuram non esse peccatum. Sic nos speramus in sacramento pœnitentiæ, sed propter affectus tam multos sæpè dubito an ego. Dicit ergo Melancht. voce Petri significari stipulationem.

*Interpretatio doctissimi viri D. Ioannis Hassellani in locum Petri.*

*Nam Baptismus testatur promissionem gratiæ verè ad hunc pertinere. Et verba Baptismi vt proponunt promissionem & consolationem: ita vicissim postulant fidem & hanc obligationem, vt Patrem, Filium, & Spiritum sanctum agnoscamus. De hoc fœdere dicit Petrus, quod est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, Deus profitetur se remittere, id conscientia credens amplectitur.*

Sicut ergo per stipulationem interrogatus promittit se facturum, ita vult in baptismo esse stipulationem, & baptizandum respondere, Credo tam certò mihi remitti peccata, quàm si Deus loqueretur. Sed deberet dicere: Ego benè confido de me, sed de virtute baptismi non dubito. Docet itaque stipulationem esse necessariam ex isto verbo D. Petri: Baptismus est stipulatio, ergo est necessaria. Sed videndú studioso, vnde istud habeat. Oecumen. doctus linguæ Grϼcæ non vidit istam significationem. Hæc, inquit Melancht. recta de Deo sententia, est bona conscientia. Istud indoctè dictum est, quòd scripturæ cóscientiam semper ad effectum & vitam, nunquam ad intellectum referant: imò opponút fidei. Sic monet Timotheum, vt semper curet esse bonæ conscientiæ, ne sit sibi conscius auari animi, aut impudici, quia istam repellentes naufragauerunt circa fidem, cùm permitterent ea sibi, quæ sciebant sibi non lice-

*Conscientia indoctè à Melanchtone fidei tribuitur.*

re secundum Christum. Videtis ad vitam pertinere, & opponi fidei & dogmatibus. Videtis ergo indoctũ esse Melanchtonis commentarium. Si tractaret verba susceptorum, esset vera stipulatio. Quorsum enim stipulatio, vbi non est eius relatiuũ? Relatiua enim sunt stipulatio & promissio. Dabis? dabo: facies? faciã. Iam D. Petri vox ἐπερώτημα etsi fortè stipulationem significet, tamen cur hæc significatio isthuc adfertur? Arripuit ergo Melancht. hanc Petri vocẽ ad occasionem hæreseos. Iam Oecumenius non sic exponit vocẽ Græcam. Quemadmodũ ergo illos octo saluauit aqua reipsa, non professione, ac significatione demũ: sic nos saluos facit baptismus reipsa. Nam vox illa Petri antiquæ scholæ ἀντίτυπος rem habet typo respondentẽ, quasi dicat: Baptismus è regione respõdet typo antiquorũ. Petrus ergo hoc dicit, Baptisma facit vt quiescat conscientia coram Deo, quasi omnia vetera essent remissa. Sic etiã facit Pœnitentiæ sacramentũ, quando adhibitus est debitus modus. Item quando nõ est sibi malè conscius. Lege c. 4. li. 9. cõfes. August. sed incipe a ca. vlt. lib. 8. Illo ca. statuit semel benè viuere, nunquã fornicari. Item statuit nullã spem seculi habere. Itẽ libr. 9. totus est in fletu, dolet de peccatis, præterea dicit: Tamen fides mea non sinebat me planè esse securum. Videtis contra Melanchtonem fidem non remittere peccata non baptizatis. Post tam egregiam conuersionem, quam explicat toto ca. fides non sinebat eum esse securũ de præteritis peccatis. Videtis hic in August. interrogationes accusantes & defendentes.

*August. lib. 8. Confess.*

*Fidem non remittere peccata sed Baptismum.*

CAeterum quòd concupiscentia in baptizato maneat propria ratione peccatũ, Dei odio & supplicio futuri seculi dignum, quodque propterea non omnia peccata in Baptismo tolluntur, probare conatur Ioannes Caluinus in Antidoto concilij Tridentini.

*Responsio ad argumenta Caluini, quibus concupiscentiam in baptizato peccatum efficere conatur.*

Nos, inquit, *totum peccati reatum verè tolli in Baptismo asserimus, ita vt quæ manẽt peccati reliquiæ non imputentur*. Rectè hoc dicitis, sed ex eo, quòd reatus totus tollitur, infert B. Hieronymus & August. quòd & ratio peccati tollitur: facit enim peccatum ex sua ratione & malitia reum, id est dignum supplicio: qui ergo eo dignus non est, nec peccatum habet. Et quando asserere potestis reatum tolli, qui concupiscentiam docetis manere, Dei odio dignum facere, iniustum, & ingratiam, duntaxat Christi non imputari ad suppliciũ? Quod porrò adijcit: *Et quo res*, inquit, *clarius pateat, in memoriam reuocent Lectores duplicem esse Baptismi gratiam. Nam & peccatorum remissio illis & regeneratio nobis offertur*. Idem docemus & nos post beatum Augustinum in locis superius citatis circa huius particulæ declarationem, nisi quòd & hic renouationẽ inchoari dicere maluimus, quàm regenerationem: hæc namque perfecta est in Baptismo, quanquam filij in eo nati adhuc sint quasi modo geniti infantes, qui crescere habent in viros perfectos: sed non tam generatione aut regeneratione, quam augmento & virtutis perfectione: habetur enim ex lauacro aquæ spiritus vitæ, & idem quo viuit Christus caput nostrum, sicut ex generatione naturali anima rationalis, per quam ex generatione Petrus est homo.

*Hieronym. Augustinus.*

ADdit Caluinus: *Proinde manet*, inquit, *vere peccatum in nobis, neq; per Baptismũ statim vno die extinguitur, sed quia deletur reatus imputatione, nullũ est*. Negamus hanc collectionem: reliquiæ peccati manent, & regeneratio inchoatur, suosque tota vita facit progressus, ergo manet verè in nobis peccatum. supponit enim propositiones subsumptas, quæ in quęstionem veniunt, & subintelliguntur: Reliquiæ peccati manent in baptizato peccata: & regeneratio non solum est à vetustate, sed ab eo, quod propria ratione peccatum est & culpa, hæc enim probanda erant, non tanquam certa supponenda. Nam ex beato Augustino diximus superius, quòd omni peccato caret baptizatus, non omni malo: mala enim sunt, vt ait, ignorãtia & cõcupiscentia, non peccata in baptizato, libro 6. contra Iulianum ca. 5. à quibus tota vita renouamur secũdum Apostolum Paulum. Docemus & nos, quòd per baptismũ non statim extinguitur concupiscentia, sed quòd reatus, & imputabilitas ac culpa eius baptismo tollitur statim, & vno momento extinguitur, in Ecclesia Christi didicimus, constanterque ex scripturis confitemur & docemus, quodque ablato reatu non solum imputatione, sed & imputabilitate nullum est, nec dignum manet quod imputetur, sicut nec imputabile esset in homine, qui sic esset à Deo creatus. Nõ enim per se culpabilis est concupiscẽtia, nec semper, ne in nobis quidem: quod tamen Ioannes Caluinus in sua argumentatione supponit: est autem semper in nobis turpis, mala, vitiosa, cui reluctari oportet etiam in statu, pro quo defectus esset naturalis, & non propriè mala aut vitiosa, quia non ex peccato, sed ex partium esset compositione. Et efficax est ac firma argumentatio Patrum Synodi. In renatis nihil odit Deus, nullum igitur in eis est peccatum. *Ad quam tamen Caluinus: Vt hoc*, inquit, *Patribus concedam, quod in renatis nihil odit Deus an præterea sequatur, nihil odio esse dignũ? an non potius, ideo nihil odit, quia quod iure posset odisse ignoscit?* Quæ responsio non satisfacit, eò quod iudiciũ Dei est in veritate & ex iudicio amat, quod amabile est, & odit, quod dignum est odio, & iure odisse potest. Nam sicut nõ potest ei non placere charitas, fides, iustitia, dicente propheta: Oculi tui fidem respiciunt, propterea quod sint verè amabilia: ita peccatũ nõ potest ei nõ displicere, non odio haberi: ignoscendo autem facit, vt non maneat, quod displicebat, sed deleat & tollat: & si manet peccatum, displicet, quamuis ad supplicium fortaßis poßit non imputare, hoc est, ipsum non exigere: tametsi in peccatum & culpam supplicio dignam

*Concupiscentia in baptizato malum est, non peccatum.*

*Caluini elusio reprehensa.*

*Peccatum Deus non potest non odisse.*

dignam imputet semper: adijcit enim scripturã Ecclesiast. 12. & Sapien. 14. similiter sunt odio Deo impius & impietas eius. Quando igitur Patribus concedis, quòd nihil in renatis odit Deus, concedis & cõclusionem, quòd concupiscentia in renatis non est peccatum.

*Altera Calnini elusio reprehensa.*

*Addit Caluinus testimonium Apostoli, quod arripiunt, nobis planè suffragatur, nihil esse damnationis ijs, qui sunt in Christo Iesu, quia fideles hoc verbo non eximit à culpa, quasi puri sint & omni peccato immunes sed tantũ reatu liberat, eò quod sub peccati onere gementes, hac consolatione fulciantur: cuius ante meminerat.* Mirum certè quomodo testimonium hoc tibi suffragatur, quum apud Apostolum condemnatio etiam causam includat? peccatum scilicet originale & mortale, sicut cap. 5. iustificationi condẽnationem opponit, dum ait: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem, quod explicans addit: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiã iusti cõstituentur multi. Intelligit igitur condemnationẽ, quæ iustitiæ opponitur, & causa est reatus, vt sit sensus: Nihil condemnationis, nihil condemnatione dignum, nulla causa, ob quam condemnari possint, est his, qui sunt in Christo Iesu. quem sensum etiam insinuat particula illatiua, ergo, quæ respicit id, quod præcedit: igitur ego mente seruio legi Dei. Est præcepta condemnatio culpæ & pœnæ, sicut frequenter dicit beatus Augustinus, quod baptizatis concupiscentia non imputatur ad peccatum, sicuti nec ad supplicium. Etsi Apostolus hoc testimonio reatu liberat fideles, simul liberat à culpa: docet enim idem Augustinus libro 1. de nupt. cap. 26. quòd in peccato esse, est esse reum. Nec solo hoc tamen testimonio Apostoli Patres nituntur, verumetiam alias scripturas miscent, quibus significatur munditia baptizatorum: aiunt enim, In renatis nihil odit Deus, quia nihil est damnationis ijs, qui verè consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: hæredes quidem Dei, cohæredes autẽ Christi, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur. Non autem mundus dici potest, qui tãta immunditia, tantis sordibus, & culpæ macula conspurcatus est, qualem docent esse concupiscentiam in baptizato remanentem, nec dici potest ablutus, sanctificatus, & iustificatus. Cæterum Caluinus:

*In peccato esse, est reum esse.*

*Addunt præterea,* inquit, *patres nihil esse, quod eos ab ingressu cœli remoretur. Fateor, non tamen quòd nihil impedimenti habeant, sed quia Christi innocentia vestitis nihil noceat. ipsi verò longè aliam causam assignant, quia scilicet veterem hominem exuentes, & induentes nouum, qui secundum Deum creatus est, puri sunt ac innoxij. Quis non eos præuaricari dicat? Nã qui adhuc in actu sunt, nondum effectum habent. Non ergo caret aperta repugnantia, eos vocari puros & innoxios, qui adhuc proficiunt in veteri homine exuendo. Quòd si præsenti tempore, loco præteriti se abusos esse respondeant, illos omittam. Fideles enim Paulus alloquitur, cùm iubet Ephesios veterem hominem exuere, quo significat non vnius diei esse hanc tantam mutationem, qua ex carne in spiritum renouamur.*

Fatetur hic Caluinus contra absurdum Martini Lutheri dogma, hoc peccatum in Christo renatos non remorari ab ingressu cæli, & in hoc patribus consentit: eorum tamẽ rationem, quæ quidem solida est, infirma autem, quam reddit ipse, impugnat. Nam solum peccatũ ab eo remorari potest, vt docet B. Augustinus libr. 21. de ciuita. Dei cap. 16. & lib. 1. de peccatorum meritis cap. vltimo, & libr. 2. cap. 4. & 25. & 6. libro contra Iulianum cap. 8. loquens de secunda ætate hominis in libro de ciuitate Dei, quæ pueritia vocatur: vbi nondum, inquit, ratio suscepit hanc pugnam, & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, in qua nondũ est præcepti capax infirmitas mentis, si sacramenta mediatoris acceperit, si hanc in eis annis vitam finiat, non solùm pœnis non præparatur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patietur: Nam illi duntaxat ab ingressu cœli retardantur, qui super Christum fundamentum, lignum, fœnum & stipulam superædificauerunt, & salui fiunt, quasi per ignem purgati, quæ cùm secum plerumque ferant, Christi etiam iustitia vestiti (ea enim vestiuntur, quicunque Christum fundamentum habent) & hi ab ingressu cæli propter peccata retardantur. Quòd autem non quodlibet peccatum Christum a fundamento pellit, docet beatus Augustinus, lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 10. & lib. 21. cap. 26. & in epistola ad Hilarium, quæ est 89. Vera igitur ratio ob quam baptizati non retardantur à cæli ingressu, est, quia à peccato mundi sunt, vt dicunt patres: & non quia innocentia Christi sunt vestiti. Nam ciuitatem sanctam Hierusalem, non intrabit aliquid coinquinatum. Cùm igitur concupiscẽtia in renatis non sit peccatum, non solum non impedit, sed nec impedimentum est, quod iure remorari possit, aut retardare hunc cæli ingressum. Nec renatus in Baptismo vestitus est innocentia Christi, quasi extrinsecus adiacente duntaxat, vt prætendit hic & alijs in locis Caluinus, alludens ad historiam Iacob, qui patrem sub alienis, Esau scilicet fratris sui, vestibus fefellit: sed verè innocens est, propria donatus innocentia & iustitia, & à peccato immunis. Per vnius, inquit Apost. Paul. obeditionẽ, iusti constituti sunt multi: & teste Saluatore, Mundus est totus, vt dicetur circa articulũ 8. & 9. quãuis tamen adhuc multũ retineat vetustatis à qua reno-

*Caluinus cũ Luthero pugnat.*

*Peccatum solũ ab ingressu cælorum nos remoratur.*

*Baptizatus non vestitur externa Christi iustitia.*

*Rom. 5. Ioan. 13.*

renouari oportet, sed hæc non est peccati vetustas, sed reliquiarum primi Adæ, propter quas in veteri homine exuendo proficere oportet de die in diem: palmites enim mundos Saluator adhuc vult mundari: & qui lotus est & mundus totus, opus habet, vt & adhuc pedes lauet. Nam B. August. lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 26. audet dicere, paruulos esse mundos, sicut est Christus. Ait enim: In paradiso primi homines puri atq; integri ab omni sorde ac labe peccati seipsos Deo mundissimas hostias offerebant. Cæterùm ex quo cõmissæ præuaricationis causa indè dimissi sunt, atq; humana in eis natura damnata est, excepto vno mediatore, & post lauacrum regenerationis quibusq; adhuc paruulis: Nemo mũdus à sorde, sicut scriptum est, nec infans cuius est vita vnius diei super terrã. Nõ vnius diei esse hanc mutationem, qua ex carne in spiritum renouemur, & nos docuimus superiùs ex August. & scriptura Apostolica, esseq; totius temporis, quo peregrinamur a Domino, & quàm diu viuimus, partim esse nouos, partim vetustos, partim filios huius seculi, & partim filios Dei: nõ tamen partim iustos & iniustos partim. Nulla est enim participatio iustitiæ cum iniquitate, nec societas luci ad tenebras:: nec in corpore subdito peccatis habitare potest spiritus sapientiæ, nec intrabit in animam maleuolam. Et mirũ est, quod addit:

*Iustus magis magisq; vetustatem deponit.*

*Non ergo caret aperta repugnantia, eos vocari puros & innoxios, qui adhuc proficiunt in veteri homine exuendo. Nam qui adhuc in actu sunt, hoc est (vt credo) veterem hominem exuunt, nondum effectum habent.*

Nam patres hæc dicunt ipsis verbis Domini Saluatoris Ioannis 15. vbi docet palmites mundos purgandos esse, vt fiant mundiores. Et Ioannis in Apocalypsi, Qui iustus est, iustificetur adhuc. & qui sanctus est, sanctificetur adhuc. & se adhuc sanctificat, qui sanctus est. Non igitur est pugnantia, quòd effectum habeant, hoc est nouitatem & sanctitatem, qui in actu sunt se sanctificandi: iustificãtur enim, qui in iustitia crescunt, quamuis iusti sunt: vt contra Stoicorum sententiam docet Augustinus, vt superius diximus. Fallitur autem Caluinus in eo, quod non aduertit duplicem esse vetustatem, culpæ scilicet & pœnæ, & non omnem esse culpæ: quicquid enim pertinet ad primum Adam, omnesq; eius reliquiæ veteris sunt hominis, & pertinent ad vetustatem: ait enim quidam sanctorũ, quòd Christus nostram suscepit vetustatem, vt suã nobis infunderet nouitaté, simplã accepit ille vetustaté, id est, pœnæ, vt nostram duplam consumeret. Deinde Caluinus excutit patrũ decretum: *Pergamus*, inquit, *in excutiendo eorum decreto: negant concupiscentiam vel fomitẽ peccati, quem fatentur manere in renatis, nocere posse non consentientibus, cùm ad agonem relictus sit. Nempè ideo non nocet quia Deus virtutẽ suam in nostra infirmitate perficit. Sed si exercenda tantum virtutis cotem esse volunt, falsò conqueritur*

*Vetustas est duplex.*

*Paulus, hoc solo nomine se esse miserum. Tametsi inepte facio, qui ex voce miseria aduersus eos pugnem, cùm nec concupiscentia, nec vitij, nec peccati nomina eos moueant.* Rectè patres negant cõcupiscentiam nocere posse non consentientibus, cùm ad agonem sit relicta. Nam ijsdem ferè verbis idem frequenter dicit B. Augustinus, prout superius sententiæ eius plurimæ sunt citatæ. Et verba Apostoli, quæ citat Caluinus, hanc sententiam confirmant: virtus enim in infirmitate perficitur, quia perfectio virtutum est, vt ait B. Augustinus, quæ infirmitatem, cum qua legitime certet, habet contrariam, & certando acquiritur victoria & virtutis consummatio. & ideò sequitur, Cùm infirmor, fortior sum: nec solum, vt citat Caluinus, suam virtutem Deus in nostra infirmitate perficit, sed & nostram: Nec probabile est quod addit: *Si exercenda tantũ virtutis cotem esse volunt, falsò conqueritur Paulus, hoc solo nomine esse se miserum.* cùm magna miseria sit hæc concupiscentia, etiam quãdo peccatum non est, secundum eã enim vænundati sumus sub peccato, nobisipsis contrarij, sentientes superiori, hoc est, menti rebelle esse, quod deberet esse subiectũ atq; morigerum, nosq; ipsos difficiles ad bonum, carne aduersus spiritũ cõcupiscente: hæc enim magna est miseria, de qua conqueritur Ecclesiasticus ca 41. Nec causam suæ huius infelicitatis tacuit Apostolus, ait enim, Quis me liberabit à corpore mortis huius? quod habere, miseria est, non peccatum. Et verè ineptissimè facis, qui ex voce miseriæ, vitij, & concupiscentiæ, contendis probare fomitem peccati, propria ratione esse peccatum, cùm hæc omnia ad alia sese extendant: Omni, inquit August. peccato caret baptizatus, non omni malo nec vitio: est enim vitium, authore eodem, lib. 3. de lib. arb. c. 13. quicquid deest perfectioni naturæ. Nam eo ipso quo vitium est, contra naturam est: si enim naturæ non nocet, nec vitium est. Et lib. 12. de ciuit. Dei, ca. 3. & 8. docet quædam vitia esse naturalia & defectus naturales. Nam de vitijs, inquit, nõ naturalibus, sed voluntarijs pœnam luimus. Et cap. 3. vitium est, quod naturæ nocet, adimendo integritatem, pulchritudinem, salutem & virtutem, & quicquid boni naturæ per vitium detrahi siue minui potest. & alio loco, quod perfectioni naturæ deesse perspexeris, id vitium voca. In eo namque vniuscuiusque rei est vitium, quòd non est disposita secundum quod conuenit suæ naturæ: de quo beatus Thomas 1. 2. q. 71. ex Augustino & Tullio in Tusculanis quæst. & Aristoteles in 3. Ethicorum dicit, hominem non ob omne vitium esse culpabilem, sed ob illud solum, in quod sua sponte venit. Non igitur omne vitium, nec omnis miseria propria ratione est peccatum: & vocem peccati, plerunq; secundum tropum in scripturis dici manifestum est.

*Concupiscentia baptizatis licet malum sit & vitium, non tamen est peccatum.*

*Baptizati peccato carent.*

*Vitiũ, quod naturæ nocet.*

Pergit Caluinus: *Si prauitas in voluntate non est peccatum, neq; homo est animal:* Si vi-

*tium coram Deo culpa caret, sol non est lucidus, de peccato quid dicam? Cauillantur hoc verbo abusū esse Paulum, quia peccati causa sit & pœna: quasi non planè reclamet contextus. postquam enim peccati meminit, mox subijcit, Inuenio per legem volenti mihi facere bonum, adiacere malum: an hoc quoq; illis impropriè dictum videtur? Si verbi tantum esset quæstio, tamen nihilo plus essent audiendi, quàm qui negant infantes propriè cum peccato nasci, vtriq; peccatum eodem modo interpretantur, hoc interest, quod posteriores de originali peccato generaliter sic loquuntur (sic scilicet, vt eum intelligere puto, quòd concupiscentia nec ante, nec post baptismum propria ratione sit peccatum) isti autem venerandi patres eandē rem contendunt à baptismo non amplius esse, quod prius erat, cū tamen eadē res maneat. si causam suā meliorem esse volunt, imprimis doceant oportet, ita conuerti rerum naturas, vt quod idē est, sibi sit dissimile: sed ipsa rei consideratio certamen omne tollit: negari enim nisi impudenter non potest, quin repugnantia aduersus legem Dei verè sit peccatū. Atqui hoc de morbo in renatis hærente Apostolus prædicat: sequitur ergo suaptè natura esse peccatū, tametsi non imputetur, ac proinde Christi gratia abolitus sit reatus.*

*Caluinus calli dè institutam disputationem alio transfert.*

SI expendamus hanc Caluini ratiocinationem, inuenietur multis modis sophistica esse, nec quicquam habere soliditatis, & primo de causa sua diffisus, disputationem quam instituit de concupiscentia carnis, quā Apostolus Ioannes contra oculorum concupiscentiam & superbiam vitæ distinguit, & de qua patres post B. August. principaliter loquuntur, transfert ad prauitatem volūtatis: quæ longè alia est, quam concupiscentia carnalis, de qua potissimum prosequendā erat instituta disputatio. Et studiosè hoc fecisse videatur propterea, quòd voluntatis prauitas ipso nomine propriæ rationis peccatum significare videtur. Quòd si dicat eandē esse rationem de prauitate voluntatis & concupiscentia siue fomite peccati, ex eo, quòd & voluntas corrupta est & vulnerata per peccatum, sicut caro siue appetitus sensitiuus (Nā post Venerabilem Bedam, quatuor traduntur vulnera naturæ, inter quæ vnum scilicet malitia respicit voluntatem) hoc explicare conueniebat, quòd videlicet non auaritiam, superbiam, vel vitia cætera intelligeret, sed voluntatis infirmitatem, & naturalē ad carnis hospitæ suæ desideria, eiq; cōplacendi pronitatem, de qua scriptura: Sensus & cogitatio cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: sed hæc voluntatis pronitas, quæ naturam corruptam necessario sequitur, nó magis potest esse peccatum in renatis, quàm concupiscētia, quę est carnis pronitas & morbus. Quod enim B. August. vbique de concupiscentia docet, doceret & de hac cordis prauitate, quæ nomine concupiscentiæ etiam intelligi potest. Loquens enim lib. 2. contra Iulianum de hoc malo, quod nascendo contrahimus, Quantum ad nos, inquit, attinet, sine peccato semper essemus, donec sanaretur hoc malum, si ei non consentiremus ad malum, sed in quibus ab illo rebellante, etsi non letaliter, sed venialiter tamen vincimur, in his contrahimus, vnde quotidie dicamus, Dimitte nobis debita nostra, quod & exemplo declarat. Et lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 25. Si illa concupiscentialis inobediētia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, prę- ter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quanto magis absque culpa in corpore non consentientis, si absq; culpa in corpore dormientis? Nam vbique B. Augustin. voluntatis consensionem requirit, vt concupiscentiæ etiam desideria & motus propriè sint peccata. Et B. Iacobus: Concupiscentia cū conceperit, parit peccatum: fatemur tamen hanc carnis & voluntatis ad malum pronitatem esse obliquitatem, & deuiationem à lege, & regula, secundum quam natura instituta est ad Dei imaginem & similitudinem in iustitia & veritate, & ideò modo quodam, vt diximus, ante baptisma esse peccatum, & æternæ damnationis paruulum facere reum, quia peccando in Adam, Dei in se imaginem dehonestauit & conspurcauit: sed in renatis peccati ratio aboletur, deletur & tollitur, & Dei imagini sua restituitur honestas & pulchritudo, quando charitas & iustitia in cordibus eorum diffunduntur per Spiritum sanctum, qui abundè eis donatur. Sed quia hæc est regula & lex conditionis naturæ, non morum siue vitæ, recessus ab ea esse potest peccatum naturæ, non morum. Nulla igitur apparentia est in hac propositione conditionali, nullaque consecutio. Si prauitas in voluntate non est peccatum, nec homo est animal, & multò minor in altera: Si vitium coram Deo culpa caret, sol non est lucidus. Non enī peccatum propriè dictum genus est prauitatis, quæ est propensio voluntatis ad malum, sicut animal est genus hominis, cum, docente vbique B. Augustino, nec eius quidem desideria, & ad malum motiones, sine voluntatis consensione, sint peccata. Est enim in omnibus renatis, de quibus vbiq; testatur B. Aug. quòd omni peccato carent: Tu, inquit, ad Iulianum lib. 6. cap. 5. qui putas, quòd si malum esset concupiscentia, careret ea, qui baptizatur, multum, inquit, erras: omni peccato caret, non omni malo. Et testatur Apostolus Paulus Corint. Abluti estis, sanctificati estis, in nomine Domini Iesu Christi, & in nomine Dei nostri, de quo prolixè diximus superiùs. nec peccatū esset hæc voluntatis prauitas in homine extra gratiam & iustitiā à Deo in naturalibus creato: non igitur huiusmodi prauitas substantialiter est peccatum, sicut homo est animal, sed ei accidit, & multis modis abesse potest: sicut accidit & carnis concupiscentia. Ex eo enim modo quodam peccata sunt, quòd peccati sunt effectus & sequelæ, & sine gratia inueniuntur. Et ideo si considerentur sine relatione ad peccatum, vel cū mente Deo per gratiam coniuncta, & secun-

*Voluntatis in malū pronitas an peccatum.*

*Augustinus.*

*Consensio peccatum facit.*

*omni peccato caret baptizatus.*

dum Augustinum, soluto reatu, desinunt habere peccati rationem. Fallitur igitur Caluinus, & supponit quod probatū oportuisset, q̄ hęc volūtatis prauitas per se & ratione sui ac essentialiter est peccatum, sicut homo est animal. Et multo ineptior est altera conditionalis illatio,

*Vitium non est culpa.* *Si vitium coram Deo culpa non est, sol non est lucidus*, eò quòd vitium, vt diximus post B. Augustinum, multò latiùs patet quam culpa. Quicquid enim perfectioni naturę deesse perspexeris, ait tertio lib. de lib. arbit. id vocavitium. Nam vitium hominis & cuiuslibet animalis, est defectus membri vel potentiæ, vt est cœcitas. Non igitur culpa est proprietas necessariò vitium comitans, sicut à sole inseparabilis est luciditas. Quare ineptissima est collectio, Si vitium corā Deo culpa caret, sol non est lucidus. Nec cauillantur patres, quando post beatum Aug. interpretantur beatum Paulum in 7. cap. ad Roman. concupiscentiam vocasse peccatum secundum tropum, eò quòd peccati causa est, & pœna. Nec reclamat epistolæ contextus, quin

*Caluinia Caluini depulsa.* potius confirmat, dum dicit: quòd per legē inuenit sibi volenti facere bonum, adiacere malum, hanc scilicet concupiscentiam, quæ ad mala solicitat. Nam hac ratione subindicat esse malum, dum dicit, Operatum est in me omnem concupiscentiam, & factum est supra modum peccans peccatum, quasi hac ratione nominasset peccatum, & quod peccatum appellauerat, dicens: Quod habitat in me peccatum, generali nomine postea vocat malum: Inuenio legem, inquit, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet, quod generalius est, quā peccatum. Nā apud Esaiam: Ego Dominus faciens pacem & creans malum, qui peccati author esse non potest. Et in Euangelijs Saluator: Sufficit diei malitia sua. Nec verbi tantum hic quæstio est, sed rei maximè, an videlicet in baptizatis paruulis aliquid sit quod Deo displiceat? quod odiat, & ob quod digni sint ęterna dānatione, & damnandi essent, nisi in gratiam Christi eis parceretur? hoc est, an sit in eis quod faciat verè iniustos, impios, & in seipsis apud oculos Dei abominabiles, sicut erant ante baptismum, vel potius verè sint innocētes, recti corde, à peccato mundi, Deo grati, ac dilecti, nō solum in Christo, sed in semetipsis, propter spiritum charitatis in ipsis manentē: has enim laudes de renatis baptismo, & iustis, scriptura sacra vbiq; prædicat. Innocentes, inquit propheta Dauid, & recti adhęserunt mihi: & interrogans, Quis ascēdet in montem Domini? Respondet, quod innocēs manibus & mundo corde. Et B. Iob se innocentem agnoscit, & confidens de Domino audet dicere, Non recedam ab innocentia mea. celebrat etiam homines bonæ voluntatis quam non compatitur cordis prauitas: ma

*Catholici lōgissimè ab sunt à Pelagianis.* ximi igitur ponderis est hæc tractatio & non verbalis tantùm. Nec quicquam commune habent qui docent post baptismum concupiscentiā non esse peccatum, cum his qui negāt propriè nos cum peccato nasci, & paruulos dānari, solùob Adæ inobedientiam, à qua extrinsecè nūcupētur peccatores. Hi enim docēt eos nō contrahere in seipsis peccatū, & ideo non propriè peccatores nasci, nec immūdos aut sordidos, propter q̄ hūc tropū, quo dicerentur paruuli in peccato nasci ipsūq; cōtra here quia causā vel pœnā peccati cōtrahunt, nō cōmodè admittūt scripturæ. Ecce, inquit Dauid, in iniquitatibus cōceptus sum, et in peccatis cōcepit me mater mea. Et Apo. Pau. Per vnū hominē peccatū in hunc mundū intrauit, in quo omnes peccauerūt: & per vni° inobedientiā peccatores ēōstituti sunt multi. Loca aut Apostoli Pauli, quæ cōcupiscētiam in renatis peccatū appellant, necessario, vt ex dictis patet, hunc tropum requirunt: ideo patres post B. Aug. docent post baptismū cōcupiscentiam solū esse peccatum secundum hunc tropū & anathema dicūt his qui cōtrariū senserint. Nec oportet in quolibet loco figuratè accipi peccatū, si in locis quibusdā sic dicatur. Nam & Christus in scripturis vocatur peccatum. Sacrum enim baptisma peccati maculam & rationem, vt sępe diximus, sanguine Christi in quo lauantur, abstergit & abluit.

NEC considerauit Caluinus peccatum non substantiæ nomen esse sed qualitatis, quæ abesse potest & adesse, vt quod modo peccatum est, postea peccatū nō sit. *Caluini incōsideratio.* Nam dare eleemosynam vt videamur ab hominibus, peccatū est: mutata autē intētione, sanctum est & Deo gratum. Quidam enī inquit Paulus, propter inuidiam & contentionem Christum prędicant, alij propter bonam voluntatem. Et fieri poterat, vt qui prius propter inuidiam, ex bona voluntate postea Christum prędicarent, & ita eadem prędicatio lapsu temporis prius peccatum, & postea Deo grata fuisset & non peccatum: ex fine enim diuerso eidem operi accidere possunt bonum & malum, sicut & homini eidē. Concupiscentia itaq; habitualis, modo quodam peccatum est in nascentibus, eo quod cum mentis auersione à Deo contrahitur, & in renatis peccatum non est mente per spiritum inhabitantē ad Deum conuersa, ipsisq; in Christi familiam relicto veteri patre Adā translatis, vt non ampliùs iam huius sint parētis, sed eius qui ex mortuis resurrexit, pro ut de lege dicit Apost. ad Rom. 7. Et sæpe diximus, quod peccatū esse nō potest sine mentis auersione à Deo, quod & docet B. August. 12. de ciuit. Dei. cap. 8. & lib. 2. & 3. de lib. arb. propter quæ non necessariò, vt diximus, culpa est vel peccatum hæc concupiscentia, sed contingenter, sicut idē homo iam iustus est, & postea iniustus, non conuersione naturarum, sed nouæ formæ vel denominationis successione, ita frequenter clamat B. Augu. quod baptizatus, omni crimine, omniq; peccato caret, non omni malo.

GRauiter etiam fallitur Caluinus ex repugnantia aduersus legem Dei demōstrās cōcupiscētiā ex suapte natura esse *Concupiscentia quo sensu contra legē Dei.*

pecca-

peccatū: Hæc enim repugnantia ei nō conuenit, nisi secundū suos motus & desideria quę excitat, de quibus modo non disputatur à patribus, sed de habituali morbo duntaxat: & fieri posset, quod repugnantia contra legem esset peccatū, & non id, quod repugnat. Nam multi doctores veteres, vt B. Ambrosius post Origenem, intelligunt peccatū & malum in carne habitans esse diabolum, & similiter ꝙ dicit. Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum, & peccatum vobis non dominabitur, & in locis similibus peccatum intelligunt esse diabolum peccati authorē: per Adam enim peccantem incepit in genere humano habitare tyrannus peccati diabolus, factusq; est nobis intraneus hostis, assiduè suggerens & stimulans ad ea, quæ sunt huius mundi. Et reuera per primum hominē factum est, vt peccatum in nobis habitet, tā fomes, quàm diabolus. Et verisimilis fit hæc interpretatio ex eo, quòd huic peccato siue malo inhabitanti, ab Apostolo quædam tribuuntur, sicut operari omnē concupiscentiam, operari mortem, & fieri supra modum peccans, & alia huiusmodi, quæ propriè non qualitati, sed soli personæ, siue supposito cōueniunt. Certum est autem diabolum repugnantem sua solicitatione legi mentis, peccare quidem, sed non esse peccatum. Et dissimulat Caluinus, quod multiplex est repugnantia aduersus legem, variaque contingit ratione: legi enim repugnat, qui eam vult aboleri, qui docet eam esse iniquam, & qui falsa intelligētia eam corrūpit, repugnat etiam, qui ad eius solicitat transgressionem. Nam est repugnantia formalis, est & effectiua. Et de concupiscentia dicit Iacobus, quod ab ea vnusquisq; tentatur abstractus, & illectus quasi effectiuè in peccatū. Et est legi repugnans, quod per eam est prohibitum, hoc autem modo repugnans verè est peccatum, & non quod ei repugnat alijs modis. Malum autē in carne habitās nulla lege prohibetur: nulla enim lege prohibita est naturalis, quasi ad mala desideria propēsio, sed eius desiderijs obedire: Non regnet peccatū, inquit Paulus, in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius: non aūt ait, nō maneat, non habitet, quod nouerat fieri nō posse pro huius peregrinationis statu: pugnandū tamē est semper contra ipsum tanquam hostē domesticum, sicut contra mundū & dæmonem ad mala inuitantes. Creaturę enim Dei factę sunt in muscipulā pedibus insipientiū, & species mulieris decipit & subuertit cor contra legem mentis inclinando. Nec repugnantia qualiscunque verè peccatum est & propriè, quamdiu voluntas & mens non consentiūt, vt sæpè diximus post Augustinum: sola enim voluntate peccatur, & ex corde procedunt, quæ hominem coinquinant. Nec Paulus habet, quòd hoc malum in baptizato repugnat legi Dei, sed legi mentis tantùm, propterea, quod cōtrarij sunt eorum motus, carne secundum legem membrorum concupiscente aduersus spiritum, & spiritu secundum legem mentis aduersum carnē. An verò hi motus carnis sint contra legem mentis, vt lex obligatoria est, & participatio legis Dei, est præter Apostoli intentionem, & ideò legis Dei hic non meminit, sed legis mentis tātum. Nulla igitur ratione sequitur, quòd cōcludit Caluinus, quòd morbus, qui in renatus hæret, suaptè natura sit peccatum. Porrò adjcit Caluinus. *Si ista est vera*, inquit, *iustitiæ regula, Deū ex toto corde diligere, ex tota mente, ex totis viribus tot certè alio inclinari non poterit, quin à iustitia declinet. Atqui se impediri cōqueritur Paulus, ne bonum quod cupit faciat perfectum, inquam. Dei amorem lex requirit. Nō præstamus. Currendū erat, nos claudicando lentè progredimur Nihil in tali defectu reperiunt venerandi patres, cur peccatum censere debeant.*

*Varia est in legem repugnantia.*

Cōfitemur & nos, ꝙ vera & absoluta iustitiæ regula est, Deū ex toto corde diligere, ex tota mente, & ex totis viribus: & regula iustitiæ, quæ communis est omni rationali & intellectuali naturæ, omni homini ante & post peccatum, & etiam sanctis Angelis & benedictæ Trinitati, in qua personæ se mutuò ex se totis diligunt: non enim maior esse potest dilectio, quàm quæ fit ex toto corde, ex tota mente, & ex totis viribus. Et quia regula siue mensura in vnoquoque genere perfectissimum est, quo vnumquodque eiusdem generis cognoscitur, vt docet Aristoteles 10. Metaphysices: Ideò ex toto corde diligere, ex tota mente, & viribus, regula est, vt rectè dicis, & metrum omnis dilectionis Dei, omnisque iustitiæ: quò enim propiùs ad hanc dilectionem accedit, perfectior est dilectio & iustitia. Nam sicut docet beatus Augustinus cap. vltimo de natura & gratia, charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est: sed charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa cōtemnitur vita, sed minor, ait, si non habet quo crescat cum de mortali excesserit vita. Vbi obseruandum est, quod dicit, charitatē perfectam esse eam, quæ procedit de corde puro, & non, quæ est ex corde toto, ex tota mente, & ex totis viribus: quam constat multò esse perfectiorē, sed eam reseruari nouit vitæ æternæ. Item quod etiā dicit tunc maximam esse in hac vita, quando pro illa ipsa cōtemnitur vita, in hoc secutus sententiam Saluatoris, Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt ponat animā pro amicis suis: in his clarè docens, quòd vera est Dei dilectio, vera & iustitia, quamuis à perfectissima (quæ regula est & mensura) dilectione, videlicet ex toto corde, deficiat. Videris igit non syncerè agere dū assumis. *Ista est vera iustitiæ regula, Deū ex toto corde diligere, &c. et ex eo colligis, ꝙ à iustitia declinat, cum cor alio inclinat, q̄ videlicet ad Deū* Sed inferre oportebat, ꝙ a pfectione declinet & deficiat iustitię: ad priorē aūt con-

*Charitas est iustitiæ norma.*

*Iustitia est charitas.*

*Charitas perfecta quæ.*

concluſionem aſſumendum erat, quod vera iuſtitia eſt Deum ex toto corde diligere, vel huiuſmodi dilectionem ſequatur, quod falſum eſt ſi conuertibiliter intelligatur, quaſi non ſit iuſtitia vera, vbi non eſt dilectio ex toto corde, &c. Nam iuſtus non eſſet in terris ſi iuſtitiam relinquit, cuius cor aliò inclinat, & Deum ex toto corde non diligit: nullus enim eſt mortalium, in quo non aliquando mala excitantur deſideria: In multis enim, inquit Iacobus, offendimus omnes. Et ſi dixerimus quoniam peccatũ non habemus, &c. non enim mala eſt reſpublica, in qua deſiderantur quædam, quæ in ea requirit Plato. Nec ſtatim iniuſtus eſt qui peccat, & frequenter veram iuſtitiam & Dei dilectionem B. Auguſtinus diſtinguit, ab earum perfectione & dilectione q̄ eſt ex toto corde, quas Caluinus hic confundit quaſi eaſdem: Hæc eſt, inquit, in lib. de perfectione iuſtitiæ, noſtra in peregrinatione iuſtitia, vt ad illam perfectioné, plenitudinemq́; iuſtitię, vbi in ſpecie decoris iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipſius curſus rectitudine & perfectione tendamus, caſtigando corpus noſtrum & ſeruituti ſubijciendo. Hęc eſt nũc noſtra iuſtitia, qua currimus eſurientes & ſitientes ad perfectionem plenitudinemq́; iuſtitię, vt ea poſt ſaturemur: Hinc dicit Apoſtolus, non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim, fratres ego non arbitror me apprehendiſſe, vnum autem quæ retrò ſunt obliuiſcens, in ea quę antè ſunt extentus, ſecundum intentionem ſequor ad palmam ſupernę vocationis Dei in Chriſto Ieſu, quotquot ergo perfecti hoc ſapiamus, id eſt quotquot perfectè currimus, hoc ſapiamus, quòd nondum perfecti ſum⁹, vt illic perficiamur, quò perfectè adhuc currimus: In qua plenitudine charitatis præceptum illud implebitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cũ eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frænetur, non omni modo ex tota anima diligitur De⁹ Non enim caro ſine anima concupiſcit, tunc erit iuſtus ſine vllo omnino peccato, quia nulla lex erit in membris eius repugnãs legi mentis, ſed prorſus toto corde, tota anima, diliget Deum, quod eſt primum ſummumq́; præceptum. Cur ergo non præciperetur homini iſta perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habet? non enim rectè curritur, ſi quò currendum eſt, neſciatur: quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur: ſic audiamus præcepta perfectionis, ne currere negligamus ad plenitudinem charitatis: non enim ad ſaturitatem iuſtitiæ, cùm hinc exierit, quiſque perueniet, niſi ad eam cùm hic eſt, eſuriendo & ſitiendo cucurrerit. Beati quippe qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur: Sic ergo curramus vt comprehendamus. Nam plenitudo charitatis, qua ex toto corde, &c. diligitur Deus, merces erit laboris, cuius in hac peregrinatione meritum eſt comparandum. Nec culpę, inquit, de ſpiritu & litera, cap. vltimo deputandum eſt, ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur: aliud eſt enim totam nondum aſſequi charitatem, aliud nullam ſequi cupiditatem, quamobrem debet homo, quamuis lõgè minus amet Deum, quàm eum poteſt amare conſpectum, nihil tamen appetere illicitum: ſicut etiam in his quę adiacent ſenſibus corporis, poteſt oculus nullis tenebris delectari, quamuis non poſsit in fulgentiſsima luce defigi. Et eandem ſententiam tradit lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 7. vbi tractans locum, Virtus in infirmitate perficitur: quæ, inquit, virtus? niſi ad quam pertinet non extolli: & minùs inſipienter dicitur tantùm amari Deum antequam videatur, quantum amabitur cùm videbitur: Porrò ſi in hac vita, pio nemine dubitante, quanto ampliùs diligimus Deum, tanto ſumus vtique iuſtiores, quis dubitet piam veramque iuſtitiam, cum fuerit dilectio Dei perfecta, tunc perfici? Et in fine capitis licet non immerito in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur iuſtitia, parua tamen eſt ad illam magnam quam capit æqualitas Angelorum, quã qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat perfectum: & propter iſtam, quæ adhuc deerat ſe imperfectum dicebat. Sed minor iſta iuſtitia facit meritum, maior illa ſit præmium: nec tamen ipſa facienda tunc mandabitur. Et de ſpiritu & litera capite vltimo & penultimo & in epiſtola vigeſima nona, penitus idẽ tradit, vbi contra Stoicos docet, quòd verè iuſti & ſapientes ſunt, qui tamen adhuc in eis proficiunt, concordans ſcripturas, quæ in ſpeciem videntur cõtrarię: Non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens, & tamen iuſtus ex fide viuit, & induti ſunt Sancti iuſtitiæ, & addit, quòd ad rectè viuendum attinet, virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt, diligitur: hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla eſt. Pleniſsima verò, quæ iam non poſſit augeri, quandiu hic homo viuit, eſt in nemine: quam diu autem augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt quàm debet, ex vitio, hoc eſt infirmitate noſtra eſt. Ex quo vitio nõ eſt iuſtus in terra qui faciat bonum & non peccet. Ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens. Propter quod vitium ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt. Propter quod etiam quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, cùm iam omnia in Baptiſmo dicta, facta, cogitata dimiſſa ſint. Quid itaque, qui rectè videt, videt vnde, & quando, & vbi ſpetanda ſit illa perfectio, cui non ſit quod adijci poſsit: ſi autem præcepta non eſſet, non vtique eſſet, vbi ſe homo certius inſpiceret & videret, vnde auerteretur, quò conaretur, quare gratularetur, quid peccaretur. Magna eſt ergo vtilitas præceptorum: & quia

*Iuſtitia vera in nobis eſt licet non perfecta.*

*Iuſtitia noſtra peregrinantiũ quæ. Auguſtinus.*

*Plenitudo charitatis olim erit merces.*

*Charitas plenißima in nullo mortali contingit.*

*Perfectio dilectionis nõ est huius peregrinationis.* quia hæc dilectionis perfectio, vt ex toto corde diligatur Deus, huius peregrinationis non est, ideo dicit cap. vltimo de spiritu & litera, quod ad illam vitam iam immortalẽ attinet, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: ad hanc autem, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius, hoc est, sic diliges vt non regnet peccatum, &c. Et ad illam, Non concupisces: ad istam, Post concupiscentias tuas non eas: hoc est, sic non concupisces, vt eas post tuas concupiscentias: ad illam, hoc quod agit, in opere habere, & illius perfectionem pro mercede sperare, vt per illam iustus sine Fide viuat in specie, quam in ista desiderauit, per hanc autem iustus viuat ex fide, in qua illam certo fine desiderat. Et libro 3. contra duas epistolas Pelagianorum, hic præceptum est vt non peccemus. ibi præmium non posse peccare: hic pręceptum est, vt desiderijs peccati non obediamus, ibi præmium, vt desideria peccati non habeamus. Non igitur ad veram iustitiam, quam nunc requirit Deus à nobis, necessarium est ipsum diligere ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus. Et ideo nec Apostolis in suis epistolis ad sic diligendum hortantur, imò nec huius dilectionis, quæ ex toto corde, meminerunt. Et Domino Saluatori in Euangelijs satis est, quòd ipsum diligamus supra patrem, & animam nostram & cætera omnia: Qui amat, inquit, patrem & matrem plus quam me, non est me dignus. Quem locum tractans beatus Augustinus libro 21. *Ex toto corde diligere, quo sensu præcipiatur.* de ciuitate Dei, cap. 26. qui has necessitudines, inquit, sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, maliťque ipsis carere, quàm Christo, si adhuc fuerit articulum tentationis adductus, per ignem saluus erit. & idem in epistola. 89. quę est ad Hilarium. Ex quibus manifestum est, quòd diligere Deum ex toto corde, ex tota mente, & ex totis viribus, ita vt nihil sit carnalis concupiscentiæ, quæ vel continendo frenetur, & sensus omnes ac vires sine impedimento semper Deo vacent vt cor aliò non inclinetur, non est pro hac peregrinatione præceptum, nisi vt scopus quo curramus, & finis nostrorum desideriorum: non autem vt sic diligamus, cùm ad præmium duntaxat spectet & plenam hominis sanitatem, quando nulla erit infirmitas, vt B. Bernardus dicit *Bernardus.* in lib. de diligendo Deo: nec animæ beatæ hoc præceptum implere possunt ante corporum resurrectionem, propter proprium & naturalem earum tractum & inclinationem ad corpus, quæ impedit ne toto corde in Deum ferantur. Diligere autem Deum vt nihil super eum aut contra, vel ei æqualiter appreciatiuè diligatur, huius vitæ præceptum est. Et contra charitatem & veram iustitiam peccamus, si ipsum violetur. Atque hoc sensu videtur B. Chrysost. interpreta-*Chrysost.*ri, quod Saluator mandat de diligendo Deo ex toto corde, vt cor tuum, inquit, non sit inclinatum ad alicuius rei dilectionem magis quam Dei: quod enim eo modo diligitur vt præ ipso contemnantur reliqua, rectè tan quam totius vitæ finis dicitur ex toto corde diligi. Omnis tamen affectus carnalis tametsi vincatur, retradat, vt non totus homo in Deum feratur. Nec solum Dei ex toto corde, tota anima, & viribus dilectio, sed hæc etiam eius tanquam finis vltimi & in animo præponderans amor nobis scopus esse debet, cuius sicuti iustitiæ, quæ illi cohęret, augmentum & profectum propterea semper sitiri oportet: beati, ait Dominus Saluator, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam hi soli saturabuntur. Et sicut duæ sanguisugæ filiæ semper dicunt adfer, adfer, nec satiantur vnquã: ita nec vera Dei charitas: finis enim præcepti est charitas, quæ propterea sine mensura diligitur: nec præcepti tantùm est finis, sed & omnis consilij, totiusque vitę Christianæ, *Augustinus.* quæcunque ait B. August. cap. 121. enchirid. mandat Deus, & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio monentur, tunc rectè fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum & proximum propter Deum, & in hoc seculo & in futuro. ad hoc enim tendere debet omnis noster conatus, vt erga Deũ simus affecti amore, fiducia, & timore quasi filij erga patrem, semperq; hic affectus magis abundet, magisq; quotidie ei placeamus. Et hunc intellectum præcepti Saluatoris de diligendo Deo ex toto corde verba admittunt, vt ex toto corde Deum diligere dicatur, qui syncerè eum diligit, nec affectum habet contrarium, vt interpretatur B. Chrysost. & plurimæ scripturæ ipsum & solùm hanc cordis totalitatem requirunt, vt cum dicitur Deutero. 4. cùm quæsieris Dominum Deum tuũ, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris eum. Et cap. 26. hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi, vt facias mandata hæc atque iudicia, & custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Et primi Reg. 7. Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli: vbi Samuel declarare videtur, quid intelligat reuerti toto corde ad Dominum, tollere impedimenta contraria, & facere ser uitium necessarium. Ex modo igitur loquẽdi scripturæ certum est, quòd toto corde reuerti ad Dominum, ipsum quærere & præcepta implere possumus, & quòd nec fomes, nec vlla hominis infirmitas hanc reuersionẽ ex toto corde impedit. Et propheta Dauid audet dicere Domino: In toto corde meo exquisiui te, & in toto corde meo scrutabor mandata tua. Et alio loco: Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine, Et Ezechias secundi Paralip. 30. Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum, & non imputabit eis quòd minus sanctificati sunt: & infiniti sunt huiusmodi sermones in scripturis. propter quæ doctores scholastici, quãdo quærunt: an teneamur ad illum modum implendi quem Dominus in præ-

in præcepto implicat Matth. 22. duplicem distinguunt cordis animæ & mentis totalitatē. potest enim intelligi, quòd amor Dei totum cor possideat: aut ita vt excludat omnem affectum extraneum & omnes motus cordis in Deum referat, & tunc dominatur plenè & perfectę cordi & plenum eius ponitur dominium: alio modo, vt excludat omnem affectum contrarium, hoc est, vt nihil diligatur supra Deum, vel ei æqualiter, quomodo Deum diligit ex toto corde qui diligit eum propter se & super omnia. prima totalitas, ait Sanctus Bonauentura, non potest haberi ante adoptionem gloriæ, vel ad ipsum Deum aspiciemus & feremur continuè: secunda verò haberi potest per infusionem gratiæ, quæ expellit omnem mortalem culpā. Si ergo in illo præcepto, ait, intelligitur totalitas secundum primam acceptionem, sic modus ille non obligat ad sui impletionem, sed exprimitur in præcepto, vt sciam⁹, quò in hac peregrinatione per amorem tendere debeamus, & vt nemo se perfectum arbitretur, quovsque illam perfectionē fuerit assecutus. Si verò intelligatur totalitas secūdum exceptionem secundam, sic tenemur ad illum modum implendum. Et quia secundum vtramque acceptionem Spiritus sanctus voluit prædictum mandatum intelligi, hinc est, quòd dicunt quidam ipsum posse impleri in via, & alij quòd non potest impleri donec perueniatur ad patriam. Quibus & addit: Si quis opponat modum illum secundum primam acceptionem totalitatis simpliciter posse impleri in via, quantū ad aliquod tempus, quo potest homo totaliter ferri in Deum, ita vt nec sint in eo mot⁹ charitati oppositi, nec etiam extranei: responderi potest, quòd licet hoc esse possit & aliquando sit in aliquibus personis excellentibus, non tamen cōmuniter reperitur in hominibus iustis: & licet ibi sit totalitas motuum vt nunc, non tamen simpliciter, & ideo defectus est à perfecta totalitate, quæ est motuum & temporum: & ideo modus ille non omnino impleri potest, sicut insinuatur in illo præcepto. Quod & innuit August. cùm dicit: Cùm aliquid adhuc est carnalis concupiscentiæ, nō omnimodè ex tota anima diligitur Deus: & hoc ipsum (inquit) insinuat Magister, cùm dicit quòd impleri potest hic modus prædictus secundum perfectionē viæ, quæ est perfectio currentis, non secundum perfectionem patriæ, quæ est perfectio peruenientis, & ita ex parte non omnino perfectè & integrè impleri potest. Alij interpretantur toto corde fieri, quod ex animo & syncera mente fit: & toto corde amare, qui syncero & ardenti affectu ad eum suspirat quem amat. Et hunc dicunt esse morem scripturę, vt toto corde fieri dicat, quod syncerè & ex animo fieri significat: quemadmodū contra vbi fraudulentos ac fallaces obiurgat cor, & cor exprobrare solet. Deum igitur diligere ex toto corde, &c. regula est & metrū iustitiæ, non autem necessarium ad eam, cùm esse possit cum peccatis quotidianis, nec ad dilectionē quam à nobis requirit Deus: & quocunq; cor inclinet, quàm diu à scopo non recedit, nec aliò se vertit tanquam ad finem, non receditur à iustitia, nec à vero Dei amore: quia cordis fundamentum, & quod principaliter super omnia amatur, manet Deus. & ideo falsum est quod assumit Caluinus,

*Ex toto corde diligere in varios patet sensus.*

*Si ista est vera iustitia regula, Deum ex toto corde diligere, cor certè aliò inclinare non poterit, quin à iustitia declinet.*

Nam B. Bernardus sermone 49. in Cantica. Quomodo, ait, ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quod inuides, sentis, sed non consentis, passio est, quandoque sananda, non actio damnanda: non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quòd non iam ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergo damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, &c. magis autem confunditur sic se esse malè affectum & inoletum ex longo vsu: vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere, & cùm non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Quis sapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis esse & humilis corde? absit vt sit expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiæ Domini nostri. Si autem salutis huiusmodi expers non est, nec iustitiæ igitur: cuius tamen cor aliò quàm ad Deum inclinatur. Multum autem conducit ad intelligentiam eorum quæ dicta sunt ex Augustino de duplici iustitia, quod idem Bernardus in sermone 5. de verbis Esaiæ, quadruplicem distinguit iustitiam, hominis videlicet instituti, hominis lapsi, Angelorum & Dei: lapsi enim hominis iustitiam dicit esse rectam, sed non purā propter venialium peccatorum in eadem anima, non autem in eodem opere admixtionem. Nam recta non esset, si aliquam in se haberet peccati impuritatem, & primi hominis in initio rectam & puram, sed infirmam: & Angelorum rectam, puram & firmam: sed in natura quæ iniustitiæ capax est, propter quod B. Iob dicit, quòd vera illa iustitia in Angelis suis inuenit prauitatem. Et propheta Dauid: Non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. ne ipsos quidem Angelos fortè spiritus excipiens: viuunt enim & ipsi & tanto verius, quanto propiùs astant ei, apud quem est fons vitæ. Et meritò Paulus se impediri conqueritur, ne bonum, quod cupit, faciat, & impediri propter malum, quod in carne habitat, quia verus Dei amor sine impedimento toto corde Deo seruire, & bonū perficere desiderat. Sed addit Caluinus.

*D. Bernar. in Cant.*

*Iustitia quadruplex Bernardo.*

*Perfectum Dei amorem lex requirit, non præstamus. Currendum erat, nos claudicando lente progredimur:*

Fatemur quòd perfectum Dei amorem lex requirit, sed non eum, qui est ex toto corde, tota mente, & ex totis viribus. Nam beatus Ioannes docet perfectam esse charitatē Dei

An eo qui seruat verbum eius, & in hoc esse perfectam charitatem Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij. quam interpretatur B. August. inimicos ad huc diligere, vt sint fratres: vtraque autē inferior est ea quæ ex toto corde. Amorem autem eum requirit, quo Deus apprecietur, & charus habeatur, super omnia, vt ex Augustino & scripturis docuimus, imò & tam perfectum, quòd ametor vt finis vltimus omnium & totius vitæ nostræ, sic vt omnia, saltem virtualiter, referat in Deū, vt docet ex scripturis B. Tho. in quæstionibus de charitate, art. 10. & 11. vbi diligētissimè inquirit, an possit esse in hac vita charitas perfecta, & an omnes ad eam teneantur. qui enim vt finē vltimū Deū amat, ad eū eiusq; honorē, affectu, mente, & verbo omnia refert. Nec vllā vitæ suæ partē excludit, quāuis opere & exercitio hoc præstare non possit & perficere: vt & hic locum habeat: Velle adiacet mihi, perficere non inuenio, in quo excellit amor Dei ex toto corde, & hoc loco assis intelligit B. August: quando dicit, quod præceptum istud implere nō possumus opere præstando, ita videlicet, vt tota vita nostra sit ministerium Dei, & in nullo seruiamus cupiditati. Quę pręcepti impletio, siue executio nō cadit propriè sub præcepto dilectionis, nec est actus eius: consistit enim in executione omnium præceptorum, quæ & ad alias virtutes pertinent. Et ideo nec peccatur immediatè contra hoc præceptū, sed contra temperātiā & alias virtutes carnaliter concupiscendo, vel peccando: Peccata enim speciem sumunt ab obiecto, & non ab auersione: & præcepta secundum actus virtutum & vitiorum distinguuntur. Dilectio itaque qua omnes cogitationes, omnem intellectum, & totam vitam in illum affectū conferimus, à quo habemus omnia, actus est charitatis perfectissimus, qui nobis hic contingere potest: quę tamen opere non impletur, quamdiu caro concupiscit aduersus spiritum, & in multis offēdimus omnes. Potest igitur hoc præceptum secundum modum etiam totalitatis, quo ad affectum voluntatis à nobis impleri, quamuis non secundū operis imperati exercitium propter virium inferiorum rebellionem, & voluntatis inconstantiam & infirmitatem. Cùm enim ad voluntatem solam, & nullam aliam hominis potentiam pertineat Deum diligere, ideo ex tota mente, & viribus eum diligere, est sic diligere, vt ex voluntatis imperio mens, & omnes vires moueantur ad cauendum quæ Deo sunt contraria, & sanctificandum nomen eius. Propter quod ad voluntatis imperiū hic modus diligendi pertinet, & nō ad propriū eius actum. Si autem omnino contendatur, quòd Deus hunc amorem ex toto corde, &c. à nobis requirit, nec solū vt scopum, ad quem aspiremus, sed vt opere etiam ipsum præstemus, non requirit quasi ad salutem necessarium quo ad modum totalitatis: sed vt diximus solummodo secundū substantiam dilectionis, tanquam finis, sine qua nec charitas Dei, nec vera iustitia esse potest. De ista autem perfectione amoris, quam à nobis requirit Deus, tractat B. Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum ca. 7. vt superius citauimus. & lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 13. & 15. vbi docet considerandum esse, cum dicitur alicuius perfectio, in qua re hoc dicatur. Sunt enim, inquit perfecti cursores, perfecti milites & peregrini, qui non sunt perfecti comprehensores, peruentores aut victores, sicut perfectus est puer, si nihil desideretur quod ætas illa requirit. Ita perfectum dicimus viatorem, cuius bene promouetur accessio, quamuis nondū facta sit peruentio: & perfecti sunt milites, qui militum præstant officium: multipliciter enim, inquit, dicitur perfectio. Quando igitur Caluinus hanc iustitiæ & dilectionis perfectionem, quæ sit omnimoda obedientia mandatorum Dei, à nobis requirit viatoribus & statu pueris, qui ex parte cognoscimus & diligimus, exigit, quod solum est beatorum, qui brauium currentibus propositum apprehenderunt, resumptis tamen prius corporibus. Rectè dicit VVilhelmus Parisiensis cap. 13. rhetoricæ diuinæ, quòd iustitia diuina non potest exigere ab infirmo fortia: à puero & infante, quæ sunt viri: vt enim paruulus loquitur, ita & facit quæ sunt paruuli. Hæc tamen iustitia & Dei dilectio, quamuis vtcunque perfecta sit, vt diximus ex 3. lib. contra 2. epist. Pelagianorum, non tamen est sine peccatis: & qua ex causa sine eis non sit, ostendit B. Augustinus cap. penultimo de spiritu & litera. Nec mirandum est, quòd claudi claudicando lentè progrediantur, cùm expectari non possit recta ambulatio ab eo qui claudus est, quę nec ei mandari potest: nec infanti, quòd viriliter progrediatur: nec oportet quòd lentè progrediantur, qui claudi sunt: ait enim vnus ex peregrinis & iustissimis: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Et vsu scripturum defectus, qui est in operibus nostris, nō est propriè claudicatio. Nam recti sunt gressus iustorum, soluta genua: ait eis Apostolus Paulus, Erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Nec in hoc defectu (vocetur claudicatio, quòd vult Caluinus) vllum est peccatum, & ideo non mirum quòd patres non inuenerint, cur peccatum censere debeant. Nec Augustinus diligentissimè aduersus Iulianum disquirens, potuit inuenire ipsum esse peccatum. Quantum ad nos, inquit, attinet, sine peccato semper essemus, si nunquam consentiremus ad malum. Sed hæc omnia, vt etiam priùs diximus, extra propositam sunt disputationem, quæ instituta est de morbo animæ inhærente, per quem aliò cor non inclinat, nisi habitualiter, non autem de eius desiderijs, de quibus tamen est tota hęc Caluini argumentatio.

*Præceptū dilectionis ex toto corde quatenus præstandum.*

*Perfectio est varij generis*

*Iniquè Caluinus iustitiæ perfectionē à nobis exigit.*

*VVilhelmus Parisiensis.*

*Caluinus cōs claudicantes*

*Iustorū gressus recti. Hebræ. 12.*

Adijcit porro Caluinus:

*Eiusdem est improbatis, inquit, quòd declarāt Ecclesiam nunquam secùs intellexisse. Atqui Ambrosius*

*brosius teste August. disertè iniquitatem nominat. Quid ipse Augustinus? Multi sunt loci, ex quibus non obscura eius confessio apparet, quemadmodũ cum tradit lib. 2 contra Iulianum, peccati legem in baptismo remitti, non finiri. Item solutum esse reatum, ipsam manere. Item mortuum esse peccatum in reatu, quo nos tenebat, sed mortuum quoque rebellare, donec sepultura perfectione sanetur. Item Homilia in Ioannem 41. Quàm diu viuis, peccatum necesse est esse in membris tuis. Saltem regnum illi auferatur, non fiat quod iubet.*

EST autem patrum definitio in sessione, contra quam hic agit Caluinus, hanc cõcupiscentiam, inquiunt, quam aliquando peccatum Apostolus appellat, sancta synodus declarat, ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.

*Veterum omniũ concordis sententia nõ esse peccatũ in renatis cõcupiscentia.*

Si quis autem contrarium senserit, anathema sit: quam sumpserunt ex B. August. qui hanc sententiam ijsdem ferè verbis in varijs locis docet: nullam autẽ in hoc decreto esse improbitatem, sed meram veritatem, clarè conspiciet, qui veterum scriptorum Ecclesiasticorum monumenta reuoluerit. Nam ex B. August. multas adduximus superius sentẽtias ex libro 1. cõtra 2. epistolas Pelag. & lib 1. de nup. & concup. cap. 23. Et contra Iulianũ li. 2. & lib. 6. cap. 5. in quibus docet, concupiscentiam non esse peccatum, nisi secundum tropum, quem Patres hic explicant. Ostendimus etiam superius B. Hierony. Chrysost. & alios veteres idem docuisse, & hoc ipsum quod prius didicerant in Ecclesia catholica. Et qui alias Patrum sententias videre desiderat, legat Reuerẽdum patrem prouincialem Euerhardum Billick in defensione iudicij Vniuersitatis & Cleri Coloniensis, vbi citantur Epiphanius, Methodius, Clemens, Cyprianus, Arnobius, Basilius Magnus, Chrysostomus, Ambrosius, & Innocentius primus, qui omnes concorditer eãdem veritatem tradiderunt.

*Euerardus Billick.*

*Lut. & Cal. opiniones veterem Procli heresim resuscitant.*

Nam Epiphanius hanc Caluini & Martini Lutheri sententiam fere ad verbum recitat, tanquam hæresim Procli Origenistę, à quo isti mutuati videtur, quæ de concupiscentia docent. Refert etiam quæ Methodius ante annos mille tercentos contra eam scripsit: Procli autem sententiam his verbis refert: Viuente adhuc corpore, antequam moriatur, necesse est simul viuere peccatum: intus in nobis radices suas abscondens, etiam, si forinsecus per castigationum & admonitionum sectiones fuerit refrenatum: alioqui post illuminationem non contingeret nos iniusta facere, vtpote peccato penitus synceriter à nobis ablato. Nunc verò etiam postquam credimus, & ad aquam purificationis deuenimus, sæpe in peccatis reperimur. Quare cõstat contrahi quidem ac sopiri per fidem nunc peccatum, ne fructus noxios producat, non tamen radicitus tolli: & nunc quidẽ prauas cupiditates ac cogitationes, velut germina ipsius contrahimus, ne qua amara radix sursum enascens infestet, non sinentes hiare & aperiri conclusa ostia ad faciendos exortus, doctrinæ ratione instar asciæ radices ipsius infernè nascẽtes secante: nunc verò etiam ipsa cogitatio de malitia dissipabitur. Neque verò scripturarũ testimonio hic sermo caret, si quis synceriter verum dicere velit. Nam nouit etiam Apostolus, nondum radicem peccati integrè ex hominibus sublatam esse, nunc quidem dicens, Noui quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea bonũm: & Si quod nolo, hoc facio, non amplius ego facio ipsum, sed quod habitat in me peccatum: nunc verò video aliam legem in mẽbris meis rebellantem legi mentis meæ, & omnino captiuum facientem me legi peccati, quæ est in membris meis, adeo nondum corrigit peccatum funditus ac radicitus exscindi: non enim penitus moritur, sed viuit.

*Procli heresis de Baptizatorum cõcupiscentia ex D. Epipha.*

*Procli obcordia cum Luthero Caluino, & Bucer.*

Obsecro te Lector, quid aliud sonant Lutherus, Bucerus, & Caluinus? Nam Proclus ait peccatum viuere etiam post baptismum, idque negat radicitus tolli, donec corpus per resurrectionem reformetur: dicit castigationibus frenari: per fidem verò comprimi ac sopiri, ne pariat fructus malos, quę omnia docent & illi: nisi quod postremum istud non confitentur, Proclo in hoc pestilentiores. affirmant enim peccatum suos interim motus perficere, & nulla quiete sopiri: per fidem autem operiri vt non imputetur.

*Lutherani Proclo heretico magis impij.*

Cui hæresi opponit Epiphanius beatum virum Methodiũ Eubuliũ, qui prolixa oratione opinionem illam confutat. Cuius confutationem prolixius esset huc transferre. Narrat eã totam Epiphan. Et quia beatum Ambro. in suam sententiam Caluinus trahere conatur, ex eo quòd vitium in carne habitans vocat iniquitatem, eum iudicem faciamus, & audiamus eius sententiam. Nam in Apologia Dauid cap. 12. nõn tam sæpius, inquit, quàm plenius lauari petit Dauid, vt conceptam sordẽ possit eluere: nouerat secundum legem plura quidem mundandi esse subsidia, sed nullum plenum atque perfectum: ad illud ergo perfectum tota intentione festinat, quo iustitia omnis impletur, quod est baptismatis sacramentum. Et iterum in eadem, lauari se secundũm Euangelium concupiscit, & super niuem se existimat, si lotus fuerit, dealbandum per hyssopi fasciculum. Per hyssopi fasciculum aspergebatur agni sanguine, qui mundari volebat typico baptismate: lauatur autem qui diluitur æterni fontis irriguo, & super niuem dealbatur cui culpa dimittitur.

*Concupiscentia quo sensu iniquitas Ambrosio dicta.*

*Iustitia omnis in baptismo impletur.*

Denique de ipsa anima dicitur: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata? Antequam baptizaretur, ipsa est quæ dicebat, Nigra sum & decora filiæ Hierusalem: erat enim nigra tenebroso peccatorũ horrore deformis, sed posteaquam abluta erat per baptismum, remissionem meruit delictorum, dealbata ascendit ad Christum. Inde per Esaiam locutus est Dominus: Si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, vt niuem dealbabo: id est, si cruenta, si tetra, mundato. Et lib. 2. contra Iul.

*Baptizato culpa dimittitur.*

citat

Anima bap tismo refor matur a ma litia. Cyrillus.

citat B. August. B. Ambro. dicere, quòd paruuli anima in baptismo à malitia reformatur. Certum est igitur Ambrosium dicere, quod paruuli anima in baptismo à malitia reformatur. Certú est igitur Ambrosiú sensisse, quòd nullú vitium nascendo contractú post Baptismum verè sit peccatum. Et B. Cyrillus Alexandrinus circa 9. cap. Euangelij secundum Ioan. docet per baptismum omnes peccatorum sordes deponi, & tolli vitæ vetustatem, & baptismo lotos ab omni prorsus animæ lepra, peccatoq; purgari, cuius & alia, sicuti & plurima August. Isichij vetusti scriptoris, & D. Grego. in epist. ad Theotistam patriciam, testimonia idem venerabilis pater prouincialis adducit. Iustisima igitur ratione synodus declarat, Ecclesiam nunquá intellexisse concupiscentiam in renatis appellari peccatum verè & propriè, sed solú quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat: nihil enim patres hic docuerunt, quod in schola Eccles. catholicæ non didicerant prius.

Ambrosij verba D. August. explicat.

Atqui Ambrosius, ait Caluinus, teste Augustino disertè iniquitatem nominat. Bonus rector, inquit Ambro. ca. 8. de Isaac & anima, malos equos restringit & reuocat, bonos incitat: boni equi sunt quatuor, Prudentia, Temperantia, Fortitudo, Iustitia: mali equi, Iracundia, Concupiscentia, Timor, Iniquitas. Sed hæc verba eò, quòd obscura sunt, explicat B. Augustinus, præcipuè, quòd iniquitatem annumerat vitijs nobis cónatis, post verba Ambro. addens: Nunquid bonus rector bonos equos habet, malos non habet? sed ait, bonos incitat, malos restringit & reuocat, & Catholicè istos equos intelligimus vitia nostra, quæ legi mentis ex lege peccati resistunt. Sed quare non in Baptismate perierunt? An nòdum fateberis Iuliane, quòd reatus eorum perierit, infirmitas manserit: nó reatus quo ipsa rea fuerant, sed quo nos reos fecerant in malis operibus, quo nos retraxerant? vbi aduerte eum dicere, quòd hæc vitia nos reos fecerant, non tam per se quam in malis operibus. Et ne male intelligeremus cum Caluino, iniquitaté propriè dictam numerari inter vitia, quæ post

Iniquitas quæ post Baptismum manet

Baptismum manent, addit beatus Augustinus. Nec in his equis malis iniquitatem nominasse putandus est illam, quæ deletur in baptismo, sed legem peccati cuius manentis reatus in sacro fonte remissus est, propterea vocauit iniquitatem, quia iniquum est, hoc est inordinatum, & contra naturæ institutionem, vt caro concupiscat aduersus spiritum, quamuis adsit in nostra renouatione iustitia, qua iustum est vt aduersus carnem spiritus concupiscat, vt spiritu ambulemus, & concupiscentias carnis non perficiamus. Non igitur inferri potest, quòd sententia B. Ambros. concupiscentia in renatis sit propria ratione peccatú, ex eo quod iniquitatem videatur vocare: tum quòd concupiscentiam distinguat contra iniquitatem, & alium equum malú dicat concupiscentiam, alium iniquitatem: tum quod interprete B. Augustino, B. Ambros. non propriè accipiat iniquitatem: sed communiter pro inordinatione, quam fugit & detestatur naturalis ratio, & aduersatur institutioni naturæ humanæ factæ in Adæ formatione, quæ propterea etiam vitium est in baptizato, nó peccatum, vt in eodem libro 2. dicit beatus Augustin. Sine peccato semper essemus, si nunquam ad malum consentiremus. Et in eodem libro superius, Non talia sunt vitia in renatis, quæ iam peccata dicenda sunt, si ad illicita spiritum concupiscentia nó trahat, & concipiat, pariatque peccatum: quæ enim participatio, ait Apostolus Paulus, iustitiæ, qua donati sumus in Baptismo, cum iniquitate? Est enim concupiscentia omnium virium corruptio contra ordinem a Deo in nostra natura institutum, hoc est, contra illam æquitatem & iustitiam in qua conditus est homo, quam & naturalis ratio naturæ hominis iudicat esse consentaneam. Definiunt enim & philosophi, quod bonum hominis est secundú rationem esse, & operari: naturale est enim & æquissimum, quod pars inferior menti obediat: & iniquum ac ordinis peruersio, quod reluctetur & repugnet: quod & Aristoteles, Cicero, Plato, & alij Philosophi Ethnici ex naturali rationis lumine cognouerunt. Nam in tertio libro de anima, dicit peruersum esse, quod natura superius & præstantius plerunque ab inferiori superetur, vincatur atq; rapiatur: quod fieri dicit apud incontinentes, cum tamen in sphæris cælestibus superior rapiat inferiorem, & hæc sequatur semper. Et August. lib. 4. contra Iulianum ca. 12. citat Ciceronem in 3. lib. de Repub. grauiter conquerentem aduersus naturam, quòd hominem, non vt matrem, sed vt nouerca in vitam ediderit: de quo dicit, quòd rem vidit, causam nesciuit, cur tam graue iugum esset super filios Adam à die exitus vsque ad sepulturam impositum: quia sacris, inquit, literis non eruditus, ignorabat originale peccatum: idemque grauiter improbabat libidinem, tamquam naturæ hominis dissentaneam, nesciebat tamen vnde hoc acciderit, quod caro aduersus spiritum concupisceret: vocat autem libidinem Cicero, quam scriptura concupiscentiam: Plato autem voluptatem. De quo etiam Augustinus cap. 14. & cap. 15. de ijsdem inducit iudicium Platonis. Iniquitatem igitur vocat B. Ambrosius vitia, quæ nascendo contraximus, non talem cui supplicium debetur, nec peccatum propriè dictum: sed vt interpretatur B. Augustinus, talem iniquitatem, quæ contra æquitatem est, hoc est ordinem in natura diuinitus institutum, qui & naturæ est consentaneus: talis est iniquitas, quod caro aduersus spiritum concupiscat: quamuis adsit in nostra renouatione iustitia qua iustum est, vt aduersus carnem spiritus concupiscat. Et hunc intellectum verborum Ambrosij claré docet lib. 2. contra Iuli. Quátum, inquit, ad nos attinet, sine peccato essemus, si nunquam ad malum consentiremus: & alio loco eiusdem libri, Manent vitia, sed

non talia, quę peccata dicenda sint. Nō est vrgendum hoc verbum iniquitas, quo vtitur Ambrosius cōtra veritatem & mentem eius, quando de ea clarè constat (vt patet ex superiùs ex eo citatis) quòd non moneat peccatū propriè dictum in renatis. Et ne quis offenderetūr hoc verbo, interpretatur ipsum B. August. qui & ipse vocat concupiscentiam iniquitatem ca. 8. 6. libri contra Iulianum, & ca. 3. 5. libri, sed secundum quòd interpretatus fuerat, verba B. Ambrosij, quomodo ibidem dicit, quod iniustum esset obtemperari a seruo ei, qui non obtēperarat Domino suo, hoc est indecens, indecorum. Sententia autem B. Augustini de hac concupiscentia, quod in renatis peccatum nō est, manifesta est & obuia legenti libros, quos scripsit contra Pelagianos, Celestium & Iulianum, & verè non obscura est, vt ait Caluinus, eius super hoc confessio, vt patere potest ex multis locis superius citatis, propter quæ veritatis euidentia conuictus scribit in sua institutione ca. 3. Neq; ab hac doctrina videlicet, quod concupiscentia peccatum manet, tantum discedit August. quantum in speciem apparet, dum inuidiam plus æquo reformidat, qua eum grauare studebant Pelagiani, à peccati nomine interdum abstinet, nec vllam apparentiā faciunt loca, quæ adducit hic Caluinus, quod fuerit in sententia alia. Et loca hæc, quæ contra patres adducit, eorum atq; Catholicæ mag(is) subscribunt sententiæ: loquitur enim in eodem libro ad Iulianum. Iam percēpis, inquit, in baptismate omnium fieri remissionem peccatorum, & cum baptizatis quasi ciuile bellum interiorum manere vitiorum. Non enim talia sunt vitia, quæ iam peccata dicenda sint, passiones sunt, vitia sunt frenāda, cohibenda & sananda sunt, sed dum curantur, infesta sunt. Quid igitur cōtra patres faciunt, quæ citas ex August. videlicet, quòd lex peccati in baptismate remittitur, non finitur? Imò quòd non desinunt hæc vitia, quā diu hîc viuimus, & quod soluto reatu, concupiscentia maneat, quando non manet, vt ipse ait, peccatum, dimittitur enim vt peccatum non sit, neq; maneat, & mortuum reatu peccatum, peccatum non est, sicut nec homo mortuus, est homo, quamuis mortuū adhuc rebellet, donec sepulturæ perfectione sanetur: discedente enim, ait, hinc anima pia, hæc vitia peribunt, nec in resurgente redibunt, in carne quidem habitat peccatum, sed prohibitum est ne regnet, sed peccatum secundum tropum, sicut eodem loco intelligit Apost. Paulus, sic interpretante B. Augustin.

*Loca Augu. à Caluino allata à Catholicis stāt.*

*Caluinus.*

CAeterum ex multis locis vnum opponere sufficiet, qui videtur data opera ad refutandum eorum vanitatem conscriptus. Nam Augustin. libro aduersus Iulianum 5. nominatim tres causas enumerat, cur peccatum vocetur etiam in renatis. Verba sunt.

*Vt cæcitas cordis peccatum est, quo in Deum nō creditur, & pœna peccati, qua superbum cor digna animaduersione punitur, & causa peccati, cū aliquid cæci cordis errore committitur, ita concupiscentia carnis, cui resistit bonus spiritus, & peccatum est quia illi inest inobedientia aduersus dominatum mentis, & pœna peccati, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati, defectione consentientis, vel contagione nascentis. Significationem verò quam veteri Ecclesia fuisse incognitam Synodus declarat, primo loco hic poni à tritissimo antiquitatis teste, nemo est, qui non videat.*

Falleris hic Caluine, vel (quod verisimilius est) lectorem indiligentem & incautum fallere moliris, non hic tres causas enumerat Augustinus, cur concupiscentia peccatū vocetur: sed quia dixerat lib. 1. de nupt. & concup. quòd carnis inobedientia inobedienti homini dignissime esset retributa, quia iniustum erat, quod obtemperaretur à seruo suo, id est, à corpore suo, ei qui nō obtemperauerat domino suo, concludebat Iulian. carnis concupiscētiam esse bonam & laudabilem: quemadmodum si persona aliqua peccatorē affligeret, & ex Dei mandato scelus vlcisceretur: Ostendit igitur ex scripturis B. Augu. quod malum esse possit & peccatū, quod peccati pœna est & supplicium, quodq; propterea & carnis concupiscentia peccatū esse possit, quamuis simul & supplicium sit peccati. Scopus igitur disputationis inter August. & Iulianum in hoc cap. est, quòd pœna peccati non semper bona sit & laudabilis, sed possit esse peccatum. Quòd autem triplici ex causa concupiscentia appelletur peccatum, extra disputationem est: nec declarat Synodus, sicuti nec August. significationes peccati, quarum ne meminerunt quidem: nec Synodus dicit aliquam veteri ecclesiæ fuisse incognitam, & ita mera calumnia est, quòd dicis significationem verbi, quam veteri, inquis, ecclesiæ fuisse incognitā, synodus declarat primo loco poni ab August. Habet enim decretum hoc modo: Hanc concupiscētiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta synodus declarat ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis sit peccatum, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Lege decretum synodi, & confer cum verbis Caluini, videbis multas calumnias impingi sacrosanctæ Synodo. Sed verba Augustini expendamus, an faciāt pro causa Caluini, an potius pro patribus: & quia obscura sunt, ex planioribus eius sententijs intelligentiam colligere oportet. Concupiscētia, inquit, carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus, peccatum est, quia inest inobedientia contra dominatum mentis, sine cuius accessione, concupiscentia nec peccatum esset, nec vitium in homine: sed vt in pecoribus naturalis proprietas, dominatus itaque mentis facit eam malam esse in homine, quæ laudatur in pecoribus, & hoc est, quod hic dicit beatus Augustinus, Concupiscentiam peccatū esse, quia inest ei inobedientia. Potest autem hic intelligi concupiscentia

*Caluinus fallendi studio Augustinum torquet.*

*Augustinus Caluino adeò non suffragatur vt aduersetur prorsus.*

habitua-

habitualis, quam docuerat esse peccatum originale: potest intelligi & actualis, desideria videlicet mala, quæ peccata sunt, si mentis accedat consensio: intelligi etiam potest inobedientia actualis & habitualis & dominatus mentis intelligitur mens ipsa quæ domina est corporis, vel eius dominatus, ius scilicet & authoritas dominandi seu imperandi. Si autem actus intelligantur vel habitus vt hos complectuntur, sicut quidam intelligunt, extra scopum disputationis est tota hæc Augustini sententia. Concupiscentiæ autem habituali de qua agitur, & quæ peccatum est originale, inest inobedientia tanquam causæ effectus, ad quem inclinat: excitat enim desideria aduersus mentem dominam suam, eiusque imperium, & imperandi authoritatem. Hac autem ratione concupiscentia carnis semper mala est, hoc est, indecens & disconueniens naturæ & rationi hominis, quæ tamē in pecoribus laudabilis est, quia non habet mentem in eodem supposito coniunctam, cui aduersetur, vt docet B. August. lib. 4. contra Iulianum cap. 14. vbi ex hac causa malam nominat concupiscentiam in homine, non peccatum. In isto verò capite quod citat Caluinus, dicit & peccatum esse, quamuis pœna sit peccati: sed quia contra Iulianum disputat, qui concupiscentiam vt diximus, dicebat bonam esse & laudabilem, non malam. Igitur nihil refert in hac cum Iuliano disputatione, an concupiscentia propriè peccatum sit, an mala tantùm, & ideo solum peccatum, quia deformitas est vitium & dehonestatio naturæ primitus in Adam conditæ, & ab institutione deuiatio. Non igitur ex hac Augustini sententia haberi potest quòd concupiscentia in renatis propriè sit peccatum. Nam renatorum ne meminit quidem, vt hic sit & tertia calumnia Caluini, quod Augustinū dicit tres causas enumerare cur cōcupiscentia peccatum vocetur etiam in renatis. Probat enim in genere ex scripturis, quòd tametsi concupiscentia sit pœna peccati, & iusto Dei iudicio inobedienti homini retributa, nihilominus sit mala & peccatum, hoc est vitium. Et secundum eius sententiam ante baptisma peccatum est, ob quod æternaliter homo damnatur: in renatis verò peccatum propriè nō est, sed ad agonē relinquitur, & virtutū, maximè humilitatis, exercitium. Virtus, inquit Apos. Paul. in infirmitate perficitur, illa præcipuè ad quam pertinet non extolli. Loquitur autem, vt diximus, B. Augustinus de concupiscentia in genere, sicut & de cæcitate etiam infidelium, quam tamen non semper peccatum esse propriè testatur Dominus Saluator, dum dicit apud Ioannem. Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent. Si tamen omnino contendatur, quòd intelligat de concupiscentia etiam in renatis, quāuis hoc nulla sermonis circunstantia conuincat, sed aduersetur, magis intelligendum erit accedente mentis consensione, vel negligentia. Nā idē ipse sæpè dicit vt superius patuit, quod aliter non est peccatū propriè, in ijsdē etiam aduersus Iulianū libris, Nō talia, inquit, sunt vitia, quæ peccata dicenda sunt, &c. Sine peccato essemus, si malo carnem inhabitanti nunquam consentiremus, omni peccato caret baptizatus. Incredibile est, quod in ijsdem his libris, quos aduersus eundem Iulianum scripsit, sibijpsi aduersaretur. Et quia propriè non aliud est concupiscentiæ inesse obedientiam contra dominatum mētis, quā carnem concupiscere aduersus spiritū quod 2. lib dixerat esse iniquum, sicut spiritum aduersus carnē concupiscere iustū dixerat & æquū: ideo etiam hoc sensu concupiscentia hic intelligi potest peccatum in renatis, inordinatio scilicet & naturæ corruptæ deformitas atque indecentia. Nec secundū mentem B. Augustini hæc causalis vera est: Cōcupiscentia peccatum est, quia inest ei inobedientia contra dominatum mentis, nisi generaliter intelligatur peccatum pro defectu, vitio vel deformitate naturæ, cum secundum eum in renatis peccatum non sit, & inesset homini si quē Deus crearet quales ex Adam nascimur, vt dicit in 3. lib. de libero arb. cum hac contra dominatum mentis inobedientia, & generaliter hic peccatum accipi, sufficit causæ, quam agit contra Iulianum, quo sensu in principio eiusdem capituli dicit iniustum esse, quòd obtemperaretur ei à seruo suo, qui nō obtemperarat domino suo, quod solum indecens est & simpliciter iussum, non iniustum. De homine tamen ex Adam nato, antequam renascitur, vera est secundum Augustinum hæc propositio causalis, intelligendo propriè peccatum. Vera est etiam si intelligatur (quod sæpè explicat) inobedientia cum mentis complacētia. Ex his patet quòd nihil soliditatis habet tota hæc deductio Caluini, sed sophistica est, ex falsis, ambiguis, & amphibologicis, & multiplicibus sententijs nō sine calumnijs procedens & ex eis contra veritatem, & patrum sententiam ac decretum concludens, quod tamen inuiolabile manet concupiscentiam, scilicet in renatis non esse propriè peccatum, sed sic aliquando ab Apost. nominari, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.

*Concupiscentia Iuliano bona.*

*Concupiscentia quo sensu Augustino peccatum.*

*Concupiscentia quo sensu contra dominatum mentis.*

AD maiorem intelligētiam eorum quæ dicta sunt de peccato originis & concupiscentia nobis ingenita sequentur aliquot propositiones. Quarum prima est: Firma & infallibili fide credendum est vniuersos homines ab Adā seminaliter procreatos, ex sua origine contrahere peccatum, & nasci filios iræ æternæ damnationi obnoxios, prout docet Apost. Paul. ad Rom. cap. 5.

Secunda propositio: Eadem fide credendum est, quòd virium rebellio & motiones inordinatæ, ignorātia, infirmitates, mors, & vniuersæ miseriæ, quas patiuntur, sunt pœna peccati, & non naturales hominis conditi conditiones. Nam per peccatum mors & ita in omnes homines mors pertransijt, vbi nomine mortis Apostolus complectitur vniuersas miserias, quibus sumus subiecti, de qui-

bus etiam Ecclesiast.cap.40. Et B.Iob, cap. 14. *Iob 14.* Homo, inquit, natus de muliere, breui viuēs tempore, repletur multis miserijs.

Tertia: vniuersa hæc mala potuissent esse naturales hominis conditiones & proprietates, vt si hominem creasset sine gratia & iustitia originali, quæ sola impediebat, ne hæc mala essent in homine, sine qua secuta fuissent principia naturæ, sicut & nunc sequuntur naturam ab ea destitutam, quemadmodū earum plurimæ sunt in cæteris animalibus. *Augustinus.* Istud enim supponit fieri potuisse B. Augustinus lib.3. de lib. arbit. cap.20. & sequentib. Nam sicut hominem à natiuitate cæcum facere potest, & verisimile est, quod pueri ex Adam, etiamsi non peccassent, sine scientia agendorum, & sine rationis perfecto vsu generati fuissent. Ita & sine gratia gratum faciente & iustitia originali, eum creare potuisset, & hæc omnia, imò & carentia iustitiæ, & ad malū pronitas solùm defectus fuissent naturales, nec culpæ nec pœnæ habuissent rationem. Non enim hominem creando necessariò eum fecit naturæ diuinæ consortem, spiritum suum ad inhabitandum communicando, nec filium, & vitæ æternæ hæredem, hæc enim omnia singulari sua largitate & misericordia, supra naturam ei est largitus.

Quarta propositio: Vniuersa hęc mala pœnæ sunt & supplicia peccati, sed magis concomitātia iustitiæ originalis carentiā, quàm à Deo taxata vel inflicta, vt docet B.Thom. 2. *B. Thomas.* quæst.164. art. 1. & de malo, q. 5. art. 4. qualis *Augustinus.* pœna est, de qua dicit B. August. lib. 1. confes. cap. 12. iussisti Domine, & sic est, vt pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus. Et ideò variè & diuersis modis inueniuntur in filijs Adæ, multi enim alijs in his calamitatibus secundum complexionum diuersitatem sunt miseriores.

Quinta: Sunt autem pœnę supplicia & effectus, nō solùm peccati Adæ, sed & proprij, & proximorum parentum, horum enim omnium peccatum, quod in origine contraxerunt, sequuntur, à solo tamen Adam eiusque peccato originaliter habēt, quòd pœna sunt vel peccata. Nam si referantur ad proprium peccatum, vt in quolibet est, vel ad proximorum Parentum peccatum, solū defectus sunt naturales, non pœnæ, vel culpæ: & hoc sensu dicit B. August. quod paruulus cōtrahit meritum pœnæ, quodq; iniustum esset Dei iudicium, si paruuli innocentes mortē traherent sine meritis, lib. 3. contra 2. epist. Pelag. cap. 4. & lib. 6. contra Iulianum cap. 4. & lib. 3. ca. 18. *B. Thomas.* Et B. Thom. in 2. Sententiarum, distinct. 20. quòd peccatum originale non transfunditur per modum meriti, sed traductionis tan- *Augustin.* tum. Nam B. Augustinus intelligit meritum pœnæ indignitatem & conditionem, quam pœnæ sequuntur: & B. Thom. quòd transfunditur nō per modum meriti, cui propriè hæc mala respondeant & infligantur, esse autem supplicia inobedientię primi parentis, testa- *1. Corint. 15.* tur Apostolus Paulus in epistola ad Corint. Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Per vnius hominis inobedientiam in omnes homines in cōdemnationem, & per vnum hominē in omnes homines mors pertrāsijt. Et inter has pœnas concomitantes videri posset ponenda esse carētia diuinæ visionis, quæ sequitur carentiam iustitiæ & gratiæ gratum faciētis, quæ vt filium ita & hæredem facit æternæ hęreditatis. Non enim irrogari videtur paruulis sine baptismo decedentibus ob culpæ malitiam, sed magis ob indignitatem & incapacitatem eius.

Sexta: Certa fide tenendum est, quod peccatum originale, & vniuersa peccata actualia in Baptismo remittuntur: non solum vt imputentur in gratiam Christi ad supplicium, verùm etiam vt tollatur omnis deformitas culpæ, omnis macula, & culpæ ratio, omnisque reatus & dignitas supplicium sustinendi: & similis fit remissio in pœnitentia perfecta dicēte Propheta Dauid: Lauabis me, *Psalm. 50.* & super niuem dealbabor: & Esaiæ 1. cap. Si *Esa. 1. cap.* fuerint peccata vestra sicut coccinum, sicut nix dealbabuntur: & si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt: & apud alium Prophetam testatur Dominus, quòd non recordabitur iniquitatum impij, qui se *Ezech 18.* à peccatis auerterit. Tollit enim remissio peccati in Baptismo & perfecta pœnitentia, quicquid mali per peccatum accessit in anima: remissio enim peccatorum maior est & perfectior, ampliusque complectitur, quàm peccata ad supplicium non imputari: sicut maius est iustificari, quam peccata non imputari, de quo Oecumenius & Theophilactus circa locum Apost. ad Rom. 4. quemadmodū *Oecumenius Theophilact.* & Dauid beatificationem hominis dicit, cui Deus imputat iustitiam absque operibus, beati quorū remissæ sunt iniquitates. Videtur, inquit OEcumenius, alienum quodammudo testimonium. Neque enim habet, Beatus cui fides ad iustitiam absq; operibus imputatur, attamen est admodum conueniens. Nam si beatus est, cui peccata secundum gratiam remissa sunt, terque, quaterque, certè beatus est, quem Deus secundum gratiam iustificauit. Non autem potest peccatorum fieri remissio sine iustificatione, cum per peccatum iustitia & gratia amittatur: & ideò non perfecta fit eius remissio, quousque non fuerint reparatæ.

Septima: Peccatum originale non est peccatum illud, quo Adam per inobedientiam transgressus est pactum Domini: hoc enim transfundi non potest, cùm fuerit actus Adæ personalis: sunt enim actiones suppositorū: & ideo eius personam excedere non potuit, nec in posteros transfundi, nisi secundū suos effectus, carentiam videlicet gratiæ Dei, iustitiæ originalis, & aliorum beneficiorum, quæ pro se & tota posteritate acceperat, nec magis transgressio hæc secundum se, & id quod erat, transfundi poterat, quam proximorum parentum peccata: dicimur tamen illa transgressione esse pręuaricati, sed in Adam solùm, non in nobis ipsis, & hoc sensu,

quod

quod hæc transgresio inobedientiæ Adę nobis imputatur, nō solum ad supplicium, sed & ad culpam: non quidem quòd hæc transgressio sit peccatum nostrum, à quo formaliter simus & dicamur peccatores, quanuis denominatione extrinseca, prout intelligere videtur Ambrosius Catharinus, & Albertus Pighius: sed quia per eã, vt supplicio sumus obnoxij, ita & culpæ, per quam sumus intrinsecè peccatores. Dicit enim Apostolus, Per inobedientiam vnius hominis peccatores cō stitutos esse multos, sicut per vnius obedientiam, iusti constituuntur multi: iusti autem constituuntur intrinsecè per spiritum iustitiæ inhabitantem. *Apost. Paul.*

Octaua: sicut Adam ea sua præuaricatione factus est peccator, & in multas venit calamitates, ita & nos ea eadem & per eadem nascimur, non solum miseri, carentes iustitia originali, rectitudine ac ordine vitium animæ: sed & peccatores & rei æternæ damnationis per eorundem absentiam, sic quod carentia ista non solum pœna & effectus peccati est, sed etiam culpa & peccatum: non quo peccamus, sed quo formaliter sumus peccatores.

Nona: Quemadmodum Adam factus est peccator, & Dei inimicus, ex eo, quòd peccādo habitualiter à Deo est auersus, eum fontem aquæ viuæ relinquendo, & se conuertendo ad creaturam vxorem suam, & fructum veritum: ita & nos nascimur peccatores, quia habitualiter à Deo nascimur auersi, & ad cōmoda nostra, & bonum commutabile propensi. Consistit autem hæc auersio in Adam, & in nobis in iustitiæ huius & gratiæ carentia. Non enim Adam positiuè & formaliter per Dei tanquàm finis refutationem ab eo est auersus, sed ex consequenti ad creaturam se conuertendo, quam conuersionem secuta est gratiæ & iustitiæ originalis priuatio, & ita à Deo auersio: Et quia pro se & posteritate acceperat gratiam & iustitiam, eius carentia ea peccato profecta, constituit eum, in quantum eius persona per eum ordinata erat, constituit & peccatores vniuersos eius filios, in quibus tamen carentia ista prior natura est cōuersione & pronitate ad malum. Nam ad iustitiæ priuationem vires hominis ordine ad bonum virtutis destituuntur, & sic destitutæ ad malum fiunt pronæ.

Decima propositio: Quamuis non solum per Adam, sed & per parentes proximos trāsfundatur peccatum originale, cùm naturam corruptam in filios traducant, ea sola tamen Adæ inobedientia naturæ corruptio, siue iustitiæ carentia constituit nos peccatores, & rationem habet culpæ siue peccati, & non ex aliquo parente proximo, in quibus personales sunt gratia & iustitia, quam in baptismo & pœnitentia suscipiunt, & ita in posteros transfundi non possunt: rectè enim B. Tho. scribit 12. quæst. 81. artic. 2. ad 3. argumentum, quòd solùm primùm Adæ peccatum naturam humanam corrupit corruptione ad naturam pertinente, hoc est, ad vniuersam eius posteritatem, donum videlicet iustitiæ tollendo, quod non Adæ tantùm, sed toti naturæ humanæ ea eo propagandæ saltem virtualiter erat datum: alia, inquit, peccata nostra naturam corrumpunt, sed corruptione ad solam personam pertinente, propter quod in filios transfundi non possunt: nulli enim nunc, nec post Adam data est iustitia, vel quoduis aliud donum ad salutem conducens, nisi pro eius persona tantum: & ideò alia peccata post primam Adæ præuaricationem, sicut transfundi non possunt secundū actiones, in quibus consistunt, ita nec maculare possunt, immundos aut iniustos facere eos, quos generant, vt sic propriè post primā Adæ inobedientiam verificetur, Iustitia iusti super ipsum: & Iniquitas impij super eū: &, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: quod de solo Adæ peccato verum non erat, & ideò iniqua erat Iudæorum de patrum suorum peccatis querimonia, quòd comedissent vuam acerbam, & dentes eorum stupescerent. Impossibile enim est, vt dicit beatus Thomas, quòd aliud peccatum, quàm primum Adæ transfundatur: & ideò si in naturalibus Adam fuisset creatus, vel gratiam sicut modò nos omnes, pro sua tantum persona accepisset, nullum potuisset in filios transfundere peccatum. Oportet igitur peccatum originale consistere in defectu proprietatis naturalis: & quia sola gratia, iustitia, siue rectitudo hominis erat hoc modo naturalis, quòd naturæ Adæ, hoc est, toti eius posteritati in eo data erat, necessariū est, quod in eius priuatione aut carentia, prout tamen ex peccato inest, & his, quæ eam sequuntur in viribus animæ virtutis & vitij capacibus, originale consistat peccatum: quod & docet Concilium Arausicanum, & post ipsum Tridentinum, dum interpretatur peccatum originis esse mortem animæ, quam certum est fieri ex priuatione vitæ, & ita ex carentia gratiæ, quæ per spiritum inhabitantem concessa, animæ est vita. Et quamuis carentia gratiæ, sicut & concupiscentia & virium hominis corruptio secundum se, & vt in paruulo, considerare, nullam vt diximus habere possint peccati rationem: si tamen referantur ad Adæ transgresionem quam sequuntur, peccati rationem habent, & peccata dici possunt. Ex cuius inaduertentia natus est error Ambrosij Catharini & Alberti Pighij, si tamen error dicendus est, & non potius inconsideratio, quod solum peccatum transgresionis Adæ originale est peccatum, quòd nascendo secundum eos contrahimus: non transfusione, sed extrinseca tantum denominatione: quodque nihil est in paruulo recenter nato, quod odit Deus, vel rationem possit habere peccati. Considerat enim iustitiæ carentiam, concupiscentiam, & alia, quæ illam sequuntur, solum in relatione ad næscentes: secundum quam nec pœnæ, nec culpæ rationem habere possunt, prout superius ostendimus docuisse etiam B. Thomam. Et solum considerauerunt rationem peccati, *Thomas.* *Concilii Arausicanum.*

secundum quam dicimur peccare & legem transgredi: non eam secundum quam dicimur peccatores, de quo diximus etiam superius.

Vndecima propositio: Non est eadem peccati ratio qua dicimur peccare, & ea a qua dicimur peccatores: a legis enim transgresione, sumus peccantes, non peccatores propriè formaliter, sed causaliter tantùm. Nam legis trãsgresio peccatores facit, & ideò peccatũ originale per quod nascimur peccatores, sicut non est actio, ita nec alicuius legis transgresio: quamuis sit deuiatio à lege secundũ quam ad Dei imaginem homo institutus est & creatus. Sed quia hæc lex, regula est, & ratio in mente diuina, secundum quam hominem condidit, non est directiua vitæ & actionum eius: quaproter non obligat, nec constituit ab ea deuiantem peccatorem. Et B. Augustin. dicens 16. de ciuitate Dei, ca. 27. Quòd paruuli non propriè, sed originaliter nascũtur peccatores, vt in eis etiam verum sit, præuaricatores æstimaui omnes peccatores terræ, quodq; omnes legis alicuius præuaricatæ sunt rei, qui aliquo peccato tenentur obstricti, intelligit eos præuaricatos esse & transgressos legem siue testamentum Dei, Adę datum in paradiso: sed transgressos non in se, sed in Adam, dicente Apostolo: In quo Adã scilicet omnes peccauerunt, & non docet originale peccatum esse transgresionem alicuius legis, sed in paruulo contrahi, quia in Adam peccauit: quapropter dicit non esse sine præuaricatione, quam est secutum. Deuiatio tamen a regula siue lege, secũdum quam ad imaginem suam Deus hominem creauit, constituit vitium naturæ, & nõ peccatum ad supplicium imputabile, nisi in quantum voluntaria est, & tunc solum ad illud supplicium, quod exclusisset iustitia vel donũ secundum, quod ab institutione declinat & deficit. Et sicut in Adã nullus habitus positiuus, nec qualitas aliqua secuta est eius transgresionem & iustitiæ carentiam: ita nec nobis quando nascendo originale peccatum contrahimus: & si Adæ transgresionem qualitas aliqua positiua fuisset sequuta, personalis fuisset sequuta, personalis fuisset, nec potuisset trãsfundi, sicut nec vitiosę qualitates proximorum parentum, & sola iustitia originali sublata quæq; vires ad propria habiles & pronæ feruntur, sicut feræ bestiæ sublato & soluto freno quo arcebantur, nec opus est aliqua qualitate impellente ad illicita desideria in nobis, sicut nec in huiusmodi bestijs & difficile est intelligere vnam aliquã qualitatem ad diuersa desideria in omni vitiorũ genere inclinare, & ideò superuacanea esset, nec vlla eius caussa asignari posset, nisi Deus, quo authore nemo fit deterior.

*Augustinus.*

Duodecima: Quemadmodum iustitia originalis, primò mentem, totumq; hominem Deo subijciebat, & deinde voluntatem, omnesque vires inferiores ordinabat ad bonũ virtutis, ita ea ablata mens tota totusq; homo à Deo, eiusque obedientia auersus est, & voluntas ac reliquæ vires ordine suo destitutæ ad sibi propria ac commoda factæ sunt habiles & propensæ: & ideo peccatum originis primò consistit in gratiæ ac subiectionis carentia, & deinde in voluntatis ad sui amorem, omneq; malum pronitate, & tertio loco in virium inferiorum facilitate & procliuitate ac sibi commoda, quæ duo posteriora peccatura: [illegible] habere non possunt, nisi a carentia gratiæ gratum facientis & subiectionis erga Deum, siue ab eo auersione habituali, inquantum scilicet hanc sequuntur ex Adæ peccato contracta: gratia autem restituta peccati rationem habere non possunt, nec ipsius quidem iustitiæ originalis carentia ex ea parte, qua ab hac gratia differebat, hoc est, vt partem sensitiuam in ordine continebat, sicut nec iustitia hac parte sine gratia propriè virtus erat. Perdita autem iterum hac gratia baptismali, quamuis sint cum gratiæ carentia, nec tamen sunt, nec denominari possunt peccata, quãuis ex Adæ peccato nata sint, eò quod nõ cũ illa carentia, quæ ex eius peccato, sed proprio secuta est, maneant. Rationem autem peccati solum habent in quantum sunt cum carentia gratiæ ex Adæ peccato secuta.

Decima tertia Propositio. Ex dictis patet, quòd erronea est sententia Ioannis Caluini, quòd peccatum originale consistit in qualitate positiua, accendente & inflammante ad omne malum: ita enim ait in sua institutione, cap. de Baptismo: Hæc, inquit, peruersitas, nunquam in nobis cessat, sed nouos asiduè fructus parit, ea scilicet, quæ ante descripsimus, opera carnis, non secus atq; incensus fornax flammas & scintillas perpetuò efflat, aut scaturigo aquam sine fine egerit: testatur enim & docet contrarium B. Aug. lib. 6. contra Iulian. Inest, ait, homini malum, etiam præter istum actum, id est, præter hunc motum, vnde scilicet surgit hic motus, quẽ motum dicimus desiderium. Declarat enim concupiscentiam actu manere in baptizatis, quia manet secundum mala desideria, quæ cõmouet. Nõ enim, inquit, semper est desiderium, contra quod pugnemus: sed si tunc non est, quando non occurrit, quod concupiscatur, siue animo cogitantis, siue sensibus corporis fieri potest vt insit qualitas mala, sed nulla sit tentatione cõmota: sicut inest timiditas homini timido, & quando non timet. Cùm verò occurrit, quod concupiscatur, nec desideria mala nobis etiam nolentibus commouentur, sanitas plena est. Vocat autem concupiscentiam, qualitatem malam, quia per modum qualitatis se habet: de quo B. Tho. quęst. 82. arti. 1. Hic docet B. Augustinus nõ semper esse desiderium cõtra quod pugnemus, quando scilicet non occurrit, quod concupiscatur. Non igitur esse potest peccatum originale, siue concupiscentia, quasi incensus fornax, qui flammas & scintillas perpetuò efflat. Aptior est comparatio, quam facit B. Anselmus, cap. 5. De conceptu virginali. Nam quemadmodum, ait, indomita fera, ruptis vincu-

*August. lib. 6. contra Iulianum.*

*Anselmus de concept. virg. cap. 5.*

vinculis, discurrendo fertur: & cum nauis, si gubernator dimisso gubernaculo dimittit eam ventis & motibus maris, vagatur & innehitur in quælibet pericula, dicimus, quia hoc facit absentia catenæ vel gubernaculi, quoniam si adesset, facerent ne fæuiret fera, aut periret nauis. Ita cùm malus homo fæuit, & in quælibet animæ suę pericula impellitur: clamamus, quia hoc operatur iniustitia, non quòd ipsa vlla essentia sit, aut faciat aliquid: sed quoniam voluntas, cui subditi sunt omnes voluntarij motus totius hominis, absente iustitia diuersis appetitibus impulsa, se & omnia sibi subdita in multimoda mala leuis & effrenata, & sine rectore præcipitat: quod totum institia, si adesset, prohiberet ne fieret. Nam etsi pronitatem concupiscendi eiusq; desideria qualitas habitualis ad malum inclinans sequi possit: quia tamen nasceretur ex huiusmodi actibus, personalis esset, nec posset transfundi. Ex quibus omnibus patet omnium peccatorum etiam venialium, vt etiam superius diximus, minimum esse peccatum originale, minimumq; habere culpabilitatis, nec eadem ratione dici peccatum, qua peccata alia, vt dicit beatus

*B. Thomas.* Thomas in quæstionibus de malo materia 4. quęst. 1. ad 4. argumentum. Ex quo infert Ioannes Capreolus eius defensor, quòd hoc peccatum non vniuocè, sed multum æquiuocè dicitur peccatum cum peccatis actualibus, cùm ratio peccati propriè consistat in deordinatione actus, non naturæ nec agentis.

*Quid concupiscentia.* De concupiscentia, quæ est peccatum originale, vel potius eius effectus, sit hęc prima propositio.

Quamuis secundum vsum sacrarum scripturarum & rationem nominis concupiscentia sit bonarum æque ac malarum rerum appetitus, libido tamen in homine semper mala est. Nam concupiscentia secundum Aristotelem in primo lib. Rhetoricorum, est appetitus siue desiderium delectabilis: delectamur autem in bono & malo, turpi & inhonesto, sicuti & vtraque amamus: & appetitus sensitiuus in irascibilē distinguitur & concupiscibilem. quarum concupiscentiarum passiones quędam sunt laudabiles, aliæ vitu-

*Sap. 6. Psal. 18. Galat. 5.* perantur. Sapiens enim dicit, Quod concupiscētia sapientię deducit ad regnum perpetuum. Et Propheta: Cōcupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Et Apostolus Paulus: Spiritus concupiscit aduersus carnem: quas concupiscentias certum est bonas esse: frequentius tamen scriptura sacra atque Doctores ecclesiastici in malam partem hoc nomine vtuntur: quod cognosci poterit ex circonstantijs, vel adiectione rerum de quibus est concupiscentia: vt B. Ioannes in

*1. Ioan. 1.* prima epistola: Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ est concupiscentia honoris & gloriæ: de qua in genere dicit, quod non est ex patre, sed ex mundo, qui transibit & concupiscentia eius. Et Iacobus Apostolus: Vnusquisque tentatur *Iacobi. 1.* a concupiscentia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia cū conceperit, parit peccatum. Et beatus Petrus: Fugientes, inquit, eius quæ in mundo est concupiscentiæ cor- *2. Petri. 1.* ruptionem. Et beatus Paulus subindicat aliquam concupiscentiam bonam esse, quando iubet mortificare libidinem concupiscenti- *Coloss. 3.* am malam. De libidine autem docet beatus Augustinus de malis tantū dici, ait enim cō *Augustinus.* tra Pelagianos, lib. 4. Hypognost. Sine dubio à libendo, hoc est, à libitu libido est nuncupata, sed non omne quod libet, libido est, in bono enim libitum, libido dici non potest, sed voluntas de ratione exoriens: in malo verò libitu, non voluntas, sed voluptas est quā fecit transgrediēs protoplasti voluntas. Differt & hoc libido à concupiscentia, quod est *Differt præterea libido à concupiscentia.* amor ad se recuruus, & priuatus, siue voluntas propria, qua amamus aliud à Deo irreferibiliter ad eum, & bonum virtutis, quam voluntatem sequitur concupiscentia siue desiderium: & in hoc conueniunt, quòd ambo sunt circa obiecta sensibilia & spiritualia: Quāuis vt dicit B. Aug. lib. 14. de ciuitat. Dei. *Augustin. cap. 15.* Cum multarum libidines rerum, tamen cum libido dicitur, neque cuius rei sit additur, non solet animo occurrere, nisi illa qua obscœnæ partes corporis excitātur, cum tamen sit generale vocabulum omnis cupiditatis. Nam & ipsam iram nihil aliud esse quā vlciscendi libidinem, veteres appellauerūt. Est igitur libido vlciscendi, quæ ira dicitur: est libido habendi pecuniam, quæ auaritia: est & gloriandi, quæ iactantia nuncupatur. Multę sunt variæque libidines, quarum multæ etiam habent vocabula propria, quædam autem non habent. Omnis autem libido est amor creaturæ in ea quiescens siue sit corporalis, siue spiritualis, in Dei dono faciens delectari, & largitoris obliuisci.

Secunda propositio: Secundum Aristotelem in primo libro Rhetoricorum & in 3. Ethicorum: Quædam cōcupiscentia est naturalis de bono scilicet; secundum sensum conueniente, per quod natura corporis sustentatur per cōseruationem indiuidui: quales sunt cibus, potus, & huiusmodi: siue per conseruationem speciei: & alia innaturalis, quæ est de eo quod per imaginationem vel intellectum apprehenditur esse bonum, quā uis naturæ corporis nōn conueniat, iudicat enim plerumque ratio bona, quæ sensus refugit, aut quæ eum superant: imò & alia quæ simpliciter homini sunt mala, cuius generis sunt honor, gloria, diuitiæ, virtus, sapientia. De qua duplici concupiscentia tractat beat*

*B. Thomas.* Thomas 1. 2. q. 30. & q. 77. explicans sententiā B. Ioannis: Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, quam Arist. naturalē vocat: & cōcupiscentia oculorum, quę est secundum apprehensionem boni delectabilis, & pertinentis propriè ad concupiscibilem: & superbia vitæ, quæ est concupiscentia honoris & gloriæ, & boni ardui, circa quod est virtus irascibilis, eam extendendo:



sicut

ſicut & concupiſcibilem ad mentem & voluntatem.

Tertia propoſitio: Concupiſcentia qua ſecuta eſt peccatum Adæ, & ab omnibus eius filijs cõtrahitur, eſt immoderatus appetitus delectabilis, hoc eſt, qui naſcitur ex libidine ſiue amore ſui priuato, in ſe quieſcendo, ſiue ſecundum ſenſum, ſiue voluntatem. Hęc enim rationis imperium præuenit, & eius ſerenitatem obnubililat. Nam cum mens noſtra ſe iungit deſiderio carnis, infirma inquit B. Ambr. redditur & languida, ſpiritualem perdit vigorem ſuumque patitur interitum, ſtimulat etiam & ſolicitat aduerſus dominatum mentis.

*B. Amb.*

*Quare cõcupiſcentia in brutis non ſit mala.*

Et ideo ſecundum Auguſtinum lib. 4. contra Iulianum cap. 5 Concupiſcentia ſiue libido in pecoribus mala non eſt, quia in eis non poteſt eſſe ſapientiæ concupiſcentia: neque enim eſt in brutis vlla natura ſuperior, quæ eſt ea carnis voluptate aut obnubilatur, aut naturalem ſuum perdit vigorem: & ideo ſecundum eam, caro in eis nõ concupiſcit aduerſus ſpiritum, cum non habeant rationem, qua Deo conditori ſuo vacent, obediant, & libid[illegible]aut illicitam diiudicent. Vnde & ſuper P[illegible]3. Dicit homini eſſe culpam, quod equo e[illegible] natura: non conturbat in eo voluptas, neque obtenebrat vim vllam. In homine autem præter vim ſenſibilem rationalis eſt animus, ad Dei imaginem conditus, qui capax eſt ſui creatoris & præcepti.

Quarta propoſitio: Hanc concupiſcentiã diſtinguit B. Ioãnes in concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, quæ ſecundum Auguſtinum in 10. li. confeſ. eſt concupiſcentia viſionis, quæ fit per oculos: refert enim eam ad curioſitatem: ab alijs tamen refertur ad cupiditatem rerum quæ exterius oculis proponuntur qualis eſt pecunia, & ornat' veſtium, & huiuſmodi: & in ſuperbiam vitæ, quæ eſt inordinatus appetitus, ſiue concupiſcentia excellentiæ. Ad quæ tria reducũtur omnes paſsiones, quæ ſunt cauſa peccati. Paſsiones concupiſcibilis ad duo priora, & omnes paſsiones iraſcibilis ad tertium.

*Gregorius de Arimino.*

Quinta: Quamuis Beatus Auguſtinus in libris contra Pelagianos, videatur definire concupiſcentiam carnis circa venerea, eſſe peccatum originale, quod in poſteritatem Adæ traducitur: ſicut eũ reuera ſenſiſſe ſcribit Greg. de Arimino circa diſtinctioné 30. verisimilius tamen eſt, quod concupiſcentia in genere, quæ ſequitur priuatum & proprium noſtri amorem, ſit peccatum originale, & eum hoc ſenſiſſe. Omnem enim hanc concupiſcentiam etiam oculorum, excellentiæ, & bonorum ſpiritualium ex Adę peccato cõtrahimus. Et ipſe in hypognoſtico docet totum hominé omnesq; eius vires eſſe corruptas & ex infirmitate per originem contracta, nos non videre quæ agenda ſunt: & ſi videmus, non delectari: & vires deeſſe ad implendum quod bonum eſſe intelligimus. Nec de ſola carnis concupiſcentia, verum eſt quod dicit Apoſtolus Paulus: Non quod volo bonum hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio: & Velle adiacet mihi, perficere autẽ bonũ non inuenio.

*Rom. 7.*

Inuiti enim in orationibus diſtrahimur, & pręoccupamur motib' ſuperbiæ, inuidiæ, & aliarum paſsionum. Loquitur tamen plerumq; B. Auguſt. quaſi ſola concupiſcentia carnalis peccatũ eſſet originale. Nam lib. 1. de peccatorũ meritis & remiſsione, cap. 9 affirmat peccatum originale carnalem concupiſcentiam in cõcupiſcibiliter genitis ab Adam, qui ea velut tabe quadam infecerit omnes è ſtirpe ſua genitos, ſimiliter cap. 39. & cap. 4. lib. 2. Nam perpetuò loquitur de concupiſcentia carnis, nõ rationis aut voluntatis: de ea inquã, quę in carne noſtra eſt, aut cõſperſa, aut ei innata, quã dicit legẽ mẽbrorũ repugnantẽ legi mentis, & manere in mẽbris corporis mortis huius, & habitare in carne noſtra. & ſæpè interpretatur carnẽ concupiſcere aduerſus ſpiritũ, quia anima per carnẽ concupiſcit: quemadmodũ dictũ eſt, Auris audit, & oculus videt. Quis enim neſcit ꝙ anima potius et per aurẽ audiat, & per oculum videat, lib. 10. de Geneſi ad litteram cap. 12. Quam opinioné ſequitur Gregorius, & ea probat ex eo quòd ſola hęc cõcupiſcẽtia à quolibet homine ea cõceptione contrahitur, nulla autem alia, nec concupiſcentia diuitiarũ, excellẽtię, aut rei alterius. Huic etiã inquit, atteſtatur, quod in his mẽbris ſingulariter poſt tranſgreſsionẽ parentũ indecẽs motus apparuit. De quo B. Auguſtin. 14. lib. de ciuit. Dei, cap. 16 & 19.

*Auguſtinus.*

*Ad prius argumentum reſponſio.*

*Ad ſecundũ reſponſio.*

Sed priori argumento reſpondetur, quod fortaſsis per frigiditatem naturæ inueniantur, qui ab hac concupiſcentia venerea ſunt immunes & alieni. Et ad ſecundum dicitur, quòd magis locutus eſt aduerſus Pelagianos de hac concupiſcentia, non quòd ſola ſit peccatum originale, ſed quòd importunior & violentior ac maniſeſtior eſt hic eius effectus. Inter omnes enim concupiſcentias fortior, vehementior, ac frequentior eſt ea quæ conſiſtit in coitu: vt ad opus illud perficiendum plus poteſtatis habeat libido, quàm ratio, vt docet beatus Auguſtinus lib. 14. de ciuit. Dei. Et corrupta eſt magis vis generatiua, quã alię hominis vires per peccatum originale: vt docet etiam Hugo de ſancto victore li. 1. de ſacramentis parte 8. cap. 13. quamuis prius infecerit voluntatem, quàm alias potentias.

*Hugo de ſancto Victore.*

Sexta propoſitio: Concupiſcentia hæc generalis priuatum conſequens amorem complectitur iram, inuidiam, & omnium virium animæ conuerſionem inordinatam ad bonum commutabile: & ita paſsiones iraſcibilis & concupiſcibilis: inter quas concupiſcẽtia vehementius mouet, & magis ſentitur: & ideò ei tanquam principaliori, & in qua omnes aliæ paſsiones quodammodo includuntur, attribuitur, quod ſi peccatum originale: & etiam vltra paſsiones partis ſenſitiuæ immoderatos voluntatis motus complectitur. Conſiſtit enim peccatum originale in omniũ viriũ defectu, iraſcibilis ſcilicet, concupiſcibilis, volũtatis, & rationis: ſicut docent

cent quatuor vulnera, ſecundum euangelium & interpretationem, venerabilis Bedæ, animæ inflicta.

Septima. Concupiſcentia non eſt originale peccatum propriè vt eſt animæ affectio ſeu paſsio, ſed vt eſt affectionalis qualitas: cùm enim non ſit actuale peccatum, non eſt actus ſiue motus animæ vel corporis: & rectiùs diceretur concupiſcibilitas ſiue pronitas, vel habilitas ad concupiſcendum. Eſt enim vitium quod paruulum habilem facit ad concupiſcendum adultum, etiam cõcupiſcentem. Sicut in oculo cæci vitium cæcitatis in nocte eſt, ſed non apparet: neque diſcernitur inter cæcum & videntẽ, niſi luce veniente. Sic in puero vitium eſſe non apparet, donec tempus prouectioris ætatis occurrat, de quo Auguſt. lib. 6. cõtra Iulianum, ca. 7. Ego, inquit, tanquam valetudinem malam ex origine vitiata, ingenitum homini dico vitiũ, quo caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Et ſuperius eodem cap. dicit affectionem eſſe malæ qualitatis, ſicut eſt languor. Affectio, inquit, eſt timere, affectionalis qualitas timidũ eſſe: ſicut aliud eſt iratus, aliud iracũdus, aliud ebrius, aliud ebrioſus: illę affectiones, iſtæ affectionales ſunt qualitates. Et cap. ſequenti: Ineſſe poteſt qualitas mala cõcupiſcendi, quando nulla tentatione cõmouetur, ſicut ineſt homini timido timiditas, etiã quãdo non timet.

*Auguſt. contra Iulianũ.*

Octaua: Quamuis diuerſæ ſint in nobis, vt diximus, ad malum pronitates, & ſecundum complexionum diuerſitatem in hominibus variæ: vnicum tamen ſunt peccatum originale, quod eas omnes complectitur, nec maius in ratione peccati in vno homine, quàm in alio, eò quòd culpæ rationem non habẽt, niſi à carẽtia originalis iuſtitię ad peccatum Adæ relata. Hac enim remota, ſub qua ordine quodam omnes vires continebantur, vnaquæque tendit in proprium ſuum motum, & tanto vehementius, quanto fuerit fortior. Contingit autem eſſe fortiores in vno quàm in alio, propter diuerſas corporum complexiones. Nõ igitur eſt ex ratione peccati originalis, quòd vnus ſit altero pronior ad concupiſcendum, vel iraſcendum, ſed ex diuerſa potentiarum diſpoſitione. Ex quo diſcimus hanc concupiſcentiam ex Adam contractam non eſſe ex ſua ratione peccatum ſeu culpam: tunc enim maior eſſet culpa, vbi eſt fortior & maior. Non magis autem culpabilis naſcitur vnus præ alio, quamuis miſerior, & maioribus obnoxius vitijs. Nam maius naturæ vitium eſt, vbi eſt maior ad concupiſcẽdum pronitas.

*Alius alio ad concupiſcendum pronior non ex ratione peccati originalis.*

Nona. Sicut mors, morbus, ſitis, & fames ſunt in nobis à Deo vindicante peccatum, non inſtituente naturam, ita & concupiſcentia ſiue libido quæ eſt peccatum originale, ſecundum quam diſtinctionem vtrumq; verum eſt. Deus enim, inquit Sapiens, mortem non fecit, & vita ac mors à Domino Deo eſt: non enim condidit naturam humanam, quæ haberet moriendi neceſsitatem, ſed talem vt ſemper viuere poſſet in pace & tranquillitate, ſed q̃a humanæ voluntati Deũ deſerẽti mors inflicta eſt, ipſa eſt a Deo eius inobedientiam vindicante: rebellio autem & concupiſcentia ſecutæ ſunt ablationem iuſtitiæ originalis: quam certum eſt à Deo factam eſſe in vindictam peccati, ſicut nobis peccantib⁹ tollitur gratia & virtutes. Et ideo B. Iob apud Deum conqueritur: Quare me poſuiſti contrarium tibi, & factus ſum mihi metipſi grauis? quod exponens B. Gregorius: Tunc, inquit, Deus ſibi contrarium hominem poſuit, cum homo peccando Deum dereliquit. Et venerabilis Beda exponens locum Ioannis de concupiſcentia, quod non eſt ex patre, ſed ex mundo, dicit quòd pugna vitiorum non eſt nobis ex Deo patre & conditore naturaliter inſerta, ſed mundi huius amore, quem creatori prætulimus, nobis accidiſſe probatur. Quod declarans beatus Thomas in 2. Sententiarum, diſtinct. 23. dicit quòd in infectione originalis peccati eſt conſiderare rationem culpæ & pœnæ: culpæ rationem habet inquantum ex inordinata voluntate primi parentis eſt conſecuta. Et hac conſideratione, ſicut actuale ipſius Adæ peccatum per quod voluntas eius deordinata eſt, non habet Deum authorem: ita nec ab ipſo eſt totus defectus conſequens, ſecundum quod culpæ rationem habet. Si autem conſideretur ſecundum quod deficit ab aliqua perfectione, ſic pœna eſt, cuius cauſa eſt Deus, non per inflictionẽ alicuius contrarij affligentis vel corrumpentis, ſed per ſubtractionem gratiæ, quam fuerat largitus. Et huiuſmodi pœnæ à Deo ſunt, non ſicut ab agente aliquid, ſed potius ſicut à non influente perfectionem. Quemadmodum enim iuſtitia homini miſericorditer a Deo data eſt, ita ei peccanti in pœnam eſt ablata: ſicut nunc nobis peccantibus relinquit nos ſpiritus Chriſti, ſuamque gratiam tollit. Eſt igitur hæc concupiſcentia à Deo vt remouente prohibens, hoc eſt tollente eius impedimentum: ſicut frangens trabem cauſa eſt deſcenſus corporis grauis q̃ illa ſuſtinebat. Remota enim, vt diximus iuſtitia, quæ omnia in homine pacabat, ſibiipſis relictę ſunt vires, & quæque ad ſuũ, non hominis, cõmodum & bonũ feruntur. Per ſe autem huius principiũ & cauſa eſt natura hominis, & iuſtitiæ carentia, quod cõcupiſcentia inordinata eſt & contra mentis dominatũ mouetur: ſicut certũ eſt de ei⁹ motibus, quod ab animæ viribus progrediũtur, eo quòd ſunt earum appetitiones & effectus, quæ mouere nõ poſſunt, nec appetere, niſi à Deo moueantur. Et ita ſicut hi motus, ſic & concupiſcentia à Deo eſt: ſed q̃ inordinatè mouentur, rationi reluctantes, à vitio naturæ eſt, non à natura, niſi vt deſtituta & orbata eſt iuſtitia. Sicut ruptis vinculis, ſuis viribus feræ ſæuiunt. Ex quibus patet quòd modo quodam hæc concupiſcentia a Deo non eſt, videlicet vt peccatum eſt, & ad Adę tranſgreſsionem habet relationem: & quod ab eo eſt, vt ſpoliante propter inobedientiam iuſtitia

*Iob. 7.*

*Gregorius.*

*Thomas.*

*Quo pacto cõcupiſcentia eſt à Deo.*

iustitia, quæ rebellionem impediebat, & etiam concupiscentia à Deo est, in quantum, vt diximus, naturam hominis sequitur, nec ab ea mali motus & appetitiones proficiscuntur, nisi Deo operante. Quòd autem immoderatè, vel contra spiritum mouentur à Deo, non est nisi vt peccatum vindicante. Habitualis autem concupiscentia tota est à Deo, cõtrarietatem appetituum in homine sequẽs, quos à Deo accepit. Ex quibus consequenter manifestum est, quid in ea & eius motibus Deo placeat, quid displiceat, & quid in eis odiat. Nihil enim odit eorum, quæ fecit, sed diligit vniuersa: solus autem impius, & impietas sunt ei abominabiles. Rectissimè igitur definiuit Concilium Tridentinũ, quòd in renatis, qui ex domo prioris patris, in aliam familiam & corpus Christi sunt translati, nihil est, quod odit Deus, nec hanc quidem concupiscentiam, quę per Baptismа peccatum & culpa esse desijt.

# ARTICVLVS TERTIVS.

*Pœnitentia Sacramentum, quod post Baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessarium, complectitur Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem.*

NOminatur hoc Sacramentũ à pœnitentia, tum quia consistit in actibus pœnitentiæ, vt docet Concilium Florentinum, sicut Baptismus in lotione. Complectitur enim, vt dicit Articulus, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, qui sunt actus pœnitentiæ, quando ordinantur ad placandum Deum, & delenda peccata: tum quod solis quos peccatorum suorum pœnitet administrari potest: & alijs exhibitum, non solum effectum non habet, sed nec rationem sacramẽti, quod ei peculiare est. Baptismus enim per se non requirit veteris vitæ pœnitentiã, vt de paruulis manifestum est, & de adultis, qui nullum admiserunt peccatum actuale: & si admissum est peccattum etiã mortale, ab impœnitẽte susceptus, verè sacramentũ est, & ad salutem valere incipit, cùm fictio veraci confessione recesserit, vt docet beatus

*Quid pœnitentia.*

Augustinus libro 1. de Baptismo contra Donatistas cap. 12. & lib. 3. cap. 13. Est autem pœnitentia secundum vsum Latini sermonis, displicentia & improbatio eius, quod fecimus, nostróue factum est consilio aut voluntate: quæ si efficax est, infectum faceret si posset, quod fecimus: quod cum fieri nequeat, impedit ne fiat, quod iussum est, & destruit, quod ex facto aut iussu est secutum, studetq; omnia in integrum & priorẽ statum reponere. Hæc enim est conditio voluntatis efficacis & pœnitentiæ operatoriæ. Pœnitentia igitur de peccato, ad quam peccatores hortatur scriptura, est huiusmodi displicentia & improbatio peccati, hoc est eius, quod male egimus contra legem Dei, cum proposito & studio destruendi ipsum, & totum, quod ex eo est secutum. Et est initium ac principium aliarum partium vel dispositionũ, quas hoc sacramentum complectitur. Nam qui efficaciter odit peccatum, ipsum destruere, & Deum placare studet, atque ideò media amplectitur, quæ diuinitus ad hunc finem sunt cõstituta. Ea autem hoc tempore noui testamẽti sunt Confessio & satisfactio. Nam alia ordinata erant tempore legis, vt patet Leuit. 3. & 4. Eadem enim virtus pœnitentiæ diuersa imperat media, quibus peccata & eorum affectus abolentur pro temporum diuersitate, sicut temperantia eadem nunc imperat cibo vti, a quo postea vult abstineri.

*Pœnitentia est donum Dei.*

TEstatur autem scriptura hanc pœnitentiam esse donum Dei: Act. 11. Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam, & 2. ad Timoth. 2. nequando Deus det illis pœnitentiam, &c. & Hier. 31. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostẽdisti mihi, percussi femur meum: Conuerte me, & conuertar. Et quamuis pœnitentia, quę est ad vitam & salutaris, sit cum fide & Dei amore: dubium tamen est apud doctores, an fidem & Dei amorem includat, siue ad ipsum conuersionem. Nam scriptura Acto. 3. ea ab inuicem distinguere videtur: Pœnitemini, inquit, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. & Act. 26. ait Paulus: Annunciabam vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deũ, digna pœnitentiæ opera facientes. Et alio loco docet damnatos in inferno pœnitentiam agere: & similiter Antiochum Regem. Nec nominis significatio aliud habet, quàm quod displiceat, quod factum est id, quod multis modis variãque ratione, & ob diuersa motiua contingere potest. Et Paulus à fide pœnitentiam distinguens, prædicabat in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Ait tamen 2. ad Corinth. 7. quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et hinc nascũtur quæstiones, an in pœnitentia ad quam hortantur scripturæ, peccati odium esse debeat propter Dei offensam, & ex eius amore atque ex fide: an verò sufficiat cognitio naturalis, & si ex eius amore, an tanquam super omnia amati, an sufficiat odium peccati, & ita eius pœnitentia, quia malum est & malè actum, an quia contra Dei legem, aut in eius irreuerentiam est admissum: ad quæ naturalis cognitio sufficit: an propter metum gehennæ, & amissam beatitudinem sufficiat pœnitere? de quibus tractabitur articulo sequenti. Quando autem in scripturis pœnitentia dicitur resipiscentia, à causa fit denominatio. Nam mutato iudicio practico, & improbato eo, quod prius fecimus, nascitur pœnitentia. Non igitur mirum si resipiscere dicatur mali facti sui pœnitens: omnis enim malus ignorat. & peccando errat: & sicut sapientia, ita & resipiscentia complectitur in

*Act. 3. Act. 26. Sap. 5. 2. Macha. 9. 2. ad Corint. 7. cap.*

sua

[illegible] ration[illegible] actum etiam affectus, pœnitenti[illegible]m amarum sapit peccatum: de quo Hi[illegible]erm. [illegible] 2. Scito & vide, quia malum & amarú est [illegible]liquisse te Dominum Deum tuum.

POenitentiam autem verè & proprié esse Sacramentum, hoc est signum sensibile ex Christi institutione efficax gratiæ: manifestè ostendunt verba domini, Ioannis 20 ad discipulos: Sicut misit me pater, & ego mitto vos: quo dicto insufflauit & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Instituitur enim à Christo in his verbis signum sensibile, cum remissionis siue absolutionis sententia voce pronuncietur, & gratię promissionem habent verba Remittuntur eis: incessabiliter *Leo ad Theodorum.* enim, inquit B. Leo in epist. ad Theodorum episcopum Forijuliensem, & semper interuenit suo operi Christus, nec vnquã his abest quæ ministris suis exequenda commisit. & B. Cyprianus in sermone de baptismo Christi: totius bonitatis author manum apponit visibilibus sacramentis & cõsecrationib. & li. 3. de dignita. sacerd. B. Chrys. Sententiá seruorum suorum Dominus ipse corroborat. Quòd autem idem Cypria. dicat dominú aliquando emendare seruorum suorum sententiam, epist. 2. quarti lib. & epist. 3. primi lib. q. que plerumque pax à non veris presbyteris verbis fallacibus prędicatur, intelligit quando suæ potestatis limites & commissionem excedunt, hoc est, quando non secundum spi*Hieronymus in Mat. ca. 16.* [illegible]us sancti directionem, & motionem ab[illegible]oluunt. De quibus & B. Hiero. in comment. super Matth. cap. 16. Istun., inquit, locum episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum sumunt supercilio, vt vel damnent innocentes vel soluere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotum sed reorum vitæ quæratur. Etsi obijciatur quòd verba absolutio*Ad obiectionem responsio.* nis non habent ex Christi institutione significationem remissionis peccatorum, sed ex humana nominum impositione: Respondetur, quod ex Christi promissione vel ordinatione efficacem habent significationem, speculatiuam verò ex nominú impositione.

INstituit autem his verbis Saluator etiam sacramentum Ordinis, quo ad actum eius secundarium, qui consistit in remittendo & retinendo peccata, & sacramentum pœnitentiæ secúdum eius partem formalem, quæ consistit in remittendo siue absoluendo à peccatis. Nec mirum videri debet, quando forma eius sacramenti in vsu & exercitio potestatis ordinis consistit, à qua etiam dependet efficacia & fruct⁹ eius. Retinere verò peccata ad potestatem ordinis magis pertinet quam ad sacramentum pœnitentiæ: cum sacramenta salutaré effectum operentur, & no animæ perniciosum. Manifestum igitur est, quod pœnitentia est sacramentum à Chisto institutú pro relapsis post baptismum. Nam Nouatiani ab Ecclesia iudicati sunt hæretici, quia negabant potestatem remittendi peccata esse in ecclesia apud sacerdotes, & ita sacramentum pœnitentiæ. Ligabant e*Ambrosius.* nim pœnitentes quos núquam à peccatis soluebant, sed ad Deum remittebant absoluendos. De quo D. Ambros. li. 1. de pœnitent. ca. 2. & 7. & lib. 2. ca. 2. Impossibile, inquit videbatur per pœnitentiam peccata dimitti: concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab eis ad sacerdotum officia transmissum est: & factum est possibile, quod impossibile videbatur. Nec habent aduersarij quod hic respondeant, nisi corrumpant verba Saluatoris pro suo instituto: & claues ac remissioné peccatorum contra omnium maiorum sententiam & verborum proprietatem ad ministerium verbi referant, de quo alio loco dicemus. Nimis enim clara sunt verba Euangelij, quàm vt hanc calumniam patiantur Non enim habent: Quorum annunciaueritis per Euangelium peccata remissa: sed Quorum remiseritis, remittuntur eis. Nam sicut filius hominis verè remisit peccata paralytico, & Mariæ Magdalenæ, Vt sciatis, inquit, quòd filius hominis habet potestatem dimittendi peccata, &c. ita hanc transfudit eandem, vt ait B. Chrysost. in sacerdotes, quos misit ipse sicut miserat eum pater. Et B. Leo epist. 69. hanc Ecclesiæ præpositis tradidit potestaté, vt & confitentibus actionem pœnitentię darent, & salubri satisfactione purgatos ad cõmunionem sacramentorum per ianuam reconciliatinnis admitterent. Et B. Cypriã. & Hilar. & post eos B. Bernard. in sermone 1. in die Apostolorum Petri & Pauli: & venerab. Hugo de S. Victore, li. 2. de Sacramen. parte 14. cap. 8. palam pronunciare audent, quòd sẽtentia Petri peccata remittentis pręcedit sententiam in cœlis: eò quod in cœlis remittatur peccatum ob ministerium, quo Petrus hic in terris absoluit. Considerant enim nó esse simpliciter dictum, Erunt soluta in cœlis: sed quòd interposita coniunctione Saluator ait: Erunt soluta & in cœlis. Ratum enim habet Deus in cœlis, quod per suum vicarium & officialem factum est in terris. Natura enim pręcedit sentẽtia sacerdotis absolutionem Dei in cœlis. Est enim verus & propri⁹ huius sacramenti effectus, vera peccatorum remissio, sicut & baptismi, prout definitum est in Concil. Florent. Credimus autem vnú baptisma in remissionem peccatorum, & non in annuntiationem remissionis tãtum, propter quod ea scripturis rectè docet B. Thom. 3. parte, quęst. 80. art. 4. ad secundum, quòd baptismus & pœnitentia sunt medicinæ purgatoriæ, quæ dantur ad tollendam febrem peccati. Et q. 79. art. 3. ad secundum, quòd ad baptismum non inconuenienter accedit, qui habet cõscientiá peccati mortalis, eò quòd baptismus habet rationem regenerationis, quæ non supponit viuum: & lotionis, quæ est ab immúditia. Et quia similiter sacramentum pœnitentiæ est peccatoris reconciliatio, & peccatorú remissio, pro ut ea hac sentẽtia Domini Saluatoris, docet Card. Caietanus in Quodlibetis, nó indignè ipsum

*In absolutione autem huius sacramenti forma consistit.*

*10. li. de dignitate sacerdotali*

*Leo epist. 69*

*Cyprianus.*

*Hilarius.*

*Bernardus.*

*Hugo.*

*Idem effect⁹ baptismi & pœnitentiæ.*

*Concilium Florentinum.*

*Thomas.*

*Caietanus.*

ipsum suscipit, qui mortalis peccati sibi conscius est, de quo poenitet quidem, sed nõ sufficienter suo iudicio, vt remittatur, nisi virtute sacraméti. Talis enim sicut per baptismum, ita & per sacramentum poenitentiæ reconciliari potest. Et quamuis, vt docet B. Tho.3.par.84.art.7.ad secundũ, in veteri lege, & in lege naturæ, aliqualiter erat sacramentum poenitentiæ: & idem q.86.ar.6. in fine: imò & alij, inter quos est wilhelmus de Rubione, docent distinct.14.4. Sententiarum, tẽpore legis fuisse verè & propriè sacramentum poenitentiæ, ad remissionem peccatorum actualium & mortaliũ institutum, eiusque ministrum fuisse solum summum sacerdotem, sicut & nunc tempore Euangelij. Et probant ex Apost. ad Heb.10. vbi ait, quòd in secundo tabernaculo, quod dicebatur, Sancta sanctorum, semel in anno solus Pontifex introibat, non sine sanguine, quem offerret pro sua & populi ignorãtia. Erat igitur, aiût, hæc oblatio signum sensibile ad remissioné culpę actualis diuinitus institutum. Et quòd in multis cum nostro poenitentiæ sacramento conuenerit, & ex opere operato remiserit peccata, ibidem declarat idem wilhelmus: atque hoc ipsum videtur Durando posse probari ex ca.3.4.& 5. Leuit. vbi dicitur, quòd oblato sacrificio, sacerdos, inquit, orabit pro offerente & peccato eius, & dimittetur ex operato, modo poeniteat eum: Quamuis, inquam, in veteri lege ita fieret, sacerdotibus tamen euangelicis propria est potestas clauium, retinendi scilicet & dimittendi peccata quæ a passione Christi deriuatur: & ideo ante eam nõ conueniebat instituere, quòd peccator doleret de peccato, cum proposito subijciendi se per confessionem & satisfactionem clauibus ecclesiæ sub spe veniæ virtute passionis Christi. Propterea nec erat tempore legis potestas peccata remittendi. Retinere peccata ad sacramentum propriè, vt diximus, non pertinet, sed remittere tantum. Remittuntur autem virtute huius sacramenti peccata, quando adest dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Hic enim dolor regulariter non sufficit ad eorum remissionem, nisi adhibito sacramento. Nam esse potest sine Dei amore super omnia, & tanquam vltimi finis dilecti, qui tamen solus per se tollit peccata. Veruntamẽ huiusmodi de peccato dolor ex Dei amore proficiscitur, cùm ratio peccati maximè mortalis, secundum definitiones beatorum Amb. & August. consistat in præuaricatione legis Dei, & recessu ab eo tanquam vltimo fine. Qui igitur per se odit peccatum, dolet de pręuaricatione legis Dei, & recessu à Deo, saltem virtualiter & implicitè, Deum eiusq; legem amat, quamuis non oporteat, quòd Deũ tanquam finem vltimum amet, in quem se & omnia sua referat. Imò & potest quis Deum tanquam summum bonum diligere, complacendo scilicet ei, & gratulando quòd sit summè bonus: & tamen non summè diligere, nec tanquam finem vltimum. Quando

igitur fit argumentatio: Per solam contritionem dimittitur peccatum, secundum illud Psalm. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Et in Psal. alio: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies: Contritio autem pręcedit absolutionem sacramenti tempore: cùm sacerdos non debeat absoluere, nisi quem existimat contritum. Nunquam igitur per absolutionem sacramentalem culpa remittitur. Hoc ipsum argumentum non minus habet apparentiæ, quam si concluderetur, quod in adulto non remittitur peccatum virtute baptismi, quod tamen in Symbolo Niceno confitemur esse in remissionem peccatorum. Respondendũ est igitur, quòd nõ per solam contritionem, quæ est dolor de peccatis, ex Dei super omnia dilecti amore procedẽs, peccata remittũtur, verum etiam per sacramenta baptismi & poenitentię simpliciter dolentibus de peccato commisso, cum proposito vitam emendandi, remittuntur. Et hic dolor siue odium peccati charitate formatur efficacia sacramẽti. Nec sine contritione peccata tunc remittuntur, intelligendo nomine contritionis, dolorem de peccatis charitate formatum, quãquam ex perfecto Dei amore non proficiscatur. Sed dices: Si dolor præcedens, sacramentum non est ex Dei amore super omnia dilecti, tunc aliquid supra Deum pro eo tempore diligitur à poenitente: qui autem amat ait Saluator, patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Non est igitur sic dolens dispositus, vt per sacramentum iustificetur, & peccatorum accipiat remissionem. Cui respondetur, fiere posse, quòd poenitens nec Deum tanquam vltimum finem diligat, nec creaturam: imò creaturam nolit amplius diligere vt finem vltimum, & Deum sic diligere desiderat: quid vt assequatur, clauibus Ecclesiæ se subijcit, vt sub earum ministerio cor nouum suscipiat, & Deum per spiritum inhabitantem, super omnia, & tanquam vltimum finem diligat. Sunt enim Baptismus & Poenitentia, medicinæ institutæ, ad tollendam febrem peccati, & inducendam sanitatem, vt superius post S. Thomam diximus: Iterum dices: Propositum non peccandi, quod in poenitente requiritur, est propositum legem Dei seruandi, & Deo in omnibus obtemperandi, quod esse non potest sine amore Dei super omnia. Nam submittens se voluntati Dei, vt in omnibus eam faciat, ipsam plus quàm se amat: cùm paratus sit cedere suæ volũtati, vt Deo gratificetur. Qui diligit, inquit, me, sermones meos seruabit. Dolor autem ex hoc amore proficiscens, semper peccata delet. Sed falsum hîc assumitur, quòd scilicet hoc propositum non potest esse sine amore Dei super omnia, cùm possit esse ob suum commodum temporale & æternum. Sufficit enim ad hoc propositum amor, quo Deo volumus placere & gratificari: quãuis non ad ei⁹ exequutioné, hoc est vt legem Dei obseruemus, & totaliter nos eius voluntati sub-

Marginalia: Wilhelmus de Rubione. Obiectio. Psalm. 31. Psalm. 50. Solutio. Obiectio. Matth. 10. Responsio. Obiectio. Ioan. 14. Solutio.

ti subijciamus. Huiusmodi enim propositũ habet bonus filius erga parentes, & religiosi erga prælatum suum: quorum mandata & voluntates implere student. Non igitur hoc propositum cum huiusmodi de peccatis dolore, delet peccata. Et Dauid dicenti, Confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino, & cæt. remissa sunt peccata, quia nouit Dominus, quod penitus contrito & humiliato corde hoc dixerat: Cor autem contritum & humiliatum Deus non potest despicere. Non enim cuilibet hoc dicenti peccata statim remittuntur, nisi accedente sacramento: quod tãquam saluberrimam medicinam in consolationem & subsidium nostræ infirmitatis, reliquit & instituit magnus ille medicus Christus Dominus. Ex quibus patet etiam falsitas assumpti in priori argumento, puta quod contritio propriè dicta, debeat præcedere absolutionem, cum plerunque sequatur, & sacramenti efficacia dolor de peccatis fiat contritio: non obiecti mutatione, sed perfectionis accessu. Et quãuis possit stare peccatũ mortale, propter ignorãtiam culpabilem, cum huiusmodi odio peccati: & ideò non sufficiat ad remissionem peccatorũ: sufficit tamen, si nullum sit peccati mortalis impedimentum: quod si adest, impedietur à suo fructu sacramentum. Præterea hîc respõsionem doctissimi viri præceptoris mei Sanctissimi domini Adriani, quod non quilibet dolor ob Dei super omnia dilecti offensam, & ex huiusmodi eius amore procedens, delet sine sacramentis peccata: sed solum vehemens & intensus, non tepidus & remissus, dicente August. quòd rectè pœnitens quicquid sordium contraxit, debeat abstergere laltẽ lachrymis mentis: quodque satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeũt declarare: & sciat se culpabiliter durum, qui deflet damna temporalia, vel mortem amici: & dolorem peccati non ostendit lachrymis, ex tepiditate scilicet doloris. Et Moyses Deut. 4. Cum quæsieris Dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. quod latè prosequitur quodlibeta 5. & in q. 1. De pœnit. art. 2. ostendens quod hanc intentionem dolor plerunq; per sacramentũ acquirit. Præterea etiam respõsionem Scoti, quod requiritur continuatio doloris ad tempus, quo Deus quasi explorat constantiam pœnitentis, antequam peccata ei remittat: & spiritum suum impartiatur sub ministerio sacerdotum. Est alia sententia, quam sequitur B. Aug ca. 17. de catechizandis rudibus: quòd pœnitentia quam facimus, vt mala æterna euadamus, & gaudia sempiterna cõsequamur, sufficit ad sacramentum baptismi dignè suscipiendum: & per consequens etiam ad sacramentum pœnitentiæ: quæ sine eis non sufficeret ad remissionem peccatorum. Ad quam etiam accedere videtur Rupertus in cõmen. circa eum locum Ionæ 3. cap. Vade in Niniuẽ ciuitatem: & in comment. Ioëlis 2. circa locum, Si conuertatur & ignoscat: & in Matth. cap. 27. circa sententiam Euangelistæ, quòd Iudas pœnitentia ductus, dixit: Peccaui, tradens sanguinem iustum. Ait enim B. Augustinus de ijs, qui ad fidem veniunt ex metu gehennæ, vt non eant in ignem æternum: vel desiderio æternæ beatitudinis, vt cum Christo regnent: & hoc animo volunt fieri Christiani, quòd verè Christiani sunt: nec in fine separabuntur, sed colligentur in horreum: præter hos alia duo genera tradens eorum, qui Christiani fieri volunt. Multis igitur modis contingit dolere de peccatis: & tamen non assequi eorum remissionem, nisi accesserit sacramentum: quod & veteres scriptores testantur simul & sacrosancti patrum canones. Nam beatus Augusti. ad Honoratum: Quantum, inquit, exitium eos sequitur, qui non regenerati, vel ligati de hoc seculo exeunt, si reconciliationis ministri desunt. Et docet catechumenum peccatorum suorum sarcinam portare, quamdiu non est baptizatus. Eadem autem reconciliationis est causa, quæ est baptismi, vt idem docet libr. 1. de adulterinis coniugijs cap. vltim. Si fortè, inquit, pœnitentes finiendæ vitæ periculum præoccupauerit: nec ipsos ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater ecclesia, vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remissio peccatorum. Et B. Hieronymus quæst. 9. ad Hidibiam dicit, quod Spiritus sanctus Ioannis 20. datur ad remittenda peccata. Et similiter venerabilis Beda Luc. 5. tractans verbum Pharisæorum. Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? ait. Verum dicunt: quia nemo peccata dimittere, nisi Deus, potest: qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem. Et B. Cyrillus circa locum Lucæ 5. Et confestim consurgens, &c. Quo pacto, inquit, patuit quod filius hominis potuit in terra relaxare peccata: quod pro se & pro nobis dixerat. Ipse nãque vt Deus factus homo, tanquam Dominus legis, peccata dimittit: Sortiti sumus etiam nos ab eo tam mirabilem gratiã. Dictum est enim discipulis: Quorum remisertis peccata, remittuntur eis: Quomodo autem nõ magis ipse peccata dimittit, qui cæteris potestatem faciendi hoc tradidit? Et Beatus Leo de his loquens, qui in fine petunt reconciliationis beneficium. Nec actio eius pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur: si etiam in ægritudine ita fuerint aggrauati, vt quod paulò ante poscebant, sub sacerdotis præsentia significare non valeant. Testimonia enim fidelium circunstantium eis prodesse debebunt: vt simul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur. De quo sunt & patrum canones apud Gratianum 26. q. 6. cap. Is qui, & cap. Qui recedunt, ex auctoritatibus Iulij & Celestini Pontificum. Quodque hæc fuerit consuetudo ecclesiæ quoad baptismum, testatur cap. Maiores, de baptismo & eius effectu in fine vbi dicitur. Secus aũt si prius catechumeni extitissẽt & habuissent propositũ baptizandi. Vnde tales in necessitatis articulo cõsueuit ecclesia

Marginal notes: Psalm. 31. — Psalm. 50. — Epistola 180 — Tractatu 13. in Ioannem. — Hieronym. q. 9. ad Hedibiam. — Ioan. 20. — Epistola 6. & 69.

baptizare. Et quamuis sacerdos peccata remittit, non tamé propriè coefficit cum Deo gratiam & remissionem peccatorum: sed foris operatur, & suum impêdit ministerium: cui ex sua benignitate assistit Deus, gratiá efficit, & peccata remittit. Nam neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat: sed qui incrementú dat Deus. Remissio enim peccatorú, ait B.Cypria. siue per Baptismú, siue per alia sacramenta donetur, propriè spiritus sancti est: & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet: verborum solennitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus apostolicis sacerdotum ministerijs attributa, visibile celebrant sacramentú: remverò ipsam Spiritus S. format & efficit, & consecrationibus visibilibus inuisibiliter manú totius bonitatis auctor apponit, & ré sacramenti consummat & perficit. Multú tamen probabilis est opinio, quæ docet sacramenta gratiá instrumentaliter efficere. Gratia enim etsi modo quodá creetur, quia tamé in subiecto producitur, ab eo dependens, sicut reliqua accidentia: ideò creatura vt instrumentú ad eá producendá concurrere potest: nó ita ad animæ rationalis productioné, quæ à corpore nullá habet dependentiá: quamuis vt corpori vniatur, homo cooperetur. In quo vide B. Tho. in 3. parte q.62. art.1. Et Card. Caietanú 3. par. q.8. art.1. q.13. art.2. & q.22. art.3. de sacerdotio Christi. Nam secundú verbum saluatoris vt Christus homo, ita & sacerdotes verè peccata remittunt: & non solú ad hoc disponunt.

*Cyprianus sermone de baptismo Christi.*

EX ijsdem verbis saluatoris: Quorum remiseritis peccata, &c. Huius sacramenti sequitur necessitas, non tam manifestè ex forma sermonis quam ex effectus necessitate, circumstantijs, & conformi patrú interpretatione & doctrina. Ex hoc enim quòd Christus præpositis ecclesiæ potestatem dedit dimittendi & remittendi peccata, & claues domus suæ Petro commisit, vt quodcúq; ligaret super terram, ligatú esset & in cœlis, & quodcunq; super terrá solueret, solutú esset & in cœlis: intelligunt ipsum constituisse in sua familia tribunal & forum, in quo omnium domesticorum tractarentur caussæ, crimina & excessus. Nec eorum nisi per familiæ præpositum à Deo acciperét remissioné, ait enim: Quorum retinueritis peccata, retéta sunt: quod verum non esset, si sine sacerdotis ministerio remitti possunt. Vnaquæque namque respublica suos habet iudices & tribunalia, ad quæ omnes ciuium controuersiæ referantur, vbi & super criminibus cognoscitur & pronunciatur. Eisdem enim penè verbis Apocalypsis B. Ioannis testatur, Christum accepisse potestatem à patre claudendi & aperiendi cęlum: quibus Petrus à Christo eam accepit. Habet, inquit, Christus clauem Dauid: aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Et Petro ipse dicit: Tibi dabo claues regni cœlorum: nec dubium quin easdé quas à patre acceperit. Et quodcunque ligaueris super terram, &c. Ideò sicut cœlum nemini clauditur nec aperitur, nisi per Christum, ita solum Petri ministerio: quod tamé intelligitur, nisi impossibilitas sacramentú excludat. Tunc enim, vt in simili de Baptismo dicit beatus Augustinus, impletur inuisibiliter, cùm mysterium pœnitentiæ non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Hinc apud Ioannem præmittit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos, & addit: Et quorum retinueritis peccata, retenta sunt: quousque scilicet per vos remittantur. Et alio loco: Quæcunq; alligaueritis super terram, &c. Propter quæ B. Chrysosto. de dignitate sacerdotali lib.3. Omne, inquit, iudicium dedit pater filio: at hoc video totum esse sacerdotibus commissum. Cui aliquando angelorum vel archangelorum dictum est, Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, erunt & in cœlis soluta? E quibus verbis audent etiam pronunciare, vt Augustinus, beatus Cyprianus, beatus Hilarius, & post eos beatus Bernardus, & venerabilis Hugo de S. Victore, quòd sententia Petri præcedit sententiam cœli, eò quòd in cœlis peccatum non remittitur, nisi ob ministerium quo Petrus hic in terris absoluit. Notat enim B. Cyprianus, vt diximus, quòd nó simpliciter dictum sit, Erunt soluta in cœlis: sed interiecta coniunctione. Erunt soluta & in cœlis. Et hac ratione maiores nostri docent sacramentum pœnitentiæ esse necessarium lapsis redeuntibus, sicut baptismum intrátibus in societatem ecclesiæ Christi: quodque currendum est ad pœnitentiam in vitæ periculo, sicut curritur ad baptismú. Sicut enim baptismus regenerat & format, ita pœnitentia reformat: baptismus Christo conciliat, pœnitentia reconciliat: baptismus spiritualem vitam cófert, pœnitentia eum, qui mortuus fuerat, resuscitat. Et cum vtriusque effectus ad salutem sit necessarius, similiter necessarium est & vtrunque sacraméntum. Hinc B. August. lib.1. de adulterinis coniugijs, ca. vltim. vt diximus superius, loquens de catechumenis in mortis periculo baptizandis: Quæ autem baptismatis, inquit, eadem recóciliationis est causa: si fortè pœnitentes finiendæ vitæ periculum præoccupauerit: nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater ecclesia. Et 20. de ciuita. Dei ca.9. ostendens animas piorum mortuorum nó separari ab ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Dei. Alioquin, ait, nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi: nec aliquid prodesset ad eius in periculis baptismú currere, ne sine illo finiatur hæc vita: ne ad reconciliationem, si fortè per pœnitentiam, malámue conscientiam quisq; ab eodem corpore separatus est. Et in epistola ad Honoratum pro eodem habet, catechumenum mori non regeneratum, & pœnitentem nondum absolutum. Alijs, inquit, Baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam pœnitentiæ ipsius actionem: si ministri desint, an non cogitamus quantum exitium sequatur eos, qui

*Matth. 16.*

*Matth. 18.*

*Chrysosto.*

*Augustinus.*

*Epistola 180*

qui de isto seculo vel non regenerati exeũt, vel ligati? Et in Hom. 49. Agite, inquit, pœnitentia, qualis agitur in ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia. *Augustin.* Nemo sibi dicat: Occultè ago, apud Deum ago: nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictũ est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo: ergo sine causa claues sunt datæ ecclesiæ: frustramus Euangelium Dei: frustramus verba Christi. Promittimus vobis, quod ille negat, nónne vos decipimus? Et doctissimus *Leo* Leo ad Theodorum: Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam, spes vitæ reparetur æternæ: vt qui regenerationis dona violassẽt, proprio se iudicio condemnantes ad remissionem criminum peruenirent: sic diuinæ bonitatis præsidijs ordinatis, vt indulgentia Dei nisi supplicatione sacerdotum nequeat *Ambrosius.* obtineri. Et B. Ambros. aduersus Nouatianos loquens, lib. 1. de pœnitentia, cap. 7. Cur baptizatis, inquit, si peccata per hominem dimitti non licet? In baptismo vtiq; remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrũ per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vendicant? Vnum in vtroque mysterium est. Sed dices, Quid in lauacro operatur mysteriorum gratia? quid in pœnitentia? nónne Dei nomen operatur? quid ergo? vbi vultis vendicatis vobis Dei gratiam: vbi vultis repudiatis. Et lib. 2. ca. 2. Impossibile videbatur, quòd peccatum ablueret aqua. Nam & Naaman Syrus lepram suam aqua Iordanis mundari posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiã. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiã peccata dimitti: concessit hoc Christus Apostolis suis: quod ab eis ad sacerdotũ officia transmissum est. Et quia eadem est vtriusque sacramenti necessitas, omni sacerdoti permittitur in periculo vitæ pœnitentem absoluere: sicut omni Christiano, imò & Ethnico ministrare baptismum, vt docet beatus Augustinus libro 2. contra epistolam Parmeniani ca. 13. & lib. 3. contra Donatist. c. 53. Et est responsio Nicolai Papæ primi ad cõsulta Bulgarorum, quam citat Gratianus de Consecra. dist. 4. ca. A quodam Iudæo. Irrationabilis enim esset in necessitate casuum reseruatio & contra charitatem. Nam tempore maximæ seueritatis Canonũ in extremis reconciliatio pœnitentium permittebatur etiam diacono, vt patet ex epistola 17. B. Cypriani lib. 3. An autem iure diuino in hoc casu cuilibet sacerdoti concessa sit hæc facultas absoluendi, vel solum ab ecclesia, statim aliquantum tractabimus. Satis pro nunc sit, quod pia mater ecclesia hanc facultatem omnibus sacerdotibus vult esse communem, vt in necessitate ab omni excommunicatione, & omnibus peccatis absoluere possint. Nam in reseruatione excommunicationis, quam facit in sacrosanctis Canonibus, semper excipit casum necessitatis: vt in cap. Si quis suadente 17. q. 4. Nullus Episcoporum, inquit Innocentius 2. illum præsumat absoluere, qui manus violentas in clericum iniecerit, nisi vrgẽte mortis periculo. Et Clemens tertius in ca. De his, de sententia excommunicationis. Et Innocentius tertius in cap. Pastoralis de offi. iudic. ordin. excipiunt necessitatis articulum. De quo latè agitur ibi in glos. Et Bonifacius octauus lib. 6. in cap. Eos qui, De sententia excommunicationis, extendit etiam ad quodlibet impedimentum legitimũ accedendi prælatum, apud quem est absoluẽdi facultas: & disponit, imò potius supponit ex antiquis Canonibus, quod ab alio absolui possit. Et similiter Clemens in fine primæ Clementinę, de pœnis. Quando autem istud concedit in reseruatione excommunicationis, quæ à sola iurisdictione procedit: multò magis hoc cõcessisse intelligitur de absolutione à peccatis, quæ potissimum procedit ab ordine sacerdotali siue clauibus, concurrente tamen iurisdictione. Multi enim doctores intelligunt casuum reseruationẽ nõ respicere propriè peccata, sed excommunicationem tantum: qua ablata credunt nulla peccata sedi Apostolicę esse reseruata. Inter quos sunt Durandus, Petrus de Palude, Cardinal. Caiet. & Sylu ester in Summa, in verbo Casus: qui etiã addit, quod reseruatio intelligitur de actibus exterioribus, non de interioribus. Et absolutio ab excõmunicatione in sacris canonibus potissimum conceditur, vt locum habeat absolutio à peccatis. An autem ex iure diuino quilibet sacerdos hanc potestatem in articulo necessitatis habeat, difficultatem adfert, quòd sacramentum pœnitentiæ est iudiciale: quod sine ministri iurisdictione non exercetur: vt docet Concilium Floren. Solus autem Papa ex iure diuino habet iurisdictionem, & ab ipso tanquam fonte in episcopos & sacerdotes descendit. Nam vt Leo Papa scribit ad episcopos per Viennensem prouinciam constitutos: & est apud Gratianum dist. 19. ca. Ita Dominus. Sic Christus disposuit, quòd à Petro, quasi quodam capite dona sua, in corpora diffunderet. Et hanc sententiam ex patribus, concilijs, & B. Thoma, docet Cardinalis de Turre cremata, lib. 2. summæ, ca. 24. & sequentibus. Imò addunt eam pertinere ad fidem vnitatis Catholicæ. Idem B. Bonauent. dist. 25. 4. senten. art. 1. quæst. 2. Nemo igitur habet iurisdictionem fori exterioris ab excommunicatione absoluendi, nec in foro conscientiæ à peccatis, nisi concesserit ecclesiæ præpositus. Eo autem ex quauis causa non concedente, sed magis in certo casu eam negante, nulla est facultas à peccatis, & multo minus ab excommunicatione absoluendi. Quo argumento mouetur Durãdus vt dicat, quod quilibet sacerdos ex sua consecratione, & ita ex iure diuino quemlibet potest absoluere, quodq́, nulla requiritur ex iure diuino præter clauium potestatem iurisdictio, & ita sacerdotem nõ posse impediri, nisi prohibitione, vel Ecclesia ordinatione: quæ si sine legitima fiat cau-

sa, inefficax est: nec clauium fructum impedire potest. Sed Cardinali responderi potest regulare esse, quod omnis iurisdictio a capite ecclesię ad inferiores deriuetur: In casibus tamen immediatè communicatur à Deo, maximè quæ pertinent ad forum pœnitentiæ, quicquid interim fuerit de foro externo. Potestatem enim clauium ex Christi ordinatione, atque ita ex iure diuino sequitur ea iurisdictio, quæ requiritur ad absolutionem à peccatis venialibus & mortalibus semel confessis: eò quòd in istis liberi sumus, nullius curæ vel potestati subiecti: quemadmodum & quisque potestatem habet ex iure diuino Papam absoluendi si eum elegerit. Eodem iure iurisdictionem habet quilibet sacerdos, quemlibet absoluendi ab vniuersis peccatis in casu necessitatis. Nam cum Christus in necessarijs non defecerit, ministrum sacramenti pœnitentiæ instituendo, sicut prouidit, quòd in mortis periculo à quolibet etiam excommunicato, hęretico & schismatico quilibet cum fructu baptizari posset, non obstante quacunque censura aut prohibitione: ita etiam disposuit, quòd in eodem casu à quolibet sacerdote, licet hæretico aut excommunicato, possit à peccatis absolui, Imò debeat ei confiteri, & petere absolutionem, cum vtrunq; sit necessitatis sacramentum, & iure diuino præceptũ. Propter quòd probabilior est sententia Petri de Palude distinct. 25. 4. sent. q. 1. & Syluestri in verbo Cõfessor. 1. §. vlti. quod ab excommunicato hæretico & præciso liceat suscipere sacramentum pœnitentiæ, sicut baptismum: quamuis non sacram Eucharistiam: iuxta cap. Cœpit Armigildus 24. q. 1. ca. vlt. quod desumptum est ex 3. libro dialogorum B. Gregorij cap. 31. Probabilior, inquã est, quam sententia glossæ distinct. 32. ca. Præter hoc, in fine, facientis differentiam inter sacramẽtum baptismi & pœnitentiæ in casu necessitatis: ad quam tamen accedere videtur Gratianus in eodem cap. & magis in cap. Subdiaconis, 24. q. 1. Et B. Thomas in 3. parte q. 82. artic. 7. ad secundum & in 4. sententiarum distinct. 19. quæst. 1 art. 2. quæst. 3. Nam præcepta & ordinationes Ecclesiæ semper cedere oportet, quando concurrunt cũ præceptis Christi contrarijs. Nulla igitur censura impedire potest, quin ab hęretico & excommunicato absolutio sacramentalis accipi possit & debeat, sicuti & baptismus in necessitate. Nec prohibetur ille ministrare per censuram ecclesiæ: quamuis peccet, si alia ex causa, puta quia peccator est, indignè sacramenta administret. Ad argumentum Durãdi respondet Ioan. Capreolus post Petrũ de Palude, quod quilibet Christianus post admissum peccatum mortale subiectus est Petro, vt secundum eius vel sui vicarij arbitrium, eiusq; dispositionẽ, satisfacere obligetur, si illud haberi potest. Sed quia nemo ad impossibile obligatur: ex iure diuino, vt dicunt, alteri se subijcere & ab eo absolui potest. Cessat enim tunc obligatio, & suæ relictus libertati, hæretico confiteri potest, si alius haberi non possit, modò tamen seductionis nõ immineat verisimile periculum. Alij respondẽt, quòd omnis iurisdictio est a Papa, saltem mediatè, per cõmissionem episcopatus aut curæ pastoralis: quam sequi videtur ex iure diuino iurisdictio, sine qua ecclesiam suam salubriter regere, & curam pastoralem administrare nõ potest. Certum est enim episcopos ex Christi institutione pertinere ad hierarchiam ecclesię: quòd & verisimilius est de pastoribus parochialibus. Nam secundum doctrinam Apostoli Pauli ad Ephesios. [Cap. 4.] Christus dedit in ecclesia quosdam pastores & doctores ad consummationẽ sanctorũ, vt nõ simus paruuli fluctuãtes, nec circunferamur omni vento doctrinæ. Et Act. cap. 20. ait maioribus ecclesiæ: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei. Et inter cõditiones episcopi, dicit quod suæ domui sit benè præpositus, eamque diligenter gubernet. Nam si quis, ait, domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? [1. Timoth. 3.] Ex eadem itaque Christi institutione oportet eos suo fungi officio plebem suam gubernando: atq; ita iurisdictionem habere, sine qua eius salutem cõmodè & salubriter promouere non possunt: qua, sine iusta causa, per casuũ reseruationes & exemptiones spoliari non possunt: quæ nęc fieri debẽt, nisi ex eis communis fidelium salus multum ædificetur. An verò sint efficaces, si fiant sine causa legitima, hoc est, sine magna ecclesię vtilitate vel necessitate, & per reseruationem absolutio sacramentalis impediatur, quasi sententia a non suo iudice lata, & soluatur per exemptionem corã Deo obedientia: dubitari potest: maxime si ordinarius est pastor, qui absoluit, & à quo fit exemptio. Nam commissariorum & vicariorum potestas, sicut reuocari, ita & pro arbitrio prælatorum limitari potest. Quamuis enim ex Christi ordinatione, sub eius vicario summo pontifice, quasi supremo hierarcha & pastore sint episcopi, qui singuli suo ab eodem præficiuntur gregi: quia tamen ex iure euangelico habent regere populũ suũ, ex eodẽ videntur cõpetentem habere iurisdictionẽ, eo ipso quo præficiuntur: & iniuria eis fieri videtur, si sine magna vtilitate limitetur vel subtrahat. Quare reseruans sua abuteretur potestate, & non ex potestate quam ad ædificationem accepit, sed vt priuatus, ex affectu cõtra Christi institutionem reseruaret, & ita videretur quòd nulliter. Cuius sententiæ esse videtur B. Bernardus, de consideratione: vbi multis agit aduersus exemptiones Abbatũ a suis episcopis, quasi illa sit contra ius Euangelicum. [Lib. 3.] Honorum, inquit ad Eugenium Papam, & dignitatem gradus & ordines, quibusque suos seruare positi estis, non inuidere. Absurdissimum enim est, quòd aliquis sit episcopus, hoc est rector plebis, supremus sub Christi vicario Hierarcha, & non habeat iurisdictionem ad populi sui gubernationem necessariam. Similiter quando ordinatus est Sacerdos,

dos, iuris diuini est, quòd talento suo vtatur in casibus necessitatis, & ex eodem ei concessum esse videtur, quicquid ei necessariũ est ad negociandum ex pecunia accepta. Ex quibus patet quid dicendum sit in legitima casuum reseruatione, quando militaret contra charitatem: vt si tanta sit infirmitas confitentis, quod remissus a suo pastore desperabit: nec verisimile est, quod accedet eum, qui facultatem habet absoluẽdi. Nam quod pro charitate & fidelium salute institutum est, contra eam militare non potest. Est enim finis omnium præceptorum charitas, atque ei subesse & seruire debent omnes Ecclesiæ cõstitutiones. Siluester tamen contrariũ tenet in verbo Confessor, 3. §. primò quæritur cõtra Angelum docentem, quòd pastor potest absoluere à casibus reseruatis, si saluti confitentis hoc expedire videtur: quod certè Angeli dictum generalius est, quam veritas patiatur. Aliud namque est saluti expedire, aliud eam impedire. Nam sententia prophetæ de Saluatore est, Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet. (Esa. 42.) Pro dictorum declaratione multũ conducit definitio facultatis Parisiensis cõtra fratrem Angelum, qui Tornaci prædicauerat, quòd fratres præsentati Episcopo & admissi sunt veri curati, meliùs quàm presbyteri parochiales, quia facultatem suam habent a summo pontifice, dicti autem presbyteri ab Episcopo duntaxat. De qua propositione respondit facultas, quòd in se & quoad omnes partes & probationem partis vltimæ, qua dicitur ab Episcopo duntaxat, est scandalosa, in fide erronea, hierarchici ordinis destructiua, & pro conseruatione eiusdem ordinis publicè reuocanda & abiuranda, prout refert Ioannes maior distinct. 24. 4. sententiarum quæst. 3. circa secundam conclusionem. Diffiteri non possumus multos & magnos esse abusus in ecclesia Christi, non sine strage multarum animarum, multorumque scandalo in reseruationibus casuum, & ecclesiarum emptionibus: Nec animarum salutem spectare videntur secundum nostri seculi obseruationem & practicam: sed turpe lucrum sectari cum multorum offensione. Numerata enim pecunia, relaxantur reseruationes, & exemptiones obtinentur. Certè non videtur hoc seculo populi Christiani moribus & irreligiositati conuenire tam multos casus reseruari, quod habet bulla cœnæ Domini, & synodalia statuta episcoporum, annexis censuris excommunicationum. Pauci sunt, qui propterea magis deterrentur à peccando: & prudentibus ac zelosis confessoribus multas adferunt perplexitates, & infirmis pœnitentibus salutis impedimenta, quando huiusmodi casus occurrunt. Deflendum & valde dolendum est, quod pecunia numerata omnia ferè dispensantur, & relaxantur: & vix aliquid est, quod impetrari non possit, nullo salutis animarũ, de quo appareat, respectu habito. Paulus Apostolus regulam tradit in se omnibus Ecclesiæ prælatis, dum ait: Potestatem dedit mihi Dominus in ædificationẽ, non in destructionem. Non enim possumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate. (2. ad Corint. 13.) Nullæ igitur dispensationes, nullæ casuum reseruationes, nullę a prælatis ordinarijs exemptiones, nisi iusta & legitima causa subsit, sine potestatis abusu & grandi peccato fieri possunt. Quæ autem sit legitima causa in dispẽsationibus, & ex rationis paritate de alijs, docet B. Bernardus lib. 3. de consideratione ad Eugeniũ papam. Quid, inquis, prohibes dispensare? loquens de exemptionibus. Non: sed dissipare. Non sum tam rudis vt ignorem vos positos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est. Vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Vtilitas dico communis non propria. Nam cum nihil horum est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dispensatio est. Quæ autem fiunt sine hac iusta caussa, si sunt dispẽsationes in his, quæ sunt iuris diuini vel naturalis, vt in votis, iuramentis, beneficiorum maximè, curatorum pluralitate vel residentia, nulliter fiunt: nec coram Deo eum cum quo dispensatur excusabunt: similiter exemptiones & casuum reseruationes, & etiam quæ fiunt contra publicam vtilitatem, vel populi fidelis salutem. Quorum omniũ ratio est, quod pro sola necessitate vel publica vtilitate hæc fieri debeant & possint. Ad horum autẽ pleniorem notitiam, maximè eorum, quæ de casuum reseruatione sunt dicta, an valida sit facta sine causa, aut postquam ipsa cessauit, plurimum conduceret intelligere, quid ex Christi institutione habeant, & possint episcopi & curati, & an hi immediatè sint à Christo instituti, atq; ab eo habeant suam potestatẽ: quamuis episcopi in suæ potestatis vsu subsint Christi vicario, & curati Episcopis. De quo tractat Henricus de Gandauo. (Quodlibet. 9 quæst. 2.) Et Ioannes Gerson cancellarius Parisiensis de potestate ecclesiastica, consideratione 12. & in 3. parte de consilijs Euangelicis, & de perfectione cordis. (Dist. 19. 4. quæst. 2.) Durandus etiam & Petrus de Palude.

ET quamuis necessarium sit ad salutem sacramentum pœnitentiæ, magis tamẽ necessaria est cuilibet peccatori, qui mortali peccato est obnoxius, ipsa pœnitentia. Nam sine ea nec potest, nec potuit vnquam ei salus contingere. Est autem necessaria non tantum ex iure diuino positiuo, sed etiã naturali, in ordine tamen gratiarum. Est enim prima animorum conceptio, quòd filium offensæ in patrem admissæ pœnitere debeat, priusquam in gratiam recipiatur. Nec sine ea efficax esset sacramentum pœnitentiæ, imò nec baptismus: nec aliud est quid eam supplere possit, nec vlla excusare necessitas: per quam tamen excusamur ab istorum sacramẽtorum susceptione, quemadmodũ diximus circa secundum articulum. Pœnitere autem non debet nec potest, qui nullum habet peccatum: cũ pœnitentia nõ fit nisi de his, quæ ipsi male sumus operati, secundũ descriptionem

nē prius positam. Si quis autem venialia tātū peccata habeat, nec huic necessaria est pœnitentia: quamuis sine ea, saltem virtuali vel generali, non remittantur, nec in baptismo quidem. Nemo, inquit B. Aug. qui suæ volūtatis arbiter est constitutus, nouam vitam inchoare potest, nisi quē veteris vitæ pœniteat. Et Dominus Saluator: Nisi pœnitentiā habueritis omnes similiter peribitis. Sacramē- *Luce 13* tū autem pœnitentię esse nequit de peccatis mortalibus ante baptismum perpetratis, nisi fortassis fictè fuerit susceptus: tametsi verisimilius sit, quòd sola fictio & peccata post eam admissa sint confitenda, huiusq; sacramenti virtute remittantur: & alia peccata virtute baptismi, qui secundum B. Aug. valere incipit, cum ficto veraci corde recesserit. Est igitur hoc sacramentum pro peccatis post baptismum admissis ad salutem necessarium, quę salus est in peccatorum remissione: de qua euangelista: Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum, & consequēter ad salutem æternam. Necessarium est autem hoc sacramentum in genere & quòad absolutionem sacerdotis. An verò quoad singulas etiam eius partes, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionē: & quomodo tractabitur articulis sequentibus, & attingetur circa particulam huius eiusdem articuli sequentem.

ET ista huius sacramenti necessitas, non solum est ex finis & effectus eius necessitate, verum etiam ex præcepto, non solum generali, quo vnusquisq; ex charitate erga se obligatur procurare salutem animę nō minus, quam corporis: sed etiam speciali, quod est de actu pœnitentiæ, quæ specialis est virt[9]. De actibus enim virtutum specialium, specialia sunt præcepta: atq; ita nolens pœnitere in periculo vitæ, non tantum contra charitatem peccat, sed & contra speciale præceptum de pœnitentia. Et necessaria est pœnitentia, quæ est dolor & odium peccati: nec Dei dilectio, eam virtualiter etiam includens, sufficit: cū sit speciale de pœnitēdo & detestando peccato præceptum, quæ declarabuntur circa articulum sequentem.

*Pœnitentia per modum iudicij exercetur.* COmplectitur autem hoc sacramentum contritionem, confessionem, & satisfactionem. Nam cum iudiciale sit hoc sacramentum, atque per modum iudicij exerceatur, quemadmodū docebitur circa quintum articulum: ea complectitur sine quibus non consistit iudicium. Constat autem iudicium accusatione, testimonijs, vel confessione rei, & sententia iudicis. Requiritur autē hic contritio tanquam ratio exterioris confessionis & submissionis in sacerdotis arbitrium: ne ficta sint, sed ea animo pœnitēte atq; spōtaneo. Nam talis esse debet culpæ cōfessio, qua Deus offensus reconcilietur, & in gratiam eum recipiat qui offenderat. Imponere verò mulctam, & executioni mandare, ad integritatem pertinet iudicij. Non enim perfectum esset iudicium sacramentale, nisi pœnitētia a sacerdote imposita executioni mandaretur: ad quam debet se pœnitens offerre voluntarium, atque sacerdotis arbitrio se subijcere. An verò hæc tria complectatur tanquam partes propriè integrales, an tāquam potentiales, an vt dispositiones tantū sine quibus non operatur salutem: ita vt in sola absolutione consistat essentia sacramenti, vt Scotus docet: & contritio atque confessio sint dispositiones pœnitētis pręcedētes, satisfactio autem sequens: an verò in absolutione, & confessione tanquam in materia & forma, vt dicit Durandus, impertinens est præsenti articulo, nec hic tractare oportet. *Distinct. 14. quarti, q. 4.* Variè enim hac de re sentiunt doctores scholastici: a qua tamen pendere videtur, an satisfactio virtute clauium imposita vtilior sit, quam spontè assumpta. Si enim sacramenti pars est, ea clauibus Ecclesiasticis virtutem habet expiandi pœnam, & per eam tanquam Sacramenti partem virtus diuina operatur pœnæ expiationem: quamuis tamen ea sola harum clauium impositione hanc virtutem satisfaciendi maiorem habere possit. Plurimum autem conduceret tractare an sic necessaria sint hæc tria, vt non possit sine eis sacramentum consistere: an solum necessitate pręcepti, an ob finem tantum: hac enim ratione solum modo quodam esset necessaria, vt scilicet a peccatis plena fiat absolutio. Nam certum est quod satisfactio simpliciter necessaria nō est. Sed maior est difficultas de confessione & contritione, per quam pœnitens se arbitrio sacerdotis subijcit: vt si quis subito morbo correptus de peccatis doluit, sed non relatiuè ad sacramentum, nec iam confiteri possit: an hoc casu sine contritione & confessione ratio sacramenti constare possit, nō ita est manifestum. Nam sine materia non potest esse salua substantia & ratio sacramenti, sicut nec sine forma. Confessio autem volūtaria siue ea cordis contritione procedens, est quasi materia huius sacramenti. Nam secūdum definitionem concilij Florentini omnia sacramenta tribus perficiuntur: rebus videlicet tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri: quorū si aliquid desit, non perficitur, inquit, sacramētum. Ex his videtur non posse consistere sacramentū sine contritione & confessione. Docent tamen, vt superius diximus, doctores quidam catholici in sola absolutione, huius sacramenti substantiam consistere, & posse saluam esse rationem sacramenti sine contritione, quæ sacramentū & claues Ecclesiæ respiciat: modo sit dolor de peccatis propter Dei offensam, licet nulla habita clauium consideratione. Docent præterea quòd etiam sine confessione sacramenti ratio consistit, quando morbus præoccupat, & confessionem ac votum eius excludit. Nam sicut ab oblitis & venialibus, atque etiam peccatis mortalibus semel confessis, sacramentaliter absolui possumus, licet in specie ea non cōfiteamur: ita putant quòd ab omnibus peccatis, nullius facta cōfessione absolui possumus, quando cōfitendi facultas adempta est, & voluntatem confiten-

confitẽdi nutu aliquo ostendimus, vel alij de nobis id ipsum testatur. Hoc sentire videtur Leo Papa in epist. ad Theod. episcop. Forojuliensem. Si aliqua, inquit, ægritudine quidẽ ita fuerint aggrauati, quod paulò ante poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium cõsequantur. Et Horum sententiæ fauere videtur vsus ecclesiæ, & canones superius allati ex Gratiano, 26. q. 6. Et August. lib. 1. ad Polentium ca. penultimo & antepenultimo: Et quamuis sacramentum sit iudiciale, & ideò necessaria videatur confessio rei, quia tamẽ in eo gratiosum sit iudicium, & in peccatorũ salutem est institutũ, talem sufficere putant, qualem facere per se vel per alios potest, in specie aut in genere, in voto explicito vel implicito. Putant igitur confessionem esse necessariam, quando adest oportunitas, & facultas: non autem simpliciter vt consistat ratio sacramenti: & ita solum necessitate præcepti. Atque ad definitionem Concilij respõderetur, quòd multa habet peculiaria pœnitentiæ sacramentum. Nam materia hîc præcedit formam, nec propriè in rebus consistit: deinde Concilium vocat confessionem, non materiam, sed quasi materiam: & ideo nihil mirandum est, si sine eo, quod quasi materia dicitur, potiùs consistere possit, quàm sine sua materia alia sacramenta. Dicit præterea Concilium sine his tribus sacramentum nõ perfici, hoc est, non esse sacramenti perfectionem: non autem negat sine eis posse subsistere. Nam matrimonium sine verbis cõtrahi potest. Quorum omnium plenior discussio ad sequentes magis pertinet articulos: Multi enim docent, quod nec ab oblitis sacramentaliter absolui mur quodq; per morbum loquela orbati, absolui non possint. Sed de his plenius agetur circa duos articulos sequentes. Nec solum ex ratione pœnitentiæ Euangelicæ, quia iudicialis est, hæc tria cõplectitur hoc sacramentum: verum etiam ex fine ad quem ordinatur, qui est reconciliatio peccatoris: docente hoc naturalis hominis ratione. Filius enim hæc tria assumit ad placandum patrem, & seruus vt redeat in gratiam domini, & homo ethnicus, supposita cognitione, quòd Deus est Dominus noster, qui nostris culpis offenditur. Student enim per hæc tria placare offensum. Primum enim filius resipiscens cogitat, quàm indignè aduersus patrem optimè sibi affectum ipse egerit, dolens quòd eum offenderit: deinde cõfisus de eius pietate & benignitate, eũ accedere proponit, & se humiliare, agnoscendo & confitendo culpã. Tertiò submittit se totum correctioni, emendationi & arbitrio patris, nihil dubitans quin paterno flagello & benigno affectu eum sit ad gratiam suscepturus. Et quia filium & seruum frustrari contingit remissione culpæ, & gratia patris & domini, quam expectant, hîc habemus certas Christi & patris promissiones, quòd certò in gratiã recipiemur verè pœnitentes, si assumimus salutaria ista antidota, quæ ægrotis & peccatoribus constituit noster medicus, qui neminem vult perire, sed omnes fieri saluos. Ideò impium esset dubitare, an verè pœnitens à sacerdote virtute clauium absolutus adhuc sit in ira Dei, & peccata ei adhuc imputentur. cum verax sit Deus in omnibus suis promissis: ita pœnitentiæ, sicut baptismi. Hunc ordinem secutum docet Saluator filiũ prodigum ad se reuersum: & Hieremias Propheta hanc pœnitendi formam præscribit exemplo adulteræ: Vide, inquit, vbi nunc prostrata sis: scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum præuaricata es. Reuertere auersatrix Israel, & non auertam faciem meam. Et cap. 8. conqueritur Dominus, quòd nullus est, qui agat pœnitentiam pro peccato suo, dicens, quid feci? Et Ionas Propheta huius ordinis exemplum nobis proponit in Niniuitis, qui audita ab eo cõminatione interitus agnouerunt suam culpam, eamq; confessi pœnitentiam egerunt in cinere & cilicio: & iussu Regis proclamatum est, Conuertatur vir a via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eius: quis scit si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus. Conueniebat autem hic sermo, Quis scit si conuertatur, &cæt. illi tempori & genti, quæ non habebat, vel ignorabat promissionem gratiæ factam intuitu victimæ Christi. Nec sine sacramento certitudo est gratiæ & remissionis peccatorum. Postquam humiliationem, ait Scriptura, quam vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia, quã locutus fuerat, vt faceret eis. Hunc ordinem etiam secutus est beatus Iob, & quotquot naturali ductu rationis ex spiritus suggestione super peccatis suis Deũ placauerunt: supposita tamen cognitione offensæ & placabilitatis eius. Rectè namque dicit 3. parte quæst. 84. art. 7. Beatus Thomas de iure naturali esse, quod homo pœniteat de his quæ malè fecit, quantum ad hoc, quod doleat se fecisse, & doloris quærat remedium per aliquod medium: & quod etiam aliqua signa doloris ostendat, sicut Niniuitæ fecerũt, vt habetur Ionæ 3. in quibus tamen aliquid fidei fuit adiunctum, quod conceperant ex prædicatione Ionæ, vt scilicet hoc agerent sub spe veniæ consequẽdæ à Deo, secundum illud, quod ibi legitur: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: intelligit autem beatus Thomas hæc esse iuris naturalis, supposita cognitione fidei vel naturali (si ad eum lumen naturæ se erigere potest) quòd Deus peccatis nostris offenditur, & tamen placari potest: quia bonus est & clemens. Habita enim hac cognitione non ex fide tantum, sed ex naturali ratione prouenit, quòd homo de peccatis commissis doleat, quòd dolorem in remedium assumat, atque signum aliquod doloris ostendat. Et verisimilius est, quòd dictare potest, & cognoscere naturalis ratio hominis, quòd Deus omnia liberè gubernet,

Hieren. 3.

Ionæ 3.

omoiumque habeat prouidentiam: quòd sit clemens, pius & propitius, ac facilis ad ignoscendum, idque ex diligenti inquisitione vel doctrioa. Quibus cognitis cognosci posset, quòd per prædicta potest placari. Ideo fine necessitate Cardinalis Caietanus sẽtentiam beati Thomæ interpretatur intelligendá esse præposita fidei cogoitione. Quia, inquit, quando peccarum non fuit scandalosum, seu manifestum alijs, nulla apparet ratio naturalis ad signa doloris: & abstrahendo à documentis fidei, dolor seu tristitia de præterito peccato nullam habere videtur rationem remedij, atque ita superfluú videretur dolere de malis præteritis. Est prærerea, ait, difficile nosse quid homo, intra ius naturæ solùm stando, cognosceret de abolitione peccati, per aliud quam per cessatiooẽ a peccando. Nam ad primùm respondetnr quòd ex lumioe naturali filius dolet de patris offẽsa & seruus de offenso domino, & signa doloris eis ostendunt: sperantes hoc modo in gratiam redire, vt patet ex dictis superius. Eadẽ ratione signa doloris iudicantur hic exhibeoda, qua ipse Caietanus docet ex iure naturæ exterius sacrificium Deo esse offerendum: quia scilicet naturale est homini dolorem & sacrificium interius exprimere per sensibilia signa. Est autem hæc articuli pars ad verbum desumpta ex epistola synodotica concilij Florentini, cuius definitio statim citabitur, quam secutum est concilium Tridentinum: vbi habetur cap. 14. sess. 5. Dicendum est Christiani hominis pœnitentiam continere oó modo cessationem a peccatis, atque eorum detestationem: verumetiam eorumdem sacramentalem confessionem (saltem in voro, & suo tempore faciendam) & sacerdotalem absolutionem, & satisfactionem. Vbi additur pars formalis quæ est absolutio. Et quòd concilium Florentinnm docer primam partem pœnitẽtentiæ esse dolorem de peccato commisso, cum proposito de cætero non peccandi, quasi per duas partes explicat, cessationem scilicet à peccatis, quæ propositnm cauendi includit, quam distinguit à detestatione. Et in bulla Leonis decimi damnatur sententia quòd non sint tres partes pœnitentiæ. De quibus etiam patres concorditer loqunntur. Aiunt enim quòd pœnitere est anteacta peccata deflere & flenda non cõmittere. Item, quòd est mala præterita plangere, & plangenda iterũ nó admittere. Quæ cum alijs patrum sententijs citat Magister distin. 14. 4. senten. Frequentes sunt etiam patrum sententię de confessione & satisfactione, sicut ostendetur circa articulos quintum & sextum.

*Iuris naturæ sunt partes pœnitentiæ.*

*Sacramentũ pœnitentiæ non competit iustis.*

EST autem hoc sacramentum solis lapsis ab innocentia baptismali ad salutem necessarium. Nam in sua oratione rectè dicit Manasses rex, Tu Domine iustorum non posuisti pœnitenriam iustis Abraham, Isaac, & Iacob, his qui tibi non peccauerunt. Er Lucæ. 15. Iusti non indigent pœnirentia, Lapsis tamẽ omnibus est necessarium, quamuis per cordis contritionem fuerint affecuti peccatorum remissionem, sicut articulo præcedẽti dictum est de baptis. Impletur enim inusibiliter & hoc sacramentum, quando eius mysterium non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et ne vlla esset amplius dubitatio super istis parribus sacramenti pœnitentiæ, & an vere esset sacramentnm nouæ legis gratiam cõferens, in plenario Concilio Ecclesiæ Florentiæ celebrato, præsidente Eugenio quarto, definitum est, comprobantibus Græcis & Armenis, qui magno numero viri doctissimi aderãt, quòd quartum sacramentum est pœnitenria, cuius qnasi materia sunt actus pœnitentis: & horum prima pars, cordis Contritio: ad quam pertinet, vt doleat de peccato commisso cum proposito oon peccandi de cætero. Secunda, oris Confessio, ad quam pertinet vt peccator omnia peccata, quorum memoriã habet, suo sacerdori cõfiteatur integraliter. Terria, Satisfactio pro peccatis secũdũ arbitrium sacerdotis, quæ quidem, vt dicit idem Concilium, præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemosynam. Et quod forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, Ego te absoluo, &c. & effectus absolutio à peccatis. Hæc omnia latiùs etiam explicat & probat Concilium Tridenrinum, quod sic habet: Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi amissam gratiam recuperare curauerint. Hic enim iustificatioois modus, est lapsi reparatio, quam secundam, post naufragium deperditæ gratiæ, tabulam sancti patres aptè nuncupauerunt. Etenim pro ijs qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit, accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retioueritis, retenta sunt. Vnde dicẽdum est Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multo aliã esse à baptismali: eandem continere noo modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, ac cor contritum, & humiliatum: verum etiam eorundem sacramentalem confessionem, salrem in voto, & suo tempore faciendam: sacerdotalem absolutionem: itemque satisfactionẽ per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna ęterna, quæ vel sacramento vel sacramenti voto, vna cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quę, vt sacræ literæ docent, non tota semper, sicut in baptismo fit, dimittitur illis qui gratię Dei quam acceperunt iograti, spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare nó sunt veriti. De qua pœnitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum. Quę secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilé operatur. Et rursus, Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœniten-

*Ca 14. sess. 5*
*Verba cõcilij*

*Ioan. 20.*

*1. Corint. 3.*
*Apocal. 2.*
*2. Corint. 7.*
*Matth. 3.*

pœnitentiæ. Idem concilium in primo Canone de sacramentis in genere numerat pœnitentiam inter sacramenta nouæ legis, quæ gratiam conferunt. Concilium etiam Constantiense in bulla condemnationis Ioãnis Hus, definit quòd sacerdos potest peccatorem cõfessum à peccatis absoluere. Et vt diximus, Nouatiani ante tempora B. Augustini ab Ecclesia iudicati sunt hæretici, propterea quod negabant sacerdotes peccata posse [illegible] tere. Et Lucius tertius in ca. ad abolendam, tit. de hæreticis, excommunicat eos qui aliter sentiunt aut docent de sacramentis Ecclesiæ & peccatorum confessione, quam sancta Romana Ecclesia. Quia igitur totus articulus confirmatus est per generalia Ecclesiæ Concilia, & patrum ea scriptoris concordem sententiam, impium certè & sacrilegium est post Ecclesiæ & tot sacerdotum sententiam, suæ opinioni aliquid tractandum relinquere, & semel iudicata ac rectè disposita rursum in dubium reuocare. Ex quibus patet quòd totus articulus est fidei. Nam postrema pars & prima per Ecclesiam sunt definitæ. Necessitas autẽ constat ex verbis Saluatoris, & clarissimo Ecclesiæ consensu, quem Cyprianus, Ambro. Augustinus, & vniuersi patres explicauerunt, & secuti sunt semper.

*Totus articulus est fidei et necessar.*

*Argumenta aduersariorum*

Qvanquam articulus tot habeat ex scripturis, ex concordi patrum sententia, & plurimis Conciliorum definitionibus euidentia testimonia, nõ tamẽ pudet aduersarios ei contradicere, & vniuersis eius i ar tic[illegible] as improbare: nulla tamen scriptura aut probabi[illegible] ratione adducta. Et vt hoc clarè ostendamus, indicabimus, quid scripserit Ioãnes Caluinus de hoc sacramento, in sua institutione, & in pestilenti antidoto contra Concil um Tridentinum. Docet enim pœnitentiam non esse sacramentum nouæ legis à Baptismo distinctum, sed idem esse cum baptismo sacramentum. Aptissimè, inquit, dixeris si baptismum vocaueris pœnitentiæ sacramentum. Docet præterea cum Philippo, Bucero, & alijs, quòd pœnitentia non est necessaria ad peccatorum remissionem, eò quòd hæc fide sola apprehenditur: quam sequuntur charitas, pœnitentia, obedientia, & aliæ virtutes. Et duabus tantum partibus mortificatione & viuificatione pœnitentiam constare. Impugnans enim definitionem Concilij Tridentini, quam superius posuimus, ait:

*Caluinus ibi.*

*Vbi patres de reparatione post lapsum tractant, aptam esse pœnitentiæ definitionem asserunt. quod dicit Hieronymus esse secundam tabulam a naufragio. Si dictum Hieronymi vellem exagitare, rogarem cur non & tertiam & quartam appellauerit. Quotus enim quisq, est qui non nisi vnum naufragium tota vita facit.*

*Responsio.*

Præterea quòd falso adferat, patres afferere aptam esse pœnitentiæ definitionem dictum Hieronymi. Aiunt enim quòd lapsi reparationem patres aptè nuncupauerunt secũdam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam. Nec solius Hieronymi est hæc sententia in ca. 3. Esaiæ, & in epist. ad Demetriadem de virginitate, & epist. 2. ad Pammachiũ & Oceanum. Sed & Ambr. in libel. de virgine corrupta. Et antiquissimi Tertulliani 10 lib. de pœnitentia, & desumpta est ex scripturis sacris, si rectè tropica hæc locutio intelligatur, in qua plerunque non per omnia signato respõdet signum. Atque huius dicti intelligentiam patres insinuant, dum addunt, Etenim pro his qui post baptismum in peccatum labuntur, Christus Iesus sacramentum statuit pœnitentiæ. Plenius Magister sentẽ. distinct. 14. 4. Si quis, inquit, vestem innocẽtiæ in baptismo acceptam peccando corrupe rit, pœnitentiæ remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, quã post lapsum resurgimus, dum vetustas reuersa depellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum relapsi per pœnitentiam renouari valeot, non per baptismum: quia licet homini sæpius pœnitere, non baptizari. Quantum autem voles hanc sententiam & explicationem exagites, quia euangelica est, nunquam euertere poteris. Et quando quæris, Cur non & tertiam & quartam appellauerit: Obuia responsio, quia eadem ipsa pœnitentia, idemq; sacramentum vnicum semper est remedium, & eadem tabula: quam naufragãtes, si tertio, si quarto, si centies aut millies naufragati fuerint, apprehendere debent, vt reparentur, & salui fiant. Quotiescunque enim naufragium quis fecerit, vnicum est confugium pœnitentia & hoc sacramentum.

*Rursus Caluinus obijcit*

*Responsio.*

*Imò. Quis vnquam repertus est quem non ex quotidianis naufragijs eripuerit Dei gratia?*

Sed eripit per cordis contritionem, hoc est, per pœnitentiam & hoc sacramentum, quod reparandis peccatoribus atq; à diaboli laqueo eripiendis est constitutum. Nec per omne peccatum naufragamur, sed per lethalia tantum, quę non frequenter admittunt, qui Dei habent timorem.

*Caluinus.*

*Sed cum Hieronymo nihil est mihi negotij in præsentia. Tridentini patres non de pœnitentia tractant, sed de pœnitentiæ sacramento, quod à Christo institutum fingunt.*

*Responsio.*

Quod de pœnitentia dicitur, verum est & de sacramento pœnitentiæ post eius institutionem: de quo subindicat Caluinus Hieronymum non loqui. Verum quia ipsum sacramentum etiam pœnitentia dicitur, illud etiam B. Hieronym. & alij huius sententiæ authores complectuntur. Nec patres fingunt sacramentum hoc à Christo esse institutum, sed ea verbo Christi, hoc docent, & probant: quod & te reluctantem & inuitum in loco quodam institutionis tuæ, quem statim citabimus, conuincit. Atq; superius ostendimus, quòd hæc est omnium Patrum & Conciliorum ea verbo Saluatoris concors sententia, quod scilicet pœnitentia est sacramentũ per quod peccata remittuntur.

*Vbinã à Christo institutũ fingunt? Quia dixit Accipite*

Caluini obiectio. *cipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Primum, si Christus hac autoritate donauit Apostolos, est ut propterea sacramenti institutio? Vbi symbolum? Vbi forma? Deinde quis ignorat munus Apostolis illic fuisse iniunctum, quo erga extraneos fungerentur? Christus testimonium quod de peccatorum remissione Apostoli reddituri erant mundo, confirmat. Ea porrò legatio est quæ per Euangelium defertur, & quidem in ecclesiam nondum coaptatis.*

Responsio. Christus hac potestate donando Apostolos, sacrum instituit sacerdotium secundum vnam eius functionem & potestatem cuius vsus quia sensibili signo exercetur, & remissionis peccatorum habet promissionem, simul instituit sacramentum hoc pœnitentiæ, cuius symbolum est humilis peccatoris confessio, cum submissione in sacerdotis arbitrium, quoad emendam & satisfactioné: & forma est absolutio sacerdotalis, qua peccata remittit, & se remittere pœnitenti visibili signo innotescit. Hoc modo tibi respondet Philippus Melanchthon in Catechismo [Philipp. Melanc. in Catechis.] suo. Tres, inquit, sunt cæremoniæ in euãgelio institutæ, quibus addita est promissio euangelij, hoc est gratiæ ac remissiõis peccatorũ, baptismus, absolutio & cœna Domini. Nam, Euangelium inquit, quod promittit & proponit remissionem peccatorũ propter Christum singulis applicat priuata absolutio. Nam in euangelio institutum est ministerium annunciandi remissionem peccatorum multis aut singulis, iuxta illud, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et ita absolutio est illustre testimonium in euagelio institutum; quæ & tu in tua institutione satis confirmas. Quòd autem dicis Apostolis illic fuisse iniunctum munus, quo erga extraneos nondum in ecclesiam coaptatos, hoc est, nondum baptizatos fungerentur, verba Saluatoris non patiuntur, eò quòd absolutè dicit, Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, sine alicuius peccati, vel peccatoris exceptione. Et cùm remittere peccata in Deum commissa sit actus iudicialis, qui nomine Dei exercetur, magis locum habet circa eos qui ecclesiæ sunt coaptati, & iam per baptismum incorporati. Nam de ijs qui foris sunt ait Apostolus, Deus iudicabit. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Et cùm eos qui ecclesiæ sunt coaptati contingat peccare, & in ecclesia peccatorum fit remissio, necesse est in ea esse potestatem aliquam peccata remittendi: quod superius ostendimus concilia & patres concorditer docuisse. Nam impossibile videbatur inquit Beatus Ambro. vt peccatum ablueret aqua: Et Naamam Syrus lepram suam per aquam mundari posse non credidit: sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantã nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti: concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia trãsmissum est. Factum est igitur possibile quod impossibile videbatur. Nec vllam habet soliditatem, quòd ais in verbis, Quorum remiseritis peccata, &c. Christum testimonium, quod de peccatorum remissione Apostoli reddituri erant mundo, confirmasse: Cum ante hæc verba nulla huius testificationis facta fuerit mentio.

*Blatero quispiam ex monachis qui Concilium regunt, commentum suum recitauit præscribi illic formulam, qua in statum gratiæ restituerentur, qui post baptismum lapsi erant, & annuerunt patres: locus tamen ipse clamitat impudenter se aliò fuisse detortum, quã oportuit. Inde inferũt Christianam hominis pœnitentiam post lapsum longè aliam esse à baptismali quasi vnam tantum speciem attingat Christus, ac non potius idem quod Luc. 24. doceat prædicãdum esse in suo nomine pœnitẽtiam & remissionem peccatorum.* Caluinus.

Iniuriam facis sancto & celebri patrum cœtui in Christi nomine congregato, quòd fabulas à monachis ipsum regi, & non potius imò certò à spiritu Christi, iuxta eius promissionem, Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. & , Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et in verbis saluatoris præscribi formulam qua in statum gratiæ restituuntur, qui post baptismum lapsi sunt, omnium patrum & Conciliorum, vt diximus, concors est sententia: quemadmodum ea superius citauimus: quãuis eorum nonnulli ad remissionem, quæ fit in baptismo, ipsum propter sermonis generalitatem extendant. Certe magna est impudẽtia sine vlla ratione toti orbi proponere, quod locus iste, Quorum remiseritis peccata, &c. clamitet impudenter se alio fuisse detortum quàm oportet, quando videlicet refertur ad formulam qua lapsi post baptismum in gratiam restituuntur: cum multi scriptorum ecclesiasticorum propriè & peculiariter ipsum sic interpretetur, & nemo eorum hunc intellectum excluserit: quamuis multi, vt diximus, propter verborum generalitatẽ comprehendat etiam peccatorũ remissionem, quæ fit in baptismo in quo nõ ex authoritate vel potestate ministri peccata remittũtur, sed ex virtute baptismi, à quocunq; fuerit dispensatus, seu laico, seu pagano, seu Iudæo, dicente Saluatore: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. & B. Augustinus: Quæ est tanta vis aquæ vt corpus tangat & cor abluat? Hic autem datur ex verbis Domini, vt ipse non diffiteris, Apostolis authoritas ac potestas peccata remittendi & retinẽdi. Et ait B. Cyrillus circa locum Lucæ 5. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Quomodo, inquit, non ipse magis peccata dimittit, qui cæteris potestatẽ faciendi hoc tradidit: sicut & miracula faciendi dedit potestatem? Idem in comment. super Ioannem exponens hæc verba Christi, certè, ait, solius veri Dei est, vt possit à peccatis homines soluere. Cui enim alij præuaricatores legis à peccato

Responsio. Math. 28. Math. 18. Ioannis 3. Tractatu 80 in Ioannem.

peccato liberare licet, nisi legis ipsius autho
ri? Qua igitur ratione diuinæ naturæ digni-
tatē ac potestatē discipulis suis Saluator lar-
gitus est? Quia certè absurdū non est pecca-
ta remitti posse ab illis qui spiritū sanctum
in seipsis habeant. Nā cū ipsi remittūt aut de
tinent, spiritus qui habitat in eis remittit &
detinet. Fit aūt id per eos duob⁹, vt arbitror,
modis: primò baptismo, deinde pœnitentia.
Nam aut credentes & vitæ sanctimonia pro
batos homines ad baptismū adducunt, & in
dignos inde prudenter expellūt: aut eccle-
siæ filios peccantes quidem increpant, aut
pœnitentibus indulgent.

Aliā aūt esse Christiani hominis pœnitē-
Act.2. tiam post lapsum à baptismali, Apost. Petrus
in actibus ostendit. Baptizandis enim corde
cōpunctis simpliciter dicit, Pœnitentiā agi-
te, & baptizetur vnusquisq; vestrū in nomine
Iesu Christi in remissionē peccatorū: Simo-
Act 8. ni aūt Mago post baptismū lapso ait, Pœnitē-
tiā age ab hac nequitia tua, & roga Deū si for
tè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.
Et Apost. Paulus in epist. ad Hebræos. Impos-
cap.6. sibile est eos, qui semel sunt illuminati, &
participes facti sunt spiritus sancti, &c. &
prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiā
Augustinus rursum crucifigētes sibimetipsis filium Dei.
Homelia 50 Terra enim sæpe super se venientem bibens
quæ est de imbrem, &c. Et B. Augustinus, Tres, inquit,
pœnitentia. sunt actiones pœnitentiæ. Vna quæ nouum
hominem per baptismum parturit: altera
cuius actio per totam vitam istam, quā in car
ne mortali degimus, perpetua supplicatio-
nis humilitate subeunda est, de peccatis scili
cet venialibus. Nam perpetua est Christiani
hominis supplicatio, Dimitte nobis debita
nostra. Tertia vero actio pœnitentiæ est, quę
pro illis peccatis subeunda est, quæ legis de-
calogus continet: de quibus Apostolus ait,
Qui talia agunt, regnum Dei non possidē-
bunt. In hac pœnitentia maiorē in se quisq;
Galat.5. seueritatem debet exercere. Ascendat itaq;
homo aduersum se tribunal mentis suæ: &
constituto in corde iudicio adsit accusatrix
cogitatio, testis conscientia. Et postea. Cùm
in se protulerit seuerissimæ medicinæ sen-
sermone tentiam, veniat ad antistites, per quos illi in
de crimine ecclesia claues ministrantur &c. Atque B. Cy
de lapsis. prianus ostendit difficilem esse pœnitenti-
am in relapsis post baptismum, & inuehitur
contra facilitatem quorundam sacerdotum
in recipiendo ad pacem & communionem:
& circa finem sermonis, Deus inquit, quan-
tum patris pietate indulgens semper & bo-
nus est, tantum iudicis maiestate meruēdus.
Damascen⁹ Quàm magna deliquimus, tam granditer de
lib.4. or- fleamus. Alto vulneri diligens & longa me-
thodoxæ fidei dicina non desit: pœnitentia crimine minor
cap.10. non sit. Ideo Damascenus vocat pœnitenti-
am laboriosum baptisma, Sextum inquit,
est baptisma, quod per pœnitētiam & lacry-
mas verè laboriosum est. Multò igitur alia
est pœnitentia hominis Christiani post lap-
sum, quam baptismalis.

Nec aliquod incommodum vel inconue-
niens est, si hoc loco Quorum remiseritis
peccata &c. vnam tantum speciem pœniten-
tiæ Dominus attingat: quin potius nullam
hic pœnitentiæ speciem videtur attingere,
sed tantum potestatem peccata remittendi
ijs quos pœniteret, & qui sua peccata confiten
tes iudicis hic constituti arbitrio se subijci-
unt: sicut solum baptismi facit mentionem
cum ait apud Marcum: Qui crediderit & ba- Marci 16.
ptizatus fuerit, saluus erit. Et apud Matth. Mat. 28.
baptizandi ministerium iniunxit, quando
dixit, Euntes docete omnes gētes, baptizātes
eos in nomine patris, & filij, & spiritus sācti.
Non enim vbiq; scriptura dicit omnia. Et ca.
24. Lucæ, quod citas, nullam facit potestatis
peccata remittendi mentionem, sed pœnitē-
tiæ tantum, & remissionis peccatorum quas
per apostolos Dominus prædicare manda-
uit non tantum baptizandis, sed in vniuersū
omnibus, qui peccassent: quemadmodum Pe
trus Simoni Mago, atque in Apocalypsi Io-
annes Apost. episcopis in Epheso, in Perga-
mo, & in Sardis ciuitatibus pœnitentiam an-
nunciauerunt. Et Apostolus Paulus ad pœni
tentiam hortatur Romanos: & Corinthios.
Pro Christo, inquit, legatione fungimur, tan Rom.
quam Deo exhortante per nos: obsecramus 2.Cor.
pro Christo, reconciliamini Deo. Credimus
enim in ecclesia remissionem peccatorū, &
illam fieri incorporatis ecclesiæ, & non so-
lum his qui in ecclesiam recipiuntur.

Non diffitemur doctores sanctos varia-
re circa tempus, in quo Saluator Apostolis
dixit, hæc sunt verba quæ locutus sum vo-
bis, &c. Tunc aperuit illis sensum, vt intelli-
gerent scripturas: & dixit eis, Quoniam sic Lucæ 24.
scriptum est, & sic oportebat Christum pati,
& resurgere à mortuis die tertia, & prędica-
ri in nomine eius pœnitentiā & remissionē
peccatorum in omnes gentes: vos autē estis
testes horum. Nam secūdum B. Augustinum
Lucas hic cōmemorat, quę Ioannes prętermi
serat, describens primam apparitionem fa-
ctam Apost. post verba, Quorum remiseritis
&c. Hunc intellectum sequitur Ioan. Calui-
nus, & aliquid apparentiæ adferre videtur e-
ius argumentationi: quia dicitur apud Lucā,
In omnes gentes. incipientibus &c. nec ta-
men hoc sensu supposito concludi potest,
quod verba domini, Quorum remiseritis
peccata &c. intelligenda sunt tantum de re-
missione peccatorum, quæ fit circa initian- Ioannis 20.
dos in baptismo, eò quòd tam Ioannis
quā Lucæ verba sint generalia, vt comprehē-
dere possint peccata baptizatorū sicut eorū
qui nondum ecclesiæ sunt coaptati. Et quan-
do Dominus apparuit Apostolis vndecim Matt. 18.
in Galilæa, speciale mandatum in remissio-
nem peccatorum baptizandi eis dedit. Apud
Ioannem vero potestatem dedit & mandatū
peccata remittendi, quasi ex iudicio & cau-
sæ cognitione, quorundam peccata iubens Remissio pec
remitti, aliorum autem retineri. Est autem catorum fit
probabilius quod verba Lucæ dicta sunt die ex iudicio et
ascensionis Domini, eò quòd separari non causa cogni-
possunt ab eo quod apud eundem sequitur, tione

Vos

Vos autem testes estis horum, & ego mitto promissum patris, etc. Quæ ex actib. Apostolorum certum est dicta esse die ascensionis Domini, quomodo ea intelligit & collocat Andreas Oseander in sua harmonia, atq; doctores alij. Vide Caluine & expende, quâ infirma sint quæ contra Concilij definitionem adducis. Nullam bic audimus scripturam, sed nuda verba & quæstiones. Vbi, inquit, symbolum? vbi forma? Deinde: Quis ignorat munus illic Apostnlis fuisse iniunctum, qno erga extraneos fungerentur? Itē, Locus ipse clamitat, impudenter se alio fuisse detortum, quam oportuit. Nullæ hic scripturæ, quibus expugoari posit & euerti Cōcilij huius definitio. Maior reuerentia & authoritas ecclesiæ debetur quæ in Concilijs loquitur per spiritum sponsi sui, quàm vt ab ea recedatur propter buinsmodi sophisticas rationes.

Sed proferamus quæ dicis contra hoc sacramentum in tua institutione christianæ religionis, atque expēdamus an fint probabiliora maiusque pondus habeant & efficaciam. Nam ijs quæ contra partes pœnitentiæ Confessionem & Satisfactionem in antidoto scribis, circa articnlum quintum & sextum respondebimns. Contra hoc sacramentum pœnitentiæ in institutione tua sic habes.

Caluinus.

*Romanenses & scholastici dicunt pœnitentiam exteriorem esse sacramentum, & existimari debere signum esse interioris pœnitentiæ, id est contritionis, quæ erit res sacramenti: exteriorem verò esse sacramentum duntaxat interiorem autem rem & sacramētum & remissionem peccatorum rem tantùm, & non sacramentum.*

Responsio. Magister distinct.22.4.

Magister sententiarum hanc sententiam proponit sine definitione: doctores autem scholastici de hac sententia per eum propofita, vt supra diximus, variè opinantur: quidam quòd sola absolutio sacerdotis est sacramentum, & non pœnitentia exterior: alij, quod sacramentum pœnitentiæ sint absolntio & confessio. Probabilior tamen magisque conformis Conciliorum definitionibus est opinio B. Thomæ, Bonauenturæ & veterum doctorum scholasticorum, qni sequūtur sentētiam quam Magister sententiarum proponit, & hic citatur à Caluino. Nam à materia magis nomen sumunt sacramenta, quàm a forma: tametsi sacramenti rationem non habeant, forma nō coexistente. Sic baptismus, chrismatio in fronte, & extrema vnctio à materiali nomen sortiuntur: similiter & boc sacramentum dieitur pœnitentia externa, quæ consistit in humiliatione pœnitentis secundum contritionem, accusationem, & satisfactionem, quæ secundum Cōcilium Florentinum sunt quasi materia huius sacramēti, & absolutio sacerdotis forma: hæc autem simul iuncta significant pœnitentiam interiorem, secundum quod per ipsam est perfecta culpæ remissio, eamque efficiunt, quam tamen imperfectam pro suo habent principio & radice. Nam Deus vtrinq;, ex parte pœnitentis scilicet & ipsius sacramenti concurrit. Inspirat enim interiorem pœnitentiam in ordine etiam ad sacramentum, & vt clauibus ecclesiæ se peccator subijciat: & ex parte sacramenti concurrit, ordinando sacramentales actus exteriores (qni in humiliatione pœnitentis consistunt) ad pœnitentiam interiorem: per sacramentum ipsam perficiendo, vt faciat ex attrito contritum: dum sacramento mediante vtitur etiam Deus actu interiori pœnitentiæ ad remissionē peccatorum, per quod actns hic interior fit res & sacramentum.

*Humiliatio pœnitētis externa est sacramentum pœnitentiæ.*

Ex quo apparet, quòd sacramentum significat & causat interiorem pœnitentiam: & hæc significat & causat remissionem peccatorum. Sunt enim instrumenta subnrdinata Deo principaliter agenti: sicut baculus quo moueo lapidem, est instrumentum subordinatum manui, quo moneo baculum. Et quamuis plures doctores scholastici opinentur solam formam, scilicet absolutionem, babere causalitatem: quemadmodum in sacramento Eucharistiæ, & ita sacramentum istud solùm ratione formæ operari remissionem peccatorum, atque hanc opinionem sit secutus B. Tho. circa distinct.22. quarti sentētiarum. verisimilior tamen est sententia, quam tradit in 3. parte quæst.86. artic. vltimo, scilicet quod totum sacramentum pœnitentiæ, compositum scilicet ex actibus pœnitentis & absolutione, ex quibus vnum fit sacramentum, causat remissionem peccatorum ratione vtriusqne partis: principaliter tamen ratione formæ: secundario autem ratione actuum pœnitentis vt subordinantur clauibus ecclesiæ.

*Pœnitentia externa facit etiam remissionem peccatorum.*

His enim ex hoc ipso quòd efficiuntur pars sacramenti, vtitur Deus vt parte materiali sui instrumenti ad causandum remissionem peccatorum: sicut hoc ipso quòd aqua adhibetur ad baptizandum, Deus ea vtitur vt parte materiali sui instrumenti ad regenerandum sibi filios. Sed super istis vobiscum non contendimus. Sunt enim probabilia, in quibus vnicuique licet in suo sensu abundare, atq; sequi quam velit opinionem. At capnt nostræ controuersiæ est, an sit aliquod sacramētum à Christo institutū reconciliandis post baptismum lapsis, sicut inter non conuenit quòd reconciliandis & regenerandis Christo extraneis nondum in ecclesiam coaptatis institutus sit baptismus. Et hæc quæstio fidei est in qua intellectum nostrum captiuare debemus in obsequium scripturarū & definitionis Conciliorum & patrum ex scripturis. Nihil igitur propositæ controuersiæ, quæ citas ex Magistro sententiarum conducunt. Nec refert falsa sint an vera.

Caluinus.

*Qui sacramenti definitionem suprà à nobis positam in memoria tenent, & ad eam exigunt, id quod dicunt esse sacramentū, inuenient non esse caremoniam à Domino institutam ad fidei nostra confirmationem.*

Responsio.

Ostendimus & nos superius sacramentum esse cæremoniā siue signum externum à Do-

mino

mino institutum, non tam ad fidei confirmationem, quàm ad efficaciter significandum & operandum nostram salutem. Condonemus tamen nunc Caluino, quam proponit sacramenti definitionem: Certè hoc sacramentum est externa cæremonia cum absolutione sacerdotis, imo & sine ea est humiliatio pœnitentis, se apud sacerdotem accusantis, quæ externa est cæremonia. Absolutionem autem esse a Domino institutam quoad efficacem significationem diximus supra, idem ostensuri circa articulos sequentes de confessione & satisfactione.

*Obiectio. li. 2. quæstionum vet. testa.* Sed obijcit Caluinus Augustinum definire sacramenta esse instituta visibilia, vt carnales ab his quæ oculis cernuntur, ad ea quæ intelliguntur sacramentorum gradibus transferantur: Quid, inquit, tale aut ipsi vident, aut alijs queunt ostendere in eo quod pœnitentiæ sacramentum vocant? Idem alibi: *In sermone quodam de baptismo infantium.* Sacramentum ideo dicitur, quia in eo aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Neque, inquit vllo modo sacramento pœnitentiæ, quale fingunt ipsi, conueniunt hæc, vbi nulla species est corporalis, quę spiritualem fructum repręsentet.

*Responsio.* Videre hic licet & ad oculum ostendere, quòd humiliter genibus flexis, pœnitens sua confitetur peccata, & à sacerdote absoluitur quamuis per instituta visibilia Augustinus intelligat sensibilia, hoc est signa, quæ sensu aliquo externo percipi possunt. Percipiũtur aũt auditu confessio & absolutio. Et etiam si hic nulla esset species corporalis, signum tñ hic est corporale siue sensibile. Et absolutio sacerdotis repręsentat remissionem peccatorum, iuxta promissionem Christi: Humiliatio aũt pęnitentis contritioné cordis, per quam sacramẽtum remittit peccata. Nec agimus hic de qualitate sacramenti, sed de substantia, atq; ita nihil refert quale fingatur.

*Caluinus.* *At vt istas beluas in sua harena conficiam, Si vllum hic est sacramentum, nónne longè speciosius iactari poterat absolutionẽ sacerdotis sacramentũ esse, quàm pœnitentiam interiorem vel exteriorẽ?*

*Responsio.* Non est hic scopus disputationis quid sit sacramentum pœnitentiæ, aut quale sit: sed an sit aliquod institutum ad remittendum peccata baptizatorum. Et, vt diximus, nó est propriè quæstio fidei, an hoc sacramentum debeat dici absolutio, an actus pœnitentis. Diximus enim vnicuique licere in suo sensu hic abundare. Libenter autem tibi condonamus quòd sacramentum pœnitentiæ est absolutio, modò tu vicissim nobis annuas aliquod esse sacramentum pœnitentiæ à baptismo distinctum.

*Caluin' tue tur absolutionem esse sacramentũ pœnitentiæ.* *Promptum enim erat dicere absolutionem sacerdotis cæremoniam esse ad cõfirmandam fidẽ nostram de peccatorum remissione) habereq; promissionem clauium, vt vocant: Quodcunque ligaueritis aut solueritis super terram, erit solutum & ligatum in cælis. Sed obiecisset quispiam, plerosque absolui à sacerdotibus quibus nihil accedit tali absolutione: quum ex eorum dogmate sacramenta nouæ legis efficere debeant quod figurant. Ridiculum. Vt in Eucharistia duplicem manducationem statuunt: sacramentalem, quæ bonis æquè ac malis communis est: spiritualem, quæ bonorum tantum est propria, Cur non & absolutionem bifariam per ipsi fingerent? Nec tamen hactenus intelligere potui quid sibi vellent cum illo suo dogmate, quod quàm longe à Dei veritate dissideat, docuimus quum id argumentũ seriò tractaremus. Tantùm hic ostendere volo, hunc scrupulum nihil impedire quò minus absolutionem sacerdotis, sacramentum nuncupent. Respondebunt enim per os Augustini, sanctificationem esse sine visibili sacramento, & visibile sacramentum sine interiori sanctificatione. Item Sacramenta in solis electis efficere quod figurant. Item Induere Christum alios vsq; ad sacramẽti perceptionem, alios vsque ad sanctificationem. Illud bonos & malos pariter facere, istud solos bonos. Sanè hallucinati sunt plusquam pueriliter, & cæci in sole fuerunt, qui cum multa difficultate æstuarent, rem claram adeò & cuiuis obuiam non perspexerunt.*

*Lib. 3. quæst vet. test. De bapt paruu. Li. 5. de baptismo contra Donat.*

*Responsio.* Hic locus est quem superius citauimus pro sacramento pœnitentiæ ex Caluino: vbi aduertas eum confitere rem planam esse, & cuiuis obuiam, quod absolutio dici possit sacramentum pœnitentiæ: id quod etiam egregie tuetur contra primariam obiectioné quæ in aduersum fieri posset, veritatis euidétia conuictus. Et defendit esse sacramentum secundum suam etiam ipsius definitionem. Et nos supra ostendimus euangelicam veritatem esse, quod sacramenta ex opere operato efficiant, quod figurant. Sed ne non aduersetur receptæ ab antiquitate veritati, addit argumẽta, per quę seriò probari putat, quod nec absolutio sacerdotis est sacramentum pœnitentiæ. Ait enim:

*Caluinus.* *Ne tamen animos tollant quacunque in parte siue scilicet in pœnitentia externa, siue in absolutione sacramentum posuerint, nego iure haberi pro sacramento. Primum, quod nulla Dei promissio singularis ad hanc rem extet, vnica sacramenti hypostasis. Deinde, quod quæcunq; hic cæremonia profertur, merum sit hominum inuentum: quum cæremonias sacramentorum, non nisi à Deo institui posse, iam definitum sit. Mendacium ergo & impostura sunt, quod de sacramento pœnitentiæ commenti sunt.*

*Responsio.* Frequenter diximus manifestam hic esse promissionem, quam ipse Caluinus satis agnoscebat sententia præcedenti, Quodcunq; ligaueritis aut solueritis, &c. Et nos dicimus eam apertius esse apud Ioannem, Quorum remiseritis, &c. Diximus etiam hic esse cæremoniam in actibus pœnitentis, & in absolutione sacerdotis: Atq; hác habere efficacé significationé ex Christi institutione, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. *Matt 18. Ioannis. 20.*

*Caluinus.* *Eminentum hoc sacramentũ ornarunt quo decebat elogio, secundam esse tabulam post naufragium*

*um: quia si quis vestem innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, per pœnitentiam reparare potest. Sed dictum est Hieronymi. Cuiuscunque sit, quin planè impium sit, excusari nequit.*

*Magister sen. lib. 4. dist. 14. & de pœniten. dist. 1.*

*Quasi verò per peccatum deleatur baptismus: & non potius in memoriam reuocandus sit peccatori, quoties de peccati remissione cogitat: vt illinc sese colligat, animumq́; recipiat, & fidem confirmet: peccatorũ remissionem se impetraturum, quæ sibi in baptismo promissa sit. Aptissime itaque dixeris si baptismum vocaueris pœnitentiæ sacramentũ, quum in consolationem ijs datus sit, qui pœnitentiam meditantur. Quod ne commentum esse nostrũ putes præter quam quod scriptura verbu conforme est, apparet in veteri ecclesia fuisse promulgatum instar certissimi axiomatis Nam in libello de fide ad Petrum, qui Augustino inscribitur, baptismus sacramentum & fides pœnitentiæ dicitur. Et quid ad incerta confugimus? Quasi verò apertius quippiam requirendum sit quam quòd recitat Euangelista, Ioannem prædicasse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.*

*Cap. 30.*

*Marci 1.*

*Responsio.*

[illegible] nentum a Christo esse institutu[illegible] ominibus ementitum, clarè su p[illegible] imus. Probas aũt & tu sentẽtia præce[illegible]enti ex scriptura, quæ habet promissionẽ remissionis peccatorum: respondesq́; argumento ꝙ nõ malè opponi posset. Porrò elogiũ eius verissimũ esse, quod scilicet post naufragiũ sit secunda tabula, non ex solius Hieronymi, sed & aliorũ patrũ: imò & scripturę sacræ testimonijs supra docuimus. Et manifestè testatur scriptura, quòd si quis vestem innocentię in baptismo perceptã peccando corruperit, per pœnitentiã reparare potest. Docet hoc B. Ioan. in Apo. Memor esto vnde excideris, & pœnitentiã age, & prima opera fac. Itẽ in mẽte habe qualiter acceperis & audieris, & pœnitentiam age. Et quia hoc sensu hic tropꝰ intelligitur de secunda tabula post naufragiũ, magna est impietas & impudẽtia dicere hoc dictũ impiũ esse, siue sit Hieronymi, siue cuiuscunq; alterius: nec posse excusari. Nec deletur per peccatũ baptismus, quũ fieri non possit, vt baptizatus non sit, qui baptisma aliquãdo suscepit. Nec ad præterita fit potẽtia: Hoc solo, inquit quidã philosophorum, priuatur Deus, ꝙ infecta reddere non possit quę sunt facta. Nec delebilis est character baptismalis, iuxta Aug. sententia, & ipsam definitionẽ sedis Apostolicę in cap Maiores. De baptismo & eius effectu. §. Itẽ quęritur: alij tamẽ eius effectus per peccata tollũtur: Faciũt enĩ ex filio Dei & membro Christi, seruum & mancipium diaboli. An verò expirent, & inanes fiant per peccatum promissiones in baptismo factæ, magna indiget discussione, & fortassis distinctione, quas præsens tractatus non requirit: vtcunque tamen hoc fuerit, & in memoriam reuocetur baptismus, non remittuntur mortalia peccata post baptismum admissa, nisi per pœnitẽtiam atque sacramentum istud, saltem voto susceptum: sicut definiuit Concilium Tridenti. Et ideo quotiescunque de huiusmodi peccati remissione cogitatur, ad sacramentum pœnitentiæ recurrere oportet: & illinc se colligere, animumq́; recipere, quòd per ipsum peccatorum remissionem, iuxta promissionẽ Christi sit accepturus. In hoc enim sacramento, non in baptismo, horum peccatorum promissa est remissio: Quid precor soliditatis habere potest argumentatio, quæ ex huiusmodi paradoxis procedit & concludit: ijsque tanquam principijs innititur, quæ falsa sunt, & absurda, ac scripturis cõtraria? Nec solũ nõ aptissimè, sed ineptissimè, imò absurdè dicitur baptismus sacramentũ pęnitentiæ: & ꝙ in consolationẽ datus sit his qui pœnitentiã meditãtur. Non enĩ baptismus, sed Sacramentũ pęnitentiæ in consolationẽ & reparationẽ eis a Christo est institutũ. Hęc enim est medicina curãdis morbis peccatorũ prudẽter à Christo præparata: iuxta sentẽtiã Apocalypsis, Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: Sin autem, venio tibi cito, & mouebo candalabrũ tuum de loco suo. Et Saluator. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Nec tuo seruit errori, quòd in libello de fide ad P[illegible]um, baptismus dicitur sacramentum fidei & pœnitentiæ. Eodem namque capite statim explicatur hoc propterea dici, quia maio[illegible]bus, hoc est, adultis, necessariũ est & pœnitentiam de malè admissis agere, & fidẽ catholicam secundum regulam veritatis tenere: idq́ue antequam sacramentum baptismatis accipiant. & apud Marcum dicitur Ioannes prędicasse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: cõ quòd pœnitentiam requirat baptismus, vt suos pariat fructus, & solis detur pœnitentibus. Argumentatur præterea contra autoritatem absoluendi pœnitentes eodem cap. Iostitutionis:

*Apo. ca. 2. et 3.*

*Aug. lib. 2 contra epistolã Parmeniani cap. 13.*

*Apocal. 2.*

*Lucæ. 13.*

*Cap 30.*

*Cap 1.*

*Caluinus est contra autoritatem absoluendi pœnitentes.*

*Nunc videndum est de potestate clauium, in qua regni sui proram confessionarij constituunt. Ergo sine causa inquiũt, sunt claues. Ergo sine causa dictum est, Quæcunque solueritis super terram erunt soluta & in cœlis. Frustramur ego verbum Christi.*

Cui respondetur, non confessionariorum duntaxat, sed & B. Augustini sunt hæc verba, lib. 50. Homiliarum: agite, inquit, pœnitentiam, qualis agitur in ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia: Nemo sibi dicat, Occultè ago: apud Deum ago: Nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Contra quem tanquam absurdissimum infert August. Ergo sine causa dictum est: & reliqua quæ hic proponit Caluinus. Et lib. 2. de adulte. coniug. In Ecclesia per claues regni cælorum, nõ dubitatur fieri remissio peccatorum. Eandem sententiam habet B. Amb. lib. 1. de pœnitentia. Sed aiunt (supple Nouatiani) se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorũ criminũ potestatem reseruant: Imò nulli maiorẽ iniuriam faciunt quam qui volunt eius mandatũ rescindere, commissum munus refundere: Nam cũ ipse in euangelio suo dixe

*Homil. 49.*

*Cap 9.*

*Cap. 2.*

*Ad baptizā tes refert ambro. hæc verba Domini.* xerit Domin⁹ Ieſus. Accipite ſpiritū ſanctū: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis retenta erunt: Quis eſt ergo qui magis honorat, vtrum qui mandato obtemperat, an qui reſiſtit? Eccleſia in vtroque ſeruat obedientiam, vt peccatum & alliget & relaxet: hæreſis in altero inmitis: in altero inobediens, vult ligare quod non ſoluit, nō vult ſoluere quod ligauit. In quo ſe ſua damnat ſententia. Dominus enim par ius & ſoluendi eſſe voluit, & ligandi, qui vtrumque pari conditione permiſit: Ius autē hoc tantum ſacerdotihus permiſſum eſt. Videat igitur Caluinus, quomodo ſe ab inſamia Nouatianorum excuſet, qui abſoluendi à peccatis poteſtatem in Eccleſia apud ſacerdotes eſſe diffitetur, & impugnat: niſi referatur abſolutio & ligatio ad euangelij annunciationem, contra omnium veterum damnātium Nouatianos & Conciliorum ſententitiam. Addit ipſe,

*Caluinus.* *Reſpondeo ad interrogationes* (videlicet ex Aug ſupra propoſitas) *grauē fuiſſe cauſā, cur darentur claues: quē admodum ſuperius expoſui.*

*Reſponſio.* Sed expoſuiſti, qnod claues ſunt Euangelij prædicatio, per qnod cœleſtis regni ianuæ aperiuntur his qui per Chriſtum acceſſum ad patrem quæſierint, & claudūtur ijs qui ab hac via diuerterit: at longè aliud fuiſſe apud patres & concilia de clauibus iudicium, eas ſcilicet eſſe poteſtatem remittendi & retinendi peccata, ſuperius clarè oſtenſum eſt. Iterum Caluinus.

*Caluinus.* *Sed quid ſi vno gladio omnibus huiuſmodi poſtulatis anſam præcidam, ſacrificulos non eſſe Apoſtolorum vicarios nec ſucceſſores.*

*Reſponſio.* Quantumcunq; coneris, nunquam præcides: nimis credibilia ſunt huius veritatis teſtimonia, quòd Epiſcopi ſunt, non vicarij, ſed ſucceſſores Apoſtolorum. Et huius poteſtatis factos eſſe participes etiam ſacerdotes. Ius enim hoc, inquit Ambro. ſolis permiſſū ſacerdotibus eſt, & munus hoc ſancti ſpiritus eſt officium ſacerdotis. *Lib. 1. de pænitentia. 2* Et ſtatim poſtea, Relaxandi licentiam ſacerdotibus ſuis ſine vlla exceptione conceſſit. Sed qui culpam exaggerauerit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus deleantur fletibus. Et lib. 2, Impoſsibile videatur per pœnitentiam peccata dimitti: conceſsit hoc Chriſtus Apoſtolis ſnis: quod ab Apoſtolis ad ſacerdotū officia trāſmiſſum eſt. Et Beat⁹ Chryſoſtomus de dignitate ſacerd. *Cap 2.* Sacerdotibus, inquit, omnis commiſsa eſt poteſtas cęlorum. *Lib. 3. cap. 5* Quorumcunque enim ait, dimiſeritis peccata, dimittuntur: & quorumcunque tenueritis, tenebuntur. Quæ poteſt inueniri maior poteſtas? Omne iudicium dedit pater filio: at hoc video à filio totum ſacerdotibus eſſe commiſſum. Vbi multò magnificentius de his clauibus atque hac poteſtate ſacerdotum ſcribit quàm Caluinus, ad ſolam Euāgelij prędicationem eas referens. Et quidem (ait Chryſoſtomus) Sacerdotes in veteri teſtamento habebant poteſtatem curandi corporis lepram: *Idem cap 6* imò non curandi, ſed oſtendēdi tantum eos quos conſtabat eſſe mundatos. At hi non corporis lepram, ſed immunditiam mentium, non ex parte probandi, ſed omnifariam mundandi obtinent poteſtatē. Nec patiuntur verba Euangelij, Remittere, retinere, Soluere & ligare, Caluini interpretatinnē: eò quòd actus ſignificent iudiciales.

*Nunc vnde ſe munire maximè volunt, omnesq; eorum munitiones deyciamus: Chriſtus non ante Apoſtolis ligandi & ſoluendi poteſtatem fecit, quā eos ſpiritu ſācto donauit Nego igitur illis cōpetere clauiū poteſtatē, qui non acceperint ſpiritū ſanctū.* *Caluinus.*

Beatus Hieronymus ad Hedibiam docet ſpiritum ſanctum dari ad varia munera. Nā huius quæſtionis, inquit, qua quæritur quomodo Saluator ſecundum Ioannem inſufflauit ſpiritum ſanctum in apoſtolos, & ſecundum Lucam poſt aſcenſionem ſe miſſurum promittit, perfacilis ſolutio eſt, ſi, docente Apoſt. Paulo, ſpiritus ſancti diuerſas gratias nouerimus. *Reſponſio. Quæſt 9. 1. Corint. 12* Prima igitur die reſurrectionis acceperunt ſpiritus ſancti gratiam, qua peccata dimitterent, baptizarent, & filios Dei facerent, & ſpirtum adoptionis credentibus largirētur, ipſo Saluatore dicente, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Die autem Pentecoſtes eis amplius repromiſſum eſt, vt baptizarentur ſpiritu ſancto, & induerentur virtute ex alto. Sic & B. Chryſoſtomus interpretatur, quòd acceperunt ſpiritū ſanctum in poteſtate remittendi & retinendi peccata. Et B. Ambr. lib. 1 cap. 2. paulò ſuperius citato. Munus, inquit, ſpiritus ſancti, eſt officium ſacerdotis: ius ſpiritus ſancti in ſoluendis ligandiſq; criminibus eſt. Non igitur requirit hęc poteſtas, nec etiā eius vſus, vt ſacerdos eius miniſter ſpiritum ſanctū inhabitantem & ſanctificantem habeat: ſicut nec aliorum ſacramentorum miniſtratio. Ita eni per malos miniſtros vt per bonos, electorū ſalutē operatur Deus in ſacramentis & euāgelij prædicatione. Sic nos, inquit Apoſtol⁹ Paulus, exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores miniſteriorum Dei. *1. Corint. 4.* Hîc iam quæritur inter, diſpenſatores vt fidelis quis inueniatur, cum multi infideles ſint & indigni miniſtri. Quid igitur ſi tu negas vllis competere, qui non prius acceperunt ſpiritum ſanctum inhabitantem (Sic enim intelligere videris.) Quem fidelem eccleſiæ filium tua mouebit negatio? quando affirmāt ſcripturę & eccleſia catholica quod tu negas? *Sermone 66 ſuper Cantica.* Nam B. Bernardus & Concilium Conſtantienſe in condemnatione articulorū Ioā. wycleſ hæreticum iudicant, quod tu affirmas. Ait enim B. Bernad. peccatores, inquiunt, ſunt apoſtolici epiſcopi & presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiendis idonei ſacramentis. *Peccatores ſunt etiam Chriſti miniſtri.* Nūquā duo iſta cōuenient, epiſcopū eſſe & peccatorem. Falſum eſt, ait Bernardus: Epiſcopus erat Cayphas, & tamen quantus peccator, qui in dominum mortis dictabat ſententiam. Apoſtolus erat Iudas, & licet auarus & ſceleratus, electus à Domino. Mini- *Lib. 4. cap 4*

ſtros Chriſtus habet bonos & hypocritas. Et B. Auguſtinus contra Donatiſtas. Sicut vrgeri videor, cùm mihi dicitur: Ergo hæreticus dimittit peccata? Sic & ego vrgeo: Ergo auarus, raptor, vel fœnerator dimittit peccata? Cui reſpondet, Si per vim ſacramenti Dei, ſicut iſti, ſic & illi: Si per meritum ſuum, nec ille, nec iſti: quamuis ſecundum eũ miniſter bonus, qui eſt membrum columbæ, modo quodam peccata dimittit, quo non malus.

*Caluinus.* *Nego queq̃ clauibus vti poſſe, niſi præeũte docẽteq; ſpiritu S. & docente quid agẽdum ſit: ſpiritũ ſanctum habere ſe illi nugãtur, ſed reipſa negant.*

*Reſponſio.* Diuerſa ſunt ſpiritum ſanctum habere inhabitantem & ſanctificantem, & eum habere præeuntem, docentem & dictãtem quid agẽdum ſit, vt clauibus quis vti poſsit. Nam prius falſum eſſe oſtendimus: quod autem poſterius dicitur, amplectimur, & libenter confitemur, & quòd ideo præmiſit Dominus, Accipite ſpiritum ſanctum, vt intelligamus non ad libitum miniſtros Chriſti poſſe remittere & retinere peccata: ſed tãtummodo ſpiritu ſancto ad hoc mouente: vt donum ſpiritus ſancti, eiuſque acceptio non ſolùm ad facultatem, ſed etiam ad vſum facultatis referatur: vt efficax ſit tam remiſsio, quã detentio: vt ſenſus ſit: Quorum remiſeritis pec-

*Cap vltimo Celeſt. Hierarch.* cata ſpiritu ſancto mouente & dirigente, remittuntur eis: quo ſenſu hæc verba Chriſti citat, & intelligit B. Dionyſius. Sacerdos, inquit, ſicut mouetur, agit: nec motibus eius irrationabilibus obtemperat Deus. Hoc autem peculiare habet iſtud ſacramentum. Nõ enim in baptiſmo, nec in Euchariſtia, quamdo datur poteſtas conſecrandi: ſed in ſolo hoc ſacramento præmittit Dominus, accipite ſpiritum ſanctum. In Euchariſtia enim dicit, Quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis. Et in baptiſmo. Docete omnes gentes, baptizantes eos. Hic autem Accipite ſpiritum ſanctum, ad ſignificandum ꝙ actio ſacramentalis in miniſtro hic requirit ſpiritum ſanctũ dirigentem & mouentẽ, & internum iudicium hominis, ac peccatorum eius ſecundum ſpiritum ſanctum. Nec mirũ iſtud videri debet, quando conſideratur, ꝙ ſacerdos in huius ſacramenti adminiſtratione iudex eſt, vice Chriſti, qui cognoſcat & pronunciet: non de rebus prophanis, ſed in materia læſæ Maieſtatis diuinæ & peccatorũ: à quibus hominis ſalus æterna pendet atque damnatio. Quare diligenti opus eſt inquiſitione ac diſcretione inter lepram, & non lepram, & inter lepræ & peccatorũ ac circun-

*In commen. circa. ca. Mat. 16. 2. Paralip. 19.* ſtantiarum varietates. Nam B. Hieronymus, Alligat, inquit, hic vel ſoluit epiſcopus vel presbyter, non eos qui inſontes ſunt, vel noxij, ſed pro officio ſuo cũ peccatorũ audierit varietates, ſcit qui ligãdus ſit, quiùe ſolẽdus. Ait enĩ iudicib. Ioſaphat rex, quos per ſingulas ciuitates conſtituebat. Videte quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudiciũ, ſed Domini: & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiſcũ & cũ diligentia cuncta facite. Nec ſacerdos ſolum iudex eſt, ſed & medicus: non ſolum iudicio ſuo morbum peccati tollendo, verũ etiam vt prudenti conſilio præſeruet, ne quis in morbum recidat. Ideo monet Origines, Proba prius medicum, cui debeas cauſas languoris oſtendere. *In pſal. 38.* Eſt enim officium ſacerdotis, conſilio iuuare pœnitentem, vt impleat propoſitum ſuum de cauendis peccatis. Quum igitur res multum ardua ſit atq; difficilis benè fungi hac poteſtate, nihil mirandum ad hoc opus eſſe directione ac motione ſpiritus ſancti: mouet autem & dirigit ſpiritus ſanctus ad remittẽda, & retinenda peccata, quando legitimè prudentique & recto conſilio vtimur hac functione, eò quòd ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſapientiæ, ſcientiæ, conſilij, & timoris Domini.

*Caluinus.* *Atq; hac quidẽ machina in vniuerſum ſubuertuntur, vt cuiuſcunque oſtij clauem ſe habere iactent, ſemper interrogandi ſunt, habeant ne ſpiritum ſanctum, qui clauium eſt arbiter & moderator.*

*Reſponſio.* Malignũ & temerariũ eſt iudiciũ, ſi in vniuerſum ſacerdotes & epiſcopos vacuos eſſe iudicas ſpiritu S. inhabitante: multi certò cõfidũt ſe templa eſſe ſpiritus S. & reuera ſunt. Sed oſtẽdimus hoc nõ oportere ad hoc vt vſũ clauiũ exerceant legitimũ: quodq; ſpiritus S. poſsit eſſe clauiũ arbiter & moderator, etiã dũ miniſtros non ſanctificat. Nec diſputatio hoc loco eſt de ſãctitate vel qualitate miniſtri, q̃ ſacramẽtũ requirit: ſed de ſubſtãtia huius ſacramenti, an ſcilicet ſit aliquod ſacramentum pœnitentiæ à Chriſto inſtitutum.

*Caluinus.* *Si habere ſpiritum ſanctum ſe reſpondeant, rurſũ interpellandi ſunt an errare poſsit ſpiritus ſanctus: iſtud diſertè proferre non audebunt. Inferẽdum ergo erit, nullos ſacrificulos habere clauium poteſtatem, qui paſsim ſine delectu ſoluũt, quæ ligari Dominus voluerit, ligant quæ ſolui iuſſerit.*

*Reſponſio.* Errare ſpiritus ſanctus non poteſt: fruſtrãtur tamen aliquando ſacramenta effectu, ad quẽ ab ipſo ſunt inſtituta, propter ſuſcipiẽtis impendimẽtũ, vel abuſũ poteſtatis in miniſtro. & malè concludis eos qui ſine delectu ſoluũt & ligant, nõ habere clauiũ poteſtatẽ. ſed verius inferres quòd poteſtate quam habent, abutantur: ſicut princeps tyrãnicè rempublicã, & pater vel dominus malè ſuam familiam gubernans, verè poteſtatem habent ciuilem vel domeſticã, qua tñ abutuntur.

*Caluinus.* *Atqui hæc poteſtas eſt, Quodcunq; ligaueris, aut ſolueris in terra, erit in cœlis ligatũ & ſolutũ. aut igitur promiſſum Chriſti mentiri oportet, aut benè ligant & ſoluunt, qui ſunt hac poteſtate præditi. Nec eſt quod tergiuerſentur Chriſti dictũ limitari ſecũdum merita eius qui ligatur aut ſoluitur: quodq; & nos fateamur nec ligari nec ſolui poſſe, niſi dignos qui ligentur, aut ſoluantur: ſed habent euangelici nuncij verbum quo dignitatem hanc metiantur, nempe fidẽ: & credentes in Chriſtum ſoluunt à peccatis, & incredulos ligant.*

*Reſponſio.* Et nos verbum habemus quo dignitatem hanc metiamur. Nã pœnitẽtes ſuper peccatis admiſsis vere ſoluimus, & peccata remittimus:

*Responsio. Qui solui di. et qui ligati di. Matth. 16.*

timus: impœnitentium verò peccata retinemus. Et verbum Saluatoris, Quodcunque ligaueris aut solueris: &, Quorum remiseritis peccata, intelligimus, si digni sint remissione aut retentione: fieri enim potest quòd sacerdos legitimè suo fungatur officio, non tamen remittantur ei peccata, quem sacramentaliter absoluit, vt si fictum se atque hypocritam exhibeat apud sacerdotem is qui confitetur: legitimè enim tunc sua fungitur potestate, nec tamen sequitur effectus sacramenti propter obicem, quem inuenit: ipse autem absoluit quantum in ipso est, atque sacramentum ministrat efficax ad remittendum peccata. Nam sacramēta, cum sint signa efficacia, verè habere possunt significationem, quamuis non sequatur effectus significatus, & hoc propter subiecti indispositionē, sicut diximus circa primum articulum.

*Caluinus ca. de pœnitētia.*

Est & aliud Caluini in hoc articulo paradoxum, videlicet quòd per pœnitentiam nō fit peccatorum remissio: imò quod nec eam præcedit, sed sequitur, saltē natura. Ita enim habet *Proximus à fide impœnitentiā transitus esse debet, quæ non fidem ipsā sequitur tantū, sed inde etiam nascitur.* Intelligit autem fidem non vulgarem historiæ Euāgelicæ, quasi verbi diuini assensum, cum dicat totam scripturam reclamare eis, qui fidei nomine dignantur persuasionem timore Dei & pietate vacuam: sed intelligit fidem iustificātē, quam ipse definit diuinæ erga nos beneuolentiæ firmam certamq; cognitionem, quę gratuitę in Christo promissionis veritate fundata, per spiritū sanctū & reuelatur mentibus nostris & cordibus obsignatur. *Promissionis, inquit, quæ declarat nostram salutem sibi curæ studioq; esse, & testificatur se propitiū esse patrem.* De qua postea dicemus, circa articulum octauum & nonum. De hac fide apprehendente iustitiā, dicit quòd eam subsequitur pœnitentia.

*Caluinus.*

*Cum enim inquit, venia & remissio per euangelij prædicationem ideo peccatori offeratur, vt à misera seruitute peccati & mortis liberatus traducatur in regnum Dei, euangelij gratiam nemo fide amplecti potest, quin ex errore vitæ prioris in rectam vitam se recipiat, & totum suum studium ad pœnitentiæ meditationem applicet. Neq; tamen cum resipiscētiæ originem ad fidem referimus, spaciū aliquod temporis somniamus, quo ipsam parturiat, sed ostendere volumus non posse hominem pœnitentiæ seriò studere, nisi se Dei esse nouerit: Dei aūt se esse nemo verè persuasus est, nisi qui eius gratiam priùs apprehenderit.*

At respondere conatur scripturis Mar. 1. Pœnitemini, & credite euāgelio, & act. 20. & alijs in quibus pœnitentia fidem præcedit. Et hoc dogma vniuersi ferè sequūtur, qui nunc bellū instituunt aduersus ecclesiastica dogmata. Docent enim fidē ratione sui nō ex charitate esse viuā, & vitā animę, & iustificare prius natura quā adsit charitas. Atque ita docent charitatem, pœnitentiā, obedientiā, & omnia alia opera charitatis sequi post remissionem peccatorū. Nam quod nō est ex huiusmodi fide docent peccatū esse. Et ita pœnitētiam non esse ad salutē necessariā, sed esse natura posteriorē peccatorū remissione per fidē (qua sola iustificamur) priùs apprehensa, sicq; nec pœnitētię nec charitati remissio tribui potest. Ex hoc dogma necessariò sequitur ad paradoxū istud de fide iustificāte: quod nullū habere in scripturis fundamentū ostēdetur articulo nono.

*Responsio. Pœnitentia tanquā causa præcedit peccatorum remissionem. Sap. cap. 11.*

Pœnitentiam aūt præcedere atque efficere peccatorū remissionem, ac Deum propter ipsam multa operari docet Sapiens: Misereris, inquit, omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Et Lucæ vltimo Dominus mandauit prædicari in nomine suo pœnitentiam, & ex ea remissionem peccatorum in omnes gentes. Paulus etiam annunciauit pœnitentiā in Deum, sic quod Deus offēsus sit ratio detestationis peccati: & fidē in Iesū christū, quasi propitiatorē ad excitādū spē venię. Et Petr⁹ in Actib. Pœnitentiā, inquit, agite. & Simoni Mago, Pœnitentiā itaq; age ab hac nequitia tua, & roga Deū, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Similiter Ioā. in Apocalypsi ad pœnitentiā hortatur tanquā ex ea sit expectāda peccatorū remissio. Et Hierē. 18. Si pœnitentiā egerit gens illa à malo quod fecit, agam & ego pœnitentiam. Ac Ezechielis 18. & 33. Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia pręcepta mea, vita viuet & nō morietur: omnium iniquitatum quas operatus est non recordabor. Conuertimini, & agite pœnitētiam, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Item Psal. 50. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et Esaiæ vltimo, Ad quem respiciam nisi ad contritū spiritu, &c. In quibus locis & alijs infinitis scriptura requirit pœnitentiam pręuiam peccatorum remissioni. Et dogma ecclesiasticum 80. apud August. habet, Pœnitentia deleri peccata indubitanter credimus. Atq; Innocentius tertius in Concilio generali, quod ponitur in cap. Dānamus, de summa trinit. & fide cath. Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitētiam potest semper reparari. Aperi oculos tuos Caluine, & vide non adeò multum momenti habere, quæ contra Concilium Tridētinum & ecclesiasticam doctrinam ex antidoto & institutione tua recitauimus, vt propterea communem patrum & ecclesiæ catholicæ sententiam relinquere debeas atq; improbare: potius audiēdus tibi erat Origenes. Quoties, inquit, cānonicas proferūt scripturas, in quibus Christianus omnis consentit, videntur dicere, Ecce in domibus est verbū veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à paterna & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodū per successionē, ecclesiæ Dei tradiderūt nobis. Et tractās illud Apostoli: Hęreticum hominem post vnam aut alteram correptionē deuita. Hæreticus, inquit, nobis habendus

*Homil. 29. in Matth.*

*Ad Titũ 3. Qui Christiano habẽdus sit hæreticus.*

est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate fidei Christianæ credit, quam habeat definitio traditionis ecclesiasticę. Ferè similiter loquitur Tertullianus in lib. de præscriptione.

*Confeßio Augustana.*

Confeßio verò Augustana in articulo vndecimo docet, quod ecclesia lapsis post baptismum ad pœnitentiam redeuntibus impartiri debeat absolutionem, & quòd pœnitentia, hoc est conuersio impij, cõstat propriè ex duabus partibus, quarum altera est contritio, id est, terroris incußi conscientiæ agnito peccato, in quibus & irã Dei agnoscimus, & dolemus nos peccasse, & peccata detestamur, ac fugimus: sicut Iohel concionatur. Scindite corda vestra, & non vestimenta, &c. Et altera pars est fides, quæ concipitur ex euangelio seu absolutione, & credit propter Christum certò remitti peccata, & consolatur conscientiam & exterioribus liberat. De qua fide Paulus loquitur, cum ait, Iustificati fide pacẽ habemus. Deinde sequi debent boni fructus pœnitentiæ, hoc est obedientia erga Deum: iuxta illud, Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus, &c. Quæ confeßio licet succincta, si verba spectes, mysteria multa habet abscondita, hoc est errores in ea latentes atq; abstrusos: quæ prolixè partim explicat & partim insinuat in Apologia Philippus. Ait enim, Absolutio cuius meminit confeßio, propriè dici potest sacramentum pœnitentiæ, vt etiam scholastici Theologi eruditiores loquũtur. Nam audito hoc Euangelio de remißis peccatis propter Christum, in quo consistit absolutio, erigitur & consolationem accipit conscientia, atq; per eam Deus verè viuificat, tãquam per suum verbum suamq; promißionẽ de remißione peccatorũ. Quare voci absoluentis non secus ac voci de cælo sonanti credendum est. Potestas namque clauium ministrat & exhibet Euangelium per absolutionem, quæ est vox Euangelij. Et ideò claues verè coram Deo remittunt peccata, iuxta illud, Qui vos audit, me audit. Et quia absolutio est promißio remißionis peccatorũ, necessariò requirit fidem: nec dici potest quis absolutionem accipere, qui ei nõ assentitur: Ei autem non consentire, nihil aliud est, quã Deum accusare mendacij. Et si cor dubitet, sentit inania & incerta esse, quæ promittit Deus. Et ideò scriptum est apud Ioannẽ, Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo.

*Iohel 2.*

*Rom 5.*

*Rom. 8.*

*Apologia Philippi.*

*Lucæ 10.*

*1. Ioan. 5.*

Partes autem pœnitentiæ dicit esse mortificationem, hoc est veros terrores: quales sunt morientium, quos natura sustinere non posset, nisi fide erigerentur: & viuificationẽ, hoc est fidem, qua certò quis statuit propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitat sibi remitti, atque ita quasi ex morte redit ad vitam. Et sicut fidei isti excitandæ seruit euangelium siue absolutio, quæ singulariter applicat quod in genere dicit euãgeliũ, ita primæ parti terroribus scilicet, subseruit annunciatio legis de peccato, graui ira Dei, & supplicijs, quę impios manere docet. Illud autem Euangelium, siue promißio salutis & gratiæ in Christo donatæ, vt scribit, annunciata est statim post peccatum Adæ, quando Deus ei dixit, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius: ipsum conteret caput tuum: Et postea tradita patriarchis, & deinde à Prophetis illuminata subinde repetitur in sacra scriptura: Postremò verò prædicata & exhibita à Christo inter Iudæos, & ab Apostolis sparsa in totũ mundum. Nam fide huius promißionis sancti omnes iustificati sunt, non propter suas attritiones, aut cõtritiones, vt ait. Est igitur sententia confeßionis & Apologiæ absolutionem esse sacramentum, eò quod est signũ à Christo institutum, ad excitandum & confirmandum fidem promißionis in Christo factæ de remißione peccatorum. Fides enim inquit Apologia, concipitur & confirmatur per absolutionem, per auditum Euangelij, & per vsum sacramentorum: quæ omnia offerunt peccatorum remißionem, sicut clarè testantur verba cœnæ dominicæ, Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur: Hic est calix noui testamenti, &cæt. Non itaque alia ratione secundum eum sacramenta peccata remittunt, quam prędicatio Euangelij, quod circa articulum primum est improbatum. Ex eo enim sequitur non referre quis sacramenta conferat, quis verba absolutionis pronũciet, siue sacerdos, siue mulier, siue puer, siue psitacus doctus ad ea pronuncianda: imò siue quis legat, aut apud se meditetur ex generali promißione scripta in Euangelijs. Hinc absurda illa dogmata ab Apostolica sede damnata sub Leone Pontifice, Peccata non sunt vlli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti: imò peccatũ maneret nisi remissum crederet. &, nullo modo confidas absolui propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi, Quodcunque solueris, &c. Hîc, inquit, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem: & crede fortiter te esse absolutum, & absolutus verè eris, quicquid fit de contritione: imò si per impoßibile confessus non esset contritus, aut confessor non seriò, sed ioco absolueret: si tamen credit se absolutum, verißimè secundum eam est absolutus. Et in neceßitate non plus facit Papa vel sacerdos, quam quilibet Christianus, etiam si mulier aut puer esset. Quamdiu enim verba absolutionis suam seruant significationem, valent ad excitandum à quocunque proferantur, cogitentur, vel scribantur: quamuis ex modo pronunciationis, variè plus scilicet vel minus excitare poßunt. Et quia promißio benedictionis salutis & remißionis peccatorum in semine mulieris, & postea in semine Abrahæ & Dauid, hoc est, promißio gratiæ, primo tradita est Adæ statim post eius transgreßionem, & per eum, quasi per manus ad ipsius posteritatem atq; patriarchas: Huic enim, vt Petrus ait in Actis, omnes prophetæ testimoniũ perhibẽt

*Gen. 3.*

*Secundum apologiam absolutio est sacramentũ, quia instituta ad excitandum & confirmandũ fidem promissionis de peccatis remissis.*

*Duo dogmata à Leone pontifice damnata.*

*Act. 10.*

accipe.

*Act .0.*

accipere omnes remißionem peccatorum qui credũt in eum: oportet quòd semper etiam fuerit absolutio ista sacramenti pœnitẽtiæ per applicationem scripturæ generalis ad singulares personas, singulariter annunciando, vel sibi, vel alteri, quod in genere dicit scriptura vel promißio. Necessarium est etiam quod semper fuerint claues euangelicę, quas Apologia definit esse potestatem annunciandi siue administrandi euangelium per absolutionem, quam dicit esse veram vocem Dei & euangelij: sicut nunquam non est annunciatum istud euangelium & promißio remißionis peccatorum: quemadmodum declarat & Apologia. Adam, inquit, obiurgatur post peccatum, & perterrefit, in quo fuit contritio: postea promittit Deus gratiam, & dicit futurum semen quo destruetur regnum diaboli, per quod offert remißionem peccati: Sic Dauid obiurgatur à Nathan, & perterrefactus, inquit, Peccaui Domino, vbi est cõtritio. Postea audit absolutionem, Dominus sustulit peccatum tuũ. Nihil igitur iuxta Apologiam peculiare nunc habet ecclesia quod non habuit synagoga, & ante eam fideles vsque ad Adam. Nihil dedit Apostolis, dum ait, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nihil Petro, quando dixit, Tibi dabo claues regni cœlorum. Nec speciale erit priuilegium ecclesię, quam Christus cœpit ædificare, habere istas claues & potestatem peccata remittendi. Quæ omnia erronea esse ostendimus, contra scripturas & omnium maiorum traditiones. Quòd autem per absolutionem non certificamur de remißione peccatorum, quasi re certa & infallibili, demõstrat Martin⁹ Bucerus aduersus Philippum, ex eo quòd non possunt esse certa diuinæ erga nos gratiæ indicia, quæ multis impijs videmus esse cõmunia, & multis noxia, vt diximus circa articulum primum. Et ipse Philippus propterea interpretatur hanc fidem apprehendentem remißionem peccatorum & iustificantem esse fiduciam misericordiæ Dei, & non assensum certum & infallibilem intellectus: prout etiam latius declarat in locis theologicis. Hæc aũt fiducia frustrari potest sua expectatione. Multi enim certißimè sperant & eos fidunt se habituros fœlicitatem æternam in cœlis, qui nunquam eam assequentur: nec tamen propterea falsa est illa spes aut fiducia: quemadmodum assensus huiusmodi erroneus esset & falsus, eò quòd spes siue fiducia implicitam habeat conditionem, videlicet perseuerantiam vsque in finem, & legitimũ cursum in stadio ad apprehendendũ brauiũ. Generales enim promißiones quisque per spem sibi applicare potest, nõ per fidem, quæ absoluta est & sine cõditione. Nec absolutio propriè est vox Euangelij, vt postea dicetur. Et quando docent aduersarij duas esse partes pœnitentiæ, intelligunt non sacramentum, quod in sola absolutione cõsistit, sed conuersionem impij: ait enim Philippus. Nos eas partes pœnitentiæ ponimus, q̃ propriè sunt

*Gen. 3.*

*2. Reg. 12.*

*Ioan. 20.*
*Matth. 16.*

*Martinus Bucerus ad uersatur Apologiæ.*

*Fiducia frustrari potest, fides falli nõ potest.*

*Sperari po[...] [...]*

in conuersione seu regeneratione & remißione peccati. Eodem modo pœnitentiam interpretatur Confeßio Augustana, & locũ habet cum suis partibus, non minus in baptismo & cœna dominica, quam in hoc sacramento. Ipsa enim sola facere potest certas & securas conscientias, idque per fidem, alteram sui partem. Nam sacramenta ista docent signa esse, quæ mentes desolatas consolantur, repręsentando & offerendo promißiones gratiæ in Christo donatę ad excitandum fidem, cui subseruiunt. Et docet Apologia veros terrores, quales sunt moriẽtium, quos sustinere natura non posset nisi erigeretur fide, quos epistola ad Collos. vocat expoliationem corporis peccatorum, vsitatè dici contritionem, quia in illis doloribus concupiscentia naturalis expurgatur: Et fidem intelligit viuificationem, & consolationem, quæ verè sustentat eum qui præ dolore & terrore nimio vitam fugit in contritione. Sed fidem non esse partem pœnitentiæ clarè ostendit Ioannes Caluinus ex scripturis, in quibus contra fidem pœnitentia distinguitur. Nam apud Marcum dicit Dominus, Pœnitemini, & credite euangelio. Et Apost. Paul. testificabatur Iudæis & gentibus in Deum pœnitẽtiam, & fidem in Iesum Christum. Quod et ipse Philippus videtur etiã intellexisse, quãdo ait. Neque ignoramus quòd vocabulum pœnitentiæ grammaticis significet improbare id quod antea probauim⁹: quod magis ad contritionem congruit, quàm ad fidem. Sed nos docendi causa pœnitentiam totam conuersationem intelligimus, in qua duo sunt termini, mortificatio, & viuificatio: nos vocamus vsitatis nominibus Contritionem & Fidẽ. Et ita ipse Philippus vocat & intelligit quodlibet, nomine quod sibi placet reb⁹ scripturæ imponere & fingere. siquidem nec pęnitentia amplius quicquam commune habet cum expurgatione concupiscentię naturalis, ad quam dicit esse dolores & terrores, qui secundum eum sunt prima pars pœnitẽtiæ, quàm cum fide. Et videtur conuictus esse communi consensu fidelium, qui credũt per pœnitentiam remitti peccata, & animam reuiuiscere, vt doceret in illis consistere partes pœnitẽtiæ, quæ arbitratur necessaria esse ad remittendum peccata. Hæc autem credit esse serios istos terrores & fidem, qua quis confidit de misericordia Dei, quòd ob mortẽ Christi remissa sibi sunt peccata. Addit insuper, Si quis volet addere tertiam pœnitentiæ partem, videlicet dignos fructus pœnitẽtiæ, hoc est, bona opera sequentia conuersionem, non refragabimur.

*Cap. 2.*

*Cap. 1.*
*Act. 20.*

*Nihil cõmune habet pœnitentia cum terroribus nec etiã cum fide.*

Et quid hæc commune habent cum vocabulo pœnitentiæ? Vbi aduertere licet quam incerta & inconstans sit eius doctrina, quando omne duas partes pœnitentiæ ponit, postea tertiam addi posse dicit: quælibet scilicet opera bona, quæ veriùs pietatis & charitatis sunt, quàm digni fructus pœnitentiæ, quos ab illis distinguunt B. August. Chrys. Gregorius, & alij patres. Ioã. aũt Caluin⁹ do

eet etiam duas esse pœnitentiæ partes, mortificationem, & viuificationem, quas intelligit iuxta consuetudinem scripturarum: mortificationem, carnis castigationem & refrenationem, per quam prauę hominis affectiones coërceantur: Viuificationem autem mentis renouationem, quæ includit remissionē peccatorum, & spiritum gratiæ ac vitæ: quæ dicit fide illa speciali obtineri. Sed & ei obijci potest, quod ipse opponit Philippo, qđ videlicet scriptura distinguat fidem à pœnitentia, & in fide effectus eius, qui cum ipsa vel sequuntur pœnitentiam, vel secundum eum præcedunt. Nec potest pœnitentia esse nisi de his, quæ malè gessimus, iuxta rationē nominis, nō de his, quæ inuiti patimur. Quare apud Hieremiam Prophetam Dominus cōqueritur, Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo dicens, Quid feci? Et beatus Petrus ait Simoni, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua. Et in scripturis pœnitentia semper refertur ad opera quæ fecimus, nunquam ad malum, quod in nobis habitat: mortificare autem membra, quæ sunt super terram, est hostem nostrum internum debilitare, & coercere, ne rebellione alliciendo nos in peccata trahat. Nam membra vocat partes veteris hominis & malorum seminarium. Ideò Apost. Paul. Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et præterita respicit pœnitentia, nō præsentia: vindicat enim peccatum prius admissum. Et cum mortificatio & renouatio in scripturis præcipuè iustis attribuantur, dicente Apost. Licet is, qui foris est homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diē: & quia propria est pœnitentia peccatoribus, qui nondum eo peruenerunt, vt possint se mortificando malas affectiones extinguere, & interiorem animū renouare, nisi priùs per gratiam sanentur: fieri nō potest vt hæ sint pœnitentiæ partes. Et Manasses rex ait in sua deprecatione ad Dominum: Domine Deus iustorum non posuisti pœnitētiam iustis Abrahæ, Isaac, & Iacob, his qui tibi non peccauerunt, vt recederent à te. Et Saluator apud Lucam, Non egent, inquit, qui sani sunt medico, sed qui male habent: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Propter quæ tolerabilior est sententia Philippi, quàm Ioannis Caluini, intelligendo nomine pœnitentiæ ea, quæ necessaria sunt in cōuersione peccatoris ad remissionem peccatorum, & supponendo per fidem istam specialem apprehendi iustitiam: vt contritio siue terrores isti solum sint dispositio necessariò præuia ac præcedens hanc fidem.

*Pœnitentia tantum est de his quæ malè gessimus.*

*Hierem. 8.*

*Act. 8.*

*2. Corint. 9.*

*2. Corint. 4.*

*Cap. 5.*

Habet & multa alia Philippus in Apologia, quę falsa sunt, vt quod absolutio est vox Dei de cœlo sonantis, quodq́ue exhibet & administrat Euangelium, ac quod ideò facit Deum mendacem, qui absolutioni nō assentitur, & qđ sentit inania esse & incerta, quæ promittit Deus, si cor dubitet an peccata sibi remittantur. Supponit enim in his omnibus generales promissiones, quæ fiunt credētib. in Christum, applicari posse simpliciter cuilibet sine intellectu conditionis vel modi, sub quo solo tamen in Euangelio fiunt, qui est, quòd in Christum credant ea fide, quæ hominem interiorem totaliter immutet & innouet: qualem tamen fidem solùm docēt iustificare & apprehendere iustitiam. Potest enim contingere dubitatio propter indispositionem eius, qui absoluitur, ob quam locū in eo non habet generalis promissio: non autem propter infidelitatem Dei promittētis, quasi verax non sit. De quibus multa diximus circa primum articulum. Falsum etiam est, quod potestas clauium solum ministrat per absolutionem Euangelium fide apprehendendum. Ostendimus enim per eam verè tolli peccata, purgari & remitti, quasi admissa non essent: id quod benè declarat & probat venerabilis pater Thomas waldensis, & Reuerendus pater Alphonsus de Castro in verbo, Absolutio. Et prætereà contradictio in Apologia in eo, quòd dicit absolutionem offerre promissionem remissionis peccatorum, & claues verè peccata remittere coram Deo: ac alia multa habet erronea & falsa, quæ nunc præterimus.

*In sacramentalib. tit. de carentia ijs sacramentorum.*

Et quamuis erronea sit tota hæc doctrina Confessionis & Apologiæ de pœnitentia absolutione & clauibus, ac primum à Martino Luthero ex diaboli suggestione inuenta, vt veram & salutarem doctrinam de pœnitentia, in ecclesia Catholica semper traditā opprimeret, obscuraret, & abrogaret: gloriatur tamen Philippus de hac nouitate: & veram salutaremq; pœnitentiam & de ea doctrinam ecclesiæ apud Cæsarem & status imperij grauiter criminatur, & traducit quasi erroneam atq; impiam, quam & hæreticorū erroribus annumerat. ait enim.

*Philippus.*

*Negant fidem esse alteram partem pœnitentiæ: Quid hic Carole inuictissime faciamus? Hæc est propria vox Euangelij, quod fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Euangelij dānant isti scriptores confutationis nostræ confessionis. Nos igitur nullo modo assentiri Confutationi possumus. Non possumus saluberrimam vocem Euangelij & plenam consolationis negare. Quid est aliud negare quod fide cōsequamur remissionē peccatorum quam contumelia afficere morte & sanguinem Christi? Rogamus igitur te, vt nos de hac re maxima, quæ præcipuū Euangelij locū, quæ veram Christi cognitionem, verū Dei cultum continet, patienter & diligenter audias & cognoscas.*

*Responsio.*

Non negamus quin fide consequamur remissionem peccatorum: nec doctor catholicus hoc negare potest: sed negamus fidem hanc specialem, qua credimus remissionem peccatorum propter Christum nobis donatam, & qua quisque credit sibi propter Christum remitti peccata (quā distinguit Confessio à fide, quæ in genere nititur verbo Dei) esse secundam partē pœnitentiæ, ac ostendemus circa articulum nonum eam temerariā esse,

esse, nullumque in scripturis habere fundamentum. Palam autem confitemur, quòd fide consequimur remissionem peccatorum. Scimus enim Apostolum dicere, quòd pater Christum Iesum proposuit nobis propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. *Rom. 3.* Sed hanc fidem intelligimus non inanem & sterilem, sed operãtem per poenitentiam, peccata detestantem propter Dei offensionem, qua fide consequimur peccatorum remissionem, accedente sacramento poenitentiæ, in quo aspergimur sanguine Christi, vt purgemur à peccatis. Non igitur contumelia afficimus sanguinem & mortem Christi, per quam docemus peccatorum fieri remissioné, sed his solis, qui de offensa Dei dolent, & remedia instituta amplectuntur. Et inanis est gloriatio, quam addit Apologia.

*Apologia.* Comperient, inquit, omnes viri nos in hac re præcipuè docuisse vera, pia, & salubria, & necessaria vniuersæ ecclesiæ Christi: comperient ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euangelio, & multos perniciosos errores emendatos esse, quibus antea obruta fuit doctrina de poenitẽtia per scholasticorum & canonistarum doctrinas.

*Responsio.* Ostendimus superius, doctrinam vestram erroneam esse, impiam & noxiam, ac scripturis sacris, concordi patrum traditioni & conciliorum generalium definitionibus aduersari, & obscurare Euangelium, obruere, atq; exterminare doctrinam de salutari poenitentia. Non enim remissionem peccatorum consequi potest, qui vestra doctrina institutus secundum eam poenitere constituit. Et quis fidelis ecclesiæ filius in eius schola doctus ferre poterit, quod sine poenitentia & proposito confitendi peccata sua apud sacerdotem Christi vicarium peccata remitti poterunt, solum credendo ea propter Christum sibi esse remissa? Deinde criminatur ecclesiam, falsã dogmata ex vera eius doctrina confingẽs, quo nos reddat suspectos & inuisos, & ipsa habeat aduersus quos insurrexisse videatur, dum in fictas à se opiniones maximo conatu inuehitur, & fingens sibi monstra, quæ vincat, meras vmbras ducit in triumphum.

*Apologia.* Omnes, inquit, boni viri omnium ordinum ac theologici ordinis etiam haud dubiè fatentur ante Lutheri scripta confusissimam fuisse doctrinam poenitentiæ: extant libri sententiariorum, vbi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi vnquam satis explicare potuerunt: populus neq; rei summã cõplecti potuit, nec videre, quæ præcipuè requirerẽtur in pęnitẽtia, vbi quęrẽda esset pax cõsciẽtię.

*Responsio.* Simplicissima est ac apertissima sine vlla confusione doctrina, quã vniuersi patres constanter & eandẽ de poenitentia semper tradiderunt, quã & nunc tradimus, quòd impius scilicet volẽs consequi peccatorũ remissioné, primũ agnoscat se Deũ patrẽ suũ offendisse, & propterea doleat & detestet peccata sua, atq; agnoscens per claues ecclesiæ a Christo sacerdotib. traditas in sacramẽto poenitẽtiæ ea remitti cõfiteatur, se totũ submittendo sacerdotis arbitrio. Nec quæst. senten. hanc rei summã quæ populo sufficit, confusam faciũt aut incertam. Hæc enim quæ diximus præcipuè requiruntur in poenitẽtia & sufficiunt, quando ex fide propitiationis in sanguine Christi proficiscuntur, & verã tranquillitaté ac pacẽ conscientiæ adferunt, nõ falsam, aut seductricem, qualem fides specialis Lutheri.

*Apologia.* *Prodeat nolu aliquis ex aduersarijs, qui dicat quando fiat remissio peccatorum. Bone Deus, quãta tenebræ sunt. Dubitant an in attritione, an in contritione, Et si fit propter contritionẽ, quid opus est absolutione? quid agit potestas clauiũ si peccatum iam est remissum. Hic verò multo magis etiã sudant, & potestatem clauiũ impiè extenuant.*

*Responso.* Loqueris hic Philippe, quasi homo imperitus & alienus à doctrina Ecclesiæ: Nulla est nobis hac in re difficultas, nullę tenebrę. Remissio enim peccatorũ iuxta Christi promissionem fit in absolutione, quãdo verè dolet de peccatis suis is, qui absoluitur. Fit etiã propter contritioné, sed per sacerdotis absolutioné, quæ aspergit sanguiné Christi in nostras consciẽtias, & plerunq; doloré perficit, vt vera fit cordis cõtritio. Ideò etiã opus est absolutione, vt locũ habeat Christi promissio. Idẽ operat potestas clauiũ, cuius vsus est absolutio

*Apologia.* *Iã illa magis sunt etiã perplexa, docet nos cõtritione mereri gratiam, vbi si quis interroget, quare Saul, Iudas, & similes nõ consequũtur gratiã, qui horribiliter contriti sunt. Hic de fide & Euãgelio respondendũ erat quòd Iudas nõ crediderit, non erexerit se euangelio & promissione Christi. Fides. n. ostendit discrimẽ inter contritionẽ Iudæ & Petri. Verũ aduersarij de lege respõdent, quòd Iudas nõ dilexit Deũ, sed timuerit poenas.*

*Responsio.* Docemus quod cor cõtritũ & humiliatũ Deus respicit, & ob vnigeniti sui intercessioné despicere nõ potest. Nouimus enim apud Esai. Dominũ dixisse *66. e. 9.* ad quẽ respiciã, nisi ad pauperculũ, contritũ spiritu, & trementẽ sermones meos? Et quòd Ionas propheta scribit de Niniuitis, vidit Deus *Ionæ 3.* opera ipsorũ, quia cõuersi sunt de via sua mala, & misertus est super malitia, quã locutus fuerat vt faceret eis, & nõ fecit. Non autẽ docemus, quòd contritione meremur gratiã, quin potius hoc esse Pelagianũ, dicente Apost. Paul. *Contritione non meretur quis gratiã.* Ei qui operatur, merces nõ imputatur secundum gratiã, sed secundũ debitũ. *Rom. 4.* Et alio loco, Si aũt gratia, iã non ex operib. Nã sine gratia, nullum est meritũ, quũ eius radix sit & principiũ per spiritũ Christi inhabitanté. Est tñ cordis contritio ac pęnitẽtia dispositio, sine qua spiritũ suum & gratiã nõ impartitur Deus, dicẽte Dño, Ad quem respiciã nisi ad pauperculum & cõtritũ spiritu? Et Moyses: Quũ *Deut 4.* tota tribulatione cordis quæsieris eum, tunc inuenies. Falsum igitur nobis imponit Apologia, quòd docemus contritione nos mereri gratiã. Saul aũt, Iudas, & similes non sunt gratiã consecuti, quãuis grauiter cõtriti, hoc est cruciati, & moerentes, quia nõ poenitebat eos peccatorũ suorũ vt oportuit, nec spẽ veniæ concipiebãt ex diuinæ placabilitatis cõsidera-

fideratione: quòd de Iuda certum est, non æquè de Saule. Oportet enim pœnitentiā esse cū spe veniæ, quæ nascitur ea certa cognitione, quòd bonus est Dominus, placabilis & propitiabilis super malitia, & multus ad ignoscendum. Propter quod ad se confugientem abijcere non potest, iuxta sententiam Hieremiæ Prophetæ, Vulgo dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autē fornicata es amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & non auertam faciem meam, quia sanctus ego sum, & non irascar in perpetuum: verūtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum præuaricata es. Item apud Esaiam, Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen nō obliuiscar tui: ecce in manibus meis descripsi te. Quod ipsum etiam clarissimè probat parabola de filio prodigo, cum alijs parabolis, quas Dominus dignatus est proponere. Est igitur hic respondendum, quod hoc discrimen erat inter contritionē Iudæ & Petri, q̄ Iudā non pœnitebat sui sceleris, quemadmodum oportuit, nec ad eum quem offenderat confugiebat, sperans se ab eo veniam consecuturū. Petrus verò lachrymatus est, quia Dominum suum offenderat, ac certò cōfidit quod pœnitentem in gratiam reciperet. Est itaque respondendum super discrimine contritionis Petri & Iudæ de fide & Euangelio, sed sicut diximus, non de fide, qua Petrus credidit peccata sibi remissa, sed qua certò credidit Deum placabilem & facilem ad ignoscendum, Euāgelio hoc annunciante: meminerat parabolæ narrantis, quod pater filio prodigo occurrit, redeuntéq; benignè atque amanter suscepit. Sic Theophilactus tractās locum de Esau, quòd pœnitentiæ locum nō inuenit, etiam si cum lachrymis inquisierit spēm, Pœnitentiam, inquit, quæ fuit, non tamen vt oportet, nec lachrymæ fuerunt pœnitentiæ, sed inuidiæ & amarulentiæ: quemadmodū neq; mœror Chaim pœnitentiæ mœror erat, sed inuidiæ. Propter quod spes veniæ & vera pœnitentia ob Dei offensam discernunt inter pœnitentiam Petri & Iudæ, nō autem fides ista, qua Petrus certò statuisset sibi remissa esse peccata, quòd sanè eum nō statuisse, nisi fortassis post multas lachrymas, omninò certum videtur. Ideò non malè responsum est, quòd Iudas propterea non est consecutus gratiam, quia non dolebat se peccasse, propterea quòd Deum offenderat, & ita ea eius amore. Quòd autem ante consecutam remissionem hoc modo peccatum detestare possimus, dicemus circa articulum sequentem. Et quamuis Iudas æternas pœnas timuisset, si tamen cùm spe veniæ illas & euadendi desiderio confugisset ad Dominum, rā bonus est Deus, quòd ad veram pœnitētiam & veniam eum promouisset.

*Quare intelligunt omnes boni viri vtiliter reprehensam esse doctrinam Sophistarum & Canonistarum de pœnitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena à Scripturis sanctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus.*

1. *Quod per bona opera extra gratiam facta mereamur, ex pacto, diuinam gratiam.*
2. *Quòd per attritionem mereamur gratiam.*
3. *Quod ad deletionem peccati sola detestatio criminis sufficiat.*
4. *Quod propter attritionem, non fide in Christū assequamur remissionem peccatorum.*
5. *Quod potestas clauium valeat ad remissionem peccatorū non coram Deo, sed coram Ecclesia.*
6. *Quòd potestate clauium non remittantur peccata coram Deo, sed quòd instituta est, vt mutet pœnas æternas in temporales.*
7. *Quod susceptio sacramenti pœnitentiæ ex opere operato, sine bono motu vtentis, hoc est, sine fide in Christum, conferat gratiam.*

Quid si hæc dogmata apertè falsa sint, & aliena à scripturis sanctis & patribus ecclesiasticis, an propterea vtiliter & piè reprehēsa est doctrina Theologorum & canonistarū de pœnitentia: qui & ipsi omnia ferè hæc dogmata damnant, atque scripturis aduersari docent? Falsò eos criminaris, proponens paradoxa à hæc ab eis doceri. Nam duo prima dogmata docuimus esse Pelagiana, atq; ex eius schola profecta. Tertium etiam docemus falsum esse, & requiri detestationem criminis ob Dei offensam, dicente Apostolo, Tristitia quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: Et requiri propositum confitendi ac peccata deinceps vitādi. Ac de quarto dicimus, quòd sine fide in Christum propitiatorem contritio non sufficit ad remissionem peccatorum: non tamen fides ista specialis ad eam requiritur, quin potius remissionem impedit. De quinto autem superius docuimus, quòd potestas clauū valeat ad remissionem coram Deo & Ecclesia, iuxta promissionem Saluatoris, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Atq; prætereà ea, quę citauimus, sanctus Maximus verba Domini, Tibi dabo claues regni cœlorū, interpretatur, Ne qua nos fratres, inquit, de creditis Petro clauibus regni, more nostrarum clauium cogitatio terrena permoueat, claues cęli lingua est Petri, quia singulorum merita censendo Apostolus, vnicuique regnum cœlorum aut claudit aut aperit. Nō est clauis ista mortalis artificis aprata manu, sed data à Christo, potestas est iudicandi. Deniq; ait eis, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quorū detinueritis, detenta erunt. Clauium itaque potestate mutantur pœnæ æternæ in temporales: imò & temporales etiam sæpè tolluntur, & remittuntur peccata coram Deo & Ecclesia, de dogmate septimo ostendimus supra sacramentū pœnitētiæ ex opere operato conferre gratiā, sed pœnitēti & veniam speranti ex Christi propitiatione.

Quòd autem sine bono motu vtentis, hoc est, sine fide in Christum gratiam conferat, non memini me apud aliquem Theologorū

vel

*Margin notes (left):* *Qualem oporteat esse pœnitētiam.* — *Hierem. 3.* — *Cap. 46.* — *Lucæ 15.* — *Discrimē inter pœnitentiam Iudæ & Petri.* — *In comment. epistolæ ad Hebræos.* — *Iudas nō est gratiam consecutus, quia non doluit de peccatis ob dei offensam.* — *Apologia.*

*Margin notes (right):* *Responsio.* — *2. Corint. 7.* — *Ioannis 20. Matth. 16. Claues cæli lingua est Petri.* — *Clauium potestate peccata remittuntur & mutantur pœnæ æternæ in temporalem.*

vel canonistarum legisse: quin potius erroneum hoc esse docet. Nouerunt sententiam

*Lib. 50 homil. vlt.*

B. Augustinus. Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cū accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam non potest inchoare.

*Act. 8.*

Nouerunt & Philippum interrogasse eunuchum petentem baptizari, Si credis ex toto corde, licet: & eum baptizasse, postquā respōderat, Credo filium Dei esse Iesum Christum: quāuis non requirant fidem specialem, eò quòd temerariā & præsumptuosam esse credant.

*Apologia.*

Addit & alia dogmata, propter quę pie reprehensam dicit esse doctrinam nostrā de pœnitentia, quæ agnoscimus nos docere ex scripturis sacris & doctrina Ecclesiæ catholicæ, videlicet, Quòd enumeratio delictorū in confessione sit necessaria iure diuino: quòd Canonicæ satisfactiones necessariæ sint ad pœnam purgatorij redimendam, aut prosint tāquam cōpensatio ad tollendā culpam: quòd potestate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio: quòd in reseruatione casuū nō solum pœna canonica, sed etiam culpa reseruari debeat in eo, qui verè conuertitur: quòd potestas clauium instituta est, vt imponat satisfactiones, conscientias obligando: intelligendo tamen per potestatem clauium, potestatē pastoralem. Nam Petro dictū est,

*Matth. 16.*

Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: &, Quodcunq; solueris super terrā, erit solutum & in cęlis. Et ideo hanc potestatē non extenuamus, sicut nobis obijcit Apologia: sed magnifice prędicamus, Deum glorificantes, quòd potestatem talem dedit hominib. Ipsa vero eam valde reipsa extenuat (quamuis verbis mirificè eam extollere videatur) quum docet eam solum esse potestatem euangelium annunciandi & administrandi, cōtra apertas sententias euangelij, vt supra docuimus. Deinde circa finem addit Apologia,

*Apologiæ obiectio.*

Quando erit pacata conscientia, si ideo accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus aut legem facimus. Semper enim accusabit nos lex, quia nunquam legi satisfacimus, sicut inquit Paulus, Lex iram operatur.

*Responsio.*

Respondet Christus Lucæ 7. murmurationi Pharisæi, & in eo Apologiæ, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: cui autem minus dimittitur, minus diligit. Nec tamen propter eà accepimus remissionē peccatorum quia diligimus, aut legem facimus: sed quia pœnitentes de peccatis, & agnoscentes culpam nostram coram sacerdote, eius ministerio à peccatis absoluimur: sicut paralyticus & Maria Magdalena peccatorum acceperunt remissionem, quando Christus dixit, Remittūtur tibi peccata tua.

*Accipimus peccatorum remissionē, quia nos per ... non ... quia legem facimus.*

Eundem semper effectum habet absolutio seu remissio siue a Christo fiat, siue à sacerdote, ob promissionem factam,

*Ioan. 20.*

Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nam idem ipse est, qui per se ac in sua persona illis peccata remisit, & ministerio sacerdotum & nostra remittit. Hac quidem remissione accipimus spiritum Christi, vt ipsum diligamus, & legi satisfaciamus, quamuis dilectio aliqua & legis obseruatio ea præcedat. Et lex iram operatur, si sola est sine gratia, quæ per legem operatur nostram salutem.

*Apologia.*

*Chrysostomus quærit de pœnitentia, vnde certi reddantur peccata nobis remissa esse. Quærunt & in sententijs eadē de re aduersarij, quod non potest explicari, nec possunt conscientiæ reddi trāquillæ, nisi sciant mandatum Dei esse & ipsum euangeliū, vt certo statuant propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, vt Ioannes ait, is accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei, nos docemus requiri in euangelio: aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes: nihil autem agunt conscientiæ ex fide, quum perpetuò dubitāt vtrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deum? Quomodo statuere possint, quod exaudiantur?*

*Ioan. 20.*

Ex certa Christi promissione, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, tranquillæ & pacatæ nostræ redduntur conscientiæ per sacerdotis absolutionem: quemadmodū Magdalena & paralyticus pacati & tranquilli erant, audita voce Domini de remissis sibi peccatis. Multò certiores sumus nos atque tranquilliores, quàm Philippus eiusque doctrinam sequentes. Non enim ille docere audet tranquillitatem fidei, sed fiduciæ tantū, quod peccata remittuntur credentibus in Christum per absolutionem, generalem promissionem Euangelij applicantem, & fide apprehensam. Nos autem prædicamus Christi promissionem specialem & simul potestatē sacerdotibus datam, vt quorum peccata remiserint, remittantur eis singulis, propter quod firmam & constantem habemus fiduciam & tranquillitatem. Et si vestra doctrina diligenter expendatur, nullum facere potest conscientiæ pacem aut tranquillitatem. Nā primum requiritis veros terrores conscientiæ, quæ Deum sentit irasci peccato, & proptereà seriò dolet se peccasse, atque hos tantos, vt eos anima sustinere non possit, quin præcipitetur in desperationem, nisi sustentetur verbo Dei, & fide erigatur. Nec explicatis tamen, qui sint falsi terrores a quibus veros discernitis: quis item dolor non serius: an verus sit, qui est de veris malis, vt de ira Dei, sicut dicitis & supplicio gehennæ. Hic seruilis est timor, qui audita voce absoluentis, persuadebit sibi ab his pœnis, quas timebat, se absolutum ac eas euasisse: Talem enim quærebat misericordiam, quale de sua miseria habuerat iudicium. Existimabat autem se miserum, non quòd peccauerat, sed quod vltionis se fecerat reum: Ideò eius mali ex absolutione concepit securitatē, quod metuebat in comminatione. Mirandum si huic dicatis peccata per fidem remissa, qui nō Deum spectat ante nec post persuasionem remissionis peccati, & conciliatæ iræ Dei, sed se solum: Quare nec Deum propter ipsum amat,

nec

nec ei obedire atq; placere studet. Rari sunt etiam, qui tantis concutiuntur terroribus, vt eos natura sustinere non posit: quibus solis secundum hanc doctrinam spes salutis esse potest: Et multò minus de fide constare potest, quòd ea sit quam requiritis, vt ai preben dat remissionem peccatorum. Hæc enim requirit, quod dilectio Dei & obedientia in mandatis eius comitentur: quum sine his & spiritu inhabitante ac mentem innouante, secundum hanc doctrinam esse non possit. Est autem eadem difficultas in cognoscēdo nos verè diligere Deum, post remissionem peccatorum, quæ erat ante eam. Cum igitur sit inseparabilis fides, secundum vos, ab amore Dei & spiritu inhabitante, sicut certum non est, quòd dilectio Dei est in nobis, ita nec an fides talis sit, quæ iustitiam apprehendat, & difficillimum sit discernere fidem ex se viuam ab ea, quæ viua non est. Pręterea hic quod Martin. Bucerus & multi alij cum eo plane ac verè doceant humanam esse cogitationem sine verbo Dei natam, quod vos docetis, tranquillitatem & pacem conscientiæ fieri, per absolutionem siue annunciationem Euangelij. Sunt, inquit, ex nostris qui affirmant singularem energiam habere, si quis priuatim Euangelium audiat, & se e pronunciari absolutum: tum demum, inquiunt, certus es id propriè ad te pertinere, cùm tu priuatim ac propriè absolueris. Sed quod priuatim absolui ab homine, hoc est, seorsū audire gratiæ promissionem, per se momentum aliquod ad confirmandam conscientiā habeat, & tum demum certum habeas Euangelium propriè ad te pertinere, cùm tu proprie ac priuatim absolueris, contagio humana est sine verbo Dei: Et propterea in scripturis nullum habet fundamentū. Siue namque publicitus siue priuatim verbum gratiæ prædicetur, Domini solius est dare incremētum, hoc est, vt c e as illud ad te quoq; pertinere. Et quia tota hæc conscientiæ tranquillitas, pax & securitas nascitur ex persuasione, qua quis arbitratur sibi remissa esse peccata, seque in filium adoptari, non potest esse vera pax conscientiæ, nisi constiterit veram esse huiusmodi persuasionem. Multi enim sibi & etiam alijs persuadent ac pollicentur peccata esse remissa, quæ remissa non sunt. De quibus beatus Cyprianus arguens sacerdotes, qui faciles erant in absoluendo, Contra Euangelij, inquit, vigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Omnis namque consolatio, quæ concipitur erroris persuasione, animæ perniciosa est: Erroris persuasio est, quod sine odio peccatorum sola fide ipsa remittantur. Nam Hierem. sexto. Curabant, inquit Dominus, contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, pax, & nō erat pax. Sunt quidam secuti atque in conscientia pacati, quamuis in peccatis viuant, ex stulta & infideli persuasione, quòd nullum baptizatum & fidelem Deus est damnaturus: sed sicut hic in suam familiam, ita & ibi in regnum suum eos sit suscepturus. Contra quorum errorem scribit beatus Augustinus lib. de fide & operibus. Et libro 21. De ciuitate Dei, agit contra eos, qui persuasi erāt, non obfutura peccata, in quibus dum eleemosynas facerent perstiterunt. Et apud Micheam aiunt impij, Nunquid non Dominus in medio nostrum est? non venient super nos mala. Et Ioannes Baptista, Nolite dicere inter vos, Patrem habemus Abraham, & apud Ioannem gloriantur etiam, & iactant se patrem habere Abraham, patrem habere Deum, quasi persuasi ex hoc omnia sibi fore tranquilla & secura. Multo igitur certior est animæ tranquillitas secundum ecclesiæ doctrinam, ex sacramentis baptismi & pœnitétiæ, per quæ certum est peccata remitti pœnitenti, modo non habeat obicem peccati actualis: non quia nobis hoc persuademus, sed reuera est ex Christi promissione speciali: certior inquam, quàm secundum Apologiæ doctrinam obtineri posit: eò quòd hæc non habet pro fundamento verbum Dei, sed fidem tantum hominum, qua quisq; sibi persuadet omnia esse secura, & propter Christū peccata sibi remissa sine speciali promissione: vt bene docet Bucerus, & hoc probat: Nam hæreticus, schismaticus, & in peccatis perseuerans istud sibi persuadere potest, Philippus enim, Ioannes Caluinus, ac Zuingliani ac mutuo perniciosi erroris damnantes, illique quos suis doctrinis seduxerunt, quāuis magni sint peccatores, istud sibi persuaserunt. Credunt enim nihil opus esse ad perfectam veniæ consequutionem, nisi vt firmissimè credant se absolutos, cum audiunt absolutionem quam docti sunt esse Euangelium Christi. Non est enim peccator, qui ex errore sibi hoc persuadere non posit. Non igitur esse potest vera pax conscientiæ, quæ nititur & fundatur in istis terroribus tam magnis, vt natura eos non sustineat, quos vel nulli fortassis vel rari experiuntur: & in fide hac, qua sibi persuadent, quacunque tandem ratione propter Christum peccata esse condonata, & se ereptos ab ira ac supplicijs, quæ metuebant: cùm regnante adhuc amore sui, & sine amore Dei hæc omnia contingere possint, vt diximus superius. Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis, triplicem ponit veritatem secundum doctrinam ecclesiæ, quam si quis syncerè sine fictione proferre potuerit, dicit eum absque dubio esse in statu salutis etiam si innumeris peccatis priùs fuerit irretitus, circa etiam susceptionem sacramentorum actualem. Prima veritas est, Domine contra bonitatem tuam hoc modo peccaui, per inuidiam scilicet, vel peccatum aliud, vnde pœnitentiam ago, & doleo, quia te sic offendi, qui totus es venerandus & colendus. Secunda est, bonum habeo propositum tuo iuuamine mediante in futurū præcauere, ne incidam in peccatum, occasionesque pro viribus euitare. Tertia, Bonam habeo

*In comment. 3. ca. euar in Matth.*

*In sermone de lapsis.*

*Cap. 27.*

*Cap 3*

*Matth. 3.*

*Ioannis 8.*

*In fine opusculi cui titulū fecit opus tripartitum.*

*Prima veritas quam posuit Ioannes Gerson.*

*Secunda.*

*Tertia.*

beo voluntatem confessionem integram peccatorum meorum faciendi, iuxta tuum & sanctæ matris ecclesiæ mandatum: De quibus dicit, quod quisquis has veritates qualicunque loco ac tempore, non fictè aut mendaciter, sed sincerè ex animo pronunciauerit, securus esse potest se in statu salutis & gratiæ consistere & vitam æternam promereri. Caius sententiam satis approbare videtur B. Thomas, docens sacramentum pœnitentiæ voto solùm susceptum operari salutem. Cófitemur tamen nullos in hac peregrinatione vel raros admodum, si qui tamen sint, citra specialem Dei Reuelationem omninò infallibiliter certos esse de remissione peccatorum: Et ideò Ecclesiasticus monet, De propitiatu peccatorú noli esse sine metu. Et B. Iob, Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam: etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Quæ verba tractans B. Gregorius, Plerunq;, inquit, si scimus bona quę agimus, ad elationem ducimur: si nescimus, minimè seruamus. Quis enim de virtutis suæ conscientia nó quantulumcúq; superbiat, aut quis rursus bonum in se custodiat, quod ignorat? Sed contra vtraq; quid superest, nisi vt recta, quæ agimus sciendo nesciamus, vt hæc & recta æstumemus & minima: quatenus & ad custodiam sanctificet animum scientia rectitudinis, & in tumorem non eleuet æstimatio minorationis. Et alio loco de virtutibus loquens, Si scimus, inquit, nos eas habere, superbimus: si ignoramus, gratias non agimus. Nihil ergo aliud restat, nisi vt sciendo ignoremus, & ignorantes sciamus. Ac in epistola 186, quæ est ad Gregoriam cubiculariam Augustæ, quæ ab eo petierat certa fieri peccata sibi esse demissa, Quod dulcedo tua, inquit, in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi fore quoadusque scribam mihi esse reuelatum, quòd peccata tua dimissa sunt. Rē & difficilem & inutilem postulasti: difficilē quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat: inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cum iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis, quæ dies quousque veniat semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atq; eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat, in paradisum quoque ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans dicebat, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur, & iam timere non vult, qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas: habere ergo in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim, Beatus vir, qui semper est pauidus. Et rursum scriptum est, Seruite Domino in timore, & exultate ei cú tremore. In pauco ergo huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat, quatenus per securitatis gaudium sine fine postmodum exultet. Nō igitur relinquimus nos conscientias incertas & ambigentes de remissione peccatorum: nec tamen infallibiliter de ea persuasas, sed certissimè confitentes, quòd ex Dei patris misericordia, ob filij mortem eiusq́ue promissionem, ipsa nobis sint remissa, nosq́ue ab eo in gratiam simus recepti, nihil de eo dubitantes. Et ita iuxta sermonem beati Gregorij, quasi scientes ignoramus, & ignorantes scimus nobis remissa esse peccata. Alia etiam dogmata Apologiæ de pœnitentia improbant Alphonsus episcopus Canariensis in Philippicis, & Albertus Pighius.

[Margin: 4. q. 10. / Cap. 5. / Cap. 9. / Lib. 9. c. 17. / 1. Corint. 9. / Prouer. 18. / Psalm. 2. / Christianis non relinquū tur conscientiæ incertæ.]

## ARTICVLVS QVARTVS.

*Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satis faciendi: non autem (vtquidam hoc seculo perniciosè docent) terror conscientiæ, propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Præparat tamen hic terror & gehennæ metus, ad veram animi contritionem.*



Omina hæc attritio & contritio per Analogiam vsu sacrarum scripturarum, & patrum ecclesiasticorum, a corporalibus ad animum transferuntur: quemadmodum durum & molle, carneum & lapideum, & secundum eandem frangi cor dicitur, scindi, atteri & conteri. Est autem cor durum teste B. Bernardo, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, præteritorum obliuiscens: præsentium negligens: futura non prouidens: hoc est, quod nulli inspirationi, nulli motioni ipsum tangenti cedit vel acquiescit: imò & resistit in affectu peccati persistendo. Frangitur autem & atteritur quando sibi displicere incipit, & odio esse peccatum, nondum tamen plenè ab ipso recedens, ad Deum conuertitur. Conuertitur verò quando peccatorum affectus deserit, & omninò ea abominās Deo se subijcit in omnem obedientiam, omnemq́ue eius voluntatem. Quam differentiam liber de vera & falsa pœnitentia explicat per verti & conuerti à peccatis ad Deum. Verti enim dicit eum, qui de crimine dolet, & ipsum vult dimittere: conuerti autem, qui totus & omninò vertitur, qui iam pœnas nō timet, sed ad bonum dominum redire festinat. Rationes etiam nominum, & scripturæ sacræ significant differentiam esse inter conteri & atteri. Qui ceciderit, inquit Saluator, super lapidem istum, confringetur, super quem verò ceciderit, conteret eum. Et Deuteronom. 29. de filijs Israel dicit Moyses,

[Margin: Lib. 1. de cōsideratione ad Eugeniū. Quid cor durum. / Discrimen inter attritionem & contritionem. / Matth. 21.]

ses, qnod non sunt attrita vestiméta eorum. Et Neomiæ nono, quòd pedes eorum non sunt attriti. Duplici autem intentione cor contritum dicitur secuudum wilhelmum Parisiensem: secundum se quidem, quando subtiliter examinatur & per singula quæq; occultissima discutitur: quomodo verbum Dei, siue sacra eloquia frangi, scindi, conteri siue confringi dicuntur, quando diligenter per singula explicantur, & latentia mysteria eruuntur. Altero modo secúdum morbos & vitia, quæ in ipso sunt conterenda, quando videlicet peccandi voluntas & cogitatio penitus in eo destrnuntur. Atque hæc cordis contritio vulnera vitiorum in ipso destruit, & cor morbis fractum plenè sanat, integrat & solidat. Quemadmodum igitur in corporalibus attritum est, cuius soluta est integritas, vel aliquo modo læsum est: & cótritum quod in minimas partes fractione est resolutum, ita in spiritualibus attritio dicitur imperfecta pœnitentia vel displicentia de peccato admisso: & contritio pœnitentia perfecta, per quam affectus peccati omninò destruitur & annihilatur, qui per pœnitentiam imperfectam solùm impeditur, minuitur ac retardatur. Ordinatur enim pœnitentia siue odium peccati ad eius destructioné.

*Cap 41. rhetoricæ diui næ.*

Ab effectu itaque facilis est hæc discretio. Ná contritio peccatum commissum delet, & Deum nobis conciliat, eiusque iniuriam emendat, testante Propheta Dauid, Sacrificiú Deo spiritus cótribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Subijcit enim se cor cótritum in omnem voluntatem Dei: atque cordis contriti & contribulati effectus, propter quem despici non potest, est hæc humiliatio. Et apud Esaiam, Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? cui soli venit etiam magnus medicus Saluator noster mederi. Quis autem sit hic affectus cordis, qui dicitur in scripturis contritio, propter quem Deus hominem despicere nó potest, an sola pœnitétia, quæ est odinni peccati propter Dei super omnia dilecti offensam, statim dicemus. Omne autem odium siue peccati displicentia, quæ ab hoc fine deficit, nec sufficit per se sine sacramento gratiá Dei nobis conciliare, atque peccatum destruere, imperfecta est, vtpotè a fine veræ displicentiæ deficiens. Vnde colligitur, quòd multis modis displicentia hæc imperfecta siue attritio contingere potest. Multipliciter enim contingit à perfecto declinari. Primum itaque imperfectæ displicentiæ genus est, cùm quis dolet de peccato propter humana naturaliaque incitamenta siue motiua, vt quia turpe est, & contra rationem & honestatem, vel quia induxit infamiam, vel etiam quia contrarium Deo est, quatenus finis est atque principium naturæ. Hoc displicentiæ genus, quia animum peccantem frangere & atterere potest, licet non profectè, cum sola ratione naturali nitatur, meritò attritio vocari potest. Oportet enim veram pœnitentiá

*Pœnitentia ordinatur ad peccati destructionem.*

*Psalm. 50.*

*Cap. 66.*

*Esa. 61. & Luca 4.*

*Primus modus attritionis.*

ex fide proficisci, vt superius docuimus: & liber de vera & falsa pœnitentia docet fidem esse fundamentum pœnitentiæ. Secundum genus imperfectæ displicentiæ est, quod oritur ex timore pœnarum spiritualium vel æternarum, quę lumine fidei cognoscútur. Et hanc doctores scholastici propriè attritioné vocant. De qua idem liber agit tractans verba Ezechielis33. Quacunque hnra peccator ingemuerit, & conuersus fuerit, vita viuet: docens pœnitentiam, quę impetrat vitá, non à solo timore, sed à charitate proficisci: vt etiam Magister 4. senten. docet distinct. 15. & 20 Nam illam, quæ ex timore supplicij est, tanquam insufficientem etiam reijcit. B. Ambr. Idem videtur esse iudicium de alia pœnitentia, quæ ex fidei cognitione concipitur. Tertium huius imperfectæ displicentiæ genus inuenitur, cùm quis dolet de peccato, quia contta Deum est, eiusque offensa, sed ex voluutate imperfecta & optatiua tantum, non absolura atque efficaci: sed præualent & dominantur affectus peccatorum retrahentes, quos nondum vincere aut obijcere conatur: sicut & dilectio Dei imperfecta appellari potest, qua Deo vellem bonum & gloriam eiusq; nomen in me & in omnibus sanctificari. Perfecta verò pœnitentia ex Dei dilectione super omnia absoluta & efficaci nascitur. Et ideò ad hoc genus reduci potest displicentia peccati ob Dei offensam, sed non tanquam summè odibilem, nec Dei vt super omnia dilecti, sed ex consideratione, quòd sit noster pater, dominus ac benefactor, displicet, quòd eum offendimus: quemadmodú bono filio displicet, quod patrem, & subdito quòd dominum offenderit.

*Secundus modus.*

*Cap. 17.*

*Lib 2. de pœnitentia c. 9.*

*Tertius.*

Cóplectitur autem contritio in articulo omnem peccati displicentiam perfectam & imperfectam, in quo imitatur Concilium Florentinum, quod dicit primam partem huius sacramenti esse dolorem de peccato, requiritur enim vt aliquo modo voluntaria sit confessio, & submissio in arbitrium sacerdotis, non ficta: propter quod contritio pertinet ad exteriorem pœnitentiam, & includit propositum confitendi & satisfaciendi. Est enim pars huius sacramenti, quatenus refertur ad claues ecclesię: vt rectè admonuit Cardinalis Caietanus. Qua consideratione initium est & ratio exterioris pœnitentiæ. Constat enim interiores actus hoc modo ad exterius iudicium pertinere. Aliter enim iudicatur offendens ex odio, & aliter offendés ex ira, & compensatio pœnitentiæ, nisi sponte fiat à reo, nó est reconciliatiua. Quare velle compensare delictum, quod in contritione continetur, est prima huius iudicij pars, quæ non solum vindicatiuum est, sed & conciliatiuum. Hinc non oportet quamlibet partem sacramenti huius esse sensibilem, sed potest vna pars esse ratio, quare aliæ partes sensibiles ad hoc sacramentum atq; iudicium pertineant: idq; eo magis, quòd hoc forú interius est, ad quod actus etiam interiores referri possunt. Ponitur etiam Contritio, quæ est

*Contritio in articulo generaliter sumitur.*

*Qualibet pars sacramenti non debet esse sensibilis.*

dolor

dolor de peccatis ob Dei offensam, pars sacramenti, quia certa est atque indubitata eius materia. Quòd autem attritio sufficiat, quamuis verum sit, non est tamen certum atque indubitatum.

Vtitur etiam articulus hoc nomine Contritionis propter Martinum Lotherum & Philippum, qui docent peccatorem nō posse dolere de peccatis ob Dei offensam ex eius amore, antequam remissum est peccatum. Quamlibet autem attritionem aliquando esse partem sacramēti ex eo probatur, quòd confessio ab attrito facta non est repetenda, quamuis effectu sacramenti frustretur, & absolutio quę ei impenditur est sacramentalis, vt docet B. Thom. de informi confessione: & post eum Capreolus, & latissimè Card. Caietanus quæst. 5. inter additas tertiæ parti B. Thomæ & in summula sua. Nec tamen quælibet attritio sufficit ad suscipiendum effectum sacramenti vel remissionem peccatorum: quemadmodum certum est de attritione cōditionata, quæ oritur ex desiderio, quo homo vellet placere Deo, & ei reconciliari, in peccatis tamen manens, quamuis verum suscipiat sacramentum: maximè si tristatur se carere perfecto dolore, seq; etiam accusat huius indispositionis: & etiam de ea, quę ex timore infamiæ vel alicuius mali temporalis proficiscitur: vt si quis detestetur peccatū & proponat cōfiteri ne eijciatur ab ecclesia, vel ne mulctetur pecunia. His enim modis attritus nunquam fit virtute sacramenti cōtritus, hoc est, non accipit gratiam, sic enim intelligimus ex attrito fieri contritum, gratiā & sanctificationem consequi virtute sacramenti, perinde ac si verè esset contritus: non autē, quòd inesse incipiat actus aliquis, qui est propriè contritio, ex Dei super omnia dilecti amore procedens. Attritio verò ex timore pœnarum supernaturaliū idonea dispositio est ad sacramentorum baptismi & pęnitentiæ gratiam percipiendam: vt cùm quis detestatur omnia peccata mortalia, & proptereà cōfitetur, ne per peccatum excludatur à gloria, vel ne in supplicium ignis sempiterni conijciatur: qui etiam si cognoscat se non habere contritionem, probabilis est doctorum sententia, quòd licitè accedit ad baptismi & pœnitentiæ sacramenta suscipienda: vt docere etiam videtur B. Thomas Nec ratio eius est cōtemnenda: quia sacramenta, inquit, baptismi & pœnitentiæ per se ordinantur ad præstandā vitam mortuis: quarè licitè sumi possunt ab his, qui habent conscientiam peccati mortalis, modo habeant attritionem, qua tollatur obex & complacentia in peccato commisso. Sunt enim hæc duo sacramenta medicinæ paratæ contra morbos animæ: absurdum autē esset, quòd nullus, qui se ægrum esse cognoscit, iustè posset hæc sumere medicamenta: quemadmodum absurdum esset, quod medicinas corporales ad sanādos corporis morbos à natura institutas non posset sumere nisi sanus, aut qui se sanum existimaret. Ideò

Dist. 17. 4. four art. 4. quest. 2.

3 parte q. 79 art. 1. ad 1. & q. 80 art. 4. ad 5. & vit. in 4 sentent. dist. 24. q. 1 art. 3. q. 1. ad 3.

beatus Augustinus libro de catechizandis rudibus, distinguens tria genera hominum ad Cap. 17. fidem venientium, tertium dicit esse eorum qui metu gehennæ vel æternæ beatitudinis desiderio fiunt Christiani. Qui autē, inquit, propter beatitudinem æternam & perpetuā requiem, quæ post hanc vitam sanctis futura promittitur, vult fieri Christianus, vt non eat in ignem æternum cum diabolo, sed in regnum æternum intret cum Christo, verè ipse Christianus est: cautus in omni tentatione, ne prosperis rebus corrumpatur, & ne frangatur aduersis: & in abundantia bonorum terrenorum modestus & temperans, & in tribulatione fortis & patiens: qui etiam proficiendo perueniet ad talem animum, vt plùs amet dominum, quam timeat gehennā: vt etiam si dicat illi Deus, Vtere delicijs carnalibus sempiternis, & quantum potes pecca, nec morieris, nec in gehennam mitteris, sed mecum tantummodo non eris, exhorrescat, & omnino non peccet: non iam ne in illud, quod timebat incidat, sed ne illum quē sic amat, offendat, in quo vno est requies, quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quam præparauit Deus diligentibus se. Et Rupertus non Rupertus. habita etiam consideratione sacramenti, videtur docere huiusmodi pœnitentiam acceptari à Domino, & impetrare remissionem peccatorum. Nam tractans verbum Euangelistæ. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, pę Matth. 27. nitentia ductus, retulit triginta argenteos. Vnus, inquit, est pœnitentiæ modus, de quo iustus & misericors Deus curare dignetur, videlicet vbi caussa pœnitentiam agendi est fides futuri seculi, metus gehennæ, desideriumque regni Dei. Huiusmodi pœnitentiam non solum per suos nuncios, verùm & maximè per semetipsum Deus de cælo veniēs prędicari curauit, sic incipiens Euangelium suum, Pœnitentiam agite, appropinquabit re- Matth. 4. gnum cælorum. Alius est pęnitentiæ modus, vbi caussa pœnitentiam agendi est amor pręsentis seculi, pro qua pœnitentiam agit impius Achab de sanguine Naboth Iezraelitæ 1. Reg. 21. scindens vestem suam, ieiunansq; ac dormiens in sacco, & ambulans demisso capite. Pro caussa hac & Sodomitæ, Tyrij & Sydonij pœ Matth. 11. nitentiam egissent (quemadmodum Dominus dicit) in cinere & cilicio. De huiusmodi pœnitentia, quoniam salutem non operatur, Deus nunquam curasse legitur, vt vel per semetipsum, vel per nuncios suos eā prædicare dignaretur, prætetquam quod ad Niniuen ciuitatem magnam, misit Prophetam Ionam: licet ille nec pœnitentiam ibi prædicauerit, aut prædicare iussus fuerit, sed hoc tantum, Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Quæ sententia frequens in commentarijs eius. Nam circa cap. 3. Ionæ tractās locum, Surge, vade in Niniuen ciuitatem ma Ionæ 3. gnam, quærit quare Dominus non solum Niniuitarum, sed omnium gentium Deus, magis de Niniuitis, quàm de cæteris gētibus curauit. Poterat enim fieri vt aliæ quoq; gentes

conuerterentur ad pœnitentiam, si prædicatores eis misisset Deus: sicut per semetipsum testatur de Tyro, Sydone, & Sodomis. Et respondens, Si omnis inquit, pœnitentia ad salutem sufficiens esset, videri posset Deus nolle saluos fieri eos, qui erant pœnitentiam acturi, si prædicatores ad eos fuissent missi. Nunc autem nō ita est. Ille namq; solummodò pœnitentiæ timor ad salutem perducit, cum idcirco quis pœnitentiam agit, quia iudicium vniuersale & cœlorum regnum futurum esse credit, à quo excludendi sunt, & in gehennam mittendi peccatores. Cùm ergo quis idcirco pœnitentiam agit vt mala æterna euadat, & bona consequatur sempiterna, fidelis iudicatur, & per fidem agendo pœnitentiam saluatur. Nulli ex omnibus, quos ad talem pœnitentiam conuerti posse præsciuit, Deus vnquam prædicatores mittere, seu notitiā veritatis ostendere neglexit. Est alia pœnitentia siue pœnitendi intentio, cū quis proptereà pœnitentiam agit, vt præsentia tantum, siue præsentis sæculi mala effugiat, bona retineat, fidem non habens aut curā futurorum bonorum siue malorum. Porrò prior ille & melior pœnitentiæ modus, quo propter ipsum Deum & futuri seculi fidem de peccato quis compungitur, interdum sine magno opere sine labore in prima cōfessione suscipitur. Exempli gratia vt Dauid, qui cùm dixisset ad Nathan, Peccaui Domino, statim audiuit, Transtulit quoq; Dominus peccatum tuum, non morieris. De attritione verò, quæ procedit à naturali Dei amore super omnia, an sit dispositio idonea, vt virtute sacramenti baptismi & pœnitentiæ gratia conferatur, certum non est. Est tamen probabilis multorum opinio, quòd sufficiat, quia tollit, inquiunt, complacentiā in peccato, & obicem sacramenti. Intelligunt autē (vt credo) si cū fide, spe veniæ & proposito Deo seruiendi sit coniuncta, sine quibus nulli contingit peccatorum remissio. Idem fortassis dicerent de odio peccati, quia turpe est & cōtra rationem. Imò scribunt neoterici quidā doctores scholastici, quòd quocunq; attritionis genere homo sit attritus, si existimat se præstitisse, quod necessarium erat, ignoratq; inuincibiliter se non habere sufficientē dispositionem, suscipiet gratiam & peccatorū remissionem virtute sacramenti: quia is, inquiunt, non ponit obicem, sed bona fide ad sacramentum accedit. Sacramentum autem in non ponente obicem, suos operatur effectus. Qua ratione affirmant omnia sacramēta ex huiusmodi attrito reddere contritum. Et citant B. Tho. 3. parte, quæst. 79. art. 3. Et in comment. super Ioannem, circa illud, Soluite eum. Consolatoria quidem hæc sunt, sed incerta, & scripturis ac patrum sententijs nō satis consentanea, si intelligant nullam Dei aut offensæ eius, in displicentia hac peccati habendam esse rationem. Nam Apost. Paul. in Actis solum annunciat pœnitentiam, quę secundum Deum est. & ad Corinth. Tristitia, inquit, quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: vbi Ambros. in comment. Manifestum, inquit, est, quod qui tristis est, quia peccauit, secundum Deum tristis est: dolet enim, quia fecit quod odit Deus: Idem B. Chrysost. & Theophyl. Nam ne homo quidem iustus placaretur, cū is, qui læsit, nullam ipsius in dolore habet rationem, nec ab eo in amicitiam reciperetur, qui iacturam propriam sentit & dolet, non amici offensionem. Et passim requirunt scripturę, quod pœnitentes conuertamur ad Dominum: Conuertimini, inquit Propheta Ioel, in toto corde vestro. Et apud Ezechielem, Conuertimini, & agite pœnitentiam. Vbiq; ratio finisque pœnitentiæ Deus ipse præscribitur. Oportet igitur cum attritione, quæ fit ob metum supplicij, & multò magis, quæ fit ex consideratione luminis naturalis, aliam affectus mutationem coniūctam esse: vt scilicet rationes ob quas dictis modis de peccatis dolemus, moueant ad altiorem consyderationem, mentisque ad Deum etiam affectionem. Fieri tamen potest, quod huiusmodi rationes sint fines propter quos de peccatis dolemus, fines scilicet doloris: & alia sit ratio secundum quam peccatum consideratur, de quo dolemus, prout doloris aut pœnitentiæ est obiectum. Iusta enim est causa de peccatis dolendi, quia per ea rei facti sumus æternæ damnationis & perdidimus hæreditatem æternam: imò & secundum quam peccata considerentur, vt de ipsis doleamus: concurrere tamen debet & mouere etiam Deus ipse, vt secundum eum sit tristitia atque pœnitentia salutaris. Quando autem obijcitur, Sacramenta effectus suos operari, vbi nullum inueniunt obicem peccati mortalis. Respondetur quòd non tantùm mortale peccatum impedit effectus sacramentorum, sed & defectus dispositionis quam requirunt. Nunquā enim virtute baptismi fiet regeneratio vel peccatorum remissio ei, quem non pœnitet peccatorum suorum, quamuis etiam hoc fiat sine culpa eius, qui baptismum suscipit: Et in sacramento pœnitentiæ, qui non dolet de peccatis suis, non solùm effectu sacramenti frustratur, verum etiam ipso sacramento, licet inculpabiliter atq; ignorantia inuincibili hoc contingat. Et ideò verum non est generaliter, quòd inuincibiliter ignorās se indispositum suscipit effectum sacramenti. Nec etiam necessarium est, quod dolentes de peccatis secundum prædictos modos attritionis, virtute sacramenti gratiam suscipiant, vt saluari possit, quòd baptismus & pœnitentia sint in remissionem peccatorum, non solo voto, sed etiā reipsa suscepta: quia multæ sunt hominis affectiones secundum quas Deus est caussa doloris, quæ tamen sine sacramento non sufficiunt ad peccatorum remissionem: vt si peccator Deo illuminante cognoscat se multis modis Domini sui mandata transgressum, patremque offendisse, & de eo dolens cupit se emendare, eiusque posthac facere voluntatem, & suam agnoscens infirmitatem, metuit quòd nec Deum, vt oportet,

Marginalia: Matth. 11. — 2. Reg. 12. — Cap. 11. — Cap. 20. — 2. Corint. 7. — Homil. 4. et 35 in eandē epistolam. — Cap. 2. — Cap. 18. — In pœnitētia salutari concurrere debet Deus. — Obiectionis dolutio. — Non tantum mortale peccatum impedit sacramētorum effectus.

ter, diligat, nec eius mandata implere poterit, nisi remissis peccatis, atq; spiritu sancto accepto, & vt ista obtineat, subijcit se sacerdoti & absoluitur: Nihil hic dubitandum est, quin iste virtute sacramenti peccatorum consequatur remissionem: imò quandocunque est dolor de Dei offensa coniunctus cum proposito emendandi, & viuendi secundum leges Christi, suos effectus, si non est obex, operatur sacramentum: Nec tamen hæc mentis dispositio per se ad hoc sufficit, cùm nondum sit cor plenè contritum, propter Deum tanquam vltimum finẽ, & super omnia dilectum. Et quamuis huiusmodi animi dispositio compatiatur voluntatem mortaliter culpabilem, ex ignorantia vincibili, quæ nõ excuset, ac tum ab effectu suo sacramentum impediatur, habet tamen effectus suos, si nullũ adest huiusmodi mortalis peccati impedimẽtum. Nam certissimum haberi debet, quod sicut sacramentũ Baptismi, ita & pœnitentię plerunq; primam gratiam conferat, atq; remittat peccata. Hoc enim satis docuimus superius ex scripturis & patrum sententijs. Et secundum sacros canones reus est animarum, qui morientibus abnegat pœnitentiã, vt asserunt Iulius Papa & Cœlestinus, quemadmodum citat Gratianus 26. quæst. 6. Quis enim crederet potestatem retinendi reos aliquos in carcere, aut etiã inde soluendi, esse in rectore ciuitatis, si nunquam aliquem eripere à carcere potest: sed, qđ durius est, ipsi se vincti & compediti, eo repugnãte, & à carcere, & à compedibus queunt liberare? Mirum si sacerdotes clauem habeant regni cœlorum, quòd nulli ipsum aperire possint? Neque sine manifesto periculo sacrilegæ falsitatis dici & intelligi queunt ista verba, Absoluo te à peccatis, in hunc sensum, ostendo te à peccatis absolutum: quandoquidem neque Deo, neque ecclesię, neque ipsis pœnitẽtibus, neque sibimet ostendunt sacerdotes peccatores esse absolutos: quia etiam ipsis de eo nihil constare potest. Et si intelligatur, Quorũ remiseritis peccata, habere sensum, Quorum declarauerítis esse remissa, ex consequentia sermonis cùm dicitur, Remittuntur eis in cœlis, intelligitur, Remissa declarantur, quod absurdum est. Non igitur requiritur amor Dei super omnia & tanquam finis vltimi, vt dispositio necessaria in sacramento baptismi, nec etiam pœnitentiæ: sed talis sufficit, secundum quem Deus sit caussa tristitiæ vel pœnitentiæ. Quod autem dictũ est superius, quemlibet modum attritionis etiam vsurariorum & cõcubinariorum permanentium in peccatis suis satis esse, vt saluetur ratio sacramenti, non omninò certum est, quamuis ea videatur esse sentẽtia B. Thomæ, loco supra citato. Affectus autem contritionis, quem Deus despicere non potest, est odium peccati super omnia odibilia, propter Deum tanquam finem vltimum in quem omnia referuntur amatum, vt docet sanctissimus Dominus Adrianus, in quodlibetis, qui etiam eodem loco tractat, an talis affectus etiam sit omne odium peccati, propter Deum super omnia appreciatiuè dilectum, sed non vt finem in quem omnia referuntur: At huius rei prolixiorem tractatum non requirit præsens articulus.

*Baptismus et pœnitentia primam gratiam conferunt.*

*Epist 2. ad episcopos Galliarũ ca. & presbyteri, & cap. Agnouimus.*

*Quem affectum in contritione Deus non despicit.*

*Quodl 7. ar. 3 & quodl. 5 art. 3.*

EST autem contritio, sine qua non remittitur peccatum: formalis displicentia, odium siue dolor de peccatis. Nec Dei dilectio sine huiusmodi displicentia sufficit, quamuis eam virtualiter contineat: vt docet B. Thomas. Et passim scripturæ sacræ hortantes ad pœnitentiam non patiuntur expositionem de pœnitentia virtuali siue dilectione. Pleræq, etiam meminerunt effectuum doloris: vt hoc loco, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu. Nam odium peccati est vltima dispositio ad eius remissionem: propter quod etiam principaliter remittitur peccatum. Et actus pœnitentiæ siue peccati odium, nõ solum à Deo est præceptum, sed & ordinatum tanquam medium necessarium, sine quo remissio peccatorum haberi non potest, nisi eorum, quorum penitus sumus obliti. Hæc latè prosequitur & probat Reuerendus pater Dominicus a Soto. An martyrium hanc pœnitentiã suppleat, ambiguum est, probabilius tamen, vt docet Alexander de Hales, quòd in martyre necessaria est formalis pœnitentia siue dolor de peccatis, sine quo martyrium eius, qui mortaliter peccauit, Deo non placeret. Ordinatè enim mouet Deus hominum affectus ad se diligẽdum, & pro nomine suo moriendum, ac prius suggerit peccata & afficit ad eorum odium atq; displicentiam.

*3. parte, q. 87. art. 1.*

*Iohel. 2.*

*Lib. 2 de natura & gratia, cap. 16.*

*Par. 4 q. 57. membro 7. & 8.*

Est autem contritio verius odiũ & peccati displicentia, quàm dolor, qui propriè pertinet iuxta beatũ Augustinum ad partem sensitiuam, sicut tristitia ad animum. Quare dolor & tristitia si propriè accipiantur, verius contritionem sequuntur, quàm sint ipsa contritio. Atque per Dei offensam in articulo intelligitur omnis ratio secundũ quam Deus est tristitiæ caussa. De peccato enim admisso, primo dolendum est, quia contra Deum est. Nam in omni mortali peccato, inquantum in ipso est auersio à Deo fine vltimo, refutamus ipso facto, etiamsi non affectu, eum habere pro vltimo fine: & pro nostro Domino ac Deo: vt declarat Cardinalis Caietanus in summula in verbo confessio, conditione 12. Me dereliquerunt, ait Dominus Hierem. 2. fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quę continere non valeant aquas: Et infra, Dereliquisti Dominum Deum tuũ. Deinde de peccato dolemus, quia cõtra pręceptum, contra legem & obedientiam Dei est: quia contra charitatem, religionem & cultum ei debitum: quia contra patrem & benefactorem: quia turpe est sic egisse in conspectu Dei & sanctorum Angelorum. Omnes hæ rationes de peccato dolendi, & aliæ, quæ Deum respiciunt, hic nomine offensæ Dei intelliguntur. Intelligitur etiam attritio, secundum quod includit propositũ confitendi & satisfaciendi tanquam media per

*Lib. 14. de ciuitate c. 15*

*Qua ratione de peccatis dolendum.*

quæ peccatum remittitur. Intelligitur denique omnis dolor, qui facit aliquo modo voluntariam esse confeſsionem & ſatisfactionem. Hoc enim dolore præcedẽte verum eſt ſacramentum, ſi alia concurrant: & ſecundũ ſententiam B. Thomæ, effectum habet fictione recedente: nec iteranda creditur huiuſmodi confeſsio. De quo Petrus de Palude, Et ſanctiſsimus dominus Adrianus in quæſtio. de Abſolutione data ficto, & Cancellarius Pariſienſis 2. parte. Deſcribitur enim hic contritio, vt eſt pars ſacramẽti perfecta, vt ſimul eſſe poſsit vltima ad gratiam diſpoſitio, & vt alia peccati odia imperfecta comprehendit. Intelligitur autem nomine offenſæ, non ira Dei vel voluntas vindicandi, ſed indignatio, quæ opponitur amori, quo nos quaſi filios & amicos ſpecialiter deligit ad paternam ſuam hæreditatem: cuius effectus eſt gratia gratum faciens, ſecundum quam quaſi filios & hæredes nos complectitur. Nam quia vult vindicare propterea quod offenſus eſt, & offenſus, quia contra eũ eiusq; mandata egimus, non poteſt in Deo idem ſecundum rationem eſſe offenſa, & ira ſiue voluntas vindicandi. Ratio enim offenſæ ex eo ſequitur, quòd contra ipſum, ipſiusq; legẽ peccauimus. Et quia peccatum eſt aliquid admiſſum contra legem Dei æternã, idem eſt dolere de peccato, & de eo, quod contra Dei legem fecimus. Quod autem alia ſit ratio offenſæ, alia iræ ſiue voluntatis vindicandi, docet B. Thomas & Capreolus. Propriè enim quis dicitur offenſus, quia paſſus eſt, quod malum eſt & ei diſplicens, atque hoc reſpectu pœnitens potiſsimum de peccatis dolet.

*Diſtinct. 17. quarti ſent. quæſt. 8. Alphab. 34.*

*In Deo non ſunt idem offenſa & ira ſiue vindicandi volun tas.*

*De veritate q. 28. arti. 2. diſtinct. 17. 4 q. 1.*

SVſcipitur hic dolor non proprijs naturæ viribus, ſed gratia Dei excitante, præueniente & illuminante, ac voluntatem mouente. Nam vt dicit B. Ambr. Negauit primò Petrus, & non fleuit, quia non reſpexerat Dominus: Negauit ſecundò, nec tunc fleuit: negauit tertio, reſpexit Ieſus, & ille amariſſimè fleuit. Reſpice, ait, Domine Ieſu, vt ſciamus noſtrum deflere peccatum, lauare delictum. Et B. Auguſtinus. de fide ad Petrum, Firmiſsimè, inquit, tene: neminem hic poſſe pœnitentiam agere, niſi quem Deus illuminauerit, & gratuita ſua miſeratione conuerterit. Id quod & certa ratio docet & confirmat authoritas, ait B. Bernardus, & Apoſtol. Paulus, Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit. Suſcipitur autem ſimul ſpes veniæ ex fide in propitiatorem Ieſum, quæ plerunque ſequuntur dolorem de peccatis. Et quia contritio iſta eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, reſpicit reliquas ſacramenti partes, & virtualiter includit, atque etiam imperat propoſitum confitendi & ſatisfaciẽdi. Propter quod requirit diſcuſsionem & conſcientiæ examinationem, vt plena fiat peccatorum confeſſio. Imò nec perfectè confiteri poſſumus de omnibus & ſingulis peccatis coram Deo, niſi facta huiuſmodi diſcuſsione, & recollectione peccatorum atque grauitatis eorum conſideratione.

*In commen ſuper Lucã de Petri negatione.*

*Cap. 32.*

*Sermone 1. in feſto Pentecoſtes.*

*Rom. 2.*

PErnicioſa eſt doctrina, quòd contritio eſt terror conſcientiæ propter apprehenſum gehennæ ſupplicium, eò quod excludat verum modum pœnitendi & conterendi, & falſum inducat, qui eſt in terroribus iſtis & fide apprehendente, vt articulo præcedenti dictum eſt: cùm tamen à catholico more pœnitendi, quem articulus explicat, pendeat omnis ſalus peccatorum. Similiter pernicioſa eſt doctrina, qua aſſerunt, etiam hos terrores eſſe partem pœnitentię nullo habito reſpectu confeſsionis & ſatisfactionis, quodq; eſt immediata & vltima diſpoſitio, vt fide accedente iuſtificemur. Quæ omnia erronea ſunt & pernicioſa. Nec enim poſsũt terrores iſti eſſe contritio, quam Deus deſpicere non poteſt, cùm his terroribus affectum Deus plerunque deſpiciat. Nam eſſe poſſunt in deſperante ſine fide & ſpe veniæ: imò ſecundum aduerſarios in deſperationem ducunt, niſi acceſſerit fides. Si tamen quis conſideratione peccati ſui & iræ Dei, velit ſe ſubmittere correctioni & clauibus eccleſiæ, vitam emendare inſtituens, videtur hic ſufficienter præparatus, vt virtute ſacramenti ei peccata remittantur. Nec oportet, quod iſte dolor peccati & terrores ex immoderato ſui amore proficiſcantur: quia ſicut quædã ſunt honeſta, & appetibilia ſecundum ſe: vt virtus, honor, ſanitas & vita: ita quædam ſecundum ſe ſunt fugibilia: quale eſt peccatum & ſupplicium gehennæ.

Et ideò hic metus, qui adducit dolorem de peccatis, præparat ad veram pęnitentiam, per quam peccata remittuntur. Docet enim Beatus Auguſtinus rariſsime accidere, imò ferè nunquam, vt quiſquam velit fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo timore Dei perculſus. De ipſa quippe ſeueritate Dei, qua corda mortalium ſaluberrimo timore quatiũtur: charitas, inquit, ędificanda eſt, vt ab eo quem timet, amari ſe gaudens, eum redamare audeat, eiusque in ſe dilectioni, etiam ſi impunè poſſet, diſplicere tamen vereatur. Et Ioannes Baptiſta ab huius timoris incuſsione exorſus eſt ſuam pœnitentiæ prædicationem, Progenies, inquit, viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et Dominus. Putatis inquit, quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerint, quia talia paſsi sũt? Non dico vobis: ſed niſi pœnitentiã habueritis omnes ſimiliter peribitis. Et B. Auguſtinus, Si nullus eſt timor, inquit, nõ eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quãdo aliquid ſuitur: ſeta prius intrat: ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autẽ ibi remanet, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem. Et poſt pauca, Stimulat timor, Noli timere, intrat charitas, quæ ſanat, quod vulnerat timor. Timor Dei ſic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit, & quaſi videtur vulnus augere. Ecce putredo

*Lib. 1. de 14 [illegible] rudibus c. 5.*

*Timor principium dilectionis.*

*Matth. 3.*

*Luc. 13.*

*Tract. 9 in epiſt. 1. Ioan. Apoſtoli. Aptiſsima comparatio Auguſtini.*

tredo quando erat in corpore, minus erat [illegible] us, sed periculosum: accedit ferramen[illegible] medici, minus dolebat quàm dolet mo[illegible] quum secatur plus dolet cùm curatur, [illegible]deo plus dolet accedente medicina, vt [illegible] quam doleat succedente salute. Occupet [illegible] o [illegible]ortuum timore, & inducta charitate [illegible] edat cicatrix ferramenti medici. Dicit etiam scriptura, Qui sine timore est, non poterit iustificari. Opus ergo vt intret timor primò, per quem veniat charitas. Timor medicamentum est: charitas sanitas. Eundum ordinem tradit B. Gregorius lib. 6. epistolarum ad Theotistã & Andream. Duo, inquit, sunt compunctionis genera: vnum quod æternas pœnas metuit, aliud quod cœlestibus præmijs suspirat: quia Deum sitiens anima prius timore cõpungitur, post amore. Antè enim semetipsam in lachrymis afficit, quia dum malorum suorum recolit, pro his perpeti supplicia æterna pertimescit. Quę prolixè ibi prosequitur. Dum enim peccator gehẽnam considerat cum grauissima eius pœna, quam maximè odit, deinde Deum, qui potest & decreuit peccatoribus eam infligere, graui cõcutitur timore: ad quem etiam ipse Dominus nos inuitat, dum dicit, Eum timete qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Hoc itaque timore percussus progreditur ad peccatorum suorum considerationem, propter quæ grauissimo huic supplicio est obnoxius: agnoscit quanta sit eorum grauitas, quanta fœditas, quanta etiam enormitas, quæ tale merentur supplicium. Ex his considerationibus eo tandem peruenit, vt absolutè & simpliciter sic fugiat peccatum, vt iam non solum se ab opere peccati cohibeat: sicut fit per timorẽ mundanum & humanum: sed etiam peccandi in eo moriatur voluntas, adeò quidem vt etsi iam nullã pœnam fore infligendam sciret, nunquam tamen peccare vellet: quoniam iam peccati enormitatem, quod Deo sanctisq; eius angelis spectantibus perpetrauit, plenè agnoscit. De huius timoris vtilitate B. Ambro. docet sermone 15. circa versiculum, Cõfige timore tuo carnes meas. Carnes, inquit, animæ sunt carnales cogitationes, quas configit timor Domini & iudiciorum eius. Est enim in conuersione impij primum principium Dei operatio commouentis, & cor conuertentis: secundum illud, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Deinde actus fidei, ac timor suppliciorum ex fide conceptus: postea motus spei de consequenda venia, quem sequitur propositum emendandi. Postremò actus charitatis, quo peccatum displicet propter seipsum, & non propter supplicia tantũ. Primus igitur motus affectus in pœnitente regulariter est timor suppliciorum gehennæ: quo solo homines duri & peccatis consueti ad pœnitentiam mouentur, sicut patet ex sententia Aug. paulò superius citata.

*Eccles. 1.*

*Ep. [illegible] Epist. [illegible] Duo modi peccator compungitur.*

*Matth. 10.*

*In psal. 118.*

*Thren. vlt. 3 [illegible] part q. 85. art.*

Nec terrore solo aut metu gehennæ ad veram animi contritionem pręparamur, sed & discussione atq; conscientię examine & grauitatis peccatorum, quæ commisimus, consideratione. Quam formam ac pœnitendi ordinem vniuersi patres, Christi & Ioannis Baptistę exemplo, sequuntur, quando ad pœnitentiam peccatores inuitant. Ita B. Amb. ad corruptam quandam scribens ait, Secundum conscientiæ molem exhibẽda est pœnitentiæ magñitudo. Pœnitentia ergo non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur: Si tibi ante oculos ponas, de quanta gratia rueris, de quo libro vitę nomen tuum deletum sit, & si te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum & stridor dentium sine fine. Cùm hoc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necesse est præuaricatricẽ animam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium: quantamuis afflictionem, quantumuis laborem subire esto contenta, dummodo ab ęternalibus pœnis libereris. Quam sententiam ibidem prosequitur & B. Bernard. Tempus, inquit, in tria diuiditur: in præteritum, in pręsens, in futurum. Horum nullum perdit quisquis rectè pœnitet. Nam præteritum quod perdiderat, restaurat dũ in amaritudine animæ suæ omnes annos suos recogitat. Et super Cãtica docet vnguentum contritionis conficiendum esse ex recogitatione omnium peccatorum, quodque anima peccatrix primordia conuersionis hoc vnguento condire debeat: Ac B. Chrysost. de compunctione cordis, Quid inquit, corporis viribus opus est, cùm cor conterere debeamus? Hoc solum est quod a nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos qui in die iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos qui trudendi sunt in gehennam ignis. Atque in sermone de pœnitentia & confessione, docet sigillatim & specialiter recolligenda & lugenda peccata. Agnoscere enim debet peccator pœnitens quid & quantum debeat Domino suo, & quantum malum per peccatum incurrerit. Leua, inquit Propheta, oculos tuos, & vide vbi nunc prostrata sis: Scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum pręuaricata es: Scito & vide, quia amarum & malũ est reliquisse Dominum Deum tuum. Certa & indubitata hæc sunt apud catholicos ex scripturis sacris & omnium patrum consensione, quorum sententias simul & scripturas citat reuerendissimus Dominus ac fortis Christi martyr Ioannes episcopus Roffensis circa articulum quintum & sextum Lutheranæ assertionis: diligenter etiã tractãturà V. patre Alphons. de Cast. ac clarissimis, huius nostrę facultatis magistris, Ioan. Driedone à Turnhout lib. de redẽptione generis humani, & Magistro Iacobo Latomo in ratione cõdemnationis articulorũ doctrinę fratris Martini Lutheri per theologos Louanienses.

*Cap 8. Pulcherrimus pœnitendi modus.*

*In sententijs*

*Sermone 14.*

*Hierem. 3.*

*Hierem. 2.*

*Lib. de hæresibus.*

POst hæc paucis dicamus in quibus ab hoc articulo aduersarij dissentiant. Docet autem primum Mart. Luth. quòd pœnitentia non consistit in dolore siue odio pecati, sed in emẽdatione vitæ. Optima, inquit, pœnitentia noua vita. Nec cócipitur ex timore & metu supplicij, nec paratur per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, Ait enim:

*Lutherus in sermone de pœnitentia.*

*Contritio (sic enim cœpit vocari vera pœnitentia interior) duplici via paratur, primò per discussionem, collectionem, detestationẽ peccatorũ, qua quis, vt dicunt, recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorũ suorũ grauitatem, damnũ, fœditatem, multitudinem: deinde amissionem æternæ beatitudinis ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia quæ possunt tristitiã ac dolorem excitare. Hæc autem tristitia facit hypocritam. imò magis peccatorem: quia solum timore præcepti & dolore id facit &c., tales omnes indignè absoluuntur & communicantur.*

*Responsio.*

Perniciosam esse hanc doctrinam, & scripturis ac patribus repugnantem iam in articuli explicatione ostẽdimus. Omnia eni hæc fieri debent, vt quasi rationem Domino suo iam redditurus intelligat quàm multa talenta ei debeat, quàm malum sit reliquisse Dominum suum, quanta hinc secuta sit iactura, vt suam agnoscat stultitiam, & de se vlciscatur secundum peccatorum multitudinẽ ac enormitatem. De hac actione pœnitentiæ ait B. August. Ascendat homo aduersus se tribunal mentis suę, si timet illud quòd oportet nos exhibere ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisq; quod per corpus gessit: constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur Deus peccatori, dicens, Arguã te, & statuam te ante faciẽ tuam: atq; ita cõstituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidem sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat. Maiorẽ hic quisq; in se seueritatẽ debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo: sicut Apost. ait, Si nos iudicaremus, a Domino non iudicaremur. Et cum pœna potissimum in tristitia & dolore consistat, vlciscens aduersum se peccata, illa maximè recogitare debet, quæ possunt tristitiam & dolorem excitare. Faciunt etiam hæc omnia iam recogitata peccati horrorem, vt quasi a facie colubri fugiamus peccata, iuxta consilium Ecclesiastici, eandem subdẽtis rationẽ quam improbat Martinus: Si accesseris, ait, ad illa, suscipient te dentes leonis, dentes eius, interficientes animas hominum: Quasi romphea bis acuta hominis iniquitas: Plagæ illius non est sanitas. Nihil hic mali est in tota ista peccatorum discussione & annorum recogitatione, si fiant vt peccatũ magis ordiamus & detestemur, ac tristitia nos affligamus, & quasi iudices in hac causa propria à Deo constituti, plenam causæ accipiamus cognitionẽ, & seuerã, deinde iuxta causæ qualitatẽ proferamus sententiam secundũ ea quæ ex Augustino citauimus. Et. B

*Li. 10. hom. homi. vltim quæ est de vtilitate ac necessitate pœnitentia cap 9.*
*1. Corint. 5.*
*Psalm. 49.*
*1. Cor. 11.*
*Cap. 12.*
*In annorũ recogitatione, nihil vitupe rio dignum.*

Cyprianus hortatur, vt quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: vt pœnitentia crimine minor nõ sit: Alto, inquit, vulneri diligens & longa medicina non desit. Ac B. Ambro. vt superius citauimus, dicit, quòd secundum conscientiæ molem exhibẽda est pœnitentiæ magnitudo. Scriptura quoque ait, Anima quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua & infirma, & oculi deficientes & anima esuriens, dat tibi gloriam & iustitiam Domino. Nam absurdum est auribus hominis Christiani, quòd non amplius displicere debeat incestus cum nouerca admissus, quàm simplex fornicatio: decem homicidia & adulteria, quam vnicum, quodque non amplius tristari debeamus de vno crimine quàm de alio, de pluribus quàm de vno: Quæ fieri non possunt nisi horum consideratione, quę à Martino improbantur. Et teste Saluatore, Is cui minus dimittitur, minus diligit. Oportet igitur cognoscere quantum à Domino nobis dimittatur. Et si ex ista recogitatione peccata displicere incipiant, ac propterea aliam vitam emendatiorem mẽditantes, accedamus sacerdotem, vt secundũ eius arbitrium satisfaciamus, & vitam emendem[9], nihil agitur quod probari nõ debeat. Nec vlla est causa ob quam indignè absoluamur & communicemur. Quapropter perniciosa & pestilens est doctrina hæc Martini, quod hypocritam hæc faciunt, hoc est apparere quod verè eum vitæ prioris pæniteat, qui tamen non verè dolet, sed peccet magis, maiorque fiat peccator. Nam hypocrisis est mendax simulatio & ostentatio sanctitatis: qui autem colligit & recogitat peccata, enormitatem & multitudinem eorum, hæc facit vt cognoscat quantũ Deũ offenderit, & culpã agnoscẽs cõfiteatur, & à sacerdote absoluatur, condignã emendã libenter suscepturus: Et ideo cũ fructu sacramẽtũ hoc suscipit, & sacram eucharistiã ad vitã mãducat. Et ratio quã addit, Quia solo timore & dolore damni id facit, infirma est. Fieri enim potest, quòd transgressio præcepti & damnũ quod metuit, quasi calcaria stimulent & inducãt ad odium peccati propter Dei offensam: quemadmodum dicit Esaias Propheta, A timore tuo Domine cõcepimus, & quasi parturiuimus & peperimus spiritũ salutis, per pœnitẽtiã scilicet salutarem. Et B. Augustinus dicit quòd timor inducit charitatem, sicut seta linum. Hoc enim peculiare est metui gehennę, quòd à caducis conuertat ad Deum præ timore humano & mundano. Ac Dominus ipse in lege temporalia etiam bona, Leuitici 26. & Deutero. 28. promittit obseruatoribus legis, trangressoribus autem mala: non quòd propterea legem obseruent, prouocentur tamen ad eius obseruationem, quam commoda etiam temporalia intelligunt sequutura. Nã apud Esaiã dicit Dominus, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Et apud Hieremiam, Scito quia malum & amarum

est reli-

*Sermone de lapsis.*
*Ad virginẽ corruptam.*
*Baruch 2.*
*Lucæ 7.*
*Qui à catholicis dicitur pœnitens, nõ est hypocrita.*
*Cap. 29.*
*Gehennæ potissimũ metus cõuertit à caducis ad Deũ. non ita alij metus.*

*Quomodo in uiteri lege pro bona ti-poralia à Deo promissa* *Cap. 1.* *Cap. 2.*

est reliquisse Dominum. Nec tamen Deo displicet quòd conteramur vt supplicium gehennæ effugiamus, & damna quæ peccando passi sumus resarciamus, aut vt beatitudinem æternam consequamur. Sunt enim legitimi isti fines ob quos peccatum odisse possumus. Nec Deo displicet quòd obediamus præcepto, ne eius simus transgressores, ac transgressionis incuramus reatum. Addit Martinus.

*Lutherus.*

*Et si liberè deberent, remoto præcepto & minis pœnarum, confiteri, certè dicerent sibi non displicere vitam præteritam quam sic coguntur displicere confiteri imò quo magis timore pœnæ & dolore damni sic conuertuntur, eo magis peccant & assuuntur suis peccatis quæ coguntur, non aiit volunt, odisse. Si quidem lex & cognitio peccati magis abundare facit peccatum: vt Apostolus ait ad Romanos 5. Et hæc est illa contritio quam ipsi vocant extra charitatem, non meritoriam. Alij vocant attritionem disponentem ad contritionem. Sic enim ipsi opinantur: quam opinionem errorē ego iudico.*

*Responsio.*

Peccatum modis superius dictis excussum atque examinatum, verè cognoscitur esse magnum malum, & in se, & in suis pessimis effectibus. Propter quod seriò & verè displicet vita præterita, & ob hoc maximè, quòd Deum benignum & misericordem patrem per ipsum offendimus. Ad hoc enim tendit tota conscientiæ discussio & recogitatio: Ac propterea sic contritus liberè & verè confitetur, remoto etiam præcepto confitendi & minis pœnarum, quòd verè & ex animo vita præterita sibi displicet. Nec cogitur confiteri quòd sibi displiceat, sed vere & ex animo odisse vult, propter magnā malitiam & iniquitatem, quam vides in præcepti diuini præuaricatione. Primum quidem ob mala quæ sequuntur, deinde quia cognoscit malum esse, reliquisse Dominum fontem aquæ viuæ. Et falsum est quod eò magis peccemus, quò magis timore pœnæ & dolore damni conterimur, propterea quod timor pœnæ non est ex genere malus, maximè infernalis: Nec dolor damni beatitudinis æternæ, ad quam totam etiam nostram vitam ordinare hortatur Apostolus Paulus, Sic, inquit, currite, vt comprehendatis. Dupliciter enim contingit timere supplicium gehennæ. Primò tanquam principale malum, ita vt bonum cui contrariatur, ametur tāquam finis vltimus: secundò non tanquam principale malum, sed vt bonum oppositum in Deum tanquam in finem ordinetur. Quomodo præcipit Dominus vt ipsum timeamus, eiusq; mem in mandatis eius ambulemus. Nam initium sapientiæ timor Domini: Et, Qui sine timore est, non poterit iustificari. Et, Timor Domini expellit peccatum. Et, In timore Domini declinatur à malo. Et, Si non in timore Domini tenueris te, cito subuertetur domus tua. Ostēdit autem beatus Augustinus, quòd valde vtiles sunt leges pœnales etiam imperatorum. Apostolus autem dicens legem facere magis abundare peccatum, vult quod

*Varijs de causis verè pœnitens peccata confitetur, nō propter præceptum aut pœnarū comminationem*

*1. Corint. 9.* *Duobus modis gehennæ supplicium timetur.* *Psalm. 110.* *Eccle. 1.* *Prouerb 16.* *Eccle. 27.*

*Epistola ad Vincentium quæ est 47.* *Rom 5.*

grauius peccet faciens malum post legem acceptam: quia qui prius solum erat peccator lege data fit etiam transgressor: non autem, quòd ab illicito abstinens metu pœnæ vel legis, aut bonum faciens magis peccet, quàm qui a malo non abstinet, aut bonum nō facit. Metus etiam gehennæ non solum ab opere coercet, sed & malam voluntatem viuere non finit.

*Metus gehennæ malā voluntatē tollit*

*Lutherus.*

*Secundò paratur contritio per intuitum & cōtemplationem speciosissimæ iustitiæ, quam quis in pulchritudine & specie iustitiæ meditatus in ea exardescit, & rapitur, incipitq; cum Salomone fieri amator sapientiæ, cuius pulchritudinem viderat. Hæc facit verè pœnitentem, quia amore iustitiæ id facit: & hi sunt digni absolutione. Exempli gratia, Si vis pœnitere de luxuria, non incipias numerare vitia, fœditates & damna eius. Nam hæc non diu tibi durabunt, cum sit violenta contritio ex vi præcepti facta, Sed intende in speciem castitatis, atque ad commoda eius pulcherrima, vt ipsa tibi intimè placeat. Sic de omnibus alijs virtutibus. Dupliciter autem fit intuitus iste virtutum: abstractiuè seu per se: & sic carnalem hominem parum mouet, quomodo traditur per verbum prædicationis. Sic enim non nisi speculatiuè videtur. Concretiuè siue per aliud, hoc est exempli gratia, Vt intuearis homines, qui tali virtute lucent: quorum omnium speculum primum est Christus, deinde sancti in cœlo. Verùm rudem & insipientem maximè mouent exempla præsentis, & sui seculi.*

*Duplex intuitus virtutum.*

*Responsio.*

Errat hic Martinus, non solum in ratione veræ pœnitentiæ, verùm etiam in eo quod omnes experimur sensu communi. Quomodo enim luxurioso castitas placere poterit, vt in eam ardescat, rapiatur, & sola eius contemplatione, pulchritudinis eius fiat amator? quomodo superbo humilitas? Nam, teste Aristotele, quisque gaudet in his quibus assueuit, & malitia corrumpit principium practicum agendorum: sicut virtus ipsum cōseruat. Et 6. libro Ethicorum, Ei qui corruptus est ob voluptatem vel dolorem, repente non apparet principium, neque oportet gratia huius, neque propter hoc suscepisse omnia & egisse. Natura enim vitium principij corruptiuum est. Et Tertio libro Ethicorum, Qualis inquit quisque est, talis & finis videtur ei: vt studioso verum bonum prauo autem contingit vt ægrotis quoad sentire amara vel dulcia. Ideo 7. Ethicorum dicit quòd ratio non est edoctiua principiorum, sed virtus, aut ex natura, vel ex consuetudine rectè consentire faciens circa principium. Quare Hieremias propheta. Si mutare potest, inquit, æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cùm didiceritis malum. Nam consuetudo est altera natura. Oportet igitur palatum affectus nostri primò purgari per fermentum timoris gehennæ à corrupto peccati liquore, priusquam virtute delectetur. Quare etiam propheta Esaias, Quem docebit inquit scientiam, & quem intelligere

*7. Ethicorū.* *Qualis quisque est tales sibi finē præscribit.* *Cap. 13.* *Cap. 28.*

faciet Dominus auditum ? ablactatos à lacte, auulsos ab vberibns. Necesse igitur est vt comminatione & formidine supplicij coneuciantur dnra peccatorum corda, ad peccati borrorem & detestationem, quò perducantur ad amorem virtutis & vitæ Christianæ : vt docet beatus Augustinus locis supra citatis. Nam initium sa-

*Eccle. 1.*

dientiæ, vt diximus, timor Domini. Si quis enim cum impudicis de pudicitia loquatur, ac scorta vituperet, hi animi quibus libido dominatur, ex ipsa commonitione ad impudicitiam multò acrius accenduntur, vt habet beatus Ambrosius sermone 82. Idem dicit auaros pati ex commonitione: quos & respondere eodem loco dicit, Pulchra sunt verba, sed melius est aurum. Et beatus Chrysostomus, Sieut fieri, inquit, non potest, vt ligna mittendo ignem extinguas, sic fieri non potest, vt rationem reddendo places homi-

*Horatius.*

nem malnm. Et vulgata est sententia Poetæ, Oderunt peccare mali formidine pœnæ, oderunt peccare boni virtutis amore. Est igitur contra sensum communem, primamque animorum conceptionem quod dieit Martinus, Si vis pœnitere de luxuria, non incipias nnmerare vitia, fœditates & damna eius: sed intende in speciem castitatis, atque ad commoda eius pulcherrima, vt ipsa tibi intimè placeat, & sic de omnibus alijs virtutibus.

Non enim magis luxnria corruptus in castitatis pulchritudinem intendere potest vt ei placeat, quàm sebricitaus iudicare de cibi aut pot⁹ suauitate, vt ei placeat. Nec violēta est contritio, quę nascitur ex vi præcepti vel peccati horrore, cum sit ex vera animi persuasione, quòd grande malum est peccatum. Errat præterea in ratione veræ pœnitentiæ, propterea quòd iustitia cui vitiū vel iniquitas contrariatur, non est secundum scripturas ratio secundum quam peccari nos pœniteat, sed Deus ipse eiusque offensio. Annun-

*Act. 20.*

ciabit enim Apostolus Paulus pœnitentiam in Deum. Docet etiam epistola secunda ad

*Cap. 19.*

Corinth. Tristitiam quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operari, sicut seculi tristitiam operari mortem. Dolet enim verè pœnitens de peccato, quia contra Deum est eiusq; præceptum: non aūt propriè, quia contra iustitiā, cui aduersatur: Nec iustitiā amat, nisi propter Deū: propter quem solum iustè viuere & eius mandatis obedire eligit, præmiumque quod promisit: dicente

*Matth 19.*
*Lib 5. de ciuitate Dei, cap. 12.*

Saluatore, Si vis ad vitam ingredi, serua mādata. Non est virtus, inquit beatus Augustinus, nisi quæ ad eum finem tendit, vbi est bonum hominis, quo melius nō est. Et libro 19. cap. 10. & 25. Virtutes non relatę ad Deum, vitia potius sunt, quàm virtutes. Nam licet à quibusdam tunc veræ & honestæ putentur, cùm referuntur ad seipsas, nec propter aliud expetuntur, inflatæ tamen atq; superbæ tunc sunt, & ideo non virtutes, sed vitia tunc iudicanda sunt. Nam secundum scripturas, Cōtritio siue vera pœnitentia includit odium peccati, & ab eo auersionem, ac propositum vitæ melioris. Vtrumque autem est de ratione pœnitentiæ euangelicæ: prius tamen magis quàm posterius. Ideo patres Ecclesiastic describunt pœnitentiam esse præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere, secundum propositum efficacis voluntatis: id quod late superius ostensum est de odio & displicentia peccati. Errat hic & in eo Lutherus, quoniam non est euangelica pęnitentia, quę nascitur ex pulchritudine virtutis, sed philosophica. Nam & Aristoteles quinto libro Ethicorum docet, quod iustitia præclarissima est virtutum, & quòd neq; Hesperus neq; Lucifer est ita admirabilis.

*Definitio sū pta ex Amb. & Gregorio homil. 34. cū sua initiū ꝗ in æstiuū tēpus. cap. 1.*

Atque ita secundum moralem philosophiā, fide seclusa, dolere posset quis de iniustitia secundum eam rationem qua iustitiæ est cōtraria. Neque tamen hic dolor efficit verè pœnitentem, nisi, vt diximus, Deus sit ratio doloris. Et de luxuria dolere, quia castitati est contraria, actus est castitatis, non autem pœnitentiæ. Vnaquæque enim virtus, vt delectari facit in operibus bonis ad quæ inclinat, ita tristari in contrarijs. Et ideo intuitus virtutum, siue abstractiuus, siue concretiuus, ad earum mouet imitationem, non ad pœnitentiam, nisi pœnitentiæ exempla in austeritate vitæ quam sancti duxerunt proponantur: quemadmodum Apostolus Paulus se nobis proponit, ac scriptura Manasseo, Dauidem, filium prodigum, Publicanum, & huiusmodi alios: ac præclarissimum pœnitentiæ exemplum nobis exhibitum est in Maria AEgyptiaca, & fratribus illis AEgypti. de quibus Clymachus capite de pœnitentia. Palam hic ostendit Martinns se ignorare propriam rationem pœnitentiæ, eiusque radicem, quæ est tristitia secundum Deum, hęc autem non est pœnitentia, sed causa eius. Ideo enim de luxuria pœnitentiam agimus, quia displicet, quum tamē eam admiserim⁹. Quantumcūque igitur gemueris à facie pulchritudinis iustitiæ, quòd eam non sis assecutus: si non doleas te eam violasse, & in hoc Deum offendisse: nec verè pœnitentiā agis, nec ideo Deum placabis.

*Virtutum intuitus non mouet ad pœnitentiam.*
*1. Corint. 9.*
*Luc. 15. 18.*
*Exēpla quæ in pœnitētia imitemur.*

*Ratio omnium prædictorum est quia impoßibile est vt odias aliquid vero odio & perfecto, cuius contrarium non prius dilexeris. Amor semper est prior odio, & odium natura & sponte fluit ex amore.* *Lutherus.*

Iterum falsum hic assumit. Non enim vt aliquid verè & perfectè odiam⁹, necessariū est, vt eius contrarium prius diligatur. Nam fieri potest, & hoc satis est, quod prius diligamus id propter quod diligendum est & cōtrarium. Quando itaque consideratur peccatum esse contra Deum, eumq; offendere, propter quem diligēda est & ipsa iustitia, ex huius amore fluet odium atque detestatio peccati: sicut & amor virtutis. Odimus enim toxicum, non primò quia diligimus cibum salubrem, sed quia sanitatem ac vitam amamus. Varij multiq; possunt esse amores, vt decentiæ, honestatis, æternę beatitudinis, ex

*Responsio.*
*Quomodo nascatur in pœnitētia odiū peccati.*

quibus

quibus odium peccati nasci potest, nullo iustitiæ habito respectu. Ex quibus patet, quòd falso nititur fũdaméto corollariũ ꝗ subdit.

*Lutherus.*

*Plus tibi discutiendum est confessuro, quàm ũ diligas iustitiam, quàm quantum odias peccatum, multoq; maiore imò solo hoc labore tibi cogitandum est, quomodo futuram vitam agas bonam, q̃ quomodo odias aut deseras præterita mala. Verissimum est enim prouerbium, & omni doctrina de contritionibus huc vsque data præstantius, Optima pœnitentia, noua vita. Sic Apostolus sonat, In Christo neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, sed noua creatura.*

*Galat. 6.*

*Responsio.* *Hierem. 8.* *Pœnitentia & præteritũ & futurum respicit.* *Act. 8.*

Infertur hoc corollarium ex ignorantia rationis veræ pœnitentiæ, quæ ex nomine etiam respicit præteritum. dicente Domino per Hieremiam, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens. Quid feci? Et beatus Petrus ad Simonem Magnum, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua. Includit tamen ratio pœnitentiæ propositum nouæ vitæ, inquantum pœnitentia ordinatur ad conciliandam gratiam & amicitiam Dei, tanquam finem intrinsecum: sed præter illud ex nominis ratione etiam includit odiũ peccati admissi: ac verisimilius est hoc propositum esse de ratione pœnitentiæ: sicut docet beatus Thomas 3. parte, quæst 90. artic. 4. & 4. contra gentiles cap. 27. & in 4. sententiarum, distinct. 14. quæst. 1. art. 1. quæst. 6. ad 4. Quamuis enim ad pœnitentiam, iuxta primam nominis originem, non pertineat respectus ad futurum, sed ad prudentiam pertineat ventura mala cauere: quatenus tamen habet pro fine præcipuo emendare apud Deum culpam commissam, ac pro ea satisfacere, eiusq; amicitiam conciliare: pertinet hoc propositum intrinsecè ad rationem pœnitẽtiæ: nec sine illo aut Deus placatur, aut reconciliatur, & id maximè a nobis requirit: sicut primum quod nos ab eo qui fecit iniuriam postulamus, est huiusmodi propositum: & parentes cum liberos puniunt emendationem propositumq; vitæ melioris in futurũ per pœnas ab eis extorquent. Quem admodum autem requiritur ad veram pœnitentiam formale odium peccati: nec sufficit virtuale, quod includitur in dilectione Dei & efficaci proposito vitæ melioris, sicuti supra probauimus: ita verisimile est requiri formale propositum de vitæ emendatione, nec sufficere virtualiter hoc includi in odio peccati, quia Dei offensa est. Ideo Concilium Florentinum docet ad rationem contritionis pertinere, vt pœnitens doleat de peccatis commissis cum proposito non peccandi de cætero. Mutilat itaque Lutherus veram pœnitentiæ rationem, docens in noua vita ipsam consistere, secundum quam nec nomen, nec ratio sacramenti huius saluari potest. Falsum est enim optimam pœnitentiam esse nouam vitam, cum sit odium peccati, & meditatio tantum ac initium vitæ nouæ. Est namque pœnitentia in remissionem peccatorum, quæ vitam nouam præcedit, veterem hominem exuere oportet priusquam nouus induatur, & odio auerti ab iniquitate priusquam faciamus iustitiam.

*Pœnitentia sacramenti formale odium peccati requirit.*

Excludit etiam hoc prouerbium non solum de peccatis contritionem, sed etiam satisfactionem: præterea inanem facit fidem ecclesiæ de necessario fletu pro peccatis, exéplo Petri, qui post peccatum fleuit amarè, vt referunt euangelia. Noua vita est certum argumentum veræ pœnitentiæ, sicut B. Ambrosius docet in comment. circa locum Apostoli. Nec abundantiori tristitia absorbeatur. Hæc, inquit, vera pœnitentia est cessare iam à peccato, sic enim probat dolere se sibi, si de cętero desinat: intelligens sensu causali cessare à peccato esse veram pœnitentiam: quo tropo etiam intelligendum est prouerbium istud, si apud patres ecclesiasticos hæc aut similis sententia inueniatur. Primum igitur & plus discutiẽdum est confessuro, an verè peccata cõmissa odiat ob Dei offensam, & an se ex animo emendare proponat: quod si hæc in conscientiæ examine inuenerit, peccata sacerdoti confiteatur, vt reconciliatus per spiritum Christi, quo donabitur in absolutione, nouam vitam agere possit. Nec concludit argumentum quod in huius rei probationem adfert Martinus circa primam cõclusionem resolutionum.

*2. ad Cor. 2.*

*Causaliter potest pœnitentia dici noua vita.*

*Lutherus.*

*Metanoia, inquit, quam vetus interpres reddit pœnitentiam, dicitur resipiscentia siue transmẽtatio: quemadmodum etiam annotat Erasmus circa 3 cap. euangelij secundum Matthæum. Metanoeita, hoc est transmentamini, id est, mentem & sensum alium induite, resipiscite, transitum mentis & phase spiritus facite, vt scilicet nunc cœlestia sapiatis, qui hucusq; terrena sapuistis. Et Lactantius li. 6. Institutionum docet, quod pœnitentia græcè dicitur Metanoia, hoc est resipiscentia. Nõ ergo in vsu scripturæ sacræ pœnitẽtia dolor dicitur, sed mutatio mentis & consilij, ac pœnitentia sapere post erratum, animumq; ad rectè vi[illegible] instituere.*

*Cap. 14.*

*Responsio.* *Resipiscentia & tristitia semper coëxtant.*

Cui respondetur, Si rerum ordo diligenter fuerit inspectus, resipiscétia atque tristitia vsque adeò sibi vicissim cohęrent, vt si alteram tollas, vtramque necesse sit esse sublatam. Etenim si sapis, protinus incipit displicere, quod prius male placuit: imo si erratum tuum semel intelligis, tu ipse tibi incipis displicere: si autem displicet, necesse est quod contristet: sicut delectabat quando placuit. Nec hunc resipiscentiæ tristitiæque nexũ sacræ scripturæ tacuerunt: dicitur enim Genesis 6. Videns Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, pœnituit eum quod hominem fecisset, & tactus dolore cordis intrinsecus, &c. Et Hiere. 31. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi fœmur meum. In quę verba beatus Hieronymus, Dolẽtis, inquit, & plangentis & super errore pristino plorantis indicium est, vt fœmur manu quis percutiat, & stultum se antea fuisse fateatur. Dolor itaq; comes indiuiduus est resipiscentiæ, & res eadẽ est actus videlicet pœnitẽtię, qui

Græce

Grçcè dicitur metanoia, hoc est resipiscentia, quæ est doloris ac pœnitentiæ causa: hác metanoiam, vetus interpres semper reddit pœnitentiam. Rem autem eandem esse ex eo probatur, quòd Apost. Paulus scribat tristitiam quæ secũdum Deum est metanoiam, hoc est, pœnitentiam in salutem stabilem operari. Non enim resipiscentiæ causa est hæc secũdum Deum tristitia, nec illam hæc operatur, sed econtrariò. Ideo enim tristamur secundum Deum & dolemus, quòd rectè nunc sapimus & iudicamus. Metanoiam igitur intelligere hoc loco oportet pœnitentiam, non resipiscentiam. Nam quia res ista quæ est actus pœnitentiæ duo complectitur: odium peccati, & propositum peccata vitandi, prius importatur nomine pœnitentiæ, habita ratione ętymologiæ nominis, & posterius nomine metanoiæ siue resipiscentiæ, ita vt res eadem, diuersa tamen ratione, duo hæc sortiatur nomina. Nomẽ enim pœnitentię præteritam culpam respicit, & metanoia vitam nouã, quę est in proposito pœnitentis. Quod & ipse Martinus apertè docet circa primam conclusionem. Resipiscentia, inquit, fit vt redeat præuaricator ad cor, odiatque suum peccatum. Hinc & Ausonius poeta pœnitentiam inducens, Sum, inquit, dea quæ facti, non factique exigo pœnas, nempe vt pœniteat sic metanoia vocor. Et Lactantius libro 6. institutionum diuinarum, Quem, inquit, facti sui pœnitet, errorem suum pristinum intelligit: ideoque Græci melius & significantius metanoiam dicunt, quàm nos latinè possumus dicere resipiscentiam. Resipiscit enim quasi suam mentem ab insania receperit, quem errati piget, castigatque seipsum dementiæ, & confirmat animum suum ad rectius viuendum. Non igitur siue latinè pœnitẽtia, siue Græcè metanoia nnuam solummodo vitam, sed & veteris odium vindictamq; significat: [illegible]n. mentis mutatio esse potest, nisi mens à [illegible]o diuertat & accedat ad bonum, non corporis gressibus, sed affectibus animę, auersando veterem vitam cùm elegit nouam. Quam animi mutationem verè describit Beatus Ambrosius libro secundo de pœnitentia, Facilius, inquiens, inueni, qui innocentiam seruauerint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam. An quisquam illam pœnitentiam putet, vbi requirendæ ambitio dignitatis: vbi vini effusio, vbi copulæ coniugalis vsus? Renunciandum seculo est, somnn ipsi minus indulgendum quàm natura postulet, seipsum homo abneget, & totus mutetur: sicut quendam adolescentẽ fabulæ ferunt post amores meretricios peregrè profectum, & abolito amore regressum, postea veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi se non interpellatam miraia, putauerit non recognitã: rursus occurrens dixerit, Ego sum: responderit ille, Sed ego non sum ego. Vnde bene Dominus ait, Qui vult venire post me, abneget seipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Hanc cogitationem atque animi transformationem, & vt Martinus ait, transmentationem, & nos pœnitentiæ nomine, sicut ipsi metanoiæ, intelligimus, abominationem videlicet peccati prius admissi, & nouæ vitæ efficacem meditationem: Superest nunc vt respondeamus argumento Apologiæ, quo solo cogi videtur vt doceat istos terrores ob metum iræ Dei & supplicij gehennæ, ac post eos sola fide remitti peccata sine dolore de peccato propter Dei offensam.

*Quod actus pœnitentiæ duo complectatur.*

*Cap. 24.*

*Cap. 10.*

*Exemplum trãsmẽtationis ab adolescente meretricio prius amore capto.*

*Lucæ 16.*

*Apologia.* *Quomodo, inquit, homines diligent Deum in veris terroribus, cũ sentiunt horribilem & inexplicabilem humana voce iram Dei. Non potest prius adesse dilectio, quam fide sit facta reconciliatio. Nec potest eum diligere quem iratũ videt, & præcipitare velle in gehennam.*

*Responsio.* Cui respondetur, quòd per fidem etiam consideramus Deum clementem & placabilem, & in ira sua offerentem remissionem: imò & inuitantem vt ad ipsum recurramus, & agnoscamus nos peccasse: & facilem ad suscipiendum in gratiam post grauissimam etiã offensam. Consideramus etiam Deum vt patrem, magis cupientem in gratiam nos recipere, quam ipsi in eam redire ambiamus. Secundum quas considerationes non est difficile bene affici Deo offenso & irato, quem etiam nouimus propter nos irasci: vt scilicet ad eũ recurramus, & ex animo dicamus, Peccaui, Propitius esto mihi peccatori.

## ARTICVLVS QVINTVS.

*Confessurus diligentiam legitimam adhibere debet, quo sacerdoti iudici suo manifestet omnia peccata sua mortalia, etiã occulta cordis, vt ab eo per illum absoluatur: cuius absolutionis minister est solus sacerdos, secundum ecclesiæ ritum consecratus.*

*Prima acceptio. Confessionis.* Mvltiplex & varia peccatorum confessio, passim in scripturis reperitur. Confitemur enim peccatum nostrum fratri quem lęsimus, ad eum placandum & reconciliandum: de qua Christus apud Matth. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliare fratri tuo, confitendo scilicet tuam culpam, & iniuriam qua eum affecisti, & tunc veniens offeres munus tuum. Sic enim sarcienda est charitas quæ nostra culpa fuerat dissoluta, culpam agnoscendo ac depredicãdo. *Secunda.* Confitemur etiam & exponimus peccatum nostrum alteri, vt eius consilio atque consolatione iuuemur: ad quod pertinere potest illud Iacobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem vt saluemini. *Tertia.* Frequens item ac præcipua est in scriptu-

*Cap. 5.* *Cap. 5.*

ris confessio, qua Deo exponunt sancti peccata sua, vt veniam obtineant. Ipse enim est qui læditur & offenditur nostris peccatis: ipse est & iudex & inspector cordium, atque nostrarum cogitationum conscius, qui peccata remittit, obliuiscitur & delet: propter quæ coram eo effundenda sunt nostra corda, vt ignoscat. Peccatum meum, inquit Dauid, cognitum tibi feci, & iniustitiam meam nō abscondi. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. Ac alio loco. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Et sanctus Daniel, Peccauimus Domine, peruersè egimus, &c. Item apud Ioannem, Si confitemur peccata nostra, fidelis est Dominus, vt remittat nobis peccata nostra. Est & confessio iudicialis de qua Iosue ad Achan, Confitere, inquit, peccatum tuum. Est postremò confessio, cuius meminit articulus. (priores enim ad articulum non pertinent) quæ est omnium peccatorū cum detestatione enumeratio apud sacerdotem, tanquam iudicem in hac causa à Christo constitutum, vt ille eius vice & ex parte eius, atq; ex ipsius commissione remittat, quæ est quasi determinatio, quo ad vicarium scilicet & signa sensibilia, confessionis quæ fit Deo, qui primarius iudex est, quiq; per nos est Iesus in suo honore. De hac potissimum controuertitur apud aduersarios. Nam in alijs confessionum generibus, quæ sunt iuris naturæ, ac naturalis rationis lumine cognoscuntur, nobiscum conueniunt. Compēsare enim iniuriā, & læsam amicitiam resarcire, atque alterius requirere consilium, quando priuatim angimur peccatorum mole ac conscientiæ angustijs, nec explicare nos possumus, nisi alieno consilio, docet ipsa natura: quemadmodum vulnus medico ostendere, quando sine eius auxilio curari non possumus. Quæ autem iudicialis est, ex humano procedit mandatu. Iudice enim legitimè mandante, reus suam culpam confiteri obligatur. De his nulla est difficultas. De ea verò, quæ fit Deo, contra quem omne peccatum admittitur, de qua Propheta, Tibi soli peccaui. Beatus Chrysost. frequens est in homilijs in adhortando ad hoc, vt videlicet apud nosmetipsos assiduam habeamus nostrorum peccatorum memoriam, ac in vnum omnia secundum speciem & indiuidua colligamus, & in conspectu Dei proponamus. Et hoc ipsum iuris esse naturæ gratiam consequentis multi doctores probabiliter docent, in hoc beatum Chrysostomum & alios patres Ecclesiasticos sequuti. Nam hom. 42. super Matth. ait ipse Chrysosto. Tu ipse tibi sis iudex, referas tibi ipsi rationes viuendi, largos lacbrymarum effunde fluuios, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic animæ cruciatus nec quā[...] cognoscitur, nisi ab eo, qui cōpunctus est. & cum omnia secundum speciem in vnū peccata collegeris, assiduo animo illa vertas, & de ipsis continuè mediteris ac cogites. Nam qui hoc facit adeò compungitur, vt nec hac vita se dignum existimet. Et lib. 2. de cōpunctione cordis, Oportebat, inquit, nos nō solùm scire exomologesim & cōfiteri, quod multa in nobis delicta sunt: verùm & vnumquodque peccatum & maius & minus quasi in libro, ita in corde nostro habere descriptum, idque frequentius recensere. Nouit Dominus ipse, quæ admisisti, sed & vult, quod & tu agnoscas, quæ & quanta in eum commiseris, & magnitudinem beneficij similiter agnoscas. Eadem habet homil. 31. circa epistolam ad Hebræos, Magnum inquit, bonū est, vt quis peccata sua agnoscat, & memoriā eorum perseueranter teneat. Nullum inuenitur delictorum remedium, sicut eorum cōtinuata memoria. Scio quidem, quia resilit conscientia, & non patitur ex malorum memoria verberari. Sed doma animam tuam, & eam retinaculis cōstringe frenorum. Persuadeamus nobis peccasse nos: nec hoc sola lingua pronunciet, sed etiam intima conscientia. Nec tantum nos peccatores esse dicamus, sed etiam ipsa peccata specialiter singula computemus. Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses, sed obedire te volo Prophetæ dicenti, Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata: apud verum iudicem cum ratione delicta tua pronuncia: non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demū spera misericordiam te posse consequi, si habueris in mente peccata tua continue. Et eadem habet Homilia quadragesimaprima, ad populum Antiochenum. Et de reparatione lapsi docet, quod vehementer se damnare profiterique se peccatorem, commune fit etiam infidelibus. Similes habet sententias, sermone de pœnitentia & confessione: Et Homil. 16 super Genesim. Nam in illo sermone dicit, quod nō sufficiat dicere peccator sum, sed operæprecium esse speciatim peccatorū ac delictorum meminisse. Et beatus Gregorius circa locum, Consabulabor in amaritudine animæ meæ, enumerando scilicet singula mala quæ feci. Ex quibus inferunt doctores, quod contritio de singulis mortalibus peccatis specialis & distincta necessaria est ad salutem, sine ordine etiam ad confessionem, quæ fuit semper in omni lege necessaria: & quòd necessarium est singula peccata sigillatim Deo confiteri: nec remitti sine voluntate sic confitendi. Hanc tamen necessitatem intelligunt, si distinctè de omnibus contritio, & apud Deum confessio fieri possit: sin autem vel per angustiam temporis, vel per aliam caussam id fieri nequeat, habeatur saltem animus votumque, si facultas adesset, specialiter & distinctè singula Deo cōfitēdi, ac de eis sic pœnitendi. Non itaque sufficit contritio & confessio generalis, qua agnosco ac fateor coram Deo me esse peccatorem: sed specialis omni tempore requiritur ex lege naturæ, quæ distinctè feratur in singula. Quemadmodum in computu & ratione dati & accepti à dispensatore, confusam & generalem rationem nemo arbitraretur idoneam, sed distinctam & specialem omnes ne-

Psal. 31.

Psal. 50.

Dan. 9.

1. Ioan. 1.

Iosue 7. [...] vi [...]

Peccata assiduo animo versanda.

Nouit Deus nostra peccata: tamē sunt ei confitenda

Lib. 8. moralium in Iob. Cōtritio de singulis peccatis mortalib. specialis & distincta est necessaria

cessarium existimarent. Hanc sententiam docet Beatus Thom.1-.q.[illegible]3.art.5.ad 3.& de veritate q.28.art.5.ad 4.& in 3.parte q.8[illegible] art. 1. Ad remissionem, inquit, peccati mortalis requiritur, vt homo peccatum mortale [illegible] actualiter detestetur, scilicet quantum in ipso est diligentiam adhibeat ad rememorandũ singula peccata mortalia, vt singula detestetur. Idem in 4. [illegible].17.q.2. art.2.q.[illegible]ad 2.& sanctissimus dominus Adrianus eandem sententiam docet quæst.3.de baptismo, in solutione 3. argumenti. Et Petrus Paludanus dist.17.q.[illegible].art.2.con[illegible] 5. Et Alexander de Hales 4.parte q.69. memoro[illegible]. Idẽ etiam sentire videtur B. Augustinus de vera & falsa pœnitentia vbi conuersum dicit, [illegible] dolet de o[illegible]us, quam expoluerat, varietate: varietatem autem expoluerat secundũ circunstantias peccatorum speciales. Nec desunt pro hac sententia sacrarum literarum testimonia, vt illud, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: [illegible] opus esset anteacti temporis vitam expendere in amaritudine animæ, si pœnitentia generalis & confusa sufficeret. Et, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium, hoc est examen & inquisitionem: de qua Apostolus: Probet seipsum homo: ac Dauid, Cogitaui dies antiquos, & meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum: vbi beatus Augustinus legit, Scrutabar spiritum meum. Seipsum, ait, examinabat, in se iudex erat. Quod si generalis confessio satis esset, quorsum illa tam anxia cura petendi, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo? Vbi clare significat Propheta delicta sua solitum se scrutari, & pro occultis, quæ adhibita diligentia intelligere non potuit, deprecari, cum ait, Delicta quis intelligit, ab occultis meis. & [illegible] stat etiam quod pœnitentia exterior est propter interiorem. Illa autem tam in lege noua, quàm veteri distincta fuit & specialis. Nã in lege pro varijs peccatis varia fuerunt sacrificia definita: in noua quoq; pœnitentiæ sacramentum speciale in distinctamq; de singulis exigit cõfessionem. Nec astrinxit nos lex euãgelica vt specialius de peccatis doleamus quam in lege naturæ vel Moysi homines tenebantur: sed id concessit, vt quam pœnitentiam olim in delicti compensationem atque vindictam corã Deo agere oportebat, eandẽ ageremus apud sacerdotem, qui locum Dei teneret in terris in hoc specificando præceptum legis naturæ. Nec Christus in Euangelio præcepit de singulis exteriorẽ pœnitentiã, nisi quia de singulis requirebatur interior, vt exterius signum visibile interiori rei signatæ responderet. Non igitur (quod quidam arbitrantur) contritio specialis propter confessionem exigitur, sed e diuerso confessio specialis propter contritionẽ: vtraq; autem propter iudicij naturã. Omnis quippe iudex cui iudicandi est auctoritas demandata, reorum delicta inquirere, atq; examinare debet specialiter, vt iuxta culparum mensuram fit & pœnarum moderatio. Sic quia in Euangelio [illegible] iudicium de peccatis delegatum est sacerdotibus, propterea vt fideliter suũ munus exequantur, interrogare debent specialia delicta, & eorum adiacentes circumstantias. Nec contenti esse possunt, si peccata solum in genere cognoscant. In lege aũt naturæ & nunc quoq; hoc iudicium ipsi peccatori committitur, vt idem ipse sit testis, accusator & iudex. Vnde ait dominus, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium, &c. Et iterũ, Feci iudiciũ & iustitiam, non tradas me calumniãtibus me. Quamobrẽ peccator in propria causa iudex effectus nisi expendat delicta propria, & diligenter seipsum interroget & examinet, vt ex qualitate & quantitate culparum imponat sibi pœnitentiæ modum, infidelis & iniqui iudicis pœnas daturus est apud æquissimum iudicem: vt latissime declarat ac probat venerabilis pater Melchior Canus cathedræ [illegible] præfectus in academia Salmaticensi, in prælectione de pœnitentia. Horum animaduersio plurimum conducet ad intelligẽdum quomodo necessarium est, vt omnium peccatorum cõfessio fiat apud sacerdotem: eadem nempe quam Deo facere oportet, qui sacerdotem in suum constituit commissarium, vt in [illegible]torum consolationem & certificationem apud hunc quoque fiat, quod eorum fieri semper oportuit. & ius dictat naturæ. Patet ex dictis, quod non solum pium & [illegible], verum & necessarium (quod tamen [illegible] improbat) perpetrata crimina ante oculos habere, recensere, iudicare & retractare, vt defleamus, quòd tot tantisque malis diuinam offendimus maiestatem: quũ & pro peccatis diu antea remissis sancti quoque lugere soleant. Sic, inquit, B. Chrysosto. Dauid pœnitens, dicens, Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymisque stratum meum rigabo: & peccatum quod ante multum tempus admiserat, post tantos annos, tantasque generationes lugebat, veluti recenti tempore perpetratum. Et Apostolus Paulus confitetur, quòd blasphemus fuerit, & supra modum ecclesiam persecutus. Ac B. Iob orat, Quantas habeo iniquitates, & peccata mea ostende mihi.

Patet etiam ex dictis, quòd secundum hãc sententiam non satisfaci præcepto iuris naturæ disponentis super remissionem peccatorum, & perpetrati sceleris, qui solum in genere atque confusè se peccasse, suaque peccata confitetur, sed oportet anteacta scelera mortalia sigillatim, vt diximus, ac secundũ species suas deflere, & Deo confiteri. Quod idem etiam præceptum erat tempore veteris legis & ante legem, antequam præciperetur sacerdoti facienda esse confessionem. Quod autem hic dicimus præceptum istud esse legis naturæ, intelligatur inde præsupposita. Hic etiam animaduertendum est, quòd sancti comprobant formam, & ordinem pœnitendi & cõterendi de peccatis per discussionem

Marginal notes (left column): *Ad peccati mortalis remissionem requiritur actualis detestatio.* — *Cap. 17.* — *Esa. 38.* — *Ezech 33.* — *Psalm. 76.* — *Psalm. 18.* — *Pœnitentia specialis & distincta etiam fuit in veteri lege.* — *Contritio specialis non requiritur propter confessionem, sed contra.*

Marginal notes (right column): *Specialia delicta & eorum circunstantiæ eorum confitenda.* — *Ezech 18.* — *Psalm. 120.* — *Ezech. 14.* — *Psalm 118.* — *Homil. 31. in epist. ad Hebraeos.* — *1. Timoth 1.* — *Cap. 13.* — *In genere confiteri non satisfacit præcepto iuris naturæ de peccati remissione.*

nem ac recollectionem: vt ex sententijs beati Chryso. superius doctum est: quæ per Martinum improbantur.

*Quam con[illegible] ad[illegible] [illegible] petant.*

De confessione itaq;, quæ fit apud sacerdotem, cum peccatorum omnium etiam occultorum cordis enumeratione, præcipua est nobis cum aduersarijs disputatio atque controuersia: quamuis etiam improbent hanc corá Deo distinctam & specialem omnium peccatorum confessionem, quemadmodú ex verbis Martini Lutheri supra citatis cóstat. Nec vnum tantum, sed plurima circa hoc confessionis genus in dubium vocantur, & magna ex parte improbantur, videlicet an confessio omnium peccatorum apud sacerdotem, vt peccata remittat, sit vtilis & Deo grata. An antiquus sit eius vsus in ecclesia, an recens natus tempore Innocentij tertij, qui eá mandauit fieri semel in anno, in cap. Omnis vtriusque sexus. de pœniten. & re. An sit apud sacerdotes ex Christi commissione, atque ita ex iure Euangelico potestas remittendi peccata in Deum commissa. Quòd enim vnusquisque remittere potest, quod in se commissum est, nulli est dubium, nec sacerdos potestatem sibi vendicat, quòd aliter peccata remittat, quàm secundum, quòd cótra Deum sunt commissa. An sit præcepta à Christo, & ex eius institutione, per manus ab Apostolis & maioribus nobis tradita: an ex apostolica traditione, an ex ecclesiæ iussione dictante spiritu sancto. Et si ex Christi est institutione, an solum per modum sequelæ: inquantum instituit in domo sua tribunal, ad quod omnium domesticorú delicta, quatenus sunt legis Dei præuaricationes, referantur; ad quod referri nequeunt, nisi per propriam rei confessionem. An saltē à Christo sit consulta, vt sic aliquo modo sit iuris diuini, atque ad Christum referatur, an sit sacerdoti facienda tanquam iudici, an tanquā medico vel doctori, qui consolari & consulere possit: an potius vt iudici, medico, doctori, consolatori, & consultori: vt iudex in foro isto, quia in bonum & salutem rei confitentis est à Christo institutus, eminenter sit hæc omnia. Nam patres ecclesiastici iam iudicem vocant, iam medicum, & alijs nominibus. Quòd autē de omnibus peccatis mortalibus sacerdoti sit facienda confessio, docet forma hoc sacramentum ministrādi, in eius constitutione tradita à Christo. Ait, enim: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis ministro sacramenti duarum actionum remittēdi nempe & retinendi peccata, tribuitur facultas: & ex hoc ipso facultas discernendi, quorum remittēda sint peccata, & quorum retinenda: Discernere auté non potest an sint retinenda, nisi nouerit an [in] reo aliquod sit peccatum retinēdum, hoc est impediens remissionem. Nam quodlibet peccatum retinendum impedit remissioné omnis omninò peccati confitentis: quia non potest simul peccatum vnum remitti, & aliud retineri: cùm mortalia peccata omnia in

*[illegible] ministro pe[illegible] [illegible] po[illegible] remit[illegible] tendi & re[illegible] tinendi.*

*Vnum pecca[tu]m sine alijs non remittitur.*

eodem homine connexa sint, quoad remissionem & retentionem in ordine ad Christi ministrum, sicut ad Deum. Cui enim à Deo peccatum remittitur, amicus eius constituitur, iuxta illud, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, & cuius retinet peccatum, inimicus Dei est, & ira eius super ipsum manet. Quia igitur tam remissio, quam retentio diuina est omnium peccatorú mortalium, quæ quis habet, manifestè sequitur, quòd etiam tam remissio, quàm retentio, quæ fit à Christi ministro, debeat esse nó aliquorum tantum peccatorum, sed omnium simul: quia tales esse debent, vt diuina eis assistat remissio & retentio: alioquin non verificarentur Christi verba, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, &c. si ministri remissio à diuina discordaret: & Deo omnia remittēte vel retinente minister quoque non remitteret omnia, vel non omnia retineret. Ad hoc autem vt minister vel remittat omnia vel retineat, oportet omnia ei innotescere: nisi cæcus ac temerarius remissor vel retentor esse velit. Et quoniam ministro Christi peccata pœnitentis non aliter, quàm per ipsius confessionem propriam innotescere possunt, consequens est, quòd oporteat cōfitentem omnia sua peccata mortalia ei confiteri. Hoc modo B. Hieronymus intellexisse videtur verba Domini in comment. Euangelij secundum Matth. Sacerdos, inquit, pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit quis ligandus sit, quisue soluendus. Sicut tempore legis non pronunciabat quis mundus, quisue immundus esset, nisi inspecto colore, pustulis, & multa signorum varietate. Ex verbis igitur Domini Saluatoris consequitur, quòd omnium peccatorum confessio facienda est sacerdoti, priusquam remitti possint. Quòd si dicatur secundum hæc verba Domini magis attendendam esse à sacerdote conditionem eius, cui fit remissio, an scilicet ex animo doleat, quàm peccatorum omnium vel quorundā confessio. Respondetur, quòd conditio & status pœnitentis & quid ei consulendum sit, non cognoscuntur nisi se totú aperiat: sicuti nec status infirmi, nisi morbú suum totamque suam dispositionem medico exponat. Ex ijsdem Christi verbis necessitas peccata omnia confitendi concluditur: ex eo maximè quod dicit, Quorum retinueritis peccata, retenta sunt, & retenta sine dubio manent, donec remittantur per sacerdotem. Est autem peccata retinere post acceptā eorum & status confitentis cognitionem, declarare quòd non sit verè pœnitens, vt peccata ei remittantur. Inanis enim esset sententia iudicis, si eo retinente & ligante, sine eo, aut etiam alio similem potestatem habente, possit absolui. & ex illo etiam necessitas confessionis probatur, quod remittere & retinere peccata in Deum commissa, sicut ligare & soluere, actus sint iudiciales, & propterea in his verbis Christus instituit iudices & tribunal in ecclesiā, ad quod omnium

*Psal. 31.*

*Qua ratione confessio sit necessaria.*

*Cap. 16.*

*Obiectionis dilutio.*

*Peccator debet se totum aperire.*

*Quid peccata retinere.*

dom[esticorum] excessus & peccata, quæ contra p[r]in[cipem] legesq; eius committuntur, referantur. Sicut in omni republica oportet esse tribunal, per quod ciuium causæ & controuersiæ terminentur. Sic interpretatus est B. Aug. de ciuit. Dei, lib. 20. quod dicit Ioannes in Apocal. Et vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est. Non hoc, inquit, putandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi præpositi intelligēdi sunt, per quos ecclesia nūc gubernatur. Et iudiciū datum nullum melius accipiēdum videtur, quàm id, quod dictum est, Quę ligaueritis in ter[r]a, ligata erunt & in cœlo: & quæ solueritis in terra, soluta erūt & in cęlo. Magnus autem excessus, magnum crimen aduersus Dominum committit, qui eum contemnit, & leges præuaricatur. Propter quod ipse offensus iustam querimoniam habet aduersus seruum suum. Si igitur mandatum est, Si offers munus tuum ad [a]ltare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo: multò magis si aduersum nos aliquid habeat Dominus noster, propter quod grauiter sit nobis offensus, oportet culpam agnoscere, & ei reconciliari. Est autem sacramentum pœnitentiæ sacramentum reconciliationis, quemadmodum baptismus regenerationis: in quo sacerdotem suo loco in hac reconciliatione iudicem cōstituit, omni iudicio quod à patre acceperat, secundum sententiam B. Chrysostomi, in eū transfuso. Sed in gratiam recipere non potest, nisi quem nouit humi[l]i corde peccata sua Deo confiteri: quod quidem cognoscere non potest, nisi coram se peccata deplorans, Deo omnia confiteatur. Est enim præceptū huius confessionis sacramētalis, vt diximus, determinatio præcepti iuris naturæ, de sigillatim cōfitendo singula peccata coram Deo. Et sicut secundum beatum Chrysostomum satis non est in genere Deo peccata confiteri, vel se in genere peccatorem fateri: ita nec sufficit sic confiteri apud sacerdotem. Oportet enim eum cognoscere quantum dimittat debitum Domini sui. Nam vt dicit beatus Gregorius in homilijs. Si is, qui prælatus est debitori Dominico culpas impunè remittit, non mediocriter offendit, qui debita cœlestis regis & Domini sua præsumptione resoluit. Ea namq;, quæ in nos committuntur facile possumus dimittere, quæ verò in Deū commissa sunt cum magna discretione, nec sine pœnitentia possumus relaxare. Si enim seruus, qui in multis offendit Dominum suum, & reconciliari cupit, singulas offensas confiteri debet, & à solis confessis absoluitur: multò magis nos Dei seruos, qui multa talentorum milia debemus, agnoscere oportet apud Deum omnem læsionem omnemque debitum, quantum tamen fieri potest. Nec minus apud sacerdotem, cui totius causæ arbitrium commisit. Hunc enim ordinem instituit Deus, quod peccator patri non reconciliatur nisi per filium, nec filio, nisi per ecclesiam: quia sicut pater nō iudicat quenquam, sed omne i[u]dicium dedit filio, ita filius totum in ecclesiam transfudit, collatis Petro clauibus regni cœlorum, & vniuersos Apostolos mittens, sicut eum miserat pater ad remittendū & retinendū quorūlibet hominū peccata. Et quia vere pœnitēs Deo offenso se submittit ad omnē emendā, quæ ab eo requiritur, & arbitrium emendæ cōmissum est sacerdoti, Christi hac in re vicario: omnia peccata ei exponere oportet, vt rectè arbitrari possit. Videtur tamen sufficere talis peccatorum confessio, qua iudex rationabiliter sit contentus. Hoc enim requiritur, atq; etiam sufficit in omni iudicio. Et superius circa articulum tertium probatum est sacramētum pœnitentiæ ad salutem esse necessarium omnibus relapsis post bapt[is]mum. Et quia huius sacramenti materia est confessio integra, sicut aqua Baptismi, necesse est, quod confessio omnium peccatorum mortalium ad salutē sit etiam necessaria. Ait enim Concilium Florentinum secundam partem, quasi materialem pœnitentiæ esse confessionem, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Nec tamen solùm propterea est necessaria, verùm etiam quia in hoc Sacramento minister iudex est, & gradiem pronunciat sententiam ad mortem vel vitam æternam. Qui autem sententiam de re aliqua pronunciaturus est, plenè eandem rem prius cognoscere debet: sicut ait Sapiens, Qui iudicat quæ nouit, iudex iustitiæ est.

Sacerdotem autem in sacramento pœnitentiæ & reconciliationis constitutum esse à Christo iudicem, eiusque in remittendo peccata commissarium, clare docent, vt diximus, verba Saluatoris. Nam remittere & retinere peccata in Deum commissa, absoluere & ligare actus sunt iudiciales, qui per solum iudicem legitimè exerceri possunt. Quomodo & veteres ea sunt interpretati, nempe B. Hylarius Matth. 16. Beatus, inquit, cœli ianitor, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas sit in cœlo, vt quæ in terris ligata sint aut soluta, statuti eius conditionem obtineant & in cœlo. Et B. Chrysost. de dignitate sacerd. dicit Christum totum iudiciū, quod a patre accepit, in Apostolos transfudisse. Ac Gregorius Nazianzenus in oratione ad Imperatorem & principes eius, Ouis (inquit Imperatori) mea es, & nos habemus tribunalia. Et beatus Gregorius Papa homil. 26. Euangeliorum comparat sacramentum pœnitentiæ cum iudicio forensi, in quo causæ primū cognoscuntur & explorantur, deinde iudicātur. Idemque debere fieri a sacerdote ostendit & B. Bernardus post Cyprianum & Hylarium, dicens, quod sententia Petri præcedit sententiam cęli. In Concilio autem Florentino definitū est, quod minister huius sacramenti, est sacerdos habens auctoritatē absoluendi: vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Et in Concilio generali tempore Innocen-

*Margin notes:* *Cap. 9. Cap. 20.* — *Argumentū à minori.* — *Lib. 3. de dignitate sacerdotali.* — *23. q. 4. c. Si is qui.* — *Ordinē quo sacerdoti peccata cōfiteamur, & per eum Deo, Christus instituit.* — *Prouer. 12.* — *Ioan. 20.* — *Actus iudiciales nō nisi per iudicem exerceri possunt.* — *Libro 3.* — *Sacramentū pœnitentiæ comparatur iudicio forensi.*

Innocenti[illegible] definitur & mādatur, quòd omnis vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiā proprijs viribus studeat adimplere. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de caussa confiteri, licentiā prius postulet & obtineat à proprio sacerdote: cū aliter ipse illum non possit absoluere vel ligare, vbi etiam docet, quòd sacerdos iudex sit in salutem peccatoris constitutus, qui simul fungi debeat medici officio, non solum peccati morbum tollendo & sanitatem restituendo, quando sacramentaliter absoluit, sed etiam cōtra reciduum muniendo & præseruando: in quo consistit secundus actus pœnitentiæ, vt scilicet peccata in futurum caueantur. Addit idem Concilium, Sacerdos autem sit peritus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciato, diligenter inquirens & peccatoris circunstantias & peccati: quibus prudenter intelligat, quare debeat præbere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Magna igitur præsumptio & temeritas est, contra scripturarum & maiorum testimonia ac Cōciliorum definitiones docere, quòd eorum duntaxat peccatorum confessio necessaria est, sine qua consilium, informationē & consolationem habere nō possumus, quodq; non sit facienda nisi homini perito, qui gratiam habeat cōsulendi, exhortandi, & consolandi, quasi hæc confessio iuris esset naturæ, ethnica, & non sacramentalis ex Christi institutione. Magna prætereà est temeritas Apologiæ, quæ contra hæc testimonia toti orbi proponere audet absolutionem non esse iudicium, reclamante etiam ipsa nominis ratione. Ait enim, Obijciunt quidam iudicem prius debere cognoscere causam quàm sententiam pronunciet: hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia absolutio est alieni beneficij executio, non autem iudicium. Christus enim dedit mandatū remittendi peccata: id mandatum exequuntur ministri: non habent mandatum de cognoscēdis peccatis. Hoc, ait, intelligi potest ex eo, quia infinita peccata remittūr, quæ nec nosipsi meminimus, quibus remittuntur.

*Apologia obiectio.*

Nullam hic audimus scripturam aduersus tantam testium, patrum scilicet ecclesiasticorum, nubem: nullam alicuius momenti rationem, quare absolutio non sit iudicium, nisi quia alieni beneficij est executio. Mirum certè, quòd non clarè dicat [illegible]ilippus, quod reuera sentit & passim scribit, absolutionē nimirum esse annunciationem Euangelij erga eum, qui absoluitur. Tunc enim intelligeretur non esse iudicialis: sicut nec prædicatio Euangelij, quæ fit ad cœtum siue ecclesiā. Sed credo, quòd eum pudeat confiteri id quod sentit, sciens a Catholicis & huius seculi etiam hæreticis, ex scripturis improbari absolutionem, quam prædicat esse Euangelij priuatam annūciationem. Annunciatio autem euangelij priuata & singularis, obscurè dicitur executio alieni beneficij: sed veriùs diceretur annunciatio siue communicatio beneficij remissionis peccatorum per mortem Christi quam eius executio. Nam omnis iustitiæ administratio est executio beneficij ex gratia principis accepti & indulti: nec tamē obstat, quin minus sit iudicialis: imo eo ipso iudicialis est & iudicium. Et dedit quidem Christus mandatum remittendi peccata, sed hoc mandatum est sententiā & iudiciū pronunciandi: quamuis potius potestatem dederit, quam mandatum in his verbis, Quorum remiseritis peccata, &cæt. Et erroneum est, quod assumitur, ministros non habere mandatum de cognoscendis occultis. Nam beatus Cyprianus docet peccata cordis sacerdoti confitenda. Similiter & Origenes, vt statim patebit ex eorum proferendis sententijs. Nec distinguit Dominus Saluator inter occultum & manifestum peccatum, dum simpliciter dicit, Quorum remiseritis peccata, &cæt. Offenditur enim Deus peccatis nostris occultis, etiam si in illo corde lateat: de quibus propterea absolui oportet, vt remittantur in cœlis: Est enim sacerdos in hoc sacramento iudex vice & loco Dei, vt supra dictū est. Quod etiam apertè docet B. Gregorius explicans locum, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: Libet, inquit, huc intueri, illi discipuli ad tanta onera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint perducti. Ecce non solum de semetipsis securi fiūt, sed etiam alienæ obligationis potestatē relaxationis accipiunt, principatumque superni iudicij sortiuntur, vt vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Ecce qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui semetipsos damnari metuebāt. Horum profectò episcopi locum tenent: ligandi atque soluendi authoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suę, iudex fiat vitę alienę. Nihil igitur mirandum est, quod animarum vice Dei iudices, non solum de manifestis, sed & occultis iudicare possint, modo tamē in confessione eis exponatur. Sed audiamus apologiæ probationem. Hoc, inquit, intelligi & probari potest ex eo, quia infinita peccata remittunt, quæ nec nosipsi meminimus, quibus remittuntur. Cui respondetur, quòd aliquando pauca peccata, non infinita remittunt. Et si infinita, quorum nec ipsi quidem confitentes meminerunt, ipsa remittuntur tanquam peccata oblita, vel per consequentiam solum, eò quòd peccatum confessum sine oblitis nō remittitur: vel immediatè, sicut ea, quæ sumus confessi. Super quo diuersæ sunt doctorum sententiæ. Sed condonemus ei, quod propriè secundum se remittantur: dicetur quòd solùm confitenda sunt peccata, quæ memoriæ occurrunt post diligentem inqui-

*Responsio.*

*Ioan. 20.*

*Sermone de lapsis.*

*In instructione huius sacramenti nō distinguitur inter peccatum occultū & manifestum. Euangeliorum homil. 26. in octaua Pascha.*

*Sacerdotes vice Dei peccata retinēt vel relaxāt, & animarū sunt iudices.*

*Apologiæ obiectionis solutio.*

inquisitionem: atq; his remissis remittuntur & alia, licet specifice non sint enumerata.

Manifestum est ex dictis, quod omniū peccatorum confessionem apud sacerdotem faciendam esse, sit iuris diuini: atq; id efficaciter ex euangelio, saltem secundum concordem patrum intelligentiam, probari & concludi: & propter naturam iudicij, quod exercetur in sacramento pœnitentiæ: & quia huius materia est: ob quod insinuatum est potius confessionis præceptum, quam verbis expressis præscriptum: sicut catechismus præcipitur ante baptismum in eo quod mandatur baptismus, per quem intratur in familiam *Lib. 2. de sacramentis.* Christi. Ex quo sequitur reipsa necessitas discendi leges & mores familiæ ac voluntatem Domini in suis domesticis, & sic etiam nascitur necessarium catechismi præceptum. Ita intellexisse videtur præceptum confitendi apud sacerdotem Hugo de sancto Victore, cū ait: Medicis dixit, vt curarent infirmos, non dixit vt ad medicos curandi venirent. Hoc *Infirmos morbus sufficienter de medico consulendo admonet.* enim quasi certum esse voluit, quòd ægri libēter salutem quærerent, & se curandos offerrent, si medicos inuenirent: Morbus sufficienter infirmos admonet: neq; opus præcepto habent, si morbo cruciantur. Quamuis enim in hoc sacramento sit forum misericordiæ, & iudicium clementiæ: ea tamen, quæ de ratione sunt iudicij, quod ibi exercetur, in eo inueniri debent. Sunt autem in omni iudicio necessaria, iudex, reus, testis & accusator, aut deficiente accusatore, inquisitio ex officio iudicis. Oportet igitur & has personas esse in hoc iudicio, quod Christus his verbis instituit. Nec miscemus propterea quæ fori sunt exterioris cum iudicio sacramenti pœnitentiæ: sed quæ ex fori natura omni iudicio competunt, docemus competere & foro conscientiæ. Testem autem integre deponere oportet de eo, quod nouit, & accusatorem non præuaricari. Debet ergo pœnitens non de vna offensa tantùm, sed de omnibus se accusare, & confiteri culpæ & offensæ qualitatem & quantitatem, quantum humana patitur fragilitas, vt sacerdos iudex vice Dei plenè cognoscat statum pœnitentis. Et quamuis idem testis esse possit, reus & accusator, quemadmodum fit hic in confessione: non patitur tamen natura iurisdictionis, quòd idem sit iudex & reus. Cum igitur ius dicatur diuinum, non solum quod expressis verbis *Id quod expressis scripturæ verbis necessario ac euidenter inferri potest, etiam est ius diuinum.* literæ sacræ continent, sed etiam quod necessaria ac euidenti consequentia ex eis infertur: sicut quòd Christus ex quatuor constabat elementis non aliter quam alij homines, certa fide credendū est, ex eo ꝙ verus erat homo: ita credendū est, ꝙ cōfessio peccatorū sacerdoti faciēda ius est diuinū, atq; adeo similiter credendū, sicut sacramentū pœnitētiæ ad salutē esse necessariū: eo ꝙ iudiciale sit, & confessio materia eius necessaria, nec sine eā constare possit. Propter ꝙ in Cōcil. Constan. Martinus quintus in bulla cōdemnationis articulorū wiclef, Ioan. Hus, & Hieron. de Praga, mandat interrogari ab eo, qui suspect⁹ esset de erroribus eorū, vtrū credat, ꝙ Christianis vltra contritionē cordis, habita copia sacerdotis idonei, soli sacerdoti de necessitate salutis confiteri teneat: sine dubio intelligens ex institutione diuina & iure euangelico, cū ea, quæ iuris sunt humani, nō sint materia fidei, nec inter credēda habeant. Nā inter articulos wiclef condēnatos sess. 8. septimus erat. Si homo debite fuerit cōtritus, omnis cōfessio exterior superflua est & inutilis. Et in Conci. Cōplutensi celebrato ex mandato sedis Apostolicæ aduersus quendā Petrum Oxomensem & postmodū cōprobato per Sixtum IIII. cōdemnantur 4. propositiones eiusdē Petri: *Petri Oxomensis propositiones damnatæ.* quarū Prima est, peccata mortalia quantū ad culpam & pœna alterius seculi deleri per solā cordis contritionē, sine ordine ad claues ecclesiæ. *Prima.* Secunda, ꝙ cōfessio de peccatis in specie fuerit ex statuto vniuersalis ecclesiæ, nō de iure diuino. *Secunda.* Tertia, ꝙ prauas cogitationes cōfiteri nemo debet, sed sola displicētia delentur sine ordine ad claues. *Tertia.* Quarta, ꝙ cōfessio nō debet esse secreta. *Quarta.* Atque has oēs & singulas synodus hæreticas esse definiuit. Et quia hæc synodus auctoritate Sixti IIII. fuit cōgregata, & cōfirmata, postea literis apostolicis, quas ex integro recitat Reueren. pater Alfonsus de Cast. lib. de hæresibus: ideò ibi denuò eædē tanq̄ hæreticæ cōdemnant. Nō igitur amplius dubitare licet, *In verbo Confessio.* an cōfessio secreta omniū peccatorū, q̄ fit sacerdoti, sit ex institutione Christi & iure euangelico: & eū tanq̄ hæreticus nunc habendus est, qui hoc negare audet, aut contrariū affirmare: prout etiā deducit V. Magister noster Iacob. Latomus, meus in susceptiōe magisterij collega, in docto libello quē de cōfessione fecit, aduersus Oecolampadiū. Idē latissime docet Albert. Pigh. & prosequit̄ aduersus Erasmū, qui frequenter insinuat & docet cōfessionem secretā & sacramentalē esse institutum humanū. Similiter & B. Tho. ac B. Bonauentura scribūt circa textū magistri dist. 17. 4. sent. ꝙ post determinationē ecclesiæ in Concil. generali, quæ habetur ca. Omnis vtriusque sexus, de pœn. & remis. nō est opinio, sed hæresis iudicanda sententia, q̄ habet ad remissionē peccati mortalis contritionem cordis sufficere, & nō requiri confessionē oris. Intellexerunt enī, ꝙ Conciliū supponebat esse præceptū Christi de confitendo proprio pastori, vel eius vicario oia peccata, & determinabat illud ad certū tempus, ita vt totū ecclesiæ præceptū sit euangelicū, eo solo excepto, ꝙ fieri debeat semel in anno. Manifestū est igitur, ꝙ nō ab Innocētio tertio instituta est *Confessio nō est ab Innocentio 3 instituta, nec tūc temporis primum cœpit eius vsus.* secreta peccatorū cōfessio, nec ipsius tēpore primùm incepta est eius ex præcepto obligatio, nec tunc primū cœpit esse in ecclesia eius vsus: sed instituta est a Christo, à quo & accepit obligationē & mandatū: eiusq; vsus à tēporibus Apostolorū semp fuit in ecclesia catholica, atq; manebit vsq; ad seculi consūmationē: vnde etiā efficax sumit argumentū, ꝙ sit euāgelica & ex iure diuino. Vsum aūt huius cōfessionis semper in ecclesia fuisse clarissimè

[illegible]è docetur ex patrum ecclesiasticorũ, qui [illegible] nec mo[illegible]e qui [illegible]ros a[illegible]os scripserũt, [illegible]mon[illegible], qui hāc d[illegible] [illegible]m & fide in suis libris nobi[illegible] tradiderun[illegible]. Nam B. Dionysius Areopagita in epistola ad Demophylũ graui [illegible] eũ arguẽs scribit: Tu vero vt t[illegible] literæ in [illegible]cant, procidentem sacerdoti impium, vt [illegible] atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinę ordinem astans calce abiecisti, cum ille quidem verecunde, quod oportuit, fateretur se ad peccatorum remedia quæren da venisse, neque exhorruisti insuper & sacerdotem optimum lacerare conuitijs, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem impium iustificasset. Et Origenes in Psalm. 37. Vide, inquit, quòd nos edocet scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut hi qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humores, aut flegmata, stomacho grauiter & moleste imminenti[illegible]: si vomuerint, releuantur: Ita etiam hi qui peccauerũt, siquidem & occultant & retinẽt intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à flegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictũ, atque omnem morbi causam digerit. Tantummodo circumspice diligentius cui debeas confiteri peccatum tuum: proba prius medicum cui debeas causam langnoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui cõdolendi & compatiendi dederit disciplinam: vt siquid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicũ ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris: Si intellexerit & præuiderit talem esse langnorem tuum, qui in cõuentu totius ecclesię exponi debeat & curari: ex quo fortassis & cęteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa hac deliberatione, & satis perito i[illegible]lius medici consilio procurandum est. Et b. Cyprianus de his qui corde tantum peccauerant: Hi, inquit, quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti sunt, quoniam tñ de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter cõfitentes exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pond[us] exponũt, salutarem medicinam paruis licet & modicis vulneribus exquirunt. Ac paulò post, confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui delinquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum sa[tisf]actio & remissio facta per sacerdotes, apud Dominum grata est. Ac B. Hieronymus in comment. super Ecclesiasten, circa locum, Si mordeat serpens, Magister, inquit, ei prodesse non poterit, qui vulnus no[lue]rit confiteri. Et apertissime in commen. super Matth. Et b. August. Homil. 49. & 50. quorum sententias superius citauimus. Atq; [in] Leuit. Origenes siue sit Cyrillus Homil. 8. Est, inquit, aliquid in hæc mirabile, quod [s]ecretum iubet pronunciari peccatum. Etenim cuiusuis generis peccata pronuncianda,

*[illegible] Homil. [illegible] bona [illegible]r narratas.*

*Secreta confessio tẽpore Origenis.*

*[illegible] homo in Leuit. [illegible].*

*Sermone de lapsis. [illegible]orum [illegible] fi[e]bat [illegible] tẽpore Cypriani.*

*[illegible] lib.*

*Cap. 10.*

sunt, & [i]n publicum proferenda cuncta quæ gerimus. Si quid in occulto, si [se]rmõe, vel etiam intra cogitationũ secreta cõmisimus, cũcta necesse est publicari, cũcta proferri: aut à nobis, aut ab illo qui accusator peccati est incentor. Et paulò superius docet, quod hæc confessio faciẽda est sacerdoti. Ac B. Leo papa in epist. 57. quę est ad vniuersos Episcopos per Campaniam apertissimè docet de secreta cõfes[s]ione, publicari eã prohibẽs, quod fieri tunc cõsueuerat. Illã, ait, cõtra apostolicã regulã pręsumptionẽ, quã nuper cognoui a quibusdã illicita vsurpatione committi, mõdia omnibus cõstituo submoueri (de pœnitentia videlicet quæ ita à fidelibus postulatur) ne de singulorũ peccatorum genere libellis scripta professio publice recitetur, cũ reatus conscientiarũ sufficiat solis sacerdotibus indicari cõfessione secreta. Quamuis eni plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorẽ apud homines erubescere nõ veretur: tñ quia nõ omniũ huiusmodi sunt peccata, vt ea quę pœnitẽtiam poscũt, nõ timeant publicari, remoueatur tam improbabilis cõsuetudo: ne multi à pęnitẽtię remedijs arceãtur, dũ aut erubescũt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserare, quibus possũt legũ constitutione percelli. Sufficit eni illa confessio, quæ primũ Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentiũ precator accedit. Tunc enim demũ plures ad pœnitentiã poterunt prouocari, si populi auribus nõ publicetur cõscientia confitentis. Atq; in historia tripartita, narrat Zozomenus ab antiquis pontificibus constitutũ fuisse, quod confessio peccatorũ fieret in publico, sacerdoti sapienti, bonæ conuersationis, & seruanti secretũ: quodq; illa antiquitatis cõsuetudo Cõstantinopoli per Nectariũ fuerat sublata vt occurreret furori populi tumultuãtis ob scelus à diacono quodam in matronam honestam pœnitentem admissum. Cuius tamen Nectarij factum non probat, eò quòd minora peccata ob pudorem confessionis & subtilitatem examinantium antea perpetrarentur. Nam in historia eccles. lib. 2. Ruffini, de Nactario dicitur, quòd inexpertus rei ecclesiasticæ ex prætore vrbano, iam recens baptisma consecutus sacerdotium suscepit. Eandem historiam scribens Socrates lib. 5. Eudemõ, inquit, quidam ecclesiæ presbyter consiliuo Episcopo Nectario dedit, vt presbyterum pœniteotiarum abrogaret, permitteretq; vt pro sua qui[s]q; conscientia ad communionẽ mysteriorum accederet, quod hac sola ratione futurũ esset, vt maledictis ecclesia liberaretur. Hoc ego ex ipso Eudemone audiui, & dicebam, An consilium tuum sacerdos ecclesiæ profuerit, an secus, Deus viderit: Video autem te dedisse occasionem, quòd peccata iam inuicem non redarguuntur, nec præceptũ Apostoli seruatur quo dicit, neque communicetis operibus infrugiferis ac tenebrarum, sed magis arguite. De quo Nectarij facto latiùs agemus circa sententias aduersariorum. Hic obseruare conuenerit,

*Cõfitẽda sunt quæ intra cogitationũ secreta committimus.*

*Confessio secreta.*

*Deo primũ offerenda cõfessio.*

*Antiqua consuetudo secretæ confessionis tempore B. Chrysostomi.*

*Cap. 21.*

*Cap. 19.*

*Ephes. 5.*

*Ioãnes Chrysostomus immediat' Nectarij in episcopatu successor.*

quòd eo tempore erat antiquitatis consuetudo Constantinopoli & Romæ obseruata vt peccata in publico loco, secretè tamen, sacerdoti secretum seruanti confitebantur. Quid autem in eadem ecclesia seruauerit B. Chrysostomus immediatus Nectarij successor, & quid docuerit de hac confessione, postea etiam sumus dicturi. nam ex eius homilijs, vt homil. 26. in Genesim: homil. 19. in 4. caput Geneseos: homil. 3. & 33. multæ citari solent sententiæ pro secreta peccatorum confessione. vt videre licet in locis communibus venerabilis patris Hofmeisteri: ex quibus videtur sustulisse quod induxerat Nectarius, & restituisse antiquam ecclesiæ consuetudinem. Et B. Paulinus in vita B. Amb. scribit, quod quotiescunq; aliquis illi ob percipiẽdam pœnitentiam sua confitebatur peccata, ita flebat, vt illum flere compelleret: causas autem criminum quas cõfitebatur, domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur: bonum relinquens exemplum posteris sacerdotibus vt intercessores magis sint apud Deum, quam accusatores apud homines. Atque B. Berna. in vita Malachiæ, inter reliquas laudes eius dicit, quod vsum saluberrimum cõfessionis, apud barbarum populum Hyberniæ iã obliteratum, reduxit. Possem huc producere Sanctum Clementem familiarem Petri discipulum, referentem Petrum Apostolum tradidisse cogitationes etiã malas oportere Christianos sacerdotibus Domini manifestare. Innocentium primum in epistola ad Decentium, cap. 7. qui ait, De pondere sacerdotis est iudicare vt attendat ad confessionem pœnitentis & ad fletus atq; lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti cum viderit cõgruam satisfactionem. Sanè si quis in ægritudinem inciderit, atque in desperationem deuenerit, ei est ante tempus Paschę relaxandum ne de seculo absque communione decedat. Et B. Ambr. lib. 1. de pœnitentia ca. 2. ad Sanctum Basilium de institutis monachorum. Sed ex testimonijs adductis clarissime constat, tempore Apostolorum vsque in diem præsentem semper in ecclesia fuisse vsum & consuetudinem secretè peccata confitendi, & ijsdem ceremonijs quas adhuc obseruat ecclesia: vt flexis genibus ante sacerdotem, & velut in theatro, sub testimonio ecclesiastici populi ordinato præsbytero, seruãte secretũ: ad quem accederent, qui delicta propria confitebantur. Crassa itaque atq; intolerabili ignorantia hallucinantur, qui tradunt Innocentium tertium fuisse confessionis auricularis authorem. De hac re Magister noster Latomus in libel. de confessione aduersus OEcolampadium multorum patrũ senteotias citat pro antiquissima consuetudine secretę confessionis. Similiter Antididagma sanctissimęque ecclesiæ Coloniẽsis, & institutio doctrinæ Christianæ eiusdem, Albertus quoque Pighius li. 2. Hierarchiæ eccles. Vnicam hic addam Nicephori Chartophylacis, ex epistola quam ad Theodosiũ monachum scribit de ligandi soluendique potestate, sententiam.

*In epistola ad Iacobum Apostolum.*

*Cap. 7. & 8.*

Ligandi, inquit, soluendiq; prouincia pontificibus ipsis, a clementissimo Deo nostro demandata est. Siquidem ad Petrum ait, Quæcunque ligaueris, ligata: & quæcunq; solueris, soluta erunt. Vnde olim omnes oportebat ad ipsos pontifices accedere, suaque illis occulta prodere, & sic vel reconciliationem, vel repulsum ferre. Ignoro autem qui factum sit, cur hęc minus obseruentur: quamuis existimem pontifices negotij tædio, frequentique multitudinis turbulẽtia defatigatos, id operę ad monachos trãsmisisse, ad eos scilicet qui verè probati sint, alijsque valeant esse vtiles. Nihil enim tale inexpertis & indoctis permiserunt. Equidem in aduersa corporis valetudine illum inquirimus, dicimusq; medicum, qui tam reipsa quam verbis male habentem curare queat. Itaq; non respiciemus in hunc vel illum qui præter nomen medici nihil habeat medici, sed in eum, qui sicut expedit, medicum præstare poterit. Porro si quis expertus sit & frugi, & cum hoc sacerdotio fungatur, ad illum imprimis accedẽdũ. Nam poterit indigo prodesse, accedentem se diligentius curare, conciliare item & corrigere. Et paucis interiectis. Vnum cauebit ne indulgentius & citra omnem obiurgationem absoluat fiatq; aliorũ criminũ particeps. Iam si qui peccauerunt, lachrymis liquescant, ac continenter malorum suorum abalienationem meditentur: & licet in eadem reincidant, suscipiendos tamen eos duxeris, congruumq; deputaueris locum. Penes te enim facultas est, & vt nosti, mensurã castigationis adhibeas, &c.

*Matth. 19.*

*Olim ipsis pontificibus omnes confiteri oportuit.*

Atq; tam frequens apud veteres fit sermo de secreta confessione sacerdoti facienda, & tam vicinum est ac conforme sacramento pœnitentiæ quòd confessio secreto fieri debeat, vt quidam doctores scholastici, inter quos est Ioãnes Scotus doctor subtilis, scripserint non esse sacramentalem confessionem, quæ nõ secretè fit in aurem sacerdotis. Ac pro ratione adducunt quod secretissimũ est ex sua natura forum pęnitentiæ: ad quod propterea ex ratione sacramenti & præcepto diuino sequitur sigillũ secreti: Ex quo etiam videri posset, quòd ius diuinũ exigat, vt secreto fiat sine testibus. Id quod insinuare videtur Concilium Lateranense, præcipiens vt omnia sua peccata solus quisque confiteatur: & idem definire Sixtus quartus in quarta propositione condemnationis propositionum Petri Oxoniensis. Verisimilior tamen & verior est aliorum sententia, qui docent non ex Christi institutione, nec ex substantia sacramenti secretam fieri confessionem: sed ab ipso hoc relictũ prudentiæ naturali & vnctioni sancti spiritus, quando publicè fieri debeat vel possit, & quando secretè: regula tamen est & multum conforme naturæ sacramẽti, vt occulta peccata occultè cõfiteamur, & sic iudicetur sine publicatiõe, licet ex causa legitima publicari possit. Et morẽ aliquãdo fuisse in ecclesia, quo peccata occulta, quãdo hoc videbatur sacer-

*Distinct. 17. 4. sentẽ. quæsti. vnica in fine solutionis argumentorum.*

doti

conuenire publicabãtur, testatur Origenes homil. prima, in psal. 37. ac insinuat beatus Paulinus de B. Amb. supra citatus. Quem morem abrogauit Leo pontifex epistola 57. Quod & postea semper in ecclesia seruatum est, vt peccata potissimum secreta non publicarentur, Imo & publica crimina ad secretam confessionem ante publicationem per absolutionem remittuntur. Nec tamen vt diximus, necessarium est, nec de substantia est sacramenti, vt occulta peccata in vnius sacerdotis aures secretò dicantur, cùm secundum B. August. quanto quis pluribus confessus fuerit in spe veniæ, facilius remissionem assequatur: quia erubescentia magnam habet pœnam. Et scito hunc librum quasi Augustini, eò quòd maiores nostri ipsum ei asscripserint: & si eius non sit, vetusti alicuius authoris est docentis consuetudinem ecclesiæ, quę suo seculo obseruabatur. Ac consentiens est doctorum sententia, quòd sacramentalis est confessio, quæ fit per interpretem aut scripturam, quæ non patiuntur eam omnino esse secretam. Quod autem dicitur forum pœnitentiæ esse secretissimum, intelligitur, secretissimum esse in fauorem pœnitentis, cui renunciando ex sacerdotis consilio pluribus confiteri potest. De quo sanctissimus Dominus Adrianus q. 1. de confessione, vbi dicit, quod in ca. Omnis vtriusque sexus particula, Solus est modificatio, extra quam præceptum ecclesię non obligat, quamuis tamen ex præcepto euangelico per literas & per interpretem confiteri teneamur, quando aliter non possumus: vt dicit b. Thomas, distinct. 17. 4. q. 3. art. 4. q. 3. ad 2. argumentum, de quo & Petrus Paludanus distinct. 17. 4. senten. q. 2. art. 1. in tertia definitione confessionis. ac Syluester in verbo Côfessio, 1. parag. 15. Manifestissimum igitur est ex his dictis, confessionem peccatorum esse ex iure diuino faciendam sacerdoti tanquam iudici, de omnibus peccatis tam publicis quam secretis, etiam si cordis occulta sint: vt per illũ & per sacramẽtalem absolutionem remittantur. Propterea fidelibus qui suæ salutis curam habent, contemnenda est aliorum de confessione nuda sine scripturis, sine ratione, sine partibus assertio, aduersus Christi dicta totiusq; ecclesiæ catholicæ consonam sentẽtiam, in generalibus etiã Concilijs, Lateranẽsi, Constãtiensi, Florentino, & Tridentio confirmatã. Nam in Côcilio Tridentino sess. 6. definitur Christiani hominis pœnitẽtiam multò aliã esse à baptismali, & continere nõ modo cessationẽ à peccatis, eorumq; detestationem, verum etiam sacramentalem confessionem. Et in cap. Ad abolendam de hæreticis, quod est Lucij tertij, excommunicantur vniuersi, qui de confessione aliter docent, quam sancta Romana ecclesia docet & obseruat.

*Lib. de vera et falsa pœnitentia. ca. 10.*

*In solutione tertij argumenti.*

*Cap. 14.*

Confessurus diligentiam legitimam adhibere debet, quò sacerdoti iudici omnia sua peccata mortalia manifestet. Est autẽ in qualibet re legitima diligentia, quę fit pro dignitate & necessitate rei in qua adhibetur, & finis propter quem hoc agitur: sicut diligens est ægrotus, si sollicitus est vt in tempore ad se medicũ vocet, non quemlibet, sed peritum pro ratione morbi quo laborat. Hic autem adhibenda est diligentia, vt in mentẽ nobis veniant omnia peccata mortalia quæ admisimus: vt ea confiteamur, & animæ salutem per absolutionem recuperemus. Ponat se omnino, ait liber de vera & falsa pœnitentia, pœnitens in iudicio sacerdotis, nihil sibi sui reseruans: paratus facere pro reparanda anima, quæcunq; faceret pro vitanda corporis morte. Ac cap. 9. Rectè pœnitens quicquid sordium contraxit, abluat lachrymis saltem mentis: sed satis durus est cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat se culpabiliter durum, qui deflet damna corporis vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit lachrymis. Eã itaq; diligentiam adhibere oportet ad rectè confitendum, quam adhiberemus in inquirenda preciosa margarita, aut magno rerum temporalium lucro assequendo, quamq; auarus faceret œconomus, qui in multis milib' domino obligatus, si omnis debiti cuius facere deberet specificationem, culpã infidelis dispensationis agnoscendo, certam expectaret remissionem, & quicquid taceret soluere cogeretur. Simile habet Gabriel Biel lect. 8. super canonem missæ, citans etiam Ioannem Gersonem Cancellarium Parisiensem. Laborandum est igitur in discussione nostræ conscientiæ, & eorũ recogitatione quæ egimus, donec probabiliter arbitremur nos venisse in omnium peccatorum mortalium à nobis commissorum memoriam, nec alia occursura putemus. Post hanc recollectionem ipsa in memoria habere studeamus, quando sacerdoti confitebimur. Et si propter peccatorum multitudinem & temporis, quo côfessi non sumus, longitudinem, hoc iudicare ac nobis persuadere non possimus, etiam si adhibeamus inquisitionem maiorem (non tamen ingentem ac multum arduam) occurrẽtia confiteri possumus atque ab eis absolui, modò reliqua confiteri proponamus si aliquando occurrerint. Nam iusta hæc causa esse videtur non omnia peccata simul confitẽdi, modo in voluntate sit & desiderio omnia confiteri. Multos enim eiusmodi esse casus, quibus contra nostram intentionem diuidatur confessio, vt non sit integra, docet Cardinalis Caietanus in summula sua in verbo Confessio, circa decimam conditionem confessionis: & sanctissimus dominus Adrianus in 1. quæst. de confessione, in solutione 4. arg. Non enim tantam necesse est hic adhibere gratiam, quantã si pro viribus niteremur, adhibere possemus. Nec tamen quælibet sufficit, sed eã adhibere tenemur, quã viri timentes Deum, quiq; pro conditione & gradu ordinis sui, adhibere solent. Fieri enim potest quod contingat negligentia culpabilis in peccatorũ obliuione atq; inquisitione, quæ tñ absolutionis fructũ nõ impediat, nisi

*Quæ sit legitima diligentia confessuro necessaria.*

*Cap. 13.*

*In peccatorũ inuestigatione non opus est maxima ac summa diligentia.*

nisi mortaliter fuerit culpabilis. Quæ etiam si talis sit, non facit tamen confessionem non esse sacramẽtalem, sed absolutio suum effectum operabitur fictione recedẽte. Nec peccata nostra scribere oportet, vt eorum memoriam habeamus tẽpore confessionis, quia huiusmodi peccatorum obliuio nõ ad ignorantiam iuris diuini pertinet, sed facti, quæ si probabilis fuerit excusat. Obligatur etiam confessor iuuare infirmitatem confitentis, ab eo diligenter inquirendo, quæ ad statum conditionem, & officium eius pertinere videntur: quemadmodum docet Concilium generale, Sacerdos, inquit, sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens et peccatoris, & peccati circunstantias: quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere cõsilium, & cuiusmodi remedium adhibere. Vbi Concilium præcipuam tradit rationem, propter quam integram esse oporteat confessionem, quia scilicet officium sacerdotis non tantum est absoluere a peccatis, sed & consulere & mederi, ne in peccatum cõfitens relabatur. Quã rationem cum alijs ponit beatus Thomas distinct.17.4.quæst.3.art.4. Et sanctissimus dominus Adrianus plenius quæst. 4. de confessione ad probandum, quòd debeat integra esse confessio ac omnium peccatorum. Nam sicut confessio peccatorum, ita & eius integritas est ex præcepto diuino & necessaria materia sacramenti, vel docet Concilium Florentinom dicens ad confessionem, quæ est materia sacramenti, pertinere, vt omnia peccata, quorum memoriam homo habet, integre confiteatur: intelligit autem post factam diligentem inquisitionem. Non enim sufficit omnia confiteri quæ occurunt, si nulla præcesserit conscientię discussio. Nec solũ ad hunc finem inquirere debet peccata sua confessurus vt sacerdoti confiteatur: sed multò magis, arctiorique ad hoc obligatur præcepto, vt super illis conteratur, & coram Deo se humiliet, culpamq; deprecetur: quẽadmodum superiùs diximus ex sententijs B. Chrys. Facta autem hac diligentia ab omnibus peccatis absoluimur, etiam ijs quæ confessi non sumus, saltem per modum sequelæ & concomitantię, cum Deus non remittat vnum peccatũ mortale sine alio. Nascitur autẽ hæc obligatio inquirendi peccata ex pręcepto integre confitendi: imò vnum idemque præceptũ est de confessione, de eius integritate, de examine cõscientiæ ac peccatorũ inquisitione. Ob id enĩ homo integrè confiteri tenetur, quia cõfessio fieri debet sacerdoti, qui iudex est & animarũ medicus, cuius arbitrio se totũ exponere & cõmittere oportet: sicut infirmus se cõmittere debet periti medici consilio, eique se totum manifestare: & nihilominus medic⁹ interrogare debet quæ expedire nouit ad ipsius curationem. Et propterea articulus meminit confessionis mortalium peccatorum. quia propter illa sacramentum principaliter est institutum, quum ordinetur ad reconciliationem peccatoris atque ad reparandam amicitiam, quæ per sola mortalia soluitur. Ac Dominus dicens, Quorum remiseritis peccata, principaliter ea intelligit per quæ offenditur & relinquitur. Et ideo præceptum non est peccata venialia confiteri sacerdoti, imo nec de eis specialiter cõteri aut Deo ipsa confiteri oportet: vt dicit B. Thomas 3. parte. q.87. art.1. Imò nec propositum ab eis abstinẽdi requiritur vt remittantur, sicut idẽ dicit dist. in.17. q.2. art.2. quæstione. 2. ad 2. quamuis moderatiùs de hoc loquatur in tertia parte quæstione & articulo immediatè suprà citatis. Et multo minus requiritur diligentia ea inquirendi. Quòd autem sacerdoti ea confiteri non teneamur, probat sanctissimus Adrianus ex eo quòd nullum est tam magnum veniale peccatum quod non remittatur post mortẽ, iuxta sententiam Apostoli primæ ad Corinthios.3. Cum enim charitatem nõ tollat, non excludet perpetuò à regno cœlorum: nec magis tenemur peccatum expiare quàm vitare: ad hæc pœnitentia est secunda tabula post naufragium: per veniale autem peccatem nemo naufragatur. Et huic iudicio sacramentali quod vice Christi exercetur, proprium est ac peculiare vt sit de occultis quæ in corde latent, quæ per se sunt occulta. Non enim iudicium fori externi, ne ecclesiastici quidem, circa talia occupatur. Quare etiam hæreticus non est excommunicatus per censuram ecclesiasticam, nisi foris signo aliquo suum errorem prodiderit. Qoando igitur præceptum ecclesiæ, imò & euangelicum dicitur esse de omnibus peccatis confitendis, intelliguntur mortalia peccata quæ memoriæ occurrunt, facta diligenti inquisitione. Vnde propheta dicens, Delicta quis intelligit, in genere de delictis loquitur, non de mortalibus: nec significat impossibilitatẽ, sed difficultatem: nec magis aduersatur confessioni quæ fit sacerdoti, quam quæ Deo fieri debet. Et si significaret impossibilitatem, (Nam posset fortassis fieri, vt quis post vitã perditam sine vllo Dei timore multis annis transactam, habere non posit omnium mortalium peccatorum memoriam) non tamen propterea impossibilis est ei huius præcepti impletio, confessio scilicet quam Deus & ecclesia requirunt: quia non omnium simpliciter, sed eorum tantùm quæ memoriæ post discussionem occurrunt, confessionem præcipiunt. Nam præcepta nõ dantur nisi de actibus humanis, qui nostræ subsunt facultati, & ideo confiteri peccatum, cuius memores esse non possumus, sub præceptũ cadere non potest.

Quòd autem solus sacerdos secundum ecclesiæ ritum consecratus huius absolutionis est minister, eadem Saluatoris verba docẽt. Non enim omnibus fidelibus, sed solis dixit Apostolis, Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. ac Petro soli, Quodcunque ligaueris super terram, &c. Et sicut tunc hi primum acceperunt hanc potestatem,

*Confessionarius tenetur cõfitentis infirmitatem iuuare.*

*Cap. omnis vtriusq; sexus de pœnit. et remiss.*

*Absoluimur etiam à non confessis.*

*Eodẽ præcepto tenemur integrè confiteri quo tenemur cõfiteri.*

*Ioan. 20.*

*Nõ tenemur peccata venialia cõfiteri.*

*Præceptũ de omnibus peccatis confitẽdis loquitur tantũ de mortalibus.*

*Psal. 18.*

*Præceptũ de cõfessione nõ loquitur de omnibus simpliciter peccatis mortalibus.*

*Ioan. 20.*

*Matth. 16.*

statim quam prius non habuerant, ita eam non accipiunt, quibus hæc non datur. Nec vnquam habuit vsus ecclesiæ quod alius esset huius sacramenti minister quam sacerdos legitime ordinatus: quemadmodum Timotheum & Titum ordinauit Paulus, atq; huic mandauit vt per singulas ciuitates constitueret presbyteros. Ordinatus autẽ & ipse fuit

*Cap. 4.* Act. 13. & eum Barnaba per singulas ecclesias presbyteros constituebat. Et in 1 epist. ad Timotheum. Noli negligere gratiam quæ in te

*Cap 1.* est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri, ac cap. 5. Manus cito nemini imposueris. atq; in 2. epist. Resuscites gratiã Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum. Acceperunt autem quibus impositæ sunt manus sicut gratiam ita & potestatem quam prius non habebant, nec alij habẽt quibus impositę non sũt. Ex quibus patet non esse in ecclesia sacerdotes qui sacramenta ministrent nisi hos solos qui legitimè ab episcopo sũt ordinati. Quod & patres concorditer semper intellexerunt.

*Soli sacerdotes legitimè consecrati sacramenta ministrant.* Nam B. Chrys. lib. 3. de dignitate sacerd. Totum, inquit, iudicium quod a patre accepit filius, in sacerdotes est trasfusum. Et B. Amb. li. 1. de pœnit. ius ligandi atq; soluendi solis

*Cap. 2.* sacerdotibus est permissum. Idem li. 1. Quid refert, siue per sacramentum pœnitentię, siue baptismi peccata remittantur? Vtrunique ius datum est sacerdotibus, ad quos ab Apostolis transmissum est. Et B. Hieronymus in comment. euangelij, secundum Matth. Datæ

*Super cap. 25. Olim soli sacerdotes inter leprã & non lepram iudicabant.* sunt, inquit, claues ecclesiæ episcopis & sacerdotibus. Nam & veteris legis sacerdotes soli iudicabant inter lepram, & non lepram, & ad eos solos dominus leprosos misit. Similiter loquitur Hylarius in canonibus circa

*Cap firmiter de summa trinit. & fid. catho.* cap. 16. Matth & B. Grego. in hnmil. 26. in octauis paschæ, quæ loca superius sunt citata. & in Concilio generali sub Innocentio 3. celebrato definitur quòd solis Apostolis & eorum successoribus datæ sunt claues regni cœlorum. In Concilio item Florentino, quod minister sacramenti pœnitentiæ est sacerdos, habens authoritatem absolnẽdi, &c. Rursum in Concilio Constantiensi literis Martini quinti mandatur a suspectis fieri inquisitio, an credat, an quod Christianus soli sacerdoti cõfiteri teneatur, & non laico quantumcunq; bono & deuoto. Absurdissimum autẽ esset quòd vnusquisq; Christianus præpositus & iudex esset aliorum ac quemlibet ligare & soluere posset. Quapropter probari non potest priuilegium quo conceditur, quòd quemlibet sacerdotem aliquis eligere possit, cui sua peccata confiteatur, vt dicit Henricus de Gandauo quodlib. 10. q. 4. eo quòd euertat disciplinam ecclesiasticã, si possit quis eligere iudicem peccatorum quem velit. Præterea quod debeat esse sacerdos verè consecratus huius sacramenti minister, docet B. Aug. lib. 2. contra epistolam Parmenia-

*Cap. 13.* ni, Quod quidam eorum, scilicet Donatistarum, inquit, veritate cõuicti dicere cęperũt, Baptismum quidẽ nõ amittit qui recedit ab ecclesia, ius tamẽ dãdi amittit, multis modis apparet frustra & inaniter dici, Primũ, quia nulla ostenditur causa cur ille qui baptismũ amittere non potest ius dandi possit amittere. Vtrunq; enim sacramentum est & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cũ baptizatur, istud cum ordinatur. Ideoq; a catholico vtrumq; non licet iterari,

*Cap 1.* ac deinde ostendit indelebilẽ characterẽ impressum in vtroq;. Idem libro primo de baptismo cõtra Donatistas, Sacramentũ, inquit baptismi est, quod habet qui baptizatur, & sacramẽtum dandi Baptismi est, quod habet qui ordinatur. Et ideo sicut redeuntes qui priusquã

*Baptismus et ordo non iterantur.* recederent, baptizati sunt, non rebaptizantur: ita redeũtes, qui priusquam recederent ordinati sunt, non vtique rursus ordinãtur sed aut administrant quod administrabant, si hoc ecclesiæ vtilitas postulet: aut si non administrant, sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt. Et quamuis docente B. Hieronymo aduersus Luciferianos sit sacerdotium quoddam laici quod in baptismate con-

*Hebræ. 13.* fertur: hoc tamen, vt dicit, est ad offerẽdum hostias spirituales, laudis & orationum, fructum labiorum cõfitentium nomini Dei, & non ad dispensandum sacramenta. Hic autẽ ritus quo sacerdotes consecrari solebant, e-

*Ritus quo nunc consecrantur sacerdotes.* rat olim impositio manuum, vt patet ex scripturæ locis supra citatis: nunc autem est traditio calicis cum vino, & patinæ cum pane, dicente Episcopo Accipite potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro viuis & mortuis: in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, secundum definitionem Concilij Florentini, nulla facta mentione potestatis remittendi aut retinendi peccata. Causa autẽ huius mutationis, sicut circa primum articulum diximus, est confusa & indistincta significatio impositionis manuum, quę ad varios fines fieri solet. Quare nunc extra substantiã sacramenti: vel si de substantia, extra necessitatem sacramenti sunt reliquæ cæremoniæ: puta rasio capitis, vnctio manuũ earumq; impositio, & similes: vt dicit Gregorius 9. in cap. finali de sacramentis, non iter. Et quia Concilium nullam facit mentionem potestatis remittẽdi & retinendi peccata, aut alia sacramenta administrandi, docet potestatem reliqua sacramenta ministrandi inniti potestati consecrandi ac offerendi verum Christi corpus & sanguinem, atque ex

*Ex potestate cõficiendi corpus Christi proficiscuntur omnes aliæ in ecclesia potestates.* ea, quia est circa verum Christi corpus, proficisci omnem potestatem quę est circa corpus Christi mysticum, hoc est ecclesiam vel Christi fideles ministrandi scilicet reliqua sacramenta, aut potius eandem esse potestatem, quæ ad diuersas extenditur functiones & ministeria, vt docet beatus Thomas distinct. 18. 4. quæst. 1. art. 1. q. 2. In solutione 1. Ad duo inquit, quorum vnum est causa alterius, vna ordinatur potestas: sicut in igne ad calefaciendum & dissoluendum. Et quia omnis gratia & remissio in corpore mystico ex capite suo ei prouenit, ideo eadem potestas per essentiam videtur esse, qua sacerdos conficere

ficere potest & qua potest ligare & soluere, si iurisdictio adsit. Nec differt nisi ratione, secundum quòd ad diuersos effectus comparatur sicut etiam ignis secundum aliam rationem dicitur calefactiuus & liquefactiuus. Cumque nihil aliud sit character sacerdotalis, quam potestas exercendi illud ad quod principaliter sacerdotium ordinatur, oportet quod sit idem quod potestas spiritualis. Character itaq; potestas conficiendi sacram eucharistiam, & potestas clauium, addere licet potestatem ministrandi extremam vnctionem, [illegible] atque idem sunt per essentiam, sed [illegible] differunt ratione. Quæ late exponit & defendit Ioannes Capreolus di[illegible] q.1. & 24.4. Ex quib. patere potest, quod potestas remittendi peccata & dispensandi extremam vnctionem esse non possunt sine potestate consecrandi: nec ista, saltem in radice, sine illis. Sed horum tractationem atq; discussionem exactiorem non requirit articulus. Patet etiam, quòd potestas ordinandi in ecclesia Christi sacerdotes, non est naturalis nec ciuilis, sicut est apud ethnicos, sed diuinitus concessa: sicut potestas consecrandi [illegible] remittendi peccata, reliquaq; sacramenta dispensandi. Quare nec potestas ordinandi nec potestas consecrandi, aut alia sacramenta ministrādi, quę à priore descendit esse potest [illegible] in his, qui diuinitus eas acceperunt. Ex quo statim sequitur, quòd conferri non potest per magistratum, nec per eum, qui ab eo ordinatur superintendens aut ecclesiastes nec ab alijs superintendentibus vicinis similiter electis. Hi enim omnes non ab episcopo consecrato, sed à ciuili & seculari potestate instituti, habere non possunt, nisi potestatem ciuilem & secularem. Ideo dicit beatus Hieronymus in dicto dialogo aduersus Luciferianos de Hilario, quod cum ab ecclesia recesserit diaconus, solusque vt putatur turba sit mundi, neque Eucharistiam conficere potest, episcopos & presbyteros non habens neque baptisma sine Eucharistia tradere: & cum iam homo mortuus sit, cum homine pariter interijt & secta: quia post se nullum clericum potuit diaconus ordinare: ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotē. Et B. Cyprianus in tractatu de vnitate catholicæ ecclesiæ. Hi sunt, inquit, qui se vltro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt: qui se præpositos sine vlla ordinationis lege constituunt: qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomē assumunt: quos designat in psal. Spiritus sanctus sedentes in pestilentiæ cathedra pestes & lues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices, venena letalia linguis pestiferis euomentes: quorum sermo vt cancer serpit, quorum tactus pectoribus & cordibus singulorū mortale virus infundit. Contra eiusmodi clamat Dominus, & ab his reuocat errantem plebem suam dicens. Nolite audire sermones pseudoprophetarū, quoniā visiones cordis eorum frustrantur eos: loquuntur, sed nō ab ore Domini. Dicunt eis qui abijciūt verbum Dei, Pax erit vobis & omnibus ambulantibus in voluntatibus suis. Non loquutus sum ad eos, & ipsi prophetauerunt. Fallor, si non competat hæc sententia in superintendentes, & episcopos qui [illegible] magistratu vel populo sine legitima authoritate ecclesiæ diuinitus accepta ministrant, & prædicant apud populos lutherana peste corruptos. Nam supra locutus fuerat Cyprianus de ijsdem, quòd se ab ecclesia separant, & ideo eos non posse habere Deum patrem qui ecclesiam non habent matrem: ac propterea qui ad populum vel magistratum, nostrum referunt sacerdotium & sacerdotum institutionem, Christianum sacerdotium abrogant, & in Christi ecclesiam ethnicum ac gentile introducunt: quale erat sacerdotum Pharaonis, de quibus in Genesi, & eorum quos instituit Hieroboam. De quo dicitur 3. Regum 12. quòd fecit sacerdotes de extremis populi qui non erant de filijs Leui, quos tamen solos elegerat Dominus in ministerium tabernaculi & altaris. Quum ergo adhuc in vmbra fuerint sacerdotes a laicis discriminati, nō possunt ijdem esse in ipsa re ac veritate, quando iam multò verius est sacerdotium, ideoque multò magis a laicis discretum: Imo vt patet ex facto Beati Pauli apostoli ac scripturis, Christi sacerdotium ne a plebis quidem pendet assensu, sed diuinitus cōfertur per eos quos Christus ecclesiæ suæ præfecit, ac potestatē dedit ordinandi, & ita consecrando alijs potestatem largiendi. Nō vos me elegistis, ait Christus, sed ego elegi vos & posui vos, Et Christus est, qui quosdam dedit in ecclesia Apostolos, alios pastores & doctores, vt dicitur ad Ephes. 5. Cuius exemplo Beatus Paulus ordinauit Titum & Timotheum, ac per ecclesias singulas presbyteros, nullo ecclesiarum expectato assensu. Confitemur tamen quòd non conueniat dare populo, non sine iusta ratione dissentienti, pastorem qui displicet & olim populi consensum requiri solere nouimus: quemadmodum dicunt patrum sententiæ, quos citat Gratianus distinct. 63. inter quos citat Leonem Papam in epistola ad Athanasium episcopum Thessalonicensem, quæ est 54. vbi ait, Si forte, quod nec reprehensibile, nec irreligiosum iudicamus, vota eligētium in duas se diuiserint partes, is metropolitani iudicio præferatur, qui maioribus iuuatur studijs & meritis: ita tamen vt nullus detur inuitis & non petentibus, ne plebs inuita episcopum non optatum contemnat aut odiat. De quo etiam beatus Cyprianus 3. epist. lib. 1. Et late in sua hierarchia Albertus Pighius. Imò & tota electio Romani pontificis eiusq; constitutio & sedis Apostolicæ ordinatio, aliquando fuit apud Imperatorem Romanum, vt eadem distinct. dicitur ex historia ecclesiast. in cap. Adrianus 2. Et hoc fieri potuit propterea quòd episcopus sine consecratione fiat Romanus pontifex ac Christi vicarius, accedente potestate generali administrandi & gubernandi ecclesiam ex Christi

*[Marginalia, left:]* [illegible] potestate consecrandi. — *Diaconus eucharistiam conficere nō potest.* — *Psal. 1.* — *Hierem. 23.*

*[Marginalia, right:]* *Deum non habent patrē qui ecclesiā non habent matrem.* — *Gene. 47.* — *Ioan. 15.* — *Populo inuito non conuenit aliquem pastorem præficere.* — *Lib. 3. ca. 13.*

Christi collatione, ad legitimam populi vel Imperatoris electionem. Quod autem fieri non posit, vt quique baptizati ex æquo sint sacerdotes, etiã si ipso officio nemini fungi liceret, nisi, vt dicunt, per cõsensum communitatis, ostendit Ioãnes Roffensis episcopus circa artic. 13. citatis ad hoc multorum patrũ sentẽtijs, vt Gregorij Nazianzeni, Cypriani & Tertulliani: docens hoc esse contra rerum naturam & cuiuslibet politiæ ordinem: sicut in corpore naturali fieri nõ potest, vt membrum idem potestatem habeat alia regendi, & similiter necessitatem obediendi. Inter hos autem citat antiquissimum illum Tertullianum de præscript. hæreticorum, deferi bentem hæreticorum ordinationes, quales nunc videmus, apud aduersarios nostros, Ordinationes, inquit, eorum temerariæ, leues, inconstantes: nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, vbi ipsum esse illic promereri est. Itaque alius hodie episcopus, cras alius: hodie diacon°, qui cras lector: hodie presbyter, cras laicus. Nã & apud eos laicis sacerdotalia munera iniungũtur. Nec istud mirandum est, quando non consecratione, sed sola electione ac commissione, sicut apud Ethnicos, ita & apud eos sacerdotes siue ecclesiastes, sacramentorumq; ministri constituuntur. Nam characterem siue potestatem indelebilem non agnoscunt. Quanquam autem frequẽter scribat B. August. claues Ecclesiæ datas esse à Christo, intelligit tamen ad vtilitatem totius corporis Ecclesiæ datas esse, sed in Petro: sicut homini visus datur ad totius hominis vtilitatem, sed duntaxat in capite. Nec apparentiam vllam habet ratiocinatio Martini in assertione 13. articuli, qua probat omnes Christianos ex æquo esse sacerdotes, qui à peccatis absoluere possunt, etiam si pueri sint siue mulieres. Qui baptizatus est, inquit, spiritũ Christi habet: vbi autem spiritus Christi, ibi omnis potestas & libertas: & vbicunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, vel consenserint, in medio sum eorum: ergo efficax erit absolutio. Ad quam respondetur ex Apostolo, quòd diuisiones sunt gratiarum. Vnus enim habet spiritum prophetiæ, alter linguarum: nec omnes Apostoli, nec pastores omnes vel doctores. Gratias suas spiritus diuidit prout vult, nec omnes confert singulis: sicut idem spiritus rationalis est in toto homine & in quolibet membro, qui tamẽ in vno operatur visum, in alio auditum, in alio autem olfactum, atque ita contemperauit Deus corpus, vt dicere non posit vnum membrum alteri, Opera tua non indigeo. Et Dominus pollicetur se fore in medio eorum, qui in suo nomine fuerint congregati, ita quod eorum petitioni annuet, non autem quodlibet officiũ ecclesiæ per eos dispenset. Nec tamen omnes in nomine eius cõueniunt, qui se in eius nomine conuenire dicunt aut putant: vt de hæreticorum conuenticulis, quibus Christus interesse non potest, docet B. Cyprianus tractatu superius citato.

*Quod omnes baptizati ex æquo sint sacerdotes, rerum naturæ repugnat.*

*Matth. 19. Obiectio non Martini Lutheri solutio*

*1. Corin. 12.*

*In hæreticorum conuenticulis non conuenitur in nomine Domini.*

Aduersarij à toto articulo dissentiunt, nullam enim in se examinando diligẽtiam requirunt, quam Lutherus etiam improbat. Et quia ipsi in vniuersum docent nõ esse necessariam enumerationem omnium peccatorum, sed sufficere quod illa confiteantur, in quibus consilio vel consolatione egent, vel sufficere, quòd in genere confiteantur se peccatores, & contra Deum peccasse: quemadmodum in Antididagmate docet Martinus Bucerus, & in lucis Theologicis Philippus, superuacanea esset diligentia examinis ad reuocandum omnia peccata in memoriam. Nullum etiam agnoscunt sacerdotium, præter laicum, quod in baptismate cõfertur. De quo supra ex B. Hieronymo aduersus Luciferianos: contemnunt autem illud, quod confertur secundum cæremonias & ritus, quos describit Concilium Florentinũ. Audiamus primum quid habeat confessio Augustana omnium protestantium nomine Maiestati Cæsareæ exhibita.

*De confessione, inquit, peccatorum docent nostri, quod absolutio priuata in ecclesiis retinenda sit, quanquam non sit necessaria delictorũ enumeratio. Est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud, Delicta quis intelligit.*

*Confessio August ana.*

Breuissima est hic confessio, sed pestilens & plena erroribus. Nam absolutionẽ istam priuatam quam in Ecclesijs retinẽdam dicit, & superius explicauit Annunciationem euangelij, qua scilicet vnicuique priuatim annunciatur, quod peccata ei sint remissa, ostẽdimus superius esse temerariam & mendacẽ, eò quod homo in ea pronunciat de occultis cordis alterius, de quibus soli Deo constare potest, & plerunque ne ipsi quidem homini in cuius corda latent: cum prauum & inscrutabile sit cor hominis. Improbatur hæc absolutio priuata secundum hunc sensum etiam ab hæreticis, puta Martino Bucero in commentar. 3. cap. Euangelij secundum Matth. & Ioanne Caluino, ac imprimis ab ecclesia Catholica. Nec sequaces habet hæc confessio nisi scholam Saxonicam, quæ in errores Martini Lutheri quasi iurauit: qui auctor est primus huius priuatæ absolutionis. Ideò hæc absolutio priuata in ecclesijs retinenda nõ est, sed tanquam pestilens, per quam simplicium corda miserè seducuntur per dulces benedictiones, eliminanda, & funditus extirpanda. Contra verò tanquam necessaria ad salutem retinenda & restituenda est delictorum enumeratio, non scrupulosa. de qua Philippus, sed eorum quæ memoriæ, vt diximus, occurrunt, iuxta Conciliorum & patrum ex Christi verbis definitionem. Et quod infirma sit probatio ex verbo Prophetæ, Delicta quis intelligit, paulò suprà diximus. Sed etsi impossibilis esset omnium peccatorum enumeratio, non tamen omnium mortalium, quæ memoriæ occurrunt post diligens examen,

*Responsio.*

*Hierem. 17. Bucerus & Caluinus pugnant cum Apologia.*

*Nõ est impossibilis cõfessio omnium peccatorum mortalium.*

Debitor enim etsi totũ soluere nequeat debitum, quantum potest tamen soluere obligatur. Philippus verò in Apologia & in locis Theologicis pronunciare & explicare audet quod dissimulat confessio. Ait enim circa articulum vndecimum de pœnit.

*Philippi obiectio.*

*Fingunt hanc enumerationem esse iuris diuini, & cum ipsam enumerationem exigant prætextu iuris diuini, interim de absolutione quæ verè est iuris diuini, frigidè loquuntur. Fingunt ipsum sacramentum ex opere operato conferre gratiam.*

*Responsio.*

Nihil hic fingimus, sed ex verbis Saluatoris, & patrum ecclesiasticorum ac Conciliorum definitionibus clarissimè ostendimus esse iuris diuini: tum quod sit materia sacramenti pœnitẽtiæ: tum quod causæ cognitio in qua sacerdotem pronunciare oportet, sine ea haberi non possit. Atq; ex Christi promissione peccata eis remitti, quibus ipsi remiserint, & gratiam conferri, clarissimis verbis testatur & promittit Dominus Saluator, *Ioan. 20.* Remitti autem peccata gratiamque conferri ex Christi promissione, est hæc fieri ex opere operato: quemadmodũ declarauimus circa articulum primum. Sacerdotes autem verè & propriè remittere peccata circa articulum 3. ostendimus: & docet reuerendissimus Episcopus Roffensis circa articulũ 13. Absolutionem nihilominus, quæ est forma sacramenti pœnitentię magnificè prædicamus, & diuina virtute esse efficacem, ac remittere peccata docemus, sicut baptismum. Saxonicam verò absolutionem, quam post magistrũ suum Lutherum Confessio & Apologia prædicant esse iuris diuini, nos tanquã præsumptuosam, mendacem, ac impiam, superius damnauimus, vtpotè scripturis sacris aduersantem. Quod idem etiam faciunt Martinus Bucerus & Ioannes Caluinus. Explicat autẽ se Philippus in locis Theologicis, apertè asserens, quòd nec paucorum quidem delictorum enumeratio necessaria est in confessione tanquam ex iure diuino. Necesse tamen esse in petitione absolutionis, cùm recitatio singulorum omittitur, significari in genere, quod fateamur nos reos esse, & subijciamus nos Deo, verè dolentes, quòd eum offenderimus. Videns autem se premi concordi scriptorum ecclesiasticorum sententia, interpretatur eos agere de pœnitentia publica, quæ grauiter sceleratis imponi solet, non de secreta confessione. Ait enim:

*Saxonica absolutio præsumptuosa, mendax, impia ac scripturis aduersaria.*

*Philippus.*

*Apud scriptores ecclesiasticos fit mentio confessionis, sed hi non loquuntur de hac enumeratione occultorũ delictorũ, sed de ritu publicæ pœnitẽtiæ. Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur sine certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant apud presbyteros, vt pro modo delictorũ præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi, de qua nos disputamus. Confessio illa fiebat, nõ quòd sine ea non posset fieri remissio peccatorum corã Deo: sed quia nõ poterant satisfactiones præscribi, nisi prius cognito genere delicti. Nã alia delicta habebant alios canones. Nolebant enim sancti patres recipere grauiter lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata pœnitentia eorum, quantum fieri poterat.*

*Responsio.*

Publicã pœnitentiam in ecclesia antiquitus fuisse agnoscimus, sed non illam solam, verum & priuatam: sicut & secretam confessionem. Nam patres quos citauimus, manifestè loquuntur de secreta confessione, etiam eorum, qui solo cordis cogitatu peccauerãt: sicut patet ex epistola Dionysij ad Demophylum monachum, & Origene circa psalm. 37. vbi distinguit inter peccatorem publicum siue famosum & occultum. Hi, inquit, qui peccauerunt, si quidem occultum intra se retinent peccatũ, intrinsecus vrgentur & propemodum suffocantur, donec seipsos accusent, ipsum euomant & confiteantur. Et statim de publica confessione subiungit, Si intellexerit, inquit, & præuiderit medic⁹ talẽ esse languorem tuum, qui in conuentu totius ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione & satis perito medici illius consilio procurandum est. Similiter loquitur hom. 8. in Leuiticum. Liber etiã de vera & falsa pœnit. Si peccatum inquit occultum est, sufficit referre in notitiam sacerdotis: quemadmodum in resuscitatione filiæ principis pauci interfuerunt. Quos autem extra inuenit, animaduertendum est quomodo suscitauit. Flebat turba post filium viduæ. Flebant Maria & Martha supplicantes pro fratre. In quo docemur publicè peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum. Ac paucis interpositis. Qui multos offendit peccando, placare multos oportet satisfaciẽdo: vt ecclesia prius offensa per culpam, in conuersione flectatur per misericordiam, orans pro ipso quem defunctum dolebat. Plerunq; tamen loquuntur scriptores veteres, quos multos suprà adduximus, de confessione priuata etiam peccati occulti: sicut citauimus Cyprianum de his, qui corde tantum peccauerant, qui hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitebantur: ac B. Hieronymum in comment. in Ecclesiasten. Ex historia quoq; tripartita, quòd erat antiquissima consuetudo, vt confessio peccatorum in loco publico fieret, sacerdoti tamen secretum seruanti: & D. Paulinum de B. Ambros. quod causas criminum quas confitebantur, Domino soli apud quem intercedebat, loquebatur: & Leonem Papam epistola 57. quòd sufficit pœnitenti confessio, quæ primum Deo offertur, deinde sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium peccator accedit. Hęc cũ Philippus non ignoret, non potest ea bona fide dissimulare, & scribere, quasi secreta confessio & pœnitentia patribus fuisset ignota, qui omnes suam sententiam fundauerunt in verbis Domini Ioan. 20. & Matth. 16. & 18. Certè intolerabilis & execrabilis est Philippi arrogantia, quòd in re tanti ponderis & momenti, à qua fidelium salus, & peccatorum pendet remissio,

*Agitur hic de priuata confessione.*

*Hic mentio fit publicæ confessionis.*

*Cap. 11.*

*Luc. 18.*
*Ioan. 11.*

missio, contra vocem & sententiam ecclesiæ (de qua Saluator ait, Si ecclesiam non audierit, sit tibi quasi ethnicus & publicanus) toti mundo suam temeritatem atque insipientiā prodere non vereatur, & asserere, quod enumeratio delictorum, quæ fit sacerdoti non est necessaria, ne paucorum quidē: quia nec præcipitur à Christo, nec est possibilis. Contemnit enim, quod præcipiatur ab Ecclesia, quæ eam nunquam præcipere tentasset, nisi vidisset & credidisset esse de ea præceptum sponsi sui Christi. Quòd si tu Philippe non vides, sunt alij te oculatiores, oculos habentes spiritu Christi illuminatos, qui præceptum hoc viderunt, per quos ecclesia spiritu sancto dirigēte ac illustrante, hoc etiam definiuit esse dogma catholicum. Tibi satis est, quando absolutio petenda est, quòd adeamus ministros, & ostendamus nos agnoscere iram Dei aduersus nostra peccata, & ab eis petere vt vocem Euangelij nobis impartiāt, non sufficiebat hoc Ioanni Baptistæ, etiam ante huius sacramenti institutionem, qui baptizabat confitentes peccata sua. similiter in Act. legitur, quòd multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos, Quæ longè alia sunt, quam agnoscere iram Dei aduersus nostra peccata, nosq; esse peccatores. Suprà quoq; docuimus patres concorditer aliam tradidisse confessionem. Sed audiamus quid pro hac generali & confusa confessione in Catechismo adducas in probationem. Lucæ 17. describitur, ais, quid gellari debeamus, cum inquit Saluator, Si cōuersus fueris ad te dicēs, pœnitet me, dimitte illi: cum hic Saluator loquatur de peccante in nos: cui tamen licet pœnitenti non dimittimus, nisi in specie agnoscat, in quibus offendit ac læsit. Dicimus autem longè aliam esse cōfessionem, nempè iudicialem, quæ fit sacerdoti, ab ea, quæ fit fratri in quem peccauimus. Et si possibilis non est delictorum enumeratio, quare nō suades eam fieri quam facilè peragere possumus? Oeconomus enim qui non integram dati & accepti rationem Domino facere potest, obligatur tamen eam facere quam potest. Quomodo insuper dicere audes, & quasi oraculum pronunciare, Absolutio est executio alieni beneficij, non est iudicium, contra verba Saluatoris, & consentientem scriptorum Ecclesiasticorum interpretationem atque Conciliorum definitiones. Verè hic locū habet querimonia quā Dominus facit Hierem. 5. Stupor & mirabilia facta sunt in terra. Prophetę prophetabāt mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in nouissimis eius? Et Esaiæ 30. Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces: filij nolentes audire legem Dei: qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia: videte nobis errores: auferte a me viam: declinate a me semitam: cesset a facie nostra sanctus Israel. Et, Popule meus, qui te beatum dicūt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.

*Matth. 18.*

*Act. 19.*

*Obiectionis solutio.*

*Confitens debet præstare inuestigandis peccatis quod potest.*

*Esai. 3.*

Ioannes Caluinus syncerè, quod & veterū libri palam conuincunt, confitetur vetustissimum esse vsum confessionis secretæ, qualis nunc est in ecclesia, sed dicit liberum fuisse, non præceptum. Confitetur etiam & probat necessarium esse & semper fuisse, quod omnia peccata nostra Deo confiteamur, totum cor coram eo effundendo: auricularem autem confessionem apud sacerdotem vt pestilentem & ecclesiæ noxiam damnat. Ipsius verba recitabimus, vt inquiramus quantum habeant ponderis eius rationes, & an iustam contineant caussam tam seueri iudicij, quo totius ecclesiæ damnat sententiam.

*Pontif. 118. Platina author est in vita Zepherini*

Ait enim.

*Miror qua fronte ausint contendere confessionē, de qua loquuntur, esse iuris diuini: cuius equidem vetustissimum esse vsum fatemur, sed quē facilè euincere possumus olim fuisse liberum. Certè de ea nullam statā fuisse legem aut constitutionem ante Innocentij tertij tempora, eorum quoq; annales narrant, & luculenta testimonia extant, tū in historijs, tū apud antiquos alios scriptores, quæ doceant hanc fuisse politicā disciplinā ab episcopis institutā, non legem à Christo aut Apostolis positam.*

*Caluini obiectio.*

Confessionem esse iuris diuini, sicut & sacramentum pœnitentiæ multis modis supra ostendimus, cuius & magnum est testimonium quod vetustissimus, vt etiam ipse Caluinus fatetur, sit eius vsus, ab Apostolorum etiam temporibus. Fuisse autem vsum confessionis olim liberum nunquam euincere poterit: ostendimus enim superius, quod eadē est necessitas baptismi & sacramēti pœnitētiæ, & quod quæ baptismatis eadem est reconciliationis caussa. Nam B. Leo in epistola 69. Multiplex inquit, misericordia Dei, ita lapsibus subuenit humanis, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, vt qui regenerationis dona violassent proprio se iudicio cōdemnantes ad remissionē criminum peruenirent, sic bonitatis diuinæ præsidijs ordinatis, vt indulgentia Dei sine supplicatione sacerdotum nequeat obtineri. De quo plurimas sanctorum superius sententias citauimus, cum sententia Petri præcedere debeat sententiam cœli. Nec solum diuinum fuit præceptum ante Innocētij tertij tempora, verum etiam stata constitutio, cuius meminit Platina in vita Zepherini Pōtificis, ad quem se refert Caluinus. Ait enim de Zepherino, quod instituit vt omnes Christiani annos pubertatis attingentes, singulis annis solenni die Paschæ publicè communicarent. Quod quidem institutum dicit Innocentium tertium, deinceps non ad communionem tantum, sed etiam ad peccatorum confessionem traduxisse. Nunquam enim ad sacram cōmunionem accedere licuit, nisi facta prius sacerdotum ministerio reconciliatione. Et ideò in præcepto communionis veteres canones complectebantur etiam cō-

*Responsio.*

*Augustin. de adul. coniug. lib. 2. ca. vltim.*

*Innocent 3. institutū de communione traduxit etiam ad cōfessionem.*

fessionem. Et e diuerso in concessione pœnitentiæ conceditur sacra Eucharistia, vt dicit canon Innocentij tertij in cap. Quod in te. de pœn. & remis. Vt enim testatur Eusebius Cæsariensis, Eusebius Papa non permisit Philippum Imperatorem communicare mysterijs, nisi prius confiteretur. Et in epistola 69. Leo Papa ad Theodorum episcopum Foroiuliensem, Mediator inquit Dei & hominum homo Christus Iesus hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, & vt confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et Richardus de S. Victore lib. de potestate ligandi, dicit iudicium sibi manducare & bibere, qui ante sacerdotis absolutionem ad communionem corporis & sanguinis accedit. Et ideò Innocentius tertius nihil noui mandauit, sed hoc ipsum expresse de confessione, quod Zepherinus implicite & in præcepto communicandi mandauerat. Eutychianus etiam & Fabianus pontifices insinuant suis temporibus fuisse constitutionem de confitendo. Eutychianus enim synodo Nicena antiquior excommunicandos censet, qui timore pœnitentiæ longæ nó veniunt ad confessionem. Ait enim, vt citat Gratianus 22. q. 1. cap. Prædicandum, Si quis perpetrato periurio aut quolibet criminali peccato timens pœnitentiam longam, ad cófessionem venire noluerit, ab ecclesia repellendus est, siue à communione & consortio fidelium, vt nullus cum eo comedat neque bibat, neque in domo sua eum recipiat. Et Fabianus Martyr Cornelij prædecessor in epistola 2. ad episcopos Orientis, Illi inquit, qui peccata perpetrant, de quibus Apostolus ait, Quoniam qui talia agunt regnú Dei non consequentur, valdè cauendi sunt, & ad emédationem, si voluntarie venire noluerint, sunt compellendi. B. Augustinus quoque ostendit, quòd lapsi in aliquod crimen excommunicantur, aut ad pœnitentiam agendam rediguntur. Si enim negligens salutem corporis cogendus est vt medicum adeat, & morbum aperiat, sumatq; medicinam: quantò magis animarum pastores pœnali constitutione eos, quorum curam susceperunt, de ijsdem rationem apud tribunal Christi reddituri, compellere possunt & debent, vt medico constituto ad sanandas animas, sua aperiant vulnera, & sese sanari permittant? Porrò quando Zepherinus Papa legem constituit, vt omnes fideles in Paschate communicarét, & Fabianus, vt saltem ter in anno: eadem imò maiori ratione expressè statuere poterant, vt eodem tempore omnium peccatorú fieret confessio, sine qua indignè, qui lapsus est sacram suscipit eucharistiam: cum sacramentum pœnitentiæ sit ad salutem necessarium. constitutio autem Innocentij, quod semel in anno fiat confessio, determinatio solum est diuini præcepti, ne à fidelibus negligatur. Nec poterat esse confessio ista libera, quando politica fuit disciplina, ab episcopis (vt dicit Caluinus) de confitendo instituta. Et reuera statam fuisse legem ac constitutionem ante tempora B. Cypriani & Nouati de confitendo, & arctiorem quam statuta est in Concilio Lateranensi, in cap. Omnis vtriusque sexus, statim ostendemus, quando & Nectarij historiam & facta tractabimus. Nam nulla hic pœna transgressori imponitur, nec in Paschate, sed semel duntaxat in anno omnia peccata confiteri mandatur. Et quia statu rerum humanarum exigente nouas necesse est fieri leges, sicut & veteres abrogari, nihil mirandum, quòd frigescente fidelium charitate, Concilium Lateranense nonum constituerit canonem, de confitendo semel saltem in anno omnia peccata mortalia, quem tãquam salutaré tota recepit ecclesia, Occidentalis pariter & Orientalis ac Septentrionalis. Celeberrimum siquidem ac frequétissimum fuisse istud concilium omnes concorditer tradunt historici. Interfuerunt enim duo Patriarchæ ex Oriente, Constantinopolitanus & Hierosolymitanus, & duo alij per suos apocrypharios. Adfuerunt quoque primates & archiepiscopi septuaginta: episcopi quadringenti duodecim: plurimi alij Abbates & prælati: oratores præterea quos ambassiatores vocant Imperatorum Rom. & Constantinopolitani. Deniq; interfuerunt prælati, in sessionibus maioribus plures quá mille ducenti, & in plenaria sessione ex prælatis, magistris, doctoribus, & clero ac oratoribus vltra quatuor millia. Atq; adeò catholica & plena fuit hæc synodus, vt forte ante illam nulla adeò plena reperiatur. Ná ex toto orbe Oriente, Occidéte, & Septentrione, interfuerunt Græci, Latini, & Barbari: qui omnes concorditer receperunt constitutioné de semel in anno confitendo, atq; in Paschate saltem cómunicando. Nec à fidelibus vllo modo dubitari potest, quin à spiritu Christi profectú sit, quod in tanta fidelium congregatione est sancitú, dicente Domino, Si duo ex vobis cósenserint super terrá de omni re quacunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cęlis est. Vbi enim sunt duo vel tres cógregati in nomine meo, ibi sum in medio eorú. Quanto magis tot millibus congregatis ex orbe terrarum in nomine Iesu Deus eos audiuit, & Christus fuit in medio eorum? Qui huic Concilio aduersatur hostis est ecclesiæ, eamq; audire recusat, & iuxta Saluatoris sententiam habendus est tanquá ethnicus & publicanus. Ad hoc enim Christus dedit pastores in ecclesia, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominú, in astutia ad circumuentionem erroris.

*Lib. 6. c. 25.*

*Innocentius 3 & Zepherinus idem mandauerunt.*

*Homi. de pœnitentia.*

*Pastores subditos suos negligentiores pœnali cóstitutione ad pœnitentiam compellere possunt.*

*De consecratione dist. 2. cap. Et si non frequentius.*

*Concilium Lateranens. statuit semel saltem in anno confitendum esse.*

*Nauclerus in Chron. describit Concil. Latera.*

*Matth. 18.*

*Ephes. 4.*

*Vnum duntaxat è multis proferã, quod non obscurum eius rei documentú erit. Refert Zozomenus fuisse hanc episcoporũ constitutioné diligenter obseruatã in ecclesijs occidentalib. præsertim verò Romæ (quo significat non fuisse vniuersale omniũ ecclesiarum institutũ) vnum etiam è presbyteris*

*Caluinus.*

*Tripart. hist. lib. 9. cap. 35.*

peculia

*peculiariter destinatum fuisse dicit, qui huic muneri praeesset, (quo abundè confutat, quod isti de clavibus vniuerso sacerdotali ordini promiscuè datis mentiuntur: siquidem non omnium sacerdotum communis erat functio, sed singulares vnius partes, qui ad id electus ab Episcopo fuerat.) Subijcit deinde, eum quoque morem Constantinopoli fuisse, donec matrona quadam confitentem simulans, ea specie, consuetudinem quam habebat cum diacono, praetexuisse deprehensa est. Ob id factum Nectarium vir sanctitate & eruditione clarus, illius Ecclesiae Episcopus, confitendi ritum abrogauit. Hic hic aures asini isti arrigant, si lex Dei erat auricularis confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere ac conuellere? Nectarium sanctum Dei hominem omnibus veterum suffragijs probatum, hæreseos ac schismatis accusabunt? Sed eodem calculo condemnabunt Ecclesiam Constantinopolitanam, in qua confitendi morem non ad tempus modò dissimulatum fuisse, sed ad suam vsque memoriam absoluisse affirmat Zozomenus. Imò non Constantinopolitanam, sed Orientales omnes ecclesias defectionis reas agent, quæ inuiolabilem (si verum dicunt) legem, & Christianis omnibus mandatam neglexerunt.*

*Responsio.*

De Zozomeni historia scribit beatus Gregorius ad Elogium & Anastasium episcopos, epistola 195. lib. 6. epistolarum, quod sedes Apostolica eam, quoniam multa mentitur, suscipere recusat. Quapropter magni momenti esse non possunt, quæ ea ex hic allegantur. Suscipiatur tamen in narratione de hoc facto Nectarij, & sublatione presbyteri pœnitentialis, modò tamen illustretur & suppleatur per ea, quæ de eodem Nectario scribit Socrates. Ex eo enim adiuncto certius cognoscemus quid ille sustulerit, quam ea historia tripartita, quæ fragméta solùm habet Zozomeni & Socratis, quam tamen solá nec bona fide citat Caluinus, & sua interpretatione corrumpit: quamuis nec ex ea concludi possit cõfessionem non esse iuris diuini. Refert quidem Zozomenus, & ex eo historia tripartita, episcoporum constitutione vnum è presbyteris peculiariter destinatum fuisse, ad quem accedentes hi, qui deliquerant delicta propria faterentur: presbyterum, inquã, bonæ conuersationis seruantemq; secretum ac sapientem, qui secundum vniuscuiusque culpam indicebat & multam, & hoc vsq; ad sua tempora diligenter in occidétalibus obseruatum fuisse ecclesijs, & maximè apud Romam. Ac Constantinopoli fuisse seruatum, donec facinus à diacono admissum est in matronam quandam: Ob quod Nectarius illius Ecclesiæ episcopus pœnitentialem presbyterum, hoc est pœnitentibus præfectum amouit, Sic habet Zozomenus, & historia tripartita. Ioannes verò Caluinus huiusmodi presbyteri secundum constitutionem Episcoporum ordinati remotionem intelligit & interpretatur abrogationem ritus: ac moris confitendi & auricularis cõfessionis.

*Sedes Apostolica non suscepit historiam Zozomeni tanquã veram.*
*Lib. 5 c. 19*

*Caluinus malè remotionẽ presbyteri pœnitentialis interpretatur auricularis confessionis abrogationem.*

Si lex, inquit, Dei erat auricularis confessio, qui auderet Nectarius eam refigere ac cõuellere, vir sanctitate & eruditione clarus? Certe si consuluisset historiam Socratis li. 5. ca. 19. & contulisset cum Zozomeno, intellexisset vtiq; diuersa atq; alia esse abrogare presbyterũ pœnitentialẽ & confessionẽ auricularẽ. Ait enim Socrates. Visum est eodem tẽpore Theodosij, scilicet senioris & Siricij papæ quo Nectarius erat episcopus Constantinopolitanus, presbyteros qui pœnitentibus in ecclesijs deputati fuerant, tollere, idq; ob huiusmodi causam. Ex quo tempore Nouatiani ab ecclesia separati fuerunt ac recesserũt, eò quod cũ illis, qui in persecutione Decij prolapsi fuerant, communicare nollent: episcopi addiderunt ecclesiarum canoni, vtiq; veteri & in omnibus ecclesijs iam obtinenti, presbyterum certum quendam pœnitentibus constitutum, vt qui post baptismũ relapsi essent, peccatum suum coram illo cõfiterentur. Canon hic etiamnum in alijs hæresibus durat. Soli Homousiani & illis in fide consentientes Nouatiani presbyterum pœnitentiæ reiecerunt. Nouatiani quidem ne in initio quidem hanc adiectionem receperunt: qui verò ecclesijs iam præsunt, quod diu seruauerunt, sub Nectario episcopo mutarunt, occasione sceleris in nobilem matronam à diacono perpetrati. Non igitur confessionem, cuius antiquissimus est in ecclesia vsus, abrogauit Nectarius, nec abrogare potuit: sed additionem solam, quam propter Nouatum eiusque hæresim episcopi adiecerant priori & antiquo ecclesiarum canoni, siue regulæ de confitendis peccatis sacerdoti. Habebat autem hæc adiectio, quod vnus certus quidam presbyter pœnitentibus deputaretur, apud quem omnes, qui post baptismum prolapsi essent, peccata sua confiterentur: vt dicit Socrates, & similiter Zozomenus, quod sacerdotibus placuit instituí presbyterum aliquem, ad quem, qui deliquerant accedentes, quæ gessissent confiterentur. Prius enim liberum erat ex pluribus presbyteris per episcopum deputatis vnum aliquem eligere: quod clarè testatur historia Serapionis senis apud Eusebium libro 6. cap. 44. Continebat etiam hæc episcoporum adiectio, vt habet Zozomenus, quòd ad episcopum referret hic pœnitentiarius peccata audita, maximè enormia, quamuis secreta: & per eum publicè recitarentur in Ecclesia. Ait enim, Propterea ab initio visum est episcopis peccata annunciare siue promulgare, quasi in theatro teste multitudine Ecclesiæ. Quo loco valdè lectorem impediunt, vt dicit nostræ scholæ Louaniensis in sacris & in linguis plurimum exercitatus magister noster Ioannes Hasselanus in responsione, quá in Concilio Tridentino ad patres habuit de hac historia Nectarij, quam aliquando in publicum venire curabimus. Valde, inquit, impediunt lectorem tripartita Historia & Musculus, dum verbum Actiuum vertunt in Passiuum, quasi sensus sit, Visum est Episcopis,

*Nectarius non sustulit confessionẽ, sed additionem de vno certo aliquo presbytero pœnitentibus præficiendo.*

*Additio ab episcopis antiquo ecclesiæ canoni adiecta.*

piscopis, vt peccata pandantur non per recitantem episcopum, sed per publicè confitentem peccatorem: cùm tamen de confessione publicè facienda nullum prorsus extet exemplum. De recitatione verò publica exemplũ extat apud Aug. homil. 50. & apud Origenẽ homil. 1. in psal. 3. Tantum de Theodosio Cæsare legimus publicè in ecclesia peccatum esse confessum: sed tunc cum ipsi ecclesiam Mediolani ingressuro, occurrit Ambrosius, & coram eadem ecclesia publicè exprobrat sæuitiam quam exercuerat Thessalonicæ. De quo Zozomenus lib. 7. cap. 24. Quòd autem Leonem quidam citant in epistola, quæ est ad episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutos, quasi in ea sit mentio confessionis publicę quasi ex more, vehemẽter in eo falluntur. Agit enim in ea epist. quę est 57. sanctus Leo non de more vllo ecclesiæ aut exemplo, sed de abusu tantum, qui cõtra ecclesiæ morem irrepserat in pusilla tantum Italiæ regiuncula. Neque generaliter illic irrepserat, sed apud quosdam tantum: vt vehementer mirandum sit viros doctos hanc epistolam citare ad docendum vsum veteris ecclesiæ. Vtcunque tamen hoc sese habeat, siue per episcopos, siue per presbyteros pœnitentiales, siue per ipsos pœnitentes publicè coram tota ecclesia peccata occulta recitata fuerint: hoc erat additamentum, siue appẽdix, quam episcopi propter Nouatum adiecerant veteri canoni & regulæ ecclesiarum, quæ apud omnes iam obtinuerat à temporibus Apostolorum. Huius additamenti obseruatione natum est scandalum populi & accepta occasio sæuiendi in sacerdotes. Hoc enim facinus populus cognouit ex recitatione facta iuxta illud episcoporum additamentũ, propter quod Visum fuit Nectario, quod ipsum abrogare conueniret. Nam vt narrat Zozomenus, tunc temporis consuetudo illa siue hoc additamentum ob vetustatem atq; adiũctam grauitatem ac seueritatem indiligenter obseruatum, paulatim dilabi cœperat. Nihil igitur commune habet arrogatio huius additamenti cum abrogatione confessionis: de qua erat antiquus ab ecclesijs canon receptus, vt fieret apud sacerdotem de omnibus peccatis. Quare vanissima est insultatio Ioannis Caluini, ex historiæ verę ignorantia arrogantissimè exclamãtis. Hic hic asini isti aures arrigant. Vniuersos patres, quos citauimus, imò & totam Ecclesiam in patribus Concilium loquentem impudentissimè asinos vocans. Si lex Dei, inquit, erat auricularis confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere & conuellere? Docuimus confessionem peccatorum esse legem Dei, sed illam non abrogauit Nectarius. Et si etiam illã tollere tentasset, non solum alij episcopi & ecclesiæ eum secutæ non fuissent, sed in faciem restitissent & damnassent, non minus quam Nouatum. Ablata enim confessione, adimitur vsus potestatis clauium in remittendo & retinendo peccata. Nam cum iudicialem esse huiusmodi potestatem ostenderimus, sine

*Solus Theodosius Cæsar publicè in ecclesia confessus est peccata sua.*

*Abrogatio additamenti nihil habet cõmune cum abrogatione confessionis.*

*Cõfessio sublata tollit simul vsum potestatis clauium.*

causæ cognitione exerceri nõ potest. Et ideò nõ minus ecclesiæ perniciosum eius factum fuisset, quam dogma Nouati. Et quamuis sanctus Dei homo fuisset Nectarius, sanctitate & eruditione clarus, omnium veterum suffragijs probatus, comparari tamen nõ potest in sanctitate aut eruditione cum sanctis episcopis Ambrosio, Augustino, Leone, Cypriano, & alijs scriptoribus ecclesiasticis, qui docent ex iure diuino esse sacramentum pœnitentiæ, quod administrari nequit sine peccatorum confessione: atq; ideò nulla authoritate abrogari posse. Contra quorum sententiam nihil mouere deberet Nectarij auctoritas, in eò, quòd quorundam suasione ex leni causa (videlicet quòd nobilis matrona in tẽplo vacans orationibus & ieiunijs ex sacerdotis impositione, cum diacono sollicitato concubuisset) confessionẽ sustulisset. Nihil enim culpæ erat apud sacerdotes, in quos populus ob hoc factum ei innotescens sæuiebat. Prætereà inexcusabile erat, si hac de causa populum libertati suæ & suæ conscientiæ reliquerit, quoad confessionem & communionem, quodq; suæ conscientiæ iudicio sacris mysterijs participarent: quod nec Ioan. Caluinus, nec Philippus nunc suadere audent, sed docent, quod nõ nisi suo more exploratis sacræ eucharistiæ cõmunionem accipiant. Quod autem Nectarius clarus fuerit scripturarum eruditione, illius temporis historiæ nõ testantur: quin potius Ruffinus li. 11. eccles. histor. scribit eum in rebus ecclesiasticis nihil vel parum fuisse institutũ, quodque ex prætore Vrbano catechumenus & nuper baptisma consecutus, sacerdotium susceperit apud Constantinopolim. Sed quia vir prudens erat, atq; aliorum cõsilio vtebatur, nec confessionem sustulit, nec vniuscuiusq; reliquit conscientiæ, quando sacra susciperet mysteria: sed duntaxat abstulit appendicem veteris canonis ecclesiarum. Pro pleniore autem intellectu eorum, quæ diximus, cõuenit exponere quid ante Nouatum circa pœnitentes ecclesia agere consueuerat: quid reliquerit & damnauerit Nouatus, propter quę iudicatus sit hæreticus, & separatus ab ecclesia: quid propter ipsum statuerint Episcopi: nam hinc clarè intelligemus quid sustulerit Nectarius, hoc ipsum nimirũ, quod propter Nouatum fuerat statutum, vt testãtur Socrates & Zozomenus, nihil autem eorum, quæ secundum antiquum ecclesiarum morẽ obseruabantur. Tollebat autem Nouatus pœnitentiam, qua ad id vsque tempus ecclesia mederi solita fuerat his, qui post baptismum peccassent peccato ad mortem. Sic enim scripturarum imitatione Nouatiani tũc loquebantur: sicut ex lib. 4. Socratis patet ca. 28. & Zozomeni lib. 1. cap. 22. Hac enim periphrasi notauit Chrysost. propriè Nouatianos, cum ait in cap. 10. ad Hebræos. Hic iterum insurgunt aduersum nos, qui tollunt pœnitentiam. Similiter beatus Basilius in sermone de pœniten. Superbiam, inquit, illorum, qui pœnitentiam tollunt non ferens, &c. Neq; verò hæ-

*Caluinus & Melanchthon docent nõ nisi exploratos cõmunionẽ accedere debere.*

*Cap. 28.*

*Peccare peccato ad mortẽ fuit olim Nouatianorum phrasis.*

*Nouatus habitus est hæreticus, quia sustulit pœnitentiam qua parte est institutum diuinum.*

rò hæreticus habitus est Nouatus, quia pœnitentiam tolleret, qua parte per priscos pœnitentiales canones politicum quiddam habebat ab humana cōstitutione natum: sed quia eam tollebat qua parte diuinum est institutum, & aut scripturis expressum, aut Apostolica traditione de manu in manum acceptū. Quare obseruandum est quidnam pœnitentia hac parte complecti credita sit ante Nouati hæresim. De animi dolore siue contritione nullum est hic dubium, sicut neq; de proposito relinquendi vitam veterem. Dubium inquam de duabus his rebus nullum est, quin eas complecti tunc credita sit pœnitentia. Nec has sustulit Nouatus, imò referente Socrate lib.4.ca.28. docebat relapsos ad Eucharistiam quidem admittendos non esse, exhortandos tamen ad pœnitentiam, animi nimirum dolorem & propositum, de quo dictum est. Deinde complectebatur tunc pœnitentia exomologesin, sicut discimus apud Euseb. li.6.ca.44. in historia quæ est de Serapione, cui addidit Dionysius Episc. Alexandrinus hanc sententiam: Vides ne, inquit, φ senex hic tam diu in vita conseruatus sit, & permanserit, donec absolueretur, vt vel deleto iam peccato propter bona quæ fecerat confiteri posset. Cuius confessione luculenta etiam sunt testimonia & apud Dionysium ad Demophilum, & apud Origenem & Cypri. qui vixit ante & post natam hęresim Nouati. Quare cum Cypri. Chrysost. Basilius, & alij scribunt per Nouatianos tolli pęnitentiam, id non de vniuersa pœnitentia accipi potest. Nequis verò putet confessionem & absolutionem Serapionis politicā duntaxat rem fuisse, qualis est apud Cypri. lib.3. epist.28. cū in defectu presbyteri confiteri nos vult diacono, & per eum nos reconciliari: ne quis, inquā, hoc putet, aduertat Dionysium studio certo ista narrare ꝓpter Nouatianos, quorū hęresis paulò post defunctū Serapionē extiterat. At Nouatiani de politica absolutione cū catholicis nō pugnabant, an scilicet relapsis concedi deberet, sed de instituta diuinitus absolutione, & qua lapsis sic contingeret remissio peccatorum corā Deo, vt idonei essent ad sumptionē Eucharistię. Itaq; Nouatianos ca.10. ad Hebr. ita loquētes inducit Chrysost. Nō est tutū, inquiunt, mysteria præbere ijs qui peccauerūt, quia non est altera remissio. Quod Nouatianorum dictum perinde valet ac si dixissent: Baptizatis quidem eucharistiā tuto prębemus, quia contingit ipsis per baptismum peccatorum remissio: At relapsis non est tutum præbere, quia non habet ecclesia sacramentum alterum per quod ipsis cōtingat remissio altera baptismali similis. Semelq; hoc meminisse oportet Nouatianismi cardinem in hoc versari, an Christus ecclesiæ suæ reliquerit sacramentum aliquod ad reconciliandum relapsos, siue hoc vocari debeat antiquo more Pœnitentia, siue recentiori, Sacramentum pœnitentiæ: sicut baptismum dedit ad regenerandum necdum renatos. Quod quia negabat Nouatus,

*Nouatiani tantum pugnabant cum catholicis de absolutione diuinitus instituta.*

habitus est hæreticus. Aduersatur enim hoc & scripturis quæ de illo sacramento loquūtur, & traditioni Apostolicæ, quæ tunc in ecclesia de eodem sacramento nota erat, ac vsu ipso catholico & perpetuo Christianorum omnium animis irradicata. Neque minus sane hodie peccant quicunque negāt vllum esse in ecclesia pœnitentiæ sacramentum à Christo institutum ad reconciliationem eorum, qui nunc mortaliter peccant. Nam quin fide, quin precibus, quin eleemosinis & alijs huiusmodi exercitijs reconciliationem impetrare relapsi possint, ne Nouatus quidem in dubium vocauit. Et facultatem absoluendi Nouatum sustulisse clarissimè ostendit responsio Acesion Nouatianorum episcopi. Hic enim interrogatus ab Imperatore quid in causa esset cur se à communione separaret, respondit, vt scribit Zozomenus libro 1. cap.22. causam esse dissidium quod inter Nouatum & Cornelium sub Decio acciderat, quodque communicatione mysteriorum indigni sint, qui se post baptismum peccati quod sacrę scripturæ ad mortem vocant, reos faciunt. Esse enim soli Deo, non sacerdotibus, potestatē huiusmodi peccatum remittendi. Vetus igitur ecclesiarum canon hoc habebat, vt relapsis subueniretur per pœnitentiam & remissionem alteram, baptismali non quidem parem, sed tamen similem: cuius dispensatio penes eos esset, quibus data est potestas peccata in terris remittendi: & ex his cùm multi numero essent, liberum erat per eundem canonem eligere quem pro suo quisque iudicio affectu & conscientia vellet. Huic igitur canoni additus est pœnitentialis presbyter: hoc est, episcopali constitutione factum est, vt esset iam modus quidam certus & nouus huius pœnitentiæ, sicut in titulo vocat Zozomenus, operosus & confitentibus grauis. Reuera enim graue est alligari certo presbytero, libertate sublata confitendi cui velis: graue etiam est vt peccata quæ vni presbytero in aurem confessus sis, ea deferantur ad episcopū, & ab episcopo recitentur apud populum. Causam verò quæ mouit episcopos propter hæresim Nouati ad hanc adiectionem Zozomenus hanc fuisse scribit. Faciebat Nouati hæresis vt Christiani ad confessionem minùs quàm antea afficerentur. Quis enim confiteri libenter velit, si nō speret absolutionem? aut vt speres eam, dubites tamen an valeat? Fit autem ferè, vt existentibus hæresibus segniores fiant etiam catholici, ad ea obseruanda quę vident in dubium vocari. Hic igitur cum aduigilandū putarent episcopi rationem inierunt, vt adempta eis veteri libertate adeundi presbyterum quemlibet, vnum certum presbyterum accederent. (Sub illa enim libertate quasi sub latebra tegere sese poterāt segniores, vt nō cōfiterentur) & populo innotesceret nulla tam enormia peccata esse, quæ relapsis non remitterentur, si pœnitentiæ ministris sese docendos, monendos, arguendos, corrigendos,

*Nouatus facultatē absoluēdi sustulit. Exprimitur origo defectionis ab ecclesia Nouati et eius sequacium.*

*Causa hic ponitur, quare episcopi adiecerint additamentū veteri canoni ecclesiæ,*

& ab soluendos præbuissent. ac confugissent ad diuinitus ordinata remedia: peterent etiam preces publicas ecclesiæ. Siquidem ad hæc omnia spectabat illa peccatorum per episcopum recitatio. Vtrumque istorum, quę reuera grauia erant, & operosa confitentibus, sustulit in ecclesia Cōstantinopolitana Nectarius, quem multi alij episcopi sunt secuti: quemadmodum testantur Zozomenus & Socrates, & pristinæ libertati, quæ erat ante Nouatum confitentes restituit. Certissimum huius rei argumentum est, quòd scilicet nihil aliud sustulerit, quia esto quòd ipse fuerit in scripturis parum exercitatus, vt ex ipsis intelligere nō poterit remissioné alterá, & potestatem de qua sæpe dictum est: quid reliquæ ecclesiæ quæ idem fecisse memorantur? An æquè inexercitatæ & rudes scripturarum, & omnino rei Christianæ omnes fuisse putandæ sunt? Aliæ in toto orbe eruditiores ecclesiæ nònne grauissimè monuissent Nectarium de re ad salutem tam necessaria, & tanta per eum attentata nouitate? Quis autem vel leuiter reprehensum docere potest? cùm tot habeamus illorum temporum scriptores egregios? Nec postea ad hæc vsque nostra tempora ab vllo notatus legitur siue latino, siue græco, siue scholastico, siue generis alterius scriptore. Et quod maximè mouere debet, Socrates cum reprehendit Eudemonem, non tales scripturas vrget, Quorum remiseritis, &c. non etiam morem vrget ecclesijs irradicatum, videlicet, vt ad Eucharistiam Christiani non accedant nisi confessi & absoluti. Sed quid vrget? Dedisti, inquit, occasionem, vt Christiani inter nos inuicem non amplius arguamus peccata, hoc est, improbemus & detestemur, ita vt facere soliti sumus, quoties in ecclesia recitari peccata audiuimus. Hunc sensum requirit & vocula ἀλλήλων. hoc est, alij aliorum: & similiter locus quem allegat ex Paulo.

*In sublatione additamenti multi episcopi sunt Nectariū secuti*

*Nectarius de sublatione additamēti nusquā legitur reprehensus.*

*Hanc autem abrogationem tot locis euidenter Chrysostomus testatur, Constantinopolitana & ipse ecclesia præsul, vt mirum sit istos audere contra mutire. Peccata, inquit, tua dicito, vt deleas illa. Si cōfunderis alicui dicere quæ peccasti, dicito quotidie ea in anima tua. Non dico vt confitearis conseruo tuo, qui exprobret: dicito Deo, qui curat ea. Peccata tua super stratum confitere, vt ibi sua mala quotidie cōsciētia tua recognoscat. Itē, Nunc aūt neque necessarium est præsentibus testibus confiteri, cogitatione tua fiat delictorum exquisitio: sine teste sit hoc iudicium, solus Deus te confitentem videat. Item, Non te in seruorum tuorum theatrum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Repete coram Deo conscientiam tuam, & explica. Ostende Domino præstantissimo medico tua vulnera, & pete ab eo medicamentum: ostende ei qui nihil opprobret, sed humanissimè curet. Item, Caue homini dixeris, ne tibi opprobret neque enim conseruo est confitendum, qui in publicum proferat, sed Domino, qui tui curam gerit, qui & humanus est & medic⁹, ostendes vulnera. Postea dominum ita loquentem inducit. Non cogo te in mediū prodire theatrum, ac multos adhibere testes, mihi soli dic peccatum tuum priuatim, vt sanem vlcus. Dicemus ne Chrysostomū eò progredi temeritatis cùm hac & similia scribit, vt conscientias hominum liberet his vinculis, quibus diuina lege constringuntur? Minimè verò, Sed quod Dei verbo intelligit nequaquam esse præscriptum, exigere seu necessarium non audet.*

*Caluinus. Homil. 2. in Psal. 50. Sermone de pænitentia et confess.*

*Homil. 4. de Lazaro.*

Verè hanc quam diximus abrogationem appendicis adiectæ per episcopos ob Nouati hæresim, non autem confessionis, apud sacerdotem Christi ministrum, & vicarium faciendæ, multis in locis euidenter testatur beatus Ioannes Chrysostomus & in his ipsis quæ citat Ioannes Caluinus, Nam & ipsis verbis constitutionis episcoporum vtitur. Ait enim, Nunc autem neque necessarium est præsentibus testibus confiteri, sicut prius (videlicet ante additamenti abrogationem) sine teste sit hoc iudicium: Solus Deus te confitentem videat, sic quòd nulli testes: & qui sacerdoti vicario Christi confitetur, Christo potius confitetur quàm sacerdoti, sicut Christus est qui propriè absoluit, quamnis sacerdotis ministerio. Et quasi ad verba Zozomeni de theatro alludens, Non te, inquit, in conseruorum tuorum theatrum duco. Non hominibus peccata tua detegere cogo. Ostende illi qui nihil opprobret, sed humanissimè curet. Neque enim conseruo est confitendū, qui in publicū proferat. Et Dominū ita loquentē inducit: Nō cogo te in medium prodire theatrū, ac multos adhibere testes. Mihi soli dic peccatum tuum priuatim, hoc est, apud meum vicarium duntaxat, vt sanē vlcus. Ex quibus locis quæ ipse Caluinus citat, clarissimè constat quòd ad appendicem abrogatam hæc referat, non ad confessionem. Non igitur eò progreditur temeritatis cùm hæc scribit, vt hominum conscientias his vinculis liberet, quibus diuina lege constringuntur. Sed gratulatur apud populū sublatum esse magnum illud onus, quod cōfessioni adiectum fuerat episcoporum constitutione, propter hæresim Nouati. Et optimè omnia quæ hic citat Caluinus, consonant ijs quæ diximus ex Socrate de additamento isto, veteri canoni adiecto. Quod intelligebat Chrysostomus non esse Dei verbo præscriptum ceu necessarium, sed pro tēpore tantum ob natam hæresim saluti ecclesiæ expedire. Plurimū igitur mirandū quosdam hoc crimine ablatæ confessionis prope inuoluere Chrysostomum, Nectarij in episcopatu successorem, hominem omnium iudicio in scripturis exercitatissimum: cuius apertissimas habemus sententias, tam de remissione altera, Homil. in cap. 12. ad Hebr. quā de potestate in terris remittendi peccata, lib. 3. de sacerdotio. Rursum in cap. 8. ad Hebræos, Imo & de cōfessione homil. 3. & 33. in Ioā. & super Genes. homilia 26. Quæ cum alijs locis citat Hofmeisterus in locis suis com-

*Responsio.*

*Qui sacerdoti confitetur, potius Christo quam ipsi sacerdoti confitetur.*

*Gratulatur Chrysostom. de sublato additamento*

communibus. Nunc autem argumenta tantũ ex historia petamus, & legatur Socrates lib. 6. cap. 21. Cum vnica, inquit, esset à synodo episcoporum lapsis data pœnitentia, ausus est Chrysostomus dicere, Etiã qui millies pœnitentiam egisti, tamen accede. Hic qui meminerunt quid sit hac parte pœnitẽtia, & quid in ea Nouatus tollere: cõtrà quę catholici retinere studuerint, an illis dubiũ vllũ esse potest, quin & Chrysostomus & reliqui synodi illius patres de cõfessione & absolutione inter se tunc egerint, vt de reb⁹ adhuc omnino obriuẽtibus, & nullo modo sublatis? alioqui de sublatis quorsũ sese fatigarent episcopi? Sunt qui de errore Cypriani huc adferunt, quasi sanctus Chrysostom⁹ humanũ aliquid passus labi hic potuerit: & lapsus sit propter exemplũ & factũ sui prædecessoris: sicut Cyprianus ob nouitatem attentatam per Agrippinum cui successit in repabtizando eos, qui fuerant ab hæreticis baptizati. Quibus facillimum est respondere, si attendamus ad temporis & rerum dissimilitudinem. Nam quæstio an baptism⁹ ab hæretico collatus, sit nullus, sub Cypriano moueri cœpta est, vt patet in initio libro septimo apud Eusebium. De pœnitentia verò, remissione altera, & potestate remittẽdi, nulla prorsus sub Nectario quæstio erat. Sed tota res simpliciter indubitata habebatur inter catholicos, tãtoq; magis, quantò diligentius examinata iam fuerat propter Nouatianos. Deinde quæstio de baptismo hæreticorũ non ita ex scripturis expediri tunc potuit, quia paucæ scripturæ manifestẽ de ea re loquuntur, sed ediuerso plurimæ pro Cypriano facere videbãtur. Contrà verò de pœnitentia & rebus quas complectitur, suppetebant iam omnibus nota & vsu trita scripturarum testimonia.

*Cyprianus secut⁹ Agrippinum suum prædecessorẽ ab hæreticis baptizatos rursum baptizandos censuit.*

*Obiectio.*

Obijcietur fortassis, Quid igitur sibi velit sermo ille apud Zoaomenum: quod consulentibus quibusdam vt concederet vnicuique mysterijs communicare, prout sibi conscius esset, & fiduciam accipere posset, pœnitentialem presbyterũ sustulit. Et quòd dicit Socrates eandem continens sententiã: Hic Eudemon perplexo Nectario dat consilium, vt amoueat presbyterum pœnitentialẽ, & concedat vnicuique mysterijs communicare secundum propriam conscientiam. Vbi aduertere licet hic apud Socratem, & etiam apud Zozomenum, confessionem referri solere ad sumptionem eucharistiæ: & tacitè hic significari quod ad Eucharistiam nemo venire soleat, nisi confessus. Hæc certè particula multos ita impeditos tenet, vt affirmare non dubitent, Nectarium omnem semel cõfessionem sustulisse: & plurimum mirandũm Ioannem Caluinum eius non reminisse: in quo virum optimum non minus ecclesiæ perniciosum faciunt, vt diximus, quàm fuit penè dixerim Nouatus ipse. Quid enim Nouatianis à veteribus obijcitur, quod non idem in Nectario hæreat, si sustulit confessionem? Obijcit Leontius, Benignitatem Dei exclusistis: cur non idem obijcias Nectario? Obijcit Ambrosius, Donum cæleste refunditis (hoc sentiens quod potestatem remittendi in terris peccata, quam Christus ecclesiæ donauerat, Nouatiani nollẽt agnoscere, sed respuerent potiùs ac reijcerent). Quare non idem Nectario obijcias: nisi quia refundere censendus non est, qui facit vt nunquam dono vtamur? Quid igitur sibi vult sermo ille, Pro sua quisque conscientia? Cui facilè est respondere, si seriem historiæ consulamus. Videbimus enim non aliud velle, nisi vt neglecta recenti ista & graui accessione, liberum vnicuique sit redire ad solitam & antiquam libertatem, eligendi è multis presbyteris quemcunque pro suo quisque iudicio, affectu & conscientia voluerit. Tantum vt in hac re vnusquisque rationem habeat suæ conscientiæ: atque ita sese gerat, vt bona fiducia accedere audeat ad eucharistiam. Nam ad hanc, vt supra dictum est, pœnitentia tam à catholicis quàm à Nouatianis referebatur: eoque Nouatiani cùm non viderent in ecclesia remissionem, consequenter dicebant (& quidem eruditè supposito ipsorum errore) nullum relapsum admittendum esse ad eucharistiam: eruditiores, ac curatiores ac religiosiores hac in parte quam fuerit ipse Chrysostomus, si quidem imitatione & exemplo Nectarij relapsos ad eucharistiam admisit, (Id quod isti volunt) nec confessos nec absolutos. Cauendus est igitur Musculus in titulo capitis 16. Zoaomeni. Vertit enim, Quomodo priuata confessio sublata sit Constantinopoli: cùm Zozomenus ipse sic habeat, Quomodo & quam ob causam sublatus sit in ecclesia pœnitentialis presbyter, & operosus labor circa modum pœnitentiæ. Omnia hæc latiùs prosequitur responsio magistri nostri Ioannis Hasselani, cuius superius meminimus.

*Solutio.*

*Si Nectarius cõfessionem sustulisset, nõ minus perniciosus fuisset ecclesiæ quã ipse Nouatus.*

*Musculus haud fideliter vertit locũ de Nectarij facto.*

Deinde post distinctionẽ triplicis confessionis quæ fit Deo, quæ fratri offenso ad placandum, & tertia quæ fit pro consilio & consolatione, addit Caluinus quòd aliam confitendi vel rationem vel formam scriptura prorsus ignoret. Ostendimus autem in superioribus aliam confitendi rationem ex lib. Iosue: & eam quę fit sacerdoti, insinuari diximus in verbis Christi, Quorum remiseritis peccata. &c. Atque hanc confessionem per manus nos accepisse, eiusque perpetuum vsum in ecclesia semper fuisse. Hanc igitur non potest prorsus ignorare scriptura. Tandem stylum vertit aduersus saluberrimam constitutionem ecclesiæ in generali Concilio editam, de confidendo semel in anno. Magna est istorum hominum arrogantia, qui ita in suo sensu abundant, vt nullius vereantur authoritatem, ne ecclesiæ quidem, de qua Saluator pronunciat, Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

*Ioan. 20.*

*Cap. Omnis vtriusque sexus de pœnit. & remiss.*

*Matth. 18.*

Ait enim.

*Calvinus.*

*Quid illi? Statuunt vt omnes vtriusque sexus, statim atque ad discretionis annos peruenerint, semel ad minimum quotannis confiteãtur omnia*

*sua peccata proprio sacerdoti: nec peccatum dimitti, nisi confitendi votum firmiter conceptum fuerit. Quod votum nisi ablata facultate solutũ fuerit, iam nulli patere paradisi ingressum: sacerdotem verò potestatem habere clauium, quibus peccatorem soluat ac liget: eò quòd nõ sit irritũ Christi verbum, Quodcunque ligaueris, &c. Istud autem Soluere non audent interpretari simpliciter peccata remittere & delere: quia dominum clamantem audiunt apud prophetam, Ego sum, & non alius præter me: Ego sum, qui deleo iniquitates tuas Israel: Sed dicunt sacerdotis esse pronunciare qui ligati sint aut soluti, & declarare quorũ remissa aut retenta sint peccata.*

*Esa. 43.*

*Responsio.* Non nostrum est statutum capituli, Omnis vtriusq; sexus, sed spiritus sancti per sponsam Christi in generali Concilio per patres loquẽtis, qui pronunciando poterant exemplo Apostolorum dicere, Visum est spiritui sancto & nobis, vt omnes vtriusque sexus statim atque ad discretionis annos peruenerint, semel ad minimum quotannis, omnia sua peccata proprio sacerdoti confiteantur. Peccatum autem non dimitti nisi confitendi votum conceptum fuerit, docuimus ex Augustino, Leone & alijs patribus: sicut ante baptismum sine eius voto peccata non dimittuntur: id quod & Saluatoris verba docent, Quorum retinueritis, etc. Ostendimus etiam sacerdotem habere potestatem clauium, qua peccatorem ligare potest & soluere. Et verè audemus interpretari & confiteri simpliciter, quòd peccata remittere potest, docti verbis Saluatoris, Quorum remiseritis peccata, &c. Quòd autem delere possit peccata non æquè ex scripturis constat, maius enim est delere peccata, quàm remittere vel soluere. modo tamẽ quodam sacerdotes etiam delent peccata. Nec deterret nos Dominus apud prophetam clamans se esse qui delet iniquitates, cùm sacerdotes solùm adhibeant ministerium, & Deus sit qui eorum ministerio peccata remittit ac delet. Porrò nec sacerdotis solum est pronunciare qui ligati sint aut soluti, & declarare quorum remissa aut retenta sint peccata: sed secundum verba Saluatoris eius est verè remittere & retinere, licet tanquam ministri remissionis ac retentionis. Quare sancti asserere audẽt sentẽtiã Petri præcedere sentẽtiã cœli: citantes Saluatorẽ dicentẽ, Quodcunq; solueris super terram, solutum erit & in cœlis, ex adiunctione coniunctionis Et.

*Act. 15.*

*Sicut peccata sine baptismi saltẽ voto non remittũtur, sic nec sine pœnitentiæ voto post baptismum.*

*Ioannis 20.*

*Ioannis. 20.*

*Caluinus.* *Demum cũ intelligunt nondum se hoc modo explicari, quin semper obijci possit, indignos sæpe ligari & solui à suis sacerdotibus, qui propterea nõ ligentur aut soluantur in cœlo: quod vltimum refugium est, respondent collationem clauium cum limitatione intelligendam esse, quòd Christus promiserit apud tribunal suum approbatum iri sacerdotis sententiam, quæ iuste prolata fuerit, secundum quod merita legati aut soluti postulabunt porrò has claues omnibus sacerdotibus à Christo datas esse, quæ illis ab episcopis in promotione conferuntur, sed liberum vsum penes eos duntaxat esse qui muneribus ecclesiasticis funguntur: apud excommunicatos & suspensos manere quidem ipsas claues, sed rubiginosas ac ligatas.*

*Responsio.* Nihil mirandum indignos clauium ministerio ligari & solui, quando & baptizantur indigni, qui ex baptismo non renascuntur: sicut a sacerdotibus absoluuntur, quibus Deus peccata nõ remittit. Prauum enim est cor hominis & inscrutabile, cuius abscondita nemo cognoscere potest, ac pleraq; ne quidem spiritus hominis qui in ipso est. Nec refugium est, sed vera intelligentia promissionis verborum Christi, quòd ijs tantum verè remittantur peccata per sacerdotes qui digni sunt, hoc est dispositi vt à Deo eis fiat peccatorum remissio. Et ideo dicit b. Hieronymus in comment. in 16. Matth. quod episcopus non eos soluit aut alligat qui insontes sunt vel noxij, sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quiue soluẽdus, & ita hos alligat vel soluit. His enim solis à Deo remittũtur peccata quos pœnitet offensæ in eum admissæ, quique vitam emendare proponunt. Ac Saluator ipse docet quorundam peccata esse remittenda, & retinenda aliorum. Et quia magna discretione hic opus est, dedit sacerdotibus spiritũ sanctum, vt hos ab inuicẽ discernerent, quos tametsi diligentes sint in officij sui functione, multis modis tamen falli contingit. Omnibus autem sacerdotibus claues dates esse, ac ius baptizandi atque peccata remittendi, & hoc ipsum esse indelebile docet B. Aug. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, & similiter Concilium Florentinum.

*Indigni baptizantur nõ tamen renascuntur.*

*Iere 17.*

Præterea contra Donatistas docet beatus Augustinus, quod contra dimittat etiam simulator religionis peccata: Non tamẽ apud quoslibet esse liberũ huius potestatis vsum, docet Concilium Lateranense & Florentinũ, cùm requirat iurisdictionem in eos circa quos exercetur. Quapropter superius malè cõcludit Ioã. Caluin⁹ nõ omnes sacerdotes habere claues, ex eo quod vnus è presbyteris peculiariter destinatus olim fuerat pœnitẽtibus. Errat hic Caluinus in eo quod arbitratur sacerdotium dari per commissionem, & non per consecrationem, quæ iterari non potest.

*Vsus potestatis clauium requirit iurisdictionem in eũ circa quem exercetur.*

*Caluinus.* *Ad hæc singula paucis respondebo. Taceo aũt ad præsens, quo iure quáue iniuria fidelium animas suis legibus obstringãt. Quòd aũt legem imponunt de omnium peccatorũ enumeratione, quòd peccatum dimitti negant nisi sub conditione, si votum confitendi firmiter conceptum fuerit, nullo modo ferendum est. Omnia ne peccata enumerãda sunt? at Dauid qui secum probè, vt arbitror, meditatus erat peccatorum confessionem, tamen exclamabat, Errores quis intelligit, ab occultis meis mũda me Domine, nimirum intelligebat quanta esset peccatorum nostrorum abysse: quam multa scelerum facies: quam longã caudam traheret hæc Hydra. Non ergo ad recensendum catalogũ se conferebat*

*Psalm. 18.*

Psalm. 68. *rel at, sed è profundo malorum clamabat ad Dominum, Obrutus sum sepultus sum: immersum alto puteo deficientē manus tua extrahat? Quis suorū peccatorū nunc supputationē cogitet, vbi Dauidē videt suorum numerum iuire non posse?*

Responsio. Rom. 13. Hebr. 13. Rom. 1.

Et nos tractabimus circa articulum 26. quòd legibus tam ecclesiasticis quàm secularibus fideles in animabus & conscientijs suis obstringantur, iuxta sententiam Apostoli Pauli, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Nec solum propter irā, sed & propter conscientiam. Et alio loco, Obedite præpositis vestris, ac parentibus inobedientes docet esse dignos morte. De omniū autem peccatorum enumeratione supra diximus, eorū enumerationem requiri & etiam sufficere, quæ post conscientię diligentem discussionem memoriæ occurunt: quēadmodum ipse Caluinus hic docet quòd coram Deo singula delicta sunt confitenda, sed quæ memoriæ occurrere possunt. Quærit enim, Quid inquies: Ergóne confitenda non sunt singula delicta? Ergo nulla confessio Deo accepta, nisi duobus istis verbis conclusa, Peccator sum? imo verò danda potiùs opera, vt quantum in nobis est, totum cor effundamus corā Domino. Nec modò nos peccatores vno verbo fateamur, sed vt tales nos verè & ex animo agnoscamus, quanta sit & quam varia peccatorum labes tota cogitatione recognoscamus. Non modò nos immundos, sed qualis sit, & quanta quamq́, in multis partibus immundities. Non modò debitores, sed quantis debitis grauati, & quot nominibus obstricti: nō modò vulneratos, sed quam multis & letalibus plagis saucij. Hac tamen recognitione cùm se totum peccator coram Deo effuderit, seriò ac syncerè cogitet, plurima adhuc restare, ac profundiores esse malorum suorum recessus, quàm quos penitus excutere possit: atq; adeò exclamet cum Dauide, Errores quis intelligit: ab occultis meis munda me Domine.

*Quā præscribit Caluinus confessionem Deo in corde faciendā esse eandē præscribit Concilium generale Deo apud sacerdotem ore faciendā. Ioannis 20.*

Quā hic dicit Caluinus peccatorū confessionē in corde Deo faciendā esse, hanc eandē Conciliū mandat Deo apud sacerdotem ore fieri, quem peccatorum iudicem & arbitrum suo loco cōstituit. Et æquè possibilis est ista, quā ea quæ fit Deo. Ideo Caluinus nullā habet rationē calumniādi in decretū Concilij, propter impossibilitatē. Quam verò diligentiam præstare oporteat, vt omnia confiteamur vel coram Deo in corde, vel corā eodē apud sacerdotem ore, diximus in superioribus. Nec vlla hic carnificina diuexantur, qui ex animo resipiscunt, & fideliter vulnera sua medico exponere studēt vt sanentur. Quòd aūt peccata nō remittantur in cœlis sine voto confitendi, nullusque supersit ingressus paradisi, si facultas confitēdi neglecta fuerit, iā statim ostendimus concordem de hoc esse patrum ex verbo Saluatoris sententiam.

Caluinus. *Dicam in summa qualis lex illa fuerit. Primū simpliciter est impossibilis, itaq; non nisi perdere, dānare, confundere, in ruinam & desperationem conijcere potest. Deinde peccatores à vero peccatorum suorum sensu abductos hypocritas facit, Deiq; ac suipsorum ignorantes. Siquidem dum in enumeratione peccatorum toti occupantur, interim obliuiscuntur latentem illam vitiorum lernam, occultas suas iniquitates & interiores sordes, quorum potissimum notitia miseriam suam reputare debuerant: ac certissima erat confessionis regula, tantam mali nostri abyssum agnoscere ac fateri quæ sensum quoq; nostrum superet. Hac regula videmus compositam publicani confessionem, Domine propitius esto mihi peccatori: quasi diceret. Quantus quantus sum, totus sum peccator, nec ipse peccatorum meorum magnitudinem aut mente aut lingua assequi possum. Singula tamen delicta Deo sunt confitenda.*

Responsio.

*Peccatorum enumeratio faciēda Deo apud sacerdotem non magis impossibilis, nec magis in desperationem conijcit, quā quæ fit Deo sine sacerdote.*

Vanum esse quod dicitur de impossibilitate iam statim ostendimus ex ipsomet Caluino, & superius ex Beato Chrysostomo citauimus, quòd vnumquodq; peccatum oporteat, & maius & minus quasi in libro, ita in corde nostro habere descriptum, idque frequentius recensere. Sicut autem singulorum confessio Deo facta quasi medico, non in desperationem conijcit, sed opem eius & curam obtinet, ita & confessio quæ fit ipsius vicario. Nec ista à peccatorum sensu abducit, nec etiam facit hypocritas magis quam illa. Magnitudinis enim peccatorum, & immensitatis Dei cōsideratione, verè sentimus quātum malum est peccatum, quo relinquitur fons aquæ viuæ. Nec simulatè, sed verè atque ex animo hoc recogitans, agnoscit quid fecerit Dominum suum relinquendo, veriusque ac clarius suam agnoscit infirmitatem, & latentem illam vitiorum radicem ac seminarium. Sed quia hoc seminarium & origo peccatorum in baptizatis peccatum non est, verùm infirmitas potius quæ peccata attenuat, materia confessionis eius quę fit apud Deum, nec etiam illius quæ fit apud sacerdotem. Nec propter eam publicanus orauit Dominum propitium sibi esse, sed propter peccata quæ ex eius propensione & mala voluntate patrauerat.

Caluinus. *Iam verò quod affirmant non dimitti peccata, nisi voto confitendi firmiter concepto, & clausam esse paradisi portam ei, qui facultatem confitendi sibi oblatam neglexerit, absit, vt istud eis concedamus, Non enim alia nunc est peccatorum remissio quā semper fuit. Quotquot remissionē peccatorum à Christo obtinuisse legūtur, nō leguntur in aurē sacrificuli cuiuspiam confessi. Nec sanè confiteri poterant, vbi nec sacrificuli confessionarij erant, nec ipsa etiam cōfessio. Et multis postea seculis inaudita fuit hæc confessio, quibus sine hac conditione remittebantur peccata. Sed ne quasi de re dubia longius disceptemus, verbum Dei apertum est, quod æternum manet. Quotiescunque ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Huic verbo qui aliquid audet obijcere: non peccata ligat, sed domini misericordiam.* Ezech. 18.

*Responsio.* Manifestè ostendit hic Caluinus pestilentem fontem multorum errorum cordis sui, dicens non alia salutis remedia allata & instituta esse à Christo, quam fuerunt semper. Nam ex hoc errore sequitur baptismum nõ esse institutũ in peccatorum remissionem, atque errasse B. Petrum hortando compunctos corde, Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: quia secũdum Caluinũ non est nũc alia peccatorum remissio quàm fuit semper tempore legis & ante legem, Nõ enim tunc baptistæ erant huius sacramenti ministri: sicut nec confessionarij: nec sacramentum baptismi, quemadmodum nec confessio. Et apertum quidem est verbum Dei, *Ezech. 18.* Quotiescunque ingemuerit peccator, &c. *Ioan. 3.* sed non minus apertum verbum Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et, *Ioan. 20.* Quorum remiseritis peccata, &c. Nec quicquam huic verbo obijcimus, sed ex scripturis docemus, gemitum de quo propheta loquitur, esse gemitum veræ pœnitentiæ, quæ esse non potest sine voto confessionis: cùm Caluinus doceat in gemitu isto ob solam fidem apprehendentem iustitiam & peccatorum remissionem, Deum non recordari iniquitatum. Ex omnibus his concludit Caluinus.

*Caluinus.* *Nihil itaque mirum, si auricularem istam confessionem, rem adeo pestilentem, totq; nominibus ecclesiæ noxiam, damnamus, ac sublatam è medio cupimus.*

*Responsio.* Quis obsecro Caluine tibi hic credet sine verbo Dei, sine iusta ratione damnanti id quod frequentissimum ex toto orbe oriente, occidente, & aquilone congregatum Concilium in spiritu sancto, tanquam omnibus fidelibus salutare probauit? Nec Concilium istud duntaxat, sed, vt ipse fateris, antiquissimus vsus ecclesiæ ab apostolorum temporibus. Et valde mirandum est, quod non solum præceptum ecclesiæ de confitendo damnas, sed ipsam etiam confessionem. Opinor neminem vsque adeò cæcum aut insanum esse, vt ob tuam damnationem velit tanto discrimini seipsum exponere, & negligere confessionem, quam ecclesia semper docuit tam necessariam esse, vt sine ea, saltem in voto, non fiat peccatorum remissio. Quorum enim retinueritis peccata, ait Saluator, retenta sunt. Stupenda est huius hominis superbia, vt intrepidè sine vllo pudore audeat pronunciare sententiam damnationis aduersus generalium Conciliorum definitiones. Vtinam in mentẽ ei frequenter veniret id quod cuidam dicitur apud Hieremiam, Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui. Et apud Esaiam, Sapientia tua & sciẽtia tua hæc decepit te. Verè huc adducere libet religiosi Imperatoris Martiani sentẽtiã in edicto, quo mandat seruari definitiones Concilij Calcedonensis, quam in superioribus etiam citauimus, Impius, inquit & sacrilegus est, qui post ecclesiæ & tot sacerdotum sententiam, suæ opinioni aliquid tractandum reliquit. Quid eni stabile & constans in nostra erit religione, si semel iudicata & rectè disposita reuolui, & publicè disputari permittatur? Habet & Erasmus argumẽta quędam, quibus conatur ostendere confessionẽ peccatorum nõ esse iuris diuini, neeà Christo institutam, sed authore spiritu sancto ab ecclesia: verum ea plenissimè soluit insignis theologus Ioãnes Eckius in quarto lib. de pœnitentia, cap. 25. & sequentibus. Quare nos ea hic prętermimus.

*Caluinus nõ tantũ præceptũ ecclesiæ de confitẽdo damnas, sed & ipsam cõfessionem.*

*Ioan. 20.*

*Hiere. 49.*

*Esai. 47.*

*Martianus imperator mandauit seruari definitiones Cõcilij Calcedonensis.*

*Alia aduersariorum obiectiones.* Improbant præterea sacerdotum consecrationẽ. Aiunt enim ex aduersarijs quidã: Quod ad sacerdotum consecrationem pertinet, non aliud est quàm larua quædam, vt simpliciũ oculos fascinent & excęcent, quodque ministri nomine ecclesię communitatis Christi præcipuè exequi debeant hoc ministerium: omnibus tamen fidelibus esse commune. Ad omnes enim Christus dixit, Quicquid vos ligaueritis super terrã, hoc ligatum erit & in cœlis: & quicquid vos solueritis super terram, &c. Et iterum dico vobis. Vbicunq; duo ex vobis consenserint super terram, &c. Itẽm, Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Ecce inquiunt, vbicunque duo vel tres (qualescunque sint, laici vel sacerdotes) in nomine Domini congregati sunt, ibi ipse est in medio eorum faciens opus absolutionis efficax. Quare ipse hic ante dicit vnicuique fratri de eo qui in se peccauit, Si audierit te, iam ipsum lucratus es: Iam si lucratus est eum, & à peccatis eum absoluere potest: atque ita quilibet Christianus suum proximum quem peccate cognouerit, ad pœnitentiam obligabit: & cum ad veram pœnitentiam & agnitionem peccatorum suorum venerit, iterum per absolutionem peccatorum absoluet, secũdum clarum verbum Domini modò prædictum. Sed hæc esse absurda, & solis sacerdotibus conuenire hoc ministerium, supra satis ostendimus, etiam contra Martinũ Lutherum, quòd non omnes fideles clauium habeant potestatem. Sacerdotes verò noui testamenti ad sua officia consecrati, sicut olim tempore legis, docet B. Dionysius cap. quinto ecclesiasticæ Hierarch. Vbi describens veterem ritum ordinationis dicit neminem fieri sacerdotem, nisi pontificalibus officijs ad hoc fuerit promotus. Ac B. August. libro secundo cõtra epistolam Parmeniani. Ordinationem ostendit esse sacramentũ, & consecratione quadam conferri ei qui ordinatur & propterea non licere ipsam iterari. Idẽ docet B. Dionysius, qui inter primos post Apostolorũ tẽpora fuit in ecclesia Orientali, Episcopum vti vnguento ad omnẽ fermè sacerdotalis officij functionem. Ad hæc beatus Cyprianus ostendit, quare & quo modo cessantibus his, quæ ritu antiquo veteris testamenti inoleuerant, religio Christiana vnctionis mysterium non contempserit: sed cæteris generali sanctorum consensu dãnatis, non solùm in regibus & sacerdotibus

*Matth. 18.*

*Solutiones.*

*In primitiua ecclesia episcopus oleo vti solet ad omne fermè sacerdotale officij functionem.*

vnctionis

vnctionis honor permanserit, sed etiam in omni populo Catholico. Item B. Hieronymus in Leuit. & Amos manifestè satis indicat, quòd sacerdotes suo tempore vngebantur, vt docet Antididagma Ecclesiæ Coloniensis. Non enim, sicut aduersarij docent, per solam commissionem claues traduntur & sacerdotium, sed per consecrationem. Ideò perpetuum est: nec vnquam ex sacerdote fieri potest laicus in ecclesia Catholica, sicut cõtingit apud hæreticos, quemadmodum ex Tertulliano, libro de præscriptionibus hæreticorum antea retulimus.

## ARTICVLVS SEXTVS.

*Satisfactio est persolutio pœna plerunq; adhuc debita remissa iam culpa. Nã omnem pœnam peccato debitam semper condonari culpa remissa erroneum est, & scripturis sacris aduersatur.*

PEccato remisso, hoc est peccatore in gratiam & filium Dei recepto, plerumq; manere reatum pœnæ, non solùm huius, sed & futuri seculi: nec eius duntaxat, quæ in boni priuatione cõsistit, sed & pœnæ quæ est in afflictione tormenti, primò probandum est ex scriptutis, omnium veterum scriptorũ consensione, & ex ecclesiæ Catholicæ traditione, generalium quoque Conciliorum definitione: deinde quòd eam persoluere, recompensare & redimere possimus atque auertere. Quòd igitur huius seculi pœna, etiam hoc tempore inferẽda maneat culpa remissa, clamant calamitates, mors scilicet, infirmitates, rebellio carnis, atque innumeræ aliæ, in quas parentes nostri per peccatum inciderunt, quibusque & nos omnes ex peccato Adæ patris nostri sumus obnoxij: vt testatur Ecclesiasticus. Iugum, inquit, graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ. Propter quas calamitates beatus August. li. 21. de ciuit. Dei dicit, à Propheta vitam nostræ peregrinationis iram Domini vocari, cum ait psalm. 76. Aut continebit in ira sua miserationes suas? Et lib. de agone Christiano, vindictam vocat has calamitates, Hæc, inquit, vindicta Dei plus clementiæ quàm seueritatis ostendit. Idem clamat sententia illa quã Dominus aduersus mulierem ob eius transgressionem pronunciauit. Multiplicabo ærumnas tuas, in dolore paries filios tuos. Et aduersus Adam, in sudore vultus tui vescêris pane tuo. Et, Quocunque die comederis ex fructu illo, morte morieris. Huc quoque facit, quod habet Apostolus Paulus, Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt. Testantur passim hoc ipsum & aliæ scripturæ. Nam Exod. 32. post remissum populo conflati adorati q; vituli peccatum ob preces Moysi & populi

Cap. 40.
Cap. 14.
Cap. 15.
Gen. 2. & 3.
Rom. 5.

luctum ac pœnitentiam, ait Dominus, Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum, Et Nume. 14. ad Moysen Dominus, Dimisi iuxta verbum tuum rebellionem scilicet & incredulitatem: attamen omnes, qui viderunt maiestatem meam & signa quæ feci in Aegypto, non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum: nec quisquã ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam. Quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam. Item Propheta Dauid de Moyse & Aaron loquens, Deus, inquit, tu propitius fuisti eis, & nihilominus vlciscens in omnes adinuentiones eorum. Nam post offensam ad aquas contradictionis, quod non satis confidenter gloriam dedissent Domino: tametsi eius offensæ mox remissionẽ obtinuerint, pœnam tamẽ perferre debebant: Et antea eorum soror Maria ob detractionem in Moysen lepra dierum septem remisso etiam peccato punita est: Pro qua Moysi deprecanti, respondit Dominus, Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septẽ diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Ac de Propheta Dauid scripturę testantur, quod remisso ei peccato numerationis populi, per Gad prophetam offertur ex tribus suppliciorum generibus electio. Cui respondit ipse, Coarctor nimis: sed melius est, vt incidam in manus Domini: multæ enim misericordiæ eius sunt, quam in manus hominum. Et 2. Reg. 12. arguente Nathan Propheta Dauidem de adulterio simul & homicidio: & eo dicente, Peccaui Domino. Respondit Nathan, Etiam Dominus transire fecit peccatum tuum, & non morieris: veruntamen filius, qui natus est tibi, morietur. Quem locum tractãs beatus Gregor. libro 9. super Iob: Dominus, inquit, transtulit peccatum Dauid, omnia tamen, quæ pro peccato ei prædicta sunt, postmodum tolerauit. Deus delictum delet, sed inultum non deserit: aut enim homo in se pœnitens punit, aut Deus cum homine vindicans percutit. Non igitur peccato parcitur, quia sine vindicta non laxatur. Si enim Dauid audire meruit post confessionem, Dominus transtulit peccatum tuum, & tamen multis post cruciatibus afflictus, reatum culpæ, quam perpetrauerat, exoluit. Nam Deus, ait Iob, inultum abire non patitur. Item in Prouerb. Salomon. Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator. Nec solum plagas à Domino comminatas Dauid sustinuit, sed & gemitibus, lachrymis & vigilijs etiam post veniam, carnem suam macerauit & afflixit, spontaneam assumens satisfactionem. Et Apostoli communi suæ ætatis hominum æstimatione rogabant Dominum de cæco ita nato, quis peccasset, ipse, an parentes eius, vt cæcus nasceretur. Ac tempore Euangelij promulgati hanc disciplinam à Domino etiam seruari testatur Apostolus Paulus, dum ait Corinthijs: Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dor

Psalm. 98.
Num. 20.
Num. 12.
2. Reg. vlt.
Ca 12. & 18
*Pœnitens debet peccatũ in se punire, aut Deus in ipso puniet.*
Iob 9.
Cap. 11.

miunt multi. Pro peccato igitur dimisso nihilominus pœnam temporariã sumit Deus, & vindictam exigit. De quo rectè nos admonet Sapiens, ne etiam de propitiato peccato simus absque metu. Et Philippus Melanchton rei euidentia ac manifestis scripturis cõuictus, palam in locis theologicis confitetur huiusmodi pœna vindicari peccatum etiam post remissionem. Ait enim, Quanquam diuelli non debent remissio culpæ & remissio mortis æternæ, tamen necesse est discerni remissionem culpæ à remissione pœnarum tẽporalium huius vitæ. Nam præter communes ærumnas, quas propter peccatum Adæ parentis nostri circunferimus, sancti singularibus pœnis propter priuata quædam peccata puniuntur. Dauid propter adulterium quot as ærumnas sustinuit longo tempore? Primum stuprata est filia, stuprum cædes filij secuta est: deinde mota seditio a filio, stupratæ coniuges, interfecti ciues, pater pulsus est: Sic puniti sunt peculiaribus supplicijs Sampson, Salomon, Osias percussus lepra, Iosias, Nabuchodonosor, & alij sancti innumerabiles quotidie aliquas pœnas peculiares sustinent. Nec loquor de impijs & reiectis, sed de ecclesia & de sanctis. Horũ multi lapsus omnibus tẽporibus peculiaribus pœnis puniuntur, iuxta dictum Psalm. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum. Item, Iudicium à domo Dei incipit. Ac postea dicit, quòd nõ omnis, sed principalis pœna peccati & placatis iram Dei, trãslata est in filium, Christum scilicet, & humeris eius imposita.

*Eccles. 5.*

*Secundũ Melanchtonem discerni debet remissio culpæ à remissione pœnarum temporalium huius vitæ.*

*2. Reg. 13. 15.*

*Iudic. 16. 3 Reg. 11. 4. Re. 14 22 Daniel. 4. 1. Pet. 4.*

Quod autem in futuro seculo iustorum peccata vindicantur, testati sunt patres veteris testamẽti, qui longa salutis expectatione & exilio, vsque ad Christi resurrectionem à societate sanctorum angelorũ apud inferos puniebantur, non sine graui afflictione. De quibus Zachar. 9. cap. Tu verò in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo nõ est aqua: propter quos dignatus est Christus ad inferos descendere. Peccatum nascendo contrahimus. Et ob peccatum, animæ iustorum expectant adhuc corporum suorum redemptionem, cùm enim mortale hoc induerit immortalitatem, tunc primum fiet sermo, qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Interim sub altari clamant, Vsquequo Domine sanctus & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra? quibus datæ sunt singulæ stolæ albæ, & quæ sequuntur ca. 6. Apoc. De pœna verò, quæ positiuè post hanc vitam affligit iustos, testatur Apostolus Paulus apud Corinthios, quando scribit eos, qui superædificauerunt lignum fœnum & stipulam saluos fieri, sic tamen quasi per ignem: vt docet ex hoc loco B. August. in expositione psal. 37. & alijs in locis: cuius tractatio pertinet ad articulum 30. de purgatorio.

*De reatu pœna futuri seculi.*

*1. Corint. 15.*

*Apoc. 6.*

*De pœna futuri seculi animas iustorum affligente.*

Etsi in hac vita punit & animaduertit Deus in iustorum peccata, nec statim pœnam totam condonat, prout ex scripturis & aduersariorum confessione probatum est: nihil dubitandum est, quin eos puniat, etiam post hanc vitam, qui minus purgati hinc exeunt. Nihil enim coinquinatum in sanctam ciuitatem Ierusalem intrabit, nec supplicio ferendo obnoxium. Tunc enim erit seculum retributionis & iustitiæ, in quo fiet reuelatio iusti iudicij Dei, & vnicuiq; secundum opera retribuetur: nunc tempus est misericordiæ & dispensationis gratiarum. Nam vt dicit B. Aug. cap. 66. in Enchirid. multa mala hic videntur ignosci, & nullis supplicijs vindicari, sed eorum pœnæ reseruantur in posterum. Neque enim frustra propriè ille dies dicitur retributionis, quando venturus est iudex viuorum & mortuorum: sicut ecõtrariò vindicantur hic aliqua, & tamen si remittantur, in futuro seculo non nocebunt. Propter quod de quibusdam temporalibus pœnis, quæ in hac vita peccantibus irrogantur, dicit Apost. Si nosmetipsos iudicaremus, a Domino non iudicaremur: cũ iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. In quo sensu eadem verba Apostoli interpretatur idem B. August. in sermone de pœnitentia, & B. Bernar. homil. 55. super Cantica. Dicit quoq; B. Augu. in eodem cap. Enchiri. quòd remissio peccatorum magis fit propter futurum iudicium: vt intelligamus totum, quod agitur salutaribus sacramentis, magis ad spem futurorum bonorum, quam ad retentionem aut adeptionem præsentium pertinere. Et B. Chrysosto. Homil. 5. in epist. ad Hebræ. Nemo videns malignus prosperitatem habere turbetur: non est hic retributio malignitatis aut virtutis: & si aliquando cõtingit, velut gustus quidã est iudicij, non autem retributio secundum quod dignum est. Et quia bonus nõ potest in omnibus bonus esse, sed aliqua habet peccata, ideò hic punitur, vt purgatus exeat, & in nullo obnoxius. Et cum filij Dei ex Christi institutione quotidie ad patrem clamant, vt debita sibi remittantur, nihil dubitandum est, quin plerunq; moriatur nondum his debitis plenè solutis. Quapropter B. Augustin. cap. 71. Enchirid. Delet, inquit, oratio quotidiana fidelium minima & quotidiana peccata, & pro eis satisfacit: delet & illa a quibus vita fidelium, sceleratè etiam gesta, sed pœnitẽdo in melius mutata discedit. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus Deus: miserando delet iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur: qua neglecta post hanc vitam vsq; ad vltimum quadrantem exigetur: vt interpretatur b. Cypr. in epist. ad Pomponium. Nulla enim peccata impunita relinquit: & ideò necesse est, quòd puniantur ab ipso homine vel à Deo, vt idẽ dicit circa versic. psal. 88. Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatẽ: & lib. 22. cõtra Faustum ca. 20. Deus nec iusto parcit nec impio: illum flagellando vt filium, istũ puniendo vt impiũ. & si peccatum parentum nostrorum

*1. Corin. 11.*

*Morientes plerunq; nõdum plene soluerût debita, pro quibus quotidie orant, Dimitte nobis debita nostra.*

*Per eleemosynas propitiandus est Deus de peccatis præteritis.*

ſtrorum futuri ſeculi ſupplicio vſq; ad ſeculi cōſummationem in filijs Deus vlciſcetur, nihil dubitandum eſt, quin grauiter vindicet peccata noſtra, propria voluntate & ſpōte admiſſa: maneatq; pœna in ſeculo futuro ſoluenda, ſi hic iam non ſoluatur: nec pœna tota futuri ſeculi ſemper remittatur remiſſa culpa. Hoc docuit Ioan. Baptiſta, cum ait, Facite fructus dignos pœnitentiæ, quos videlicet parit pœnitentia odiumq; peccati: quod nō ceſſat, donec totum malum, quod ex peccato ſecutum eſt, fuerit deſtructū, alij enim ſunt fructus pœnitentiæ, & alij fructus virtutum ac iuſtitiæ, & bonorum operum, quæ fiunt ſecundum Domini mandata. Et hi à quibuſlibet etiam iuſtis perpetuò exiguntur. Dignè autem pœnitens præter hos fructus, licita alioqui opera plerunq; ſibi interdicere: & indebita, hoc eſt, ad quæ alias non obligarentur, nec obligantur iuſti, ſibi imperare, & aſperitatibus ac operibus laborioſis & pœnalibus ſe affligere debet, vt ſuo cōditori ſatisfaciat, & pro offenſa recompenſet. Hoc enim operatur pœnitentia & odium peccati, ne pœnas purgatorij in futura vita ſuſtineat: prout concorditer omnes maiores noſtri & eccleſia Catholica ſemper docuit. Nam B. Auguſt. lib. de vera & falſa pœnit. verba illa Ioan. Baptiſtæ tractans, Sunt, inquit, digni fructus virtutū, qui non ſufficiunt pœnitentib. pœnitentia enim grauiores expoſtulat, & à multis licitis pœnitētem abſtinere oportet, qui per arbitrij libertatem pleraq; commiſit illicita. Et B. Chryſ. homil. 10. in Matth. quærēs quomodo dignè fructificare poterimus. Reſpondet, Si vtique peccatis aduerſa faciamus: Aliena rapuiſti, incipe donare iam propria: longo tempore es fornicatus, à legitimo vſu ſuſpende te coniugij: delicijs ante ac temulentia diffluebas, ieiunio atq; aquæ potu vtrumq; compenſa. Et B. Greg. eadem verba explicans, aliud eſt, inquit, dignum fructū facere, aliud dignum pœnitentię fructum facere. Nam quiſquis illicita non cōmiſit, huic iure conceditur vt licitis vtatur: at ſi quis in fornicationis culpam vel adulterium lapſus eſt, tanto à ſe licita debet abſcindere, quanto ſe meminit & illicita perpetraſſe. Neq; enim par fructus boni operis eſſe debet eius, qui minus, & eius, qui amplius deliquit. Et rurſus, Cogitandū ſummopere eſt, vt qui ſe illicita meminit cōmiſiſſe, à quibuſdam etiam licitis ſtudeat abſtinere, quatenus per hoc cōditori ſuo ſatisfaciat: nam qui admiſit prohibita, ſibimet abſcindere debet & conceſſa. Et ideò B. Chryſ. hom. 4. de pœnitentia, Pœnitentiam, inquit, exhibuit Dauid ita dicens, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis ſtratum meum rigabo: & olim patratum peccatum poſt tot tempora, quaſi nuper accidiſſet, lugebat. Pœnitentem nunquā oportet peccatum obliuioni tradere, ſed Deum quidem rogare ne eius meminerit. Si nos eius meminerimus, Deus eius obliuiſcetur: à nobis vltionem ſumamus, noſmetipſos accuſemus, ita placabimus iudicē. Et. B. Ambr. ad quādam corruptam ſcribens, eadem præcurſoris verba tractando, formam pœnitentiæ præſcribit, Tu, inquit, facti proprij iudex eſto crudelior, lugubris tibi accipienda eſt veſtis, mens & membra ſingula digna caſtigatione punienda: amputentur crines, qui per vanam gloriā occaſionem luxuriæ præſtiterunt: totum corpus incuria maceretur, cinere aſperſum & opertum cilicio. perhorreſcat: talis actio pęnitentiæ, ſi fuerit perſeuerans, audebit ſperare, etſi non gloriam, certè pœnę euacuationem. Peccator ergo ſi ſibi nō pepercerit, à Deo illi parcitur: & ſi futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitę ſpatio compenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat: grādi plagæ alta & prolixa medicina opus eſt, grande ſcelus, grandē habet neceſſariam ſatisſactionem. Et in ſerm. 30. & 31. de eleemoſy. Medicina miſericordiæ tollit peccata magna: habemus plura ſubſidia quibus peccata redimimus: pecuniam habes redime peccatum tuum. Non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es: peccatis tuis venūdatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis eſt pecunia, ſed precioſa eſt miſericordia. Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat: crimina ergo eleemoſynis redimuntur. Et in lib. 2. de pœnitentia c. 8. Plura inquit, ſoluendi habet ſubſidia, qui Deo, quā is, qui homini debet. Homo pecuniam pro pecunia repoſcit, quæ non ſemper debitori præſto eſt: Deus & affectum exigit, qui in poteſtate eſt: nemo pauper eſt, qui Deo debet, niſi qui ſeipſum pauperem fecerit: & ſi non habet quæ vendat, habet quæ ſoluat: Oratio, lachrymæ, ieiunia debitoris boni cenſus eſt. Et B. Hiero. in epitaphio Paulæ, eā verè Chriſtianeq; dixiſſe ac feciſſe aſſerit cùm diceret, Turpanda eſt facies, quam contra Dei præceptum purpuriſſa, ceruſa & ſtibio ſæpè depinge: affligendum corpus, quod multis vacauit delitijs: riſus perpeti fletu compenſandus, mollia linteamina & ſerica precioſiſsima, cilicij aſperitate ſunt commutanda. Et idem in Malachiam. Qui peccator eſt, & quem propria conſcientia mordet, cilicio pœnitentię accingatur, & plangat tam ſua delicta quàm populi: atque iterum ingrediatur eccleſiam de qua fuerat eiectus, & cubet in ſacco, vt præteritas delitias per quas Deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. Et B. Auguſtinus in ſermone de pœnitentia, Non ſufficit, inquit, mores in melius commutare, & à factis malis recedere, niſi etiam de his, quæ facta ſunt, ſatisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis. Et alio loco, Nullus, inquit, debitę grauioris pœnæ accipit veniam, niſi qualemcūque (& ſi longè minorem quàm debeat) pœnam ſoluerit. Ita enim impartitur à Deo largitas miſericordiæ, vt non relinquatur iuſtitia diſciplinæ. Et libro de continentia, & in ſermone 50. de pœnitentia, diſtinguit triplicem actionem pęnitentiæ. Et de tertia dicit, Maiorem quiſq; in ſe hic ſeueritatem debet

*Cap. 15.*

*Qui peccauit à licitis abſtineat, vt ſuo conditori ſatiſfaciat.*

*Pſalm. 6. Dauid olim patratū peccatum, poſt tot tempora quaſi nuper accidiſſet lugebat.*

*Actio pœnitentiæ impetrat pœnæ euacuationē.*

*Affligendo noſmetipſos perpetuas gehennæ pœnas cōpenſamus.*

*Dei offenſa vitæ auſteritate eſt compenſanda.*

exercere, vt à seipso iudicatus nō iudicetur à Domino. Et psal. 50. circa versiculum, Ecce enim veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum (etiam quibus ignoscis) non reliquisti. Ignoscis confitenti, sed seipsum punienti: & ita seruatur misericordia, quia homo liberatur: & veritas, quia peccatum punitur. Et idem habet circa versiculum, Amplius laua me. Et Tertullianus vetustissimus doctor in lib. de pœnitentia, Nemo, inquit, liber est à peccatis, quia de eis doluit, nisi ieiunauerit. Et B. Cypria. de lapsis, Orandus est Dominus, & nostra satisfactione placandus, qui negantem se negare dixit. Agite, inquit, pœnitentiam, plenam dolentis ac lamentantis animi, probate mœstitiam, nec vos cōmoueat quorundam aut error improuidus, aut stupor vanus: qui cum teneantur in tam grandi crimine, animi sunt cæcitate percussi, vt nec intelligant delicta nec plangant. Indignantis Dei maior hæc plaga est: medelam vulneris negligunt, agere pęnitentiam nolunt: quando debuerant stare, iacuerunt: quando iacere & prosternere se Deo debent, stare se opinantur: pacem sibi vltrò nemine dante sumpserunt. Et posteà, Eiusmodi, inquit, homines quantum potestis effugite. Sermo eorum sicut cancer serpit, colloquium velut cōtagium transilit: noxia & venenata persuasio persecutione ipsa peius interficit: Sola illic superest pœnitentia, quæ satisfaciat: qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt: & ita fit vt dum temeritate quorundam vel promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur: Vbi plurima de satisfactione pro peccatis scribit, & contra facilitatem sacerdotum in absoluendo. Itaq; quum non ignorarent patres cor contritum & humiliatum Deum non despicere: & Prophetam Dauid dixisse: Confitebor aduersum me iustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei: quodque eo dicente post increpationē Nathan super adulterio & homicidio. Peccaui, dictum sit ei à propheta, Transtulit Dominus peccatum tuum: facilitatem quoq; patris in recipiendo filio prodigo, dum operosam ac diuturnam exigunt pœnitentiam, saccos, cilicia, ieiunia, aliasq; vitæ austeritates, ad peccati remissionē omnimodam aspiciunt, quoad culpam scilicet & pœnam: certissimè scientes, & hoc ipsum in ecclesia Catholica docti, remissa culpa grauis supplicij plerunque manere reatum. Insinuant etiā non esse veram pœnitentiam per quā in Dei gratiam reuertimur, nisi tantum fuerit odium peccati, vt in nobisipsis ipsum vindicemus pro quantitate & magnitudine culpę, laboriosa & pœnalia opera subeundo: vt præceptum satisfaciendi, hoc est, iniuriam quam in Deū commisimus cōpensandi, inclusum sit in pręcepto pœnitendi & peccatum odiendi. Propter quod antiquitus satisfactio ante absolutionem imponi solebat, vt experimentū sumeretur an vera esset pœnitentia, per quam reconciliatio fieri posset, & quæ diuinā clementiam prouocaret ad culpæ remissionē: sicut Niniuitæ prædicauerunt ieiunium, vestiti sunt saccis: etiam rex ipse qui dixit. Conuertatur vir à via sua mala: quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et similiter Ioelis 2. Ob hanc causam plerunq; non meminerunt specialiter pœnæ post remissum peccatum remanentis, eò quòd non iudicarent ipsum remissum nisi Deus penitus placato, sic vt ne disciplinam quidem vel emendam requireret. Filium enim prodigum nouerunt statim in gratiam receptum, imò patrē ei occurrisse: sed similiter intellexerūt diuinam iustitiam nihilominus punitionem exigere vsq; ad vltimum quadrantē, nisi ipsi nos Dei offensam vindicauerimus, aut charitatis feruore, seu pietatis in proximos operibus, remissionem eius impetrauerimus. Qua consideratione dicit b. Amb. li. 2. de pœnit. ca. 10. Facilius inueni, qui innocentiam seruauerunt, quam qui congruam egerunt pœnitentiam. De indignis fructibus & falsa satisfactione falsaq; pœnitentia ex B. Gregorij sententia tractat magister dist. 16. 4. sententiarū: de triplici actione pœnitentiæ & satisfactione pro venialibus sufficiente, ex epistol. B. Augus. ad Seleucianam, & ex eius Enchirid. Manifestum est itaq; & ex concordi patrum sententia, & sanctorum Dauidis, Paulæ, & vniuersorum sanctorum exemplo quid, quantúmue nobis restet plerunq; expiandum etiā post remissionem peccatorū, & quos illi doceant esse dignos pœnitentiæ fructus, quam etiam sententiam eos quorum gerebant curam, non vt suam, sed vt catholicam semper docuerunt. Manifestum est etiam, quod illis non suffecerint soli terrores cōscientię qualitercunq; incussi, cum fide qua reliquum vniuersum Christo cōmitteremus, vt qui pro nobis abundè satisfecerit: sed à nobis requirunt & exigunt satisfactionē, quodq; vltronea in nos seueritate & castigatione iuxta peccati enormitatem, grauiori vltione Deū nobis faciamus propitium, ac iniuriam compensemus. Vnde B. Cypri. Deus, inquit, quantum patris pietate indulgens semper bonus est, tantum iudicis potestate metuendus est: quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus, alto vulneri diligens & longa medicina nō desit, pœnitentia crimine minor nō sit: putas tu Dominum cito posse placari, quē verbis perfidis abnuisti? cui patrimoniū pręponere maluisti, putas eum facilè misereri tui, quem tuum nō esse dixisti? Et grauiter arguit sacerdotes, qui in recipiendo peccatores ad pacem & cōmunionem erant faciles. Contra Euangelij, inquit, vigorem & cōtra Domini ac Dei legē datur irrita & falsa pax: dantibus periculosa, & nihil accipientibus profutura: & quæ sequuntur, vbi B. Cypria. velut ad notoriā absurditatē deducit, quod quidam præter sanā fidem, & eius confessionem in qua peccauerant, & cordis contritionem, ac ad Deum conuersionem non aliam asserebant requiri pœnitentiæ actionem.

*Deus nostra satisfactione placādus est, Matth. 10.*

*Psalm. 50.*

*Psalm. 51.*

*2. Reg 12.*

*Quare antiquitus soleat satisfactio ante absolutionē pœnitētibus imponi.*

*Ionæ 3.*

Hi,

Hi,inquit,satisfactionis viam tollunt,atque
ita fit vt spem,ferè salutis adimant. Similia
ferè habet epist.3.Primi lib.& 14.tertij: & in
fine epistolæ 4. lib. 4. Pro peccato igitur di-
misso ex patrum concordi sententia manife-
stum est remanere reatum pœnæ , super qua
propiciandus est Deus.Manifestum est etiam
quòd pro eadem pęna satisfacere possumus,
eam deprecari:& ne infligatur irã Dei auer-
tere,vt dicit prima articuli particula . Nam
& hoc concorditer docent superiùs allegatæ
patrum sententiæ, quæ vtuntur nomine sa-
tisfactionis,propitiationis,compensationis
& commutationis pœnæ peccatis præteritis
debitæ.Nec solum ad huius temporis pœnã
vel pœnitentiam publicis peccatis, enormi-
bus & scandalosis impositam:sed etiam ad se
culum futurorum respiciunt, & placandum
Deum super peccatis etiã occultè admissis:
hoc enim exprimunt clarissimè. Quod & a-
*Ioan. Calvinus.* pertè confitetur, & intellexit Ioan. Caluin.
dicens propter eà eos esse lapsos.Quapropter
non opus est alia probatione prioris partis
huius articuli,quando & ipsi aduersarij con-
fitentur omnes pœnè Catholicos scriptores
de satisfactione scripsisse & docuisse, quod
habet articu. Ait enim Caluinus. Parum me
mouent,quæ in veterum scriptis de satisfa-
ctione passim occurrunt. Video quidem eo-
rum nonnullos:dicam simpliciter omnes fe-
rè quorum libri extant , aut hac in parte la-
psos esse,aut nimis asperè & durè loquutos.
Non pudet Caluinũ istum vniuersos maio-
res & in eis eccle.catho.in cuius schola insti-
tuti erant, impietatis damnare, vt suum sen-
sum suumq; statuat errorem. Certè cũ eccle-
sia catholica sit columna & firmamentum ve
ritatis,ad eius iudicium vniuersas quæstio-
nes quæ de fide & religione nascuntur,refer
re oportet,eiusq; sequi iudicium,quod facit
semper B. Augustinus & cum eo vniuersi pa-
tres.Ipsa ex Christi sponsi sui promissione
falli non potest. Insolentissima est insania
in quæstionem vertere quæ ipsa docet & ob-
seruat. vt scribit idem beatus Aug. in epist.
118.ad Ianuarium.Caluinus eo venit insaniæ
vt eius doctrinam etiam damnet. Adducen-
dæ sunt autem scripturæ, quòd hanc pœnam
restantem & peccatis debitam soluere possi-
*Pœnã à Deo comminatã deprecari possumus & auertere.* mus, mitigare & auertere. Quod hinc mani-
festum est. Nam omnipotens Deus , etsi nun-
quam consilium, sententiam tamen frequen
ter mutat, vt dicit B.Greg.li. 16. circa locum
Iob.22.Sublati sunt ante tempus: Sententia
quippe ait in ore , & consilium in corde est.
Et fidelissimus testis huius rei est,propheta
Dauid,qui suã hanc fidem opere testatus est.
Post impetratam enim veniam peccati sui,
denunciata iam ei per Nathan Prophetam
pœna à Deo constituta , quod moriturus es-
set filius illi natus , deprecatus nihilominus
est pro paruulo,& prostratus in terram se af-
flixit ieiunio & cilicio:quem cum post diem
septimum suæ afflictionis mortuum intelle
xisset,lotus vnctusq; cessauit ieiunare, cuius
rationem cum sui admirabundi quærerent,
Propter infantem,inquit, dũ adhuc viueret
ieiunaui & fleui.Dicebam enim,Quis scit, si
forte donet eum mihi Dominus, & viuat in-
fans.Sperabat igitur eam ipsam pęnã sui pec
cati prædictam se posse per ieiunia sua & af-
flictiones auertere. Quod tametsi ibi nõ ob-
tinuerit,eò quòd immutabili decreto hoc i-
psum à Deo constitutũ erat:obtinuit nihilo-
minus in alio.Nam cum ob peccatum nume-
rati populi,postquam etiam huius eum pœ-
nituisset,& ex animo contrito humiliq; cor
de,se ad Dominũ conuertisset, in eiusdemq;
punitionem daretur illi ex tribus optio , fa-
mes septennij,bellũ trimestre,superantibus
hostibus,aut pestis tridui: & hanc potius ele
gisset,quæ inter regẽ & plebem ignorat dif-
ferentiam,tantũ afflixit seipsum, vt eius re-
spectu Deus vnius diei vindicta contentus
fuerit.Nam cum angelum videret cędentem
*Dauid vnius diei vindicta placauit Deum de vindicta triduana.* populum,& dixisset ad dominum , Ego sum
qui peccaui,ego iniquè egi,vertatur obsecro
manus tua contrà me & contra domum pa-
tris mei,mox cessauit plaga, quæ alioqui tri-
duana fuerat constituta. Et Propheta Hiere-
mias clarissimè idem testatur ca.18. Repente
inquit per eum Dominus , loquar aduersus
gẽtem,& aduersus regnum,vt eradicem,de-
struam & disperdam illud : Si pœnitentiam
egerit gens illa de malo suo,agam & ego pœ
nitentiam super malo, quod cogitaui vt fa-
cerẽm ei:& subitò loquar, vt ædificẽ & plan
tem illud.Quomodo autẽ istud fiat sine Dei
mutatione docet B.Greg.loco statim superi-
us allegato.Idem etiam docet oratio domi-
nica in qua precamur, dimitte nobis debita
nostra:& Aposto.Paul. Si nosipsos iudicare-
mus,inquit,non vtiq; dijudicaremur. Quod
tractans B.Aug.ait in serm.50.Maiorẽ quisq;
in se seueritatem debet exercere, vt à seipso
iudicatus nõ iudicetur à Deo.Et vsus ac con-
suetudo fidelium semper fuit ad Deũ in tri-
bulationibus recurrere,certaq; fiducia pre-
cari vt iram suam à populo auertat . Cuius *Ion. 3.*
exẽpla habet scriptura de Niniuitis,Iudith, *Iudith. 4.*
Tobia,Sarai,& plurimis sanctis. Nec aduer- *Tobiæ 3. 13.*
sarij istud diffitentur,quo ad pœnam vitæ tẽ *Cap 3.*
poralis. Nam Philippus Melanchton in locis *Zachar. 3.*
theologicis palam hoc confitetur.Sciendum
est, inquit, pœnas mitigari nostra pœniten-
tia, aut prorsus remitti: vt testatur historia
Ionæ,& Esaiæ 1. dicitur , Si fuerint peccata
vestra in coccinum, erũt candida vt nix. Itẽ,
Conuertimini ad me & ego reuertar ad vos,
Hiere.3. Conuertimini filij & sanabo auersi-
ones vestras : & 20. Castigabo te in iudicio,
ne tibi innocens videaris : id est , admonebo
te de tuo peccato castigatione aliqua, nec ta-
men perdam te,Ioel.1.Conuertimini ad Do-
minum,quia misericors est,&c.& remittens
pœnam.Rursum 1.ad Corint.11. Si nos ipsos
iudicaremus , non iudicaremur . Pertinent
huc & illæ preces , quæ petunt mitigationẽ
in pœnis,& simul testantur peccata mereri
maiorem pœnam,sed Deum parcere infirmi
tati nostræ.vt si iniquitates obseruaueris Do
mine,quis sustinebit:& multa quæ sequun- *Psal. 129.*
tur.

tur. Ac paucis interpositis, Postremò semper in conspectu sit dictum Ezechielis 33. quod etiam de mitigatione pœnarum concionatur, Viuo ego, nolo mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Has sententias & similes quotidie nobis in precatione proponamus, cum de publicis & priuatis pœnis cogitandum est, & petenda mitigatio. Ipsæ nos ærumnæ de his sententijs admoneant, ac meminerimus vtrunque, castigari nos præsentibus pœnis, & mitigari eas nostra pœnitentia & inuocatione. Hanc esse sententiam multorum aliorum doctorum etiam iudico: vt, Eleemosynæ liberant à peccato, videlicet, quod ad præsentes pœnas attinet, id est, merentur mitigationem calamitatum huius vitæ. Hactenus Philippus: Sed quis sanctorũ doctorum has scripturas Dauidis, Esaiæ, Hieremiæ, & Ezechielis vnquam intelleait de præsentis seculi pœnis & calamitatibus duntaxat? In futurum seculũ sancti respiciebât, Domine, inquit propheta Dauid, Ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, &c. Ac Tobias, Eleemosyna, inquit, ab omni peccato & à morte liberat, & nõ patietur animã ire in tenebras. Et Daniel, Peccata tua Eleemosynis redime. Nec sententiæ sanctorum Augustini, Chrysostomi, Hieronymi, Ambrosij, possunt intelligi habito ad pœnam huius seculi respectu. Nam B. Ambrosius, Si peccator, inquit, sibijpsi nõ pepercerit, à Deo illi parcitur: & si futuras pœnas gehennæ in hoc paruo vitæ spacio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Et B. Augustinus, ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ, si timet illud, quod oportet nos exhibere ante tribunal Christi, vt supra dictum est. Ac Ioannes Baptista ad dignos pœnitentię fructus hortatur, vt effugiam iram venturam. Quod autem Scriptura, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, intelligatur mitigando scilicet pœnam temporalem: & alia, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit, in hac vita scilicet se castigantem quis sustinebit? ipsæmet reclamant, nec sensum hunc patiuntur. Neq; enim tam solliciti atque anxij fuerunt Dauid & reliqui sancti ad effugiendam huius vitæ temporalem pœnam, quàm nouerunt medicinalẽ esse & salutarẽ, quàm in futurum seculum magis spectauerint: sicut & dictæ Dei promissiones. Hic prætereundũ non est, quod magnum est discrimen inter pœnam futuri seculi peccatis debitam, quæ per se debetur etiam ex condigno, & inter pœnam vitæ præsentis, quæ de cõgruo & extraordinariè ex speciali causa pro peccatis à Deo redditur. Illam deprecari possumus, auertere, compensare: hanc non semper, quando scilicet Deus eam certo & immutabili cõsilio pro peccato remisso inferre disponit. Tunc enim nulla pœnitentia, nulla supplicatione auerti, redimi, vel compensari potest: vt dicit B. Greg. tractans sententiã B. Iob c. 9. Deus cuius resistere irę nemo potest. Ait enim, Cum superna indignatio sese, vt ira dixerim, incaute mouet, hanc oppositio humana non retinet: nec se vtiliter cuiuslibet deprecatio obijcit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc enim est quod Moyses, qui reatum totius plebis apud Deum suis fletibus tersit, dumque se obicem obtulit, diuinæ iracundiæ vim placauit, ad petram Oreb veniens, & pro aquæ exhibitione diffidens, promissionis terram ingredi Domino irascente non potuit. Sæpè hac de re affligitur, sæpè desiderio se excitante turbatur: & dispositæ vltionis iracundiam repellere à semetipso non valuit, qui hanc volente Domino & à populo amouit. Hinc Dauid, quia prostrata plebe postmodum angeli gladium prece compescuit, prius plorans & eiulans nudis pedibus filium fugit, & quousque perpetrati facinoris vltionem ad plenũ reciperet, iram Dei pro semetipso temperare nequaquam valuit: in quo pœnarum genere sunt mors & miseriæ huius seculi. Quod autem quædam pęna extraordinariè, & quasi de congruo atq; ex speciali causa alicui culpæ quandoq; etiã minimæ à Deo irrogetur, & alia de condigno & ordinariè culpæ respõdeat, declarat B. Bona. distinct. 26. 2. sentent. quæst. 1. artic. 1. ad 3. & 4. argumentum. Primi generis pœna est, quòd peccatores quosdam subitò è medio tollit, paupertatem immittit, & in præsenti vita grauiter affligit: sicut quosdam iustos temporaliter remunerat, nihil minus in futuro seculo daturus. Ea enim, quæ ordinariè & de condigno meritis in futuro seculo respondent, non minuuntur per retributionem extraordinariam. Vtraque autem pœna per nostram pœnitentiam tolli potest, dicente Hieremia Propheta, Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitẽtiam, &c. Flagella autem quibus à Deo percutimur, si suscipiuntur patiẽter, sunt satisfactoria, & per modum etiam vindictæ compensare possunt pœnam in futuro seculo debitam.

*Tob. 4. Psalm. 6. Psal. 142. Cap. 4. Cap. 4. Ad virginẽ corruptam. Matth. 3. Zach. 2. Psalm. 129.*

*Discrimen est inter pœnam futuri seculi & eã quæ est præsentis vitæ.*

*Lib. 9. c. 30. Deut. vlt. 1. Paral. 21.*

*Quod pœna peccatis ex cõgruo, quædam autem ex condigno debetur.*

*Cap. 18.*

HIC considerandum est ad exactiorem intellectum articuli, quod aliquando culpa mortali per magnam contritionem, vel sacramentũ pœnitentiæ remissa, tota etiam pœna condonatur: quemadmodum articulo 2. probatum est de baptismo & martyrio. Et dictum est latroni in cruce cũ Domino morienti, Hodie mecum eris in paradiso. Quòd autem in sacramento pœnitentiæ nõ fiat plena solutio, probant scripturæ & patrum sententiæ, quas superius citauimus. Et Ecclesia Catholica absolutis sacramentaliter imponere solet pœnitentiam, ieiunia, aliasq; afflictiones: non autem baptizatis, quibus secundum sententiam B. Amb. gratis omnia condonat, nec gemitum requirens, nec planctum. Est enim baptismus sacramentum regenerationis & renouationis, per quod in familiam & domũ Christi, omnibus quæ foris gesta sunt condonatis recipimur. Domesticos aũt castigat & flagellat pro ratione peccatorum

*Lucæ 23.*

*In commen. ad Rom. 11. Baptismus nec gemitũ nec planctũ in baptizando requirit.*

catorum, quæ admittunt: quemadmodum docet Conci. Trident. seß. 5. c. 14. & etiam declarat B. Tho. cont. gentiles, li. 4. c. 72. In omni enim domo & ciuitate seruari oportet disciplinam, & in peccata vindicari. In Christi autem familia omnia aguntur vice & loco Christi: & ideo per ea aboletur pœna coram eius tribunali debita. Tanta tamen esse potest contritionis magnitudo, vt culpam & totam pœnam simul aboleat. Et ideo art. dicit, plerumq; deberi pœnam remissa iam culpa. Condonatur tota etiam pœna, quando fit cómunicatio plenariæ indulgentiæ, de qua agetur articu. 30. An verò satisfacere possimus pro culpa veniali & mortali quoad offensam & pœnam æternam, per gratiam & spiritum Christi, quem pri⁹ natura nobis impartitur Deus in gratiam & ob meritum Christi, quã peccatum & pœnam æternam remittat: cum per contritionem & veram pœnitentiam, quæ ex Christi spiritu proficiscuntur, illorũ fiat remissio, postea inter difficultates quę circa articulum contingunt dicemus: inter quas etiã est, qualisnã sit pœna per se peccatis remissis debita, an huius seculi an futuri: & quomodo intelligatur commutatio pœnę in temporalem, quomodo etiam nostra satis factio non præiudicet nec deroget plenæ redemptioni factæ per Christum. De his & alijs vbi magna ex parte licet cuiq; in suo sensu abundare infra sumus dicturi. Loquitur aũt articulus de Satisfactione quę est persolutio imposita arbitrio sacerdotis, in specie vel in genere: eò quòd de ea nullũ sit dubium apud catholicos, quodq; hæc propriè sit pars pœnitentiæ: quamuis interim articulus etiam verus sit pœna voluntariè assumpta. Verũ autẽ aliqua satisfactio fieri poßit pro culpa mortali & pœna æterna, apud eosdem catholicos in quæstionem vertitur. Ex dictis manifestũ est, quòd articulus totus certa & infallibili fide ab omnibus fidelibus sit suscipiendus: quòd scilicet post culpam remissam tam venialem quam mortalem plerumque maneat reatus pœnæ: non solùm in hac vita sustinẽdæ, nec pœna damni duntaxat in futura vita: quam patres in limbo patiebantur, vsque ad Christi ad inferos descensum, & quam iam animę iustorum vsq; ad corporum suorum resumptionem patiuntur: verùm etiam pœna sensus & grauissimæ afflictionis in seculo futuro, propter propria peccata nostra voluntate admissa. Nam Thessalonicensibus scribit Apostolus Paulus, quòd sustinebant tribulationes in exemplum iusti iudicij Dei, quod propterea grauius erit in futuro seculo. Manifestum quoque est quòd illam persoluere possumus, compensare, redimere, deprecari: nec de istis vllo modo dubitari posse, eò quòd post Ecclesiæ cathol. & omniũ scriptorum ecclesiasticorum concordem sententiã (pront etiam Ioan. Caluinus palam fatetur) accesserint generalium quoq; Conciliorum, in quibus super his acerrimè disputatum est, definitiones. Nam in Con. Florent. definitũ est, quod si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentię fructibus de commissis satisfecerint, eorum animæ pœnis purgatorijs post mortem purgantur. Et in epistola synodotica, approbantibus Græcis & Armenis viris doctißimis, qui ei Concilio intererant, scribit Eugenius quod satisfactio vna est pars pœnitentię, quę imponitur arbitrio sacerdotis, quodq; hæc præcipuè fiat per orationem, ieiunium, & eleemosynam. Concilium item generale tempore Innocentij 3. in cap. Omnis vtriusq; sexus, de pœn. & remiß. habet pœnitentiã confitentibus esse iniungendam. In cap. quoq; Cũ ex eo, ablatis veteribus canonib. pęnitẽtialib⁹ dicit pœnitentialẽ satisfactionẽ per indulgẽtias eneruari. Et antiquißimũ Cõciliũ Nicenũ meminit canonũ pœnitentialiũ: quẽ cõstituti erant nõ tantũ in disciplinam quasi politicam, [illegible] etiam ad placandum Deum, & satisfaciendum pro peccatis: vt constat ex Cypriano & veteribus scriptoribus ecclesiasticis. Propter quos canones Philippus Melã. in opusculo de ecclesia, Cõcilium hoc, quod apud omnes maiores nostros quasi euangelium susceptum est, audet reprehendere: palã asserens patres Concilij in hac re nõ satis cautos fuisse, propterea quòd ea quæ ibi statuta sunt traditiones humanæ sint extra scripturam, ac semina multarum superstitiosarum opinionum. Nihil non audet huiusmodi hominum temeritas & arrogantia. Concilium quidem Trident. seß. 5. ca. 14. totum hunc tradit & probat art. Ait enim quòd pœnitentia hominis Christiani post baptismum multò alia est quã baptismalis: quodq; contineat satisfactionẽ per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vna cũ culpa remittitur, sed pro pœna tẽporali, quæ vt sacrę literę docẽt non tota semper sicut fit in baptismo, dimittitur illis qui gratiæ Dei quã acceperunt ingrati spiritũ sanctũ contristauerũt, & templum Dei violare non sunt veriti. De hac pœnitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum, Quę secundum Deũ tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Rursus Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentię. Patet igitur quòd totus articulus ab omnibus fidelibus firma & infallibili fide sit suscipiendus.

*2. Thess. 1.*

*Conciliũ Florentinũ definiuit, fideliũ animas sine dignis pœnitentiæ fructibus hinc decedentes pœnis purgatorijs purgari.*

*Pœnitentia hominis christiani, multò alia est quã baptismalis.*

*Apoc 2.*
*2. Corint 7.*
*Matth. 3.*

*Difficultates in articulo.*

SVnt tamen vt diximus, circa hunc articulum multæ difficultates, circa quas magna ex parte vnicuiq; in suo sensu abundare licet, modò tñ hunc submittat iudicio ecclesiæ catholicæ, cuius equidem iudicio & omnium rectius sentientium & nos subijcimus, & quæ dicturi adhuc sumus, & quæ hactenus diximus. Prima itaq; difficultas est. Nam si post remissam culpam reatus pœnæ maneat, quam soluere possumus, atq; omnẽ offensam patris compensare, videtur Christus gratis mortuus esse pro nostra omniũ redẽptione: sicut in simili argumẽtatur Apost.

Paul.cap.2.epist.ad Gala. Deinde quomodo non obscureturgloria, plenæ saltem redemptionis & integrę satisfactionis mortis Christi, pro omnibus culpis & supplicijs quibus sumus obnoxij, si non ipse solus totaliter pro omnibus debitis nostris satisfecit, sed partim ipse & partim nos soluimus. Ipse scilicet pro culpa mortali & pœna æterna, nos aũt pro pęna temporali, cuius reatus manet iuxta articulum, culpa remissa. Quod si satisfecit ipse pro pœna etiã temporali, iniquè nobiscum agitur si adhuc à nobis illius exigatur solutio. *Ioan.2.* Quòd autem Christus plenè & integrè satisfecerit pro omni culpa omniq; pœna, passim testantur scripturæ, quæ habet quod ipse est propitiatio nõ pro peccatis *1. Pet. 2.* nostris tantũ, sed etiam pro totius mundi. Et alio loco. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, cuius liuore sanati estis. Apud Esaiam quoq;. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: Ipse vulneratus est ꝓpter iniquitates nostras, & attritus ꝓpter scelera nostra. Dis*Cap 53.* ciplina pacis nostræ super eum. Item Apost. *Rom.3.* Paul. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Rursus ad Colos.2. Donans nobis omnia delicta, delens quod erat aduersum nos chirographũ decreti, quod erat contrariũ nobis, & illud tulit de medio affigens illud cruci. Plena igitur est, integra & perfecta, nõ partialis non mutila Christi redemptio, propitiatio, & satisfactio ꝓ omni culpa mortali, & veniali, omniq; pœna peccatis nostris etiam remissis debita. Nulla est hic dubitatio nisi de modo quo intelligitur articulus, & de vero sensu scripturarum, quibus articulus in spe*Responsio ad difficultates* ciẽ aduersari videtur. Ad has difficultates statim se offert responsio, si consideremus, quod idem spiritus fidei & charitatis, ex quo patri grata erat filij sui redemptio & satisfactio, nos etiã inhabitat, & viua facit Christi membra: quodq; Christus ipse verius per suũ spiritum in nobis operatur, quã operemur nos ipsi. Intelligimus enim quòd miram gratiã dignitatem, & valorem apud patrem opera nostra habeant: non vt à nobis, sed vt à Christo & spiritu eius proficiscuntur. Hinc enim dignitatem, valorẽ, & gratiã habeant & Christi opera redemptio & satisfactio. Idem aũt hic spiritus & omnia eius charismata, in quibus patri est bene placitum in filio suo prędilecto, abundè effunduntur in nos secundum *Per charismata spirit' Christi reddimur sufficientes ad persoluẽda propria debita.* mensuram donationis Christi, per quæ charismata & diuitias facti sumus sufficientes propria debita quę contraximus persoluere, spõtaneè ex vero amore filiali offerendo: quod gratius est ei, quàm si ab eo flagellemur, & secundum quantitatem offensæ sumatur de nobis supplicium. Multò namq; grati' est quòd sponte ex odio offensæ patris, nos ipsos castigamus & vlciscimur, quàm si solum patienter flagellum ei' sustineamus: maximè post hanc vitam quando secundum iustitiam vt iustus iudex vnicuique retribuet, etiam flagellando filios secundum opera eorum. Nã *Matth.25.* Domin' testatur de seruo fideli, ꝙ multa sup *Iaco.1.* lucratur & supererogat ex quibus debita sol *1. Thessa. 5.* uere potest. Et cũ ex scripturis manifestũ fit, *Roma.2.* ꝙ mereamur coronã glorię & vitã æternã; si *2. Timo.2.* legitimè certamus: nihil dubitãdũ quin possimus emẽdare & satisfacere, nos ipsos vindicãdo, & flagella patris patienter ferendo. De merito isto manifestę sũt scripturæ: imò principiũ fidei est, ꝙ Deus inquirẽtibus se est remunerator: Nec minus manifestæ de satisfactione: quia sancti nõ vindicarent aduersũ se peccata, nisi vindictam Dei per hoc euaderę possẽt. Hinc est monitio B. Aug. in homil.50. Ascendat, inquit, homo aduersũ se tribunal mentis suæ, si timet illud, ꝙ oportet nos exhiberi ante tribunal Christi: constituat se ante faciẽ suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori dicens, Arguam te, & statuã cõtra faciem tuã. Rursus Apost. Si nos*Psal.49.* ipsos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. *1. Cor. 11.* Similes sententiæ ex B. Amb. ad virginẽ corruptam, & B Hieron. in Epitaphio Paulæ sũt supra citatæ. Ac tantũ abest, vt per nostrã satisfactionem obscuretur gloria mortis & victimæ Christi, eiusq; plenissima satisfactio: vt magis etiã illustretur ꝙ ex miseris & pauperibus, per mortem suam in omnibus diuites nos fecit, & gloriosos Dei filios: vt nos ipsi habeamus etiam in nobis thesaurum, ex quo patri satisfacere possimus, eumq; nobis placare, quàm si nobis in miseria & paupertate relictis, ipse precium solueret pro nobis: illud enim maius est, & in sublimiorem nos gradũ subuehit. Ita eni nos voluit honorari per filiũ suũ pater cælestis, vt omnia nobis cõmunicaret, & abundè effunderet, quorum sumus capaces: nec sol' ipse operaretur sed pro nostra salute nos quoq; ei cooperaremur quorũ aũt capaces nõ sumus, sine nobis Christus principalẽ operatur effectũ: dignatur tñ & in illis quoad præparationem nos habere cooperarios. Et in scripturis Domin' nos honorando hac ratione loquitur, quasi principalem effectum hic quoq; nos operaremur, Facite, inquit apud Ezech. vobis cor nouum & spiritum nouum. Item alio loco, *Cap.18.* Auferte prępuția cordium vestrorum: Laua à *Ierem.4.* malitia cor tuum. Et Dominus in Euangelio, *Luca.17.* Quicunque perdiderit animam suam, viuifi*1. Ioan.3.* cabit eam. & Ioan. Apost. Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se. Vitam tamen ac nouitatem spiritus, Dominus ad nostram *Ipsius spiritus nouitatẽ operatur solus Deus.* præparationem operatur solus: excedunt enim hæc omnem creaturę facultatem: sicut fortassis & satisfacere pro culpa mortali aut eius mereri remissionem propter quod sine applicatione mortis Christi nunq̃ mortale peccatum, nec pœna æterna remittitur. Pœnæ autem temporalis solutio filiorum Dei facultatem non excedit: Et ideo sua morte tales nos fecit, vt ex nostro thesauro, sine vlla suffragij alteri' vel etiam mortis Domini emendatione, satisfacere possimus.

*Ad obiectiones solutio.* Ad ea verò quæ ex scripturis obijciuntur de plena & integra satisfactione Christi, responde-

spondetur, quòd plena est eius satisfactio, redemptio, & propitiatio pro vniuersis: nō solùm quo ad culpam, quam tamen præcipuè & principaliter respiciunt: verum etiā quo ad pœnam temporalem, culpa dimissa remanentem: sed per sufficientiam, non autem secundum efficientiam & fructus participationem. Nam qui per baptismū familiæ Christi nondum sunt insiti, propitiationis participes non sunt: nec illi qui peccatis suis nondum pœnitentes per claues ecclesiæ remissionem nun acceperunt: pro quibus tamen sufficiēs & copiosa facta est redemtio in ara crucis. Similiter Christi satisfactio pro pęna tēporali abunde sufficit, sed efficax non est ad eam expiandam sine applicatione.

*Christus pro omnibus peccatis iā quo ad culpam, quàm quoad pœnam secūdū sufficientiam sed non secundum efficientiam satisfecit.*

*Obiectio.*

Dices fortassis illos ideo nō esse participes propitiationis, quia Christo non iungun tur, nec sunt inter membra eius: ipse autem tanquā caput solùm pro membris satisfecit: & his solis applicatur satisfactio & redemptio, qui ei tanquam membra vniuntur.

*Responsio.*

Cui respondetur primò, quòd scripturæ generalius loquûtur, nempe quod mortuus est pro omnibus, etiam pro impijs: Atque ita non solum pro membris. Et minor in hoc esset gratia & gloria Christi, si solum mortuus esset pro membris suis & amicis. Catechumenus namq; ante baptismum ex morte Christi consequi potest per fidem & veram cordis contritionem, peccatorum remissionem & gratiam patris, qui tamen per solū baptismū fit Christi membrum. Obtinuit enim Christus sua morte, & apud patrem meruit, vt quę à corpore erant aliena, fierent sua membra per baptismum, cuius effectus totus ex Christi morte procedit & manat. Nā teste Apost. Paulo, Complantati & insiti sumus Christo per mortem eius. Est igitur hæc propitiatio & satisfactio Christi integra & perfecta, quo ad culpā & pœnā etiam tēporale, culpa dimissa remanētē, si spectetur eius sufficientia: nec plenior esset, nec efficacior, si millies vel solùm semel & singulariter pro vnoquoq; nostrum esset mortuus, sed non est efficax, nec affert salutē, nisi bona patris voluntate eius fiat applicatio. Hoc modo & secundum hanc intelligentiā B. Aug. interpretatur redemptionē factam in Christo in responsione ad primum articulum falsò sibi impositum, qui erat, quòd Dominus noster Iesus non pro omnium redemptione sit passus. Quòd, inquit, ad magnitudinem & potentiam precij pertinet, sangnis Christi redemptio est totius mūdi: sed qui hoc seculum sine fide Christi & sine redemptionis sacramento pertranseunt, redemptionis sunt alieni. Poculum quippe immortalitatis quod confectum est, habet quidem in se vt omnibus prosit, sed si nō bibitur non proficit. Et hanc doctrinam beati Augustini secutus est beatus Thom. 3. parte quæst. 49. artic. 1. in solutione 3. argu. Vbi dicit quod Christus sua passione nos liberauit a peccatis causaliter, id est, inquit, instituens causam nostræ liberationis ex qua possent quæcunque peccata, præterita, præsentia, & futura quandocunq; remitti, sicuti si medicus faciat medicinam, ex qua possint etiam quicunque morbi sanari. Certum est autem quòd eodem modo quo redemptio, intelligenda est etiam satisfactio perfecta Christi, pro omni culpa omnique pœna totius mundi etiam temporali (spectando scilicet precij magnitudinem & sufficientiam) quæ tamen sine fructu & inutilis manet, nisi poculum bibatur, & eius fiat applicatio. Sicut enim factus est causa salutis æternæ omnibus non simpliciter, sed obtemperantibus sibi: ita causa est redemptionis omnibus qui ex fide in Christum verè pœnitentiam agunt: maximè si sacramenta contra peccata instituta adhibeantur, per quæ quasi per canales quosdam deriuatur sanguis Christi, eiusque virtus & efficacia animabus nostris aspergitur. Quo ad pœnas verò temporales, quarum reatus culpa remissa manet, Christi satisfactio nobis cōmunicatur in baptismo, qui omnem tollit peccati reatum: & in sacramento pœnitentiæ pro deuotione & dispositione pœnitentis. In hoc enim est differentia inter pœnitentiam & baptismū: cùm illa adhibeatur vt medicina, cum qua sua virtute infirmus concurrit: & vt plenior fit sanatio in morbo corporali, quanto perfectior est naturæ concursus, ita in morbo animæ: Baptismus verò est regeneratio ad quā qui nascitur nō cooperatur: q̄ differentiā maiores nostri docēt ex c. 6. & 10. epist. ad Hebr. Applicatur etiam in extrema vnctione, in sacrificio missæ & per indulgentias ex dispēsatione thesauri ecclesiæ: Si aūt eius nulla nobis fiat cōmunicatio nec suppliti deprecatione quo debitū nobis gratiosè condonetur impetrem', necesse est q̄ nos ipsi per ieiunia, eleemosynas, & orationes soluamus: patri nostro æquè gratū offerendo, atq; esset debitæ pœnæ solutio. Nam per æquiualentis oblationem redimimus pęnam nostris peccatis debitam. Plura, ait. B. Ambro. habemus subsidia quibus peccata nostra redimimus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Nam eleemosynis crimina redimuntur. Si verò nō fuerit in hoc seculo diuinæ iustitiæ satisfactum, vindicabitur, & igne purgatorio expiabitur in seculo futuro. Hoc autem discrimē est inter satisfactionem Christi pro pœna æterna & pro temporali, quòd sine eius applicatione nunquam remittitur pœna æterna, nec expiari potest: sed sine illius applicatione, vt ex dictis manifestum est, temporalis pœnæ debitum solui potest & expiari: sicut per pœnam purgatorij secundum diuinę iustitię seueritatem, certū est ipsum solui & expiari. Non minus autem Deo satisfit per vindictam quam de nobis ad patrē plenè placandū spontaneè sumimus: cùm gratius hoc sit ei, & iusto iudicio tantundem valere possit. Dices ex his sequi quòd alia est pro peccatis satisfactio, quàm mors Christi. Cui respondetur quòd nulla est pro peccatis satisfactio, quæ nō manet & deriuetur ex virtute satisfactionis factę in ara crucis. Nā per

*Catechumenus ex morte Christi per fidem et cordis cōtritionem potest remissionem peccatorum assequi ante baptismum.*

*Rom. 6.*

*Christus sua passione nos liberauit à peccatis causaliter.*

*Hebra. 5.*

*Et declarat B. Thom li. 4. contra gentil. Cap. 72.*

*De Helia & ieiunio ca. 20*

*Obiectio, & eius solutio.*

mortem

mortem ſuã Chriſtus meruit nobis infundi ſpiritũ ſuũ: quodq; noſtra opera per ipſũ ſint ſatisfactoria: Nec ꝓpterea omnis pœnæ peccatis debitæ ſolutio, fit per cõmunicationes ſatisfactionis illꝰ: Chriſtus tñ eſt qui per nos & in vobis per ſuum ſpiritum ſatisfacit.

*Alia obiectio.* Iterũ cõtra dicta obijcies, ꝙ ſatisfactio Chriſti nobis applicatur per noſtra opera pęnalia, ad expiationẽ pęnæ tẽporalis: ſicut per cõtritionẽ ad remiſsionẽ mortalis peccati & pęnæ æternę: ex qua cõmunicatione & cõiũctione noſtra opera fiunt fortaſsis ſatisfactoria, & ſatisfaciendi efficaciam accipiunt: & non ex ſpiritu Chriſti inhabitante, aut ex noſtri operis valore, ſicut dictũ eſt. Vel ſolum ſatisfactoria ſũt diſpoſitiuè: inquantũ ad applicationẽ, ſicut de contritione dictum eſt, diſponunt: vt ſic Chriſtus ſatisfaciat ſolus, ad noſtrã tñ operationẽ, vt ſoli Chriſto ſit omnis gloria in peccatorum expiatione. Vel ſaltẽ ſi nos ſatisfacimus noſtra virtute, eius ſatisfactio nõ excludatur: ſicut vitã æternã nos meremur, cũ eandẽ promeruerit nobis & ipſe, prout teſtantur ſcripturæ: vt nulla ſit ſatisfactio ſine applicatione ſatisfactionis Chriſti.

*Reſponſio.* Quibus reſpondetur, ex ſcripturis cõſtare ꝙ per verã cordis cõtritionẽ nobis applicatur ſatisfactio Chriſti ad pœnæ æternæ condonationẽ. Nã cor contritũ Deus non deſpicit. Et eædẽ ſcripturæ fortaſsis non patiuntur quod pœnitens in conſortiũ huius ſatisfactionis, vt & ipſe propriè ſatisfaciat, admittatur, de quo tñ ſumus infrà dicturi. Ad ſatisfactionẽ verò pœnæ tẽporalis & ad vindictã peccatorũ noſtrorum, in recõpenſam iniuriæ patri illatæ, eædẽ ſcripturæ nos inuitant & hortantur: nec tacent ꝙ noſtræ afflictiones gratiam habeant & efficaciam Dei iram placandi. Cũ igitur noſtra vltio, iuſta rerum æſtimatione, debito cui ſumus apud Deum obnoxij poſsit eſſe æquiualens, contra rationẽ & ſcripturas hæc dignitas & gloria noſtris operibus, imò

*Per veram cordis contritionem nobis applicatur ſatisfactio Chriſti.*

*1. Corint. 11.* & ipſi Chriſto tolleretur. Manifeſta namque eſt Pauli ſententia. Si nos ipſos iudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur: Propter quod B. Amb. vt ſuperius diximꝰ, clare docet, ꝙ peccatori à Deo parcitur, ſi ſibiipſi non pepercerit. Et B. Chryſ. Si nos peccati meminerimus, Deus eiꝰ obliuiſcetur: & iudicẽ placabimus, ſi a nobis vltionem ſumamus. B. Greg. quoq; per lamẽta pœnitentiæ malũ perpetratũ dicit corrigi. Et apud Prophetam Dominus, Si pęnitentiam egerit gens illa, agã & ego pœnitentiã ſuper malo ꝙ cogitaui facere ei. Ac de Niniuitis dicit Propheta Ionas, ꝙ vidit Deus opera eorum: & miſertus eſt ſuper malicia quã locutus fuerat. Nã Deo ſatis fieri per pœnitentiæ dolorẽ, humilitatis geniũ, & per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis, docent B. Aug. B. Greg. & concorditer omnes patres. Propterea opus non eſt communicatione ſatisfactionis Chriſti, quando ad hanc expiationem & debiti ſolutionem filiorum opera ſufficiunt, compenſant, & redimunt quod contra Deum eſt admiſſum. Nec à nobis iuſtè pœna exigi poſſet, vel in purgatorio, ſi à Chriſto plenè eſſet pro peccato iræ Dei ſatisfactum ſecũdum iuſtitiam. Et quòd quidam dicunt, ſatisfactionem Chriſti neceſſariò concurrere, vt cauſam vniuerſalem, impertinens eſt, nec dictis obſtat. Nam cauſa vniuerſalis efficaciam cauſæ particularis non tollit. An tamẽ ſatisfactio & mors Chriſti verè ſit cauſa vniuerſalis noſtri meriti & ſatisfactionis, an ſolùm originalis & conſeruatiua, ac Deus ipſe vt author gratiæ ſit cauſa prima & vniuerſalis, non eſt locus hic diſſerendi, nec multum ad præſentem pertinet difficultatem. Nam in miraculis quæ ex virtute a Chriſto accepta operati ſũt Apoſtoli, non videtur ipſe vt homo tanquam cauſa vniuerſalis fuiſſe cooperatus. Et hic maior eſt Chriſti gloria, quòd Apoſt. ſua virtute à Chriſto accepta miracula ſunt operati.

*Ierem. 18. Ionæ 3.*

*Iterum obijcitur.* Iterum obijcitur. Chriſtus nobis meruit vitam æternam, & tamen ſecundum ſcripturas eam nos etiam meremur ex applicatione meritorum eius. Idem igitur dici poterit, quòd ſatisfactionis applicatione nos ſatisfacimus, vt ſic nulliꝰ pœnæ ſolutio ſine Chriſti fiat ſatisfactione.

*Solutio.* Reſpondetur quòd ſcripturæ vtrumque docent nos, ſcilicet vitam æternam mereri & Chriſtum eam nobis promeruiſſe. Nam ſolum ex eius merito paruuli baptizati eam accipiunt, & adulti accipere poſſunt ſine merito proprio: Nec tamen vitam æternam ex communicatione meriti Chriſti nos meremur, ſed ex dignitate & virtute quas merito mortis eius accipimus. Nec in hoc eſt diſcrimen inter meritum vitæ æternæ & ſatisfactionem, cùm vtrumq; fiat ſine applicatione actuali ſatisfactionis vel meriti mortis Chriſti. Sed hic quæritur qualis nam ſit hæc ſatisfactio, quę eſt tantum per ſufficientiam, vel vt dicit B. Auguſt. conſideratione magnitudinis precij. Non enim ſecundum veram nominis rationem dici poteſt ſatisfactio, niſi precij fiat applicatio pro eo qui debet, & acceptatio à creditore: quãdo autẽ hæc fiunt, eſt efficacia ſatisfactionis. Ergo ſatisfactio per ſufficientiã tantum, nõ meretur nomen ſatisfactionis: Nec redemptio & reconciliatio per ſufficientiam merentur hęc nomina. iterũ quęritur, An Chriſtus quantum eſt ex parte eius, aliter ſatisfecit pro eo cui efficax eſt ſatisfactio, quàm pro eo cui eſt ſolum ſufficiens? Quibus reſpondetur, Si proprietas nominum conſideretur, non eſt verè & ſimpliciter ſatisfactio, nec redemptio, nec reconciliatio, niſi fuerit ſecundum efficientiam: Quia ſi non eſt numeratum precium, & acceptatum, non eſt redemptus nec reconciliatus, qui debito vel ſeruituti erat obnoxius. Et ſi numeratum eſt, & acceptatum à creditore, ſimpliciter ſine conditione debitor liberatur, & iniuria ei fieret ſi inuitus detineretur, vel adhuc exigeretur debitum. Quando autem precium numeratum eſt ſub conditione ſolum, vel duntaxat paratum eſt, & deputatum ſolutioni, non liberatur debitor: Redemptio autẽ generis humani, ſatisfacto & reconciliatio ſolum

*Nos vitam æternam meremur, licet nobis Chriſtus eam promeruerit.*

*Secundũ nominis proprietatem non eſt verè & ſimpliciter ſatisfactio, niſi quæ eſt ſecundũ efficientiam.*

ſolum factæ ſunt, conſiderando precij parati magnitudinem, quod nón eſt uumeratum & applicatum ex ſola Chriſti paſsione, & ſatisfactione, in cruce facta: ſed pro applicatione ſupplicare & laborare debitorem oportet: Quomodo intellexit B. Aug. vt diximus noſtram in Chriſto redemptionem. Si autem intelligatur ſecundum alios facta eſſe numeratio & acceptatio patris, ſub conditione tantum facta eſt, qua non impleta, rationes horum nominum propriè non ſaluaotur. Et hunc duplicé modum ſatisfaciendi manifeſtè docent ſcripturæ: quibuſdam dicentibus, Chriſtum ſemel oblatum eſſe ad multorum exhaurienda peccata. Et de ſanguine ſuo dicit Dominus Apoſtolis. Qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorũ. Et alio loco, Quod filius hominis venit dare animam ſuam in redemptionem pro multis. & Apoſtolus 1. ad Timo. 4 Speramus in Deum viuum, qoi eſt ſaluator omnium, hominum & maximè fideliũ. Quod tractans liber de vocatione gentium, dicit quòd Apoſtolus cõfirmat bonitatem Dei ſuper vniuerſos homines eſſe generalem, partem tamen quandam humani generis ſpecialibus beneficijs ad ſalutem prouehi. Et in locis alijs habent ſcripturæ, quòd pro omnibus guſtauit mortem, quodq; pro omnibus mortuus eſt. Et quod poſuit Dominus in eo iniquitaten omnium noſtrum. Eſt igitur Chriſtus modo quodã ſaluator & redemptor omnium hominum: & alio quodam multorum tantum, & non omnium. Qui modi explicãtur per efficaciam & ſufficientiam, in cauſa & cum effectu, ſimpliciter & ſub conditione. Et reuera Chriſti mediatoris officium erat, patri offerre copioſam redemptionem, & preciũ pro vniuerſis ſufficiens: et relinquere patris voluntati & diſpoſitiooi, quibus prodeſſet ſecundum æternam eius prædeſtinationem: Ad quam io electis implendam ipſe in mundum venit, & mortem ſuſtinuit: ſic ſcilicet quòd patri reliquerit applicationem, & media per quę applicatio erat futura. Nam quòd paruulus baptizatur, & per baptiſmum mortis Chriſti in eius ſalutem fiat applicatio, non eſt ex Chriſti merito, ſed ex æterna patris electione: & ex eiuſdem eſt diſpoſitione quòd alter ſine ſacramento baptiſmi moritur, in quem ſcilicet iuſtam vindictam decreuit exercere. Et ſimiliter in adultis: Niſi quòd plerunque hi ſua culpa participio meritorum Chriſti priuantur. Rectè enim dicit beatus Thomas quæſt. 29. de veritate, art. 7. ad 4. Quod meritum Chriſti non æqualiter omnibus quoad efficaciam applicatur, partim eſt ex libero arbitrio, parti ex diuina electiooe: per quam quibuſdam miſericorditer effectus Chriſti confertur, & alijs iuſto iudicio ſubtrahitur. Idem habet magiſter noſter Ioã. Driedonis inſignis theologus noſtræ ſcholæ io lib. de redemp. gen. humani & Ioã. Capreol. in 3. ſenten. diſt. 18. q. vnica, circa ſolutio. argumentorũ Scoti cõtra quartã concluſionẽ. Et veriſimile eſt ꝙ Chriſtus

*Hebræ 9.*
*Math. 26.*
*Math. 20.*
*1.*
*Hebr. 2.*
*2. Cor. 5.*
*Iſaiæ 53*
*Chriſtus quodãmodo omnium hominũ ſaluator, quodãmodo multorum tantũ, et nõ omniũ.*

ſciens patris volũtatẽ, quam venit adimplere, pro electis ſuam mortẽ voluit eſſe efficacem: & pro alijs quos nouit à patre reprobatos, optauit quidẽ, eſſe efficacẽ quaorũ in ipſo erat, voluntate quaſi cõpaſsionis, non ſtamẽ applicauit, nec propriè & ſimpliciter pro eis obtulit: certus quòd pater nollet pro eiſdem acceptare, nec media adhibere, per quæ tota fit eius applicatio. Nam pro ſua reuerentia a patre exauditus eſt ſemper. Et his patet quomodo intelligendæ ſunt ſcripturæ adductæ circa hanc difficultatem. Et dum ibi proponitur, Si Chriſtus ſatisfecit pro pœnis dimiſſa culpa relictis, iniquè iterum exigitur à nobis quod ſemel per Chriſtum ſolutum eſt. Reſpõdendum eſt, Si ſimpliciter per numerationem, & acceptationem patris, pro debito noſtro facta eſſet ſatisfactio, iniquè à nobis iterum exigeretur: ſed non ſic facta eſt, vt ex ſuperioribus eſt manifeſtum: ſed aliquo modorum qui prius ſunt expreſsi. Nam quoad iſtud eadem eſt ratio de ſatisfactione pro culpa mortali, & de ea quæ per Chriſtum facta eſt pro pœna temporali. Neutra namque prodeſt niſi fuerit applicata. Secunda eſt hic difficultas de qualitate pœnæ poſt culpam remiſſam manentis, an ſit huius ſeculi pœna, an futuri: Et ſi futuri, an eadem quæ peccato non remiſſo debetur: & ſi ad ſeculum pertioet futurum, videtur quòd ſolùm poſt hanc vitam eandem ſuſtinendo ſoluere poſsimus. Ait enim Saluator, Venit nox quando nemo poteſt operari. Et Eccleſiaſtes, Quæcunque poteſt facere manus tua, inſtanter operare, &c. quia nec opus nec ratio erunt apud inferos, quo tu properas: atque ita non poſſemus hic pro peccatis ſatisfacere. Et ſi huius ſeculi pœna debetur, non poterit ſolui poſt hanc vitam, in qua locum non habent ieiunia, eleemoſynæ & aliæ carnis afflictiones. Probabilior eſt ſententia in obſcura hac & difficili quæſtione B. Thomæ in 3. parte quæſt. 86. artic 4. quã explicat Cardinalis Caietanus in quæſtionibus eidem parti adiectis, quæſt. 4. de contritione, quòd regulariter illa ſit pœna futuri ſeculi, cuius reatus manet culpa dimiſſa factaque reconciliatione. Ad hoc enim propriè pertinet iudicium & retributio pro meritis vniuſcuiuſq;, & ꝙ eadẽ ſit quæ ante remiſsionẽ peccato mortali reſpõdebat ratione conuerſionis & voluntatis quã Deo relicto habuit, in eius creatura bonoq; cõmutabili & perituro, iuxta ſcripturã Quãtũ ſe glorificauit & in delicijs fuit, tm̃ date illi tormẽtũ & luctũ. Idẽ itaq; & quidẽ ęquale ſuppliciũ ignis peccato dimiſſo & ante dimiſsionẽ reſpondet, niſi quantũ virtuti clauiũ & cõtritionis condonatũ eſt vel diminutum: ſimiliter alia ſupplicia afflictiua, ablata tamen perpetuitate & qualitatibus quæ ſequũtur hoſtilitatẽ & inimicitiã cũ Deo: quale eſt perpetuũ exilium à ſocietate ſãctorũ & facie Dei, deſperatio & odium Dei, quæ propriè debentur auerſioni qua relinquimus Deum fontem aquæ viuæ, fodientes ciſternas diſsipatas,

*Pro reprobis Chriſtus mortem ſuã non propriè obtulit.*
*Reſponſio ad aliã obiectionem.*
*Ioan. 16.*
*Cap. 9.*
*Pœna enim reatus manet culpa dimiſſa communiter eſt pœna futuri ſeculi.*
*Apocal. 18.*
*Hiere. 2.*

quæ

*Thom. in 3. parte qu.16. art. 4.*

quæ aquas continere non possunt. Hæc latè declarat Cardinalis Caietan' quæst. supra dicta. In peccato enim mortali est auersio ab incommutabili bono, & inordinata conuersio ad bonum commutabile. Et ex parte auersionis consequitur ipsum exilium à societate Dei & sanctorum, & reatus pœnæ æternæ: vt in ęternum puniatur, qui contra æternum bonum peccauit. Ex parte autem conuersionis inordinatæ consequitur reatus pœnę afflictiuè cruciãtis: eò quòd inordinatio culpę non reducitur ordinem iustitiæ, nisi per pœnam. Iustum est enim vt qui voluntati suæ plus indulsit quàm debuit, contra voluntatem suam aliquid patiatur, iuxta illud quod ex Apocalypsi citatum est: vt sic fiat æqualitas iustitiæ, sicut qui alterum læsit in fama, vel bonis, tenetur damnum reparare, quamuis sit reconciliatus. Peccato enim mortali iustitia violatur & amicitia cum Deo. Et quia conuersio ad bonum commutabile finita est, peccatum mortale ex hac parte non habet, quòd ei pœna æterna debeatur. Et ideo qualiscunque fuerit cõuersio inordinata ad bonum delectabile sine auersione à Deo, non debetur ei nisi pœna temporalis tãtum. Quando igitur per gratiam remittitur culpa, tollitur auersio à Deo: quum anima Deo iterum per conuersionem coniungatur, atque redintegretur amicitia: & ex consequenti tollitur reatus pœnæ sempiternæ, remanente tamen reatu pœnæ temporalis prolixioris & acerbioris, secundum culpæ grauitatem & adhærentiam affectus in conuersione. Diuturnitas enim pœnę respondet tenacitati & adhærentiæ affectus, & acerbitas grauitati culpæ, vt dicit B. Thomas disti. 21.4. quæst. 1. art. 3. quæst. 3. Atque hoc ipsum declarauit B. Cyrillo vnus eorum qui ob merita B. Hieronymi suscitati sunt, & ad vitam redierunt. Scribit enim B. Cyrillus ad Augustinum se interrogasse ab eo in quo tormenta differrent infernalia ab his quæ sunt in purgatorio, eumque respondisse quòd nihil inter se differunt: quia eædem sunt magnitudine pœnæ purgatorij & inferni: hoc solo differentes, quòd infernales finem non expectant, sed augmentum in iudicij vniuersalis die, quando corpora cum animabus cruciabũtor: & purgatorij pœnæ sunt cum fine. Nam post expletam pœnitentiam inde exempti gaudijs beatissimis perfruentur.

*Diuturnitas pœna respondet tenacitati & adhærentiæ affectus: acerbitas autem grauitati culpæ.*

Commutatur autem pœna futuri seculi in eã quæ est præsentis vitæ, arbitrio sacerdotis, virtute clauium, quando pro peccatis confessis imponitur in pęnitentiam oratio, ieiunium, vel eleemosyna, quæ tunc succedunt in locum prioris pœnę per se peccato debitæ: cuius reatus & obligatio per illam commutationem arbitralem videtur extingui, si iusta est & pœnæ æquiualeat: sicuti quando votum peregrinationis in eleemosynam commutatur: quæ si non impletur per impotentiam sine culpa confitentis, vt quia morte præuenitur, an redeat pœnæ futuri seculi reatus, vt intelligatur arbitrium sub conditione tantum impletionis, certum nõ est, quemadmodum nec in huiusmodi votorum commutatione: Satisfactio autem sic imposita virtute clauium est pars sacramenti pœnitentiæ & propriè satisfactio: quamdiu verò commutatio facta non est arbitrio sacerdotis, est compensatio, redemtio, vel ęquiualentis redditio iusto Dei iudicio, non propriè solutio eius quod debetur. Ideo frequenter doctores veteres & scripturæ sacræ redemptionis, compensationis, liberationis nominibus & similibus vtuntur: dicente Daniele, Peccata tua eleemosynis redime. Et Thobia, Eleemosyna liberat ab omni peccato: ac Beatus Ambro. Multa habemus subsidia quibus peccata redimimus. Rursum Prouerb. 13. Redemptio animæ viri propriè diuitiæ. Diximus autem eandem & æqualem esse pœnam inferni & purgatorij, nisi quantum virtute clauium & contritionis condonatur. Nam contritio ex duplici capite pœnam sensus remanentem, & ab æternitate exutam tollere potest: ex pœnalitate scilicet sibi annexa, & ex merito passionis Christi per sacramentum pœnitentiæ, etiam solo voto susceptum, nobis communicato: vt declarat Cardinalis Caietanus quęst. 4. superius citata. Ex superioribus patet quòd in contritione, & in sacramento pœnitentiæ mutatur pœna æterna in temporalem: non aliam spẽ, sed eãdem, ablata sola æternitate, & supplicijs quæ amicitiam Dei non compatiuntur. Est tamen aliorum sentẽtia probabilis, quòd fiat commutatio in aliam pœnam temporalem nõ determinatam, sed in aliam indeterminatam & in genere, vel huius seculi vel futuri. De quo Cardinalis Caietanus quotlib. 2. quæst. 13.

*Dan. 4. Thobia 4. Ser. 30. & 13.*

*Pœna æterna mutata in pœnam temporalem nõ est à se diuersa specie.*

Tertia difficultas est, an satisfacere possimus pro culpa etiam mortali & pœna æterna, cuius reatus ipsam sequitur. Hîc præmittẽdum est quòd satisfactio est actus iustitiæ, & voluntaria redditio ęquiualentis ei quod abstulimus, secundum iustam rerum æstimationem. Est tamen & alia satisfactio, quæ fit secundum acceptationem gratiosam eius qui læsus est: & quamuis condigna non sit, ipse habet ꝓ ęquiualente, estq; ea contentus. Est & considerandum varia esse opera pœnitentiæ. Quædam enim præcedunt iustificationem, quibus ad eam præparamur, & Deus ad facilius reconciliandum prouocatur: De his Ionas propheta, Crediderunt, inquit, viri Niniuitæ in Domino, prędicauerunt ieiunium, induti sunt saccis à maiore vsque ad minorem: & vidit Deus opera eorum quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est super malicia quam locutus fuerat. Et Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, &c. quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? De quibus operibus plerunq; loquuntur sancti, quando hortantur ad pœnitẽtiam, vt B. Cypri. de lapsis, Deus, inquit, quantum patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis potestate est

*Ionæ 3.*

metuen-

metuendus: quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Putas ne tu Dominum citò posse placari, quem verbis perfidis abnuisti? Ac B. Ambro. ad virginem corruptam simile habet. Et huiusmodi opera olim imponi solent pœnitentibus post auditam confessionem, ijsq; impletis reconciliabantur & impendebatur absolutio. Nam resipiscere cupientibus sacerdotes ecclesijs præpositi pœnitentiam, hoc est, pœnitendi tempus constituere solent. & castigationes ac opera pia imponere: idq; auctoritate, vt sanctissimus Leo papa scribit, diuina. Mediator, inquit, Dei & hominum homo Dominus Iesus Christus hàc præpositis ecclesiæ dedit potestatẽ vt pœnitentibus pœnitentiæ satisfactionẽ darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et B. August. Alijs, inquit, reconciliationem, alijs pœnitentiæ actionem petentibus, &c. Idem cap. vlt. de adult. coniug. Quæ inquit Baptismatis, eadem & reconciliationis est causa: si forte pœnitentem vitæ periculum præoccupauerit. Item in Homil. 50. tres dicit esse actiones pœnitentiæ, quas ibidem prosequitur. Ac B. Cyprian. in serm. de lapsis, & in epistolis frequenter. Alexander quoque tertius in cap. Quod quidam de pœni. & remis. Et Innocentius tertius in cap. Officij, eodem titulo. Nam ieiunijs, eleemosynis & orationibus Deum placari in superioribus ostensum est. Huiusmodi enim operibus suos electos gratia præueniente ad veram pœnitentiam & peccatorum remissionem Deus præparat: quæ tamen omnia vsq; ad spiritus sancti inhabitantis aduentum pro peccatis per iustitiam non satisfaciunt: inclinant tamen Dei patris clementiam, vt propter filium misereatur, & in gratiam recipiat. Et probabile est, quod satisfactio, quæ est pars sacramenti vniuersa hæc opera complectatur, quæ oportuna sunt ad conciliandum Deum, imò & ea, quæ conducunt ad cauenda peccata. Efficax namque odium peccati omnia hæc operatur. Alia sunt opera iustificationem etiam tempore sequentia, quando culpa mortalis ac pœna æterna sunt condonata: De quibus solis loquitur articulus: & ostendimus, quod de condigno & secundum æqualitatem adæquant pœnam peccatis debitam. Sunt & opera quæ natura sequuntur gratiam gratam facientem, & spiritum Christi per eam nos inhabitantem, quæ tamen præcedunt natura peccati remissionem, quoad culpam & pœnam æternam, vt docet B. Thomas 12. q. 113. artic. 8. Vltima namque ad gratiam dispositio, quæ est cum gratiæ infusione, sicut de condigno meritoria est vitæ æternæ, vt idem dicit quæst. 112. art. 2. ad 1. argu. & art. 7. in solutione 4. argumenti, q. 113. ita secundum iustitiã satisfactoria esse potest. De his solis operib. dubitatur apud doctores, an propriè satisfaciant pro culpa mortali & pœna æterna, secundum quod à Christo per spiritum fidei & charitatis procedunt. Hic autem supponi-

*Epist. 69.*

*Epistola ad Honoratum.*

tur, quod gratia Christi gratos nos patri faciens, & spiritus per eam inhabitans omninò gratis cõmunicantur, vt nec sub meritò, nisi Christi solius cadere possint, nec possumus aliquid facere, vt ex debito nobis tribuátur. Nam si gratia, inquit Apostolus, iam non ex operibus. Sed de conuersione mentis, pœnitentia & contritione, quæ sunt effectus & opera spiritus Christi inhabitantis, per quem Christus ea operatur in nobis, dubitatur an vt vitam æternam, ita mereantur ex operis dignitate, quam ex spiritu Christi habent, culpæ mortalis & pœnæ æternę remissionẽ: ita videlicet vt tam grata sint ista corã Deo, quam displicebat culpa mortalis. Nam cor contritum & humiliatum Deus despicere nõ potest: nec affectum huiusmodi filialem, ex quo grauiter de patris offensa dolet, plenè se patris disciplinæ & flagello submittens. De quo B. Thomas distinct. 15. 4. sentent. q. 1. art. 2. docet quòd hic affectus verè & propriè pro peccato mortali & æterna pœna satisfacit, sicut proprie meremur vitam æternam. Homo, inquit, dupliciter Deo debitor efficitur: vno modo ratione beneficij accepti: alio autem modo ratione peccati commissi: & sicut gratiarum actio vel latria respicit debitum accepti beneficij, ita satisfactio debitum peccati commissi. In his autem honoribus, qui sunt ad parentes & deos, etiam secundũ Philosophum impossibile est æquiualens reddere secundum quantitatem, sed sufficit, quod homo reddat quod potest: quia amicitia nõ exigit æquiualens, nisi secundum quod possibile est: & hoc etiam æquale est aliqualiter, scilicet secundum proportionabilitatẽ: quia sicut se habet, quod Deo est debitum ad Deum, ita hoc, quod iste potest reddere ad eum: sic aliquo modo forma iustitiæ conseruatur. Similiter est ex parte satisfactionis. Vnde non potest homo satisfacere, si dictio, Satis, æqualitatem quantitatis importet, contingit autem si importet æqualitatem proportionis. Et sicut hoc sufficit ad rationem iustitiæ, ita ad rationem satisfactionis. Ad argumentum autem, quod proponitur: Satisfactio debet æquari offensæ, sed offensa in Deũ commissa est infinita, quia quantitatem recipit ab eo, in quem committitur: Cùm ergo actio hominis non possit esse infinita, videtur quòd homo Deo satisfacere non possit: Respondetur, Sicut offensa habet quandam infinitatẽ ex infirmitate diuinæ maiestatis, ita & satisfactio infinitatẽ accipit ex immensitate diuinæ misericordiæ: prout gratia informatur, per quã acceptum redditur, quod homo reddere potest. Quidam tamen dicũt, quod peccatum habeat infinitatem ex parte auersionis, & quod sic gratis dimittatur: sed ex parte conuersionis finitum est, & sic pro eo satisfieri potest. Sed hoc nihil est, quia satisfactio non respondet peccato, nisi secundum quod est offensa Dei: quod non habet ex parte conuersionis, sed solùm ex parte auersionis. Alij vero dicunt quòd etiã quantũ ad auersionem pro peccato satisfieri potest

*Roma. 11.*

*Psal. 50.*

*Homo duobus modis Deo efficitur debitor.*

*Offensa recipit quantitatem ab eo in quem cõmittitur.*

*Obiectioni solutio.*

virtute meriti Christi, quod quodammodo infinitum fuit. Et hoc in idem redit cum eo, quod prius dictum est, quia per fidem mediatoris gratia data est credentibus: si tamen alio modo gratia daretur, sufficeret satisfactio per modum prædictum. Hæc ibidem B. Thomas. Et in 3. sent. distin. 1. videtur aperte dicere, quòd pro peccato mortali Deo satisfacere possimus, etiam nõ præsupposita passione Christi: ac satisfacere quoad offensam in Deum commissam, ratione gratiæ ex qua satisfactio procedit: & quo ad nocumentum ratione actus: Pro originali verò quo ad offensam tantum, non quo ad nocumentũ secutum: quæ intelligit non innitendo satisfactioni Christi. Inæstimabilem namq; valorẽ & dignitatem membrorum Christi opera habent, ex eo, quod potius sint Christi opera ex ipsius spiritu profecta, quam hominis. Et ideò nihil mirandum est, si satisfaciant secũdum strictam iustitiam pro culpa mortali & pœna æterna: quando scilicet cor ex vero Dei amore conteritur, & odit peccatum, se patri omninò, vt diximus, subijciens. Ioannes Capreolus circa distinct. 15. 4. paucis explicans sententiam B. Thom. Purus, inquit, homo non potest perfectè satisfacere Deo, nisi in virtute meriti passionis Christi: eius autem virtute, perfectè, hoc est adæquando emendam culpæ per æqualitatem, potest satisfacere. Imperfecte tamen, secundum acceptationem scilicet Dei, qui ea contentus est: quamuis condigna non sit, hoc est secundum æqualitatem proportionis, sine huius virtute ex spiritu inhabitante, potest satisfacere. Cardinalis verò Caietanus circa art. 2. q. 1. 3. partis, latius verba B. Thomę interpretans, dicit sententiam eius esse, quòd purus homo, hoc est, qui gratiam non habet, non possit pro minimo peccato satisfacere: accepta autem gratia ex merito Christi potest soluere æquiualens in valore, quo ad pœnam & culpam pro peccato mortali, adęquando per æqualitatem emendam culpæ. Et in solutione 4. dubij docet, quòd Christus Dominus secundum veritatem dupliciter causat nostram satisfactionem: primò vt causans charitatem & gratiam in nobis, qua satisfactio nostra acceptatur: secundò vt satisfactor pro peccatis totius mundi. Et ex hoc, inquit, satisfactio mea ex duobus capitibus habet efficaciam: primò ex charitate in me, qua fit, & est Deo accepta: secundò ex hoc, quod innititur satisfactioni Christi: quæ longè prosequitur & declarat. Et quia opera ista quibus contingit satisfactio Christus in nobis operatur, quasi caput in membris, & eius spiritũ & gratiam transfusam ab eo habemus, ideò totam hanc remissionem culpæ & pœnæ in eum referre oportet: non autem in nos, nisi vt eius membra in quibus & per quæ ipse operatur. Et eum satisfactio opus sit iustitiæ, ex genere suo cõtra gratiam distinguitur: & quanto plus gratiæ operi additur, tanto minor est satisfactionis ratio. Quocirca perfecta satisfactio est ea sola, cuius valor & pretium totum manat à debitore, nullum autẽ à præueniente vel interueniente gratia creditoris: vt dicit Ioan. Cypria. Quia igitur satisfacere non possumus sine gratia Christi in nos per ipsum transfusa: quamuis solutio sit æquiualentis, non tamen perfectè saluatur ratio satisfactionis. Quemadmodũ igitur de condigno vitam æternã promeremur, ita de condigno secundum æqualitatem, iusta culpæ & cõtritionis nostræ habita ratione, Deo pro ea satisfacimus.

*Purus homo nõ potest perfectè propeccatu Deo satisfacere.*

*Opera quib^9 satisfacimus Christus in nobis operatur.*

Declarato articulo prosequemur sententias & argumenta quibus vtuntur aduersarij: qui omnes huius articuli particulas impugnant. Et primò sententiã Ioannis Caluini, qui nõ sustinet electos, vel temporaliter hic puniri. Docet enim Deum in iustorum peccata animaduertere, sed flagellis & castigationibus: idq; ex amore tanquã patrem in filios, vt probentur & admoneãtur, quantum Deus peccatum odiat: non autem in eos animaduertere ad vindictam, nec pœnam esse eorum castigationem.

*Argumenta aduersariorum.*

*Verum quando & ipsi scriptura testimonijs sese armant, videamus qualia sint, quæ ipsi obtendunt argumenta. Dauid, inquiunt, de adulterio & homicidio à Propheta Nathan obiurgatus, veniam peccati accipit: & tamen morte filij, quẽ ex adulterio sustulerat postea plectitur. Tales pœnas, quæ post culpæ etiã remissionem infligendæ essent, satisfactionibus redimere docemur. Hortabatur enim Daniel Nabuchodonosor vt eleemosynis peccata redimeret. Et Salomon scribit, propter æquitatem & pietatem remitti iniquitates. Alibi etiam charitate operiri multitudinem peccatorum. Quam sententiam confirmat & Petrus. Item apud Lucã Dominus de muliere peccatrice, ait remissa esse illi peccata multa, quia dilexit multum. Vt peruerse semper & præposterè facta Dei æstimant? At si obseruassent, quod minimè prætereundum erat, duo esse diuini iudicij genera, longè aliam in hac Dauidis correptione vidissent pœnæ formam, quàm quæ ad vltionem tendere putanda sit. Quoniã autem nostra omnium non mediocriter refert intelligere, quorsum pertineant Dei castigationes, quibus in peccata nostra animaduertitur: & quantũ ab exemplis differunt, quibus impios & reprobos cum indignatione prosequitur: summatim perstringere non abs re arbitror fuerit. Iudicium vnum decendi causa vocemus vindictæ, alterum castigationis. Porrò iudicio vindictæ sic intellegendus est Dominus inimicos suos vlcisci, vt iram aduersus illos suam exerceat, confundat, dissipet, in nihilum redigat. Id ergo sit nobis propriè Dei vindicta, vbi punitio cum eius indignatione coniuncta est. Iudicio castigationis nõ ita sæuit vt irascatur nec vindicat vt perdat & confundat. Vnde nõ est suppliciũ propriè aut vindicta, sed correctio & admonitio. Alterũ iudicis est: alterũ patris. Iudex n. cũ facinorosũ punit, in ipsũ delictũ animaduertit, & de facinore ipso pœnã expetit. Pater cũ filiũ seuerius corrigit, nõ hoc agit vt vindicet aut multet: sed magis vt doceat*

*2. Reg. 12.*

*Daniel. 4.*

*Prouerb. 19.*

*Prouerb. 10.*

*1 Pet. 4.*

*Luc. 7.*

*vt doceat, & cautiorem in posterũ reddat. Paulò diuersa similitudine Chrysostomus al cubi vtitur, quæ tamen eodẽ recidit. Verberatur, inquit, filius: verberatur & famulus. Sed hic vt seruus, quia peccauit, punitur: ille verò vt liber & filius, disciplina indigens castigatur. Huic correptio in probationẽ & emendationem cedit, illi in flagella & pœnas.*

*Responsio.* Sunt hæc duo diuini iudicij genera fine & animo castigantis & affligẽtis distincta: neutrum tamen iudicij, pœnæ aut vindictæ tollit rationem. Nam B. Gregor. lib. 6. commen. in Iob. cap. 82. & 83. citans hanc historiam de Dauide, apertè docet, quòd Deus vindicauit eius peccatum. Delictum quidem, inquit, delet, sed inultum non deserit. Aut enim homo in se pœnitens punit, aut Deus cum homine vindicans percutit: quia sine vindicta non laxatur. Sic enim Dauid audire meruit post confessionem, Dominus transtulit peccatum tuum: & tamen multis postea cruciatibus afflictus, reatum culpæ quam patrauerat, exoluit. Nam Deus ait B. Iob inultum abire non patitur. Nec agitur hic ad quem finẽ quoue affectu filios Deus castiget ac puniat: sed an peccator in gratiam receptus maneat quandoque temporali pœnę obnoxius, eiusque ferendæ ob admissum peccatum reus ac dignus: propter quod & hic à Deo affligitur. De quo nihil dubitat B. August. lib. 1. de ciui. Dei, cap. 8. & 9. & apertè testatur de Dauide liber secundus Regum cap. 12. Quare contempsisti verbum Domini, ait ipse per Prophetã Nathan Dominus, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Ethæum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gradio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum. Ac postea, Quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Nec ignorat ista Caluinus, dissimulat tamen, atque rem ipsam per se ex scripturis & experientia certissimam per distinctionem ac diuersitatem finis & affectus affligentis, obscuram atque perplexam reddit: Attamen veritatis euidẽtia conuictus scribit in iustorum peccata à Deo animaduerti: & longè aliam in hac Dauidis correptione esse pœnæ formam, quàm quæ ad vltionem tendere putanda sit. In præsenti igitur tractatione non multum refert intelligere quorsum pertineant Dei castigationes, quibus in nostra peccata animaduertit: & quantum differant ab exemplis quibus impios & reprobos, quos pro ijsdem habet, cum indignatione prosequitur. Caput enim huius disputationis in eo cõsistit, an Deus in hoc seculo peccata puniat, & an hoc Dei iudicium nos affligendo euadere possimus: Vtrum verò ex indignatione id faciat an ex amore, impertinẽs est huic disputationi. Duo autem esse iudicij diuini, imò & humani genera, vindictæ scilicet & castigationis & nos confitemur: sed iudicium vindictæ tunc solum esse intelligendum, quando inimicos suos vlciscitur, vt iram suam aduersus illos exerceat, eos confundat, dissipet, in nihilum redigat, reclamant scripturæ & ecclesiastici scriptores: qui intelligunt iudicium vindictæ, quando malum pœnale pro meritis peccanti infligitur. Quòd si fiat sine relatione ad finem vlteriorem, propriè vindicta est, & retributio mali ad iustitiæ conseruationem. Si autem referatur ad bonum, quod per punitionem peccantis expectatur, vt puta ad eius emendationem vel cohibitionem, aut aliorũ quietem, vindicta quidem est: sed ex amore ad finem superiorem relata. Nam Deus vindicat propitius, sicut iratus: vt dicit B. August. lib. 2. de peccator. merit. citans prophetam Dauidem, Tu propitius eras illis & vindicans in omnes affectiones eorum. In filios quippe damnationis vindicat iratus, in filios autem gratiæ vindicat propitius: dum quem diligit, corripit: & flagellat omnem filium quem recipit: Ac insinuans quid nomine vindictæ & castigationis intelligatur, Nulla, inquit, vindicta, nulla correptio, nullum Dei flagellum debetur nisi peccato. Falsum est igitur, quòd propriè Dei vindicta est, vbi punitio cum eius indignatione coniuncta est, Vindicat enim propitius, sicut in Moysen & Aaron vindicabat. Falsum etiam est, quod in iudicio castigationis non est supplicium propriè aut vindicta, sed correctio aut admonitio. Est enim supplicium & vindicta secundũ B. Aug. quod peccato respondet: & plerunq; reipsa idem est iudicium castigationis & vindictæ sola ratione & fine differens. Et iudex etiam facinorosum corripere potest, vt cautiorem in posterum reddat: & pater filium, vt vindicet in aliorum exemplum, nullã sperans illius emendationem. Et sicut verberatur seruus, quia peccauit, ita flagellari potest & filius. Soli enim peccato, vt diximus, hæc debentur, cum omnis pœna peccati alicuius sit pœna. vt idem Aug. docet. 3. lib. de libe. arbit. Affectus tamen paternus, & affectus Domini diuersos fines propriè respiciunt: quãuis dominus affectum paternum, & pater affectum dominantium induere possit. Verũ dominus Christianis plerunq; quasi patrem se seruis exhibet. Per hos tamen fines nõ mutantur rationes vindictæ, pœnæ & supplicij, sed magis perficiuntur. Chrys. autẽ respicit affectus & fines proprios patri & Domino. Nam seruus vt talis, est propter dominũ non ratione sui, siue propter se: filij autem bonũ & salutem in eius gubernatione spectare pater debet. Sed & si hæc omnia, quæ assumit Caluinus ei concederentur, non probarẽt tamen, quòd Deus filios suos non puniat nec affligat propter peccatum, in quo huius disputationis cardo versatur. Falsum est igitur, quòd iudex sceleratum puniẽs in ipsum delictum animaduertat, & de facinore ipso pœnam expetat, si intelligatur hic esse vltimus finis punitionis: eò quòd pœnam ordinet in publicum bonum, vt exemplo alij terreantur: vt pater filium seuerius aliquando corrigit, non vt doceat, aut cautiorem in posterum

*Marginal notes:*

*2. Reg. 12.*

*Cap. 24.*

*Non agitur hic quo fine quoue affectu filios Deus castiget, sed an eos temporaliter castiget post peccatum remissum.*

*Duo sunt genera iudicij diuini, vindictæ & castigationis.*

*Iudiciũ vindictæ est quo malũ pœnale pro merit. in peccanti infligitur.*

*Cap. 10.*

*Psal. 98.*

*Augustinus generaliter suppliciũ & vindictam accipit pro eo quod peccato respondet.*

rum reddat, sed vt vindicet in salutem totius familiæ.

Caluinus.

*Vt breuiter & expeditè rem totam teneamus, hæc statuatur prima distinctio. Vbicunq; pœna est ad vltionem, ibi maledictio & ira Dei se exerit, quam semper à fidelibus continet: castigatio cōtra & Dei benedictio est, & amoris habet testimoniū, vt docet scriptura. Hoc discrimen passim satis Dei verbo notatur. Quicquid enim afflictionum in præsēti vita sustinēt impij, nobis depingitur ceu quoddam inferorum atrium, vnde æternam suā damnationem eminus conspiciunt. Tantumq; abest, vt inde emendentur, aut fructū aliquem percipiant, vt potius talibus præludijs ad dirissimam, quæ tandē eos manet confusionem apparētur. Castigans aūt castigat seruos suos Dominus, sed morti non tradit eos. Quare eius ferula verberati bonum id sibi fuisse fatentur ad verā eruditionē. Vt aūt sanctos vbiq; legimus, tales pœnas placido animo suscepisse, ita superioris generis flagella semper vehementer sunt deprecati. Castiga me Domine, inquit Hieremias, sed in iudicio, nō ira tua, ne forte imminuas me. Effunde furorem tuum in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. Dauid autem Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.*

Iob 5. Prouerb. 3. Hebræ. 12. Psalm. 117. Cap 10. Psa. 6. & 36

Responsio. Deus sine ira neminem punit.

Diximus hic non agi quo fine pœna infligatur, sed an aliquando à Deo pro peccato inferatur: & quamuis sine ira Deus neminem puniat, non tamen semper maledictio est vbicunq; pœna est, vel afflictio ad vltionē aut ira Dei. Nam vlciscitur peccata, & ad vltionem affligit, non solum animas impiorum, sed & iustorum, secundum earum merita retribuens. In hoc enim ratio vltionis siue vindictæ consistit. Et de Moyse & Aaron scriptū est, quod Deus propitius vlciscebatur in omnes adinuentiones eorum, vt sæpè iam diximus: & verè pœnitens aduersum se vindicat iniuriam Dei. Et ipsum vltum esse in peccatum etiam Dauidis, docet clarissimè B. Augustin. Psalm. 50. circa versiculum, Amplius laua me, &c. Vide, ait, quem inuoces: iustū inuocas, odit peccata. Si iustus est vindicat in peccata: misericordia est, quod ignoscat peccanti, iustitia est, quod peccata puniat. Quid ergo quæris? misericordiam? Impunitum manere peccatum? respondeat Dauid, Non impunitum erit, sed ideò nolo vt tu me punias: quia ego peccatum meum punio. Et circa versiculum, Ecce enim veritatem dilexisti, &c. Sic, inquit, misericordiam prærogasti vt seruares veritatem: ignoscis confitenti, sed seipsum punienti. Ita seruatur misericordia & veritas: misericordia, quia homo liberatur: veritas quia peccatum punitur. Aduersatur etiam scripturis, quòd flagella iustorum nō sunt à Deo irato. In scripturis enim sancti confitentur Dominum sibi ob peccata irasci, quando in ea animaduertit: quemadmodum apud Esaiam. Confitebor tibi Domine quoniam iratus es mihi, & conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Item Abac. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Et Thob. Cum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis. Et Iob, Iratus est cōtra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum. Insuper multis in locis scripturæ sancti Dominum quasi iratum propter peccata sua precantur. Nec potest habere locū euasio Caluini, quòd scilicet hæc sanctorum oratio non ad Dei punientis affectum vel consilium, sed ad vehementem doloris sensum referatur, quo afficiuntur, qui vel qualemcunq; eius seueritatem sustinent. Nam ipsæ scripturæ non habito respectu ad effectum sanctorum, qui affliguntur, simpliciter pronunciant à Deo irato sanctorum castigationes plerunq; proficisci: vt Num. 11. iratus dicitur furor Domini super populum suum. Et Hiere. 3. Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus, & non auertā faciem meam à vobis, & nō irascatur in perpetuum. Ezech. quoque cap. 16. Et requiescet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus à te, nec irascar amplius, eo quod non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ. Est enim irasci velle vindicare: & affectus irascentis est affectus puniendi, quem Deus habet quamuis ad finem alium referat. Sancti autē ex acerbitate doloris, iræ Dei intelligūt magnitudinem. Cùm igitur secundum scripturas Deus animaduertat in iustorum peccata: sicut Caluinus ipse confitetur, necessariò sequitur, quod eis irascatur. Seriò enim, non ridens, filios flagellat. Nec verum est impios non emendari, nec fructum percipere ex tribulationibus. Testantur namque scripturę, quòd Manasses & Nabuchodonosor perculsi à Domino & afflicti, pœnitentiam egerunt super sceleribus suis, & in gratiam Dei per afflictiones redierunt. Et Propheta Hieremias ad impiam Hierusalem ait, Erudire Hierusalem, ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponā te desertā terrā & inhabitabilē. Plerunq; enim malis sola vexatio dat intellectum. Et castigans Dominus seruos castigat, sed morti eos non tradit. Ac Manassen & impios multos etiam castigat, nec solum eos morti non tradit, verùm per disciplinam & calamitates à mortè eos eripit. Seruos etiam quosdā & filios castigat, qui per impatientiam cadunt, quia manum non supponit, nec perseuerantiæ habent donum: & ideò morti eos, tametsi filios, tradit. Obdurantur etiam plærunq; impij ex patris flagello propter quod debebant resipiscere. Quòd enim Dei patris afflictiones quibusdam iustis & etiam impijs in salutem cedant, vel damnationem, partim à libero pendet arbitrio, à gratia tamen Dei magna ex parte. De quo beatus Augustinus libr. de prædestinatione & gratia. Comparans enim Pharaonem, qui ex calamitatibus est obduratus, & Nabuchodonosor, qui ex ijs ad pœnitentiā venit fructuosam: Flagellatus enim, vt ait, pœnituit, & regnū quod perdiderat, accepit. Pharao autem ipsius flagellis est durior effectus & perijt. Hic mihi, inquit, rationem aliquis reddat

Psal. 98.

Deus etiam sanctis ob peccata irascitur. Cap. 12. Abac. 3.

Cap. 3. Cap. 19.

Scripturæ testantur Deū sanctis irasci nullo habito respectu ad affectum ipsorum.

2. Paral. 4. Danie. 4. Cap. 6. Psalm. 117.

Cap. 14 & sequentibus.

Nabuchodonosor & Pharao sunt ambo flagellis clementer à Deo admoniti.

cur medicamentum vnius medici manu con fectum, alij ad interitum, alij valuerit ad salutem: Quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum possidentes: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod vnus manum Dei sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemnit, alter, libero contra Dei misericordissimã veritatem pugnauit arbitrio? Nam si piè de Deo, sicut expedit, sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus. Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem, qua iustum meritumque differens supplicium, miraculorũ verbera crebra densabat. Nunquid non potuit sicut flagellis cędens expulit populum, ita miraculis credens Deum tantæ virtutis agnoscere? Et si sancti huiusmodi pœnas placido semper animo susciperent, & per eas emendarentur, non esset solicitus Apostolus

*Hebr. 12.* Paulus filios monere, ne Domini disciplinã negligant, ne fatigentur dum ab eo arguun-

*Matth. 25.* tur. Ait enim, Quem diligit Dominus castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit: in disciplina perseuerate. Omnis disciplina in præsenti videtur nõ esse gaudij, sed mœroris: propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Sed nec sanctis, nec impijs constare potèst, quo affectu quemue ob finem à Deo percutiantur, imò nec an ob peccatum. Furorem autem atque iram de quibus Propheta Dauid, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, longè aliter interpretatur beatus Augustinus, Ait enim interpretando hunc versiculum Psalmi 37. Domine ne in indignatione tua arguas me (sic enim ipse legit, vbi nos habemus, Domine ne in furore tuo.) Non sim inter eos quibus dicturus es, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius: neque in ira tua emendes me, vt in hac vita me purges, & talem me reddas cui iã emendatorio igne opus non sit: propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignẽ, qui grauior erit, quam quicquid potest homo pati in hac vita.

*Caluinus.* *Sat deinde hæc altera distinctio. Quòd dum flagellis Dei reprobi feriuntur, iam pœnas illius iudicio quodammodo pendere incipiunt. Et quanquã illis non impunè cedet, talibus iræ diuinæ documentis non auscultasse, non tamen ideo plectuntur, quo ad meliorem mentem redeant sed tantum vt Deum magno suo malo iudicem & vltorem experiantur. Ferulis autem verberantur filij, non vt multã delictorum Deo persoluant, sed vt inde ad resipiscentiam proficiant. Proinde in futurum eas potius quàm in præteritũ tempus respicere intelligimus. Id Chrysostomi verbis quam meis malim exprimere, propter hoc, inquit, imponit nobis pœnam nõ de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens. Sic cùm Saul regno abiecit, puniebat ad vindictam: cum Dauidem paruulo filio orbauit, ad emendationem corripiebat. In hanc sententiã accipiendum est, quod ait Paulus, Dum iudicamur* *1. Corin. 11.* *à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Hoc est dum nos filij Dei manu cælestis patris affligimur, non hæc pœna est qua confundamur, sed castigatio duntaxat, qua erudiamur. Qua in re planè nobiscum est August. Docet enim pœnas,* *Lib. 2. de peccatorũ meri. & remis. ca. 33 & 34. Cap. 40.* *quibus homines pariter castigantur à Deo, variè considerandas esse, quia sanctis sunt post peccatorum remissionem certamina & exercitationes: reprobis sine remissione supplicia iniquitatis. Vbi pœnas Dauidi alijsque pijs inflictas commemorat, & eò spectasse dicit, vt eorum pietas huiusmodi humilitate exerceretur ac probaretur. Neque verò, quod dicit Esaias, remissam esse populo Iudaico iniquitatem, quòd plenam accepisset castigationem de manu Domini, à pœna solutione pendere delictorum veniam arguit. Sed perinde est ac si diceret, Satis iam pœnarum exactum est, quarum ob grauitatẽ & multitudinem, quia iam diuturno luctu & mœrore confecti fuistis, tempus est vt accepto plena misericordia nuncio animi vestri in lætitiam diffundantur.*

Quod superius dixit de impijs in genere iã *Responsio.* de reprobis dicit, quasi ijdem sint impij & reprobi, & omnes impij sint à Domino reprobati, vt in æternũ pereant. Attamen quod de impijs diximus, sentimus & de reprobis, qui flagellis Domini quandoq; resipiscũt, aguntque pœnitentiam: Quia tamen in disciplina Domini non perseuerant, & ab ea tandẽ recedunt, in tenebras proijciuntur exteriores. Et ideò verum non est, quod non propterea plectuntur, quò ad meliorẽ mentem redeãt, sed tantum vt Deũ magno suo malo iudicẽ & vltorem experiãtur. Imò sicut dicit B. Aug. ita piè de Deo sentire debemus, vt & Pharaoni misericordia data sit, qua ex flagellis poterat resipiscere. Et filios flagellando non solũ in futurum respicit, vt inde ad resipiscentiam proficiant, sed & in præteritũ: sicuti supra ostendimus ex c. 16. 2. li. B. Aug. de peccatorum meritis & remis. Non enim pater filiũ flagellat omninò innocentẽ, sed ob admissum peccatum tantũ: quamuis ad eius emendationẽ, similiter & Deus filios flagellando in futurã respicit resipiscentiã: & in peccatũ præteritum, quod causam dedit castigationi: & similiter impium castigãdo spectat vtrunq;. Absurdissimum quidẽ est paradoxum, quòd impij non ideò à Deo plectãtur, quo ad meliorem mentem redeant, sed tantũ vt Deum magno suo malo iudicẽ & vltorem experiãtur; quodq; Deus inimicos suos vlciscatur, vt irã aduersus illos suã exerceat, confundat, dissipet, in nihilũ redigat. Eo namq; fine affligere, tyranni est & odiẽtis: Deus autem diligit omnia quę sunt, & nihil eorũ odit, quę fecit, & omnes vult salnos fieri, neminem perire, omnesq; venire ad pœnitentiã: eaq; voluntate & intentione omnes flagellat. Neminẽ

*Piè credendum etiam Pharaoni datam esse misericordiã qua flagellis potuit resipiscere.*

*Sap. 11. 2 Pet. 3.*

*Deus in vlciscendo salutem finem inflictæ semper spectat.*

igitur ne in futuro quidẽ seculo eo fine percutit, vt ei sit malè, aut vt perdatur: sed ad finem saltem spectat iustitiæ, vt secundũ merita fiat retributio. Deũ autem impios, imò & reprobos castigare, multaq; prestare beneficia, vt emendentur, palam testantur scripturę. *Matth.13.* Quoties, inquit Saluator, damnandis Iudæis & impię Hierusalem, volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. *Luca 14.* Et vocauit ad nuptias, de quibus se excusantibus iurauit, quòd non essent cœnam eius gustaturi. *Cap.6.* Atq; apud Hieremiam Dominus, Erudire Hierusalem ne fortè recedat anima mea à te. Item in fine eiusdem capitis ostendit ad quem finem eos quantumuis impios affligebat, Defecit, inquit sufflatorium, in igne cõsumptum est plumbum. Frustra conflauit cõflator. Malitiæ enim eorum nõ sunt consumptę. argentum reprobum vocauit eos, quia Dominus proiecit illos. Et cap.2. Frustra, inquit, percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: Ego plantaui te vineam electam. Quomodo ergo conuersa es mihi in prauum *Cap 5.* vinea aliena? Apud Esaiam quoq; Dominus ait, quòd plantauit vineam electam, ædificauit turrim in medio eius. Expectauit vt faceret *Cap.2.* vuas, & fecit labruscas: Expectauit vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiã, & ecce clamor. Quod autem expectatur, hoc & intenditur. Et ca.9. Populus non est reuersus ad percutientem se. Quales sententiæ frequentes sunt in scripturis, quibus significatur, quòd impij & reprobi à Domino percu- *Sap.1.* tiuntur, vt peccata sua relinquant, & ad Do- *Ezech.15.* minum reuertantur. Oportet enim de Domino sentire in bonitate, qui apud prophetam *Luca. 14.* testatur se nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Tractans enim B. Augu. quæst.68. in lib.83. quæstionum, de vocatis ad cœnam, & de obduratione Pharaonis, dicit vocatum fuisse & Pharaonem: & addit, Hæc vocatio, quæ siue in singulis, siue in populis, atque in ipso genere humano per temporũ oportunitates operetur, altæ & profundæ ordinationis est: Idem ferè de prædestinat. sanctorum cap.9. Quare piè credendum est, quòd & impijs singulis aliquando media ad *Matth. 11.* conuersionem offerat. Euangelia quoque docent Dominum apud Corozaim & Bethzaidam frequenter docuisse, & fecisse virtutes multas, vt agerent pœnitentiam: de quibus conqueritur, quod pœnitentiam non egerint. Ait enim, Et tu Capharnaum nunquid vsque in cælum exaltaberis? Vsque in infernum descendes. Ea igitur nunc in hac peregrinatione in filios hominum iustos & iniustos piè credenda est esse Dei misericordia, vt vtrosque in eorum salutem percutiat atq; castiget: quod apertè sentit B. Augustinus, cum ait, Quicquid permiserit Deus pati, scias flagellum esse correctionis. Quod docet & B. Chrysostomus per Caluinum citatus, Ait enim, Propter hoc imponit nobis pœnã, non de peccatis sumens supplicium, sed ad

*Tam iustos quàm iniustos Deus in vtrorũque salute in hac vita percutit.*

*In ser. de pæ. nit. & cõfes.*

futura nos corrigens. Et B. Augustin. Quod pateris vnde plangis, medicina est tibi, non pœna: castigatio, non damnatio. Noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hæreditate, &c. Tota ista miseria generis humani nouerit is fratres, quia dolor medicinalis est, non sententia pœnalis. Hi promiscuè & generaliter loquuntur sine discrimine piorum & impiorum. Et quod dicit beatus Chrysostomus, Nõ de peccatis sumens supplicium, sed ad futurum nos corrigens, finalem & vltimum Dei castigantis spectat finem. Atque Augustinus dicens, Medicina est, non pœna, finem etiam vltimum respicit afflictionis: ac pœnam quæ medicina est discernit, ab ea, quæ solum pœna est, & pro peccato retributio: Qualis est pœna futuri seculi in animabus fortassis purgatorij: & potissimum in damnatis, qui principaliter affliguntur in vindictam, vt secundum sua merita recipiant, & ordo seruetur iustitiæ: Animæ verò purgatorij affliguntur vt purgentur etiam à peccatis. Propterea B. August. circa 19. octonarium Psalm.118. Misericordia hîc, inquit, iudicium in futuro. Ac in præfatione Psalm. 9. Occultum Dei iudicium est, quo nunc vnusquisque hominum, aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conuersionem. Cùm igitur Ioannes Caluinus multa hic improbabilia ac absurda quasi oracula, sine scripturarum aliquo testimonio proponat: mirum est, quomodo sibi persuadere possit, quod contemptis scripturarum & patrum testimonijs aliquis sit ei crediturus, quum ipse nec patribus, nec Concilijs generalibus credere dignetur, quin potius audeat pronũciare patres ferè omnes quotquot de satisfactione scripserũt lapsos esse, maximè quãdo tam absurda proponat paradoxa. Ex his quæ diximus manifestum est Caluinum non habere nouæ minusq; vsitatæ, imò absurdæ locutionis suæ authores B. Aug. & B. Chrys. sed aduersarios: contra quorũ interpretationẽ, quam supra posuimus, etiã interpretatur, quod ait B. Paul. Apost. Cũ iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Nec ei astipulatur B. August. qui in capitulis ex 2. lib. de peccatorum merit. & remiss. citatis, nihil loquitur de affligendo: sed ostendit causam propter quam Deus remisso peccato originali, non tollat simul mortem, reliquasq; calamitates, quas propter peccatum contraximus. Et quamuis inferat etiam pœnas vt humilitate & patientia exerceamur & probemur, atq; ita ex amore nostræ salutis: eas tamen infert ob peccatum. Quumq; hic solum agatur, an affligamur aliquando propter peccata, & an possimus afflictiones auertere: extra propositum est tota Caluini disputatio. Nemo enim doctorum scholasticorum docuit Dauidem afflictum fuisse in maledictionem, vt perderetur, atque in nihilum redigeretur: imò nec Pharaonem sic fuisse afflictum: ob peccatum tamen vtrunque punitum docent. Corrumpit præterea Caluinus sua interpretatiõe locum, quem ex Esaia adducit.

*Neq; Dauid neq; Pharao puniti sunt in maledictionẽ vt perderetur. ob peccatum tamen puniti sunt.*

ducit. Conatur etiam subuertere doctrinam Catholicam de satisfactione argumẽtis quibusdam sophisticis: quæ nunc ostendemus nihil habere momẽti, vt vel in suspicionem falsitatis propterea venire debeat communis doctrina ecclesię: Ait enim:

Caluinus.

*Tertium locum satisfactioni in pœnitentia assignant de qua quicquid blaterant, vno verbo subuerti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de ijs quæ facta sunt satisfaciat Domino: esse autem multa præsidia quibus peccata redimamus, lachrymas, ieiunia, oblationes, charitatis officia. Iis Dominum propitiandum, ijs debita iustitiæ Dei persoluenda, ijs compensanda delicta, ijs veniam emerendam. Et quanquam Dominus largitate misericordiæ culpam remiserit, pœnam tamen retinere disciplina iustitiæ: hanc esse pœnam quæ satisfactionibus redimenda sit. In hanc tamen summam recidunt omnia. Nos quidem à Dei clementia delictorum veniã impetrare, sed intercedẽte merito operũ, quibus peccatorũ noxa cõpensetur, quo debita iustitiæ Dei satisfactio persoluatur.*

Responsio. *ad satisfactionẽ nõ sufficit vitã in melius commutare.*

Magnis hæc dicimus & docemus authoribus, qui & ipsi hęc didicerunt in schola ecclesiæ Catholicæ. Docet enim B. Aug. Homil. 50. quam iam sæpe citauimus, circa finem, Non sufficit, inquit, mores in melius commutare & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Et in Enchyrid. cap. 70. In melius inquit, est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis pręteritis est propitiandus Deus: qui miserando delet iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Multa quoq; esse subsidia, quibus peccata nostra redimamus, docet Beatus Ambr. in libro de Helia & ieiunio. Idem sermone 30. & 31. Habemus, inquit, plura subsidia quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum: Vilis quidem pecunia, sed preciosa est misericordia. Eleemosyna à peccato liberat, Et in euangelio, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Cùm igitur in ecclesia catholica à magistris tam magnis istud didicerimus, nos constanter ac liberè id ipsum docemus, ac post b. Bernardum & nos dicimus, Ab his duabus columnis, Augustinum loquor & Ambrosium, crede mihi, difficile auellor: cũ his, inquit ipse, me aut errare aut sapere fateor: credentes & nos multa esse præsidia, quibus peccata redimamus: lachrymas, ieiunia, oblationes, charitatis officia: his Dominum propitiandum, his debita iustitiæ Dei persoluenda, compensanda delicta, veniam emerendam. Et quod quanquam Dominus largitate misericordiæ culpam remiserit, pœnam tamen retinet disciplina iustitiæ. Flagellat enim omnem filium quem recipit: credentes & debita pro quibus remittendis ex instituto Domini quotidie precamur compensari posse & redimi lachrymis, eleemosynis & ieiunijs. Agnoscimus quidem doctrinæ de nostra satisfactione summam esse nos à Dei clementia delictorum veniam impetrare quoad culpam & offensam: intercedente tamen merito operum quibus peccatorum noxa compensetur, quoad flagelli & pœnæ temporalis reatũ remissa culpa remanẽtẽ, quo debita satisfactio iustitiæ Dei persoluatur. Hæc omnia abũdè superius sũt probata & explicata.

Cap. 20.

Thob. 4. Luc. 16.

Epistola 76. ad Hugonẽ de S. Victore.

Hebr. 12.

Caluinus.

*Talibus mendacijs oppono gratuitã peccatorũ remissionem, quia nihil in scriptura clarius prædicatur. Primum, quid est remissio nisi meræ liberalitatis donum? Non enim remittere dicitur creditor, qui aut apocha testatur sibi numeratam pecuniam: sed qui nulla solutione vltrò sua beneficentia nomẽ expũgit. Cur deinde Gratis additur, nisi ad tollendã omnẽ satisfactionis opinionem? Qua igitur cõfidẽtia suas satisfactiones adhuc erigunt: quæ tam valido fulmine prosternuntur. Quid autem? Cum Dominus per Esaiam clamat, Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me: & peccatorũ tuorum non ero memor. An non aperte denunciat causam & fundamentum remittendi à sola sua bonitate se petere? Præterea cum scriptura vniuersa testimonium Christo deferat quòd per nomen eius sit accipienda peccatorum remissio, nonne alia omnia nomina excludit? quomodo igitur per satisfactionum nomen accipi docent? Neque per satisfactionum nomen accipi negent, sed per Christi nomẽ, etiamsi intercedant satisfactiones. Nam quòd scriptura ait per nomen Christi, intelligit nihil nos adferre, nihil nostrum prætendere, sed sola Christi commendatione niti, quẽadmodum Paulus ait. Quòd Deus erat mundum sibi in Christo reconcilians, nõ imputans propter ipsum hominibus delicta.*

Esaia 43.

Actu. 10.

2. Cor. 5.

Gratuitam esse peccatorum remissionem omnes confitemur. Nouimus enim aduersus Pelagium definitum esse secundum gratiam & misericordiam Dei veniam petentibus dari, non secundum meritum eorum. Quandoquidem, inquiunt patres, ipsam pœnitẽtiam donum Dei dicit Apostolus, vbi ait de quibusdam, Ne fortè det illis Deus pœnitentiam: Et sanctus Petrus dixit quod huic Christo omnes prophetæ testimoniũ perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius oẽs qui credunt in eum. Sed per hãc gratuitã peccatorũ remissionẽ stabilitur magis quã subuertitur satisfactio pœnæ tẽporalis, cuius reatus plerumq; manet, vt dicit art. culpa remissa. Tam copiosa enim est gratia quã nobis impartitur, & tam abundè in nobis spiritũ suum effundit Deus, vt diuites nos faciat, vtq; nostro thesauro ipsi satisfacere possimus: sicut dictũ est circa primam in hoc art. difficultatem. Et ideo sicut Pelagianum est quod ex nostris operibus possumus iustificari, reconciliari, in Dei gratiã reuerti, vel a culpa aut pęna æterna absolui, ita erroneũ est, ꝙ culpa mortali remissa nullius supplicij remaneat reatus, vel illum tolli nõ posse

Responsio. *Ex epistola Aurelij carthaginensis episcopi quæ est 72. inter epistolas Leonis Papæ.*

2. Timo. 2.

Act. 3.

*Quòd ex nostris operibus iustificari & in Dei gratiã reuerti possimus Pelagianum est.*

posse spóntanea afflictionum tolerantia, vel operibus pœnalibus quæ ex Christi spiritu proficiscuntur. Firma itaq; fide credendum est gratuitã esse peccatorum remissionẽ quo ad culpam mortalem & venialẽ, & etiã pœnam æternam, imò & temporalem. Nihil enim horũ sine Dei gratia & spiritu inhabitãte & mouente ex nostris operib⁹ fieri potest. Dicimus nihilominus ꝙ satisfacere possim⁹ pro pœna remisso peccato adhuc debita, atque hoc esse firma fide tenendum: quodq; probabilis est multorum catholicorum opinio, quòd pro culpa mortali & pœna æterna per eundem spiritum inhabitantem satisfacere possumus. Quod magis videretur & apparentius esset si infusa gratia, posterius tempore æternum supplicium & culpa remitterentur: sicut sentit Hugo de sancto Victore, quemadmodum secundum B. Thomam posterius natura & simul tẽpore eius fit remissio. Sed de eo nolumus hic contendere, cùm sit inter quęstiones de quibus vtrinq; disputare licet, ac salua fide vtramlibet partem opinari, atque etiam defendere: sicut facit Richardus distinct. 17. 3. sent. art. 4. q. 7. Nam pendent ab alijs quæstionibus dubijs & obscuris: videlicet, Vtrum ante gratiæ infusionem oporteat expulsum esse peccatum, sicut frigus ab aqua ante caloris introductionem: An gratia potius prior sit peccatorum remissione, cum eam faciat. Nam cum nascimur filij Dei, & adoptamur ad vitam æternã, necessariò cessat prius inimicitia, culpa & offensa Dei, eò quod non possit æterni supplicij esse reus, qui iam filius est, atq; ideo dignus qui in domo patris ęternam suscipiat hęreditatem. Quare videtur quod locum habere non possit satisfactio pro culpa mortali & pœna æterna: sicut nec meritum respectu gratiæ reconciliationis, nouitatis cordis & spiritus inhabitantis: propter quæ est dubia quæstio de satisfactione quoad culpam & pœnam æternam.

*Lib. 2. de sacramẽtis parte 24. cap. 8.*

Sed hæc satisfactio ad articulum non pertinet: & Caluinus non solum nititur hanc subuertere, sed & eam quæ est pœnæ temporalis. Neutri autem vt diximus, aduersatur gratuita peccatorum remissio: quin potius magis gratuita est, si & ipsi satisfacere possimus. Maior enim gratia, maius beneficium confertur, & maior est Christo & nobis gloria, si diuites nos faciat, vt ipsi ex nostro satisfaciamus pro culpa etiam mortali. Abundè enim confert dona salutis quorum sumus capaces: quemadmodum diximus maiorem esse gratiam, quod reddat potentes miracula facere, quam si ipse ea faciat ad nostram supplicationem. Est autem remissio gratuita, quia ex gratia fit alterius: quod dupliciter fieri & intelligi potest. Primò ex alterius gratia externa, hoc est, fauore & bona voluntate: quomodo ex Dei gratia illuminamur & vocamur ad pœnitentiam. Secundò ex accessu gratiæ internę, qua vtentes Deo cooperamur ad opera salutis vel effectus salutares, quomodo gratuita est remissio & satisfactio pro pęna tẽporali remanẽte. Et quia hic maior gratia est, ꝙ si ex sola Dei volũtate bona illius fieret condonatio, magis gratuitã nos docemus peccatorũ hac parte remissionẽ, quàm aduersarij: Similiter si hoc modo fieri possit mortalis culpæ & pœnæ æternæ remissio, magis esset gratuita. Nec aduersari potest satisfactio, quę est ex gratia gratuitæ remissioni, cũ gratuitas solũ aduersetur operibus liberi arbitrij, & non operibus gratiæ: quæ non distinguit Apost. Paulus contra gratiã in epistola ad Roma. & ad Galat. quin potius in ea complectitur opera illa tanquã eius fructus, sed opera naturę siue liberi arbitrij tantum. Atq; hoc modo B. Aug. docet vitam ęternam esse gratiam, nihilominus tũ ex meritis, quę sũt gratia & gratis data. Scriptura etiam manifestè testatur quod remissio peccatorum est gratia, quæ tamen solis ex fide pœnitentibus donatur. Nam pœnitentiã scriptura præponit peccatorum remissioni. Hunc principem & saluatorẽ Deus exaltauit dextera sua, ait B. Petrus, ad dandam pœnitẽtiam Israel & remissionem peccatorũ. Christus quoque Lucæ 24. Oportebat, inquit, prędicari in nomine eius pęnitẽtiam & remissionem peccatorum. Et Sapiens dicit Deum dissimulare peccata hominum propter pœnitentiam. De pœnitentia ergo ista siue contritione, quæ est singulare Dei donũ propter quod gratuita est peccatorum remissio, inquiritur quomodo se habeat ad peccatorum remissionem: An sicut dispositio ad eam præparans; quomodo solum se habere potest ad gratiæ, iustitiæ, fidei, & spiritus sancti infusionem: de his enim constat quòd sub meritum cadere non possint, cum omnis meriti sint principium & radix: Aut an ad illam se habeat meritoriè, an etiam efficienter: quemadmodum se habet ad culpę venialis & pœnæ residuæ remissionem. Hæc dubia sunt vt diximus, quæ contingunt circa dogma fidei gratuita peccatorum remissione. Est itaque peccatorum remissio merę liberalitatis donum, sed intercedente humano opere quod Christus per suum spiritum in nobis & per nos operatur, sine quo inanis esset omnis noster conatus: Et magna est gloria ipsius quod cooperarios nos habere dignetur in hoc nostræ salutis opere. Sed hæc satisfactio ad articulum non pertinet, & salua fide vtrã libet partem, vt diximus, sequi licet. Satisfactionem autem quoad pœnam remanentem fieri posse, dogma est fidei, quod certa fide amplecti oportet, quam tamen Ioan. Caluinus suis argumentis subuertere, licet frustra, conatur, per gratuitam peccatorum remissionem. Remittere quidem dicitur creditor qui antapocha testatur sibi numeratam pecuniam, si ipse sibi per famulum pro debitore & eius honore numerari curet. Sic Christus hic patri soluit & sibi, numerante debitore, hoc est pœnitente, precium, quasi per manus eius. Illa enim per quæ fit satisfactio, siue pro culpa siue pro pœna, Christi sunt, & ex eius gratia ac spiritu procedunt.

*Dupliciter fit & intelligitur gratuita peccatorũ remissio.*

*Cap 42. de natura & libero arbit.*

*Act 5.*

*Cap. 12.*

*Peccatorũ remissio est meræ liberalitatis donũ, sed intercedente opere humano.*

Nec

Nec gratis peccatum remitti dicitur ad tollendam omnem satisfactionis opinionem: sed illius solum quæ fit per hominis opera, quæ contra gratiam distinguuntur: vt diximus B. Paulum loqui. Nam quando gratia remissionis datur pro gratia operum, non tollitur ratio satisfactionis, hoc est persolutionis æquiualentis. Et certum est quod peccatorum remissio fiat a patre propter satisfactionem crucis & victimæ filij dicente Apost. Iu- Rom. 3. stificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationẽ per fidem in sanguine eius. Et B. Petro, Redempti estis precio 1. Pet. 1. so sanguine quasi agni immaculati. Gratia itaque præcipua remissionis peccatorum in eo potissimum consistit quod pater filium suum pro nobis hominem fieri voluit, & filius seipsum in victimam patri obtulit pro peccatis nostris, pro quibus ab ęterno per bonam suam voluntatem eam acceptauit. Quæ autem sequuntur, remissio videlicet peccatorum, inhabitatio spiritus sancti & similia, filio debentur ex iustitia: nobis aũt propter ipsum. Nec erigimus nostras satisfactiones, sed eas quas gratia Christi in nobis operatur, certissimè confidentes & gloriantes nos in Christo diuites esse, omniaq; in eo posse quę nullo fulmine prosterni possunt: Ipse est Esaia 43. qui delet iniquitates nostras propter se, sed non sine nobis. Quapropter Aposto. Paulus 2. Timot. 2. nobis tribuit cordis emũdationem. Si quis, inquit, emũdauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, Et B. Iacobus. Emundate, ait, manus peccatores, & purificate corda. Cap 4. Propheta quoque Ezechiel. Facite, inquit, vobis cor nouum & spiritum nouum. Delet Cap 18. itaq; nostras iniquitates, sed nostra vtens opera, idque præcipuè tollendo pœnam culpa remissa manentem & semper fundamentum & causa remittendi a sola sua bonitate petitur, vnde pendet gratia sine qua nulla cõtingit satisfactio. Et quia Christus est qui in nobis satisfacit, nihil obstat satisfactioni nostræ quod per nomen eius sit accipienda peccatorum remissio. Et ideo recta est responsio, quæ dicit quod per Christi nomen fit remissio peccatorum, etiam si intercedant satisfactiones. Nec eam efficaciter impugnat Caluinus per hoc quòd dicit scripturam intelligere per Christi nomen, nihil nos adferre, nihil nostrum prętẽdere, sed sola Christi commendatione niti, quemadmodum B. Paulus ait, quòd Deus erat mundum sibi in 2. Corint. 5. Christo reconcilians, non imputans propter ipsum hominibus delicta. Nam in primis falsum est quòd nos nihil adferre debeamus, cùm oporteat nos adferre fidem & pœnitentiam, nihil tamen nostrum prætẽdimus quasi ex nobis: nostrum tamen, ex Christi dono & gratia concessum. Atque ita sola Christi commendatione nitimur. Deus mundum sibi in Christo reconciliauit nullo intercedente hominis merito nec tunc quidẽ quando reconciliamur. Diximus enim differentiam esse inter reconciliationem & peccatorum remissionem. Nam reconciliatio est amicitiæ restitutio & in pristinam gratiã receptio: & propter ipsum non imputat hominibus delicta, tametsi pro delictis ipsi per gratiam eius satisfaciant.

Ad peccatorum remissionem adferre debemus fidem & pœnitentiam.

Caluinus. *Verum quis ferat peruersitatem, & peccatorum remissionem & reconciliationem fieri semel dicũt, quum in gratiam Dei per Christum in baptismo recipimur: post baptismum resurgendum esse per satisfactiones. Sanguinem Christi non prodesse nisi quatenus per claues ecclesiæ dispensatur. Nec de re dubia loquor, quum suam impuritatem clarissimis scriptis prodiderint: nec vnus aut alter, sed vniuersi scholastici. Nam ipsorum magister postquã* Lib. 3 senten. distinct. 19. *Christum in ligno pœnam peccatorum soluisse iuxta Petri doctrinam confessus est, subiuncta illico exceptione sententiam illam corrigit. Quod in baptismo omnes peccatorum pœnæ temporales relaxantur, sed post baptismum pœnitentiæ beneficio minorantur, vt ita simul cooperetur crux Christi & nostra pœnitentia. Sed longe aliter Iohannes,* 1. Ioan. 2. *Si quis peccauerit, ait, habemus aduocatum apud patrem, Iesum Christum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Scribo vobis filioli quia remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Certè fidelibus loquitur, quibusdam Christum proponit peccatorum propitiationem, non aliam esse satisfactionem ostendit, qua offensus Deus propitiari placarique possit. Nõ dixit, Semel vobis per Christũ reconciliatus est Deus, nunc vobis alias reconciliandi rationes quærite: sed perpetuum facit aduocatum qui sua intercessione in patris gratiã nos semper restituat: perpetuã propiciationẽ qua peccata expietur. Est enim illud perpetuo verũ, quod alter Ioan. dicebat, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit* Ioan. 1. *peccata mundi. Tollit inquam ipse, non alius: hoc est quando ipse solus est agnus Dei, solus quoq; oblatio est pro peccatis, solus expiatio, solus satisfactio.*

Responsio. Non potest non esse peruersus qui ecclesiæ catholicæ vnicæ sponsæ Christi asscribit peruersitatem, in cuius schola nos instituti docemus neminem patri reconciliari, neminem in gratiam eius redire, aut transferri de potestate tenebrarum in regnum lucis & filij dilectionis eius, nisi per nomen Christi & victimam crucis, neć peccatorum remissionem contingere posse, ne venialium quidem nec pęnę etiam temporalis, nisi per hoc nomen & mortem Christi. Docemus nihilominus quòd per eius gratiam Deo reconciliati & nos satisfacere possumus pro pœna cuius reatus manet, eandem patienter sustinendo, & compensando æquiualens secundum iustam Dei æstimationem. Docemus etiam probabilem esse sententiam B. Thomæ, quòd pro culpa mortali & ęterna pœna nostra contritione possumus satisfacere, & magis magnificari gloriam satisfactionis Christi per hanc opinionem quàm obscurari. Alia namque est ratio remissionis, alia reconciliationis: quæ semper confundit Cal- 2. Cor. 5. uinus. Ideo Apost. Paulus eas distinguit, dũ ait, quòd Deus erat mundum sibi in Christo

recon-

reconcilians, non imputans propter ipsum hominibus delicta, eo ipso scilicet quo mundum in Christo reconciliabat. Nam reconciliatio, translatio de potestate tenebrarum, iustitia & pax cum Deo, solius Christi merito & satisfactione nobis, vt diximus, proueniunt, quamuis non sine nostra cooperatione. De quo nulla vnquam dubitatio vel quæstio fuit apud catholicos: sicut nec remissione pœnæ temporalis per nostram satisfactionem. De remissione verò culpę mortalis & pœnę æternæ varij variè sunt opinati quo modo fiat, nihil dubitantes quin fiat per gratiam, siue in gratiam Christi. Nam Cardinalis Caietanus circa finem secundæ quæstionis de indulgentijs, docet quod in sacramentis, & pari ratione in contritione tollatur pœna damni & sensus æterna, potius per viam concomitantiæ, quàm per viam satisfactionis. Reconciliando quippe hostem in Dei filium adoptiuum, sequitur, quòd nō sit puniendus pœna hostili, qualis est pœna æterna. Soli enim hostes exterminatrice pœna digni sunt. Filij verò castigandi & purgandi sua naturæ relinquuntur. Et Petrus de Palude art. primo q.4. distinct. 20. quarti, opinatur in sacramentis fieri remissionem pœnæ æternæ, non per modum solutionis ex Christi passione, sed gratuitæ condonationis ex bona patris voluntate in gratiam filij sui. Et arbitratur hoc D. Ambros. sensisse, quādo dicit in comment. epistolę ad Rom. quod in baptismo gratia Christi omnia gratis cōdonat. Vbi autem est plena solutio, non est gratuita condonatio vel remissio. Multò tamen est probabilior sententia B. Thomæ, quod remissio pœnæ æternæ fiat per Christi satisfactionem, in sacramentis Ecclesiæ nobis applicatam: prout docet Ioan. Capreolus distinct. 19. in solutione argumentorum Durandi. Ex quo statim nascitur difficultas, quo modo probabile sit, quòd nostra contritione fieri potest pro pœna æterna & culpa satisfactio, si illa fiat per Christi mortem nobis in satisfactionem applicatam.

*Quodlib. 2.*

*Cap. 11. Circa locum, Sine pœnitētia sunt dona Dei.*

Cui respondetur, quòd pro omnium vniuersis peccatis & pœnis Christus satisfecit sufficienter, sed pro multis tantum & non vniuersis efficaciter: sicuti supra diximus de pœna temporali. Nam pro culpa mortali & pęna æterna efficaciter satisfecit pro his qui virtute sacramenti baptismi vel pœnitentiæ duntaxat iustificātur, quibus videlicet nō est displicentia super peccato ex amore Dei super omnia dilecti, pro quibus solus Christus sua passione satisfacit. Non pœnitentibus autem nihil prodest. Et verè cōtritis sufficiens est ad peccati & pœnæ æternæ remissionem: Sed an in eis efficax sit mors Christi & ad eam applicetur est difficultas. Verumque probabile est: Primò quòd non efficaciter passionis suæ satisfactio eis applicetur in solutionem pro culpa & pœna, sed tantum gratia contritionis, per quam satisfacit Christus quasi caput in membro, & mēbrum ipsum ex capitis influxu. Potest etiam dici, quòd efficax in istis est mors Christi, & applicatur in satisfactionem. Nec inconueniens est quod patri satisfiat a Christo filio, & ab homine pœnitente: sicut proprio merito & etiam Christo obtinemus vitā ęternā vt sic abundet satisfactio contriti cordis ad vindictam peccati in Dei & suam gloriam. Nec tamen ideo satisfacit Christus, quia satisfacit homo, nec econtra: sed per sacramentum satisfactio Christi applicatur, concurrēte simul nostra satisfactione, quæ non est superuacanea, cùm sit iusta peccati vindicta, & mereatur vitam ęternam. Simili modo Christus satisfacere potuit effusione vnius guttæ sanguinis, qui tamen vt copiosa esset redemptio pro peccatis nostris, mori voluit, totumq; effundere sanguinem: de quo beatus Thom. quod libet. 2. art 2. Et Christo debita erat corporis immortalitas, quia filius Dei erat, & secundum animam beatus: similiter & nominis exaltatio. Vtramque tamen meruit humilitate suæ passionis. Falsum est igitur quòd doceamus peccatorum remissionem & reconciliationem semel tantum fieri, cùm in gratiam Dei per Christum in baptismo recipimur. Nam in baptismo & post baptismum per Christum eam contingere docemus, sine quo nemini cōtingere potest, nec pœnæ quidem temporalis remissio vel satisfactio. Falsum etiam nobis imponit Caluinus, dicens nos docere post baptismū resurgendū esse per satisfactiones. Ostendimus enim nos à peccatis resurgere non nostra satisfactione, nec nostro merito, sed Christi solius: cùm resurgere sit statui priori & gratiæ patris restitui, hoc est reconciliari: ad quod diximus nos nostra satisfactione nō posse peruenire, multumque discrimen esse inter reconciliationem & peccatorum remissionem. Nec etiam docemus, vt nobis obijcit, sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per claues ecclesiæ dispensatur, quum doceamus sanguinem Christi in omnibus sacramentis esse efficacem, sic tamen vt solū sacramentum pœnitentiæ proprie per claues dispensetur. Et arguens magistrū sententiarum in eo quod docet discrimē remissionis pœnæ fieri in baptismo & sacramento pœnitentiæ, arguit vniuersos patres Augustinum in Enchiridio, & Homil. 50. Cyprianum & alios, quorum sententias superius citauimus: imò & totam ecclesiam catholicam quæ constanter hoc docuit semper, & in generalibus Concilijs definiuit. Propter quod Ioannes Damascenus post suos maiores nominat pœnitentiam esse baptisma laboriosum. Omnes enim concorditer docent vniuersas peccatorum pœnas temporales in baptismo relaxari, & post baptismum pœnitētiæ beneficio minorari, vt ita simul cooperetur crux Christi & nostra pœnitentia. Nec aliud docet B. Ioannes cum ait nos habere aduocatum apud patrem, Iesum Christum & ipsum esse propitiationem pro peccatis nostris: quia pater per Christum propitius adhuc vindicat peccata filiorum, qui & post propitia-

*Peccatorum remissio non semel tantū contingit.*

*Multum discriminis est inter reconciliationē & peccatorum remissionē.*

*Lib. 4. cap. 9.*

*1. Ioan. 2.*

propitiationem multa debent, pro quibus dimittendis filius orari iussit, Dimitte nobis debita nostra: de quo loquens B. August. cap. 71. Enchirid. Delet, inquit, hęc oratio minima, & quotidiana peccata, delet & illa à quibus vita fidelium, scelerate etiam gesta, sed pœnitẽdo in melius mutata, discedit. Loquitur enim, vt iam frequenter diximus, articulus non de propitiatione, nec de culpa vel pœna æterna, sed de pœna temporali tantum, cuius manet reatus culpa dimissa. Diximus etiam nos posse mereri, nec satisfacere vt pater nobis propitietur, nec peccata nobis remitti posse, nisi propter nomen Iesu Christi. Et ideo solum Christum agnoscimus esse peccatorum propitiationem, nec aliam esse satisfactionem qua offensus Deus placari possit super offensa in eum admissa: & confitemur perpetuò verum esse quod beatus Ioannes dicebat, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: sed tollit nobis cooperantibus, & per nostram pœnitentiam. Ex quibus patet impertinẽtia esse quæ addit Ioannes Caluinus.

*Matth. 6.* — *Ioan. 1.*

*Caluinus.* *Duo, inquit, hic perpendere conuenit: Primò, vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur: Secundò, vt conscientiæ de peccati venia securam pacem apud Deum habeant. Esaias ait patrem posuisse in filio nostrum omnium iniquitates, vt liuore eius sanaremur. Hic nequaquam audiũtur nugamenta illa quòd initialem purgationem passionis Christi efficaciam non aliter nostrum vnusquisque sentiat, quàm pro satisfactorio pœnitentiæ modo, sed ad vnicam Christi satisfactionem quoties lapsi fuerimus reuocamur. Nunc tibi pestilentes eorum nenias propone, gratiam Dei in prima peccatorũ remissione solam operari: si postea reciderimus ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Imminè. Quo iutum hæc differunt Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & Deũ operibus esse propitiandũ.*

*Esaia. 53.*

*Responsio.* Hæc omnia, nos sanari, Deum propitiari pro peccatis nostris, Deum placari, & similia, non ad nostrum meritum & satisfactionem, sed Christi solius referenda sunt, quorũ non meminit articulus, sed pœnę duntaxat restantis, quam dicit nos persoluere posse. Nec solùm post initialem, hoc est baptismalem purgationem passionis Christi efficaciã vnusquisque percipit pro suæ pœnitentiæ modo: verum etiam in baptismo, non in purgatione à peccatis siue peccatorum reatu, qui in omnib⁹ vniuersus tollitur, sed in charismatum participatione secundum nostram suscipimus dispositionem. Et in sacramento pœnitentiæ maior condonatur pœna secundum pœnitentiæ quantitatem: sicuti medicina operatur secundum perfectionem concursus naturæ. Omnem tamen purgationem & maiorẽ & minorẽ passionis Christi efficacia operatur. Et sicut in secunda de peccatis venia impetranda opera nostra cooperantur, ita & in prima, quæ fit per baptismum: in vtroque enim sacramento opus est pœnitentia & vitæ præteritæ odio, vt sint efficacia: quemadmodum clarè de baptismo docet B. Petrus, act. 2. cap. & Saluator Lucæ vlt. Christum itaque solum docemus esse propitiationem, qua pater de offensa sua placatur: opera tamen nostra eum faciunt propitium super flagello quo filios in gratiam receptos castigat & pro peccatis affligit.

*In sacramento pœnitẽtia secundũ pœnitentiæ quantitatem maior vel minor pœna cõdonatur.*

*Caluinus.* *Quòd si de pacificanda conscientia agitur, quæ isthæc erit pacificatio si audiat peccata redimi satisfactionibus? Quando tandem illi satisfactionis modus constare poterit? Ergo semper dubitabit an Deum habeat propitium, semper æstuabit, semper horrescet.*

*Responsio.* Magna conscientiæ pacificatio, magna & consolatio est quando se audit patri cœlesti reconciliatum, receptum in filium & hæredem per sanguinem filij eius: quamuis emendam & flagellum paternum humiliter sustinere adhuc debeat, & aduersum se clementissimi patris offensionem vindicare. Æquissimum namque est vt qui patrem grauiter offendit huius, eum pœniteat, & signis externis se affligendo dolorem ostendat, lamentetur & lugeat post offensam etiam condonatam. Magna item est consolatio quod se affligendo & iudicando, paternum flagellum redimere possit, imò & deprecari in oratione dominica: Nec dubitabit an Deum habeat propitium, qui nouit se per sacramentũ pœnitentiæ in patris gratiam rediisse. Et monet Ecclesiasticus vt de propitiato peccatorũ non simus sine metu. Maiorem sanè pacem & tranquillitatem, nostram adferre doctrinã conscientiis quam aduersariorum, ostendimus circa articulum tertium. Tandem intelligens Caluinus cõformem scripturis & patribus nostrã esse sententiam, ad scripturas quas citauit nostrã respõsionem impugnat.

*Cap. 5.*

*Caluinus.* *Conantur, ait, se expedire: Fingunt enim ad postremũ distinctionẽ pœnæ & culpæ. culpã remitti fatentur Dei misericordia, sed ea remissa pœnã restare, quã persolui Dei iustitia postulat. Ad pœnæ igitur remissiones propriè spectare satisfactiones. Quæ ista, bone Deus, desultoria leuitas? culpæ remissionem nunc gratuitam præstari confitentur quam precibus & lacrymis aliisque omne genus præparationibus emereri subinde docent.*

*Responsio.* Pœnam restare culpa remissa multipliciter superius ostendimus, eamque nos persoluere posse, compensare & deprecari. Et verè eam persolui Dei iustitia postulat. Nam vt dicit B. Thomas dist. 14. 4. q. 2. art. 1. q. 2. tam iustitia quàm amicitia in æqualitate quadam consistit. Qui ergo aliquem offendit, contra amicitiæ æqualitatem peccat, inquantum affectum debitum non impendit: & contra æqualitatem iustitiæ, inquantum rem debitam subtrahit. Et sicut hæc duo in offensa quandoque diuiduntur, ita etiam in recompensatione separantur: sicuti quando pœna per violentiam offendẽti infertur, fit recompensatio quantum ad iustitiam, sed non quantum ad amicitiam. Similiter quando

*Qui aliquem offendit is cõtra amicitiã et simul contra iustitiæ æqualitatẽ peccat.*

offendens

offendens offensum verbis placat nódum re snbtracta restituta, fit amicitiæ recópensatio sed non iustitiæ. Peccator ergo per affectum peccati amiicitá Dei violauit, & per inobedientiam diuinæ legis honorem Deo debitum subtraxit. Ex primo amittit gratiam atque incurrit offensam: ex secundo meretur pœnam, vt ab eo qui per inobedientiam honorem Deo subtraxit, subtrahatur per pœnam: vt contra suam voluntatem patiatur, qui peccando propriam secutus est voluntatem. Atque hoc pœnæ meritum reatus dicitur. Et ideo per pœnitentiam qua homo se Deo supponit & peccata præterita detestatur cú emendationis proposito, remittitur quidem peccatnm quantum ad offensam, & in gratiam & amicitiam recipitur: sed non oportet, vt ait beatus Thomas, qnod remittatur quantum ad totum reatum, nisi pœna iam solnta. Quare rectè dicitur quòd Dei iustitia hanc pœnam solui postnlat.

*Dei iustitia pœná pró peccato solui postulat.*

Consideranda hic est absurda Calnini sententia. Non enim sustinet quòd precibus, lacrymis, ieiunijs, & alijs huiusmodi pœnitentiæ operationibus nos ad Dei gratiam nobis conciliandam præparemus: Et putat hęc aduersari gratuitæ peccatorum remissioni, contra manifestissima scripturarum testimonia. Dicit enim Dominus apud Ioelem. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu. *Cap 2.* Similiter apud Ionam prophetam. *Cap 3.* Et Euangelia commendát pœnitentiam quæ fit in cinere & cilicio. Quàm magna, inquit B. Cypr. *Sermo de lapsis.* deliquimus, iam granditer defleamus: Pœnitentia crimine minor non sit, Putas facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? orare oportet intentiùs: diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere. In cilicio & fordibus volutari, iustis operibus incumbere quibus peccata purgantur.

*Caluinus.* *Verùm adhuc cum ista distinctione ex diametro pugnat, quicquid de peccatorum remissione in scriptura nobis traditur, quod tametsi satis superq; existimo à me confirmatum subnectam tamē quadam alia testimonia, quibus adeo constringantur tortuosi isti angues, vt ne summam quidem caudā complicare posthac queant. Hoc est testamentum* *Hierē. 31.* *nouum quòd Deus in Christo suo nobiscum pepigit, quod iniquitatum nostrarum non recordabitur. Quid his significauerit discimus ex altero propheta.* *Ezech. 18.* *Si iustus, inquit, à iustitia deflexerit, omnium iustitiarum eius non recordabor. Si impius ab impietate sua recesserit, omnium iniquitatum eius nō recordabor. Quòd se iustitiarum recordaturum negat, vtiq; hoc est nullam se earum habiturū rationem vt remunerentur. Ergo & peccatorum nō recordari est ea non postulare ad pœnam. Idipsum alibi dicitur proijcere post tergum, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare, tectumq; habere.* *Esai. 18, & 44. Mich 7. Psalm. 32.* *Talibus loquendi formulis non obscurè sensum suum nobis explicat spiritus sanctus. Certe si punit Deus peccata, imputat: si vindicat, recordatur: si ad iudicia vocat, tecta nō habet: si examinat, post tergum non proiecit: si inspicit, no obliteravit instar nebulæ: si ventilat, non proiecit in profundum maris. Audiamus & ex alio prophetæ loco quibus legibus peccata remittat Dominus, Si fuerint, inquit, peccata vestra vt coccinum, quasi nix albescent: & si rubuerint quasi vermiculus, erunt quasi lana.* *Esaia 1.*

*Responsio.* Verum & germanum harum scripturarú intellectum docent nos scripturæ aliç. Nam Exodi 32. postquam dominus placatus scribitur ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum, ait tamen, Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorú. Et in psalmis dicit propheta Dauid, quod propitius vlciscebatur in omnes adinuentiones eorum. *Psal. 98.* Et mirum si dominus peccati Dauid non fuerit memor, quando propter ipsum dimissum tamen, grauissimè multisque modis eum afflixit: Et quando Moses & Aaron ob peccatum admissum ad aquas contradictionis non poterant impetrare ingressum terrę promissę, memor erat iniquitatis eorú. Sequitur ergo necessario intelligi scripturas citatas, quod non recordabitur Deus iniquitatum impij, quoad pœnam æterni exilij & exhæredationis, aut habendo eum ꝓpter iniquitates inimicum: quæ pœnæ propriè peccato respondent: recordabitur tamen quoad reparationem damni illati. Sicuti qui amicú in bonis vel in fama læsit, post reconciliationem qui lęsus est non meminit iniurię nec inimicitiæ, sed amicum animum & affectum cum signis veri amoris erga eum habet, quasi læsus non fuisset: exigit tamen damni reparationem (iuxta ea quæ statim citauimus ex B. Thoma) quam facere oportet etiam si sine amicitiæ læsione damnum esset illatum. Attamen in baptismo totus reatus tollitur, nec vllius pœnæ remanet debitum: imo & in sacramento pœnitentiæ si consummata est in suis partibus.

*In baptismo totus reatus omnisq; pœna debitum tollitur.*

Et vera cordis pœnitentia non cessat donec totum damnum peccato illatú fuerit reparatum. Nullo itaque modo recordatur Deus iniustitiarú impij, qui his modis ab impietate se auerterit. Quo autem sensu Dominus earum non recordetur si impius ab impietate sua recesserit, declarat eodem loco Ezechiel propheta quãdo dicit, ideo nó recordaturum Dominum, quia in iustitia quam operatus est viuet: non autem quòd eum non castigabit. *Cap. 18.* Flagellat enim omnem filium quem recipit, idque ob culpam tantú & ita illi⁹ eum memoré esse oportet. Eodem modo iustitiarum non est memor, si iustus ab eis recesserit quia morte morietur. Et Dominus Saluator hortatur vt faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defecerimus recipiant nos in æterna tabernacula: *Luca 16.* De quo B. Augustinus libro 21. de ciuitate Dei. Non est iniustus Deus, ait Apostolus, vt obliuiscatur operis vestri, laboris & dilectionis, tametsi in peccatum labi contigerit: *Cap. 24.* quamadmodum nec operum quæ in statu peccati facimus, secundum beatum Hieronymum circa caput 1. in Aggæum. Ait enim,

Si

Si quando videris inter multa mala opera facere peccatorem aliqua quæ iusta sunt, non est tam iniustus Deus, vt propter mala multa obliuiscatur paucorum bonorũ: quẽadmodum citat Gratianus de pœnitentia distinctione 3. quod & probant duo capita quæ in eo sequnntur. Imò & opera pietatis ꝑ peccatum mortificata reuiuiscere ad remunerationem docet beatus Augustinus libro de pœnitentia, Pium est inquit credere, & nostra fides hoc expostulat, vt cum gratia Christi destruxerit mala priora, in homine etiam remuneret bona: & cum destruxerit quod suum non inuenit, amat & diligit bonum quod in peccante plantauit: Et facilius pater in gratiam filium recipit qui ante offensionem diligenter & sedulò seruiuit. Est itaque apud Hieremiam & Ezechielem iniquitatum non recordari, non esse propter eas animo inimico & hostili, sed amico & paterno, quo in filium & hæredem suscipiat peccatorem quasi nunquam admissæ essent iniquitates. Ex quo affectu potest nihilominus in virga visitare eius iniquitates. Eodem sensu in scripturis dicitur Deus projcere post tergum iniquitates, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare tectumque habere. Hæc enim significant ita purgatam esse animam, vt nulla peccati macula, nulla offensio, vel inimicitia vel aliquod illius indicium appareat. Projicit enim peccata post tergum cum ea non magis respicit, ad hos saltem effectus, quam si nunquam accidissent. Nam secundũ beatum Gregorium cap. 83. lib. 9. comment. in Iob. Delicta nostra siue per nos siue per semetipsũ Deus resecat cũ laxat. Ab electis enĩ suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione perdere, quas in perpetuum in eis non vult videre. Quando igitur Caluinus concludit, Si punit Deus peccata, imputat: si vindicat, recordatur: admittimus, sed non secundum prophetarum sensum. Non enim recordatur, vt mortem infligat, quæ proprium est peccati supplicium: recordatur tamẽ, vt diximus, ad paternam castigationem & filij purgationem, non ad suppliciũ quod merebantur. Et ad iudicium vocat, sed castigationis: & tecta habet, vt non quasi offensus inimicum iudicet. Quem sensum intellexisse prophetas nunc docuimus. Ex his dictis facile est respõdere ad ea quę in antidoto sextę sessionis contra satisfactionem, ca. 15. objcit. Sunt enim ferè eadem quæ ex institutione citauimus. Habet autem in antidoto remedia esse quibus fideles pœnas comminatas auertant.

Cap 14.

Quid sit iniquitatũ non recordari apud prophetas.

Esaiæ. 44.

*Cum ipsi inquit sponte præoccupant, non est cur eos Deus quasi violentes trahat. Quorsum enim ferula, nisi cum deest voluntaria correctio? Proinde docet Apostolus non iudicatum iri illos à Domino qui seipsos iudicabunt: sed quã præposterum est satisfactiones inde elicere? Deprecati sunt plerique iudicium Dei flagella quibus se reddiderant obnoxios: quin etiam Achab, vbi se vltrò humiliat, mitiorem sensit Dei manum. Sed ipsa quoq; deprecationes quibus vsi sunt sancti, locupletissimi sunt testes gratuitæ satisfactionis.*

1. Cor. 11.

3. Reg 21.

Non solum voluntariè nos corrigendo, sed & nosipsos iudicando & vlciscendo, pœnas comminatas auertimus. Et per eleemosynas redimimus, nosque à morte liberamus. vt testantur Daniel, Thobias, Ecclesiasticus, & patres quos in superioribus citauimus: Manet tamen semper satisfactio gratuita.

Responsio.

Daniel 4.
Tobiæ 4.
Ecclef. 3.

Habet etiam in eodem antidoto absurdã sententiam, quòd videlicet non potest esse gratuita peccatorum remissio, si fiat ad confessionem eius qui offendit. Ait enim.

*Quanquam dum pœnam æternam vna cum culpa nobis remitti fingunt, vel confitendi voto, quid aliud sibi volunt, quàm nos opere promereri quod gratuitò se daturum promittit Deus?*

Caluinus.

Quasi non esset gratuita remissio homicidij, quando princeps supplicanti & homicidium confitenti culpam remittit, donatq; vitam. Addit deinde in conclusione.

Responsio.

*Quæ ab ecclesiasticis doctoribus de externa disciplina dicta sunt, quæ ad solemnem professionẽ spectabant, ea imperitè ad spiritualem renouationem detorquent.*

Caluinus.

Mirum est Caluinum hæc scribere, qui in sua institutione palam dicit, quod omnes ferè quorum libri extant, veteres scriptores lapsi sunt scribendo de satisfactione, tali videlicet qualem in vsu nunc habet Christi ecclesia: sicut patet ex eorum sententijs superius citatis. De quo statim respondendo Apologiæ, latius agemus. Hæc enim aduersus ecclesiasticam satisfactionem impugnationis ab isto sumit initium, quòd veteres scriptores de externa tãtum disciplina locuti sunt, & adducit præterea alia argumenta, quibus eam putat in totum subuerti, potissimum tamen per gratuitam peccatorum remissionem: ex qua etiam præcipua Ioannis Caluini adferuntur argumenta. Sic enim incipit Philip. in Apologia.

Responsio.

*Ex ritu publicæ pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim sancti patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata eorum pœnitentia: & huius rei videntur multæ fuisse causæ. Nam & ad exemplum pertinebat castigare lapsos, & indecorum erat homines famosos statim admittere ad communionẽ. Hi mores diu iam antiquati sunt, nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum coram Deo: neque hoc senserunt patres veteres homines remissionem peccatorum per tales mores aut alia opera: & si quis sic sensit, Iudaicè & gentiliter sensit. Nam & Ethnici habebant quasdam expiationes delictorum, per quas fingebant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato manet nomen satisfactionis & vestigium moris, quod in confessione præscribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse opera non debita, nos vocamus satisfactiones canonicas. De*

Apologi Philippi Melanchthonis.

*bũs sic sentimus, sicut de enumeratione peccatorũ quòd satisfactiones canonicæ nõ sunt necessariæ iure diuino ad remißionẽ peccatorum: sicut neq; illa spectacula veterum satisfactionum in pœnitentia publica, iure diuino necessaria fuerunt ad peccatorum remißionem.*

*Responsio.* Patrum libros legenti ex quibus circa hũc articulum multas citauimus sententias, manifestè patebit vanum esse & falsum, quòd locuti sint solum de satisfactione pœnitentiæ publicæ. Ostendimus enim eos loquutos esse de confessione priuata, quæ secretò fit apud sacerdotem, cuius arbitrio secretè vel publicè pœnitentia agebatur. Et de satisfactione scribit B. Augu. hom. vlt. quæ est de pœnitentia, Ascendat, inquit, homo aduersum se tribunal mentis suæ, si timet illud quod oportet nos exhibere ante tribunal Christi, maiorem quisque in se seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus non iudicetur à Deo, &c. & cum in se protulerit seuerissimæ medicinę sententiam, veniat ad antistites per quos illi claues in ecclesia ministrantur, & accipiat satisfactionis suæ modum. Et in fine, Non sufficit mores in melius commutare, nisi etiam de his quæ facta sunt satisfiat Deo. Idem Enchryrid. In melius est, inquit, vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus. Amb. quoque lib. 1. de pœnit. docet pro occultis peccatis agendam esse pœnitentiam: Si quis, inquit, occulta crimina habẽs, propter Christum tamen studiosè pœnitentiam egerit, quomodo istic recipit, si ei communio non refunditur? (agit enim contra Nouatianos) Volo veniam reus speret, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoscatur obsecret. Et cum secundò ac tertiò dilata fuerit eius communio, credat remissius se supplicasse, fletus augeatur, miserabilior postea reuertatur, teneat pedes brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Iesus, Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lachrymis, exarasse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido mortis speciem spiranti in corpore prętulisse. Quid spectamus, vt mortui mereantur veniam, qui mortem sibi intulerunt dum viuerent? Hoc loco & ad virginem corruptam scribens, similiter & superiores Augustini sententiæ non de publica agunt pœnitentia & satisfactione, sed priuata: nempe de peccatis etiam occultis. Ad hæc beatus Chrysostomus homil. 42. super Matthęum, Terribile, inquit, illud iudicium est, ineuitabilis pœna, intolerabilia tormenta. Sed si vis (quod ego consulo) nec hic quoque aliqua pœna cruciari, tu ipse tibi iustus sis iudex, referas tibi ipsi rationes viuendi: Audi Paulum dicentem quoniam si nosipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Et addit, Quonam, inquit, modo mihi ipsi rationes viuẽdi referam? largos lacrymarum effunde fluuios, ingentes compũctionis gemitus redde, laboribus ac vigilijs teipsum afflige, peccata tua per singulas species recole. Idem in homil. 4. de pœnit. Pœnitentiam, inquit, exhibuit Dauid, & olim patratum peccatum post tot tempora quasi nuper accidisset, lugebat. Nouerat enim quod ita iudicem placabimus, si à nobis vltionem ipsi sumamus. Quæ omnia trahi non possunt ad pœnitentiæ publicæ satisfactionem. Tertullianus libro de pœnitentia. Deliqui, dicito, in Deum, & periclitor in æternum perire. Itaque nunc pendeo & maceror, & excrucior, vt Deum recõciliem mihi, quem delinquendo læsi. Et vniuersæ patrum sententiæ, quas citauimus circa locum Euangelij. Facite dignos fructus pœnitentiæ: intelligũtur de satisfactione in genere, priuata vel publica. Ritus autem publicæ pœnitentiæ ad quos solos referri volunt Satisfactionis nomen apud patres, valebant ad prouocandum misericordiam Dei erga pœnitentes sic afflictos, & plurimum conducebant ad peccatorum remissionem: simul tamen pertinebant ad disciplinam & exemplum. Et necessaria esse externa signa pœnitentiæ docent beatus Cyprianus, Ambrosius, & alij patres ecclesiastici post Ioelem & Ionam prophetas: quãuis ritus secundum canones pœnitentiales determinati modò nõ sint necessarij, nec iure quidem ecclesiastico, quum illi iam diu obsoleuerint, & pœnitentiæ factæ sint arbitrariæ secundum canonem Innocentij 3. in capit. Deus qui, de pœnit. & remis. & canonem Mensuram. de pœnitent. distinct. 1. & 26. quæst. 7. cap. Tempora plenitudinis, & cap. Hoc scit. & quamuis antiquatus sit mos publicæ pœnitentiæ satisfactionisque canonicæ, hoc est, secundum canones pœnitentiales præscriptæ, ob frigescentem fidelium charitatẽ & deuotionem, satisfactionem tamen sacramentalem perpetuam in ecclesia esse oportet, sicut sacramentum pœnitentiæ cuius est pars. Sicut enim hæc satisfactio determinatio est satisfactionis in genere pro peccatis debitæ, vel eius compensatio, ita & satisfactiones canonicæ. Abolita autem determinatione iuris diuini, non propterea ipsum ius abrogatur: nec abrogari potest. Non autem hic agimus de satisfactione quæ est iuris ecclesiastici tantum, sed quæ diuini est iuris, qua quisque in se vindicat quod nimium suæ indulsit volũtati contra diuinam: pœnitentia autem secundum canones imposita, antequam illi essent aboliti, an necessariò fuerit implenda, & an fuerit ad salutem necessaria, eadem est quæstio cum ea quæ nunc tractatur à doctoribus de eo qui pœnitentiam iniunctam nõ acceptat aut non implet. Articulus igitur non loquitur de canonica satisfactione, quæ plerunque magis erat ad conciliandam gratiam Dei, Deumque propitiandum, quàm ad pœnæ solutionem: de qua sola agit articulus. Nihil igitur nunc disputandum est de ritu pœnitẽtiæ publicæ iam antiquato, quem

non

Margin notes: *Cap. 70.* — *Cap. 16.* — *Exẽpla pœnitentiæ quorundam.* — *Psal. 50.* — *Matth. 3.* — *Signa externa pœnitentiæ sunt pœnitẽti necessaria.* — *Ioel. 2.* — *Ionæ. 3.*

nō pudet Philippum quasi hominem ethnicum, hic & copiosius in locis suis theologicis dicere patres sumpsisse ab ethnicis: ita enim habet.

Philippus in locis.

*Huius vestigia, manserāt etiam apud Græcos: vbi si quis cædem iniustam fecisset, aut incestum commisisset, excommunicabatur, hoc est, excludebatur à consuetudine communium officiorum, & addebantur signa quædam in vestitu, quæ significabant eum hominem reum, pollutum, & vitandum esse: erant etiā certæ imprecationes & diræ quæ contra pollutum dicebantur. Sic Phenix apud Homerum narrat apud se propter stupratam coniugem patris diras recitatas esse, & Orestes excurrit in Græcia: & passim multa exempla reperiuntur, vt Pelei, Antilochi, Adrasti, qui ad Crœsum venit gerens signa reatus. Hæc exempla aut satis apparet à primis patribus sumpta esse, qui hos ritus disciplinæ causa obseruarunt.*

Responsio.

Verè nimis ethnicè hæc scribit, cum exempla seuerioris pœnitētiæ multò viciniora, imò eadem contineant scripturæ sacræ, quæ hortantur ad saccos, cineres, & cilicia: quorum vsus erat in solenni pœnitentia. Quum igitur iam exoleuerit vsus solennis pœnitentiæ, inanis est disputatio, an modò sint illæ satisfactiones iuris diuini, cùm etiā tunc fuerint solum iuris ecclesiastici quādo vigebant, ab ecclesiæ præpositis in disciplinam publicè peccantium instituti. Disputamus autem de satisfactione ad quam secundum sanctorum interpretationem hortatus est Ioannes Baptista, quando dixit, Agite dignos fructus pœnitentiæ. (Matth. 3.)

Philippus in Apologia.

*Retinenda est sententia de fide, quòd fide consequamur remissionem peccatorum propter Christum, non propter nostra opera præcedentia vel sequentia. Et nos ob eam causam præcipuè de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandam iustitiam fidei, néve existimarent homines se propter illas consequi remissionem peccatorum. Quem errorem adiuuat quòd in definitione ponant eam fieri ad diuinam offensam placandam.*

Responsio.

Hanc fidem & nos retinemus & docemus, scientes quòd huic Christo Domino omnes prophetæ testimonium perhibent, vt ait beatus Petrus, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum, non propter nostra opera, quasi remissionis peccatorum meritoria, quamuis non sine eis nec sine pœnitentia: Accepta autem remissione per spiritum sanctum in nos tanquam Christi membra transfusum propter nomen eius, persoluere possumus pœnam restantem. Sensu tamen longè diuerso nos docemus fidem consequi remissionem peccatorum quàm Philippus, qui intelligit fidem apprehendentem, nos autem ostendentem propitiatorem paratum in sacramentis ad hoc ab eo institutis, peccata remittere. Nec obscuramus hac nostra doctrina iustitiam fidei, quin potius eam magis illustramus, qui hanc pœnæ persolutionem, tanquam effectum, ad iustitiam fidei referimus. Et quicquid docemus homines propter illa opera consequi, hoc consequi docemus propter illa, secundū quod ex iustitia fidei procedunt. Quomodo autem nostra satisfactione diuina offensa placetur, quò ad pœnam æternā, & quomodo quoad flagellum temporalis castigationis, diximus supra. Nam sententia B. August. est cap. 70. Enchr. quòd per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus, & eius offensa placanda.

(Actor. 10.)

Fides ostendens propitiatorem ad redimenda peccata consequitur remissionem peccatorum.

Philippus.

*Fatentur aduersarij quod satisfactiones non prosunt ad remissionem culpæ, verùm fingunt eas prodesse ad redimendas pœnas seu purgatorij, seu alias. Docent enim in remissione peccati Deum remittere culpam, & tamen (quia conuenit iustitiæ diuinæ punire peccata) mutare pœnam æternam in temporalem et huius pœnæ partem remitti per potestatem clauium, reliquum autem redimi per satisfactiones. Nec intelligi potest quarum pœnarum pars remittatur potestate clauium, nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti. Quæ ex re sequeretur satisfactiones tantum esse pœnas redimentes purgatorium. Et has satisfactiones dicunt valere, etiamsi fiant ab his qui relapsi sunt in peccatum mortale, quasi verò diuina offensa placari queat ab his qui sunt in peccato mortali. Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine authoritate scripturæ & veterum scriptorum ecclesiasticorum.*

Responsio.

Satisfactiones non prodesse ad remissionē culpæ, nec docemus, nec consentiunt scripturæ, quæ docent ieiunijs, eleemosynis, & vitæ austeritate ad misericordiā Deum prouocari & peccatorū nostrorū remissionem: cuius exempla multa in ijs reperiūtur apud Ioelem prophetam & Ionam de Niniuitis qui ad cineres, cilicia, & planctum hortantur. Et beatus Ambrosius audet pronunciare quòd si peccator sibijpsi non pepercerit, à Deo illi parceretur: & si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi, inquit, plagæ alta & prolixa medicina opus est: grande scelus, grandem habet necessariam satisfactionem. Similiter loquuntur patres ecclesiastici quos supra citauimus de pœna etiam æterna, & remissione culpæ mortalis: Hæc tamen compensatio non fit per solutionem æquiualentis, sicut compensatio pœnæ residuæ post remissam culpam: sed est compensatio & satisfactio qua Deus contentus est, & qualem secundum legem requirit, vt peccatorem in gratiam recipiat: quomodo satisfacit vt pœna æterna condonetur, qui pœnitens apud sacerdotem sua peccata confitetur, eius arbitrio se submittens. Diximus tamen probabilem esse sententiam quæ dicit, nostra satisfactiōe ex gratia Christi solui posse æquiualens pœnæ æternæ & culpæ admissæ. Nec fingimus, sed ex scripturis & patribus docuimus nostram satisfactionem prodesse ad

(Ad virginē corruptam.)

redimendas pœnas purgatorij. Nec diffiteretur hoc Philippus, si crederet post hanc vitam peccata temporaliter puniri, cum doceat ipse nostris nos mitigare & redimere calamitates ac pœnas huius seculi. Et in remissione peccatorum post scripturas, patres, & Conciliorum definitiones, docemus Deum remittere culpam, tamen secundum suam iustitiam punire peccatum, & mutare pœnam æternam in temporalem: id quod & ipse Philippus docet, sed de pœna temporali huius seculi, scripturarum euidentia conuictus. Propter quas in locis suis theologicis dicit, quòd iustitiæ Dei est peccata punire, & ideò necesse esse quòd fiat commutatio pœnarum: sicut non remisit Adæ & Danidi sine pœna: quodque propterea non vniuersa, sed principalis & placãs iram Dei pœna translata sit in filium. Et clauium potestate quibus remittuntur peccata, pœna prius æterna fit temporalis. Et verisimilior est sententia, quod minor fit quando virtute sacraméti suscepti fit peccatorum remissio: quamuis alij opinentur, quod solum mutetur pœna æterna in temporalem eandem secundum intentionem & acerbitatem, respondentem conuersioni quę fiebat peccando. Porrò pars pœnæ purgatorij siue futuri seculi remittitur, si hæc, vt diximus, per se debeatur peccato remisso vel veniali. Quod docent sententiæ B. Chrysostomi superius citatæ, & clarissimè beatus Cyprianus in 2. epistola 4. libri quæ est ad Antonianum, loquens de his qui fidem negauerant ad pœnitentiá receptis, Nec putes inquit, frater charissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quòd lapsis laxata sit pœnitentia, & quòd pœnitétibus spes pacis oblata. Manet verò fidentium robur immobile, & apud diligentes ac timentes toto corde Deum stabilis & fortis perseuerat integritas. Nam & mœchis à nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur, non tamen idcircò virginitas in Ecclesia deficit, aut continentiæ propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriá peruenire: aliud missum in carcerem non exire donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgari: aliud denique pendere in die iudicij ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari. Vbi manifestè docet nostra passione, & satisfactione nos posse compensare & auertere longum cruciatum, quo post hác vitam per ignem essemus emendandi & purgandi. Nam remissa culpa non statim omnem pœnam condonari supra satis docuimus, quam in futuro seculo ferre oportebit, si eam hic non compensauerimus. Liberè itaque confitemur post B. Cyprianum quòd nostræ satisfactióes sunt pœnæ redimentes purgatorium. Quòd autem satisfactiones valeant si fiant ab ijs qui relapsi sunt in peccatum mortale, nos non docemus, sed habemus tãquam problema, in quo vnicuique licet suo sensu abundare: tametsi credamus probabiliorem esse sententiá quę dicit non satisfieri, ne pro pœna quidé temporali per opera facta in statu mortalis peccati: Sicuti post B. Thomã docet Cardinalis Caietanus quæst. 2. de satisfactione, tertiæ parti adiecta. Sed quòd diuina offensa placari queat ab his qui sunt in peccato mortali per solutionem æquiualentis, nullus doctorum scholasticorum dicit. Porrò contra authoritatem scripturæ, veterum scriptorum & generalium Conciliorum esse quod subdit Philippus, scilicet quod tota hęc res, hoc est doctrina de satisfactione quam ipse recitauit, sit commentitia, recens conficta, palam testabuntur eorum libri si aperiantur. Id quod non ignorabat Caluinus, apertè asserens vniuersos ferè lapsos esse quotquot de satisfactione scripserunt: contra quorum authoritatem & sententiam nemo tam suæ salutis negligens esse deberet, vt ijs contemptis sequeretur Philippi sententiam ab Catholicis vniuersis damnatam.

*Clauium potestate peccata remittuntur, & pœna æterna mutatur in temporalē.*

*Nostra satisfactione cōpensare & auertere possumus longū purgatorij cruciatum.*

*Scriptura citata ab aduersarijs prorsus nihil loquuntur de canonicis satisfactionibus, et de opinionibus scholasticorum, cum constet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est quòd scripturas detorquent ad illas suas opiniones. Nos dicimus quòd pœnitentiam, hoc est conuersionem seu regenerationem boni fructus, bona opera in omni vita sequi debeant, nec potest esse vera conuersio, aut vera contritio, vbi non sequuntur mortificationes carnis & boni fructus. Veri terrores, veri dolores animi non patiuntur corpus indulgere voluptatibus: & vera fides non est ingrata Deo, nec mandata eius contemnit. Deniq; nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat etiam castigationes carnis. Et hanc dicimus esse sententiam Ioannis cum ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, item Pauli, Exhibete membra vestra seruire iustitiæ sicut alibi dicit, Exhibete corpora vestra hostiam viuam, sanctam, &c.*

*Philippus.* *Matth. 3.* *Rom. 6.*

Scripturæ per nos citatæ de satisfactione loquuntur euangelica, in qua consistunt digni fructus pœnitentiæ: quæ olim præpositorum ecclesiæ iudicio determinabantur ad pœnas canonicas, hoc est eas quæ canonibus pœnitentialibus præscribebãtur. Et vanum ac ridiculum est, argumentari scripturas nõ loqui de satisfactionibus, ex eo quòd nuper natæ sint de ijs scholasticorum opiniones. Opinamur enim & disputam' de rebus scripturarum, inquirendo veram earum intelligentiam. Nec detorquemus scripturas ad nostras opiniones, sed nostram sententiam, quæ est & Ecclesiæ Catholicæ, per scripturas confirmamus. Benè quidem dicis quòd pœnitentiam boni fructus & bona opera in omni vita sequi debeant, sed falleris in eo quòd omnia opera bona credas esse fructus pœnitentię. Sicut enim alij sunt fructus patiétiæ, alij fortitudinis, & alij téperantiæ:

*Responsio.*

*Fallitur Philippus quòd putet omnia bona opera esse fructus pœnitentiæ.*

ita

ita peculiares fructus habet & pœnitentia. Et non eosdem esse fructus virtutū ac nouæ vitæ clarissimè docent patrum sententiæ, quos in principio circa articulū citauimus. Nam cum pœnitētia sit odium peccati propter Dei offensam, peculiaris eius fructus est exterminare peccatum & Deum offensum conciliare. Nec solam cōtritionem siue pœnitentiam sequuntur carnis mortificationes & boni fructus, verùm etiam charitatem & obedientiam mandatorum Dei. Testatur enim B. Gregorius & Chrysostomus quòd à licitis multis abstinere debet, qui illicita commisit. Et iustum est, inquit ille, vt peccator tanto maiora sibi inferat lamēta per pœnitentiam, quāto maiora intulit damna per culpam. Carnis autem mortificatio, mandatorum Dei obseruantia, & opera bona, communia sunt his qui peccauerunt, & alijs qui à peccatis Dei gratia sunt seruati: Et carnis castigatio quam interior pœnitentia operatur, vera est satisfactio de qua loquitur Ioannes Baptista, dum hortatur, vt faciamus dignos fructus pœnitētiæ (quemadmodum Philip. ipse hic testatur) de qua loquimur & nos. Si enim carnis castigationem patiat pœnitentia, ad suum finem eam refert, Deum scilicet conciliandum, eiusq; offensam vindicandam: qui sunt fines pœnitentiæ, propter quos etiam exhibet membra nostra seruire iustitiæ, & corpora hostiam sanctam, viuam, &c. Vt autem mandatis obtemperetur, fructus est quem parit obedientia: parit etiam pœnitētia, si fiat ne offendatur Deus. Suos namque fines singulæ habent virtutes.

*Matth. 3.*

*Philippus. Esaiæ 29. Exodi 20.*

*Et cùm Christus inquit, Agite pœnitentiam, certè loquitur de tota pœnitentia, de tota nouitate vitæ: non loquitur de illis hypocriticis satisfactionibus quas fingunt scholastici.*

*Responsio.*

Diximus alios esse fructus pœnitentiæ, & alios nouitatis vitæ, quæ vniuersas complectitur virtutes. Non igitur intelligi potest quòd Christus inquit, Agite pœnitentiam, de fructibus quos tota parit vitæ nouitas.

Explicat autē in locis suis Philippus quas intelligat hypocriticas satisfactiones, eas videlicet quæ sine mandato Dei fiunt in ieiunijs, vigilijs, & vitæ austeritate.

*Philippus.*

*Nam cruciatus, inquit, vltro accersiti pertinent ad regulam, Frustra me colunt mandatis hominum. Item pugnant cum his præceptis, non occides, Item habete honorē corpori, &c. Vult enim Deus non agnoscere hanc nostram vitam: & mirificam omnium partium ac sensuum naturam & harmoniam suum opus & donum esse, imò & Dei imaginem habere & cōtineri: ideò diligenter seruari & tractari vult hominum naturā. Sed quia peccatum hæret in nobis, alioqui satis erit calamitatum, quæ cito hanc mortalem naturam absument: Has ferre iubet cum inquit: Sufficit diei afflictio sua, id est, non accersite vobis vltrò maiores calamitates, sed rectè tolerate illas quæ propter mundi miseriam vos attingunt, etiam non accersita.*

*Matth. 6.*

*Responsio.*

Per hæc damnat Philippus vniuersam vitæ austeritatem in ieiunijs & vigilijs, quas spontè assumimus, vel ab Ecclesiæ præpositis in pœnitentiam nobis iniunguntur. Doctrinam hanc didicit in schola non Christi, sed Epicuri, qui docet, quæ corpori commoda sunt & suauia quærere, & incommoda ac molesta fugere, contra scripturas quæ ad pœnitentiam hortantur, reclamantibus etiā exemplis & vita sanctorum, quos magnificè commendat scriptura. Prædicat enim Apostolus Paulus triumphantem & victricem fidem eorum qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, in montibus ac speluncis & in cauernis terræ, quibus dignus non erat mundus: qui tamen præ cæteris hominibus nulla acceperāt specialia austerioris vitæ illius præcepta. Et Rechabitas commendat Dominus, quòd speciale vitę institutum sectabantur ex patris instituto seueriùs & expeditius: quò suę peregrinationis admonebantur, qui præ cæteris sui populi specialia nulla mandata acceperant, sed patris duntaxat præcepto obtemperabant. Quod Philippus damnandum hic dicit secundum regulam, Frustrà me colunt doctrinis & mandatis hominum. Ac prætermisso Helia, Heliseo, filijsque prophetarum, qui sine Dei mandato vitam cœlibem & eam seueram ieiunijs, vigilijs, laboribus, vestitu, cubitu, cæteroque victu & habitu simili duram & asperam ducebant, sponteque ex animi religione hanc assumpserant. Nec mandatum legitur Ioanni Baptistæ vt vitam eremiticam viueret, Nazaręorumque instituta ab infantia sectando, & vitam seueram ageret: vt ei esset vestitus pili camelorum: locusta, mel syluestre & aqua cibus & potus. Et Anna illa Phanuelis filia nullius pręcepti necessitate, sed proprij arbitrij electione vltronea, tot annis à templo non discedebat, ieiunijs & obsecrationibus continēter seruiens Domino. Hos omnes Philippus hic damnat quasi hypocritas frustra Deum colentes ac seruientes. Pestilens igitur est hęc eius doctrina, & aduersaria scripturis sacris, quę laudat magnificè quos damnat ipse temerè, & quidē propter opera & vitam eandem. Latè hæc prosequitur Albertus Phigius Cāpensis controuersia 12. quę est de humanis & Ecclesiasticis traditionibus.

*Hebræ. 11. Nulla præcepta data sunt de austeriori vita suscipienda. Hier. 35. Matth. 15. Mar. 7.*

*Luca 2.*

*Philippus.*

*Multa colligi argumenta possunt quòd hæc dicta scriptura nullo modo pertineāt ad scholasticas satisfactiones, Isti fingunt satisfactiones esse opera indebita: scriptura autem in his sententijs requirit opera debita. Nam hæc vox Christi, Agite pœnitentiam, vox præcepti est.*

*Responsio.*

Conforme est naturalis rationis iudicio quòd creditori nō soluatur per id quod alio nomine est debitum. Et ideò secundū B. Anselmū lib. Cur Deus homo. per illa fit satisfactio pro peccato, quę ab homine exigi, nisi peccasset, non possent. Nam si apud me est alterius deposita pecunia, & ei ex mutuo tan-

*Debitor depositum restituendo nõ satisfacit creditori.*

eundem debeam, non satisfacio pro mutuo accepto, depositum restituendo. Cùm igitur satisfactio de qua agimus, sit iniuriæ illatæ compensatio secundum æqualitatem iustitiæ, doctores quidam requirunt volũtariam redditionem æquiualẽtis alias indebiti. Intelliguntur autem opera ista indebita iustis & his qui non peccauerunt, vt quod adulter debet ratione commissi adulterij, vel fur propter ablatam rem alienam, non est debitũ ab eo qui à criminibus illis est immunis: de quo tamẽ apud doctores scholasticos dubitatur, An per opera ad quæ ex præcepto obligamur, Deo satisfieri possit, & persolui pœna pro peccatis debita. Nam B. Thomas quem Petrus Paludanus & Durandus sequũtur, opinatur per huiusmodi opera nõ posse pro peccatis satisfieri, cũ per opus præcepti nihil sibi homo subtrahat: & bona, inquit Paludanus, intelliguntur deducto ære alieno. Contrariã sententiã magna probabilitate sequuntur Cardinalis Caietanus in quęst. 2. de satisfactione pœnitentiali addita tertiæ parti: & sanctissimus Dominus Adrianus pontifex tertius in tract. de pœnitentia. Et argumento quo obijcitur quòd satisfacere est facere æquale debito, quod non fieret, si id quod fit alias esset debitum: quia minus fieret quam deberetur, Respondet Cardinalis magnum discrimen esse inter satisfactionem quæ fit secundũ limites & regulam puræ iustitiæ, & aliam quæ magis naturam sapit amicitiæ quam iustitiæ: Et quòd satisfactio ista pœnitẽtialis potissimum respiciat naturam amicitiæ. Quare etiam dicit à B. Thoma pœnitentiam aliam virtutem poni à iustitia vindicatiua, quę ius attendit, illa autem voluntatem offensi & offendẽtis, quod amicitiæ magis est quàm iustitiæ. Porrò B. Anselmum dicit non aliud intendere quàm quod solùm per pœnalia pro peccatis fiat satisfactio. Hęc enim sunt quę ab homine non exigerentur, si non peccasset. Idem namque opus, vt est honorare parẽtes, sicut dicit Caietanus, si cum pœnalitate aliqua exercendum occurrat, potest esse præceptum pietatis, & meritorium, vt est à charitate: & gratiarum actio Deo, vt est à superexcellente gratitudine, quæ vocatur religio, & esse satisfactorium, quatenus est à pœnitẽtia sponte cum pœnalitate assumptum. Est itaq; hæc quæstio inter eas de quibus vtrinq; opinari licet. Sed qui opinantur satisfactiones esse opera indebita, hoc est libera, à quibus abstinere liceret, intelligunt non esse debita, nisi ab his qui Deum offenderunt. Peccator, inquit B. Hiero. dormiat in sacco, & præteritas delitias vitæ austeritate compenset. Confitemur quidem, quod hæc vox Christi, Agite pœnitentiam, vox præcepti diuini est. Nam agere pœnitentiam hic est resipiscere, pœnitere, & peccatum admissum odisse ad Deum reconciliandum: de quo nullum est dubium quin præceptum fuerit semper iure naturæ, & nunc euangelico, omnibus lapsis in mortale peccatum, etiam ante baptismum. Hoc

*Distinct. 15. 4. senten. q. 3. art. 1. q. 5. ad 2.*

*In commen. super Mala.*

*Omnibus in mortale peccatũ lapsis, præceptum est diuinum vt agãt pœnitentiam.*

ipsum publicauit Ioannes & præcepit Christus his quos præparabant ad vitam euangelicam atque ad baptismum inuitabant. Nec sterilis sufficit pœnitẽtia, sed requiritur ea quæ ferax est operum quæ digna sunt peccatis admissis, pro eorũ magnitudine: de quibus propriè præcipit Ioannes quando hortatur ad faciendos dignos fructus pœnitentiæ. Hanc sententiã propterea debebat potiùs hic citare Philippus. De qua magister distinct. 16. 4. sententia. Satisfactio, inquit, à Ioanne præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, vt secundum qualitatem & quantitatem culpæ sit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par esse debet fructus boni operis eius qui nihil, aut qui min' peccauit, & eius qui grauius deliquit, Ideò discretio pœnitenti valde necessaria est, vt illa faciat quæ tradit Augustinus dicens, Consideret qualitatẽ criminis, &c. Hi autem fructus pœnitentiæ, vt varij sunt, ita alijs alij magis sunt necessarij: quidam præcepti sub pœna mortalis peccati, quidam sub peccatĩ venialis pœna tantum: quidam autem consulti, non præcepti. Et hęc varietas circa cuiuslibet virtutis actus contingere potest. Est autem pœnitẽtiæ fructus quicquid operum ipsa parit aut ad suũ finem refert. Actum verò proprium pœnitentiæ diximus præceptum & necessarium. Necessarius etiam est omnis eius fructus sine quo peccati non fit remissio: qualis est peccatorum apud sacerdotem confessio, cum submissione in arbitrium eius. Necessarius est præterea fructus, qui est vitare peccata ne Deus offendatur, (de quo potissimũ loquitur Ioannes ad turbas, publicanos & milites) necessarium deinde est peccatorũ occasiones cauere ne offendatur Deus. Propter quod dicit B. Augu. satisfactionem pœnitentię esse peccatorum causas excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere. Vindicare autem peccatum ante vel post remissionẽ, ieiunijs, vigilijs, & vita austeriore, fructus est pœnitentiæ: de quo apud doctores dubitatur an sit voce hac euangelica præceptus. Nam rex Niniuitarum audita comminatione Ionæ prophetæ prædicauit ieiunia & cætera ad placandum Deum: & respexit hęc opera Dominus atque misertus est. Qualia etiam opera antiquitus imponere solent præpositi ecclesiæ ante pœnitentis absolutionem, quæ iniuncta habebãt quidem necessitatem, quam non antea, nisi fortassis in genere, eò quòd dolorem cordis pœnitẽtem oporteat opere afflictiuo ostendere. De istis primũ dubitatur, an pręcepta sint ante iniunctionem voce euangelica, Facite dignos fructus pœnitentiæ. Nam sanctorũ sententiæ quas ex Chrys. Ambr. & Gregorio citauimus, insinuant huiusmodi operum necessitatem, Longo tempore es fornicatus, ait B. Chrysost. à legitimo vsu suspẽdere coniugij: delicijs ante diffluebas, ieiunio atq; aquæ potu vtrũq; compẽsa. Et eandem sentẽtiam habet B. Ambrosius ad virginem corruptam. Item B. Hieronymus

*Quicquid operum parit pœnitentia, vel ad finem suum refert, id est ipsius fructus.*

*Cap. 54. de dogmat. Ecclesi.*

*Ionæ 3.*

*Matth. 3.*

*Homil 10. in Matth.*

nymus in epitaphio Paulæ. Rursus Beatus Cyprianus in sermone de lapsis: quorum omnium sententias superius citauimus. Qui verò se nō affliãerit post grauem culpam admissam, vt Deum sibi propitium faciat, meritò timere debet quòd non verè nec satis pro dignitate peccatum suũ odiat ac deteste tur. Nam sicut charitas operatur magna si in est, & si operari renuit, charitas non est: ita & pœnitentia. Hoc tamen per se præceptum est, ea animo odisse peccata quòd in eis Deũ offenderimus, vindicare autẽ & se affligere vnicuiq; conueniunt sicut spiritus Christi suggerit, per se vel suos præpositos. Plurimum enim vt frequenter diximus, seueritas ista qua quisq; se iudicat, misericordiã Dei prouocat ad prouehendum affectum pęnitẽtiæ, & gratiam Dei conciliandam. Et verè odiens peccata sua vt Deo reconcilietur contentus non est his quæ necessaria sunt ad peccatorum remissionẽ, sed assumit & alia quæ commoda iudicat ad impetrandam veniam: quemadmodũ vehementer aliquid desiderans, nihil eorum omittit, quæ putat esse opportuna, vt assequatur finem intentum. Sed de horum operum siue fructuum pœnitentię, qui pręcedunt reconciliationẽ necessita te, non requirit articulus, vt multa differamus, qui loquitur duntaxat de satisfactione pœnæ debitę post culpã remissam. De huius aũt necessitate variæ sunt doctorum opinio nes. Nam Petrus de Palude dist. 17. 4. sente q. 1. art. 1. conclus. 5. dicit fortasis non requiri propositum satisfaciendi pro veniali: quia potest, inquit, remitti in purgatorio, sed nō sic pro mortali: vnde non videtur esse in statu gratiæ, qui pro mortali non vult satisface re hic, sed tantum in purgatorio. Verè patrẽ suum amans quem offendit, plenè eum placare studet, & qui nouit se emendam debere Deo vel homini in satisfactionem, videtur obligari vt eã soluat, tempore saltem opportuno. Paruum sanè est peccati odium & tenuis erga Deum amor, si cito obliuiscimur criminis contra eum admissi, vel non statim tollimus totum. Aliorum tamẽ, beati Thomæ videlicet, Scoti, & sanctissimi domini Adriani contraria est sententia, quòd non sit peccatori necessarium sub pęna noui peccati, saltem mortalis, aliam in hoc seculo satisfactionem vltra cōtritionem & confessio nem superaddere. Sufficere enim videtur plena subiectio in castigationẽ Dei, vt ipse de nobis suam faciat volũtatem. Nec à filio requirit pater quod se flagellet, sed satis est ei quòd flagello patris se paratum subijciat. Potest tamen hic concurrere defectus in me tu iudiciorum Dei, quibus ipse peccata etiã dimissa post hãc vitam grauissime punit & vlciscitur. Potest & concurrere torpor & incuria in cogitando beneficium in remissione concessum: quæ tamen regulariter non sunt peccata mortalia. Posset etiam contingere q̃ propter vnius peccatũ admissum cōmunitas aliqua affligeretur: quo casu grauior requiritur seueritas in se affligendo. Sed per se loquendo opinantur non esse peccatũ saltẽ mortale, velle in alterum seculũ transferri satisfactionẽ. Id quod probant, Quia, inquiunt, ira Dei de puniendo tẽporaliter aliter placari potest, quam per satisfactionẽ præsentis vitæ, cùm in futuro seculo pœna solui possit: & electio nobis conuenit sicuti si aliquis debeat vnum ex duobus sub disiun ctiuue, electio spectat ad debitorem.

*Vere peccata odiẽs cōtẽt' non est ijs quæ necessaria sunt ad recōciliationem cum Deo, sed etiam quæ commoda putat adhibet.*

*Per se loquẽdo non est peccatũ mortale velle in alterum seculum satisfactionem differre.*

Proinde liberum est homini, vt dicunt, post confessionem hîc vel in futuro pęnam temporalem soluere, & per consequens nō est necessarium sub pœna etiã venialis peccati satisfacere in hac vita. Quod etiam confirmant, quia sicut post culpam mortalem dimissam remanet homo pœnæ temporali obnoxius, ita propter veniale: sed ad redimendam pęnã temporalem venialibus debitam nō tenemur sub pęna noui peccati pro ipsis venialib' in pręsenti satisfacere: igitur nec pro pęna tẽporali dimissis mortalibus debita. Si igitur vltra contritionem & confessionẽ dicatur à sãctis necessaria vlterior pro dimissis peccatis satisfactio, intelligendum est de necessitate ex suppositione seu conditionata, si scilicet homo velit in præsenti vita plenam peccatorum remissionem consequi, & euadere alterius seculi vindictam: propter cuius grauitatem quasi intolerabilem videri posset quòd quilq; ea sui charitate, sicuti alterum, ita & se ab ea præseruare obligatur, quãtum potest. Sicuti enim se & fratrem eripere ab ignis incendio debet, ita & præseruare atq; cauere ne in illud veniat. Non igitur præceptum euangelicum regulariter obligat ad huius pœnæ persolutionem, sub pœna saltem mortalis peccati, quã uis plærunq; sine peccato non negligamus pro ea hic satisfacere. Hæc probabilior & communior est doctorum opinio.

*Præceptum euangelicũ regulariter non obligat ad satisfactionem sub pœna peccati mortalis.*

*Item aduersarij scribunt confitentem si recusset recipere satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in purgatorio. Iam hæc sententia sine controuersia præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia, Agite pœnitentiam Facite dignos fructus pœnitentiæ. Quare non possunt detorqueri ad satisfactiones quas recusare licet. Non enim licet recusare præcepta Dei.*

*Philippus.*

*Matth. 3.*

Diximus secundum rationem materiæ eiusdem virtutis actus quosdam esse præceptos, alios esse consultos, & vnum grauius altero esse præceptum: & persolutionem pę næ restantis nõ cadere sub pręceptum istud euangelicum, saltem secundum principalem eius intentionem: & ideo eam posse omitti sine peccato, saltem mortali. Nã sicut pœnitentia varios habet fructus, ita & continentia in virginibus, viduis & coniugatis, & quisque horum suum habet donum: in quibus eadem virtus fruct' quosdam habet præceptos sub pœna mortalis peccati: alios autem sub pœna venialis, habet & fructus ad quos euangelium solum suadet. Ita iustitia & temperantia, fructus habent valde varios secundũ obligationem. Quod autẽ pro-

*Responsio.*

*Quod liceat satisfactiones recusare minus probabile est.*

ponit Philippus nos scribere quod liceat recusare satisfactiones, credo intelligit impositas à sacerdote, fatendum est quosdam doctores sic scribere, sed minus probabilis est eorũ sententia. Multò est probabilius quod docet B. Thomas pœnitentem obligari ad suscipiendam pœnitentiam, quæ rationabili arbitrio sacerdotis ei iniungitur, eamque adimplere. Quemadmodum enim in foro contẽtioso iudex habet potestatem pœnam pro delictis imponẽdi, quam reus etiã subire tenetur: multò magis iudex ecclesiasticus hanc habebit potestatem in foro consciencię. Non enim potestas Apostolis à Christo concessa imbecillior est quàm potestas secularis. Est præterea clauis potestas non solùm soluendi, sed & ligandi, vt patet ex verbis Saluatoris Matth. 16. & extrauagante, Quia quorundam Ioannis 22. de verborum significatio. Sicut autem sacerdotes absoluũt vice Dei, ita & ligant eum multam pro culpis indicunt. Pœna autem diuina sententia in sacramento taxatam nolle subire, sine dubio graue peccatum est. Nam si princeps cõstitueret aliquem legatum ad iudicãdum in Repub. de criminibus, intelligeremus illius Reipub. ciues sententijs iudicis instituti obligari parere: cùm ergo Christus sic instituerit suos vicarios Ioannis 20. non est dubitandum quin eorum sententiæ, & in absoluẽdo & ligando eandem habeãt vim, ac si à Christo latæ essent. Quam ob rem eiusmodi sententijs obtemperare omninò est necessariũ. Quem obsecro dolorem de peccatis, quem animum vitam emendandi habet, qui pœnitentiam iustã & æquam à iudice, Dei locum habente latam, nec vult acceptare nec implere? Qua rursum humilitate accedit iudicandus, qui iudicis sententiam iustam negligere non veretur? Imò & iudicis arbitri quẽ tua voluntate elegeris iustæ sententię nolle parere, iniquum est, & iudici quoque arbitro iniurium. Quãtò magis iniquum erit & iniurium iudici non arbitro, sed diuina authoritate substituto nolle obedire, cum iustam profert sententiam? Nam S. Leo Papa epist. ad Theodorum Episcopum, apertè dicit Christum mediatorem Dei & hominum hanc Prępositis Ecclesię tradidisse potestatem, vt pœnitentibus actionem pœnitentię darent. Multò igitur probabilior est sententia B. Thomæ, quòd pœnitens acceptare & adimplere debeat pœnitentiã sibi legitimè iniunctam. An autem eam non acceptare sit peccatum mortale, Item & eam non implere, variè sentiunt doctores. Nam plurimi putant, inter quos est Durandus, esse peccatum mortale. Cardinalis verò Caietanus in q. 2. de satisfactione, similiter in summula, in verbo Satisfactio, dicit esse duntaxat veniale: quoniam versatur circa ea quę sunt ad finem, scilicet solutionẽ pœnæ temporalis, quam potest pœnitens reseruare in purgatorio absque mortali Dei offensa. Nec necessarius est hic actus impletionis pœnitentiæ ad dilectionem Dei, sui ipsius, aut proximi.

*Non aliter Christi vicarijs sententijs parendũ est, quàm si à Christo latæ essent.*

**Philippus.** *Tertiò, indulgentiæ remittunt illas satisfactiones, vt docet cap. Cùm ex eo de pœn. & remis. At indulgentiæ non soluunt nos illis præceptis diuinis. Facite fructus dignos pœnitẽtia, Agite pœnitentiã.*

**Responsio.** Indulgentiæ sunt remissiones pœnæ debitæ pro peccatis. Facta autẽ solutione, siue debiti accepta remissione, non amplius obligat præceptum reddẽdi debitum, quod solutione vel remissione est solutum. Ita indulgẽtiæ non soluũt nos illis præceptis, sed faciunt quod præceptum locum non habeat propter factam debiti indulgentiam: Diximus etiã nos non obligari his præceptis euangelicis ad solutionem huiusmodi pœnæ.

**Philippus.** *Præterea cùm certissimũ sit remissionem peccatorum gratuitam esse, seu gratis propter Christum donari, sequitur nõ requiri satisfactiones. Et euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas & nouas leges, aut partem imponendi pœnarum parte remissa. Vbi enim leguntur hæc in scripturis? Christus de remissione peccati loquitur, cum ait, Quicquid solueris, &c. quo remisso sublata est mors æterna, & reddita vita æterna. Neq; hic loquitur de imponẽdis pœnis, Quicquid ligaueris, sed de retinendis peccatis illorum qui non conuertuntur.*

**Responsio.** Docuimus satisfactionem quæ est ex gracia Christi per eius spiritũ nobis communicata, non aduersari gratuitæ peccatorum remissioni, sed eam solũ quæ ex nostris est operibus gratia seclusa, quę tamen dupliciter cõsiderari potest, scilicet vt se teneat ex parte Dei, & sic merè gratuita est satisfactio ex Dei acceptatiõe: & ex parte hominis pœnitentis considerati, vt est membrum Christi eodem spiritu & vita cum Christo viuens. Atq; hac consideratione ab intrinseco valorem habet æquiualentem pœnæ debitæ: & gratia est quasi naturalis proprietas, sicut diuinæ naturæ consors factus est per pœnitenciam iustificantem. Et quia euãgelium constituit Apostolos in materia peccatorum iudices, eorum est multas & pœnas imponere secundum delicti qualitatem: sicut iudicum secularium in foro externo. Quod autẽ pars pœnæ remittatur, ex virtute est sacramenti magis quàm ex gratuita eorum condonatione. Nec mirandũ quòd partem pœnæ remittere possint, quando Euangelium testatur ipsos potestatem accepisse remittendi etiam peccata. Nec solũ loquitur Saluator in verbo. Quicquid ligaueritis, &c. de retinendis peccatis eorũ qui non conuertuntur, verùm etiã de vniuersis vinculis quibus ligari conuenit peccatorẽ ad ipsius conuersionem: potissimum tamen de vinculo excommunicacionis, in quo intelliguntur aliæ pœnę inferiores, suspensionis, degradationis, & impositionis pœnę pro peccatis in satisfactionem.

**Philippus.** *Quanquã igitur sentimus quòd pœnitentia debeat bonos fructus parere propter gloriam et mãdatum Dei: & boni fructus habent mandata Dei, vera ieiunia, veræ orationes, vera eleemosyna, &c. tamen hoc nusquam reperimus in scripturis*

sanctis

*fanctis quòd pœna æternæ non remittantur, nisi propter pœnam purgatorij, aut satisfactiones canonicas, aut quod potestas clauium habeat mandatum cõmutandi pœnas, aut partem remittendi.*

Responsio. Ostendimus proprium esse pœnitentiæ, bonos fructus austerioris vitæ parere, ad reconciliandum Deum peccatis nostris offensum, eumq; placandum, & ad charitatem atque obedientiam pertinere, bona opera facere propter gloriam & mandatum Dei. Et hic iterum tradit doctrinã pestilentem Philippus, quã ex ipsius locis suprà citauimus, quòd sine mãdato Dei nulli sint fructus virtutum boni, quodque non sint vera ieiunia, veræ orationes, veræ eleemosynæ quæ sponte assumimus, vel à præpositis imponuntur, sed hypocritica quæ dãnantur sententia Saluatoris, Frustrà me colunt mandatis hominum. Nec docemus pœnas æternas remitti ꝑpter pœnas purgatorij, aut satisfactiones canonicas, sed potestate diuinitus accepta remitti peccata, & pœnam æternam prius debitam fieri temporalem hic vel in purgatorio soluendam. Et quòd potestas clauium habeat mandatum commutandi pœnã æternam in temporalẽ, apertè docet euãgelium, Ioan. 20. dum ait, Quorum remiseritis, &c. Quod autem pœnæ temporalis partẽ remittere possit, atque etiam remittat, diximus esse probabilius, & non propriè pertinere ad fidem.

Philippus. *Præterea mors Christi non est solùm satisfactio pro culpa, sed etiam pro æterna morte, iuxta illud, Ero mors tua ò mors. Quid est igitur monstri dicere quòd Christi satisfactio redimat culpam, nostra pœna redimat mortem æternam: vt iam illa vox, Ero mors. &c. intelligi debeat non de Christo, sed de nostris operibus. et quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus excogitatis ab hominibus.*

Responsio. Confitemur & nos mortem Christi plenam esse satisfactionem pro culpa & morte æterna, imò & pœna temporali, sed efficax non est nisi his quibus applicatur: sicuti causa salutis est secundum Apostolum Paulum, Hebr. 5. at non omnibus, sed obtemperantibus tantum. Nec dicimus nostras satisfactiones redimere mortem æternam, sed pœnam duntaxat, quæ culpa dimissa à filijs gratiæ adhuc soluenda manet in emendam. Et docemus satisfactionem fieri per quarumlibet virtutum opera, modò pœnalia sint, & ad Deum propitiandum fuerint ordinata. Huiusmodi enim operibus propitiatur Deus, & plus gratiæ plerunq; habent si spontè fuerint assumpta, quam si præcepta essent.

*Satisfactio fit per quarumlibet virtutũ opera.*

Philippus. *Incredibile est quanto cum dolore has ineptias aduersariorum recitemus: quas qui expendit non potest non succensere istis doctrinis dæmoniorum: quas sparsit in ecclesia diabolus, vt opprimeret cognitionem legis & Euangelij, pœnitentiæ & viuificationis & beneficiorum Christi.*

Responsio. Nimium hic sibi arrogat Philippus quòd non vereatur doctrinam ecclesiæ Catholicæ in generalibus cõcilijs definitam dicere doctrinam dæmoniorum, atq; in ecclesia sparsam à diabolo, & vt talẽ damnare: nimiumque de se & suo ingenio præsumit. Fallitur autem credens per eam opprimi cognitionẽ legis & euangelij, &c.

Philippus. *Nam de lege si dicunt, Deus condescendens nostræ infirmitati constituit homini mensurã eorum ad quæ de necessitate tenetur, quæ est obseruatio præceptorum, vt de reliquo, id est, operibus supererogationis possit satisfacere de commissis. Hic fingunt homines legem Dei ita facere posse, vt plus etiam quàm lex exigit satisfacere possimus. Atqui scriptura vbique clamat quod multum absumus ab illa perfectione quam lex requirit. Sed isti fingunt legem Dei contentam esse externa & ciuili iustitia: nõ vident eam requirere dilectionem Dei ex toto corde, &c. damnare totã concupiscentiam in natura. Itaq; nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum igitur est, quod fingunt nos amplius facere posse. Quanquam enim externa opera facere possumus, non mandata lege Dei, tamen illa est vna & impia fiducia, quòd legi Dei sit satisfactum. Et veræ orationes, veræ eleemosynæ, vera ieiunia, habent præcepta Dei. Et vbi habent præceptum Dei, nõ possunt sine peccato omitti: Verùm illa opera quatenus non sunt præcepta lege Dei, sed habent certam formam ex humano præscripto, sunt opera traditionum humanarum, de quibus Christus dicit, Frustra me colunt mandatis hominum, vt certa ieiunia instituta non ad carnem coercendam, sed vt per id opus reddatur honos Deo, vt ait Scotus, & compensetur mors æterna. Item certus numerus precum, certus modus eleemosynarum, cum ita fiunt vt ille modus sit cultus ex opere operato, reddens honorem Deo, & compensans mortem æternam.* Matth. 15.

Responsio. Certum est determinatum esse numerum & mensuram præceptorum ad quæ de necessitate obligamur. Docet enim B. August. lib. 1. retract. cap. 22. penè nulla esse in euangelica atque apostolica doctrina, quamuis ardua & diuina præcepta & promissa, quæ nõ sunt mortalia & iuris naturæ, quę videlicet in libris illis veteribus non reperiuntur. Nam legalia per Christi mortem abolita sunt. Reliqua verò relicta sunt nostræ libertati, quæ præceptis supererogare possumus, quamuis tamen in omnibus & super Deum honorificare oporteat, dicẽte Apostolo, Omnia quæcunque facitis in verbo aut opere, in nomine domini Iesu Christi facite. Coloss. 3. Et de verbo & facto ocioso in die iudicij rationem sumus reddituri. Hæc tamen quæ extra mensuram sunt eorum ad quæ de necessitate tenemur, nostræ electioni & voluntati relinquuntur, quid eorum facere velimus. Et plura Deum præcipere potuisse testatur status populi Iudaici, & leges à Domino per Moysen datæ, secundum quas populum suum seruiliter & quasi seruos gubernabat, nos verò vt filios, Rom. 8. Non enim accepistis, ait apostolus, spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritũ adoptionis filiorũ. Propter quod nulla nobis

dedit

dedit præcepta, nisi in bonũ & salutem nostram. Hæc enim est voluntas Dei, ait Apostolus, in præceptis & tota administratione filiorum sanctificatio vestra. Multa itaque sunt opera supererogationis quæ præcepta non sunt quibus satisfaciamus de commissis.

*1. Thess. 4.* *Multa sunt opera erogationis.*

De virginibus, ait Apostolus Paulus, præceptum Domini nõ habeo, consilium autem do, vt sim fidelis. Et ipse saluator, Qui potest capere capiat. Rursus B. Paulus, Qui matrimonio iungit filiam suam, benè facit, & qui non iungit melius facit. Et qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ volũtatis, & hoc iudicat in corde suo seruare virginem suã, benè facit. Item cap. 9. Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? sed non vsi sumus hac potestate. Rursus in euangelijs, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c. Et ideo B. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, plus amat, inquit, Christus virgines quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum, maiorisq; gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Mirum si Philippus dicere audeat, quòd veteris populi patres qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, in solitudinibus errantes, in montibus, speluncis, & cauernis terræ, quibus dignus non erat mundus, ad vitam huiusmodi mandato Dei adstringebantur, & non potius sua spõtè vt Deo essent gratiores assumpserint. Nihil igitur falsi est in hoc edicto, Deus cõdescendens, &c. quod desumptum videtur ea lectione 4. Ioannis Gersonis Cancellarij Parisiens. Corol. 12. de spirituali vita animæ: nec in isto, quòd aliqua sunt opera supererogationis, quibus pro commissis satisfacere possimus. Atque ita non fingimus, sed verè ea scripturis docemus, quod plus quàm lex exigit, facere possimus. Nõ enim lex exigebat, quòd vidua paupercula mittens æra minuta duo, illa, totumq́ue victum suum & omnia quæ habuit donaret. Nec exigebat quòd patres de quibus dictum est, in melotis & pellibus caprinis errarent in solitudinibus, montibus & spelũcis, Nec quòd Anna prophetissa, vidua maneret ad annos octoginta quatuor, quodq́ue non discederet de templo, ieiunijsq; & obsecrationib. seruiret Deo nocte ac die: sed præceptis hæc supererogabãt. Atqui scriptura vbiq; clamat quòd multum absimus ab illa perfectione dilectionis, sed illius quam tanquam scopum nostrum requirit. Eam verò quæ saluti necessaria est & sufficiens, multi præstant: Qui diligit me, inquit Saluator, sermonem meum seruabit. In hoc perfecta est charitas nobiscum, &c. Et falsum est quod nobis imponit, nos videlicet docere legem contentam esse externa & ciuili iustitia. Nam & Philosophi nouerunt nõ esse opus bonum, nisi à volente, & propter legitimum finem eligẽte proficiscatur. Quomodo autem lex damnet cõcupiscẽtiam in natura, & requirat dilectionem ex toto corde, diximus articulo 1. respondentes argumentis Ioannis Caluini. Ac quamuis ita si res haberet quòd legem hanc dilectionis implere non possemus, non propterea falsum esset, nos amplius facere posse, quàm lex requirit: sicut statim docuimus de vidua euangelica, Anna prophetissa, & alijs. Satisfacere autem possumus legi, nõ quin aliquando peccemus, sed à scopo & legis intentione non recedentes eo quòd spiritu Dei filij eius aguntur. Sic tamen (ait B. August. cap. 64. Enchirid.) spiritu Dei aguntur, & excitantur, & tanquam filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam spiritu suo, maximè aggrauante corruptibili corpore tanquã filij hominum quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos, & ideò peccent. Nec tamen, inquit, omne peccatum crimen est, sine quo sanctorum hominum vita inueniri hic potest: peccatũ autem si dixerimus quia nõ habemus, nosmetipsos seducimus & veritas in nobis non est.

*1. Cor. 7.* *Matth. 16.* *Marc. 12.* *Heb. 11.* *Lucæ 2.*

*Multum absumus à dilectiõe, quæ debet esse scopus noster, sed non ab ea quæ sufficit ad salutem.* *1. Ioan. 4.*

Obserua Philippum hic rursus repetere absurdum, imo & impium dogma, quòd veræ orationes, veræ eleemosynæ, vera ieiunia habeant præcepta Dei, & sine peccato omitti non possint. Non igitur secundum Philippum vera erant ieiunia, veræ obsecrationes, quibus Anna prophetissa Deo seruiebat nocte & die. Nec veræ sunt eleemosynæ, si quis relinquat omnia, & cadet pauperibus. Nec si quis distribuat in cibos pauperũ omnes facultates. Hæc enim Dei mandatum nõ habent, & sine peccato omitti possunt. Et si frustra Deus colitur in opere quod ex præscripto pastorum agitur, inutilis erit obedientia quæ præstatur præpositis Ecclesiæ. Non ita sentit Apost. Paulus qui eis obedire præcepit, & certam formam viris præscripsit, vt orantes leuarent puras manus sine ira & disceptatione, vt nudo capite orarent, mulieres velato. Pertinet enim ad obedientiam præstare quod præcipitur, & quidem secundum eandem formam.

*Quæ ex præscripto fiunt, non sunt inutilia.*

*Tribuitur operibus supererogationis his honos, quòd sint precium pro morte æterna: ita præferuntur operibus præceptorum Dei, & in hunc modum lex Dei bifariam obscuratur. Et quia putatur legi Dei satisfactum esse per externa & ciuilia opera, & quia adduntur traditiones humanæ, quarum opera præferuntur operibus legis diuinæ.* *Philippus.*

Non docemus quòd opera quæcunq; sint precium pro morte æterna: sed pro temporali pœna duntaxat, cuius reatus plerunque manet culpa remissa. Nec tamen propterea præferuntur operibus præceptorũ maximè Charitatis, ad quæ consilia euangelica tanquam finem ac scopum referuntur. Et quia præcepta affirmatiua iuris diuini & naturalis non pro quolibet tempore obligãt, opus præcepti est supererogationis, quãdo præceptum non est: & præceptum fieri potest supererogatio secundum circumstantiam quæ non præcipitur: sicuti diximus de obsecrationib⁹ & ieiunijs Annæ prophetissæ, & oblatione *Responsio.*

latione

latione viduæ Euangelicæ. Nec propterea per externa opera putamus legi Dei satisfactum esse. Docuimus enim huiusmodi opera proficisci ea spiritu Christi, charitatis & pœnitentiæ: & eadem sunt secundum substantiam opera legis Dei & præpositorum ecclesiæ. Non aduertit Philippus, quod magnam dignitatem & valorem habent iudicio Dei opera nostra ex sanguine Christi, quo asperguntur per spiritum inhabitantem: Et ideo doctrina nostra legem illustrat, tradens duplicem operum originem, naturam & gratiam.

*Philippus.* *Deinde obscuratur pœnitentia & gratia. Nam mors æterna non redimitur illa compensatione operum, quia est otiosa, nec degustat in præsentia mortem. Alia res opponenda est morti cum tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in Christum vincitur, ita vincitur mors fide in Christū: sicut ait Paulus, Deo gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrū Iesum Christū. Nō inquit, qui dat nobis victoriā, si aduersus mortē opponamus satisfactiones nostras. Nō vident aduersarij, quomodo in remissione culpæ liberetur cor ab ira Dei, & à morte æterna per fidem in Christum. Cum igitur mors Christi sit satisfactio pro morte æterna, & cum ipsi aduersarij fateantur illa opera satisfactionum esse opera non debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus Christus dicit, quod sint inutiles cultus, tutò possumus affirmare, quod satisfactiones canonicæ non sint necessariæ iure diuino ad remissionem culpæ, aut pœnæ æternæ, aut pœnæ purgatorij.* *1. Corint. 15.*

*Responsio.* Per opera gratiæ, quæ quasi fructus ab ea procedunt, non potest gratia obscurari, imò per illa eius virtus magis manifestatur: nec pœnitentia obscuratur, quando eius efficacia quam ex Christi sanguine habet, commē datur. Non dicimus mortem æternam redimi operum compensatione, sed pœnam temporalem duntaxat, cuius adhuc manet reatus. Nec inconueniens est, si dicatur mors æterna per opera compensari propter virtutem quam habent, vt Christi sanguine sunt asperla. Ociosam esse hāc compensationem, & ociosa opera quibus compēsatur, sine scripturis dicit Philippus, & ex scripturis quas citauimus reclamant patres vniuersi. Verè pœnitens agnoscit se mortis æternæ, dominum suum offendendo, factum esse reum, & ideò ex animo de offensa dolet: Non aliam mortis degustationem à pœnitente requirunt scripturæ. Et cum tentamur pusillanimitate aut desperatione ob iram Dei, quam incurrimus, per fidem mors Christi est opponenda, sed hæc operatur, atque iram placat per nostram pœnitentiam & fructus eius. Quam verò efficaciam ex Christi sanguine hæc habeant hic disputatur: non autem an Christi mors iræ Dei sit opponenda. Et verè Deo gratia, sicut Paulus ait, qui dat nobis victoriam, qua & ipsi nos vincimus mortem, diabolum, & infernum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, quasi totius victoriæ auctorem. Ait enim beatus Ioannes, Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, Et scripturis consentaneum est, quod aduersus mortem opponamus Christum in nobis satisfacientem, & vincentem per nostras satisfactiones. Non enim separandus est Christus, aut spiritus eius a nostris satisfactionibus, quas ille per nos quasi membra sua & instrumenta principaliter ac primariò operatur. Et optimè videmus, quod per fidem in Christum liberetur cor ab ira Dei & morte æterna. Hoc enim docemus tanquam fidei Christianæ articulum: sed sicut per fidem in Christum, ita & pœnitentiam de offensa Dei cum proposito emendandi. Non enim ab ira Dei cor liberatur, nisi eius cooperatiōe. Mortem itaque Christi esse satisfactionem plenam certa fide confitemur: opera autem præscripta legibus præpositorum vel sponte à nobis assumpta esse inutiles cultus, scripturis ostendimus omninò aduersari. Nam eadē sunt opera, quæ præpositi, & quæ lex Dei præscribunt, in hoc tantum differentia, quod legibus præpositorum Dei præcepta determinantur ad certum modum & tempus, quemadmodum dicit beatus Augustinus ad Casulanum. Ego, inquit, in Euangelicis & Apostolicis literis, video præceptum esse ieiunium, sed non inuenio definitum præcepto Domini, vel Apostolorum, quibus diebus ieiunare oporteat: quod propterea ecclesiasticis legibus determinari oportet. Quod autem Philippus tanquam omnium dictorum atq; suorum ratiocinationum conclusionem infert, nos libenter cum eo confitemur, nec est quod in dubium vocetur, scilicet satisfactiones canonicas non esse, nec vnquam fuisse iure diuino ad remissionem culpæ aut pœnæ æternæ, vel pœnæ purgatorij, necessarias. Affirmus nihilominus opera pietatis ad illam remissionem multum conducere, pœnamque purgatorij per ea compensari & redimi, propter valorem quem habent ex Christi sanguine, per quem plurimum illustrantur, magnumque valorem & dignitatem accipiunt. Porro addere hic audemus, quòd maior est Dei gratia, sicuti & maior est nobis gloria, quòd culpa remissa non statim tota pœna condonetur, sed in hoc opere salutis nostræ dignetur nos habere cooperarios: sicut Philippus ex scripturis docet expedire, quòd in hoc sæculo Deus nos castiget, & flagellis erudiat, ne forte à nobis recedat anima eius. Quis filius, ait Apost. Paulus, quem non corrigit pater? quem diligit Dominus castigat, & flagellat omnem filium quem recipit. Tale est enim nostrum ingenium, tanta infirmitas, vt solum metu supplicij in officio cōtineamur. Ait enim Eccles. Nisi instāter tenueris te in timore Domini, citò subuertetur domus tua. Nec refert siue statim virgam adhibeat pater, siue post aliquod tēpus, quando creditur, quod inultum apud Deum non relinquitur delictū. Nam Deus in scripturis legit vindicare patrū peccata, etiā solum

*Mors Christi per nostrā pœnitentiam placat iram Dei.*

*1. Ioan 5.*

*Christus nō est separandus à satisfactionibus nostris.*

*Epist. 86.*

*In literis Euangelicis præceptum est ieiuniū, sed ieiunij tempus non est præscriptum*

*Hebra. 12.*

*Cap. 27.*

ſolum in filijs. Huius enim ſupplicij in altero ſeculo ſequuturi conſid[illegible]atione, magna reuerentia & obſeruatione iuſti Deo ſeruiunt, & peccata leuia etiam, grauiter aduerſum ſe vlciſcuntur, vt ſeuerum Dei iudicium, quod poſt hanc vitam exercet, euadant: prout ſcripturæ atque ſanctorum exempla abundè teſtantur. Eſt igitur ſingularis Dei patris gratia, quòd in Baptiſmo culpa & tota pœna propriè & per ſe peccatis debita, in gratiam Chriſti, cuius familiæ tunc incorporamur, remittantur. Eſt enim peculiare Baptiſmo hoc priuilegium. Nam de circunciſione, quod hoc operabatur, ex ſcripturis non conſtat. Nec illa gratia fit, nec facta eſt ſemper quando in gratiam primò peccator recipitur. Non enim a reatu pœnæ liberatur catechumenus, quando per contritionem ex voto Baptiſmi peccata ei remittuntur. Poſtquam autem in familiam recepti ſumus, non remittitur peccatum, niſi diſciplina adhibita. Facit enim Deus pater ob mortem filij ſui nobis gratiam & miſericordiam ſecundum conſilium ſapientiæ ſuę, & ſecundum quod noſtræ ſaluti expedire ipſe nouit. Et CHRISTVS pro nobis ſatisfecit, ſicut viſum eſt ei expedire patris honori, iuſtitiæ & diſciplinæ in filios & eorum ſaluti: Cui propterea viſum eſt non expedire, quòd ſatisfaceret efficaciter patri pro impœnitente & nolente ſe emendare, quod talis in gratiam reciperetur, vel quod ſine caſtigatione huius vitæ à patre reciperemur: quia nouerat patris honori illud non conuenire, nec iſtud noſtræ ſaluti. Reuera enim malum eſſet atque ad peccata incentiuum, ſi ſine ſupplicio peccatum ſemper remitteretur: ſicut pater filio ſecundò, tertio, immò frequenter peccanti, ſine flagello ignoſcens eum perderet & crudelis eſſet talis miſericordia. Et ideò ſecundum Eccleſiæ Catholicæ & noſtram ſententiam, maior eſt & prædicatur gratia DEI, ſi peccatorem pœnitentem in gratiam recipiat, cum reatu ſupplicij in hoc vel in futuro ſeculo ſuſtinendi: quàm ſi eum aduerſarijs dicamus Deum cum culpa totam pœnam ſemper remittere. Neceſſarium eſt, quòd in domo & familia Chriſti vigeat diſciplina, & domeſticorum puniantur delicta. Et quemadmodum non ordinauit DEVS ſecundum veritatem Catholicam, & etiam doctrinam Philippi, mortem Chriſti ad ſatisfaciendum pro caſtigatione huius ſeculi, ita nec ad remittendam ſemper pœnam temporalem per ſe peccato reſpondentem: ſicuti nec pœnam infert mortis, nec alias, quas extraordinariè pro peccatis immittit, vel iuſto ſuo iudicio, nulla habita peccati conſideratione. Ecce quibus non erat iudicium vt biberent calicem, ait propheta, bibentes bibent, & tu quaſi innocens relinqueris? Et Beatus Petrus, Tempus eſt, vt incipiat iudicium a domo DEI. Varijs enim ex cauſis, & varijs modis flagella Dei contingunt, vt dicit Magiſter ſententiarum, qui quinque modos ponit, Primò, vt iuſtis per patientiam merita augeantur, vt beatus Iob: vel ad cuſtodiam virtutum, ne ſuperbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato pronunciat Dominus: vel ad initium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur, quid in inferno ſequetur, ſecundum illud, Duplici contritione contere eos Domine. Pœnam autem per ſe peccato debitam ſemper auertere poſſumus, redimendo vel compenſando: alias verò pœnas ita aliquando DEVS inferre decernit propter aliorum exemplum, vel tollendum ſcandalum, vel in ſalutem aliorum, vel eius qui punitur, vt nulla ratione eam fugere vel vitare poſſimus: ſicuti docet beatus Gregorius libro nono comment. in Iob.

*Ex ſcripturis non conſtat, quod circuncuncilio remiſerit olim totam culpā & pœnam, ſicut iam Baptiſmus.*

*De his pœnis Cardinalis Caietanus quodl. 2 q. 1. de indul. ad argumen.*

*Iern 8. Hiere 49. 1 Pet. 4. Cap 12. Diſtinct 35. 4 ſentent. Hierem. 17.*

Diſtinguit autem Martinus Lutherus circa concluſionem quintam reſolutionum de virtute indulgent. ſex genera pœnarum, vt oſtendat Papam non poſſe remittere vllas pœnas, præter eas quas vel ſuo vel canonum arbitrio impoſuit: tandem concludens nullam eſſe ſatisfactionem ſacramentalem. Sed quia doctiſsimè eius argumentis reſpondet Reuerendiſsimus Dominus Iohannes Roffenſis, circa articulum aſſertionis Lutheranæ 21. & Magiſter noſter Iacobus Latomus in ratione condemnationis articulo Lutheri, nos ea hic præteribimus, & ſimiliter argumenta, quæ facit contra ſatisfactionem pœnitentialem in aſſertione articuli quinti, vbi dicit ſe vehementer odiſſe hoc vocabulum Satisfactio, & velle ſublatum eſſe. His enim omnibus partim ex Ioanne Epiſcopo Roffenſi, partim ex ijs, quæ ſuperius diximus, facile erit reſpondere.

*Cap. 10.*

ARTI.

# ARTICVLVS SEPTIMVS.

*Certa fide tenendum est hominem habere liberum arbitrium, quo potest male et cum gratia Dei benè agere, & post mortale peccatum admissum Deo adiuuante pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.*

*Quid liberũ arbitrium.*



Liberum arbitriũ est facultas, qua positis omnib' requisitis ad eligendum & agendum, possumus non eligere & non agere, ita videlicet quòd omnibus similiter se habentibus quando eligimus, posimus non eligere, imò plerũque refutare, & quãdo non eligimus aut refutamus, eligere posimus & refutare. A qua facultate dicitur causa aliqua libera & agẽs liberum: Et causa naturalis est quæ necessariò agit omnibus prequisitis positis, nec potest nõ agere.

*Discrimen inter causã liberam & naturalem.*

Mouetur autem hic difficultas, An posito Dei concursu sine quo nec agere, nec eligere possumus, posimus nihilominus non agere & non eligere, & an non existente Dei cõcursu eligere posimus & agere. Cui facile est respõdere, si consideremus ad Dei prouidentiam nõ pertinere, quòd rerum naturas corrumpat, sed seruet: propter quod omnia mouet secundum eorum conditionem, & causas naturales, vt per diuinã motionem consequantur effectus ex necesitate, & causas liberas, atque ad vtrumque contingentes, vt ex ijs sequãtur effectus contingenter. Propter quod Deus liberum arbitrium sic mouet, vt non ex necesitate moueatur, nec ad vnum ipsum determinet, sed remaneat motus eius contingens, nõ autem fiat necessarius. Si tamen Deus voluntatem ad aliquid moueat, imposibile est huic positioni quòd ad hoc non moueatur: Nec tamen est simpliciter imposibile: quia eo momento quo ad aliquid mouetur, potest contrarium velle: posita autem hac motione & concursu Dei quo vult nos velle & agere, volemus & agemus. Necesitari tamen voluntatem à Deo, qui author est naturæ, quamuis cogi ab eo non posit, nihil vetat: Nam tunc auferret illi libertatem in tali actione, mouendo eam ceu brutam pecudem, quod nunquam facit lege communi.

*Est in homine facultas quædam eligendi & refutandi ea quæ proponuntur.*

Huiusmodi autem facultatẽ eligendi vel acceptandi & refutandi atque reijciendi ea quæ per intellectum proponũtur esse in homine, testantur scripturæ sacræ. Nam Genes. 4. cap. dicit Dominus ad Cain, Nonne si benè egeris recipies? si autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus eius scilicet peccati, hoc est benè & malè faciẽdi. & tu dominaberis illius, vt posis abstinere & peccare. Vbi B. Heronymus, Nonne, inquit, si benè feceris dimittetur tibi omne delictum tuum: quod si malè egeris, ilicò ante vestibulũ tuum sedebit, & tali ianitore comitaberis? Verùm quia liberi arbitrij es, moneo vt peccatum non tibi, sed tu peccato domineris. Et Ecclesiastic. Beatus diues qui inuentus est sine macula, & post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic & laudabimus eum? Fecit mirabilia in vita sua: qui potuit transgredi, & non est transgressus, & facere mala & nõ fecit. *Cap. 31.* Item B. Paulus, Qui statuit in corde suo firmus non habẽs necesitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc cogitauit in corde suo seruare virginem suam. *1. Cor. 7.* Et eodem cap. Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui nõ iungit, melius facit. Ac de vidua dicit, Cui vult nubat tantum in Domino: Beatior autem erit, si sic permanserit, manifestè supponens in nostra hæc esse potestate facere, vel non facere. Et Saluator ad Petrum, an putas quòd non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones angelorum? Atque hanc potestatem in se expertus Pilatus, dixit Domino, Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? *Matt. 26. Ioan. 19.* Quam vtramque ei admittit Christus, monens tamen vt memor sit à quo acceperit, & quòd de eius vsu aliquãdo sit redditurus rationem. Rursus eiusdem epist. cap. 9. Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? sed non vsi sumus hac potestate. Multas alia scripturas pro voluntatis libertate ad vtramq; partem contradictionis adducit Richardus Armacanus, libro 15. de quæstio. Armenorum. Item B. Augustinus de vera religione cap. 14. Si non voluntate, inquit, malè facimus, nemo obiurgandus est omninò, aut monendus. *Cap. 6. & sequentib.* quibus sublatis Christiana lex, & omnis religionis disciplina auferatur necesse est. Et paulò superius, Vsque adeò voluntarium malum est peccatum, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. *Nullum malum nisi voluntariũ est peccatum.* Atque hoc ita manifestum est, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi, vt per eandem ipsum caueri posit. Et quoniam peccari dubium non est, nec hoc quidem video dubitandum, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Idem libro tertio de libero arbitrio. Quis peccat in eo quod nullo caueri potest: Peccatur autem: Caueri igitur potest. *Cap 1. & sequentibus & cap. 18. Cap 9.* Quod explicans cap. sexagesimo septimo de natura & gratia & libro primo retractat. dicit cum gratia Dei caueri posse: quæ quia commemorata non est, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam. Rursus capite octauo libro secundo contra Felicem Manichæum, Iam diximus, inquit, & ex scripturis probauimus esse liberum arbitrium. Deum autem esse liberi arbitrij iustum iudicem, remuneratorem fidelium, eique se subijcientium & volentium sanari, damnatorem autem super-

Q botum

borum & impiorum. Docet etiam idem Augustinus ex scripturis liberum esse hominis arbitrium, lib. de grat. & libero arbitrio. Et beatus Hieronymus quæst. secunda ad Hedibiam. Ex eo, inquit, quòd respondes Deo & calumniam facis, & de scripturis tanta perquiris, vt loquaris contra Deum, & iustitiam voluntatis eius incuses, ostendis te liberi esse arbitrij, & facere quod vis, vel tacere vel loqui. Si enim in similitudinem vasis fictilis te à Deo creatum putas, & illius non posse resistere voluntati, hæc considera: quia vas fictile non dicit figulo, Quare me sic fecisti? Deus autẽ ęquali cunctos sorte generauit, & dedit arbitrij libertatem, vt faciat vnusquisque quod vult, siue bonum, siue malum: intantum autem dedit omnibus potestatem, vt vox impia disputet contra creatorem suum, & causas voluntatis illius perscrutetur. Idem ostendit Ioannes Damascenus libro secundo de fide orthodoxa, nostras scilicet actiones in nostra esse potestate, vt agamus & cessemus sicut nobis placet: Eorum quæ fiunt inquit cap. 26. quædam in nobis sunt, quædam verò in nobis non sunt. In nobis autem sunt ea, quorum liberam sumus adepti potestatem, & facere: & non facere. Hæc vero sunt quæ per nos spontaneè aguntur vniuersa (nõ enim spontanee dicerentur agi, actione in nobis non existente) & omninò ea quæ sequitur laus aut vituperatio, & in quibus præuaricatio cadit & lex: & demum propriè in nobis sunt omnia animæ de quibus consultamus: tandem concludens, Horum arbitrij libertatem per se, liberamque potestatem adepti sumus. Et capite septimo. Quod ex necessitate, inquit, fit, neque virtus, neque vitium est. Si autem neque virtutem, neque vitium possidemus, neque laudibus & coronis, neque vituperationibus & punitionibus sumus digni. Inuenietur autem & Deus iniustus: his bona, illis verò tribulationes tribuens, & cæt. quæ sequuntur. Super quo est concors omnium patrum sententia, quos citat Ioannes Episcopus Roffensis circa articulum trigesimum secundũ Lutheranæ assertionis: frater Alfonsus de Castro libro de hæresibus, & Albertus Pighius libro secundo & tertio de libero hominis arbitrio. Nec tamen ex scripturis & patribus tantum hanc liberi arbitrij ad vtrumque oppositorum docti sumus facultatem, verum etiam citra reuelationem in lumine naturalis rationis eam cognouerunt & docuerunt Philosophi. Docet enim Aristoteles lib. 9. Metaphysices, & lib. primo Peri hermenias potentias rationales esse ad opposita: ac tertio lib. Ethicorum operationes virtutum ac vitiorũ esse in nostra potestate. Quibus enim in rebus, ait, in nostra potestate situm est agere, in his & non agere: & in quibus non agere, in his & agere. Vtrumque enim in nobis situm, agere honestum & turpe. Actuum enim in principio vsq; ad finem domini sumus, habituum verò principij tantum. Atq;

*Cap. 2.*

*Cap. 25 & sequentibus.*

*Quod ex necessitate fit, neq; virtus neque vitiũ est.*

de Cicerone refert B. Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, quòd arbitratus certam futurorum præcognitionem non posse constare cum libero arbitrio, maluit negare Deum esse futurorum pręscium, quàm negare liberum arbitrium. Si Deus, inquit Cicero, futura omnia prænoscit, nihil est in nostra potestate, nullum est arbitrium volũtatis. Hoc enim Ciceroni sequi videbatur. Quod si concedimus, inquit, omninò humana vita subuertitur, frustra leges dantur, frustrà obiurgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur, neque vlla iustitia bonis præmia, & malis supplicia constituta sunt. Hæc Cicero in libr. de diuinationibus. Hæc ergo, inquit Augustinus, ne consequantur indigna & absurda, non vult esse præscientiam futurorum, docens fidem pietatis vtrumque confiteri. Cum igitur scriptura & omnium sanctorum, omnium etiam nationum vsus adhibeat exhortationes, comminationes, & similia, oportet in homine esse liberum arbitrium. Atq; hoc ipsum tam manifestum est per experientiam eorum quæ agimus, vt propemodum superuacaneum videri possit ad id scripturas aut rationes adducere. Quare rectè dicit Gabriel Biel distinct. vigesima quinta. 2. sentent. post VVilhelmum Ockam quæstione 6. quotlib. 1. & Gregor. de Arimino eadem distinct. quòd voluntatem esse liberam libertate contingentiæ sit tam euidens per experientiam, vt non possit per aliquid euidentius demonstrari. Et propterea etiam B. August. in asserẽdo liberum arbitrium potissimum vtitur experimentis: similiter Damascenus & reliqui patres. Et B. Aug. confidenter in responsione tertia hyponost. scribit, Liberum arbitrium esse hominibus, certa fide credimus & prædicamus indubitanter. Item lib. 12. de ciuit. Dei, de duobus æqualiter affectis animo & corpore, visa eadẽ vnius corporis pulchritudine, quòd vnus ad illicitè fruendum mouebitur, & alter in volũtate pudica perseuerabit: quòd frequenter experimur, concludit a sola pendere voluntate: quia vnus noluit, & alter voluit à castitate deficere. Qui igitur noluit deficere, poterat velle, & qui voluit poterat nolle deficere, & in castitate pseuerare: sicut scriptura dicit, Qui potuit transgredi, & non est trangressus. Verũtamen an ex principijs per se notis demonstrari possit, quòd in nobis est ad opposita contradictoriè & cõtrariè arbitrij libertas, variè sentiunt doctores scholastici. Nam B. Thom. quęst. 24. de veritate, art. 1. dicit, quòd non solùm fides, sed & ratio euidens, quam prosequitur, ostendit nostri arbitrij libertatem. E diuerso verò Andreas de Castro dist. 45. 1. sent. & Ioãnes Buridanus 3. Ethicorum, conantur ostendere contrarium, qui etiam nituntur respõdere rationibus & experientijs quæ adduuci solent pro hac libertate: sed nulla hoc faciunt probabilitate.

*Cap. 9.*

*Cic. maluit negare Deũ esse futurorũ præscium, quam negare hominem esse liberi arbitrij.*

*Cap. 6.*

*Ecclesia. 31.*

*Item prima parte q. 82. artic. 1.*

Huiusmodi autem facultatis eligendi vtrumlibet oppositorũ radix & origo est indetermi-

*Indeterminatio intellectus est origo libertatis in eligendo vtrumlibet.*

determinatio intellectus in consultando & iudicando: vt docet B. Thom. in prima part. q. 82. art. 1. Quæ indeterminatio nascitur ex vniuersalitate obiecti, propter quā reflecti potest super suum iudicium, consilium & electionem, de eis iudicando: potest & finem cognoscere, & habitudinem mediorum ad ipsum, & ad inuicem conferre media. Respicit enim pro obiecto rationem veri, sicut voluntas rationem boni, in genere & in communi: Et ideò conferre potest media, atque collatiuum habere iudiciū. Bruta verò animalia iudicant ex instinctu naturæ determinato ad vnum: & propterea similiter atque eodem modo mouētur semper & agunt: sicut non iudicant, nisi de vno aliquo opere: non de habitudine medij ad finē, nec mediorum inter se. Ideoq; sicut grauia semp deorsum mouentur, & à Deo, siue à generāte, ita animalia bruta à Deo authore naturæ: nec sibi causa sunt iudicandi vel mouendi. Propter quæ B. Bernardus lib. de arbitr. ex hac potissimum libertate, qua liberum est volūtati seipsam iudicare: vel bonam si bono: vel malam, si malo consenserit: quippe quæ in neutro nisi volendo se consentire sentit, arbitrium liberū nominari credit. Semper enim indicio respondet appetitus: & vbi iudicium est naturale vel determinatum, necesse est talem esse appetitionem & refutationem: quando verò indeterminatum est, liberū est, ac in optione appetitus situm, vel refutare, vel acceptare, prout sibi licet. Quādo igitur in homine dicitur esse liberum iudicium, significatur liber esse appetitus, & libera electio eorum de quibus liberè iudicamus: significātur & horum actuum principia esse libera ac indeterminata. Principia autem sunt ratio & voluntas. Vtramq; enim potentiā complectitur ratio liberi arbitrij. Et ideò definitur à Magistro Senten. post B. August. quòd sit facultas rationis & voluntatis, qua bonū eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente. Est autem hæc facultas rationis, non subiectiuè, sed originaliter: & voluntatis subiectiuè, & tanquam principij actiui, à quo immediatè procedit libera actio, concurrente tamen indeterminato intellectus iudicio. Quapropter à iudicio quasi radice libertatis potius dicitur arbitrium liberum, quàm libera voluntas vel electio, quæ est proprius libertatis actus, de qua dicit Arist. 6. Ethicorum dubitando, an sit intellectus appetitiuus, an appetitus intellectiuus: quamuis in 3. Ethicorum magis sentiat, quòd sit appetitus præcōsiliati. Propter vicinitatem enim & mutuum concursum iudicij vltimi practici, in quo libertatis origo, vnum appellatur nomine alterius. Arbitrium quidem propriè est iudicium vel facultas iudicandi, sicut arbiter iudex est à partibus assumptus, & nō datus à lege: cuius officium est arbitrari, hoc est, iudicare non quod iuris est, sed quod æquum esse existimat: propter quod iudicium merè speculatiuum, & rei euidentis propriè fortassis nō est arbitrium. Exercitium igitur libertatis in actionibus intellectus, & omniū virium animæ à sola est voluntate, (quæ per se primò libera est) eiusq; electione, cuius solius participatione omnes reliquæ virium animæ actiones liberæ sint & in nostra potestate. Nam quòd etiam per intellectum iudicare possimus, & à iudicio cessare, hocque vel illud agēdum, eligendum, aut reijciendum iudicare, procedit à voluntate: cuius affectioni in iudicijs circa particularia plerunque subest intellectus, si tamen varias & ad opposita habeat appatentias. Aliter enim iudicamus odientes, aliter amantes: quemadmodum Aristoteles dicit secundo Ethicorum. Et piè affecta voluntate ad ea quæ fidei sunt, certò & infallibiliter ea credimus: quamuis tamen dissentire possemus. Ac plerunque opinari possumus ex voluntatis imperio vtramq; partem cōtradictionis, quando probabiles habet pro se rationes. Quòd igitur iudicium vel arbitrium sit liberum libertate contingentiæ ad contradictoria, vel contraria, habet à volūtate, quòd autem iudicium sit, ab intellectu habet. Est tamen quędam libertas, hoc est, indeterminatio iudicij in intellectu ex eius natura, sine participatione voluntatis in particularibus agibilibus, quæ sunt contingentia & variè apparere possunt, diuersa autem honesti, vtilis aut delectabilis habita consideratione, eadem refutari possunt, & acceptari: sicut in Rhetoricis & Dialecticis media contingunt ad suadendum, imò ad persuadendū vtramuis partem cōtradictionis. Quæ indeterminatio est principium libertatis quæ est in voluntate, concurrente simul facultate reflectendi in intellectu & voluntate. Ex quibus manifestum est, non omnes actiones voluntatis esse liberas, sed multas esse naturales, videlicet vniuersas quæ vel præueniunt, vel non sequuntur liberum rationis consiliū & iudicium: quales sunt voluntates quæ subrepunt, & repentè fiūt in nobis, & quæ fiunt à pueris vel furiosis: cùm nec sint humanæ, nec in nostra potestate. & quamuis secundū Aristot. spontè & voluntariè fiant, non tamē liberè, nec per electionem. Nec liber est amor finis, nisi fortassis quoad exercitium tantum, hoc est, libertate cōtradictionis. Ea verò sola, vt docet ipse, liberè à nobis fiunt, quę ex consilio & deliberatione procedunt. Nam electio, inquit, quæ solum mediorum est ad finem, & proprius act⁹ liberi arbitrij, cum ratione & mente est, & appetitus præconsiliati, & eorum tātum quorum propriè Domini sumus, quæque agere possumus & omittere. Quæ igitur ex sola appræhensione sine iudicio & consilio volumus, libera non sunt. Vbi igitur maior determinatio iudicij, minor est libertas, loquēdo de determinatione ante conclusionem intellectus practici siue operatiui. Nam quando agimus vel eligimus ex rationibus apparentibus, oportet iudicium esse determinatum: vt docet Card. Caietanus circa quęst. 83. primę partis

*Distin. 21. 2. sentent. B. Thom. in 2 q. 17. art. 1. & 1. parte q. 83. art. 1. & vtroque loco Caietanus.*

*Intellectus plerunque subest voluntatis affectioni in iudicijs circa particularia*

*Multæ sunt voluntatis actiones non liberæ, sed naturales. 3. Ethic. c. 2.*

B. Thomæ. Occurrunt autem hic multæ difficultates quarum discussionem articuli explicatio non requirit, attingemus tamen eas propter aduersariorũ argumenta, quæ à quibusdam earum pendere videntur. An videlicet amor finis qui est primus actus voluntatis, à quo omnis electio & tota vita pendet, sit necessarius & merè naturalis, an aliquo modo liber. An voluntas habeat se ad eum passiuè tantum: de quo variè opinãtur doctores. Ioannes Scotus quotlib. 21. putat esse liberum: & B. Thom. docet omninò esse naturalem ab authore naturæ vel gratiæ. Dicit enim de hoc actu B. August. lib. de gratia & libero arb. quòd Deus facit vt velimus etiam sine nobis: quam difficultatem latè tractat idem Cardinalis circa q. 9. art. 4. in 12. & quæst. 111. artic. 2. & opinatur hunc actum à voluntate elici, se tamen ad volendum non applicante, sed Deo solo. Ioan. Capreol. distinct. 24. & 25. dicit actum primum voluntatis respectu finis esse complacentiam innatam à Deo, & recipi solum, non autem effici ab ea. Franciscus verò Ferrariensis in comment. super 1. lib. B. Thom. contra Gentiles, cap. 23. & lib. 3. cap. 73. & 89. credit esse probabilius quòd voluntati naturaliter indita sit forma aliqua quasi habitualis, per quã vult finem, sicuti intellectui innatus est habitus principiorum: & per hunc habitum & complacentiam voluntatem se mouere ad amorem finis, sicut per hunc ad electionem mediorum, necessariò tamen & merè naturaliter: quia sine præuio consilio ac deliberatione. Naturalem autem & necessarium, atque ex instinctu exterioris mouentis esse hunc primum voluntatis actum docet Aristot. in magnis mora. ca. de fortuna: & 7. Ethicorum dicens, quòd virtus principium quod à fine ducitur, conseruat: vitium corrumpit. In rebus autem agendis principium est cuius gratia, vt in Mathematicis suppositiones. Neq; illic ratio est eductiua principiorum, neque hic, sed virtus aut ex natura, aut ex consuetudine rectè sentire faciens circa principiũ. Et ideò in 3. Ethic. dicit, Qualis quisque est, talis & finis ei videtur: studioso viro verum bonum: prauo autem contingit, vt ægrotis, quò ad sentire amara vel dulcia. Magna præterea est difficultas, an vehemens passio sensitiua sic mouere possit voluntatem, vt necessariò sequatur volendo vel nolendo: de qua B. Thom. docet 12. q. 10. artic. 3. quòd voluntas liberè velle & nolle possit, quandiu rationis nõ absorbetur vsus, eò quòd passio nõ moueat, nisi ea parte qua mouetur ab obiecto voluntas, quia videlicet facit apparere bonum & conueniẽs, quod extra passionem tale esse non iudicaretur, ipsa autem se applicat ad volendum. Ideò circa eundem art. Caiet. reprehendit Gregorium Ariminens. quòd dicat distinct. 1. t. sent. 2. q. art. 2. non omnem actum volẽdi voluntatem elicere liberè libertate cõtradictionis: quia non actũ nolendi, qui sequitur experiẽtiam alicuius intensi sensibilis læsiui. Vndè non puto, inquit, quòd absq; miraculo aliquis posset vri in igne, & non dolore, & per consequens nõ nolle & odisse illud: quamuis fortassis posset nõ nolle nolitione deliberata, & tali tristitia non tristari. Sed Grego. sic se explicans videtur dicere solum quòd necessario tristetur, & nolit nolitione naturali volũtatis, vt natura est: & ita subscribere videtur sententiæ B. Thom. qui istud etiam docet q. 2. de veritate art. 9. in solutione 3. & 6. arg. & de malo q. 3. artic. 10. Narrat autem B. Aug. lib. 4. de ciuitate Dei, cap. 20. post Titum Liuium lib. 2. de vrbis origine, quòd Mutius Sceuola immobilem manum in igne tenuit & combussit: in hoc ostendens magnum & efficax imperium volũtatis in membra corporis, & se velle pati tantum ignis ardorem & cruciatum. Alij verò doctores putant voluntatem multis modis necessitari posse, præcipuè ab obiecto vehementer delectante aut contristante. Disputatur etiam, An difficultatem pati possit voluntas in eligendo & refutando obiectum multum delectans & multum contristans, quò ad actum suum elicitum, an solum quò ad actum imperatum. De quibus hic agere non oportet propter aduersarios, qui docent nullã esse libertatem contingentiæ, siue à necessitate & ineuitabilitate, sed à coactione solum: & liberè agere, esse idem quod ex deliberatione secundum actualem voluntatis propensionem agere, quamuis necessario: Pro maiori tamen materię declaratione, & argumentorum solutione hęc attingimus. Ex nunc dictis manifestũ est quod libertas qua possumus ex nobis in opposita, velle & non velle, sit naturalis proprietas sequens naturam intellectiuam: & ideò reperitur in Deo, angelis bonis, & malis, & omnibus hominibus etiam damnatis, & inseparabilis est à natura intellectiua: quamuis à suo vsu propter corporis indispositionem in hominibus impediri possit. Dicit enim B. Bern. quod libertas à necessitate æquè & indifferenter Deo vniuersæq; tam malæ quàm bonæ rationali conueniat naturæ: Nec peccato nec miseria minuitur: nec maior in iusto est, quam in peccatore, nec plenior in angelo quàm in homine. Manet ergo libertas voluntatis vbi etiam sit captiuitas mentis: tam plena quidem in malis, quàm in bonis, sed in bonis ordinatior: tam integra quoq; pro suo modo in creatura, quàm in creatore: sed in isto potentior. Verum Bernardus quibusdam loqui videtur de libertate quæ opponitur coactioni, Officium autem quod est de ratiõe liberi arbitrij, est fieri posse in diuersa obiecta ad finẽ ordinata. Posse autem in bonum & malum solum ei conuenit, inquantũ est in natura potenti deficere: quodque vnum velit, postea verò oppositum, ei conuenit inquantum est in natura mutabili. Et ideò non sunt hæc de ratione liberi arbitrij, quod propriè in Deo est: qui (licet non vnum post aliud) diuersa velle & nolle potest, eo quod nulla creatura ad eius beatitudinem necessariam habeat habitudinem.

*Cap. 17.*

*Primum voluntatis actũ esse naturalem & necessariũ docet Aristot.*

*Exemplum Mutij Sceuolæ quo probatur efficax voluntatis imperium in mẽbra corporis.*

*De libero arbitrio.*

*Libertas voluntatis tam plena est in malis quàm in bonis.*

Eſt autem libertas quædam ſecundum exercitium actus, quomodo liberè volumus beatitudinem, & nō velle poſſumus: & alia ſecūdum eius ſpecificationem, vt nolle poſſimus & velle oppoſitum: qua ratione beatitudinis voluntas libera nō eſt, cùm eam nolle non poſsimus, nec velle eſſe miſeri. Et eſt hæc arbitrij libertas per ſe, vt diximus, in eligendo & refutando, & ex conſequenti ſolùm in agendo & non agendo. Nam vt dicit beatus Auguſt. q.1. lib.1. ad Simplicianum. Quamuis, inquit, in cuiuſque ſit poteſtate quid velit, non eſt tamen in eius poteſtate quid poſsit vel facere cuiquam, vel à quoq̃ pati. Nec malis permittit Deus facere quæ volunt. Porrò de ſpiritu & litera, ca.31. Cùm volūtas, inquit, mala poteſtatem accipit implere quod intēditur, ex iudicio venit. Nam ad ea quæ foris aguntur cogi poſſumus, & contra noſtram voluntatem impediri. Propter quod inter aliarum virium operatiões hæ tantum liberæ ſunt, quæ à volūtate eiuſque imperio efficienter procedunt, tāquam naturales eius effectus, qui neceſſariò ſequuntur: vt docet B. Anſel. cap.4. de peccato originali. Nihil igitur tam eſt in noſtra poteſtate, quam ipſa voluntas, hoc eſt, actus volendi, vt dicit B. Auguſt. libr.1. retractat. Vbi etiam explicat, quod hoc ſit in noſtra poteſtate, quod eum volumus facimus, atq; ideò in noſtra poteſtate eſt facere arborem bonā & fructum eius bonum: aut facere arborem malam & fructum eius malum. In poteſtate, inquit, hominis eſt mutare voluntatem: quâuis eius poteſtas nulla ſit, niſi à Deo detur. Itē lib. de ſpiritu & litera, Hoc, inquit, quiſque in poteſtate habere dicitur, quod ſi vult facit, ſi non vult non facit: Quo ſuppoſito inquirit, Vtrum fides in noſtra ſit poteſtate, Videte nunc, ait, vtrum quiſque credat ſi noluerit, aut non credat ſi voluerit. Docet etiam magiſter in ſententijs quatuor eſſe ſtatus liberi arbitrij in homine: ante peccatū, quando ad bonum nihil impediebat, & ad malum nil impellebat: poſt peccatum ante reparationem gratię, in quo premitur à concupiſcētia & vincitur: & poſt reparationem ante confirmationem, quando premitur à concupiſcentia, ſed non vincitur: ac poſt confirmationem quando infirmitate penitus conſumpta, & gratia conſummata, nec vinci poterit, nec premi, & tunc primùm habebit non poſſe peccare: Deinde poſt B. Bern. diſtinguit triplicem libertatem, à neceſsitate, à peccato, & à miſeria. Et neceſsitas hæc diſtinguitur in coactionem, & in naturalem ac neceſſariam in obiectum inclinationem. Ac ſuper iſta ſola libertate, à neceſſitate ſcilicet ineuitabilis inclinationis, nobis ea nunc diſputatio erit cum aduerſarijs quæ etiam ſemper fuit Eccleſiæ Catholicæ, cum hæreticis. Nam quod ſponte ac volētes agimus & fugimus, nunquam fuit controuerſum propter ſui manifeſtiſsimam euidētiam: cum bruta, pueri, & furioſi ſic velint & agant. Nec vnquam controuerſum fuit, an voluntas cogi poſsit, vt aliquid velit vel nolit contra ſuam inclinationem, quum ea etiam, quæ metu eligimus, ſpontè & voluntariè eligamus. Volumus enim manum abſcindi, ne corpus totū inficiatur & intereat. Et docet Ariſtoteles quòd metu facta ſint ſimpliciter voluntaria, & inuoluntaria ſolum ſecundum quid. Nec etiam controuertitur ſuper libertate à miſeria & culpa, quā cōſtat perditam eſſe per peccatum in Adam & tota eius poſteritate. Nam voluntas & ratio grauiter ſunt vulneratæ: Hæc ignorantia eſt errore agendorum: illa, malitia, hoc eſt ſui immoderato amore: De corpore ac viribus organicis nimis notorium eſt quàm multis ſubiecta ſint miſerijs. Et de culpa dicit B. Iaco. quod in multis offendimus omnes. Per quam diſtinctionem libertatis rẽſpondet B. Augu. Iuliano obijcienti quòd doceret per peccatum primi hominis liberū perijſſe arbitrium, & ideò vocaret eum Manichæum. Quis noſtrū, inquit, dicit quòd peccato primi hominis perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perijt per peccatum: ſed illa, quæ in paradiſo fuit habēdi plenam cum immortalitate iuſtitiam: ꝓpter quod natura humana diuina indiget gratia. Nam liberum arbitrium vſq; adeò in peccatore nō perijt, vt per illud peccent maximè omnes qui cū delectatione peccant, & ex amore peccati hoc eis placet quod libet. Et in 3. lib. Hyponoſt. Per velle malū, inquit, rectè perdidit poſſe bonū, qui per poſſe bonum potuit vincere malum. Et poſtea, Per peccatum liberum arbit. hominis poſsibilitatis bonum perdidit, hoc eſt, poſſe bonum, opere ſcilicet pręſtare, quod habuit ante peccatum, non nomen & rationem. Verè igitur manet poſt peccatum ratio liberi arbitrij. Et ideò eodem lib. concludit. Eſt igitur liberum arbit. quod quiſque negauerit, catholicus non eſt. Quod autem hic dicit B. Auguſtinus quòd per peccatū homo perdidit poſſe bonum, intelligitur poſſe ſimpliciter & abſolutè bonum, ſic quòd nunquam peccet. Controuerſia igitur eſt ſuper libertate quæ eſt naturalis proprietas naturæ intellectualis, An illa ſit ad eligendum & refutandum oppoſita, volendum & non volēdum: quam ſuperiùs ex ſcripturis & patrū concordi ſententia monſtrauimus, & quam Ioannes Caluinus, Mart. Bucerus & liber à Cæſare propoſitus in Colloquio Ratiſponenſi affirmant non eſſe in homine, ſed omnia ab eo fieri neceſſariò & ineuitabiliter. Ait enim hic liber quòd concreata libertas faciendi boni & ſe continendi à malo, per hominis lapſum eſt amiſſa, ſola libertate à coactione tetēta: imò Martinus Bucerus docet Deum omnia neceſſariò agere, nec poſſe alia facere quàm facit. Omnem itaque negant contingentiam & omnimodā eſſe neceſsitatem in electione, atque omni noſtra operatione affirmant. Quam hæreſim docebat Pet. Abaialdus tempore B. Bern. cuius dogmata multa in epiſt. ſuis impugnat. Philippus verò neceſsitatem docet

*Cap. 22.*

*In noſtra poteſtate eſt facere arborē & fructum eius bonum vel malum.*

*Cap. 31.*

*Diſtinct. 25. lib. 2.*

*Lib. de lib. arb. & gratia.*

*Aug. li. 1. de lib. arbitrio*

*1. Ethic. 3.*

*Cap. 3.*

*Lib. 1. cōtra 2. epiſtolas Pelagij.*

*Per peccatū perijt libertas quæ fuit in paradiſo.*

*Quomodo per peccatū homo perdidit poſſe bonum.*

docet in electinnibus & affectibus, & in o-
pere externo admittit contingentiam.

Hancautem liberratem, quæ est potestas
opposita eligendi, explicat articulus, quan-
do dicit quòd per ipsum lib. arb. homo po-
test malè agere ex infirmitate, à sua cõcupi-
scentia abstractus & illectus, nõ tamen quasi
mancipium ab ea necessitatus, imò ex pro-
posito & electione: qui tametsi adeò infir-
mus est vt necessariò aliquando malè agat &
peccet, non tamen malè agere aut peccare,
nec etiam benè, cõtingit sine hac libertate:
qua possemus & non peccare quando pecca-
Gene. 4. mus. Omnis enim actio bona & mala in no-
stra est potestate, dicente scriptura, Sub te e-
rit appetitus eius, & tu dominaberis illius.
Nec humana est actio & imputabilis si ab ho
mine secundũ rationem & voluntatem non
procedat. Propter quod pueri, furiosi, amen-
tes & dormientes peccare non possunt ob
Cap. 25. defectum liberi vsus rationis. Et B. Augusti-
nus libr. 1. de ciuit. Dei. Si illa concupiscen-
tialis, inquit, inobedientia quæ adhuc in
membris moribundis habitat prærer nostrę
voluntatis legem quasi lege sua mouetur,
quantò magis absq; culpa est in corpore non
consentientis, si absque culpa est in corpore
dormientis? Et non esse culpam in corpore
Cap. 15. dormientis, clarè docet 12. de Genesi ad li-
Cap. 35. teram: & lib. 1. de remis. peccatorum ostẽdit
Cap. 22. & quod in paruulis nullum peccatum esse pos-
24. sit: Quia, inquit, sine propria voluntate nul-
Cap. 21. lum potest esse peccatum vitæ propriæ: & li.
3. de libero arbitrio dicit quod homo inci-
pit esse præcepti capax, quando incipit vti
ratione, & tunc incipit posse peccare. Item
de natura & gratia. Atque hæc videtur esse
expressa sententia Domini saluatoris Marci
7. vbi ait. Quæ de homine exeunt, illa coin-
quinant hominem. Ab intus enim de corde
hominum malæ cogitationes procedunt,
&c. Potest etiam homo sola electione & stu-
dio non aliundè impulsus peccare: quomo-
do peccauerũt angeli & primi parentes no-
Cap. 3. stri. Nam B. August. lib. 14. de ciuit. Dei, con-
tra philosophos quosdam ostendit, non om-
nia animæ mala esse ex corpore, aut immo-
derata concupiscentia partium inferiorum:
sicuti nec omnia sunt ea diaboli suggestio-
Cap. 82. ne. Dicitur enim de ecclesiastic. dogmat.
Cap. 14. quòd non omnes cogitationes nostræ malæ
à diabolo excitantur, sed aliquoties ea no-
stri arbitrij motu emergunt. Sunt enim qui
non solùm non vincuntur, ait beatus Augu-
stinus lib. de pœnitentia, sed vltrò se pecca-
to offerunt, nec expectant tentationem, sed
Cap. 18. 3. de præueniunt. Nullum autem esse peccatum
lib. arb. sine arbitrij libera actione in superioribus
satis probauimus. Quis, inquit, beatus Au-
stinus, peccat in quod nullo modo caueri
potest? Et in expositione quarundum pro-
positionum ex epistola ad Rom. dicit de Pha
raone quòd obduratus præceptis Dei nõ ob-
temperabat, iam de supplicio veniebat: Nõ
ergo hoc illi imputatur, quod tunc non ob-
temperarit, quandoquidem obdurato corde
obtemperare non potuit, sed quia dignum
se præbuit, vt cor obduraretur priori infide-
litate. An autem excusare posit necessitas
quam fecit prior volũtas, maxime ante pœ-
nitentiam, hic discutere non oportet: & ea
quæ ea huiusmodi necessitate fiunt libera
sunt in sua causa. Ideoque nihil mirandum
esset, si causæ malitia atq; culpabilitas in ea
transferatur.

Et quia articulus insinuare videtur quòd
sine gratia non posit homo benè agere, in- Quomodo si-
telligendus est sicut frequenter dicit B. Au- ne gratia ho
gustinus, quòd sine gratia benè agere homo mo nõ possit
non posit quò ad ea quæ pietatis sunt & benè agere
Christianę religiõis. Quod pertinet, inquit, Lib. de præ-
ad religionem & pietatem de qua loqueba- destina. san-
tur apostolus, non sumus idonei aliquid co- ctorũ cap 2.
gitare quasi ex nobis ipsis, sed sufficiẽtia no- 2. Cor. 3.
stra ea Deo est. Et quod Dominus dicit Io-
annis 15. Sine me nihil potestis facere, inter-
pretatur quòd nullos fructus, quales profe-
runt palmites vitis, quam se esse dicit. Nam
sine gratia ea viribus naturæ multa bona ab
homine fieri posse docet idem Aug. libr. de
spiritu & litera. Idem docet Apostolus Pau- Cap. 27.
lus ad Rom. 1. cap. dum ait, Reuelatur ira Dei
de cœlo super omnem impietatem & iniu-
stitiam hominum, eorum qui veritatem Dei
in iniustitia detinent: quia, quod notum est
Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis
manifestauit. Inuisibilia enim ipsius à crea-
tura mundi per ea quæ facta sont, intellecta
conspiciuntur: sempiterna quoque eius vir-
tus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles: quæ
cùm cognouissent Deum, non sicut Deum
glorificauerũt, aut gratias egerunt, sed eua-
nuerunt in cogitationibus suis. Quæ verba
explicãs B. Amb. Ex ipsa, inquit, cæli fabrica
iratus illis Deus videri posset. Idcirco enim
tam pulchra astra condidit, vt ex his quantus
& quàm admirabilis creator eorum est, pos-
sit agnosci, & solus adorari. Per naturalem
ergo legem reum facit genus humanum. Po-
tuerũt enim id per legem naturæ apprehen-
dere, fabrica mundi testificante authorem
Deum solum diligendum, quod Moyses li-
teris tradidit. Sed impij facti sunt non colen Impij et in-
do creatorem. Notitia Dei manifesta est ea fideles sicut
mundi fabrica. Vt enim Deus qui natura in- Deũ ex cre-
uisibilis est, etiam visibilibus posit sciri, o- aturis cogno-
pus factũ est ab eo quod opificem visibilita- scere, ita eũ
tę sua manifestaret: & ille esse Deus omniũ solum ado-
crederetur, qui hoc opus facit: Et vt omnino rare potue-
excusari impietas non posit, adiecit etiam runt.
virtutes Dei & diuinitatem sempiternã co-
gnitam esse ab hominibus. Multis enim mo-
dis qui reus conuincitur, excusari non po-
test. Ex quibus patet quod impij & infideles,
de quibus loquitur Apostol. sicut Deum co-
gnoscere, ita eum solum adorare & gratias
agere potuerunt. Vsque adeò, addit B. Amb.
non ignorauerunt, vt faterentur vnum esse
principium, à quo omnia initiũ sortita sunt:
cœlestia terrestria, & infernalia: & hunc v-
num esse, qui omnibus decreuerit proprieta
tes & officia naturaliter: & hæc scientes nõ

egerunt

egerunt gratias. Item cap. 1. Cum enim gentes quæ legem nō habent naturaliter ea quę legis sunt faciunt, hi eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordib' suis, testimonium reddēte illis cōscientia ipsorū. Quod

*Cap. 19. Augustinus locum Apostoli ad Ro. ca. 1. de gentibus, intelligendū putat de gentibus ad Christum conuersis.*

etsi beatus Augustinus li. de spiritu & litera, intelligendum credat de gentibus ad Christū conuersis, quæ ad nouū pertinent testamentum: non tamen aliorum patrum improbat interpretationē, qui intelligunt gentes à fide omnino alienas. Ait enim: Si autem hi qui naturaliter quæ legis sunt faciunt, nondum sint habendi in numero eorum quos Christi iustificat gratia, sed in eorum potiùs, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter iusteq; colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ secundum iustitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verū etiam meritò recteq; laudamus: quanquam si discutiatur quo fine fiant, vix inueniuntur quæ iustitiæ debitam laudē defensionémue mereantur: verum tamēn quia non vsque adeò in anima humana, imago Dei terrenorū affectuum labe detrita est, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint, vnde meritò dici possit etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis vel sapere: si hoc est quod dictum est, quia gentes quæ legem non habent, hoc est legem Dei, naturaliter quæ legis sunt faciunt, & quia huiusmodi homines ipsi sibi sunt lex, & scriptum opus legis habent in cordibus suis: id est, non omnino deletum est quod ibi per imaginē Dei cùm crearentur impressum est, &c. Sicut enim cognitio ita & sensus & affectus honestatis in ea mansit. Si tamen a Christi gratia alieni sunt, illi qui secundum illum modū, de quo superius, naturaliter quæ legis sunt faciunt, quid eis proderunt excusantes cogitationes in die qua iudicabit Deus occulta hominū, nisi fortè vt mitiùs puniātur? Sicut enim non impediunt a vita æterna iustū quędam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad vitam ęternam non prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Et 3. li. Hypnostic. Esse, inquit, fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum quæ ad Deum pertinent sine Deo inchoare aut certè peragere. sed tantum in operibus vitæ præsentis tam bonis, quàm etiā malis: bonis dico quæ de bono naturæ oriuntur. id est velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam: malis verò dico, vt est velle homicidiū, velle adulteriū, velle res alienas diripere. Sed ista non pertinent ad substantiā vitæ præsentis, quia non sunt à Deo: sed zizania animæ & carnis, quæ inimicus homo, id est diabolus, dormitante Adam, Dei præceptum non conseruante, in liberum seminauit arbitriū: in quibus pro-

*Sicut iustū a vita æterna non impediunt peccata venialia, ita ad vitam æternam nō prosunt impio aliqua bona opera.*

clinior & paratior est quàm in prosperis vulnerata & deprauata voluntas. Opera igitur quæ non requirunt aliud principium quàm vires naturales, hoc est, quæ ad pietatem & religionem christianam non pertinent, sine gratia Dei facere possumus. Et in epistola ad Circenses, quæ est 130. dicit idem Aug. virtutes morales gentilium esse dona Dei. Rursus epistola 99. quæ est ad Euodiū dicit quorundam infidelium vitam secundum modū quendam, fuisse laudabilem. similiter epistola 5. quæ est ad Macedonium. Et in lib. de patientia, dicit laudandam esse patientiam schismatici morientis ne Christum neget. Item beatus Chrysost. & post eum Theophylactus & Oecumenius exponentes eundem locum B. Pauli, de solis gentibus à fide alienis ipsum interpretantur. Quod verò dicit, Ex natura, naturæ ratiocinationes ait Chrysosto. intelligit. Et Oecumeni' explicās particulam, Quæ legis sunt faciunt. Naturæ, inquit, ratiocinationibus ad boni operationem vtentes: admirandi autem sunt qui lege pœdagogo non egent, sed sibijpsis legem ferunt ac latam complent legem. Neque enim illis opus est, inquit, literis legis, quorū cor inscriptum est considerata lege attestāte eorum conscientia. Idem B. Paul. Act. 14. Et nos mortales sumus similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis cōuerti ad Deum viuum, qui fecit cœlū & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas: & quidem non sine testimonio semetipsú reliquit benefaciens de cęlo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum: docens idipsum quod Romanis scripsit, quod scilicet ex his beneficijs Deum cognoscere benefactorem, venerari & adorare oportebat. Quod autem dicit Beatus Augustinus, in impijs & infidelibus nulla esse opera bona: quia omne quod non est ex fide peccatum est, & arbor mala non potest bonos fructus facere, &c. ipse se interpretatur in fine eiusdem cap. dum ait Iuliano. Quoniam saltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, nō tamen ad salutem sempiternam regnumq; perducere, scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam sine Dei gratia, quæ datur per vnum mediatorē Dei & hominum nemini posse cōferri, per quod solū homo potest ad ęternum Dei donū regnūq; perduci: Omnia proinde cætera quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes verę, videantur opera bona, & sine vllo facta peccato: quod ad me attinet hoc scio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atq; impia non est bona. Dicantur secundum te huiusmodi volūtates arbores bonę: sufficit quod apud Deum steriles sunt, ac per hoc nō bonę: sint inter homines fructuosę, inter quos sunt & bonæ te authore, te laudatore, si vis etiam plantatore: dum tamen velis nolis obtineam, quòd amor mundi, quo quis-

*Opera quæ tantum vires naturales requirūt sine gratia Dei fieri possunt.*

*Cap. 26.*

*Lib. 4. contra Iulian. Cap. 3.*

*Voluntas infidelis et impia non est bona, nec arbor bona.*

quę amicus est huius mundi, non est à Deo, amorq; fruendi quibuscunque creaturis sine amore creatoris non est a Deo: amor autē Dei, quo peruenitur ad Deum, hoc est ad regnum cœlorum, non est nisi à Deo patre per Iesum Christum cum spiritu sancto. Per hūc amorem creatoris benè vtitur quisque etiā creaturis. sine hoc amore creatoris nullus quisquam benè vtitur creaturis. Et concludit. Hoc ergo amore, inquit, opus est vt bonū beatificum sit & pudicitia coniugalis: propter quam instituta fuerat cum Iuliano disputatio. Eo itaque sensu intelligendæ sunt sententiæ B. Augustini, vbicunque dicit opera impiorum non esse bona vel esse mala: quia videlicet deficiunt ab ea perfectione & conditione operis, secundum quam perducerent ad regnum cœlorum: nec steriliter, sed cum multo fructu bona essent. Eodē enim capite dicit etiam tenebrosa esse opera, quæ non fiunt intentione fidei per dilectionem operantis. Nam sicuti impius & infidelis solis naturæ talentis naturalibusq; viribus relictus, Deo generaliter cooperante discernit inter multa licita atque illicita: ita pro tempore & loco potest non peccare, nolle fornicari, furari, ex eo quòd iudicat illa esse illicita. Omne enim quod malum esse nonit, odisse atq; abominari potest. Et sicut in ratione est lumen naturale, ex quo ratio potest ratiocinari ac discurrere ad multarum veritatum cognitionem: ita in voluntate ipsi synderesi, quę est in intellectu similis, habitus respondet in voluntate, quo naturaliter amamus honestatem & virtutem. De quo ait B. Tho. 12. q. 63. art. 1. &. q. 51. art. 1. item, q. 8 de virtutibus.

*Augustino opera impiorum nō sunt bona quia deficiunt ab ea perfectione & conditione operis secundum quam perducerēt ad regnum cœlorū.*

Et potest homo per liberum arbitrium cum gratia Dei benè agere, opera videlicet pietatis christianæ religionis, & alia quę ad salutem ęternam perducunt: quando in peccatis est, se ad iustitiam pręparare: & quando iustus est, facere opera iustitiæ. Nec solum hæc agere potest per liberum arbitrium, sed & eligere & velle facere. Admittit enim Marc. Lutherus quòd homo effectiuè se habeat ad operationes à voluntate imperatas, sed merè passiuè respectu actuum voluntatis. Et quia per liberum arbitrium hæc agimus, possumus ea non agere, & ad verum libet nos habemus in operibus pietatis quę ex gratia agimus: sicut opera ciuilia & naturalia, vt libet refutare possumus & eligere. Intelligitur autem in articulo propriè gratia quę est auxilium gratuitum Dei animā interiùs mouentis, dirigentis & ei inspirantis cogitationes salutares, ac bonum propositū atq; affectum, adeo quæ sunt salutis. Dicit enim B. Augustinus lib. 3. de libero arb. Præsens est, inquit, qui multis modis per creaturam sibi Dominō seruientem auersum vocat, credentem docet, consolatur sperantē, diligentem exhortatur, conantem adiuuat, exaudit deprecantem: sed si hæc per creaturam agit & foris tantum, locum habet sententia apostoli, Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, intus in corde operando, illuminādo intellectum, & voluntatem efficiendo. Ipse enim solus est qui intus operari potest: ipse est solus qui docet hominem scientiam, & in eius solius potestate est cor hominis vt vertat quò voluerit. Diuina igitur suasio, suggestio, pulsus ad ostium cordis, directio Dei, quando intus in corde fiunt, propè sunt gratia per quam benè agimus. Omnis tamē affectus Dei gratuitus, qui natus est salutem hominis promouere, nomine gratiæ hic intelligi potest: Est præter hanc gratiam quæ in interna Dei motione consistit, & alia per quam natura humana corrupta sanatur, & sanata eleuatur ad operandum opera vitæ æternę meritoria, quæ naturæ proportionem excedunt: per quam secundum sententiam Beati Petri sumus diuinæ naturę consortes, & deiformes: Et ideo vires præbet ad benè operandum per amorem Dei & proximi, fidem, spem, & reliquas virtutes, sicut sanitas corporis ad operandum naturaliter. Atque hęc dicitur gratia hominem per spiritum sanctum gratum faciens, diffusa in cordibus nostris. De qua dicit B. August. lib. de natura & gratia, quod sit vera iustitia fidei & gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, eam non distinguens à charitate quæ ipsam semper comitatur. Per hanc gratiam quæ est sanitas animæ, non agimus benè, nisi ratione virium & virtutum, quæ ab ea, sicut potentiæ ab anima profluunt. Et secundum B. Petrum, magis est habitus benè disponens & perficiens naturam, quam ad operandū inclinans: vt habet magis probabilis doctorum sententia. Et ideo multum ad opera pietatis conducit, ad quæ tamen non est necessaria, sicut sanitas corporis ad opera naturę: motio autem diuina ad benè operādum, sicut ostendemus, est necessaria. Nam Cardinalis Caietanus circa 12. q. 109. art. 4. (vbi Beatus Thom. dicit quod homo in statu naturæ integrè potest omnia diuina mandata implere quantum ad substantiam operū, quodque præceptum de dilectione Dei ex toto corde, & ex toto anima homo implere potest, ex puris naturalibus secundum substantiam operis, sed non secundum modum quem ex gratia & charitate habet. Nam clarè dicit 22. q. 171. art. 2. ad 3. quod diligere Deum ad quod inclinat charitas, non est super naturam humanam secundum substantiam operis) dicit quod responsio data ad 3. a B. Thoma, extendatur ad omnia præcepta virtutum theologicarum, ita vt etiam credere, sperare, diligere Deum, confiteri Christum possit homo per sua naturalia, quantum ad substantiam operum, adimplere: quamuis non inquantum fiunt spe, fide & charitate: id quod ex eo conuinci dicit, quòd gentilis edoctus fidē nolens esse Christianus, posset nihilominus credere totam fidem esse veram vt ecclesia tenet, de quo tū constare ait, quòd nulla supernaturali gratia adiutus crederet, sed solum humana authoritate & pro babi-

*Cap. 19.*

*In articulo nomine gratiæ potest intelligi omnis affectus Dei gratuitus, qui natus est salutem nostram promouere.*

*2. Pet. 1.*

*Cap. 70.*

*Ex puris naturalibus potest homo diuina mandata implere secundum substantiam operum.*

babili ratione persuasus. Posset quoque sperare, vt idem dicit, se fore beatum in cælo, quamuis inanis esset huiusmodi eius spes. Et hæreticus posset actus fidei, spei, & charitatis, quantū ad substātiam operum, intus & extra exercere sine vllo suo supernaturali dono. Quæ sententia quamuis ambigua sit in eo quod dicit, per sola naturalia hæc opera virtutum theologicarum exerceri posse: quamuis eiusdem sententię esse videatur B. Tho. tamen quantum ad gratiam habitualem & virtutes infusas communis est doctorum sententia, quòd sine eis agere possumus omnia quæ sunt pietatis & religionis Christianæ. Nam Ioan. Capr. dist. 28. 2. sentēt. circa. 1. conclus. ex B. Thoma ostendit quòd sine habitu infuso, possumus assentire articulis fidei. Item dist. 17. 1. senten. q. 1. circa 1. conclus. quòd sine habitu charitatis possumus Deum super omnia diligere: vbi etiam docet, quòd gratia non exigitur vt per eam potētia possit efficere actum aliquem in genere naturæ, quē prius efficere non poterat, sed solum quòd nouo modo eoque diuino id possit. Non enim habitus dant posse, sed potentiam disponunt, vt possit facilius in actum procedere. Nam catechumenus credit, sperat, & Deum diligit sine his virtutibus. Et certè plurimum refert quomodo eundē actum operemur in cōspectu & iudicio Dei, an hilariter & promptè. Hilarem enim datorem diligit Deus qui modum magis spectat, quàm operum substātiam, videlicet an fiant ex spiritus instinctu, Christo operante quasi in membris suis. Nam & meriti rationem & dignitatem Deo placentem opera habent ex motione spiritus sancti, non autē ex sua substantia. Nec tamen natura sine virtutibus infusis ista opera prępstare potest, nisi quadam violentia illata se erigendo supra id quod est, nō quasi naturaliter: quomodo fiunt ab homine virtutibus decorato. Videri tamen posset quòd specie distinguātur opera, ex eo quòd promptè procedunt ab homine quasi instrumento, quando scilicet à virtutibus infusis proficiūtur, & à Deo principali agente: & ex eo quòd à principijs naturæ principaliter si dicātur non requirere specialem Dei motionem. Multaque harum virtutum est vtilitas, quamuis necessariæ nō essent ad substantiam operum vitæ Christianæ, ex eo quod faciant esse diuina & digna quæ remunerentur vita æterna. Tametsi igitur hæc gratia habitualis per quam renascimur, & qua sanamur, imò quę est ipsa animæ sanitas & vita, ad bene operandum multum conducat, sicut sanitas corporis ad opera vitæ, non tamen necessaria est ad bene agendum: licet necessaria sit vt viuamus in Christo & sanemur: gratia autem ad bene operādum necessaria, est motio qua Deus applicat intellectum ad cogitandum salutaria, & voluntatem ad eadem bene afficit. Sic autem his viribus diuinitus applicatis & motis per eas liberè operamur, hoc est, per lib. arbitr. sicut principium effectiuum, cui ratio agendi est diuina motio, aut vis intentionalis ei impressa, quasi instrumēto à causa principali, vel potius cogitatus immissus & bonum propositum inspiratum, per quæ se mouet effectiuè & omnibus viribus, omnibus item membris imperat, quæ eius imperium necessariò exequuntur, vt docet B. Anselmus, li. Cur Deus homo. Et quòd effectiuè se ad huiusmodi opera habeat, probat multis modis Gregorius de Arimino dist. 25. 2. sent. *Cap. 1.* & maximè de ea voluntate, quæ in nostra est potestate, atque adducit beatum August. 3. lib. de li. arb. & de perfectione iustitiæ, vbi ait, Pręcepta diuina vt fierent non iuberentur, si nihil ibi nostra voluntas ageret: Istud quoq; apertè testantur scripturæ quæ in operibus salutis vocant homines agricolas, vinitores, ędificatores, operarios, mercenarios, imò & Dei adiutores atque cooperatores: & e diuerso Deus dicitur adiutor noster & cooperator. Nemo autem adiuuat eum qui non operatur, vt frequenter dicit Beatus Augustinus. Dicit item scriptura. Facite vobis spiritum nouum & cor nouum. Emundate corda vestra, &c. & alia huiusmodi. Quæ omnia significant nos agere opera salutis nostræ, & non solum nos ea recipere aut pati; In quo secundum beatum Chrysostomū est magna Dei gratia, quòd nobis donat vt faciamus cum eo, quod ipse solus facere potest: Imò plus facit nobis cooperando, quàm si solus operaretur. Et hæc agimus per vim atq; naturam liberi arbitrij, adiutam tamen & gratia eleuatam. Non enim pietatis opera liberum arbitriū operatur, sicut aqua calida calefacit. Tota enim hic operandi ratio est calor cōtra naturā, aquę impressus: Illic aūt ratio agendi est natura liberi arbitrij. Sed q diuina ac pietatis opera exerçeat, ratio sic operandi est gratia totum tamen opus & quicquid est eius, & gratiæ est & liberi arbitrij. Istud ipsum docet B. Aug. ex verb. s Domini Saluatoris lib. 1. retract. Retractans eni quod dixerat in lib. contra Adimantum Manichæi discipulum: Nisi quisque voluntatem mutauerit inquit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate positum esse Saluator alio loco docet, vbi ait, Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum: quod, inquit, nō est contra Dei gratiam quam pręd icamus. In potestate quippe hominis est in melius mutare voluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi a Deo detur: de quo dictū est, Dedit eis potestatē filios Dei fieri. Cum enim hoc fit in potestate quòd cū volumus facimus, nihil tam est in nostra potestate quā ipsa voluntas, sed operatur volūtas à Domino. Sic etiam intelligendum est quod dixi postea, In nostra potestate esse vt vel inseri bonitate Dei, vel excindi ei⁹ seueritate mereamur, quia in nostra potestate nō est nisi quod nostram sequitur volūtatē quæ cùm fortis & potens præparatur a Domino, facile fit op⁹ pietatis etiā quod difficile & impossibile fuit. Et lib. de prædestinat. *Cap. 5.*

Sancto

*Marginalia:* 2. Cor. 9. — *Nemo adiuuat eum qui nō operatur.* — *Ezech. 18.* — *Ratio operādi qua pietatis sunt est gratia.* — *Cap. 22.* — *Ioannis 1.*

Sanctorum, dicit quod posse habere fidem hoc est posse credere, sicut posse habere charitatē naturæ est hominum: habere aūt fidem quemadmodum habere charitatem, gratiæ
Cap.2. est fidelium. Item liber de gratia & lib. arbitrio, docet ex diuinis præceptis homini datis liberum esse voluntatis arbitrium, Quomodo, inquir, iubet si non est liberum arbitrium? Rursus lib. 1. retract. osten-
Cap.21. dit credere nostrum esse propter arbitrium voluntatis, similiter alia virtutum opera: & Dei esse, quia ipse præparat voluntatem, ipse dat credentibus & volentibus facultatem, bene operandi per spiritum sanctum. Nulla enim est actio libera, nisi per vim & naturam liberi arbitrij, à qua sola omnis nascitur libertas. Et sicut idem intellectus est principium cognitionis naturalis & fidei, ita eadem voluntas principium est omnium affectionum naturalium & piarum, propter obiecti vtriusq; vniuersalitatē quę complectitur omne verum etiam supernaturale & omne bonum etiam diuinum. Hic tamen aduertendum est quod primi actus intellectus & voluntatis, vt superius diximus, fiunt naturaliter à Deo tanquam primo authore naturæ & gratiæ: ab his tamen viribus etiam effectiuè procedunt, sed necessario & naturaliter: quamuis doceant quidam quod solū receptiuè se habeant ad istos actus: sicut supra de hac re varias doctorū recitauimus opiniones. Et ideo si Martinus Luthe. intelligeret voluntatem solum passiuè se habere, quò ad istos actus primos, tolerabilis esset eius opinio. Nunc autem tollit actiuitatē respectu omnium actuum volūtatis. Sunt aūt hi primi actus cogitatio salutaris, & complacentia, siue affectio boni, ac placendi Deo: qui sunt voluntati ratio consultandi & eligendi. Docet istud B. Aug. in lib. de gratia &

*Primi actus intellectus et voluntatis fiunt à Deo vt auto re natura.*

Cap.17. lib. arbitrio, Ipse inquit, vt velimus operatur incipiens, qui volētibus cooperatur per-
Philip.1. ficiens. Propter quod Confidens ait Apost. Paulus, in hoc ipsum, quia qui operatur in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Vt ergo velimus, sine nobis operatur: cùm aūt volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum cooperatur: tñ sine illo vel operante, vel cooperante, cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus: Quod ex varijs scripturæ testimonijs prosequitur. Per hanc aūt gratiam quæ est semen sanctę vitę & operum pietatis nos possumus benè agere, & sine ea nihil, dicente Aposto. Paulo, Non sumus sufficientes cogitare ali-
2. Cor.3. quid à nobis quasi ex nobis (in his quæ pietatis sunt & vitæ christianæ) sed sufficientia nostra à Deo est. De quo articulo præcipua erat disputatio beati Augustini & ecclesiæ catholicæ aduersus Pelag. eiusq; sequaces Cœlestium & Iulia. in qua quæstione, quam difficillimam esse confitetur idem B. Ang. ita versari oportet, vt nec derogetur gratiæ,
Cap.47. nec libertas tollatur arbitrij. De hac scribit
Cap.4. lib. 1. contra Pelag. & Cœlest. & lib. 4. contra Iulia. atque in vtraq; epistola ad Valentinū.

Quæstio, inquit, de libero voluntatis arbitrio & gratia ad discernendum est difficillima. Nam quādo defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videtur: & quādo Dei gratia asseritur, liberum arbitrium putatur auferri. Difficillimum namque est intelligere quòd Deus operetur ipsum velle vtens voluntate tanquam instrumento, ipsam applicans ad opus, sicut intellectum ad salutares cogitationes, vt docent scripturæ: ipsam tamen voluntatem sic applicatam & motam ad opus vnum nihilominus posse & in sua habere potestate, liberè eligere & velle contrarium, ac refutare opus ad quod mouetur. Nam in potestate instrumenti non est quòd moueatur, aut non moueatur potissimum comparatione Dei, cui potestati nemo resistere potest, qui vt omnipotens plenum in omnia habet dominiū multò magis quā figulus in vas quod format, vel massam ex qua lutum sumit. Non igitur in potestate liberi arbitrij esse videtur agere vel eligere aliud, quam agit vel eligit: cum non operetur nisi motum: Motum autem videtur non posse cessare, aut agere aliud quam ad quod mouetur. Sed hæc obiectio & difficultas non minus aduersatur libertati voluntatis in naturalibus & politicis, in quibus etiam per diuinam prouidentiam mouetur & determinatur ad opus, cuius propterea prouidentiæ concordia cum libero arbitrio superat omnem intellectum: vt docet Cardinalis Caiet. circa q. 22. in 1. parte B. Tho. art. 4. ita vt magis fide credatur quàm plenè intelligi possit: & illustrari potest hęc obscuritas si consideremus Deum operari in vnaquaq; creatura secundum eius conditionē & naturam: & propterea agentia libera vt instrumenta mouere atq; ad opus applicare, ita vt liberè & contingenter ipsa operentur. Hoc aūt intelligetur, si consideremus, quod præter primum velle quod diximus produci naturaliter & necessariò: quamuis in cōtinuatione liberè reliquos actus voluntas operetur, ex deliberatione & iudicio rationis, ex quibusdam indeterminata fuit, ipsa libertatem & contingentiam habet in sua electione. Agit enim Deus in cordibus nostris suasione inclinando, & auertendo dissuasione. Nouit enim vt ait beatus Augustinus quæstione. 2. ad Simplicianum, vnumquemque vocare quomodo pro suo affectu aptum & idoneum nouit ad sequendum: Et qui hoc modo vocati non consentiunt, possent alio modo vocati accōmodare fidei voluntatē, vt quamuis multi vno modo vocati sint, tamen quia non oēs vno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiēdæ reperiuntur idonei. Item lib. de spiritu & litera, Visorum suasionibus, inquit, agit Cap.24. Deus vt velimus, & vt credamus siue per euangelicas exhortationes, siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei in mentem veniat. Et sicut quod nobis humana persuasione sequendum esse videtur, sequi possumus & nō sequi, habentes de errore suspe

ctam

ctam persuasionem vel plenius deliberare volentes, ita contingenter sequimur quod suasi sumus diuinitus. Qui enim vocati ad nuptias persuasi venerunt, poterant ob apparentem aliquam difficultatem non venire, & qui vocati non venerunt, venire poterat: vt ait beatus Augustinus lib. 83. quęst. q. 68. Et Pharao vocationi Domini potuit obtemperare, dimittendo ad iussum Dei filios Israel: sed quia noluit, & maluit in eos crudelitatem exercere, meruit pœnam vt illi cor induraretur. Suasio enim sola siue a Deo fiat siue ab homine, non mouet voluntatem efficaciter, quia solùm in genere causę finalis & obiectiuè: & si actiuè non sufficienter. Ipsa enim sola ex suo iudicio se flectit in eam partem quæ magis placet, quam tamen tunc refutare potest, nec vlla creatura quacunque suasione, comminatione, promissione ei dominari potest, & reddere necessariò volentem aut nolentem: quam tamen potestatem in eam habet Deus, in cuius manu sunt corda etiã regum, vt a proposito quod habent in aliud flectere possit efficaciter, imò quocunque voluerit. Et hac potestate sæpe vsum esse Deum ex scripturis docet beatus August. in lib. de grat. & lib. arb. Et de corrept. & gratia. Ait enim, Agit omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, vt per eos agat quod per eos agere ipse voluerit, qui omnino iniustũ aliquid velle non nouit. Tandem concludens, Satis, inquit, quantum existimo manifestatur operari Deum in cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates quo cunque voluerit: siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Sed hæc facere potest voluntate liberè sequente ob suasionem vel apparentiam, qua hoc magis conuenire videtur. Facit enim Deus voluntatem sequi ex suo iudicio & deliberatione: & quandò ex ea non agit voluntas, tũc mouetur à Deo, non vt liberum arbitrium, sed vt agens naturale. Nam & Christus secundum naturam assumptam organum erat peculiare deitatis corporaliter inhabitãtis: qui tamen libere agebat, & poterat non agere & non velle, quæ agebat & volebat: quẽadmodum de se testatur, quod potuit patrẽ rogare pro duodecim legionibus angelorũ: & tamen non fecit. Ex quibus patet quòd sicut instrumentum nihil operari valet, nisi motum à principali agente: ita nec voluntas, nec liberum arbitrium, nisi à Deo vt naturæ authore, per virtutes naturaliter insitas ad opera naturalia moueatur: & ad opera pietatis per semina sanctarum cogitationum & affectionum, quibus misericorditer ipsum præuenit. Hanc doctrinam vbique tradit beatus Augustinus qui lib. 2. contra 2. epistolas Pelagia. Multa bona, ait, facit Deus in homine quæ non facit homo, nulla verò facit homo, quæ non facit Deus vt faciat homo. Vbi etiam docet quod nec boni quicquam ex nobis incipere possimus quasi ex nobis, nec cogitare, nec cupere: vt ne cupiditas quidem aut desiderium fit ab homine quasi ex eo. Item 1. libro cap. 19. Nemo, inquit Saluator, potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum, non dicit, duxerit eũ ne intelligamus aliquo modo præcedere voluntatem nostram. Quis trahitur si iam volebat? Rursus li. 13. de ciuitate Dei. Et li. 15. Dei voluntas, inquit, semper prior est volũtate hominis ad bonũ, & volũtas hominis ad malum prior est voluntate Dei. Et ideo lib. de gratia & libero arbi. Sententia, inquit, apostoli, Igitur non currentis neq; volentis, sed miserentis est Dei, nullo modo potest sic cõuerti, vt dicatur, Non miserentis, sed volentis & currentis est hominis. Quod latius explicans in Enchirid. ait, Cùm procul dubio si homo eiꝰ ætatis est, vt ratione iam vtatur, non possit credere, sperare, diligere, nisi velit, nec peruenire ad palmam supernæ vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit: quomodo ergo non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei: nisi quia & ipsa voluntas, sicut scriptũ est, à Deo præparatur? Alioquin si propterea dictum est, Non volentis neq; currentis, sed miserentis est Dei, quia ex vtroq; fit, id est ex voluntate hominis & misericordia Dei: vt sic dictum accipiamus, non volentis neq; currentis, sed miserentis est Dei, tanquam diceretur: Non sufficit sola voluntas hominis, si non fit etiam misericordia Dei. Non ergo sufficit sola misericordia Dei, si non fit etiam volũtas hominis: ac per hoc si rectè dictũ est, Nõ volentis hominis, sed miserentis est Dei, quia id voluntas hominis sola non implet, cur non & ecõtrario rectè dicitur, Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola non implet. Porrò si nullus Christianus dicere audebit, Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, ne apostolo apertissimè contradicat, restat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia, quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrunque legitur in sanctis eloquijs: Et Misericordia eius præueniet me: Et misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur, orate pro inimicis nostris, vtique nolentibus piè viuere, nisi vt Deus operetur in illis & velle? Item cur admonemur petere vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat quod volumꝰ, à quo factum est vt velimus? Oramus ergo pro inimicis nostris, vt misericordia præueniat eos, sicut præuenit & nos: oramus autem pro nobis vt misericordia eius subsequatur nos. Nihil igitur valet liberum hominis arbitrium ex naturæ suæ viribus ad opera pietatis, quæ sola hominis vera sũt bona, & ad sa-

Marginal notes:
Sola suasio efficaciter voluntatem mouere non potest.
Ca. 20. et 21.
Cap. 4.
Cap. 2.
Ioannis. 6.
Cap. 15.
Cap. 12.
Cap. 7.
Rom. 9.
Cap. 32.
Rom. 9.
Psal. 58.
Psal. 22.
Philip. 2.
Matth. 6.
Aliter oremus pro inimicis. aliter pro nobisipsis

ad salutem perducunt: Præuentum tamen & præparatum gratia Dei effectiuè hæc producit & liberè, suáque virtnte & natura, sed adiutum diuinitus: qund adiutorium est ei ratio agendi, & vires præbet faciendi hęc pietatis opera. Nam omnis electio, acceptatio, & refutatio fit per volunratem, quæ illorum subiectum est & principium effectiuum: sicut intellectus principium est omnium cognitionum, earum etiam quas habere nequit nisi ex Dei reuelatione: quas propterea in lumine à Deo infuso cognoscit, sicut veritates naturales in lumine propriè naturæ intellectiuæ. Idem tamen est intellectus qni omninm cognitionum est principium, cuius causam esse diximus cõmunitatẽ rationis obiectiuæ volũtatis & intellectus, quę complectitur naturalia & supernaturalia.

Potest eriam homo post mortale peccatũ admissum per liberum arbitrium verè pœnitere: Deo tamen ipsum præueniente, & ostendente peccata, quibus indignè contra Dominum suum operatus est, & supplicium cuius factus est reus: & Dominum quem offendit paratum esse remittere offensam, & in gratiam recipere: idque propter Christũ passum qui hoc à Patre obtinuit. Horum enim consideratione odio peccatorum afficitur, & certa spe erigitur, vt ad Deum quamuis iratum fugiat, & amplectatur remedia peccatorum à Christo ordinata. Istud hominem per Dei gratiam posse, & se ad gratiam præparare, docẽt vniuersæ scripturæ, quę inuitant peccatores ad pœnitentiam: Et clarissimè Dominus apud Hieremiam. Postquam, inqnit, conuertisti me, egi pęnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur menm. Rursus ex verbis saluatoris B. Aug. lib. 1. retractat. explicans quod scripserat contra Adimantum Manichæi discipulum, cap. 26. Nisi qnisquam, inquit, voluntatem murauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse positum docet Saluator vbi ait, Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, ant facite malam & fructum eius malum: Quod, inqnit, non est contra gratiam Dei qnam prædicamus. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed eius potestas nulla est nisi à Deo detur: de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Idem docet capit 3. de fide ad Petrum, quòd scilicet volnntatem suam & vitam peccator hic murare potest. Multa enim dona spiritus Christi largitur nobis priusquam inhabitet, & charitatem in cordibus nostris diffundat. Fatendum est, inquit B. August. in epistola ad Sixtum, quod aliter adinuat spirit⁹ Christi nõdum inhabitans, & aliter inhabitans. Nondum enim inhabitans operatur vt sint fideles: inhabitans vero adiuuat iam fideles, & mouet: quasi principium intrinsecum & connaturale: non inhabitans autem quasi extrinsecnm agit & mouet. Quòd tamen hęc potestas non sit liberi arbitrij, vt ex eo quasi radice fructifera gigni possit voluntas bona, quasi eadem sit bonorum & malorum radix, ostendit libro primo de gratia CHRISTI, contra Pelagium & Cœlestium cap. 18. & 19. docens malorum radicem esse cupiditatem: bonorum verò charitatem. Hominem verò vel liberum arbitrium esse quasi terram, in qua bona & mala radices fingunt. Per amorem igitur boni diuini voluntas potens est, & efficit fructus bonos & opera pietatis: sicut per cupiditatẽ inclinatur & efficit malũ. Et vt dixim⁹, scripturæ nos monent, vt faciamns cor nouum & spiritum nouum. & Hiere. Laua à malitia cor tuum. Auferte malum cogitationum vestrarum: Emundate manus peccatores. Purificate corda: Cõuertat se vnusquisq; à malitia sua: &, Si quis emundauerit se ab istis, &c. Et Qnicunq; perdiderit animam suam, viuificabit eam. Et, Qui hanc spem habet in eo sanctificat se. Quæ scripturæ & innumeræ aliç docẽt in nostra esse potestate, de peccatis admissis pœnitere, & ad gratiam nos præparare: Sed vt diximus ex August. hæc potestas nulla est, nisi gratia Dei præueniamnr. Et ideo Apost. Paul. Ne quando ait, det illis Deus pœnitentiã ad cognoscendã veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis. Item Act. 5. & 11. Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad viram. Circa hæc est difficultas perplexa & obscura, An bonus vsus gratię qua à Deo præuenimur, & qua voluntas ad pęnitentiã & conuersinnem præparatur, nostri sit liberi arb. ita vt cuilibet sit liberũ gratia dara per ipsam liberi arbit. vim & naturam vti, Deo vocanti respondendo, & gnauiter dona acceptando, & simul eandem respuere: vt videlicet liberè ea vtatur, & possit non vti atque respuere, & quando respuit ea possit acceptare. Hęc quæstio multa complectitur, non distinguens inter gratiã internæ vocationis & externæ, prædicationis videlicet, correptiunis, & miraculorum: quamuis & de hac externa vocatione dicat Saluator, Si nõ venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc antem excusationem non habent de peccato suo. Et si opera non fecissem in eis qnæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autẽ & videcunt: & oderunt & me & patrem meũ. Poterant igitur credere qui andierant Dominnm prędicãtem & miracula faeientem, eum à patre esse missum, Domino ramen simul ad cor loqnente: qnod fecisset, si eius sermonem & miracula non contempsissent: Sola enim externa prędicatio, quamuis verisimilis, cũ miraculorũ operatione ad fidem nõ sufficit, eam tamen quasi verisimilem suscipiẽtes, & super veritate inquirentes, qnomodo fecisse legũtur Thessalonicenses, Act. 17. piè creditur Deum ad perfectum reducere quod incepit. Item aliud est vsus gratiæ, aliud ei assentiri, amplecti, & acquiescere vt ipsum desideret. Super hoc aũt & interna inspiratione est apud Aug. dogma Ecclesiæ. cap. 21. plenè explicans officia gratiæ & liberi arbitrij, vnicuique propria & communia, &

Cap. 31. Cap. 22. Ioannis 1. Epist 105. Spiritus Christi nondũ inhabitans, aliter adiuuat quam inhabitans. Ezech. 18. Cap. 4. Esa. 1. Iaco. 4. Hiere. 18. 2 Tim. 4. Luca 17. 1. Ioan. 3. 2. Timo. 2. Ioannis 15. Lib. de ec. cle. dog.

quomodo

quomodo per peccatum liberũ arbitriũ sit debilitatũ. Ait enim, Libertati arbitrij sui cõmissus est homo statim in prima cõditione, vt vigilantia mẽtis annitente, etiam pręcepti custodia perseueraret, si vellet in eo quo creatus fuerat permanere. Postquam verò seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit pariter & vigorẽ arb. non tñ electionem ne non esset suum quod euitaret peccatum: nec meritò indulgeretur quod nõ arbitrio diluisset. Manet itaq; post lapsum Adę ad quærendam salutẽ arbitrij libertas, id est, rationalis volũtas, sed admonẽte prius Deo, & inuitãte ad salutẽ, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus: vt acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris, vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est & cœlestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est & ignauiæ. Sicut ergo initium salutis nostrę Deo miserante & inspirante habere nos credimus, ita arbitriũ naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè cõfitemur. Igitur vt non labamur à bono naturę vel meriti, solicitudinis nostræ est & cœlestis pariter adiutorij: vt labamur potestatis nostrę & ignauiæ. In hoc verbo inquit B. Bonauentura, si quis diligenter inspiciat, insinuatur valdè clarè, quantum possit liberum arb. respectu gratię. Nam cum sint in salutis opere ista quatuor, videlicet, inuitare, acquiescere, adiuuare, permanere: primum est inspirationis Dei: secundum libertatis arbitrij. Nec hoc solum, sed & sequax esse diuinæ inspirationis: tertium muneris diuini: quartum solicitudinis nostræ & diuini pariter adiutorij. Et si dicatur hic liber non esse B. Aug. sed Gennadij: recepta tamen sunt eius dogmata, & eandem sententiam habet B. Aug. de spiritu & litera, vbi ait. His ergo modis quando Deus agit in animam rationalem vt ipsi credat. Neque enim credere potest quod libet arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia sua præuenit nos. Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Quæ res non solum non infirmat id quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti, verum etiam plurimum confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat & quid accipiat Dei est. Accipere autem & habere vtique accipientis & habentis est. Et ideo cap. 14. de bono perseueran. dicit apparere ex his quæ dixerat quosdam habere in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligẽtiæ quo moueantur ad fidẽ si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant. Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sint

*Quæ opera propria Deo, quæ libero arbitrio propria quæ ambobus communia.*

*Cap. 24. & præcedenti. bus.*

gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta, per quæ possent credere si audirent vtique talia vel viderent. Item lib. 83. quæsti. q. 68. explicans locum euangelij de vocatis ad cœnam, & ad nuptias, docet vocatos qui venerunt potuisse non venire, & qui vocati venire neglexerunt aut contempserunt, potuisse venire: quibus propterea grauiter indignatus est Dominus, quod non venerunt. Nemo, inquit, virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Ad illam, inquit B. Aug. cœnam, quam Dominus dicit in Euangelio præparatam, nec omnes qui vocati sunt venire voluerunt, neq; illi qui venerunt venire potuissent nisi vocati. Itaque nec illi debent sibi tribuere qui venerunt, quia vocati venerunt: nec illi qui noluerũt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi: quoniam vt venirẽt erat in libera volũtate sue potestate. Vocatio ergo ante meritum voluntatẽ operatur, propterea & si quisquam sibi tribuat quod venit vocatus, non sibi tribuere potest quòd vocatus est: qui autem vocatus non venit, sicut non habuit meritum præmij vt vocaretur, sic inchoat meritum supplicij, cùm vocatus venire neglexerit. Ita erunt duo illa Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Vbi Augustinus loqui videtur de externa vocatione, sicut & in sententia præcedente ex lib. de bono. perseue. quodq; propterea ex ea est facultas veniendi ad finem & ad nuptias. Et Ecclesiasticus beatum prædicat qui potuit trãsgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit. Item iustus pulsatus tentatione fornicationis in eam potest consentire, sua illectus & abstractus concupiscentia: potest & eam detestari, in iustitia manendo, & gratia quam habet vtendo. Et sicut iusto liberũ est & in eius potestate fornicari, & hac tentatione eam abominari: ita peccator præuentus Dei vocatione interna eam sequi potest. Habet enim iam semen diuinitus acceptum ex quo Domino dirigente ac gressus eius promouente progredi potest ad opera veræ pœnitentiæ. An verò ad vsum gratiæ quo acquiescimus salutari monitioni, suasioni & internæ vocationi, & quo pulsanti ostium cordis aperimus, per quæ omnia ex parte obiecti inclinatur voluntas (propriè enim ad intellectum pertinent) exigatur adhuc alia gratia per quam immediatè inclinetur & accommodetur voluntas per pium affectum, cuius hic non meminit August. & per quam etiam voluntas à Deo effectiuè flectatur, an non, nihil mutat nec impedit voluntatis libertatem in libero vsu gratiæ: quia ita suauiter inclinat & determinat eam Deus, vt ex iudicio ac consilio, & sic liberè sequatur hanc Dei appropriationem: & spiritus Christi suadendo vt sequamur simul voluntatem quasi naturaliter afficit placentia quadam rei suasæ, quæ est voluntati ratio se determinãdi, principium & seminarium bonarum volitionum, quas ex eo

*Luca 14.*

*Vocatio voluntatem operatur ante omne meritum.*

*Cap. 31.*

*Placentia rei suasæ est voluntati ratio se determinãdi, principium & seminarium bonarum volitionum.*

quasi semine produeit. Imò ex semine bonæ cogitationis, & suasione sequitur etiam plerunq; desiderium emendandi vitam & placendi Deo. Nam sicut naturali ratione atque lumine, ex his quę fidei sunt in lumine fidei possumus syllogizando ea principijs ad conclusiones procedere atq; ea vna bona cogitatione ad aliam eliciendam pergere, ita ex vna bona voluntate in aliam progredi possumus tam in his quæ sunt pietatis, quam in alijs quæ ad mores pertinent. Si enim aliquid placeat, possumus ex eo quod placeat velle ipsum assequi, & ad hoc media assumere necessaria. Suadendo autem Deus facit vt placeat, vt diximus, Omnis inquit, qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me. Vbi videtur Saluator ponere in actu intellectus id quod requiritur ad veniendum, sed tali intellect⁹ actu cui coniungitur pius affectus: & ita B. Augustinus meminit aliquando solum vocationis aut suasionis quæ pertinet ad solũ intellectum. Quòd autem diximus de libero vsu, liberoque neglectu gratiæ quæ datur ad pœnitentiam & conuersionem peccatoris, quódque ea ad ipsam vel vti possumus & conuerti, vel negligere etiam eam quæ ad conuersionem est sufficiens, sic quod ea stante non conuertamur, adeò vt in neutra parte contradictionis sit necessitas, sed mera contingentia, definitum esse videtur in Concilio Tridẽtino in decretis & canonibus de iustificatione. Dicit enim cap. 5. sessione 6. Declarat præterea ipsius iustificationis eaordium in adultis à Dei per Christum Iesum gratia præueniente sumendum esse, hoc est ab eius vocatione, qua nullis eorum eaistentibus meritis vocantur: vt qui per peccata à Deo auersi erãt, per eius excitantem atq; adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponantur: ita vt tangente Deo cor hominis per spiritus sancti illuminationem, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationem ipsam percipiens, quippe qui & illam abijcere potest: neq; tamen sine gratia Dei mouere se ad iustitiam coram ipso, libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cùm dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur. Cũ verò respondemus, Conuerte nos Domine ad te & conuertemur, Dei nos gratia pręueniri cõfitemur. Et in canone 4. anathema dicitur his qui cõtrariũ asserunt, Si quis, inquit, dixerit liberũ hominis arbitrium à Deo motũ & excitatũ nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti & vocãti, quo ad obtinendam iustificationis gratiã se disponat & præparet, neq; posse dissẽtire: sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereq; passiuè se habere, anathema sit. Nam sicut credere voluntarium est, ita de peccatis propter Deum pœnitere, & ab eis ad Deum conuerti: nec vlla ad hæc esse potest per quamcunq; gratiã necessitas, quin semper contemni possit. Sed an noua an alia opus sit gratia, ad progrediendum secundum primã vocationem ad verã vsq; cordis conuersionem, vel an ex prima illa vocationis gratia Deo vt gratiarũ principio vniuersali cooperante & dirigente, diuinitus præparati, nostra industria progredi possimus ex ea, quasi semine, & tandẽ verè pœnitere, non æquè certum est. Cui quæstioni annexa est alia, An omnis gratia dãs nobis posse credere, posse cõuerti, posse bene operari, & posse perseuerare, quasi ad ea sufficiẽs, simul etiã faciat nos credere, cõuerti, perseuerare, & facere pietatis opera, an alia sit op⁹ & potentiore, quæ hæc faciat: hoc .n. videtur dicere B. Aug. li. de cor. & gratia, cap. 11. & 12. vbi de primo homine aperta est eius sententia quod accepit gratiam, per quam si voluisset, poterat perseuerare, non eam per quam perseueraret. Ait enim, Tale quippe erat adiutorium quod desereret si vellet, & in quo permaneret si vellet, nõ quo fieret vt vellet. Hæc est prima gratia quæ data est primo Adam, sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim qua fit vt habeat homo iustitiam si velit, secunda ergo plus potest. qua etiam fit vt velit: & tantum velit, tantoque ardore diligat, vt carnis voluptatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat. Dubitatur autem, & de homine iusto post lapsum Adæ, an similiter gratiam habeat, per quam si velit saltem ad tempus perseuerare possit, quamuis non perseueret. Quæ clarius sic eaplicantur, An duobus similiter illuminatis & ad credendum tractis fieri possit quod vnus credat, & alter maneat incredulus: & duobus similiter intus vocatis & tractis ad pęnitendum fieri possit, quòd vnus pœniteat, & alius maneat in peccatis: & in eadem tentatione vnus iustus tentationi cedat, alio in iustitia perseuerante. Est enim argumẽtum quod habeat quod glorietur, quodq; respondeat Apostolo dicenti, Quis te discernit? Quid habes quod non accepisti? si sua industria, quãuis à Domino adiutus & pręuentus, ipse prę alio similiter vocato credidit, pęnituit, & in bono stetit. Et in contrarium argumẽtantur alij, quòd liberè credimus, conuertimur, & in bono perseueramus. Oportet igitur ad cõtraria esse cõtingentiam & à libero pendere arbitrio, quod ad vnam vel alteram se flectat contradictionis partem. Difficultates istæ obscuræ sunt & perpleaæ, circa quas doctores nostro seculo contra hæreses scribentes variè sentiunt, & contrarias sequuntur opiniones. Propter quod sine vlla assertione pro materiæ tantum huius de concordia liberi arbitrij & gratiæ declaratione, & vt occasio detur diligentius eam expendendi & examinandi, ponam aliquot propositiones, primò circa libertatem arbitrij, quas & omnia quæ hic & sequentibus dicturus sum: quæque superius dixi, iudicio sacrosanctæ sedis Apostolicæ & omnium rectius sentientium subijcio.

Prima propositio. Quamlibet gratiam eaternã & internam ex viribus liberi arbitrij possu-

Marginal notes: Ioannis. 6. — Zach. 1. Thren. 5. — 1 Cor. 4. — Explicatur concordia liberi arbitrij & gratiæ per aliquot propositiones

possumus non contemnere, & non negligere: quum hoc sit speciale peccatum, monente Propheta. Si vocem eius andieritis nolite obdurare corda vestra.

*Secunda.* Secunda. Percipienti gratiosum Dei pulsum, tractum & inspirationem sine noua gratia placere potest, & gratum esse quod sic trahitur, & quod ad cordis sui ostinm domi nus pulsare dignatur. Quod enim nec placeat nec displiceat vix fieri potest: in quo tñ non consistit vsus gratiæ siue inspirationis: sed in sequendo, & faciendo quod diuinitns inspiratur: vt si immittitur cogitatus quod vita mala est, & ad ęternum perducet supplicium, huius gratiæ vsus consistit in voluntate vitam mutandi, dolendo de peccatis & ea cofitendo. Hæc enim cogitatus ille veluti semen quoddam continet: maximè si cordis aliquis respondeat affectus, cum cogitatu simul inspiratus.

*Tertia.* Tertia. Gratia siue adiutorium speciale intelligi potest, vel principium operationis salutaris, quales sunt piæ & sanctæ cogitationes, tractus & inspirationes per quæ De⁹ in nobis, & per nos operatur, credere, pœnitere, perseuerare, & alia quæ ad pietatem & salutem faciunt: Vel etiam intelligi possunt Dei opera, quibus nos dirigit, protegit, & defendit, & semẽ custodit. Intelligitur præterea gratia operatio ipsa Dei efficax, qua hæc dona, fidem, conuersionem, & opera pietatis, & horum initia in nobis operatur.

*Quarta.* Quarta. Omnes gratiæ qnæ sunt nobis operandi principia, aut quibus dirigimur & protegimur, & vniuersæ quæ pręcedunt tẽpore, vel natura Dei operationem efficacem esse possunt sine vsų & fructu, & in vanum à nobis accipi, ita vt eis positis possimus noo credere, non conuerti, non bene operari: Nec volunrati adducunt necessitatem.

*Quinta.* Quinta propositio. Sola gratia efficacis operationis diuinæ posita, necessariò seqnitur effectus quem operatur, fides scilicet, connersio, perseuerantia, & opus bonum: quamuis simpliciter per arbitrij libertatem possint non fieri.

*Sexta.* Sexta. Impossibile est quòd gratiæ præcedentes conuersionem vel fidem, si fiant ex vocatione secundum propositum Dei, suo effectu & fine frustrentur: quamuis eædem si aliter fiant, per hominis libertatem quandoque suo fine atq; effectu frustrari possint.

*Septima.* Septima. In eo qui sequitur vocationem credendo vel pœnitendo, & in alio qui eam negligit, potest esse idem conuersionis & fidei principium, hoc est eædem illuminationes, suasiones, & inspirationes: adeò vt ex sola eorum libertate vnus negligat vocatio oem, & ideo non credat nec coouertatur, Deo ad hoc propter eius negligentiam non cooperante: & alter credat & conuertatur ob suam diligentiam, qua ad verbum Domini auscultat, & ideo efficaciter conuersionẽ eius Deus operatur. Nec in isto differẽtia est ioter opera salutis & moralia ac natnralia. In eo enim qui vult ambulare Deus cooperatur, & si non vult, Deus ei non cooperatur. Nec tamẽ aliquid positiuum absolutum est ante actionem in vno, quod non in alio. Et vbique est eadem voluntas ac liberum arbitrium, per gratiam aut naturam operans. Regulariter enim Deus non flectit volunratem ad alteram contradictionis partem determinando, nisi suasione & inspiratione, quas etiam liberum est homini semper sequi & negligere: per quas ipse operatur in cordib⁹ nostris velle & perficere, sicut in semine operatur ad animaliũ & arborũ productiones.

*Octaua.* Octaua. Sicut eodem semine in terram cordis iacto ob vnius diligentiam fructificat, & propter alterins negligentiam sine fructu sterile manet, ita in vno multum fructum proferr, cẽtesimum videlicet vel sexagesimum, in alio tricesimum, propter variã hominis industriam sedulitatẽ & laborem. Quare proxima causa qua vnus fit altero sanctior & iustior, est eius industria & conatus in vsu gratiæ Dei. Nam ad terræ dispositionem Saluator refert frnctus diuersitatem: Qui verò, inquit, in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum & intelligit, & fructum adfert, ac facit, aliud centesimum aliud sexagesimnm, aliud verò tricesimum. Et apud Lucam, Quod autem in terrã bonam, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum adferunt in patientia. Quã parabolam tractans Origenes hom. 1. in Exodum, Videtur inqnit, mihi vnusquisque sermo diuinus similis esse alicui seminum, cuius natura hæc est vt cum iactum fuerit in terram, regeneratum in spicam, vel in quamcunq; aliam sui generis speciem multipliciter diffundatur, & tanto cumulatius, quantò vel peritus agricola plus seminibus laboris impenderit, vel beneficium terræ fœcundioris indulserit. Sic ergo efficitur vt cultnræ diligentia exiguum semen, verbi causa, sinapis, quod est minimum omnium, efficiatur maius omnibus holeribus, & fiat arbor: Ita, inquit, & sermo diuinus si peritum inueniat, & diligentẽ colonũ, vt cœperit excoli & spiritualiter retractari, crescit in arborẽ, &c. Quod tamen incrementum spirituale in humilitate, patientia, & charitate dat Deus virtute verbi sui seminati in corde nostro, per nostram diligentiam & laborem: opus tñ est vt fructus hic sequatur: sicut & ex semine naturali, Dei protectione ab incommodis & impedimentis, eiusq; directione & gubernatione per pluuiam tempestiuã & serotinam. Intelligimus aũt non alia esse opus gratia operatrice, quæ operis salutaris sit principiũ præparans voluntatem, & facultatem tribuens salubrirer operandi.

*Industria & conat⁹ in vsu gratiæ Dei, est causa quare vnus fit alio sanctior & iustior.*

*Matth. 13.* *Cap. 8.* *Matth. 13.*

*Nona.* Nona. Sicut Adam adiutoriũ habuit quo poterat perseuerare in bono si voluisset, non solum contra tentationem vxoris suæ, sed simpliciter per totam vitam in omnibus sibi occurrẽtibus: ita iusti in simili tẽtatio ne in bono perseuerare possunt: imò & facultatem habent simpliciter tota vita perseuerare

Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Ex quibus infert causam ob quam duo æqualiter diuinis instinctibus, & admonitionibus tracti, non æqualiter credunt aut obediunt euangelio, hanc plerumque esse, quia non æqualiter sunt affecti: quemadmodum proposito lucro aliter mouetur auarus, aliter pecuniæ contemptor. Ille ad facinus perpetrãdum, iste ad contemnendum: & aliter mouetur iratus, aliter mansuetus: & aliter qui ex natura, vel consuetudine est castus, aliter adulter, vel impudicus. Nec minus ad opus virtutis, si eius habet principium, charitaté scilicet vel virtutis amorem, quàm ad vitia se potest deflectere. In omni enim materia, ita pietatis & gratiarum sicut morali & ciuili, ad voluntatem pertinet se determinare ad vnam vel alteram patrem. Et quamuis sub Dei determinatione, non tamen propterea minus liberè se determinat, quàm si nõ concurreret, nec determinaret Deus. Quare hîc nihil disputare oportet, quis prior sit in determinando voluntatem, an ipsa, an Deus, & an prius voluntas aliquid velit, quàm Deus eam vult velle, an ecõtra. Nec magis hę quęstiones locum habent in operibus gratiæ, quàm morum vel naturæ. Et quia voluntas secundum beati Hieronymi, Origenis, & aliorum patrum sentẽtiam vis media est inter carnem & spiritum, & ad vtrumlibet se flectere potest: ideo in opere bono, quamuis ipsum totũ sit à gratia & libero arbitrio, quòd tamen opus pietatis est, à sola habet gratia: quod autem opus sit & eius fiat determinatio, à solo est libero arbitrio. Hîc tamen obseruandum est, quòd hi qui vocantur secundum æternum Dei propositum indeclinabiliter & inseparabiliter vocationem sequuntur, vt dicit B. Augustinus cap. 12. de correp. & gratia: Subuentum est, inquit, infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur. Et ideo quamuis infirma sit voluntas, non tamẽ deficeret, nec aliqua aduersitate vinceretur. Et cap. 8. Voluntas humana non libertate sequitur gratiam, sed gratia potius libertatẽ, & vt perseueret delectabilem perpetuitatẽ & insuperabilem fortitudinem. Quo autem modo ex hoc Dei proposito æterno infirma hominis voluntas hæc consequatur: an ex eo solum quòd vocatur prout apta est sequi secundum suas affectiones, an dispositione & directione Dei insuperabili: quæ tamen nihil in homine sic directo ponit præter motus cordis, quales sunt etiam in alio, qui secundum hoc propositum non dirigitur: vel ex eo quòd impediuntur cogitationes & motus animi, quibus impediri vel retardari posset vocatio, vel alijs modis, ipse nouit solus. Attingit enim sapientia, secundum scripturam, à fine ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: ita vt liberè & contingenter, quamuis indeclinabiliter & infallibiliter, semper sequatur voluntas. Huius autem propositi & diuinæ gubernationis habita consideratione, & non solũ principij diuinitus immissi, quo agimus nostram salutẽ, impossibile est quòd duo similiter vocentur, & vnus vocationem sequatur & non alter. Qui enim sequitur, vocatur & dirigitur secundum æternum Dei propositum & directionem, alius autem non sic vocatur. Quid autem & an aliquid positiuum necessariò requirat vel ponat hoc propositum in voluntate ante assensum, siue voluntatis determinationem in eo qui secundum ipsum vocatur, obscurum est: videtur tamen fieri posse per hoc quod impediuntur cogitationes, quę sequelam possent impedire, vel per submissionem occasionum quæ ad eam conducant: manentibus ijsdem in vtroque inspirationibus, per quas tamen is solus sequitur vocationem, qui secundum Dei propositum vocatur, & non alius propter impedimenta cogitationum aliò rapientium. Ex quibus videtur quòd in sequente vocatione eiusdem vocationis modus quidam est, vel ablatio impedimenti, vel simile aliquid quod non est in alio, & plerunq; ob eius culpam, vel negligentiam. Ex sola enim Dei ordinatione inspirationes vim quandam intentionalem accipere possunt, sicuti in simili declarat Cardinalis Caietan⁹ in tertia parte, quæst. 13. art. 2. & q. 62. art. 9. Ad hoc autem Dei propositum refert B. Aug. quòd ex baptizatis quidam ab ecclesia recedant, & alij maneant. Ait enim in lib. de bono perseuer. Ex duobus itaque paruulis originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumatur: & ex duobus ætate iam grandibus impijs, cur iste ita vocetur vt vocantẽ sequatur: ille autem aut non vocetur, aut non sic vocetur vt vocantem sequatur, inscrutabilia sũt iudicia Dei. Ex duobus pijs cur huic donetur perseuerantia vsque ad finem, illi autem non donetur, inscrutabiliora sunt iudicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum hunc esse ex prædestinatis, illũ non esse. Nam si fuissent ex nobis, ait vnus prędestinatorum, mansissent vtique nobiscum. Quid est quæso, Non erant ex nobis: nam si fuissent, mansissent vtiq; nobiscum? Nonne vtriq; vocati erant & vocantẽ sequuti vtriq; ex impijs iustificati, & per lauacrũ regenerationis vtriq; renouati? Sed si hoc audiret ille qui sciebat proculdubio quod dicebat, respondere posset & dicere, Vera sunt hæc: secũdũ hæc omnia ex nobis erant. Veruntamen secundum aliam quandam discretionem non erãt ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent vtiq; nobiscum. Quænam est tandem ista discretio? Patent libri Dei, non auertamus aspectũ. Clamat scriptura diuina, adhibeamus auditum. Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati, nõ erant in Christo electi ante constitutionem mundi, non erant in eo sortem consecuti, non erant prædestinati secundum propositum eius, qui vniuersa operatur. Nã si hoc essẽt, ex illis essẽt, & cũ illis sine dubitatione mansissent. Et quamuis per arbitrij diuinit⁹ adiuti libertatem, nos ipsos determinando,

Inequalis affectus causa facit quare vnus credat & euãgelio obediat altero non credẽte nec obediente.

Sap. 8.

Cap. 8.

1. Ioan. 2.

credendo & pœnitendo, vocationem sequimur, altero similem negligente, nō propterea nos discernimus, nec habemus quod gloriemur, nisi in Domino, qui voluntatem sic præparauit & præuenit, vt sequeremur: quēadmodum dicit B. Augustinus lib. 83. quæstionum, quæst. 8. Si, inquit, quispiam sibi tribuit quòd veniat vocatus, non sibi potest tribuere quod vocatus est. Item ca. 34. de spiritu & litera sibi istud obijcit. Nam postquā dixerat consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis esse: quæ res, inquit, non solum non infirmat quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti, verum etiam confirmat: accipere quippe & habere anima non potest dona de quibus hoc audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat Dei est, accipere autem & habere vtique accipientis & habentis est. Ad primam autem huius discriminis causam respiciens addit, Si ad illam profunditatem scrutādam quisquā nos coarctet, cur illi ita suadeatur vt persuadeatur, illi autem non ita: Duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat. O altitudo diuitiarum, &c. Nunquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ista displicet, quærat doctiores, sed caueat ne inueniat præsumptores. Et quia omnis diuersitas in consentiendo & negligendo ab ista quasi prima causa dependet, ideo in alijs libris, puta de gratia & libero arb. de corrept. & gratia: de bon. perseverā. & de prædestinatione sanctorum ad hanc solam causam refert quod vnus discit & sequitur, à Deo doctus & vocatus, & non alius. Et quia vocationi consentire tantum pertinet ad libertatem arbitrij, si diuinitus est præparatum, ideo quod dogma Ecclesiasticum & sententiæ ex August. citatæ soli tribuunt arbitrio, solam voluntatis determinationem spectando, liber secundus de vocatione gentium cap. 9. tribuit etiam diuinæ gratiæ, sine qua non potest se determinare. Ait enim, Quòd diuina excitatio à multis refutatur atque spernitur, ipsorū est nequitiæ, quòd autem à multis suscipitur, est diuinæ gratiæ pariter & humanæ voluntatis. Potest quidem humana voluntas resistere diuino instinctui, sed nō potest impedire intentionem prædestinantis Dei, quia corda hominum in manu Dei sunt, quocūq; voluerit inclinabit ea, quamuis sese efficienter sola determinent: Certum quidem est obedientem admitti, inobedientem repelli: faceret tamē Deus ex rebellibus obedientes si vellet. Dominus enim, inquit Ambrosius, quos dignatur vocat & quē vult religiosum facit: vt citat B. Aug. lib. 1. de gratia Christi contra Pelag. & Cælest. Habet itaque qui inspirationes sequitur, quod glorietur, nō in se sed in Domino. Testantur enim scripturæ quòd magna apud Deum erit gloria, magna laus homini operanti bonum. Reddet, inquit Apostolus, vnicuique secundum opera eius, ijs quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quærentibus, vitam æternam: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. Item alio loco, Tunc laus erit vnicuique à Deo, quando veniet & illuminabit abscondita tenebrarum. Rursum in Euang. Saluator, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: Quod autem dicit Apostolus, Quis te discernit? proprè intelligitur nō de perseuerantia in bono, sed secundum B. Aug. de massa perditionis quæ facta est ex Adam. Ab hac enim dicit in epistola ad Valentinum solum Deum hominē discernere, vt eum faciat vas in honorem, non in contumeliam: vbi addit quòd ij gloriantur quasi non acceperint, qui se à seipsis iustificari putant: ac per hoc in semetipsis, non in Domino gloriantur. Est tamen à Domino eiusq; gratia quòd in bono perseueramus quòd in via virtutum progredimur, quòd piè & sanctè viuimus. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus, & ideo frequēs est oratio in psalmis, Deduc me Domine in via tua, Quis deducet me in ciuitatem munitam? Et de hoc beneficio est gratiarum actio. Deduxisti sicut oues populum tuum. Item, Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me. Et de Iacob patriarcha dicit Sapiens. Iustum deduxit sapientia per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei & dedit illi scientiam sanctorum, honestauit illum in laboribus, & cōpleuit labores illius. Custodiuit illum ab inimicis, & à seductoribus tutauit illum, & certamen fortè dedit illi vt vinceret, & sciret quòd omnium fortior est sapientia. Item, Esto mihi in Deum protectorem in domum refugij, vt saluum me facias: quoniam fortitudo & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces & enutries me. Dominus regit me, & nihil mihi deerit: & quæ sequuntur. Propter quod dicit dogma Ecclesiasticum, Vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est & cœlestis pariter auxilij. Atque hinc est quòd derelicti à Domino statim hæreant in suis adinuentionibus. Propter quod beatus Augustinus lib. 2. confess. Quis hominum, inquit, suam cogitans infirmitatem, audet viribus suis tribuere castitatem atque innocentiam suam: vt minus amet te, quasi minus fuerit ei necessaria misericordia tua, donans peccata conuersis ad te? Gratiæ tuæ deputo & misericordiæ, quòd peccata mea tanquam glaciem soluisti: gratiæ tuæ deputo & quæcunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitū facinus amaui. Omnia mihi dimissa esse fateor, & quæ mea sponte feci mala, & quæ te duce non feci: Et ideò qui vocatus à te secutus est vocem tuam, & vitauit ea quæ me de meipso recordantem & fatentem legit: non me derideat ab eo medico ægrum sanari, à quo sibi præstitū est vt non ægrotaret, vel

Marginalia (left): 1. Cor. 4. — Rom. 11. et 9 — Humana voluntas potest resistere diuino instinctui sed nō potest impedire intentionem prædestinantis Dei. — Cap 46. — Rom. 2.

Marginalia (right): 1. Cor. 4. — Matth. 25. — 1. Cor 4. — Epist. 46. — Ephe. 2. — Psal 85. — Psal. 59. & 107. — Psal. 76. — Psal. 72. — Sapient 22. — Psal. 22. — Psal. 30. — Cap. 7.

res, vel potius vt minus ægrotaret. Et ideò te tantundem, imò verò amplius diligat, quia per quem me videt peccatorũ meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari. Item libro 10. cap. 31. Qui, inquit, ebriosus non est, à te habet quod non est: sicut qui fuit, & iam non est, à te habet quòd non est. Rursus in homil. 23. tractans euangelium de Maria Magdalena. Nullum, inquit, est peccatum quod fecit homo, quòd non possit facere alter homo, si desit rector à quo factus est homo. Et paulò superius. Tu qui dicis te non multa commisisse, quare? quo regente? Deo gratias. Hic multa commisit, ille gubernante Deo pauca cõmisit. Cui deputat ille quòd dimisit, huic deputat iste quod non commisit. Adulter non fuisti in vita tua præterita, nondum credens in illum, qui te nasciturum regit. Hoc tibi dicit Deus tuus, Regebam te mihi, seruabam te mihi, vt adulterium non committeres, suasor defuit, & vt suasor deesset ego feci. Locus & tempus defuit, & vt hæc deessent, ego feci. Adfuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus, vt nõ consentires ego terrui. Agnosce ergo gratiam eius cui debes, & quod non admisisti: Et, quia nõ solùm ad gloriam æternam elegit nos Deus, sed ad certum etiam gloriæ gradũ & certam in cœlis mansionem, ad hunc quasi scopum totam nostram vitam, omniaq́; opera & incrementa, eadem sua gratia disponit & gubernat. Nec tamen solum electos secundum æternum propositum sic regit & dirigit ad gratiam, verum etiam & eos, qui tantum ad tempus credunt, & benè viuunt, & facta tribulatione, atque in tempore tentationis recedunt, & pietatem relinquunt. Dei enim gratia est, & secundũ eius propositum, quòd saltem ad tempus benè viuant, ad quod ipse eos ab æterno præparauit. In his enim quæ ad pietatem pertinent, non sumus sufficientes sine Dei gratia aliquid cogitare aut velle: non solum sine gratia, quæ est operis principium, sed nec voluntatis ad hæc opera determinatio fit sine peculiari ex Dei propositodispositione. Ab æterno enim voluit saltem ad tempus eos habere amicos, filios, & hæredes. Ex quibus manifestum est, quòd multi possunt venire ad Christum, peccata relinquere & vitare ac perseuerare, qui tamen hæc non faciunt. Nemo, inquit, Saluator, potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum, Et apud Mathæum. Qui potest capere, capiat. Item Paulus Apostolus, Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, & vt possitis resistere in die malo. Et postea, In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. In quibus scripturis clarissimè distinguũtur posse & facere, & vnum ab altero separatur. Quod autem plerunque huius potestatis, quasi sufficientis rationis veniendi & conuertendi, liber sit vsus etiam in respuen-

*Voluntatis determinatio ad opera pietatis non potest esse sine peculiari ex Dei propositio dispositione.*

*Ioann. 9.*
*Cap. 29.*
*Ephes. 6.*

do, præueniendo saltem efficacem Dei operationem, qua facit nostram conuersionem, fidem & perseuerãtiam ex donis præcedentibus, diximus superius esse verisimilius. An verò hæc Deus operetur prius natura quàm liberum arbitrium, alia ratione quàm quia ipse operatur independenter, & voluntas in sua actione & agẽdi principio à Deo dependet, eadem videtur esse difficultas, quæ est circa quamlibet operationẽ causæ secundæ: & tractatur distinct. 22. pri. sentent. per multas quæstiones ab Andrea de Castro nouo: & à Gabriele Biel distinct. 37. 2. sentent. & distinct. 1. quæst. 2. item distinct. 45. 1. sent. qui docent Deum non prius causare quam creatura eundem effectum: & Deum esse causam primam primitate perfectionis, illimitationis, & durationis secundum esse, non secundum causare: & ordinem causarum essentialium solum esse ordinem perfectionis, illimitationis, & necessitatis, quia necessariò causa prima requiritur. Docent etiam diuersas esse actiones Dei & creaturæ. Potrò Gregorius de Arimino dicit Deũ & creaturam æquè immediatè causare, & non Deum per creaturam, nec ea mediante libro 1. sententiarum distinct. 45. quæstio. 1. concl. 5. Et secundum hanc opinionem voluntas humana nullo modo est instrumentum Dei in operibus pietatis, imò nec in ciuilibus: nec agentia naturalia: eo quòd æquè immediatè cum Deo ad eundem effectum concurrant: Nec secundum sentẽtiam B. Thomæ voluntas ea ratione instrumentum est, qua instrumenta artis, quæ ab ea virtutem recipiunt per modum qualitatis aut intentionis, quando ad actionem assumuntur. Nam in causis naturalibus virtus naturã sequitur, & actionem præcedit. Propriam enim habent virtutem actiuam, peculiaresq́ue habẽt effectus: quia tamen agunt in virtute causæ primę propria actiuitate immanente, per quandam participationem virtutis causæ superioris, modo quodam instrumenta dicuntur similiter & voluntas, non tamen propriè sicut instrumẽta artis, quæ vim actiuam suscipiunt eo ipso quo assumuntur, & mouentur à principali agente. Et Cardinalis Caietanus 1. parte summæ art. 13. q. 14. respondens argumento Scoti probantis, quòd nulla posset esse libertas in creaturis, si Deus esset agens naturale & non liberum, distinct. 2. primi sentent. quæst. 2. & distinct. 39. quæst. 1. Item distinct. 8. quæst. 4. Causa, inquit Scotus, quæ mouet inquantum mota, si necessariò mouetur, necessario mouet: sed omnis causa secunda necessario mouet, inquantum mota à prima, necessario ergo mouet seu agit, ergo nulla datur causa contingens. Præterea causa prior prius naturaliter respicit effectũ, quàm causa posterior, ergo in illo priori prima causa dabit effectui necessitatem. Igitur in secũdo instanti naturæ causa proxima non potest eidem dare contingẽtiam. Respondet priori rationi distinguendo maiorem, quæ habet quòd causa quæ mouet inquantum mota neces-

 sario

ſario mouet, ſi neceſſario mouetur. Nam ſi particula, inquãtum mota ab alio, dicit cauſam præciſam, ita vt motio ſit ei cauſa agendi, iam propoſitio illa implicat cõtradictionem in adiecto: quia ſi cauſa ſecunda eſt cauſa, non præciſè mouet, quia mota, ſed etiam ex ſe aliquid confert. Et ſi ſolum quia mota mouet, nihil ex ſe confert, & ſic nõ eſt cauſa: quod falſum eſt. Habent enim cauſæ ſecundæ, qualis eſt liberum arbitrium, ſibi concreatas virtutes agendi citra omnem motionem. Si verò ea particula dicat concauſam principalem, tamen falſum eſt quod aſſumitur, quoniam ſtat quòd neceſſario moueatur, & non neceſſariò moueat, quia motio cauſæ prioris modificatur in cauſa ſecunda ſecundum motũ ipſius cauſæ ſecundæ: quod prolixius ibidem declarat. Ad ſecũdum autem argumentum reſpondet quòd illa prioritas non eſt vniuerſaliter ſecundũ aliquam quaſi durationem naturę, vt in vno inſtanti naturæ effectus attingitur à cauſa prima, & in alio à ſecunda: ſed eſt ſecundum independentiam & immediationem, virtutis immediatione, quia prior independentius & immediatius, immediatione virtutis: non ſuppoſiti attingit effectum, quàm ſecunda, in eodem tamen inſtanti naturæ effectus ab vtraque attingitur.

*Vltima propoſitio.* *Opera pietatis vt liberè fiunt & inquantum opera ſunt per naturalem virtutem liberi arbitrij fiunt: inquãtum autem ſunt pietatis opera, à gratia fiunt.*

Vltima propoſitio. Opera pietatis credere pœnitere, implere præcepta, & in bono perſeuerare fiũt per naturalem virtutem liberi arbitrij inquantum liberè fiunt, & opera ſunt, nec ab alio fieri poſſunt, niſi per naturam liberi arbitrij: A gratia verò, vt pietatis ſunt opera: tamen vt ſic, à libero arbitrio gratia informato effectiuè fiunt: non autem à ſola gratia, quę potius eſt ratio agendi, quã cauſa efficiens. Actiones enim ſunt ſuppoſitorum. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt vt dicit frequenter B. Auguſtinus, quòd quæſtio de libero volũtatis arbitrio & gratia ſit difficillima, propterea quòd in alterius eorum defenſione alterum auferri putetur, vt diximus ſuprà, qui etiam ſcribit lib. 2. contra literas Petiliani cap. 44. Credebat enim ille quod liberum tolleretur arbitrium legum coercionibus. Cui propterea reſpondit, Si tibi, inquit, proponam quæſtionem, Quomodo Deus pater attrahat ad filium homines quos in libero dimiſit arbitrio, fortaſsis eam difficilè ſoluturus es. Quomodo enim attrahit ſi dimittit vt quis quod voluerit eligat? & tamen vtrumque verum eſt, ſed intellectu hoc penetrare pauci valent. Sicut ergo fieri poteſt vt quos in libero dimiſit arbitrio, attrahat tamen ad filium pater: ſic fieri poteſt vt ea quæ legum coercionibus admonentur, liberum non auferant arbitrium. Intellectum enim ſuperat humanum quòd electi ſuæ relinquãtur libertati, vt peccare poſsint, & relinquere in bono perſeuerantiam: & tamẽ firmi ac immobiles permaneant inter perpetuos & grauiſsimos tentationum impetus, & dæmonum inſidias, vt nullus eorum hæreditate ad quam ſunt electi fruſtretur: Et inter eos qui electi nõ ſunt ſecundum æternum Dei propoſitum, quamuis gratia Dei & libero arbitrio credere poſſint, pœnitere & perſeuerare: multi item conuertantur atque in filios & hæredes Dei ſuſcipiantur, nullus tamen eorum perſeueret, ſed tandem finaliter in peccatis moriatur, & vita fruſtretur æterna. Nam dicit beatus Auguſtinus in reſponſione ad duodecimum articulum ſibi falsò impoſitum, quòd prædeſtinatio facit, vt ex filijs diaboli fiant filij Dei, & ex templo dæmonũ, templa ſpiritus ſancti: quia ipſe allegat fortem, & vaſa eius rapit, eruens ea de poteſtate tenebrarũ, & transferens de contumelia in gloriam: Hi autem de quibus dicitur, Ex nobis exierunt: ſed non fuerunt ex nobis: voluntate exierunt, voluntate ceciderunt: & quia præſciti ſunt caſuri, non ſunt prædeſtinati: eſſent autem prædeſtinati ſi eſſent reuerſuri, & in ſanctitate ac veritate manſuri. Ac per hoc prædeſtinatio multis eſt cauſa ſtandi, nemini labendi. Eſt enim prædeſtinatio efficax ordinatio & directio electorum per media congrua ad ſalutem æternam. *Quid prædeſtinatio.*

EX propoſitionibus iam dictis manifeſtum eſt quòd gratia perficit & roborat, non autem tollit arbitrij libertatem. Ponendæ ſunt nunc aliæ propoſitiones, quibus declaretur quòd ſimiliter perficit, erigit & diuinas facit vires intellectus, voluntatis & liberi arbitrij, in quibus ſimul apparebit eius cum iſtis concordia.

*Prima.* Prima propoſitio. Quemadmodum intellectus ex lumine naturę cõcreato verum naturale ex ſenſibilibus cognoſcere poteſt, & voluntas bonum naturæ conueniens amare & amplecti: ſimili modo intellectus per donum fidei, prophetiæ, & diſcretionis ſpirituum, veritates ſupernaturales & Dei myſteria cognoſcere poteſt, & voluntas eis affici velle, amare & proſequi ex dono ſupernaturaliter ei dato. Idem eſt enim intellectus, cuius virtute omnia cognoſcimus, & eadem volũtas qua vniuerſa amamus: ſed fidei myſteria cognoſcũtur naturali eius virtute diuinitus adiuta, & amantur voluntate à Deo præparata.

*Secunda.* Secunda. Intellectus ex principijs fidei argumentando & inueſtigando procedere poteſt in nouas cõcluſiones, etiam à principijs multum diſtantes: ſicut ex principijs naturaliter notis ad concluſiones, vſque ad naturæ abditiſsima.

*Tertia.* Tertia propoſitio. Cum finis in operabilibus ſe habeat ſicut in ſpeculabilibus principium, amor finis in rebus fidei imperare poteſt mediorum inquiſitionem, & quod ſit conuenientiſsimum diſquirere, quodque commodiſsimum iudicauerit, eligere. Nam ſicut gratia non deſtruit naturam liberi arbitrij, ita nec cauſalitatem, efficientiam & efficaciam impedit, nec obſiſtit: ſed nobiliorem facit, & ad ordinem ſuperiorem erigit. Et veriſimile eſt, non eſſe hic opus alio auxilio ſpe-

*Gratia non deſtruit naturam liberi arbitrij, nec eius cauſalitatem et efficientiã impedit.*

lio speciali, in his discursibus & effectuum horum productione, sicut nec in operibus naturæ nouo auxilio naturali. Supposito nāque auxilio circa seminū & operum pietatis conseruationem, eadem videtur esse actiuitas sicut & libertas, circa ea quæ sunt pietatis, quæ est in naturalibus & ciuilibus.

*Quarta.* Quarta propositio. Opus externum pietatis suo imperio facit voluntas efficax sine alio gratiæ concursu. Quapropter Deus operatur velle, perficere, & omne opus bonum, sed dissimiliter. Velle enim in nobis operatur, hoc est primum benè operandi affectum immediatè sine nobis, hoc est sine nostra vt velimus cooperatione: cum autem sic volumus vt faciamus, nobiscum cooperatur: non immediatè potētiam cooperatiuam siue executiuam inclinando, vel opus externum producendo, sed per medium solum bonæ volūtatis. Declarans enim B. August. lib. de gratia & lib. arbit. quomodo operetur perficere siue opus bonum, Certum est, inquit, cap. 16. nos mandata seruare si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo satisfaciamus. Et paucis interpositis. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbens vires efficacissimas voluntati qui dixit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis: qui & similes habet sententias cap. 15. & 35. de spiritu & litera. Nam voluntas efficax & imperans opus causa est eius, & semper sequitur effectus remoto impedimento, vt docet Aristoteles lib. 7. Ethicorum, & commentator in 8. lib. Physicorum. Non enim fieri potest, vt efficaciter volens ambulare nō ambulet, si liber est, & non impeditus. Et qui pauperi vult dare eleemosynam, si adest pauper & diuitiæ, non potest non dare eleemosynam: opus enim imperatum, etiam in his quę sunt pietatis, naturaliter sequitur voluntatis imperium. Et ideò B. Thomas 12. quæst. 111. art. 2. Actus inquit, exterior in his quæ pietatis sunt attribuitur voluntati à qua imperatur: ad ipsum autem adiuuat nos Deus, interius voluntatem confirmādo & custodiendo, vt ad actum perueniat: & exterius facultatem operandi præbendo, per impedimentorum scilicet ablationem. Nam interna facultas operandi est volūtatis efficacia. Sicut igitur aliter à voluntate procedit velle, aliter operari, videlicet solum mediante velle: ita dissimiliter à Deo vtrunque proficiscitur, nec gratiam nouam potentiæ executiuæ inclinatiuam exigit operari, cum sufficiēter eam determinet & inclinet ipsa voluntas.

cap 17.

Ezech. 12.

*Quinta.* Quinta. Quilibet actus imperatus siue fuerit intellectus, siue voluntatis vel alterius potentiæ rationi subiectæ, necessariò & naturaliter sequitur voluntatis imperium ex amore finis & cognitiōe medij ad illum necessarij: & si plura sint media vtilia post inquisitionem, liberè eligit mediū sibi magis conueniens: & hoc totum virtute amoris, cognitionis & discursus, cum sola gratia horum conseruatina & directiua, à Deo videlicet vt causa prima in ordine gratiarum & patre misericordiarum concurrente. Ex sola enim voluntate finis fiunt huiusmodi progresiones in intellectu & volūtate ad conclusiones, & media ad finem ordinata. Cui enim Deus suggessit sui status periculosi cogitatum, simul & suppliciorum gehennæ, quodq; multipliciter ea est meritus: & per hanc cogitationē odium vitæ suæ & terrorē gehennæ, per hæc inspirans etiā voluntatem se eripiendi ab his malis: ex voluntate quasi naturaliter hic quærit media per quæ eripiatur ab his malis; & intelligēs quòd oporteat se recolligere in amaritudine animæ, vt peccata sua sacerdoti confiteatur, necessario hæc media eligit, & cum animi dolore peccata sua sacerdoti confitetur. Operatur autem hæc omnia peccator Dei gratia præuentus: operatur ea in nobis & Deus, sed per sua dona custodiens, confortās, & vires præbens primæ voluntati ab ipso nobis inspiratæ. Non enim tollit, vt diximus, gratia efficaciam causarum, quam habent ex ordine potentiarum, nec naturalem ad suas causas sequelam: sed magis eam statuit & confirmat. Nā, vt diximus, sicut in Physicis, ita ex his quę fidei sunt argumentamur ad conclusiones, quibus & fide ex principijs assentimur: & hoc sine noua gratia intellectum ad earum assensum inclinante. Ex assensu enim præmissarum naturaliter sequitur assensus cōnclusionum, vt in practicis & speculatiuis, ita in veritatibus fidei. Ex quibus patet, quòd potestas cognoscendi, amandi, & operandi salutaria in nobis est, à Deo tamē præuentis affectu & amore salutis, qua vti possumus si velimus, possum' & negligere. An verò bonus cogitatus bonaq; voluntas, quibus sine nostra cooperatione à Deo pręuenimur & præparamur, per solum liberū arbitrium ad tempus saltem conseruari, continuari, & custodiri possint, sub Deo tanquam generali causa, hic requiri posset. Quòd enim per ipsum continuari possint & conseruari, sicut & negligi atque contemni, certum est. Posset hic etiam inquiri, An sicut ex bona volūtate tanquam semine ac principio, ad alios voluntatis actus, & mediorum electionem progredi possumus, sine alio auxilio gratuito præter generale, quo Deus cooperatur donis suis gratuitis, & ex principijs fidei inferre conclusiones. ita an virtutum diuinarum habitibus fide, spe, & charitate, cum solo auxilio generali, quo cooperatur donis suis, ad opus progredi possumus. Sed magna ex parte ex præcedentibus facilè innotescere possunt. Nam fidelis credere potest Christū pro nobis esse passum quando vult: & homo iustus in operibus pietatis exercitatus, pauperi occurrenti eleemosynam dare potest, ex fide & charitate fratris ob Dei amorem: sicut ex naturali pietate, & quia honestum est, hoc facere potest peccator, imò & ethnicus. Pro quo sit sexta propositio.

*Quomodo Deus per suggestionem suam proucbat hominē ad sui conuersionem.*

*Sexta.* Fidelis in lumine fidei diuinitus accepto

potest

potest cogitare, cognoscere & credere ea q̃ sunt fidei: vt quòd Christus est propitiator noster in sanguine suo apud patrem: sicut Physicus in lumine naturalis ratiõis cognoscit, quòd cælum & terra sunt figuræ sphericæ. Nec requiritur alius Dei cõcursus, quàm conseruatio luminis, & eius tanquam causę vniuersalis in ordine gratiarum cooperatio per hoc lumen & liberum arbitrium: sicut cooperatur ad cognitionem physicã per lumen naturale. Nam posito operis principio sufficiente cognoscendi vel credendi, hoc est spiritu fidei, possumus eo vti quando volumus. Et concursus Dei cum principio operis gratuiti & supernaturalis ad effectũ supernaturalem, omneq́ue opus salutis gratia siue auxiliũ speciale dicitur, sine quo fidelis non potest credere, nec iustus benè operari. Nam dicit B. Aug. de spiritu & litera quòd in nostra potestate est credere, & non credere, quando credimus: sicut cognoscere aliam veritatem naturalẽ. Homo enim fidelis potest credere & cogitare Deum trinum quando vult, nec opus est ibi motione aliqua speciali: & similiter operari opera salutis. Eget tamen ad perseuerandum auxilio Dei protegente & defendente.

*Cap 11. & sequentibus.*

*Septima.* Septima. Homo nondum fidelis, sed sufficienter instructus, voluntate per pium affectum à Domino præparata, potest velle credere sine alio auxilio prius natura voluntatem flectente quàm credere velit, & informationi acquiescendo ad credendum se determinare, potest & eligere vt relinquat infidelitatis errores. Voluntate enim à Domino præparata in hac gratia omnia possumus, & nobis sufficientia est cogitãdi, credendi, & faciendi opera pietatis. Non enim spiritus fidei & charitatis minus sufficiẽs est, aut minus potens suos fructus operari, fidei scilicet & charitatis ac naturæ diuinæ opera, quàm spiritus naturalis, puta rationalis anima opera vitæ naturalis. Eadem namq́ue in iustis est potentia operandi propinqua, quæ erat in Adam ante peccatum. Et ideò eadem operari possunt: quamuis propter infirmitatem & ignorantiam, ad perseuerandum indigeant speciali auxilio protegente, & dirigente, vt dicit B. Thomas artic. suprà citato: quo tamen auxilio posito, non alio principio operantur quæ sunt pietatis quàm per gratiam quasi habitualem siue spiritum inhabitantem, per quem non tam nos quàm Christus in nobis, & per nos operatur. Quare hic nihil tribuitur libero arbitrio quod est pietatis, sed solum quod liberè agat & velit, quodq́ue principium sit huiusmodi operis vt opus est. Per virtutem autem & gratiam diuinam ita operatur ea quæ sunt salutis, sicuti ea quæ sunt naturæ & morum per suam naturam. Hæc videtur esse sententia B. Thomæ in articulis 8. 6. & 10. suprà allegatis: quæ tamen omnia dicta esse velim sine vlla assertione, vt diligẽtioris inuestigationis detur occasio.

Ex quibus manifesta fit responsio non solùm ad difficultates ante conclusiones & circa vndecimam conclusionem propositas, sed etiã ad alias multas quæ hic moueri possunt. Primò enim patet quòd non est opus noua gratia vel auxilio in vsu gratiæ ad credendum, pœnitendum, piè operãdum, vel perseuerandum sufficientis, quod scilicet auxilium se habeat ex parte hominis excitati vel inspirati. & quod sit operis principium vel ipsum præcedat. Non enim necessaria est alia inspiratio vel motio, vt habet quarta propositio: necessaria tamen est Dei cooperatio vt authoris gratiarum. Et videtur ꝓbabilius quòd sicut ex semine producitur arbor, quæ sua virtute profert fructus, ita ex semine verbi Dei (si corde bono suscipitur) peccator se disponere potest, vt à Deo iustificetur, nõ virtute seminis, quod non ita virtualiter continet iustificantẽ gratiam, sicut semen arboris ipsius formam quę è potentia materiæ educitur, quum gratia creetur. Propter quod ad gratiam iustificantem semen quod est verbũ Dei potius se habet sicut semen hominis ad hominem qui ex eò producitur. Istud docere videtur B. Petr. Apost. cùm ait. Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbũ Dei viui, & permanentis in æternum: &, Sicut modò geniti infantes lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem. Item: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Rursus ca. vlt. Ioan. Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tanget eum: vbi & causam perseuerantiæ filiorum Dei docet: Et iustificatus per spiritum charitatis operari potest vitæ spiritualis opera cum sola Dei cooperatione, sine alio auxilio quod operationem præcedat: quamuis in eis perseuerare non possit, nisi adiuuetur nouo & speciali dei dono. Nam iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsq; ad perfectam diem: de quo circa propositionem octauam.

*1. Pet. 2.*

*1. Ioan. 3.*

Secundò patet quòd non omnis gratia dãs posse credere, posse conuerti, posse benè operari & perseuerare, facit hæc opa. Nam iustus auxilium habet quo resistere potest peccato, & quãdo peccat perseuerare, & multa pietatis opera facere quæ nõ facit. Absurdũ enim est dicere omnia opera eũ facere quæ facere potest, quodq; alia non possit facere, quàm quæ facit, nec magis crescere. Nam ex gratia oblata, imò & præsente multi credere possunt, qui ob huius seculi affectum non credunt, de quo in fine decimæ propositionis. An verò omnis gratia interior siue auxilium vel quælibet suasio aut inspiratio sufficiat ad opus ad quod primò & immediatè cõceditur: an ex ea liberum arbitrium istud efficere possit sola Dei cooperatione concurrente, dubitari fortassis posset: certum tamen est quòd ad illud, saltem per orationem à Deo impetrãdum sufficiat. Qui enim

fidei habet initia impetrare potest legis impletionem & perseuerantiam. Ait enim B. Augustinus de gratia & libero arbitrio, cap. 16. Magnum aliquid Pelagiani se scire putát quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret ab homine non posse fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides quæ orando impetrat quod lex imperat, Certũ est nos mandata seruare si volumus: sed quia pręparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantum velimus, quantũ sufficit vt volendo faciamus: vbi ostendit nõ quam liber bonam voluntatem, quæ tamẽ magna gratia est, sufficere ad legis impletionem. Idem dicit cap. 11. & 12. lib. de correp. & gra. Iustus itaq; post lapsum habet adiutorium per quod ad tempus perseuerare potest si velit, si tamen non perseuerat adiutorium, non habet quo hoc velit. Adam verò pro toto vitę tempore perseuerare poterat, in quo adiutorio Adæ dato & multis iustis est discrimen. Manifestum est præterea quòd inter duos similiter (quantum ad illuminationes & inspirationes, & alia, excepta tamen gratia prędestinationis) affectos, potest fieri quòd vnus pœniteat & perseueret, & non alius. Vti etiam possumus habitibus, fide, spe, charitate, cæterisq; virtutibus, si voluntas his vti velit, sicut alijs habitibus virtutum moralium & scientiarum naturalium: quamuis vt eis vti velimus Deus operetur gratuita sua motione absque consilio & deliberatione eius, præuium quendam cogitatum immittens, aut motum ad bonum, quo voluntas reducatur aut ex ocio in actum, aut ex vana seu inutili cogitatione in voluntatem salutatem, qua sese ex ratione & ex virtute accepta applicet ac moueat ad operandum. Non enim se mouere potest ad actum salutarem, nisi prius diuinitus moueatur, sicut & moueri debet ad primos actus naturales. •

*Inter adiutorium datũ Adæ, & adiutoriũ datũ multis alijs iustis est discrimen.*

TRactantur circa hanc materiã gratiæ & liberi arbitrij & aliæ quęstiones. Imprimis an ad libertatem arbitrij re & non nomine solum defendẽdam necessarium sit omnibus dari gratiam, siue æqualem siue diuersam, qua credere possint, conuerti, & bonum operari. Deinde an illa gratia data alij per naturam & vim arbitrij vtãtur, alij eam reijciant. Postremò an discretio saluandorũ à damnandis, bonorum à malis, & imperfectorũ, à perfectis soli gratiæ tribuenda sit & voluntati diuinæ, an potius libero arbitrio, diuersitati meritorũ, aut bono vsui gratiæ.

Ad harum quæstionum primam respondendum est, quòd circa opera ciuilia & naturalia, arbitrium gratia destitutum liberum manet in eligendo & refutãdo: sed ad eligẽda ea quæ sunt pietatis & religionis Christianæ (si sic destitutũ est vt gratiam nec pro tunc habeat nec habere possit) non manet liber arbitrij vsus, nec locum in illis habet libera hominis electio, quã diu gratia destituitur: maximè si sine cũlpa propria sic destituatur: non enim liberum circa illa est arbitrium in quibus nullum vel solum determinatum potest esse iudicium: & electio (quæ est proprius liberi arbitrij actus) eorum duntaxat est quæ in nostra sunt potestate. Quòd ergo naturam superat & cognoscendi, & eligendi facultatem, in electionẽ cadere non potest, nec in voluntatis libertatem. Si igitur deest gratia qua opus est vt ad Deum cor conuerti possit, non potest pro tunc ad Deũ conuerti, & necessariò non conuertitur, & per consequens nõ liberè: Quemadmodum si necessariò conuertetur ad Deum (sicut sancti angeli) non conuertetur liberè: Intelligo autem, vt dixi, si gratia sic deest, vt nec pro tunc impetrari possit, quo casu nec peccatum est, quòd quis non conuertitur: sicuti peccatum non est, quòd nõ credit, qui non habens à quo euangelium audiat, credere non potest: Quapropter necessariò & non liberè non credit, quum non sit in eius potestate vt credat: Est tamen huiusmodi incredulitas pœna peccati, eò quòd talis diuinorum ignorantia consequuta est peccatum primi parentis: vt dicit beatus Thomas 22. quæst. 10. art. 1. post beatum Augustinum. Liberum tamen ei manet nolle credere, repugnare & negligere euangelij prædicationem propter quod id peccatum est. Et motus primò primi ad illicita, quales sunt affectiones inuidiæ, odij, libidinis, & in oratione distractiones propter impotẽtiam vitandi, non sunt liberi, neque peccata, imputabiles: quemadmodum nec ea quæ ex ignorantia inuincibili committuntur, de quibus & impotentia eadem est ratio. Hanc doctrinam videtur tradere beatus Augustinus in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Rom. Obduratum est, inquit, cor Pharaonis, vt tam euidentibus signis nõ moueretur. Quòd ergo tunc Pharao non obtemperabat præceptis Dei, de supplicio veniebat: non ergo hoc illi imputatur quòd tunc non obtemperarit: quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat: sed, quia dignum se præbuit cui cor obduraretur priori infidelitate. Item libro tertio, de libero arbitrio, cap. 18. & sequentibus. Non tibi deputatur ad culpam, inquit, quòd inuitus ignoras, neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quòd volentem sanare contemnis. Et post pauca, Nam illud quod ignorans quisque non rectè facit, & quòd rectè volens facere non potest: ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt: nõ propriè quòd libera voluntate & ab sciente committantur.

*Non est libertas arbitrij vbi nullum aut solum determinatum est iudicium.*

*Obduratio Pharaoni imputatur quod dignũ se præbuit cui cor obduretur: non autem quòd non obtemperabat.*

Hæc confirmantur expressa sententia Saluatoris Ioannis 15. cap. Vbi ait Saluator, Si non venissem & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autẽ excusationem non habent de peccato suo: Et si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Quæ verba explicans B. August. in comment. super eundem locum,

Ma-

Magnum videlicet illud peccatum, inquit, non haberent, quòd in eum loquentem & operantem non crediderunt. Similiter in epist. ad Sixtum eadem interpretatur & addit, Inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additaméto etiam propriæ voluntatis: quia & ipsa ignorantia in eis qui credere noluerunt sine dubitatione peccatum est, in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati: propter quod scilicet damnãtur. Ergo in vtrisque non est iusta excusatio, sed iusta damnatio. *Cap 1.* Item libr. quæstionum noui & veteris testamenti, quæst.7. Ille ignorans excusari potest, inquit, qui à quo disceret non inuenit: non illi, qui habent à quo discant. Et lib. de gratia & lib. arbit. Aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit in- *Psalm.35.* telligere vt benè ageret. Sed vt illa ignorantia quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, vt sempiterno igne nõ ardeat, si propterea non credidit, quia non audiuit omnino quod crederet, sed fortassis vt mitiùs ardeat, propter peccatum originale, à quo sine fide Christi nemo liberari potest: ac per hoc qui non audierunt, ita iudicabũtur, vt pereant. Item lib.4. de Baptis- *Cap.22.* mo contra Donatist. docet articulum necessitatis, in quo baptisma sumi non potest, à peccato excusare. Sumus autem hic loquuti de conuersione peccatoris ad Deum, quæ naturalem hominis facultatem superat: de hac enim sola agitur. Et diximus hominem non peccare, si ob gratiæ defectum & impotentiam nõ conuertatur, si defectus gratiæ, sine qua conuerti non potest, à propria eius voluntate non descendat. Idem autem est iudicium de vniuersis operibus, quæ sunt supra hominis facultatem, qualia sunt credere Euangelio, super omnia Deum patrem misericordiarũ diligere, in eo sperare, & similia, quorum omissio non est peccatum, quando præter nostram culpam non sunt in nostra potestate. Sed aliud est de operibus, quæ ex suo genere naturæ nostræ vires non excedunt, nisi propter infirmitatem ex peccato proprio vel Adæ secutam, & gratiæ defectũ. Hæc enim singula, quamuis simus infirmi, & gratia destituti, in nostra sunt potestate. Nemo enim est qui non potest nolle & etiam vitare homicidium, & quodlibet aliud peccatum etiam veniale. Nam nulla passio, nulla mortis formido inducere potest necessitatem ipsam sequendi, vt non maneat in nostra potestate ipsum velle & nolle, quandiu non absorbetur, sed liberũ manet iudicium rationis, vt docet B. Aug. q.24. super Leuit. & cap.31. de spiritu & lite. & B. Thom. q.10. 12. art.3. & mate.3. de malo quæst.10. Ostendit enim quòd nec ab obiecto, nec à passione appetitus inferioris, nec à Deo de necessitate mouetur, & ex consequenti à nullo. Necessitas igitur peccádi, quę ex nostra est infirmitate, opponitur ineuitabilitati, quò ad vniuersa, non quò ad singula, nec est ad aliquod peccatum in specie committendum. In priori autem operum genere defectus siue impotẽtia naturam sequitur, vt proprietas naturalis, accedit tamen potentia si a Deo præparetur, & ad superiorem ordinem transferatur. Et ideò locum in eis habet propriè omissio, quamuis concurrere etiam possit respondens commissio, vt nolle conuerti. In secundo genere est naturæ infirmitas siue impotentia secundum quod deficit à perfectione, in qua est à Deo instituta, manẽte tamen libero arbitrio vitandi singula peccata, & ea odiendi. Propter quod in hoc operum generè defectus gratiæ & impotentia, quæ ad singula vitanda non est à peccato, excusare non potest, sicut nec libertatem tollit voluntatis: Quamuis impotentia credendi, vel se conuertendi, si nullo modo est voluntaria propria voluntate semper excuset. Quocirca peccata quæ non immerito secundum Augustinum dicuntur non voluntaria, quia vel à nescientibus, vel à coactis, hoc est, concupiscẽtia victis perpetrantur, & ex quadam necessitate, non omni modo possunt sine voluntate committi: vt docet idem Augustinus libro primo retractat. *Cap.13.* Quoniam inquit, & ille, qui peccat ignorans, voluntate vtique facit, quod cum faciendum non sit, putat esse faciendum. Et ille qui concupiscẽte aduersus spiritum carne non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit, quod vult: sed, si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit, nisi quod vult. Item libro tertio, de libero arbitrio. Illud quod ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere non potest, peccatum dicitur non propriè sed secundum tropum, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducit. Non tibi deputatur ad culpam quòd inuitus ignoras: sed quod negligis quærere quod ignoras. Id quòd repetit lib.1 retract. cap 15.

Ad horum intelligentiam consideranda est distinctio impotentiæ. *Duplex impotentia in homine.* Quædã enim contrahitur ex culpa Adæ, quæ in baptizatis nec imputatur ad pœnã vel culpam, nec ea quæ ex ipsis sequuntur sine negligẽtia & consensione voluntatis. Alia est quæ propriam sequitur voluntatem, Et hæc considerari potest antequam per pœnitentiam purgata fuerit culpa voluntatis quam sequuta est, & postquam per pœnitentiam fuerit purgata, vel saltem per contrariã voluntatem interrupta. Sicut enim concupiscẽtia per baptismum desijt esse culpa, malique affectus concupiscendi nec peccata sunt, nec imputantur, nisi propriæ voluntatis accessu, ita similiter impotentia & ignorantia quæ ex peccato Adæ contrahuntur, & quæcunque opera ex eis sequuntur sine consensione voluntatis, non possunt esse peccata, nec etiam destitutio à gratia Dei: & ideò improbabiliter docet Gregorius de Arimino dist. 28.2. q.1. in solutione 3. argumenti principalis, & q.2. in solutione vltimi, quòd impotentia benè

agendi

agendi & ignorãtia, quę sunt pœnæ peccati, à peccato non excusant, si non agat homo quod debet, aut agat quod non debet: quodque nunc secundum præsentem statum naturæ lapsæ, omnis homo est ex se impotens ad benè agendum & ignorans, propter culpam saltem originalem: & ideò impotentia quæ defectum gratiæ sequitur, & ignorantia etiam inuincibilis non excusat. Est inquã hoc improbabile: Soli enim peccato originali proprium est, quòd ad ipsum sufficiat voluntas aliena. Nullum, inquit B. August. potest esse peccatum propriæ vitæ sine propria voluntate, libr. 1. de peccatorum remiss. Et negat esse peccatum, si non per volũtatem qua committitur possit vitari. Rursum de corrept. & gratia docens differentiam inter primum hominem & nos, dicit quòd si ille non accepisset quo posset perseuerare, non fuisset in eo peccatum: In nobis autem est peccati pœna: non audet dicere quòd sit peccatum: fuisset tamen in Adam peccatum, si non recurrisset ad Deum qui poterat, & qui paratus erat dare perseuerantiam, sicut est in nobis. Et propterea (sicut dicit idem beatus Augustinus) non tibi deputatur ad culpã quòd inuitus ignoras, sed quòd negligis: sic nec ei imputatum fuisset quòd non perseuerasset, sed quòd solicitus nõ fuisset hoc à Domino petere. Idẽ enim iudiciũ est quantum ad istud de Adam & de nobis: Accepisset tamen ille facultatem cauendi peccatum per quod à perseuerantia lapsus est. Potuisset enim non comedere de fructu vetito: quamuis posse perseuerare non accepisset. Ex quibus sequitur quòd qui gratia destituuntur, & ideò non credunt nec pœnitent, nec ad Deum conuertũtur, non possunt hæc à Deo ad peccatum imputari, cum in eorum potestate aut facultate non sint: nec destitutio, nec quod ex ea committitur vel omittitur sine voluntatis consensione. Quod autem dicit Hugo de sancto Victore, libr. 1. de sacramentis parte 7. quòd non potest excusare illa necessitas quam operata est prior voluntas. Culpa enim voluntaria, inquit, pœnam meruit: pœna autem operata est infirmitatẽ, infirmitas induxit necessitatem: & quia necessitatem operata est voluntas, ipsam voluntatem non potest excusare necessitas: intelligit necessitatẽ peccandi, quæ est ineuitabilitas vniuersorum peccatorum, hoc est, necessitas peccandi in genere: non autem intelligit necessitatem quæ opponitur euitabilitati singulorum. Nullum enim datur peccatũ quod nõ potuerit homo præcauisse innitendo etiam regulari assistentiæ diuinæ. Nam idem venerabilis Hugo, lib. 2. de sacramentis parte 14. probans totum meritum & demeritum apud voluntatem residere, inter alia dicit: Quãdo non potest homo si vult, propter voluntatem impossibilitas non imputatur: si autem non vult, propter impossibilitatem voluntas non excusatur. Et B. August. lib. 1. de ciui. Dei, Si illa, inquit, concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi lege sua mouetur: quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absq; culpa est in corpore dormientis? Itẽ quod dicit B. Anselmus in lib. Cur Deus homo, Sicut, inquit, culpa est homini non habere potestatem illam quam accepit, vt possit cauere peccatũ, sic culpa est illi habere impotẽtiam, per quã nec iustitiam tenere & peccatum cauere, nec quod pro peccato debet reddere potest, intelligit impotentiã manere peccatum, quãdiu debitum habendi potestatem remissum aut solutum non fuerit: quemadmodũ actus exterior etiã necessariò continuatus, vt descendere in aquam vnde submergetur, vel suffocari strangulo cui se alligauit, manet culpa quamdiu pœnitentia voluntatis culpam non excusserit. Debitum autem habendæ potestatis qua omnia & singula peccata vitare possemus, sacro regenerationis lauacro remittitur, & ideo impotentia non manet peccatum. Est præterea circa prædicta considerãdum quòd sicut apud Aristotelem libr. 3. Ethicorum aliud est ex ignorantia aliquid facere, aliud ignorantem, ita diuersa sunt agere ex impotentia, aliud agere impotentem. Ex ignorantia quippe operatur, qui non operaretur si adesset scientia: & ex impotentia nõ operatur vel cessat, qui si potentia adesset, operaretur & nõ cessaret. Ex impotentia operatur qui exclamat, Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Igitur mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Quod enim operor nõ intelligo. Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi malum illud facio: Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

*Cap. 25.* — *Cap. 12.* — *Cap. 23.* — *Cap. 6.* — *Cap. 25.* — *Cap. 23.* — *Aliud est ex ignorantia operari, aliud operari ignorantem.* — *Rom. 7.*

PRocedunt autem ea quæ diximus ex hac suppositione, quòd homo destituitur sine propria culpa gratia, quæ necessaria est ad conuersionẽ & pœnitẽtiam. Nam Deum paratum esse omnibus dare gratiam, & per solam nostrã culpam impediri post patrum sententias quas citabimus, videtur docere B. Thomas lib. 3. contra gent. & post eum plurimi doctores scholastici, docentes quòd Deus facienti quod in se est, semper apponit gratiam. Quum sit, inquit B. Thomas, in potestate liberi arbitrij impedire gratiæ receptionem vel non impedire, non immeritò in culpam imputatur ei qui impedimentum præstat receptioni gratiæ. Deus enim quantum in se est, paratus est omnibus gratiã dare. Nam vult omnes homines saluos fieri & ad cognitionem veritatis venire. Sed illi soli gratia priuantur qui in seipsis gratiæ impedimentum præstant: sicuti sole mundum illuminante in culpam imputatur ei qui oculos claudit, si ex hoc aliquod malũ sequatur, licet videre nõ possit nisi lumine solis præueniatur. Vbi Frãciscus Ferrariensis in comment. Nullus est, inquit, qui à Deo non moueatur ad bonum & gratiæ præparationem, iuxta illud Apocalyp. Ego sto ad ostium & pulso,

*Cap. 159.* — *Cap. 3.*

pulso. Et omnibus hoc auxilium impendit, quamuis non sic auxilium gratiæ iustificantis: quod etiam latissimè deducit venerabilis magister noster Dominicus de Soto, libr. 2. de natura & gratia cap. 15. & 18. Et sanctus martyr ac doctor Ioann. Episcopus Roffensis circa articulum 36. qui est de lib. arbitrio. Et quia hoc proponitur in prima q. ideò super isto, saluo aliorum iudicio, dicam quod mihi videtur sine aliqua diffinitiõe. Nam scripturæ hic contrariæ videtur, & patrum imò & scholasticorũ sententiæ. Admodum perplexa est, obscura & sublimis huius mysterij cognitio, sicut & tertiæ quæstionis. Pendent enim ab inuicem hæ quæstiones. Mihi quidem certum est non omnibus & singulis semper adesse huiusmodi auxiliũ quo opus est, vt conuertatur aut conuerti posit peccator, & hanc esse sententiam B. Augustini. Nam huiusmodi effectus vocationis suæ non semper in quolibet peccatore operatur Deus: aliquando tamen & secundum temporum vicissitudines omnibus adesse, à multis sanctis doctoribus piè creditur: quamuis ex scripturis nec hoc, nec contrarium efficaciter probari posit, neutrumque eis manifestè aduersetur. Et ideò nullũ esse fidei periculum si secundum hanc pietatem de Deo sentiamus, de quo latius sumus loquuturi.

*De natura & gratia c. 23. & 9 lib. 2. cõtra duas epist. Pelagianorũ lib. 4. contra Iulian cap. 8. & epist. ad Vitalem.*

*Non omnibus per æqualem gratiam adest Deus.*

QVòd autem omnibus per æqualem gratiã adsit Deus, improbabile est & scripturis aduersatur. Plerumque enim secundum altitudinẽ inscrutabilis iudicij nobis occulti indignis dat auxilia superabundãtia, quæ alijs æquè vel minus indignis negat: quod fieri in paruulis & adultis scribit & sentit B. Augustinus libr. 4. contra Iulianum, & contra duas epistolas Pelagia. lib. 2. Item in epistola ad Vitalem, & de prædestinatione sanctorum. Et populo Iudæorum dedit Deus signa & virtutes ex quibus non erat crediturus, Tyrijs autẽ & Sydonijs qui ex eis (teste Saluatore) fuissent in melius etiam vitam commutari nõ dedit. Item Ioannes inter matris viscera Spiritu sancto repletur & exultat: Hieremias in vtero sanctificatur. Et beatus Paulus persequẽs Ecclesiam in terram prosternitur & illuminatur. Et quosdam rapit Deus ne malitia intellectum mutet, aut fictio decipiat animam. Placita enim (inquit Sapiens) erit Deo anima illius, & propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Non omnibus hanc misericordiam & gratiam facit Dominus, nec æqualiter omnes expectat, locum & tempus pœnitentiæ eis relinquens: quod apertè docere videtur Dominus Lucæ 13. cap. in Galilæis, quorum sanguinem miscuit Pilatus in sacrificijs eorum: & in decem & octo viris super quos cecidit turris Siloe. Putatis, inquit, quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? Nõ, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis omnes similiter peribitis. Idem de decem & octo viris illis pronũciat & declarat similitudo quæ ibi à Saluatore proponitur. Hæc est sententia B. Augustini de prædest. sanctorum: item de bono perseuerãtiæ, quam etiã declarat B. Thom. 3. contra gentiles cap. 161. An verò quosdam ita deserat Deus vt nunquam ostium cordis pulset, nunquam inspiret cogitatiões pacis & desiderium vitæ melioris, hoc est, vt nunquam in eis operetur effectus misericordiæ suæ, per quos peccatores ad veram pœnitentiam adducere solet, nihil certitudinis nec pro affirmatiua nec negatiua parte ex scripturis habemus. Nam vtraq; pars pro se scripturas habet. Et re vera iniustitiæ argui non posset Deus, nec misericordiæ eius præiudicaretur, si dignos deseri & in damnationem æternam statim præcipitari permitteret, ac relinqueret, & gratiam qua sola conuerti possent, nollet largiri: sicut nec si insanos statim faciat, vel rationis vsu priuet, aut de vita tollat. Et certum est & paruulum vnũ ex gratia Dei percipere baptismum, & ex eius iudicio sine eo mori alterum. Immò si sine peccato esset genus humanum, ex illo tamẽ posset quosdam damnare, vt habet cap. vltimum, lib. de prædest. & gratia: & epistola ad Paulinum, quæ est 106. Et Sapiens ait, Quis stabit in his omnibus contra iudicium tuum? & quis tibi imputabit si perierint nationes quas fecisti? Piè tamen credere & de immensa Dei bonitate, erga filios hominum misericordia confidere possumus, neminem adultorum sic gratia destitui, vt nunquã ad ostium cordis eius pulset dominus, nunquam salutares ei suggerat cogitationes, ex quibus credere, pœnitere, & saluari posit. Quin potiùs vicissitudines esse instinctuum & inspirationum diuini spiritus euntis, & ad peccatores redeuntis, quibus eos singulos & vniuersos trahit, vt suam agnoscant turpitudinem, & cum filio prodigo ad patrem reuertantur, ne quis excusationem prætendere posit, quòd saluus fieri non potuerit: tametsi scriptura huius nõ meminerit. Ideò beatus August. lib. 83. quæstionum, quæst. 68. dubitãdo de vocatis ad nuptias, dicit, Hæc autem vocatio, siue in singulis hominibus, siue in populis, atque in ipso genere humano per temporum oportunitates operatur, altæ & profundæ est ordinationis. In lib. tamen de prędestin. & gratia, de Pharaone, cuius cor fuisse obduratum contra Domini monitiones & flagella testatur scriptura, dicit, An fortè si piè de Deo, sicut expedit, sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem, qua differens iustum meritumque supplicium miraculorum verbera crebra densabat. Nunquid non potuit, sicut flagellis cedens expulit populum, ita miraculis credẽs Deum tantæ virtutis agnoscere? &c. quæ sequuntur cap. sequenti. Porrò hæc pia credulitas fundamentum habet ex lib. Sapient. vbi Sapiens de habitatoribus terræ sanctæ hominibus pessimis ait, O quàm bonus & suauis est Domine spiritus tuus in omnibus, ideoque

*Cap 8. Cap 7. Epis 107. Cap 8. De prædestinatione sanctorum. cap. 19.*

*Sap. 4.*

*Cap 8.*

*Sap. 12.*

*Cap. 14.*

*Cap. 12.*

ideoque hos qui exerrant partibus corripis, de quibus peccant mones & alloqueris, vt relicta malitia credant in te Domine, & partibus indicans dabas eis locum pœnitentiæ. Et tamen si inimicos seruorum tuorum & debitos morti cum tanta cruciasti attentione & liberasti, dãs tempus & locum, per quæ possint mutari à malitia, cum quanta diligentia iudicasti filios tuos? Hæc tamen est differentia inter filios & alios, quòd illi vocantur & mouentur, quomodo natos & dispositos nouit Deus vt sequantur, sicuti dicit beatus Augustinus quæstio. 2. ad Simplicianum: alios verò vocat non sic vt sequantur, sequi tamen possint: Quod vocationis discrimen sæpè magis est ex qualitate & affectu eorum qui vocãtur, quàm ex vocationis, inspirationis, aut suasionis varietate aut differentia. Eadem namque suasione, vt dicit B. August. quæst. 18. super Exodum, aliter mouetur auarus, aliter pecuniæ contemptor, aliter castus quàm intemperatus aut incontinens: id quod & apertè videntur monstrare verba Domini de Tyro, & Sydone, Capharnao, & Bethsaida, de quibus idem Augustin. de bono perse. cap. 19. Vnde autem fit discrimen in Ecclesia, beatus Aug. docet in lib. ad articulos sibi falso impositos. Quod multi, inquit, pereunt, pereuntium est meritum: quòd multi sanãtur, sanantis est donum. Vt enim reus damnetur, inculpabilis est Dei iustitia: vt autem reus iustificetur, ineffabilis Dei gratia est. Item alio articulo, Prædestinatio Dei multis est causa stãdi, nemini causa labendi. Perditio tua, ait Osee propheta, ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Quòd vocati ad cœnam & qui venire poterant non venerunt, ex eorum erat culpa & libertate: Qui autem venerunt, nisi vocati fuissent venire non potetant. Et seruus qui negotiando sua industria multum lucri Domino fecit, poterat abscondere talẽtum Domini sui, poterat & plus lucri adferre, poterat & minus: sed Domino cooperante, fine quo cassi & frustranei essent omnes eius conatus. Similiter qui abscondit pecuniam Domini sui in sudario, poterat negotiari & lucrum facere, quod sua culpa neglexit. Quod igitur peccatori vita transacta displicet & proponit meliora, ex Dei est gratia nostrum arbitrium sua misericordia præueniente: sequimur autem, sed cum iudicio & consilio ex deliberatione, Ideoq; liberè, ità vt possimus non sequi. Quod deinde progredimur in mandatis Domini, & in charitate crescimus ex Dei gratia est, sed faciente nos liberè & voluntariè currere ad brauium propositum. Discretio itaque bonorum qui vsum habent rationis à malis, ac meliorum à minus bonis, est Dei donum & ex liberi arbitrij industria ac ministerio, quo ille vti dignatur in iustificãdo impios & pios saluando, vt iustitia nostra & salus modo quodam fit & nostra & simul Dei, sicut dicit beatus August. de fide lib. 1. retract. Ad hunc modum à nobis quoque diuinitus motis & directis est hæc discretio: & ideò scripturæ sacræ hæc iam Deo, iam nobis tribuunt. Si quis se emundauerit ab istis, inquit D. Paulus, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino. Item apud Ezechielem Dominus: Facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Alibi, Laua à malitia cor tuum. Emundate manus peccatores, & purificate corda. Et Acto. 3. Vobis prius Deus suscitans filium suum misit eum benedicentem vobis, vt cõuertat se vnusquisque à nequitia sua. multa sunt similia scripturarum loca, quibus apertè declaratur quod peccatores se segregant (præparata tamen prius à Domino voluntate) ab impijs relinquentes viam iniquitatis. Cognouit Dominus ait Apostolus Paulus, qui sunt eius. Discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini; Sed segregant & se discriminant ab impijs electi, diuinitus priùs tracti & suasi. Quare huius discriminis causa originalis & primaria est gratia Dei vtentis nostræ voluntatis cooperatione. Quod verò multi maneant in massa damnata, vel ad eam semel libertati relabantur, ex eorum voluntate & culpa est, quam vitare poterant manendo in sanctorum societate. Non deserentes, inquit Paulus, collectionem nostram: electos autem continet & seruat ne deserant, ne quis eos de manu sua rapiat: alios abire finit. Cuius exemplum habemus Ioannis 6. de discipulis qui abierunt retrò, Christum Dei filium deserentes. Et in Psalm. de quibusdam dicit Dominus. Dimisi eos secũdum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionib[9] suis. Hæc sunt iudicia misericordiæ & iustitiæ Dei quorundam miserentis & alios iusto iudicio relinquentis. Inducit enim beatus Aug. lib. de bono perseuerantiæ, quendam interrogantem, Cur in eadem causa me potius quam illum puniet, aut illum potiùs quàm me liberabit. Cur quibusdam qui eum coluerunt bona fide perseuerare vsque in finem non dedit. & respõdet ipse: Cur putas? nisi quia non mentitur qui dicit, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mãsissent vtiq; nobiscum. Hominibus quidem videtur, omnes qui boni apparent fideles perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse, Deus autẽ melius esse iudicauit miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, nõ possint esse securi. Multos enim à perniciosa elatione reprimit quod ait Apostolus, Quapropter qui videtur stare, videat ne cadat: Voluntate autem sua cadit qui cadit, & voluntate Dei stat qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergo ipse seipsum, inquit, sed Deus.

Est autem hæc sentẽtia de discretione bonorum à malis & meliorum à minus bonis ex doctrina beati Augustini: qui hoc discrimen aliquãdo refert ad liberum arbitrium, frequentius tamen ad Deum tanquam causam primariam & originalem. Nam lib. 2. de pecca-

Marginal notes: *Matth. 11.* *Luc. 10.* *Vnde fit in Ecclesia discrimen aut à libero arbitrio.* *Cap. 13.* *Cap. 13.* *1. Tim. 2.* *Cap. 18.* *Iere. 4.* *Iacob 4.* *2. Tim. 2.* *Heb. 10.* *Psal. 80.* *Cap. 8.* *1. Ioan. 2.* *1. Cor. 10.* *Cap. 17.*

peccatorum meritis. Cùm voluntate inquit humana, gratia adiuuante diuina, sine peccato in hac vita possit homo esse, Cur non sit, possem facilimè & veracissimè respondere, Quia homines nolunt: Nolunt autem homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit; siue quia non delectat: Vt autem innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratię Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates, qua vt non adiuuētur in ipsis itidem causa est, non in Deo. Et tractat.53. in Ioannem circa locum, Propterea non poterant credere. Quare non poterant, inquit, si a me quæratur, cito respondeo, Quia nolebant. Malam quippe eorum volũtatem præuidit Deus, & per prophetam Esaiam, pronunciauit ille cui abscondi futura nō possunt. Esa.14. Ad prædestinationem verò totum illud discrimen refert in lib. de bono perseueran. quòd Iudæi quamuis excæcati non crediderunt visis miraculis, & quòd Tyrij & Sydonij naturaliter propensum habentes ad credendum animum, quo credere potuissent visis miraculis ac virtutibus, & tamen ea non viderunt. Non erant, inquit, sic excæcati oculi istorum, nec sic induratum cor, quin credidissent, si qualia viderunt illi signa vidissent: sed nec eis profuit quòd poterant credere, quia prædestinati non erant ab eo, cuius inscrutabilia sunt iudicia & inuestigabiles viæ. Nec illis obfuisset quod non poterant credere, si ita prædestinati essent vt eos cæcos Deus illuminare, & induratis cor lapideũ vellet auferre. Item cap.8. doeet ex Apostolo Ioanne causam esse, propter quam quidam non perseuerant, 1.Ioan.2. Si fuissent ex nobis, ait vnus prædestinatorũ, mansissent vtique nobiscum. Quę est tandem ista discretio? Non erant, inquit, ex eis: quia non erant secundum propositum vocati: non erant in Christo electi ante constitutionem mundi: non erant prædestinati secundum propositũ eius qui vniuersa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent, & cum illis sine dubitatione mansissent. Et eadem hæc causa est (vt eodem loco dicitur) quare ex duobus paruulis originali peccato pariter obstrictis iste assumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate iam grandibus impijs, cur iste ita vocetur vt vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur vt vocantem sequatur: item quare vnus sic vocetur quomodo aptum est ei vt sequatur, alius non. Octauo quoque capitulo de prædestinat. sanctorum, Cur vnus sic audiat à Patre vt discat & veniat ad filium, & non alius. Illud, inquit, fidelibus debet esse certissimum, vnum esse ex prædestinatis, alium non esse. Et eodem cap. Quare inquiunt non omnes docet? Si dixerimus, quia nolunt discere quos non docet, respondebitur nobis. Vbi est quod dicitur, Domine tu conuertens adiuua nos? Aut si non facit volentes ex nolentibus Deus, quid orat Ecclesia pro persecutoribus suis? quid ergo oramus pro nolentibus credere, nisi vt Deus in illis operetur & velle? Et istud vsque ad finem capitis prosequitur. Et hanc causam respiciens tanquam principalem à qua pendet sequela liberi arbitrij, & quia altera non in omnibus locum habet: lib.4. contra Iulian. cap.8. non probat responsionem quam dedit in lib. de pecca. merit. & in tractat.53. super Ioan. non quòd erronea sit, sed quia altera est causa principalior. Nam Iuliano intelligente sen- 1.Tim.2. tētiam Apostoli, Deus omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, ideò non omnes saluos fieri, quia ipsi nolunt petere, cũ Deus velit dare: nolunt quærere, cùm velit Deus ostendere: nolunt pulsare, cùm Deus velit aperire. Ponebat enim ille ante gratiam præcedere petere, quærere & pulsare: Quia dixerat Dominus, Petite Matth.7. & accipietis, quærite & inuenietis, &c. vt his meritis debita illa reddatur, ac sic gratia inaniter nuncupetur, tanquam gratia nulla præcesserit, & cor tetigerit vt beatificum bonum peteretur à Deo, vt quæreretur Deus, vt pulsaretur ad Deum, frustraque sit scriptum, Misericordia eius pręueniet me. Et calumniabâtur Augustinum docere, nihil studij debere expectari ab humana voluntate. Psalm.58. Propterea respondet Aug. Sensum vestrum infantes ipsa sua taciturnitate conuincunt, qui nec petunt, nec pulsant, imò etiam cùm baptizantur reclamant, accipiunt tamen & inueniunt: nō pulsant & aperitur eis, & intrant in regnum Dei, vbi fit eis æternitatis salus & agnitio veritatis, longè pluribus infantibus in istam gratiam non adoptatis ab eo qui vult omnes homines saluos fieri: quibus dicere non potest, Volui & noluistis, quia si voluisset, quis eorum qui nondùm habent voluntatis arbitrium voluntati eius omnipotentissimæ restitisset? Cur ergo non sic accipimus quod dictum est, Qui omnes homines vult saluos fieri & in agnitionem veritatis venire, quomodo & illud accipimus quod idem Apostolus dixit, Per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ: Hos enim omnes vult Deus saluos fieri, in quos omnes per vnius iustificationem gratia peruenit ad iustificationẽ vitæ, ne dicatur nobis, Si Deus vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: sed ideò non veniunt quia ipsi nolunt, Cur tot milia paruulorum qui non percepto baptismate moriuntur non veniunt in regnum Dei, vbi certa agnitio veritatis? Nunquid aut homines non sunt vt nō pertineant ad id quod dictum est, Omnes homines: aut aliquis potuit dicere, Deus quidem vult, sed ipsi nolunt, qui nondùm velle aut nolle ista nouerunt? quando nec hi qui paruuli baptizantur atque moriuntur, & per illam gratiam ad agnitionem veritatis certissimam veniunt, ideò veniunt quia ipsi renouari Christi baptismate voluerunt. Cùm ergo nec illi propterea non baptizentur quia noluerunt, nec isti propterea baptizentur, quia volunt, cur Deus qui vult omnes homines saluos fieri, tam multos in regnum

regnum

gnum suum, qui nullo ei resistunt volútatis arbitrio, patitur nō venire? nisi fortè dicturus es, ideò paruulos non in eorum numero deputandos quos Deus omnes vult saluos fieri, quia ea salute quæ hic intelligenda est salui sunt ipsi, nihil trahētes omninò peccati: atq; ita te intolerabilior sequetur absurditas. Isto enim modo beneuolentiorē facis Deum omnibus impijssimis & sceleratissimis hominibus, quàm innocētissimis & purissimis ab omni labe peccati: quandoquidem illos, quia vult eos omnes saluos fieri, vult etiam intrare in regnum suum. Hoc est enim illis consequēs si salui fuerint: sed qui nolunt, ipsi sibi obsunt: immensum verò numerum paruulorū qui sine baptismate moriuntur suo regno adijci non vult. Sic fit vt esse Christianos omnes velit quorum multi nolunt, non omnes velit quorum est nemo qui nolit: quod abhorret à vero: id quod toto hoc capite prosequitur, & cap. 6. de prædest. sanctorum: Multi audiunt verbum Dei: sed alij credunt, alij contradicunt: volút ergo isti credere, nolunt autem illi: Quis hoc ignoret? quis hoc neget? sed cum in alijs præparetur voluntas, in alijs nō præparetur, à Dño discernendum est vtiq; quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Item in epist.
Epist. 107. ad Vitalē docet malè dici, quòd omnes homines gratiam acciperent, si non sua voluntate repuerent: quodq; multos saluos fieri nolit: ac multi non saluantur, non quia ipsi non volunt, sed quia Deus non vult eos saluos fieri. Rursum cap. 7. de correp. & gratia docet neminem discerni à damnata conspersione suis meritis, sed per gratiā mediatoris.
1. Cor. 4. Itaq; cum audimus inquit, Quis enim discernit, quid habes quod non accepisti, ab illa perditionis massa quæ facta est per primum Adam, debemus intelligere neminem posse discerni, nisi quia hoc donū habet quisquis habet quod gratia Saluatoris accepit. Quicunq; ergo ab illa originali damnatione ista diuinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quòd & procuratur eis audiendum euangelium: & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur vsque in finem perseuerant: & si quando exorbitant, correpti emendantur: & quidam eorum & si ab hominibus nō corripiantur, in viā quam reliquerant redeunt: & nonnulli accepta gratia in qualibet ætate periculis huius vitæ mortis celeritate subtrahuntur. Et cap. præcedenti fructum & vtilitatem correptionis refert ad electionem & ad filios promissionis. Atque cap. 15. de gratia & lib. arbit. dicit per gratiam fieri, vt bona voluntas quæ iam esse cœpit augeatur, & tā magna fiat vt possit implere diuina mandata. Principalis igitur discretionis causa est æterna dei electio & voluntas. Causa verò subordinata est hominis voluntas Deo subseruiens & ministrans. Et ideò B. Tho. in summa de veritate quæst. 29. art. 7. in solutione 4. arg. Meritum, inquit, Christi quantum ad sufficientiam æqualiter se habet ad omnes, nō autem quantum ad efficaciam: quod accidit partim ex libero arbitrio, partim ex diuina electiōe per quam quibusdā misericorditer effectus meritorum Christi confertur, quibusdam verò iusto Dei iudicio subtrahitur. Et 12. q. 112. artic. 4. quòd vnus perfectius illustratur à lumine gratiæ quàm alius, potest esse ratio aliqua ex parte præparantis se ad gratiam. Qui enim magis se ad gratiam præparat pleniorem gratiam accipit: sed ex hac parte non potest accipi prima ratio huius diuersitatis: quia præparatio ad gratiam nō est hominis, nisi inquantum liberum arbitrium eius præparatur à Deo. Vnde prima causa huius diuersitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diuersimodè suæ gratiæ dona dispensat, ad hoc vt ex diuersis gradibus pulchritudo & perfectio ecclesiæ consurgat: sic etiam diuersos gradus rerum instituit, vt esset vniuersum perfectū. Vnde Apostolus ad Ephe- Cap. 4.
sios, postquam dixerat, Vnicuiq; data est gratia secundum mensuram donationis Christi, enumeratis diuersis gratijs subiungit. Ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi. Eandem sententiam tradit in 22. quæstio. 24. art. 3. & 4. Ex quibus manifestum est modo quodam esse verum, nullum esse discrimen aliquorum in Ecclesia Dei nisi ex libertate arbitrij, quia videlicet quidam gratia non vtuntur, alij autem variè vtuntur. Nam in vtentibus ratione verum est respiciendo causam proximā & immediatam: & in paruulis etiam, si consideretur negligentia & diligentia eorum, quibus illorum cura incumbit. Quod enim prædicato euāgelio verisimiliter, vnus credat, alius non, causa proxima est, quia vnus vult credere, alius non. Et vnus paruulus, à peccato liberatur, & non alius, quia vnus baptizatur, alius non. Et vnus peccator recipitur in gratiam, nō alius, quia solum alter pœnitet. Quare autem vnus velit credere & verè pœnitere, causa est quod ei sic intꝰ suadetur, quomodo secundum suas affectiones aptus est vt sequatur, & quomodo à parte doctus idoneus est vt discat: cuius causa est æterna Dei electio. Et ideò verum nō est quod Deus quantum in se est omnibus æqualiter suam gratiam impartitur: quamuis scripturis sit consentaneum quod Deus quantum in se est Cap. 158.
omnes iuuat, & suam impartitur gratiā: sicut docet B. Thomas 3. contra gentiles, vt supra dictum est. Et ideò omnibus gratiam impartiretur, si non esset in homine obstaculum impediens diuini luminis ingressum: quòd impedimentum non ipse Deus, sed homo posuit in homine, & est vel actuale vel originale peccatum, vel vtrumque simul. Si autem ipsum tollat Deus, gratiæ est indebitæ: si autem non tollit: iusto facit iudicio, vt docet B. Tho. eodem lib. cap. 161. Et originale peccatum esse gratiæ diuinæ impedimentum, docet in 22. quæst. art. 5. in solut. primi argumenti. Item in 12. quæst. 98. artic. 4. ad 2. argumentum. Quòd tamen ex abundantia misericordiæ suæ omnium & singulorum

corda aliquando sic moueat Deus, vt crede-
re possint & conuerti, diximus esse piè cre-
dendum, & in quibusdam locis hoc insinua-
ri a beato Augustino. Sed quod semper & o-
mnibus præstò sit gratia Dei, qua peccator
credere & conuerti potest (nisi a Deo pror-
sus sit derelictus ob peccatorum enormita-
tem, vt dicit Reuerendus Episcopus Ioan-
nes Roffensis) vel quod sine exceptione om-
ninò omnibus quandiu hic sunt in via & pe-
regrinantur, vt docet Reuerendus magister
Dominicus à Soto, libro de natura & gratia
cap.15. circa 4. argumentum quod proponit,
& cap.18. (qui propterea arguit Roffensem,
quòd scripserit Deum nonnullos ita dese-
rere vt resipiscere nequeant) doctrinæ beati
Augustini nõ est consentaneum, nec ex scri-
pturis probari potest: de quo tractat ipse Au
gustinus libro de natura & gratia, & libro
quarto contra Iulianum. Ait enim Episco-
Cap.2.8. pus Roffensis, Vbique, inquit, præsens est
& 9. tam generalis influxus ille, quàm illud au-
Cap.8. xilium speciale, nec deest aut hoc aut ille
cuiquam peccatori, nisi vel indurato (qualis
Pharao fuerat) vel in sensum reprobum tra-
dito: de cuiusmodi Paulus loquitur ad Ro-
manos 1. de quibus vtrisque certum est quòd
auxilio Dei speciali fuerunt destituti. Et su-
periùs distinguendo tres gradus libertatis,
Peccator, inquit, post peccatum per præsen-
tissimum auxilium Dei quod nemini deest,
ad gratiam se præparare potest, & ea hoc ni-
mirum ingenuis libertatis esse conuincitur.
Nam vt influentia illa semper adest volun-
tati, ita & auxilium diuinę gratiæ cunctis ad
manum est pręsens: quod probat ex testimo-
Ioan.1. nio Ioannis, Dedit eis potestatem filios Dei
fieri. Vnde colligit, Peccatoribus itaq; quan-
tumlibet ingenuibus hęc potestas oblata est,
vt si faciant quantum in se fuerit ad hanc
gratiam consequendam, præstò aderit auxi-
lium Dei. In cuius confirmationem beatum
Hylarium 1. libr. de Trinit. adducit. Et huic
opinioni multum fauere videtur beatum
Chrysosto. in fine homil. 16. circa epistolam
ad Heb. Si voluerimus inquit, & in cœlum
ascendere, velle hic opus est tantum, & om-
nia sequuntur. Non potest enim dici, Non
possum, neque accusari potest conditor. Ha-
bemus quippe cooperatiorem & adiutorem
Deum, tantùm rem assumamus, tantum ve-
luti ad opus accedamus. Quòd verò Deus o-
mnibus sit præsentissimus, ad ostium sem-
per pulsans, vt à se nihil omninò officij de-
sit, quin perditissimo cuiq; opem ferat, nisi
per se homo ipse abnuerit, latissimè prose-
quitur magister noster Dominicus à Soto, li.
1. de natura & gratia, cap.15. & 18. quod certè
non videtur consentire sentẽtijs B. August.
suprà citatis. Potest enim nolentes conuer-
tere vt velint, & rebelles vt obediãt, quem-
admodum suprà citauimus ex cap.8. libr. de
prædestinatione sanctorum, & libro 1. con-
tra duas epistolas Pelagianorum, ca.19. Item
Enchirid. cap.32.

Quod autem Pharao fuerit speciali Dei
auxilio destitutus & induratus, vt credere
& conuerti nõ potuerit, dicit etiam Thosta-
tus Episcopus Abulensis quæst.12. circa 4. ca.
Exod. Item B. August. videtur fuisse aliquã-
do in ea opinione, quòd peccatum in spi-
ritum sanctum sit simpliciter irremissibile:
similiter venerabilis Beda in commen. epist.
1. Ioan. cap.5. sed eam ille retractat libr.1. re- Cap.12.
tract. Harum difficultatũ quæ maximæ sunt,
perfecta declaratio magis pertinet ad mate-
riam de prædestinatione, quàm ad concor-
diam gratiæ cum libero arbitrio: quarum ta-
men vna sine altera plenè intelligi nequit,
& eadem est vtriusque obscuritas & difficul
tas, nõ solùm propter materiarum in se pro-
funditatem, sed & propter diuersitatẽ scri-
pturarum & sententiarum doctorum. Quæ- Eccles.7.
dam enim scripturę videntur omnia tribue- Ad Rom.1.
re gratiæ Dei, aliæ verò libertati arbitrij. Si- Esai.6.
quidem nonnullæ testantur quòd Deus ho-
mines quosdam despicit, & in sensum repro
bum tradit, excæcat, indurat: non solùm de-
serendo, sed visum destruendo, & per poten
tiam in desideria peccandi impellendo (se-
cundum sententiam B. August. lib.5. contra
Iulianum) quodq́ue aliquãdo seducit, & in Cap.3.
operationem erroris mittit, vt credant men Ezech 14.
dacio: facitq́ue declinare semitas nostras à 2. Thess.2.
via sua, & conuertit cor populi peccatoris Psal.41.
vt odiant populum eius. & Christus orans
patrem optat oculos impiorum Iudæorum
obscurari, & iniquitatem apponi super ini- Esaie 6.
quitatem: corda eorum excæcari, aures ag-
grauari ne populus conuertatur & saluus fi-
at. Ait enim, Ne fortè conuertãtur & sanen-
tur: Et: Recessit à te zelus meus, non irascar
tibi amplius. Item, Non visitabo super filias Ezech.16.
vestras cum fuerint fornicatæ. Rursus, Di- Osee 4.
ruam maceriam eius & erit in conculcatio- Esai.5.
nem, & nubibus mãdabo desuper ne pluant
imbrem super illam. Et quod hæc faciat non
tantum iratus & per peccata prouocatus, at-
que ita his qui digni sunt & merentur hæc
pati, ijsque qui propter peccatorum suorum
enormitatem merentur destitui sufficiente
auxilio quo credere & conuerti valeant, sed
promiscuè etiam alijs, testatur Apostolus
Paulus, Cùm enim, inquit, nondum nati fu-
issent, nec boni vel mali aliquid egissent, vt Rom 9.
secundum electionem propositum Dei ma-
neret non ex operibus, sed ex vocante di-
ctum est, Quia maior seruiet minori, sicut
scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio
habui: ad quod inducit exemplum de Pha-
raone & luto figuli, qui sua voluntate ex ea-
dem massa facit aliud quidem vas in hono-
rem, & aliud in contumeliam, quod B. Aug. Cap.8.
fieri docet lib.4. contra Iulianum, etiã in ad-
ultis, exemplo paruulorum quorum vnus si-
ne baptismo moritur, quia electus nõ est, &
alter statim post baptismum, quia æterno
Dei decreto est electus: propter quod idem
August. multis in locis, & præsertim lib. de Cap.6.
prædest. sanctorum refert causam discrimi-
nis, ob quam inter audientes Euangelium
quidam credunt, alij autem non credunt, nõ
ad di-

ad diuersitatem humanarum voluntatum, vt prædiximus: quod illi credant quia credere volunt, isti verò non credant, qua credere nolunt, sed ad diuinam voluntatem. Credunt, inquit, illi, quia in eis præparatur voluntas à Domino: isti non credunt, quia in istis non preparatur voluntas à Domino. Ex his igitur scripturis sequi videtur quòd non omnibus adest auxilium sufficiens quo salui fieri possint, quodq; omnis diuersitas fidei & morum referenda sit ad æternũ Dei propositum. Aliæ verò scripturæ omnino cõtrarium sonare videntur. Nam sine discrimine & vniuersaliter docẽt Deum illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum. Deum velle omnes homines saluos fieri. Ipsum neminem velle perire. Patienter, inquit beatus Petrus, agit propter vos nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti: Deum non fecisse mortẽ. Nolle mortem vllius peccatoris, sed velle vt conuertatur & viuat. Item, Expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas. quid est quod debui vltra facere vineæ meæ? Ao quòd expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruscas? Et cap. 30. Propterea expectat Dominus vt misereatur vestri. Rursus: Dixit Sion, Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei: Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Cui consentiunt parabolæ Domini Lucæ 15. de dragma vna perdita & filio prodigo. Et de viro dimittente vxorem suam, vbi Dominus, Tu inquit fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. Item ipse ait, Ego sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Ipse dixit, Non te deseram neque derelinquam. Et dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Rursus, ipse dat spiritum bonum petentibus se. Propè est omnibus inuocantibus illum: Ait enim, Omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Si quis vestrum indiget sapientia postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei. Et, Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multę misericordiæ. Ad te, inquit Propheta, leuaui animam meam, quia tu Domine suauis & mitis, & multę misericordiæ omnibus inuocantibus te. Et primo ad Corinthios quinto Pro Christo legatione fungimur tanquã Deo exhortante per nos, obsecramus, Pro Christo reconciliamini Deo. Ex quibus scripturis visum est patribus consequens esse quòd diuina voluntas inuariabilis & immutabilis sese æqualiter semper habet ad omnia, quemadmodum sol sese semper habet ęqualiter ad omnium oculos, tametsi non omnes ęqualiter luminis eius influxum propter diuersas oculorum dispositiones percipiant. Nã sicut causa, inquiunt, propter quam isti percipiunt præsentis solis lumen, alijs in tenebris remanentibus, non à solis mutatione, sed ab oculorum consurgit diuersitate: ita sol iustitiæ æqualiter præsens est omnium hominum mentibus, cui æqualiter cura est de omnibus. Nam in fine 2. lib. de vocat. gentium, irrefragabilis defensor gratiæ simul & liberi arbitrij eiusdem libri author, inquit Apostolus dicendo, Qui est saluator omnium hominum, confirmat bonitatem Dei super vniuersos homines esse generalem: adijciendo autem, Maximè fidelium, ostendit partem quandam humani generis specialibus beneficijs prouehi ad æternam salutem. Et B. August. tractans versiculum psal. Deus in medio eius non commouebitur. Aequaliter inquit omnibus consulit, personas non accipit, ęqualiter fauet omnibus. Item Apostolus Paulus, Qui vult omnes homines saluos fieri, subintellecta conditione, ait beatus Ambrosius, Si & ipsi velint. Si Deus inquit, qui omnipotens dicitur omnes homines saluos vult fieri, cur non impletur eius voluntas? Sed in omni locutione sensus est conditio latet. Vnde dicit Petrus Apost. Omnis scriptura indiget interpretatione. Vult enim Deus omnes saluos fieri, sed si accedant ad eum. Non enim sic vult vt nolentes saluentur, sed vult illos saluari, si & ipsi velint. Nam vtique qui legem omnibus dedit, nullum excepit à salute. Nunquid non medicus idcirco proponit in publico, vt omnes se ostendat velle saluare, si tamen ab ægris requiratur. Ipse etiam illuminat omnem hominem, sed quantum in se est, inquit B. Chrysosto. Est ergo Deus quantũ in se est paratus omnes amplecti & suscipere. Ad omnes enim Christus clamat, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ergo reficiam vos. Et, sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et omnes sitientes ad se inuitat Dominus. Et cum non sit personarum acceptio apud Deum, videtur quòd omnibus æqualiter sese offerat, id quod Saluator etiam significasse videtur in parabola de talentis quę dispensauit secũdũ propriã vniuscuiusq; virtutẽ. Ideo b. Ansel. lib. de causa diaboli docet diabolum non habuisse gratiam perseuerantiæ, non quia Deus non dedit, sed quia Deo volente dare, ipse non accepit. Et idem videtur de quolibet homine. Nam Theophyla. & OEcumenius in comment. loci 1. ad Timoth. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, Quare inquiunt non fit quod vult? Non fit inquiunt quia illi nolunt, Nihil enim ex necessitate facit Deus in nobis. Ex quibus consequitur causam propter quam isti illuminatur, cæteris in tenebris remanentibus, non emergere ex volũtate Dei aut prædestinantis aut reprobantis, sed ex diuersis qualitatibus, conditionibus & dispositionibus rationalis creaturæ, quæ prodeunt ex liberis volũtati-

*Iean. 2. 1 Timo. 2. 2 Pet. 3. Sapient. 1. Ezech. 18. & 33. Esa. 5. & 30. Esaiæ. 49. Hiere. 3. Apoca. 3. Heb. 13. Psal. 144. Luc. 11. Iaco. 1. Iohe. 2. Psal. 85. Dionysius Areopagita c. 9. cœlest. hierar. 1. Timot. 4. Psal. 45. 1 Timo. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri si & ipsi velint. 2. Pet. 1. Matth. 11. Matth. 25.*

ad hauriendum, vt meritò reus sit, qui accedere & haurire neglexerit: sicut docet venerabilis Faustus Galliç Episcopus duobus libris de gratia Dei, & humanæ mentis libero arb. qui 2. libr. reprehendit eos, qui ex doctrina Apostoli Pauli concludunt deum inter duos perditos non habita vlla considera tione laborum, vnum cessantibus officijs sine ratione assumere, alterum in perditione relinquere. Quare B. Prosper scribit ad B. Aug. & similiter Hilarius, quorum epistolæ præmittuntur libro de prædest. sanct. quòd plurimi credant doctrinam eius in libris cõtra Pelagium æditis & præsertim in lib. de prædest. sanct. in eo quòd docet reprobationem & electionem ad gratiam salutarem, non secundum præscientiam operum futurorum à liberis hominum arbitrijs, sed secundum æternum Dei propositum prædestinantis aut reprobantis homines, non propter vlla præuisa merita, esse contrariam omnium patrum sententijs, aliter hanc electionem intelligentium, aliterque quàm ipse nonum ad Romanos caput interpretatium, quodque omnes patres dilectionem Isaac & Iacob, populique electi in illis designati, odium autem Ismael & Esau populique reprobi in illis designati definiũt esse propter opera futura à Deo in illis præuisa. Pertractatis, inquit Prosper, priorum de hac re opinionibus, penè omnium inuenitur vna sententia qua propositum & prædestinationem Dei secundum præscientiam acceperunt, vt ob hoc Deus alia vasa honoris, alia contumeliæ fecerit, quia finem vniuscuiusque præuiderit, & sub ipso gratiæ adiutorio in qua futurus esset voluntate & actione præscierit. Et quantum ad Deum pertinet omnibus paratam esse vitam æternam, quan tum autem ad arbitrij libertatem ab his eam apprehendi qui Deo sponte crediderint: Verbum autem Apostoli ad Roma. dicentis, Cum enim nondum nati essent, &c. aliter intelligunt cõsiderantes eiusdem capituli finem, vbi peruenire ad iustitiam attribuitur motui fidei, & non peruenire, propriæ arrogantiæ & incredulitati. Gentes, inquit, quæ non sectabantur iustitiam apprehenderunt iustitiam, & id ex fide: Israel verò sectã do legem iustitiæ in legem iustitiæ non peruenit, quia nõ ex fide sed quasi ex operibus. Atque secundum hunc sensum omnes ferme patres intelligentes superiora eiusdem capituli dicta, aliter quàm Augustinus sunt interpretati, nihil commemorantes de prædestinatione illa, qua secundum æternum Dei propositũ vnus est electus ad præparationẽ gratiæ iustificãtis, alter verò derelictus. Intelligũt enim in Ismaele & in Esau reprobari arrogãtiã Iudęorum in proprijs operibus confidentiũ, ac Christum cõtemnentiũ, in Isaac autem & Iacob, fidem & obedientiam gentium commendari, & hanc geminorum fratrum historiam non propter res ipsas, sed propter istarum rerum mysteria futura describi, dicente Domino: Duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi in vtero tuo diuidentur: & populum designatum in Israel & Iacob diligi, quia credit obeditq; euangelio: populum verò in Ismaele & Esau designatum odio haberi & in legem iustitiæ non peruenisse, quia non ex fide, sed quasi ex operibus voluit iustificari, offendens in Christum. Atq; exponunt, Non ex operibus legis, aut non ex operibus sine fide & gratia factis, sed ex vocante, hoc est inuitante Deo. Non enim ob originale malum Ismael & Esau sunt damnati, quibus circuncisionis sacramento fuerat remissum. Videtur itaque in ipsis damnatum, non quod sunt nati, sed quod sunt operati. Non enim in Adam ille iniquus est aut damnatur, qui post susceptum legitimè baptismum delinquit, sed in peccato quod ipse operatur. Et ipse Augustinus hac in re sibi ipsi videtur fuisse contrarius. Dicit enim in quæstionibus contra Prophyrium quòd Christus tunc voluit apparere hominibus, & apud eos prædicare doctrinam euangelij, quando & vbi sciebat eos esse qui in eum fuerunt crediturj: Salus, inquit, huius religionis per quam solam salus vera veraciter promittitur, nulli vnquã defuit qui dignus fuit, & cui defuit dignus non fuit. His enim temporibus & his locis quibus euangelium eis non est prædicatum, præsciebat omnes in eius prædicatione tales esse futuros, quales multi in eius corporali præsentia fuerunt, qui etiam suscitatis ab eo mortuis in eum credere noluerunt. Quid ergo mirum si Christus prioribus seculis apparere vel prædicare noluerit eis, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse præsciuit? Hic si dixeris quòd beatus Augustinus sententiam hanc tractauerit & seipsum ad meliorem intellectum sit interpretatus, docens diuinam gratiam eos quos elegerit præuenire, atque subijcere sibi hominum volũtates, iam vides beatũ Augustinum aliter sensisse quàm totam veterum patrum scholam, beato Prospero planè affirmante veteres ea quæ de epistola Apostoli Pauli ad Romanos scribentis ad manifestationem diuinę gratiæ præuenientis electionis merita ab Augustino proferuntur, à nullo vnquam ecclesiasticorũm sic esse intellecta, vt nunc sentiunt. Hæc enim, inquit, eorum definitio ac professio est, omnem quidem hominem Adam peccante peccasse, & neminem per opera sua: sed per Dei gratiam regeneratione saluari: vniuersis tamen hominibus propitiationem quæ est in sacramento Christi sine exceptione esse propositam: vt quicunque ad fidem & ad baptismum accedere voluerint, salui esse possint. Hoc autẽ propositum vocationis Dei, quo ante mundi initium eligendorum, & reijciendorum dicitur facta discretio, vt secundum quod placuit creatori alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curã resurgendi adimere, & sanctis occasionem tepõris adferre: eò quòd in vtramq; partem labor superfluus sit si neq; reiectus vlla

Cap. 6.

Prosper et Hylarius reprehendunt B. August.

Rom. 9.

Genes. 25.

Videri posset Augustinus sibi cõtrarius

vlla industria posit intrare, neque electus vlla negligentia posit excidere. Scribit prætetea B. Hilarius in epistola ad Augustinum quòd multi molestè ferebant doctrinam eius distinguētis inter adiutorium gratiæ primo homini datum, & adiutorium quod nūc datur prædestinatis, admittentes quidem neminem posse perseuerare nisi accepta perseuerandi virtute: nolentes tamen hanc perseuerantiam ita prædicari vt simpliciter emereri & contumaciter amitti non posit, & vnumquemqe posse à perseuerantia deficere volūt. Præterea vt cui datur (inerti licet) præcedenti tamen proprio arbitrio tribuatur, quod ad hoc tantū liberum asserunt, vt velit vel nolit admittere medicinā. Asserūt, inquit, idem inutilem esse hortandi cōsuetudinem, si nihil in homine remāsisse dicatur quod correctio valeat excitare, nec sic esse prædestinaos ad vtramq; partem, vt de aliis ad alios nullus posset accedere. Nam est autē ex scripturis & patrū scriptis nunc citatis sententia doctorum scholasticorum, homini scilicet facienti quod in se est Deum semper adesse, & largiri quæ saluti eius sunt necessaria: de qua statim fumus latiùs acturi: habet enim variam intelligentiam, nec ab omnibus illis similiter est intellecta. Tractat autem has duas quæstiones de sufficientia auxilij, & de discrimine bonorum à malis diligenter, & latè magister noster Ioannes Driedonis tractatus quarti ca. 2. de redempt. generis humani. Item cap. 1. & 2. tractatus 5. & priorem sanctissimus dominus noster Adrianus featus in 1. quæst. de pœnitentia.

Quemadmodum scripturarum loca quę citauimus, nihil inter se pugnant, sed consentire inuenientur bene excussa: Idem enim est spiritus qui in eis loquitur, & hic spiritus est pacis non dissensionis: Ita nec contrariæ sunt veterum sanctorum sententiæ, quantumlibet inter se discrepare videantur. Colliguntur enim ex supradictis locis scripturarum: nec ab istis ita multum variant doctores scholastici, & præcipuè Magister Sententiarum dist. 40. & 41. primi Sententiarum, qui in omnibus consentit, & sequitur sententiam B. Augustini, & similiter B. Tomas perpetuus beati August. sectator. Nam scripturæ quæ promissionem vel Dei infallibilem ordinationem sonant, loquuntur de vocatis & gratia præuentis, quorum voluntas iam vtcunq; est à Domino per vocationem præparata. Fiunt enim populo fideli ad quem solum diriguntur, cui non deest, sed adest semper iuara easdem scripturas auxilium sufficiens, ex quo conuerti posit, & suam operari salutem. Nam locum apud

*Lib. 4. ca. 8. Cap. 7.* Matthęum, Petite & accipietis, &c. tractans Beatus Augustinus contra Iulian. qui suam & Pelagianam hæresim his verbis stabiliebat, ei respondet, Sine gratia præueniente, neminem posse petere, quęrere, aut pulsare. Necesse est, inquit, gratiam pręcedere & contangere, vt beatificum bonum à Deo petatur, & vt pulsetur ad Deum. Item cap. quinto de gratia & libero arbitrio tractans locū Zachariæ quinto, Conuertimini ad me & *Psal. 40.* cōuertar ad vos, dicit nos non posse conuer- *Psal. 84.* ti, nisi ea dono Dei. Quapropter in Psalm. dicitur, Deus virtutum conuerte nos. Et, Tu conuertens viuificabis nos. Et in Enchiridio ca. 32. Voluntas hominis bona præcedit multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, & in eis est ipsa. Et lib. 2. contra duas epistolas Pelag. cap. 19. dicit quòd proponere. & velle bonum est ea Dei dono, & similiter 1. lib. retract. cap. 26. Nam petere, quærere, & orare quemadmodum oportet, præsupponunt agnitionem gratiæ, & fiduciam quandam inueniendi & obtinendi eam: principium enim gratiæ est eam agnoscere & desiderare. Surdi qui non habent aures audiendi, nihil excitantur, nec iuuantur vocatione & inuitatione Domini. Scripturę verò quæ seueritatē iudicij diuini sonant, vt quòd Deus dereliquit, deserit, excæcat, indurat, & similia, loquuntur de te- *In scripturis* probis. In scripturis enim sacris aliquando *Deus nunc* Deus loquitur ad vnum genus hominum, a- *vni hominum* liquando ad aliud. & si ad idem genus, non *generi loquitur, nunc alij, nunc eiusdem generis vni parti, nunc alij.* tamen secundum eandem eius partem. Quo modo Apostolus Paulus in epist. ad Roma. cap. 11. docet Deum non repellere populum suum propterea quod non totaliter repellat & vniuersos. Non repulit (inquit) plebem suam quam præsciuit: tacitè declarans scripturas in quibus Deus loquitur ad populum Israeliticum, Ego non te deseram, neque derelinquam, ego non obliuiscar tui, intelligendas esse de vasis electis in populo Israel: Scripturas autem quibus Deus significatur relinquere populum Israel, intelligē das esse de veteri synagoga, ad quam Christus, Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina, &c. & noluisti. Ec- *Matt. 23.* ce relinquetur domus vestra deserta. Subtrahit ergo Deus suæ misericordiæ dona ab his qui merentur hæc pati: iustos autem non derelinquit, nisi desertus ab ijs fuerit: nec tamen ex toto ab illis se subtrahit, sed secundum aliquos gratiæ effectus quibus peculiariter præsens erat, nunquam autem relinquit absque vllo amoris stimulo, & absq; vllo conuersionis instinctu: atque ita quam uis anima quę semel acceptam gratiam deserit, iustè repudietur, & digna sit quæ ea semper indigeat: si tamen ita cadat vt supra lapidem Christum maneat, non negans aut contemnens ipsum, quin potius per fidem tenens illum vt manum sibi diuinitus suppositam, sic lapsa nō prorsus conteritur, sed gratuitum Dei auxilium habet, quo per pœnitentiam reseruatur ad salutem hauriendam ex fonte gratiæ Christi, vt interpretatur beatus Hieronymus in commentar. Matth. 21. Alia namque est ratio credentis: alia nondum credentis: qui incipit credere in Christum, iam iuuari incipit ab illo: nec desunt pro loco & tempore conuersionis auxilia, quamdiu in illum credit, si etiam peccet per mala opera, quamuis considera-

tis alijs scripturis docentibus Deum nolle mortem peccatoris, & velle omnes ad pœnitentiam reuerti, ita pie vt diximus de Deo sentire expedit, quod nec tales prorsus deserat & abijciat, qui in tenebris infidelitatis habitauerunt nondum accepta testa fidei in Christum, qua hauriant aquas gratię ex fonte Saluatoris. Nullum enim hominem in hac vita absque spe veniæ relinquendum vt sperare nec possit nec debeat, probant nonnulla testimonia scripturarum prius citata, & certè quòd dicit Dominus apud prophe. Ezechiel. cap. 18. Nunquid voluntatis meæ est mors impij? &c. & concludens singulos hortatur: Cõuertimini ergo & agite pœnitẽtiam, &c. vbi Hieronymus: Ergo diuinæ inquit voluntatis est omnes saluos fieri, & ad notitiam veritatis venire: Vbicunque autẽ truculenta videtur sententia Dei, non homines, sed peccata condemnat, non dicit. Conuertimini, nisi his qui cum Deo prius erant, & eius comitatum deseruerunt, Nam misericordia Dei superexaltat iudicium eius. Quę latè persequitur M. N. Ioannes Driedo nis loco citato.

Nec reipsa dissentit B. August. ab aliorum patrum B. Amb. Chrysost. Fausti catholici Galliæ Episcopi, & aliorum sententia: quamuis si verba nuda spectentur videatur horum sententiam improbare, & hi doctrinam Augustini. Alio namque modo ipsi vtuntur verbo prædestinationis & reprobationis, odij & amoris quam Aug. Loquuntur enim de electione siue amore ad vitam æternam, & ab hac bæreditate reprobatione, ad supplicium ęternum destinatione. Beatus verò Augustin⁹ initium electionis & vocationis constituit in separatione à massa damnata: & ideo illi ad præscientiã meritorum (propter quæ Deus largitur vitam æternam, & retribuit æternum supplicium) referunt electionem & reprobationem Et B. Aug. ad misericordiam Dei liberantis à peccato interna vocatione & inspiratione & ad iudicium deserentis. Beatus namque Ambrosius, Chrysostomus, & Faustus, optimè nouerũt regulam fidei quæ habet, quòd nemo ex damnata massa humani generis liberatur, nisi quem gratia Dei miserentis erexerit, & eundem ab æterno fuisse electum ac scriptum in libro vitæ, nullumque esse hominis meritum vt præparetur voluntas à Deo, & fiat bona, aut ex massa perditionis vocetur siue ad regenerationis lauacrum, siue ad fidem, intusque ita doceatur à Deo vt credat, aut vt dignus fit ita adiuuari, vt ex fide in Iesum fiat vas in honorem, resipiscendo à veteri vita. Proinde si ex hac massa faciat vas in contumeliam, secundum exigentiam materiæ debitam operatur: si autem ex illa faciat vas in honorem sublato peccato, & infundat formam nobilem, ex sola facit liberalitate, nõ propter vllum hominis meritum: ad quæ consideratione habuit venerabilis pater August. definiens dilectionẽ seu electionem, qua ita diligitur homo vt ex massa perditionis segregatus Dei suggestione & inspiratione fiat fidelis. Cum autem homo diuinitus vocatus fidelis factus est spiritu fidei & charitatis desuper accepto, multa sunt illius merita, quibus superlucratur alia Dei dona seu talenta: ad quod considerationẽ habuerunt alij patres definientes dilectionem, qua homo diligitur ob bonum aliquod suo tempore tribuẽdum illi propter præuisam illius fidem, obedientiam, inuocationem, seu eleemosynam quemadmodum Deus dilexit Cornelium Centurionem, ad tribuendum ei regenerationis lauacrum, propter orationes & eleemosynas ex fide quadam prodeuntes. Et ideo si quis dixerit in Iacob & in populo designato per ipsum antequã nasceretur præuisam fuisse fidem obedientiam, & propter hæc opera præuisa, illum fuisse dilectum ad præmiũ quoddam & remunerationem & coronam gloriæ: verissimum quidem dicit, sed ex sacris scripturis simul discat fidem illam & obedientiam esse Dei dona, quódque nihil fecerit operis boni quo merebatur ad fidem vocari, intusque ita præparari, adiuuari, attrahi, seu doceri vt crederet, & credendo spiritũ fidei principium omnis meriti acciperet. Augustinus itaque arguit eos qui docuerunt Deum dilexisse Iacob & populum in illo designatum, & Esau odio habuisse propter futura opera præuisa in illis, vocabulis dilectionis & odij acceptis pro prædestinatione & reprobatione, de quibus tractat scriptura, docens Deum electos ante mundi constitutionem prædestinasse, vt fiant vasa gratiæ secundum propositum suum, operando omnia secundum consilium voluntatis suæ: alios autem deseruisse in vasa contumeliæ. Nam si Deus suos electos ad primam gratiam aut auxilium, quo ad illam præparantur, prædestinasset, propter opera in ijs præuisa eiusdem gratiæ meritoria, consequẽs esset primam gratiam dari propter merita liberi arbitrij sine gratia operantis, & ita principium salutis esse ex nobis tãquam ex nobis, & statueretur hæresis Pelagiana. Nequaquam autem reprobat Beatus Augustinus sententiam eorum tanquam falsam, qui docuerunt Deum dilexisse Iacob ad prę mium, tum in hac vita, tum in futuro seculo tribuendum propter præuisa ab illo opera bona, per gratiæ adiutorium futura, & alterum odisse ad seruitutem supplicij irrogandi propter futura opera mala ab æterno præuisa. Firmissima enim fide tenendũ est, Deũ venturum esse iudicem, & vnicuique secundum opera sua redditurum, & ipsum dare gratiam & remissionem peccatorum præparantibus se, credentibus, pœnitentibus, orantibus, & supplicantibus: & ita propter opera quædam tanquam dispositiones & præparationes ad gratiam dandam ordinatas. Verum Augustinus textum Apost. ad Roma. non secundum tales sensus et interpretatus, imò arguit eos qui sic interpretantur, tanquam nõ assecutos illic verum Apostoli sensum.

[Margin notes:]

Vt habet Aug. lib. 1. de gratia Christi cap. 44. & se quentibus de B. Amb.

Consentiunt patres Aug. circa gratiã Dei.

B. Aug. aliter interpretatur c. 9. ad Roma quã Ambrosius, Chrys. et alij antiqui patres.

sensum habens argumenta & rationes quibus sibi videbatur Apostolus Paulus non loqui de dilectione qua Deus vult dare bonũ aliquod propter præuisa opera quæ sunt tãquam merita, seu dispositiones & præparationes ad bonum illud, sed de dilectione prædestinationis præparantis hominem ad primam gratiam, qua valeat bene operari, & sine qua bene operari non potest: qua ita pręparatur vt fiat iustus qui prius erat impius, & hunc sensum huius 9. capitis, ad Roma. delegit August. disputans cum Pelagio asserente primam gratiam dari propter solius liberi arbitrij opera: beatus autẽ Chrysostomus, Ambrosius, Faustus, & alij venerandi patres quibus disputatio erat contra eos qui ex textu Apostoli arbitrabantur sublatum esse liberum hominis arbitrium, ad alium quendam sensum etiam verissimum intellexerunt huius capitis doctrinam, elicientes ex eo sententias ex quibus demonstraretur liberum hominis arbitrium, & opera illius bona & mala contra Manichæos. Non sunt igitur sententiæ patrum in hac re contrariæ, quamuis eundem scripturæ locum aliter interpretentur: verisque asserentibus sentẽtias verissimas, ex alijs scripturæ locis euidenter demonstrabiles, quę omnia latè prosequitur M.N. Ioannes Driedonis in secunda parte libri de concordia liberi arb. & prędestinationis, 3. cap. in solutione tertij argumenti. Et quòd eadem & omnino consentiens fuerit B. Augustini doctrina, Ambrosij, & aliorum patrum de necessitate gratiæ ad omne opus bonum & eorum initia, docet & demonstrat tertio cap. primæ partis in solutione tertij argumenti. Nullus enim patrum docuit aliquod esse hominis meritum propter quod à Deo aut vocetur, aut præparetur vt credat, & ex impio iustificetur, neque eorum aliquis docuit aliquando Pelagij hæreses: quãtumlibet ipse Pelag. eas stabilire conaretur eorundem patrum sentẽtijs, vt patet ex lib. B. Aug. de natura & gratia cap. 16. & sequentibus, in quibus refert dicta sanctorum Hylarij, Ambr. Chrysost. B. Hie. imò & sua, hoc est ipsiusmet August. ad quæ respondet, & ostendit eos non tenuisse ad quod Pelagius ea citabat, sed id ipsum quod ipsemet August. & semper tota ecclesia catholica ex ipsis eorum libris, maxime Ambrosij: & in lib. 1. de gratia Christi contra Pelagium & Cælestium ca. 93. & lib. 4. Contra duas epist. Pelag. cap. 11. multa ex Amb. loca adducit: & in fine epist. ad Sixtũ quæ est 96. & cap. 9. de prædestinatione sanctorum interpretatur quod scribunt sancti, quod dixerit & ipse in lib. de sex quæstionibus contra Paganos, quæst. 2. tũc voluisse apparere hominibus Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quãdo & vbi sciebat esse qui in eum essent credituri, quodq; salus religionis Christianæ nulli vnquam defuit qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit: ac per hoc quibus omnino annunciata non est nõ credituri præscribantur: de quibus etiam in principio capitis sequentis, & quæstio. 68. in lib. 83. quęst. Cui respondet. Vtrum prædicato Christo à seipsis habituri essent fidem, an Deo donante suscepturi, id est, verum tãtum eos præscierit, an etiam prædestinauerit Deus, quærere ac differere tunc necessarium non putaui, & cap. 10. Si discutiatur vnde quis dignus sit, non desunt qui dicant voluntate humana: nos autem dicimus gratia vel prædestinatione diuina. Nam lib. 5. contra Iulianum cap. 3. Nullum, inquit, dignum eligit, sed eligendo facit dignum. Et lib. 1. retractat, cap. 9. & capite 23. & 24. & 26. regulã constituit quòd in scripturis sacris & libris veterum commemorata gratia non excluditur libertas arbitrij, nec in huius prædicatione & inuitatione intelligenda est excludi gratia, quin potius in operibus pietatis, commemorata gratia intelligitur etiam lib. arb. & è diuerso. Confitendum est tamen quod ante exortam Pelagij hæresim nondum fuerat exactè disputatum de diuinæ prædest. & reprobationis iudicijs, quia nondum huius mysterij difficultates in quęstionem venerãt hęreticis Pelagianis nondum ecclesiam perturbantibus, vt dicit B. Aug. de prædest. sanctorum, cap. 14. & cap. 19. de bono perseuerantiæ, in quibus libris respondet etiam epistolis B. Prosperi & Hylarij de Massiliensibus in Gallia, & fratribus in Aphrica offensis libris quos aduersus Pelagianos scripserat.

*In cõcordia gratiæ et liberi arbitrij consentiunt B. Aug. Ambro. chryso. et reliqui patres.*

Doctores autem scholastici variè & cõtrariè sunt opinati de sufficientia auxilij, per quod quisque credere potest, & de peccatis pœnitere: atque etiam super discriminis bonorum à malis causa & origine, ferè tamen conueniunt omnes, quod facienti quod in se est, Deus non deest in his quæ sunt ad salutem necessaria, paratus intellectum eius illustrare & inspirare salutaria: quamuis non similiter hoc intelligant & applicẽt. Cum igitur, vt aiunt, in vniuscuiusq; potestate sit facere ꝙ in se est, vt credat & salutẽ consequatur, videtur quòd cuilibet adulto, etiamsi ethnicus sit, adest sufficiens auxilium quo credere potest, & saluus fieri, vel saltẽ eò peruenire vt credere possit & fieri saluus: & ita videretur principium discriminis esse in libero hominis arbitrio. Cui consentire videtur B. Aug. 3. de libero arb. ca. 20. Ante meritum, inquit, boni operis, nõ parũ est accepisse naturale iudicium quo mens ipsa sapientiam præponat errori, & quietem difficultati, vt ad sapientiam non nascendo sed studendo perueniat: quòd si agere noluerit, peccati rea tenebitur tanquam nõ bene vsa sit facultate ea quam accepit. Et B. Ambro. nulli pereũtium excusatio suppetit de abnegato lumine veritatis, quoniam siue occultè siue manifestè Christus (vt ait Apostolus) est saluator omnium hominum maximè fidelium: & B. Hieron. tractans locum Pauli ad Galat. 1. Segregauit me ex vtero matris meæ, naturaliter omnibus Dei inesse notitiam dicit, nec quenquã sine Christo nasci,

*Variè sentiunt doctores de sufficientia diuini auxilij hominibus dati.*

*Dionyſius ca. 7. celeſt. Hierarch.* vnumquemq; habere in ſe ſapientiæ & iuſtitiæ reliquarumq; virtutũ ſemina:& quòd ſicut ſol omnes homines corporaliter illuminat, ita Deus ſpiritualiter illuminat omnem hominem venientem in huncmundũ, Multo namque magis curam gerit animarũ, quàm corporum. Si ergo ſolem facit oriri ſuper iuſtos & iniuſtos: ſi pluit ſuper bonos & malos, multo magis videtur ſemina fidei & pluuiam ſalutaris doctrinæ ſuper impios & iniuſtos diſpergere. Sic & beatus Baſilius in cap. 7. regulæ:& B Chryſoſt. neminem ſine Dei notitia & amore naſci docent. Ex quibus videri poſſet, quod omnes gentes, idololatræ, & impij (quamuis ſine fide Deo placere nõ poſsint) aliquid tamen habeant quo poſsint aſſurgere ad id quo Deo placeant, & oſtium cordis aperire, quærere, pulſare, & impetrare fidem qua iuſtificentur. Habent nempe lumen rationis internæ, quo naturaliter cognoſcũt Deum, qui intus pulſat ſemper, huius mundi fabricam oculis obijciendo, & fideli miſericordiam & iudicium ſuum. Nulla eſt anima quantum peruerſa, inquit Auguſt. cuius in conſcientia non loquatur Deus, vt Paulus in Actis inquit, Deus quamuis præteritis generationibus reliquerit gentes ingredi vias ſuas, non tamen ſine *Ad Rom. 1.* teſtimonio ſui reliquit eas, & proinde Deum agnitum non colentes facti ſunt inexcuſabiles, & traditi in reprobum ſenſum & in paſsiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non conueniunt: manet tamen in peccatore ſic tradito naturale lumen ſynderesis ſemper illuſtre: Semper namque habet facultatem *Rom. 2.* diſcernendi inter ſanctũ & prophanum, licitum & illicitum, ſicut dicit Apoſt. Gentes legem non habentes naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt: per quam naturalem legẽ, vt dicit B. Hiero. Cain homicida peccatum ſuum nouit, & Pharao per eam ſtimulatus *Exod. 9.* ſua crimina confitetur, dicens, Iuſtus Dominus, ego aũt & populus meus impius. Videntur ergo etiam ethnici habere auxilium ſufficiens, quo ſi rectè vti vellent ad fidem qua Deo placerent, aſcenderetur, vt videtur accidiſſe in Cornelio Centurione. Et propter hanc deductionem plærique ſcholaſtici docent, quòd in cuiuſlibet hominis poteſtate poſitum eſt & relictum, quòd infundatur ei fides & charitas, quamuis à ſe illa habere nõ poſsit. Nam aliquid facere poteſt, quo facto fidem & charitatem, Deo dante ſecundum ſuam infallibilem ordinationem, accipiat: quemadmodum qui in domo eſt, feneſtris ex omni parte clauſis, non poteſt ſeipſum illuminare, nec lumẽ in oculis ſuis producere. feneſtram tamen aperire poteſt, quo facto lumen ei ſtatim accedet. Vnde Alexander de Hales, in 3. parte ſummæ quæſti[o] 69. Feneſtra, inquit, comparatur actui voluntario, qui eſt cõſentire vel diſſentire, tenebræ comparantur peccato. vnde ſicut in poteſtate hominis non eſt vt remoueat tenebras, niſi appareat prohibens lucem, ſcilicet feneſtram, & lux ipſa remouet tenebras: ita in poteſtate hominis non eſt vt remoueat peccatum à ſeipſo, ſed ſi remoueat actum ſuum voluntarium, ſcilicet diſſenſum à bono, & conſenſum ad malum, tunc remouet illud quod eſt prohibẽs gratiam: ſicut feneſtra prohibet lucem, & intrat gratia in ipſum, ac tenebræ diuino adiutorio remouentur. Reſpondet enim argumento in quo dicebatur quòd ita ſe habet in nobis peccatum, quod eſt remouens lumen gratiæ, ſicut feneſtra clauſa ne illuminetur domus, ſi autem in homine non eſt vt ab eo remoueatur peccatum, non eſt in ipſo quo ad lumen diuinæ gratiæ recipiendum ſe diſponat. Quam ſententiam etiam ſequi videtur Fauſt[us] venerabilis Galliæ epiſcopus, lib. 1. de gratia Chriſti. Pro huius pleniore intellectu conſiderandum eſt *Aliud eſt hominem facere quod in ſe eſt, aliud facere quantum poteſt ex ijs quæ à ſe habet* aliud eſſe, hominem facere quãtum in ſe eſt, & facere quantum poteſt ex his quæ à ſe habet. Nihil enim à ſe habet homo præter peccatum quod per vnum hominem intrauit in hunc mundum, quo modo peruerſè Mart. Luthe. interpretatur hominem facere quãtum in ſe eſt, docens eum peccare quando facit quantum in ſe, art. 36. ſuæ aſſertionis. In *Tria ſunt in homine in quibus liberum arbitrium operatur.* homine autem tria reperiuntur per quæ liberum arb. operatur, primũ eſt natura & quę naturam ſequuntur, ſecundum eſt gratia per Chriſtum facta, pulſus, illuſtrationes, vocationes, inſpirationes, diuinitus immiſſæ, & tertium eſt peccatum in natura habitans, ſecundum quod operantes ſemper peccamus. Homo autem relictus in ſolis naturæ talentis, per ea Deo generaliter cooperante, diſcernit inter multa licita atq; illicita, & pro tempore & loco poteſt non peccare, & iuxta Apoſt. Pauli ſententiam naturaliter ea quæ legis ſunt facere, vt docet B. Aug. de ſpiritu *Rom. 2.* & litera, cap. 26. & duobus ſequentibus. Et ideo quod eiuſdem libri cap. 3. dicit liberum arbitrium non valere quicquam niſi ad peccandum, ſi lateat veritatis via, intelligit ipſum nihil valere ad opera bona quæ valeant ad iuſtitiam, remiſsionem peccatorum, aut vitam æternam, quale bonum nemo agere poteſt ſine cognitione veritatis, quæ eſt per fidem, & ſine dono dilectionis, quod eſt charitas: & ita intentio eius eſt quòd ad nullum meritum valeat niſi malum, quale eſt peccatum. Loquitur enim contra Pelagium de operibus quibus redditur merces poſt hanc vitam. Nam manifeſtum eſt ſine gratia liberum arbitrium poſſe ædificare domos, plantare vineas, comedere & bibere pro ſuſtentatione naturę, honorare & alere parẽtes, nolle mentiri & adulterari: ſicut ipſe docet lib. 3. Hypog. Et ſibi contrarius eſſet in eodem libro de ſpiritu & litera, ſi intelligeretur liberum arb. ſine gratia ſimpliciter nihil poſſe niſi peccare. Docet enim cap. 27. in impijs reperiri quædam facta ſecundum iuſtitiæ regulam non vituperanda. Sine gratia igitur in talentis naturæ homo relictus agere aliquid poteſt, & hoc ipſum faciendo non peccare: Sed an poſsit ſe ad gratiam fidei præparare, aut gratiam gratum facientẽ qua à pec-

cato liberetur, non æquè certum est. Nam B. Aug. in libro de natura & gratia, ca. 2. apertè docet, quòd si fieri vel potuit vnquam, vel adhuc potest, vt quispiam reperiatur, qui nõ sit vlla fide in Christum imbutus, qui vel ante Christi aduentum non audiuit hoc sacramentum, vel adhuc non comperit factum, & tantum credit in Deum qui fecit cælum & terram, à quo se naturaliter factum sentit, & honestis moribus viuendo Dei impleat volũtatem: Si illud inquit fieri potest, hoc ego de natura, id est, naturali lege, quod de lege Moysi dicit Apost. Ergo Christus gratis mortuus est, ita, inquit, & ego dico, Si per naturam iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Si enim Apostolus hoc dixit de lege quã accepit gens vna Iudæorum, quanto iustius hoc dicitur de lege quam accepit vniuersum genus humanum? Si ergo Christus non est gratis mortuus, consequens est quòd omnis humana natura iustificari & redimi ab ira Dei nullo modo potest, nisi per fidem & sacramentum sanguinis Christi. & capite octauo Rectè ergo non admittitur paruulus in regnum cælorum quamuis Christianus non solum fuerit, sed necesse potuerit. Et cap. 9. De infante modò non loquor, Iuuenis vel senex in ea regione defunctus est vbi non potuit Christi nomen audire, potuit fieri iustus a natura & libero arbitrio, an non potuit? Si potuisse dicunt, ecce (quòd est crucem Christi euacuare) sine ea quenquam per naturalem legem & voluntatis arbitrium iustificari posse contendere, dicamus & hîc, Ergo Christus gratis mortuus est & quæ sequuntur. An verò homo in naturalibus suis relictus sine auxilio gratiæ, si legitimè vtatur naturalibus quamuis per hoc iustificari non posit sine fide in Christum, an tamen se aptum faciat ad accipiendum salutis auxilium à Domino, & salutarem quandam fidem, qua diuinitus illustretur, maior & perplexior est difficultas: an scilicet huiusmodi homini facienti quod in se est, seu vtenti naturalibus suis, sufficienter adsit Deus instruens eum per hominem vel angelum aut per se ipsum, super his quæ sunt ad salutem ei necessaria, sicut accidisse videtur Cornelio Centurioni, Act. 10. qui antequam in Christum crederet, eleemosynis & orationibus impetrauit vt ad eum mitteretur Petrus. Quod significasse videtur Paulus ca. 10. ad Romanos, dicens Verbum prope est in ore tuo & corde tuo, hoc est verbum fidei: quasi auxilium, quo sufficientes sumus vt valeamus credere, omnium cordibus adsit, licet non omnes credant, quippe qui intus ad cor non conuertuntur vt audiant Deum intus per lumen rationis internæ loquentem, Vel si audiant, obedire nolunt. Et quamuis àn iniuriam faciat diuinæ gratiæ quisquis dixerit hominem ex ingenitis legis naturę stimulis per vim liberi arb. posse credere, placere Deo absque peccato, siue iustè & rectè viuere, non tamen eidem gratiæ derogare videtur, si dixerit hominem ex solis ingenitis naturæ stimulis sese modo quodam præparare, aptumq; facere ad quem adiuuandũ veniat Deus: non quòd adiuuari mereatur, vt dicit Pelagius, sed quòd se tam docilem & tractabilem exhibeat vt deceat Deum, & dignum sit eius bonitate, illum adiuuare, præsertim si per lumen rationis internæ ad vnũ Deum ex mũdi fabrica suspiret eumq; vt parentem diligat, accolat & iniurias sibi fieri nolẽs, alteri non faciat: qui etiam si passione ac infirmitate vel occasione alia victus transgrediatur naturalis legis præcepta, ingemiscit ad deum naturalis legis & naturæ authorẽ. Hoc enim sonare videtur sententiæ ex Aug. Hiero. & Basilio citatæ superius non aũt quòd absq; gratuito Dei auxilio ad gratiam sufficiẽter se pręparare posit. Hoc enim falsum esse patet ex verbo Christi, Nemo potest venire ad me nisi pater meus cælestis traxerit eum. Vnde sequitur quòd post lapsum Adæ nemo sibi relictus faciens quãtũ in se est ex solis naturæ talentis, si non peculiariter intus à patre trahitur, habet potestatem veniendi ad Christum, cum ea solo tractu nascatur hæc potestas: atq; ita nec sufficienter sese ad gratiam præparare quisquã potest antequam superueniat specialis tractus Dei intus suggerentis animæ, vt dissentiens à peccatis Deo consentiat, tanquam authori gratiæ gratis iustificanti. Non enim potest se homo præparare per virtutem naturæ sic vt ad gratiam sit sufficienter & vltimatè pręparatus, nisi præcesserit tractus Dei inspirãtis initia quædam gratuitæ fidei aut charitatis. Vnde & Cornelius Centurio antequã Christum iam natum & passum disti. credidit, initia quædam habuit fidei ex qua & orabat & eleemosynas dabat, non suis fidens operibus, sed diuinæ misericordiæ. Homo itaq; sibi relictus absq; omni auxilio Dei gratuito faciens quantum in se est, non ita tractabilem & docilem se exhibet, vt se faciat aptũ & sufficienter præparatum ad accipiendam Dei gratiam, nisi intercesserit tract⁹ & inspiratio Dei qua accipiantur initia quędam fieri & pius erga Deum affectus. Quamuis enim homines secundum humanæ vitæ conuersionem laudabiliter secundum leges naturæ viuentes tales se præstent, qui minus sint inepti minusq; indigni gratia accipiẽda non tamen aptos se faciunt, & præparatos eidem gratiæ, propterea quòd non habeant sua potestate tollere impedimenta prius apposita, hoc est peccata: in quo se correxit beatus Thomas in prima secundæ quęst. 109. articulo 6. docens hominem non posse se sine Dei gratia speciali ex viribus naturæ ad fidem seu gratiã gratum facientẽ præparare: cuius contrarium docuerat in 2. sententiarum dist. 28. Vbi cõcludit q. 3. ar. 4. Et ideo alijs cõsentiendo dicimus quòd ad gratiã gratum facientem habendam, ex solo lib. arbitrio se homo potest præparare. Faciendo enim quod in se est, gratiam à Deo consequitur. hoc autem solum in nobis est, quod in potestate liberi arbitrij est constitutum.

*An homo ex talento naturæ ad gratiã se præparare possit.*

*Galat. 2.*

*Homo iustificari non potest nisi per fidem & sacramentum sanguinis Christi.*

*Potestas veniendi ad Christum ex solo tractu nascitur.*

A solo

A ſolo enim Domino volũtas hominis propriè præparatur ad fidem & ea quæ ſunt ſalutis, hoc eſt, vt fidem capiat vel charitatem: quamuis fortaſsis remota quædam diſpoſitio ſeu præparatio fieri poſsit per naturam, ſed hæc non ſufficit niſi tractu & inſpiratione diuina accedente, qua trahatur & doceatur in his quæ ſunt ſalutis. Et ſi dicatur, Homo nondum habens fidem ſua oratione poteſt eam impetrare, Reſpõdetur, quod abſq; fide homo orare non poteſt. Attamen ſicut iam diximus non fallitur pernicioſè, nec in hæreſim conſentit Pelagij, ſi quis tam piè de diuina ſentiens miſericordia credat omni homini adulto aliquid gratuiti auxilij pro loco & tempore adeſſe, quo diuinitus trahitur, vt valeat ſe ad accipiendam ſeu obtinendam gratiam præparare: & ita neminem ex adultis ſic eſſe derelictum per totum vitæ ſuæ tempus in ſolis naturæ talentis, aut ſi ſu erit ſic derelictus, eundem per ea quæ facta ſunt, & mundi fabricam poſſe aſſurgere ad cognoſcendũ Dei in creaturis inuiſibilia: ex qua cognitione ſi quantum in ſe eſt faceret vt Deũ glorificaret, ad illumq́ue per peccatorũ remiſsionem ſuſpiraret ex mera Dei gratia, prius tamen per eam attractus intus illuminaretur, vel prouideretur ei de magiſtro qui doceret eum ſuper his quæ credere aut facere oporteat: quemadmodum dici ſolet contigiſſe in Cornelio Centurione Act. 10. & in Macedonibus Act. 16. quibus quam tum in ſe eſt facientibus diuinitus magiſtris prouidebatur. Quo ſenſu vterque intelligenda eſſe quæ ſuperius citata ſunt ex 3. lib. de libero arbit. ca. 20. Ambro. Baſilio, Hieronymo in commentarijs epiſtol. ad Galatas. Quod autem ſic docens non conſentit hæreſi Pelagij, ex hoc patet, quod Pelagius docebat hominẽ ex ſola naturali arbitrij poſſibilitate poſſe eſſe ſine peccato, mereri gratiã ac fidẽ qua Chriſtianus fiat, placere Deo rectè viuere, & hæc ſolum eſſe Dei dona, quia Deus liberum condidit arbitrium, ſine quo nemo credere poteſt, & præcepta dedit quibus docetur quomodo ſit viuendum, & credibilia reuelauit: Illa aũt docent quod iſta ſunt Dei dona, qui per ſpiritũ ſanctũ diffundit fidem ſcilicet & charitatem in cordibus eorum, qui pro loco & tempore cœlitus inuitati intuſque vocati voluntariè conſentiunt diuino ſpiritui reuelanti & pulſanti, non ſuis ſolum viribus, ſed præcedente ſuaſione ſancti Spiritus, ad quam præſtandã eius bonitas & liberalitas inuitatur bono vſu naturalium, non tanquam merito, ſed vt diſpoſitione quam eum non decet contemnere. Sic dicit beatus Thomas materia 14. ſũmæ de veritate, quæſtione 11. in ſolutione primi argumenti. Ad diuinam, inquit prouidentiam hoc pertinet, vt cuilibet prouideat de neceſſarijs ad ſalutem, dummodo ex parte eius non impediatur. Si enim aliquis in ſyluis nutriatur, vbi nihil de fide audiat nec cognoſcere poſsit, ductũ tamẽ rationis naturalis ſequeretur cum appetitu boni & fuga mali, certiſsimè eſt tenendũ quòd Deus ei per internam reuelationem inſpiraret, quę ad credendum ſunt neceſſaria, vel fidei prædicatorem mitteret, vt Cornelio Centurioni Petrum miſit. Similiter loquuntur Alexander de Hales parte 3. quæſti. 68. articulo 3. & Altiſsiodorenſis lib. 3. quæſt. 5. & Gerſon de regulis moræ, alphabeto 24. M. Gabriel diſtinct. 23. 2. ſentent. dubio primo. Nullũ enim eſt periculum hæreſis Pelagianæ, quando auxilium ſufficiens, quo poſſent ſalui fieri, non ponitur eſſe naturæ talentum, ſed fides, aut excitatio ad fidem aut initia quædam fidei. Nec tamen omnino ſimile eſt, quod adducitur de homine in domo clauſa, qui etſi non poſsit illuminare domum, poteſt tamen facere aliquid quo facto domus à ſole illuminabitur. In hac enim ſimilitudine cauendum eſt ne homo arbitretur ſuis viribus abſque Dei auxilio poſſe oſtium cordis aperire: ſed quemadmodum languidus in domo clauſa nequit abſque adiutorio ſeſe erigere ad aperiendum feneſtram, ſic nemo, niſi diuinit⁹ attractus poteſt oſtium cordis ſui aperire Deo pulſanti. Nam & ipſe interior pulſus eſt quidam animæ tractus. Poſſumus quidem ex nobis aliquid facere quo accipiamus Dei dona, ſed non ex nobis ſolis, ſed diuino ſpiritu excitatis & attractis. Certum eſt nos, inquit B. Auguſtinus, credere ſi volumus, & ſeruare mandata ſi volumus: & bene viuere ſi volumus, Deum intrare ad nos ſi aperiamus illi corda, eum nos ſuſcipere ſi ad illum confugiamus, & accedamus ad thronũ illius: ſed vt hæc velimus, aperiamus, & tantum velimus quantum ſufficit vt mandata faciamus, adiuuatur & præparatur voluntas à Domino. Proinde interrogantibus nos, Cur non omnes quibus euangelium prædicatur credant & reſipiſcant, cum Deus velit omnes ſaluos fieri? bene reſpondetur, quia non omnes qui audiunt volunt credere, nõ omnes vocati volunt reſipiſcere & pœnitere: Credere enim & pœnitere, fiunt à libero hominis arbitrio cælitus attracto. Si verò vltra interrogemur, cum Deus in ſua poteſtate omnium habeat corda, quare non omnium corda ſic præparat, attrahit & ſuadet, qualiter aptum nouit vt non contemnant, ſed velint & obediant: cur non præparauit illis auxilia quibus illos ſciret obedituros? Iterũ forſan reſpondebimus, quia De⁹ quoſcunq; trahit, ſic trahit vt eos dimittat in libero arbitrio, ex quo qui contemnunt, aut reluctantur Deo vocanti, aut negligenter audiũt, ſuo merito malo ſe faciunt indignos, & permittuntur ire ſecundum deſideria cordium ſuorum mala: Sed per hoc ſatis fit interrogantibus cur quidam credunt, & alij permittuntur ire ſecundum deſideria ſua: At ſi rogetur, cur Deus omnipotens habens in ſua poteſtate omnium hominum corda, non ſic ea omnia trahat, vt velint credere, cur dimittẽs omnes in libero arbitrio, habens in ſua poteſtate illos trahere quando vult, cur non ſecundum æternum ſuum

*Non ſentit cum Pelagio qui dicit nemini deeſſe auxilium ſufficiens ad ſalutem.*

*Interior pulſus eſt animæ tractus vt oſtiũ aperiat.*

*Cur non oẽs credant qui audiunt euãgelium, nec ſequantur qui vocãtur.*

*Deus quoſcũque trahit ita trahit vt eis relinquat libertatem conſequendi.*

propositum omnibus præparauit auxilia per quæ obedirent, nec contemnerent, nec euangelium audirent negligenter? Hæc certè quæstio inquirit occultissima diuinæ sapientiæ iudicia, & eius quærit rationem, quod ab hominis intellectu est impenetrabile, nec ad hominis voluntatem vllo modo referri potest, qua faciũt quod in se est. quòd etiam facere nõ possunt, nisi speciali Dei directione tanquam naturæ authoris & directoris. Ex quibus manifestũ est ad quid conducat & valere possit, quod homo faciat quod in se est ex solis naturæ dotibus, sine gratuita Dei præparatione, sine qua nemò fidem vel initia fidei accipere potest, ad quã tamen vtcunque præparatur bono vsu naturalium. Homini verò iam iustificato quantum in se est facienti ex spiritu inhabitante & auxilijs quæ semper præsto adsunt, nunquam deest Deus in his quæ sunt, & ad permanendum in iustitia, & ad salutem necessaria. Spiritus enim Dei inhabitans parat is est adiuuare imbecillitatẽ eius. ad Rom. 8. ca. de quo etiam variæ sunt promissiones Dei in scripturis, Non te deseram neque derelinquam, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor, non timebo: quid faciat mihi homo: & similitudines superius citatæ ex Hiere. cap. 3. & Esaiæ cap. 49. Insuper & homini nondum iustificato, imò nondum fidem habenti, tamen ad accipiendam gratiam fidei attracto, Deus in necessarijs ad salutem non deest, si sic attractus, quantum in se est Deo adiuuante faciat, & colat atque custodiat semen cordi diuinitus insitum.

*Ad quid cõducat facere quod in se est ex solis naturæ dotibus.*

*Hebr. 13.*

Ex multis enim scripturis notum est Deum adiuuare, illuminare, & suscipere homines etiam non iustificatos, sic tamen attractos, si quantum in se est faciant, & non in vanum gratiam hanc Dei suscipiant. Nam ipse dat spiritum bonum petentibus se, ipse prope est omnibus inuocantibus se, aperit pulsantibus, illuminat omnes accedentes ad se, inuenitur ab his qui fidem habentes in illum, quærunt eum ex toto corde suo. & Iacobus ait, Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter & non improperat. Omnis qui petit accipit, qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur, ait Saluator. Qui igitur fidem habet vel fidei initia, impetrare potest quicquid ad salutẽ est ei necessarium. Propriè itaque & simpliciter verum est de iusto & etiam impio diuinitus attracto, quod nunquam ei Deus deest in his quæ sunt ad salutem necessaria: & ideo communem hanc sententiam quæ dicit, quod Deus adest facienti quod in se est in necessarijs ad salutem. B. Tho. in 1. 2. q. 109. art. 6. in solutione secundi arg. & in art. 3. q. 112. in solutione primi arg. intelligit de faciente quod in se est, præuento per motionẽ diuinã. Et in 4. dist. 17. q. prima ar. 2. Et de veritate materia 28. dicit quòd nemo facit ꝙ in se est, nisi affectu & desiderio cõuertatur ad Deum per spem & amorem, & peccatum detestetur. Et Cardinalis Caietan. in art. 6. q. 109. 1. 2. dicit quod cõmune dictum, Homo faciendo quod in se est. disponit se ad gratiã intelligitur de dispositione & præparatione nõ simpliciter, sed quantum est ex parte sua: & rursus de dispositione simpliciter accipiendo, intelligitur vt faciat, quod in se est, motus specialiter à Deo, obsequendo videlicet diuinæ motioni: & B. Tho. (inquit) dicta sua in secũdo Senten. ad meliorem sensum hic reduxit declarando & addendo. Et similiter B. Bonauẽ. distinct. 28. 2. Senten. ar. 2. quæst. 1. in solutione argument. Argumentatur enim, Sufficienter ad gratiam se disponit, qui facit quod in se est: facere autẽ quod in se est dicitur homo, quando facit illud quod in sua est potestate, sed liberum arbitrium omni gratia destitutum potest facere quod in sua est potestate: ergo se disponere ad gratiam gratum facientem. Cui respõdet facere ꝙ in se est, dupliciter exponitur: vno modo positiuè, quia facit aliquid ordinatum ad gratiam, & tantum quantum potest: & hoc modo veritatem habet sermo prædictus. alio modo priuatiuè, vt dicatur facere quod in se est quia facit quod potest, quãuis illud non sit ordinatum ad gratiæ susceptionem: & hoc sensu prædictus sermo non habet veritatem. Qui enim hoc modo facit, quod in se est, nihil facit respectu gratiæ suscipiendæ. Plenè etiam explicat Alexander de Hales. q. 90. art. 3. ad 6. argumen. quid sit facere quod in se est, Et doctores hac sententia vtentes citant scripturas quæ loquuntur de iustificatis, vel saltem de fidelibus aut attractis: his enim non deest in necessarijs ad salutem procurandum, aut perseuerandum & progrediendum modò iugiter orent ne intrent in tentationem, vtq; perficiat Deus quod incepit. Cõfidens, ait Apost. Paulus ad Philippen. 1. quia qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vsq; in diem Christi Iesu, sicut est mihi iustum hoc sentire de omnibus vobis. Quòd tamen Deus adest etiam facienti quod in se est, ex puris naturalibus ad illustrationem & instinctus diuinos, ad quos ex immensa erga peccatores charitate inuitatur, non autem ex vllo merito aut dignitate piè creditur, sed quòd semper & quasi ex infallibili ordinatione eis adsit, vt necessaria salutis largiatur, diximus superius ex scripturis non certò constare posse, piè tamẽ hoc confidimus, nec de aliquo desperetur. Et ideo alia est ratio quò ad hanc assistentiam de paruulo baptizato, & à paganis sublato, & alio non baptizato, qui in locis educantur vbi de Christo & religione nostra nihil auditur. Illi enim postquam ad ætatẽ peruenerit adultam, si faciat quantum in se est, non deerit Deus in his quæ sunt necessaria ad salutem propter spiritum sanctum inhabitantem, & custodientem omnem hominem iustum qui est Christi membrũ, si faciat quantum in se est: id quod non ita certum est de alio paruulo non baptizato. Nam & doctores scholastici super hoc non conueniũt, an omnibus adsit saltem aliquando auxilium

*Cap. 1.*

*Luc. 11.*

*Quid sit homini facere quod in se est.*

*Alia est ratio paruuli baptizati & non baptizati, si ambo apud Ethnicos educantur.*

sufficí-

ſufficiens in hac vita, per quod pęnitere poſſint, & ad Deum ſe conuertere, & eſt inter eos ſuper illo opinionum cõtrarietas. Nam quòd huiuſmodi auxilium nulli negetur, dicit Nicolaus de Lyra ſuper verbum Iacobi 4. Appropinquate Deo & ipſe vobis appropinquabit, Sicut Deus, inquit, influxu generali conuertit omnia ad ſeipſum, ſicut ad finem vltimum ſecundum eſſe naturę, ſic influxu ſpeciali conuertit humanam naturam ad ſe ſicut ad finem ſupernaturalem. Nec hic influxus ſpecialis & motio diuina ſiue inſtinctus quo mouet humanam naturam ad bonum meritorium alicui negatur, quamdiu eſt in hac vita præſenti, ſed homines diuerſimodè ad hunc inſtinctum ſe habent: quia aliqui acquieſcunt & ſequuntur, & ſic ad gratiam habitualem de congruo diſponuntur quibus Deus eam dat, per quam meritoriè operantur: alij reſiſtunt inſtinctui, & ſic meritò eis hæc gratia negatur. Patet ergo quòd diſpoſitio ad gratiam de congruo quæ fit ab homine modo prædicto præcedit collationem gratiæ habitualis quæ eſt à Deo: & ſic dicitur appropinquate Deo &c. Verum tamen hanc diſpoſitionem præcedit diuinus inſtinctus aut motio ad bonum meritoriũ, ad quod natura hominis de ſe non poteſt aſſurgere: & ſic dicit Saluator Ioannis 6. Nemo poteſt venire ad me. Et idem dicit ſuper verbo Apocal. 3. Ego ſto ad oſtium & pulſo. niſi quòd hic paulo reſtrictius loquitur, dicens quòd talis influxus Dei communiter fit omnibus hominibus quàm diu ſunt in vita præſenti, non ita abſolutè vt nulli negetur. Et eiuſdem ſententiæ videtur eſſe Alexand. de Hales, quæſt. 69. art. 3. tertiæ partis ſummę vbi quærit, An omni facienti quod in ſe eſt detur gratia. Deus inquit benefacit omnibus quantum eſt de ſe, non tamen in omnibus efficitur bonum, propter defectum recipientis, non autem ſummæ bonitatis: & ponit exemplum, Si quis porrigeret eleemoſynam duobus pauperibus, & vnus extenderet manum & non alter, ille qui manum extenderet, reciperet donum non alter, ita Deus ſemper porrigit omnibus gratiam ſuã, non tamen omnes extendunt manum, id eſt, voluntatem ſiue conſenſum ſuum. Cui conſentire videtur beatus Anſelmus in lib. de caſu diaboli, vbi quęrens quare Lucifer non habuit perſeuerantiam, an quia Deus non dedit, an quia ipſe quod offerebatur non accepit, determinat quòd non habuit, nõ quia Deus non dedit, ſed quia ipſe nõ accepit, cũ Deus paratus eſſet dare. Ex quo ſimiliter argumentum fit, Si aliquis homo non habet gratiam, hoc eſt, non quia Deus non dat, ſed quia ipſe non vult, nec paratus eſt accipere. Secundum hanc viam magis apparet inexcuſabilitas hominum ſi peccata non caueãt, aut per pœnitentiam non reſurgant: quia ſi non negetur auxilium ſufficiẽs ex parte Domini, manifeſtum eſt ex parte ipſorum eſſe, ſi peccata non vitent, vel non pœniteant. & hoc modo planiſsimè ſaluatur ſententia Apoſt. 1. ad Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri, quia dat auxilium ſufficiens quãtum eſt ex parte ipſius quo omnes homines ad ſalutem perueniant, nec ipſius eſt, ſed eorum defectus, ſi non ſaluentur: quamuis & plures aliæ ſunt huius authoritatis expoſitiones, vt videre licet apud Auguſt. Et hanc *In Enchirid. ca. 103. & de cor. & gratia cap. 14. & 15.* expoſitionem magis acceptat Ioãnes Scotus circa diſtinct. 46. primi ſenten. in ſolutione ad primum dicens, quod licet dictum Apoſtoli exponi poſſet ſecundum diſtributionem accomodam pro omnibus qui ſalui fiunt, multo tamen melius exponitur de voluntate antecedente, pro quanto dedit eis dona naturalia & leges rectæ rationis, & adiutoria communia ſufficientia ad ſalutem. & paucis interpoſitis, Quamuis inquit Deus non habeat voluntatem bene placiti ad iſtum ſaluandum, tamen vult ei dare adiutoria communia ad ſalutem omnium antecedentia, quibus etiam ipſe bene viuere poteſt & ſaluari ſi velit: propter quæ dici poteſt quod vult omnes homines ſaluos fieri quãtum eſt ex parte ſui. Et fundatur hæc opinio ſuper ſententia Apocal. 3. Ecce ego ſto ad oſtium &c. quæ quum generalis ſit, videtur nulli deeſſe pulſatio Dei ad oſtium cordis, per quam intelligitur auxilium Dei gratuitum, per quod excitatur voluntas ad bonũ, & inſinuatur auxilium eſſe ſufficiens, cùm dicat, Si quis mihi aperuerit, &c. Deus etiam omnes inuitat abſque diſtinctione, vt conuertantur ad ipſum, & pœnitentiam agant. Ezechie. 18. conuertimini & agite pœnitentiam: facite vobis ſpiritum nouum, & cor nouum: & ſimiliter Ioelis 2. Et ſaluator: Venite ad me omnes qui laboratis. *Matth. 11.* Vana autem eſſet huiuſmodi vocatio ſi dirigeretur ad eos quos ſciret non poſſe conuerti & pœnitere. Cũ ergo ſine gratuito Dei auxilio nemo hoc poſsit, ſequitur quòd Deus omnes ad pœnitentiam vocans nulli negat huiuſmodi auxilium, quodque illud ſit ſufficiens ex parte Dei. Idem etiam oſtenditur ex longanimitate Dei. Nam peccatores expectat ad pœnitentiam, 2. Petri vltimo: & indiſtinctò dicit, Nolo mortem peccatoris. *Ezech. 18.* Vana autem & ſtulta videretur expectatio ad pœnitentiam, vtpote impoſsibilem, niſi adeſſet ſufficiens auxilium. Et addunt, Si quibuſdam huiuſmodi auxilium negaret, maximè illis quibus ſciret ipſum non profuturum, &c. hoc eſt, qui ſequi nollent, ſed nec talibus ipſum negat, qui loquitur ad Hieruſalem, Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, &c. *Matt. 23.* dicens, Volui congregare, ſignificat ſe ad auxiliandum paratum: dicens autem, Et noluiſti, inſinuat eos repuliſſe. Et ſcriptura de Cain Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus, ſignificat huiuſmodi auxilium gratuitum adfuiſſe, ſine quo non poterat dominari ſuper appetitu ſuo. Addũt præterea, Si quibuſdã peccatoribus huiuſmodi auxilium negaretur, ſequitur huiuſmodi non poſſe conuerti & pœnitere, atque ita pręceptum de agenda pœnitentia eos non aſtringere, cum nullus

ad impossibile obligetur. Ex quo vlterius sequitur quòd excusentur, si non pœniteant à nouo peccato. Pro hac opinione videtur esse definitio Concilij generalis de summa Trinit. & fide cath. cap. Firmiter, quod habet de baptizatis, Si post susceptionem baptismi quisque prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper pœnitentiam reparari. Multa etiam pro ea adducit sãctissimus Dominus Adrianus sextus in 1. quæst. de pœnit. lib. 4. sentent. Adduximus etiam superius plurima pro hac pia credulitate. Alia tamen opinio magis consentanea est Aug. & patrum Concilijs, quod non omnibus Deus concedit tale auxilium: sed sicut mera voluntate prædestinat aliquos ad salutẽ, quibus ex sola bonitate sua disponit dare bona gratuita necessaria ad salutem, ita mera voluntate, non propter præuisam aliquã rationem ex parte reprobatorum, aliquos reprobat a gloria. Non est ergo paratus quãtum in se est dare illis gloriam nec finalem gratiam, & pari ratione nec auxilium gratuitum ad tenendam & recuperandam huiusmodi gratiam. Quam sententiam prætendere videtur processus Apostol. ad Roma. 9. Et huius opinionis est Grego. de Arimino & eius sequaces: qui positionem prædictam Ioannis Scoti dicit esse falsam, eamque impugnat tribus rationibus, quarum prima est de paruulis discedẽtib' in vteris matris vel sine baptismo, quibus non dat Deus adiutoria sufficientia antecedentia. Secunda quia non est adiutorium sufficiens sine fide quæ donum Dei est, nec tamen omnibus à Deo datur. Et simile argumentum fieri posset de alijs gratuitis donis ad salutem necessarijs. Tertia est, quia si dicatur Deus velle omnes homines saluos fieri, quia omnibus vult, & dat antecedentia salutis, multo fortius dici posset quòd vult omnes antecedenter peccare, quia dat antecedentia quæ ad peccatum sufficiunt: cuius etiam sentẽtiæ videtur esse Isidorus lib. 2. de summo bono, cap. 15. Nonnulli, inquit, ita despiciuntur à Deo vt deplorare sua mala non possint. Pro qua opinione multa etiam adducuntur argumenta. Nam ad Roman. 9. concludit Apostolus de Deo: igitur cuius vult miseretur, & quem vult indurat, æqualiter indurationem peccatoris diuinæ asscribens voluntati, sicut electionem & misericordiam: asscriberetur autem induratio soli peccatori recusanti accipere oblatam gratiam vel adiutorium, si Deus sufficiens auxilium ex parte sua paratus esset cuilibet cõmunicare. Nam indurat Deus quando non communicat gratiam peccatori, qua possit cor eius ad pœnitentiam emolliri. AEqualiter etiã asscribit Apo. nudæ voluntati diuinæ electionem & reprobationem dicens, Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, adducens exemplum de Pharaone & de luti figulo, qui sua voluntate ex eadem massa facit vnum vos in honorem & alterum in cõtumeliam: Dcum autem aliquos reprobare, est non velle vel nolle eis dare gratiam finalem, & per consequens nec adiutorium, per quod eam recuperare, aut in recuperata perseuerare possint. Nam sæpe dicit B. August. & præcipuè in epistola ad Vitalem, & de prædestinatione sanctorum, ca. 8. & 6. & de bono perseuerantiæ, cap. 8. Et Enchirid. cap. 103. quod quibusdam Deus nolit dare gratiam. Citant etiam Ecclesiasten, cap. 7. Considera opera Dei quòd nemo possit corrigere quem ille despexit. Non autem videtur sufficiens auxilium ad salutem offerre his quos ipse despicit: & clarissimè dicit B. August de Tyrijs & Sidonijs, quòd eis negatum est vnde crederent, quia non erat eis datum vt crederent, de bono perseuerantiæ, cap. 14. Quibus igitur non est datum pœnitere, nec eis datur auxilium sufficiens quo pœniteant, Ioan. 12. dicitur de Iudæis, quòd credere non poterant, quamuis coram eis multa fierent signa, quia excæcauit Deus oculos eorum, & indurauit cor, quibus propterea nõ videtur cõcessisse sufficiens adiutorium quo credere poterant & saluari. Est præterea argumentum quod valde ponderant, Si, inquit, communicetur omnibus hominibus sufficiens auxilium, sequitur quòd per illud non discernuntur peccatores qui conuertuntur, ab alijs qui non conuertũtur: quæritur ergo per quid primo ab illis discernuntur, & non videtur quod aliundè, quàm quia consentiunt, & sequuntur illud auxilium, quod alij non sequuntur: & si sic, qui cõuertitur se primò discernit ab eo qui non conuertitur contra Apostol. prioris epist. ad Corinth. Quis te discernit? Harum autẽ opinionũ prior magis videtur commendare diuinam bonitatem, vtpote quæ sic sit suiip-sius diffusiua, vt nulli neget adiutorium sufficiens ad salutem: altera magis videtur ostẽdere Dei iudicium & diuinam libertatem per hoc quòd quibusdam vult dare salutem & adiutoria sufficientia, & alijs non vult dare tanquam Dominus vitæ & mortis. Quæ autem earũ sit verior, difficilimum, vt diximus, est iudicare. Diximus autem superius pie credẽdum esse, & valde probabile, quòd cuilibet adulto habenti vsum liberi arbitrij communicatur sufficiens adiutorium, quantum est ex parte Dei, quo possit credere, pœnitere, & ad Deum conuerti, sed aliquando, non semper. pro quo superius citauimus scripturas & patrum sententias. Quoties autem & quando Deus hoc auxilium communicet, ad occulta diuinæ prouidentiæ decreta & multam iudiciorũ eius abyssum pertinet, & quandoque aliquos iustissimè deserit in hac vita, sed an sic deserat, vt pœnitere non possint, maximè fideles, statui viatoris adhuc à Domino peregrinantis conuenire non videtur: quædam tamen sanctorũ dicta hoc sonant. Est autem considerandum pro pleniori intellectu, quòd tripliciter se homo habere potest ad huiusmodi auxilium seu diuinum instinctum: primò illi renitendo: secundo nec cõsentiendo, nec reniten-

*Opinio dicẽs non omni homini dare sufficiens auxilium ad salutem cõformior est Augustino et patribus.*

*Argumenta pro 2. opinione.*

*Cap. 4.*

*Collatio harum inuersa opinionum.*

*Tripliciter homo se habere potest ad instinctus Dei.*

renitendo: tertiò illum sequendo. Primum ex se potest volūtas, & ne faciat monet propheta, Hodie, si vocem Domini audieritis, nolite, &c. *Psalm. 94.* Secundum etiam ex se potest, similiter & tertium, præsupposito tamen huiusmodi auxilio: &, vt diximus, probabiliter, sine vllo alio vlteriori auxilio. Et si dicatur sine vlteriori adiutorio voluntatem nō posse consentire, & sequi diuinum hunc instinctum, videtur tunc quod media illa dispositio voluntatis quæ est negatiua, scilicet non reniti, sit talis vt congruum sit & deceat bonitatem Dei vlterius auxilium ad consentiendum & sequendum non negare. De dispositione autem hac media & negatiua dicit Henricus Gandensis 4. quodlib. quæst. decima nona, quòd si sint duo homines habentes vsum liberi arbitrij infideles vel fideles, quorum corda aliquo motu gratiæ præuenientis stimulat Deus ad bonum spirituale, & vnus respuat, recalcitret, & contradicat, alter verò negatiuè se habeat, nec resistendo, nec contradicendo: quamuis nullum motum bonum eliciat, non est, inquit, congruum, vt Deus æqualiter se habeat erga istos duos. Nam contradicens fortè mortaliter peccat & meretur æternā damnationem: alter verò quamuis nihil mereatur, congruum tamen est vt diuina liberalitas ei prouideat de adiutorio gratiæ vlterioris, quo possit de peccatis verè pœnitere. & quodlib. 8. quæst. 5. ponit quandam scalam seu processum ab huiusmodi dispositione negatiua per diuersos gradus ad gloriam, & ait, Sicut post primam admonitionem qua Deus præuenit peccatorem bonus vsus liberi arbitrij saltem negatiuè est ratio conferendi primam gratiam gratificantem, sic bonus vsus in cooperādo gratiæ gratificanti est ratio augmentandi ipsam, cuius augmentatæ vsus bonus ratio est ipsam perficiendi, & bonus vsus gratiæ iam perfectæ, finaliter eā custodiendo, est ratio conferendi gloriam. *Opinio Henrici de Gandaua de præparatione ad gratiam & augmentum eius.* Notat tamen in quodlib. 4. quòd gratia gratificans non habet aliquam rationem præcedentem meritoriā de digno, sed de congruo tantum. Quæ hoc modo declaratur, Quum Deus pulsat ad ostium cordis per suos instinctus ad bonum, si voluntas reuititur, iustè hoc auxilium ei subtrahitur, quamdiu diuina prouidentia hoc decreuerit: & si iterum clementer pulset, & ei resistatur, & hoc multoties contingat, tandem post huiusmodi repulsam frequentem quosdam Deus deserit, negando eis deinceps tale auxilium gratuitum exhibere, quos propterea despicere dicitur: de quibus Ecclesiastes, Considera opera Dei quòd nemo corrigere possit quē ipse despexerit. *Cap. 7.* De his loquitur Isidorus de summo bono libro 2. cap. 15. qui post verba superius citata subdit, Ingemiscendum est iugiter, & postposita securitate lugendum, ne Dei iusto iudicio & secreto deseratur homo, & perdendus in potestate dæmonum relinquatur: vbi loqui videtur de desertione Dei finali. Nam nonnullos ad tempus relinqui, & non finaliter, docet D. Gregorius in comment. super Iob circa locum cap. 30. Non fuit qui ferret auxilium, Omnipotens, inquit, Deus, quos in æternum diligit, aliquādo ad tempus relinquit. Et de Antichristo & alijs quibusdam qui pertinent ad mysteria eius, doctores quidam scribunt quòd finaliter & simpliciter tandē eos Deus deseret, & illum maximè qui se dicet esse Deum, & extollet super id quod dicitur Deus. De Pharaone idem diximus superius scripsisse Reuerendissimum dominum Roffensem, & Thostatum Episcopum Abulensem super Exodo. *Responsio argumenti primæ opinionis.* Rationes autem pro prima opinione adductæ, non aliud probant quam auxilium istud omnibus & singulis adesse non semper, nec pro tota vita, sed solum secundum dispositionem diuinæ prouidentiæ, vt diximus: nec Deus ad pœnitentiam omnes & semper expectat, sed postquam frequenter neglectus fuerit iustissimo iudicio eos deserit (secundum hanc opinionem) quos tamen viuere permittit ad purgationem & exercitium bonorum, vel vt aliquid fœlicitatis temporalis pro bonis operibus per eos factis accipiant. De his verò quos non pœnitet ob defectum auxilij, dicūt quidam hanc impotentiam non excusare à peccato, si eos non pœnitet, ex eo quòd sua culpa in eam venerunt, & in tempore & statu sunt pœnitendi, sed nouam culpam non contrahunt, quamuis ira Dei maneat super eos propter peccata præcedentia. Alij dicunt quod in scripturis, nō ab omni homine Deus exigit, vt illum pœniteat & conuertatur, sed ab eo dumtaxat ad quem huiusmodi præceptorum excitatio & monitio potest peruenire. Dicunt enim quòd animæ non deputatur in peccatum quòd non quærit Iesum, quòd non inuocat, quæ nondum vt hæc possit, accepit: quod certum est de pueris & adultis furiosis. Quomodo autem verum sit in vtentibus ratione, dictum est superius: hortatur tamen scriptura ad huiusmodi opera generaliter, significans neminem saluari adultum absq; motu & consensu propriæ voluntatis. Et ad argumenta secundæ opinionis dicitur, quòd Apostolus indurationem attribuit diuinæ voluntati, quia gratiæ gratum facientis, viuificantis, & mollificantis priuatio & subtractio, in qua induratio cōsistit (vt docet post beatum Augustinum magister in distinct. 40. primi Sententiarum) est à Deo, sed ob culpam hominis præcedentem: & ideo causam habet ex parte hominis: quamuis non æterna Dei reprobatio. *Ad argumenta secundæ opinionis responsio.* Nec sequitur ex eo quòd quibusdam Deus non vult dare gloriam nec finalem gratiam, quòd nolit dare auxilium gratuitum, quod, sicut aliæ gratiæ gratis datæ, conceditur etiam multis reprobis, qui & si huiusmodi auxilio sufficienti possint non reniti, & consentire, & peruenire ad finalem gratiam, non tamen hoc facient, si eos ab æterno reprobauit Deus. Nec ex verbis Saluatoris, nec B. Augustini concludi potest

Tyrios & Sidonios non habnisse sufficiens adiutorium, aut eis defuisse instinctum interiorem diuinum, quo stimularétur ad bonum, sed solum quod negatum est eis auxilium abundans, quod si priori auxilio sufficienti Deus adiecisset, operationem scilicet miraculorũ, moti fuissent ad pœnitentiam, ad quam ex priori quamuis sufficiente moti non fuerunt: & ex opposito illi de Caphatnaum & Corozaim habentes etiam abundãs auxilium, mala voluntate renitebantur, nec pœnitentiam egerunt. Illud autem quo discernitur peccator à non peccatore, est ipsa gratia siue spiritus Christi inhabitãs, qui est a Deo tantum. Per hoc enim quod peccator non renititur diuino instinctui, aut illum sequitur, non ponitur ad statum iustorum quamdiu spiritum Christi non accipit. Nihil etiam concludunt argumenta Gregorij de Arimino contra positionem Scoti. Nam primum est de paruulis qui relinquuntur in peccato originali, in quibus non habet locũ hæc quæstio, sed in adultis tantum, qui compotes sunt liberi arbitrij, & capaces diuinæ motionis & instinctus ad bonum. Et ad secundum dicitur, quod quisq; fidem habere potest, sicut diximus superiùs, & paratus est Deus fidem dare, & alia auxilia ad saluté necessaria. Quæritur enim hic magis an Deus paratus sit omnibus auxilium & media salutis conferre, si per nos non prohibeãtur, quã an ea nobis conferat, de quo B. Thomas distinctione 28. super secundo sententiarum quæst.4. in solut.4.arg. Multa etiam de hoc quod vnusquisque aliquãdo intus ad fidem inuitatur diximus suprà. Item nec sequitur, quod Deus antecedenter velit homines peccare, si hoc modo omnes saluos fieri velit, quod dat auxilia antecedentia quæ sufficiũt ad operandum salutem. Quia principia quibus abutimur ad peccãdum, non sunt nobis data ad illum finem: data sunt autem, vt nostram operemur salutem. Ex quibus manifesta est responsio ad primam & tertiam quæstionem superius propositas: manifesta est etiam responsio ad quæstionem secundam, quæ erat, An gratia data à Deo alij per naturam & vim liberi arbitrij vtantur, & alij per eandem eam reijciant. Ostendimus autem quod per naturam & vim liberi arbitrij aliqui vtũtur gratia, admoti, tracti, ac suasi diuinitus, alij eam reijciunt & contemnũt, concupiscentia sua abstracti & illecti. Liberum enim arbitrium, neq; per peccatum in natura habitãs, neq; per gratiam quicquam agit, quod non agit per naturam suam, quæ tam peccati quàm gratiæ est subiectum seu fundamentum: nõ enim est actio libera, nisi per naturam liberi arbitrij, quæ omnis libertatis actiuum est principium, vsus autem gratiæ & neglectus liberæ sunt actiones. Quòd autem opus gratię opus est, & quod liberum est, habet à natura liberi arbitrij: sicut quod pietatis est, à gratia: & vt opus pietatis est à libero habet arbitrio gratia adiuto, sicut frequenter dictum est superiùs.

*Soluuntur argumenta Gregorij de Arimino.*

*Circa concordiam gratiæ & liberi arbitrij multæ sunt difficultates, in quibus licet cuique in suo sensu abundare, Can. 12*

Manifestum est ex nunc dictis quòd totus articulus est certa fide tenendus, quamuis plurimę circa ipsũ contingunt difficultates, de quibus à doctoribus Catholicis in vtramque partem disputatur probabiliter, circa quas etiam licet vnicuique in suo sensu abundare: propter quod Cælestinus papa post regulas fidei de gratia & libero arbitrio addit, profundiores verò difficilioresq; partes occurentium quæstionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterũt, sicut nõ audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere: quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi & dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus quicquid secundum prædictas regulas Apostolicæ sedis nos scripturæ docuerunt: vt prorsus nõ opinemur Catholicum quod apparuit prædictis regulis esse contrarium. Inter quas regulas, vna est quòd auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Quia præparatur volũtas à Domino, & vt boni aliquid agãt paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, vt nec nostrum deesse sentiamus arbitriũ, & in bonis quibusq; voluntaris humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium. Et concludit B. Augustinus. Est igitur liberum arbitrium, quod quisque esse negauerit, Catholicus non est: & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, Catholicus est. Quomodo vnicuique secundum sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium? In omni itaq; opere sancto prior est voluntas Dei, posterior est liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo. Omnis ergo Christianus cui iam donatum est posse per gratiam, vt Dei faciat voluntatem, abundare debet in operibus bonis: quia labor eius non erit inanis in Domino: sic tamen vt non in se, sed semper in Domino glorietur, cuius gratia eruditur abnegare impietatem & secularia desideria, vt sobriè, iustè, & piè viuat in hoc seculo. Nemo sit segnis & remissus ad seruiendum Deo, nec sic de gratia confidat tanquam Deus liberi arbitrij eius, quod per mortem filij sui reparauit, & sibi præparauit, opera non requirat: Vigilet, quęrat, petat, pulset, contendat vincere seculum, Deo placere: sic, vt dum per mundi pelagus currit, amorem gratiæ cernicibus reuinctum fiducia liberi arbitrij non soluat: quia siue in prospero cursu ne extollatur, siue in tempestate tentationũ ne mergatur, eius gubernaculo, quoadusque ad portum Paradisi perueniat, poterit permanere securus, & cum impleuerit cursum, fidenter dicat cum Paulo, Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, & cæt. Hæc enim ille cum diceret, non in se, sed in Domi-

*Canone 8.*

*Lib.3. Hypo Catholicus non est qui negat liberum arbitrium.*

*2.Tim.4.*

*Idem decēt canones. 5. & 6. concilij Tridentini de iustificatione.*

Domino gloriabatur. Item principio 3. libr. Hypognost. inquit idem Aug. ipsum liberũ arbitriũ hominibus esse, certa fide credimus & prædicamus indubitãter, habens quidem iudiciũ rationis, non per quod sit idoneum quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè perficere, sed tantum in operibus vitæ præsentis tam bonis quàm etiã malis. Et in Pelagio damnatum est, quòd nõ est liberũ arbit. si Dei indiget gratia. Item aliud ꝙ pœnitentibus venia datur secũdum laborem & meritũ eorũ. Est igitur totus hic arti. certa fide tenendus, & cuiuslibet particulæ eius contrariũ, & erroneum est & hæreticũ.

*Sententia Lutheri de libero arbitrio.*

IAm reliquum est vt proponamus aduersariorum sententias, & eorum argumentis respondeamus. Martinus Lutherus primo docuit liberũ arbitrium passiue tantum se habere in motibus fidei, spei, & charitatis, nullamque habere actiuitatem nisi in actibus externis siue imperatis, Ait enim libro quẽ inscribit, Operationes in psalmos, in digressione quam facit.

*Error est itaq; liberum arbitrium habere actiuitatem in bono opere, quando de interno opere loquimur, Velle enim illud quod credere, sperare, diligere tam diximus, est motus, raptus, ductus verbi Dei, et quædam continuata purgatio & renouatio mẽtis & sensus, de die in diem in agnitionem Dei, licet non semper æquè intensa sit illa passio, tamen semper est passio. Ecce, inquit Hiere. 18 sicut lutum in manu figuli, ita & domus Israel in manu mea. Quid obsecro actiuitatis habet lutum, quando figulus formam ei affingit, Nónne mera passio ibi cernitur? quæ tamen proficit de sua deformitate in formam similem artificis Ideæ. Ita per spem tribulatione operante ante nascentem, diuinæ imagini conformamur & creamur ad imaginem, iuxta Paula, eius qui fecit nos. Volũtas verò incarnata, seu in opus externũ effusa, rectè potest dici cooperari et actiuitatẽ habere: sicut gladius in suo motu ꝓ suo nihil agit, merè aũt patitur, at in vulnere facto, cooperatus est per motũ suũ secantis per ipsum. Quare sicut gladius ad suũ motum nihil operatur, ita nec voluntas ad suum velle. qui est diuini verbi motus, mera passio voluntatis, quæ tum cooperatur ad opus manuũ orando, ambulãdo, laborãdo, &c.*

Ex quo statim consequens erat, quòd liberum arbitrium non habet potestatem in suis actibus. Quod & idem ipse tradit in Resolutionibus circa conclus. 7. Ait enim.

*Error est quòd liberum arbitrium sit Dominus actuum suorum, quod vna solius Apostoli authoritas satis confutat ad Rom. 6. Fuistis serui peccati, liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ: ita in quocunq; vitæ statu sumus, serui sumus seu concupiscentiæ, seu charitatis. Vtraq; enim dominabitur libero arb. Sic Christus, Ioan. 8. Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Ita et Petrus, 2. Pet. 2. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est.*

Deinde in deterius proficiens scripsit, ꝙ liberum arbitr. post peccatum est res de solo titulo: quam propositionẽ, licet per Leonẽ pont. cõdemnatam adhuc pertinaciter asserit, & scripturis probare conatur, & tandem reuocans multò pestilentiorem substituit.

*Male, inquit, dixi, quòd liberum arbitrium ante gratiam sit res de solo titulo: simpliciter debui dicere liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiã cogitare vel mali vel boni, sed omnia (vt VViclephi articulus Constantiæ damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt: quod & poeta voluit quando dixit. Certa stant omnia lege: & Christus Matth. 6. Folium arboris non cadet in terram sine voluntate patris vestri qui in cælis est, Et, Capilli vestri omnes numerati sunt. Item Esaia 41. eis insultat, dicens, Bene quoq; aut male si potestis facite. Et paulò superius, Non est dubium Sathana magistro in Ecclesiam venisse hoc nomen, Liberum arbitrium, ad seducendos homines à via Dei in vias suas proprias. Et iterum, Quomodo potest se ad bonum præparare, cùm nec in potestate sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur. Vt Prou. 16. dicit, Omnia propter semetipsum operatus est Dominus, etiam impium ad diem malum. Et Rom. 1. Tradidit illos Deus in reprobũ sensum, vt faciãt quæ non conueniũt. Et 15. Quem vult indurat, cuius vult miseretur Sicut et Exod. 9. de Pharaone dicit, In hoc ipsum excitaui te, vt ostendã virtutẽ meã in te. Ideò enim est terribilis Deus in iudicijs & operib⁹ suis.*

PHilippus Melanch. in locis theologicis VVittenbergæ anno 21. impressis absurdum hunc errorem & toti naturæ humanæ infamẽ, per quẽ videlicet spoliatur naturali libertate (secũdum q̃ potissimũ bestias & pecora excellit) intolerabili arrogãtia & Luciferiana supbia cũ omniũ veterũ doctorum contẽptu ꝓbat, & latè prosequit. Ita. n. habet circa locũ de virib⁹ hominis & lib. ar.

*August. inquit Philip. multipliciter retractauit quæ scripsit de lib. arb. Bern. varius est.*

*Vide Philippi adolescentis adhuc arrogantiam.*

*Scripsére de libero arbitrio Augustinus et Bernardus: & ille quidem sua posterioribus libris, quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit: Bernardus non est similis sui. Sunt hæc de re etiã apud Græcos quædam, sed sparsim. Ego quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponã, quam ferè obscurarunt authores tum veteres, tum noui: quia sic interpretabantur scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri. Parum ciuile videbatur docere necessario peccare hominem. Crudele videbatur reprehendi voluntatem, si non posset se ad virtutem à vitio conuertere: ideo et plura viribus humanis quàm par erat tribuere, & mirè variarunt, cùm rationis iudicio viderent vbiq; refragari scripturas. Et in hoc quidem loco, cùm prorsus Christiana doctrina a Philosophia & humana ratione dissentiat, tamen sensim irrepsit Philosophia in Christianismum, quia receptum est impium de libero arbitrio dogma, & obscurata Christi beneficentia per prophanam illam & animalem rationis nostræ sapientiã, vsurpata est vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à sensu & iudicio spiritus alienissima, quæ videmus sanctos viros non raro offensos esse. Additũ est è Platonem*

*Rectè sic interpretabantur iure humana ratione subiecta.*

*Agnoscis Philippum vniuersos*

*patres aliter scripsisse de libertate arbitrij, aliâq; doctrinam tradidisse, quã hic tradit ipse adhuc adolescens.*

*tonis philosophia vocabulum Rationis aquè perniciosum. Nam perinde atq; his posterioribus Ecclesiæ temporibus Aristotelem pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesiæ auspicia per Platonicam Philosophiam Christiana doctrina labefactata est: ita factũ est, vt præter canonicas scripturas nullæ sint in Ecclesia syncera literæ: Redolet philosophiam quidquid omninò commentarijs proditum est.*

Et paucis interpositis. *Est autem libertas posse agere aut non agere, posse sic aut aliter agere. Itaq; in quæstionem vocatur, Sit ne libera voluntas, & quatenus libera sit.*

*Responsio.*

*Nulla est arbitrij nostri libertas, omniaq; necessario eueniunt iuxta diuinam prædestinationem.*

*Omnia necessario euenire scripturæ docent.*

*Quandoquidem omnia quæ eueniunt necessario iuxta diuinã prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas. Paulus ad Romanos 11. Quoniam ex ipso, & in ipso, &c. ad Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Et Matth. 10. Nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro. Quid igitur inquies, Nullane est in rebus, vt istorum vocabulo vtar, contingentia? Nihil casus, nihil fortuna? Omnia necessario euenire scripturæ docent. Esto videatur tibi in rebus humanis esse cõtingentia, iudicio rationis hic imperandum est: Voluntati nostræ libertatem per prædestinationis necessitatem adimit scriptura.*

*Vallæ sententia hic probatur.*

*Vallam ait Eckius, quòd scholarum sententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire quàm didicisset.* Et post pauca.

*Non potest esse libertas in operibus externis sine libertate voluntatis procedens.*

*Si voluntatis humanæ vim pro naturæ captu æstimes, negare non potes iuxta rationem humanam, quin sit in ea libertas quædam externorum operum, vt ipse experiris in tua potestate esse, salutare hominem aut non salutare, indui hac veste, vel non indui, vesci carnibus, aut non vesci. Et in hanc externam operum contingentiam defixerunt oculos philosophastri qui libertatem voluntati tribuêre. Verùm quia Deus non respicit opera externa, sed internos cordis motus, ideò scriptura nihil prodidit de ista libertate: Qui externa & personata quadam ciuilitate mores fingunt, huiusmodi libertatem docent, nempe philosophi aut recentiores theologistæ. Contra affectus interni nõ sunt in potestate nostra. Experientia enim vsuq; comperimus non posse voluntatem, suũ ponere amorem, odiũ, aut similes affectus, sed affectus affectu vincitur: vt qui læsus ab eo quẽ amabat, amare desinit. Nam te ardentius quàm quemuis aliũ amas, &c.*

*Quomodo ergo omnia iuxta diuinam prædestinationem necessario eueniunt. Interim affectus non subjunt libertati voluntatis.*

Quę prolixè deducit. Et paucis interiectis. *Fateor in externe rerum delectu esse quandam libertatem, internos verò affectus prorsus nego in potestate nostra esse: nec permitto aliquam esse voluntatem quæ affectibus seriò repugnare possit. Atque hæc quidem de hominis natura.* Et in fine huius loci summam colligens dicit. *Si ad prædestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla est libertas, sed eueniunt omnia iuxta prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem, quædam videtur esse iudicio naturæ libertas: si ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas est, etiam naturæ iudicio. Et in annotationibus epist ad Rom. circa locum, Scimus autem quòd his qui diligunt Deum. Et locum qui sequitur, iuxta prædestinationem Dei, confirmiãs quæ superius ex locis eius recitata sunt quòd nulla est rerum contingentia, nec libertas arbitrij, ita scribit. Nos verò docemus non solùm permittere Deum creaturis, vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere.* (Improbat enim distinctionem scholæ de generali influentia & speciali) *sicut fatentur propriũ Dei opus fuisse Pauli vocationem, ita fatemur opera Dei propria esse, siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, cõmunia cum brutis: siue quæ mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem animaduertentis in filium. Constat enim ex capite 1. ad Romanos, Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter (vt Augustini verbo vtamur) id est, vt sit eius propria Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio: sicut in Actis Apostolicis scribitur. Conuenerũt Herodes & Pilatus facere quæ manus tua & consilium tuũ decreuerunt fieri. Quid enim magis perspicuũ dici potuit quàm quòd ait, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Ergo non est cur frigidum glossema admittamus, Deum mala permittere, non etiam facere. Nam & illa ipsa mala quæ fiunt ipse ordinat ad suam gloriam: sicut ait Pharaoni, In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te maiestatem meam.*

*Malè tribuerunt & consentiunt dicta Philippi Melanchthonis in commẽ. ad Rom.*

*Proprium Dei opus est Dauidis adulterium & quodlibet peccatum.*

*Deus potenter peccata operatur, & non permissiuè tantum. Cap. 4.*

TOtum hunc locum singulasq; eius sententias diligenter examinat & erroris cõuincit insignis ille theologus Magister noster Ioannes Cochlæus duobus libris quos pro libero arbitrio scripsit contra Philippum: in priori de libero arbitrio septem testes adducens omni exceptione maiores, primum ex lege, secundum ex historia, tertium ex hagiographis, quartum ex prophetis, quintum ex euangelijs, sextum ex epistolis Pauli, septimum ex epistolis canonicis. Et in posteriori sigillatim ad ea quæ contra veritatem de libero arbitrio Philippus scripserat respondet, eaque in vndecim sectiones diuidit. Ex quibus doctior factus ipse Philippus plurima eorum quæ hic scripsit recantauit in ijsdem locis anno 36. Argentorati, 38. VVittembergæ, & 46. Basileæ excusis, vniuersa ferè damnans quæ pertinacissimè & arrogantissimè scripsit superius. Ea etiã recantat quæ supra ex commentarijs ad Romanos recitauimus, adductis scripturis & argumentis suæ retractationis. Incipit enim locus hic, De humanis viribus seu de lib. arbitr. Valla, inquit & plerique alij non rectè detrahunt hominis voluntati libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo: atque ita in vniuersum tollunt contingentiam. Sed aliena est disputatio ab hoc loco

*Valla falsò detrahit voluntati libertatem.*

de

*Valle imaginatio ex Stoicis disputationib' nata.*

de viribus humanis. Addit autem in locis anno 46. excusis quòd hæc Vallę imaginatio, & quorũdam aliorum orta ex Stoicis disputationibus, deducat eos ad tollendam contingẽtiam bonarum & malarum actionum, imò omnium motuum in pecudibus & elementis. Dixi autem, inquit, suprà non esse in Ecclesiam inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam esse necessitatem fatalem omnium, sed aliquam contingentiam concedendam: Non necesse fuit Alexandrum interficere Clitum. Nec miscenda est disputatio de determinatione diuina quæstioni de libero arbitrio. Insuper addit in locis anni 36. & 38. Quum in natura hominis reliquum sit iudicium & delectus quidam rerum quæ sunt subiectæ rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorum operum ciuilium: quare volũtas humana potest suis viribus sine renouatione aliquo modo opera externa legis facere: Hæc est libertas voluntatis, quam philosophi rectè tribuunt homini. Nam hanc etiam sacræ literæ aliquo modo concedunt hominibus: quia scriptura docet esse quandam iustitiam carnis, quædam opera legis in his qui non sunt renati, imò hanc disciplinam externam seuerè requirit, cum inquit, Lex est iniustis posita. Item, lex est pædagogus. Et quantas vtilitates habeat hæc pædagogia paulò post dicemus, nunc illud addam, hanc ipsam libertatẽ efficiendæ ciuilis iustitiæ sæpè vinci naturali imbecillitate, sæpè impediri à diabolo: sæpè obtemperant homines prauis cupiditatibus non recto iudicio, sicut inquit apud poetam Medea, Video meliora proboque, deteriora sequor. Præterea diabolus captiuam naturam impellit ad varia flagitia etiam externa: sed tamen inter has difficultates, vtcunq; reliqua est aliqua libertas efficiendæ iustitiæ ciuilis. Et post pauca interposita, Volũtas humana non potest sine spiritu sancto efficere spirituales affectus quos Deus requirit, scilicet verum timorem Dei, veram fiduciam misericordiæ Dei, obedientiam ac tollerantiam afflictionum, dilectionem Dei, & similes motus, quos nec cõcipere potest sine spiritu sancto: eius autem auxilio & eos concipere & efficere potest. Quę multis prosequitur & ex scripturis probat consentiens articulo, in eo quod dicit hominem per liberũ arbitrium cum gratia Dei benè agere. Et concludit, Hæc sententia de libero arbitrio nihil habet absurdi, & est germana cum aliorum scriptorum ac synodorum, tum verò etiam Augustini sentẽtia, nec adigit ad desperationes bonas mentes, nec deterret quò minus conentur, Imò amplificat spiritus sancti auxilium & acuit curam ac diligentiam nostræ voluntatis: Non probo deliramenta Manichæorum qui prorsus nullam voluntati actionem tribuebant, ne quidem adiuuãte spiritu sancto, quasi nihil interesset inter statuam & voluntatem. Atque hinc facilè possunt conciliari sententiæ de libertate, Ecclesiasticus inquit, Deus reliquit hominem in manibus consilij sui. Dico voluntatem in pijs actionibus & conatibus non esse ociosam, sed tamen adiuuandam esse à spiritu sancto, ita fit veri' libera. Et in cap. præcedente quod est de causa peccati & contingentia. Est autẽ hæc pia & vera sententia vtraque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non sit causa peccati, & quod Deus non velit peccatum: sed causæ peccati sunt voluntas diaboli & volũtas hominis, quæ sua libertate abuti potuit seque à Deo auertere. Id quod ex scripturis probat. Nec figuræ illæ verborũ, ait, in scripturis offendunt, Indurabo cor Pharaonis & similes. Certũ est enim Hebraica phrasi significare eas permissionem, non volũtatem efficacem, vt, Et ne nos inducas in tentationem, id est, ne sinas nos induci. Constituta autem hac sententia quòd Deus non sit causa peccati, planè sequitur contingentiã concedendam esse. Quia enim peccatum propriè à voluntate diaboli & hominis ortum est, nec Deo approbante aut cogente voluntates nostras factum est, ideò nequaquam est necessariò factum necessitate absoluta. Et quidem voluntas nostra ante peccatum verè libera fuit: Est autem libertas volũtatis causa contingentiæ nostrarum actionum. Hæc ratio sumpta à causa peccati, opponenda est alijs rationibus, quæ omninò tollunt contingentiam, quæ in curiosis ingenijs sæpè magnos tumultus excitant. Deinde concedendum & hoc est, quod scriptura tribuit homini nunc etiam post peccatum, libertatem aliquam diligendi ea quæ sunt subiecta rationi ad ciuilem iustitiam efficiendam. Sicut igitur Deus vniuersam naturam condidit, ita condidit etiam hoc naturæ donum seu modum agendi, videlicet libertatem: Est autem libertas, vt dictum est, fons contingentiæ in actionibus humanis. Ergo contingentia præuidet Deus ac determinat, ita vt non tollat modum agendi inditum naturæ, sed determinat actiones sicut fiunt: permittit vt voluntas Saulis sic agat, & non impellit vt agat secus, & decernit vbi Saulem repressurus sit. Sicut autem creatio ipsa non potest intelligi & iudicari ab vlla creatura, ita hæc neque perspici possunt, quomodo maneat libertas, cùm & Deus impartiat naturæ vitam & vires, & determinet contingentia: nec satis hæc explicari possunt. Ideò defendenda est contingentia, ne Deum faciamus authorem seu causam peccati. & libertas donum Dei est seu ordinatio Dei in voluntate. Quare etiam si præuidet Deus & determinat contingentia, tamen ita determinat ne modum agendi voluntatis seu ordinationem suam tollat. Cæterùm illa distinctio necessaria est, Necessitatum alia est consequentis seu absoluta, qualis est hæc, Necesse est Deum esse, Deũ esse bonum, iustum, &c. alia est consequentiæ, vt oportet euerti Hierosolymã. Hęc nõ sunt natura sua necessaria, sed fiunt immutabilia postquam decreta sunt, vt quod mortui reuiuiscent:

Vel

Marginal notes:

*Libertati voluntatis subiunt res subiectæ naturali cognitioni.*

*Scripturæ sacræ concedunt hominibus libertatem volũtatis, quam eis tribuunt philosophi.*

*Volũtas per naturam ciuilem iustitiam efficere potest, per spiritum sanctum affect' spirituales.*

*Probat sententiam Augustini & patrum de libero arbitrio.*

*In pijs actionibus & conatibus voluntas suam habet actionẽ adiuuante spiritu Christi.*

*Consentit Philippus articulo.*

*Toto pectore tenenda sententia, quod Deus non est causa peccati.*

*Permißio significatur non operatio Dei, quando dicitur, Indurabo cor Pharaonis.*

*Contingentia concedenda in actionibus humanis.*

*Curiosa sunt ingenia quæ tollunt contingentiam & magnos excitant tumultus.*

*Præscientia Dei non tollit modum liberè agendi inditum naturæ.*

*Concordia liberi arbitrij & præsciẽtia Dei determinantis contingẽtia superat humanam intelligentiam.*

Vel quia sequuntur propter præcedētes causas, vt oportet hæreses esse. Quia enim diabolus odit Deum & incitat impios contra euangelium qui obsequuntur, ideò oportet hæreses esse. Hæc sunt naturæ contingentia. Neque enim hæc consequentia libertatem voluntatis tollit. Nec inuehenda sunt in Ecclesiam deliramenta de Stoico fato aut de necessitate. Nihil enim habent veri aut firmi, sed sunt meræ præstigiæ, ac sophisticæ coaceruationes. Deinde non est obscurum, quātum hæc opinio noceat pietati & moribus, si sic sentiant homines, vt Zenonis seruulus dicebat, nō debere se plecti, quia Stoico fato coactus esset peccare. Ab his opinionibus decet pios auribus & animis abhorrere.

*Determinatio Dei circa contingentiā non tollit modum liberè agendi.*

*Necessaria est distinctio necessitatis consequētiæ seu absolutæ & consequentiæ.*

EX his manifestum est, quod Philippus Melanchthon vniuersam suam sententiam locorum communiū anni 21. simul & magistri sui Martini Lutheri opinionem, tanquam impiam & pietati atque moribus pestilentem reuocauit in locis postea excusis, & multò apertius Epitome moralis philosophiæ impressa anno 36. Recātauit etiam locum citatum ex annotationibus in epistolam ad Roman. quòd proprium Dei opus sit Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio, quodque Deus mala operatur, vt Danidis adulteriū: quem passus non est manere in operibus impressis anno 41. imò vniuersum sustulit. In Epitome autem probat & sequitur doctrinam quam Aristoteles tradit in Ethicis: & primò de fine naturæ humanæ dicit quod philosophia constituit eius finem obedire rationi, theologia obedire Deo, ex quo oriri dicit, quòd finis sit obedire rationi. Significat enim Aristoteles hominem regi debere ea parte, ratione videlicet, quia naturæ conditor hanc velut gubernatricem cæteris præfecit. Sit igitur finis hominis iuxta philosophiam obedire rationi: sed magis philosophicum est constituere eundem finem quē lex Dei constituit, scilicet obedire Deo. Nam philosophia & recta ratio statuere debet finem hominis esse, obedire Deo, cùm intelligat Deum esse conditorem iustum, Deoque parendum esse, & homines propter Deum esse conditos, sicut sanctissimè dixerunt Stoici omnia condita esse hominū causa, homines verò deorum causa. At secundum euangelium finis hominis est agnoscere & accipere misericordiam oblatam propter Christum, vicissim pro illo beneficio gratum esse, Deo obedire, & eius gloriam illustrare. Cùm autem philosophia pars sit legis diuinæ, pertinent etiam præmia ad has virtutes scilicet ciuiles ac morales, quæ in philosophia traduntur. Proinde diligenter meminerimus Deo reddere præmia his ciuilibus beneficijs, & punire flagitia: sicut ipsæ gentium historiæ & sapientum sentētiæ testantur, quales sunt, Habet Deus vindicem oculum, & Sophocles, in iusto est spes salutis. Et demonstrat finem hominis esse virtutus actionem, & rectæ rationi obedire. De

*Opinio necessitatis humanarum actionum nocet pietati & moribus.*

*Philosophia & recta ratio docent finem hominis esse obedire rationi propter Deum & Deo primum.*

*2. Ethicor. Virtus est habitus mediocritatem efficiens in affectibus & actionibus.*

virtutis definitione, inquit, quam tradit Aristoteles, Virtus est habitus electiuus qui mediocritatē efficit, quam ratio præscribit sicut sapiens iudicat, dicit, quòd in ea singularis eruditio & prudentia Aristotelis conspici potest, quæ definitio reipsa conuenit cum alia, quæ dicit quòd virtus est habitus, qui inclinat voluntatem ad obediendum rectæ rationi: sed illa, inquit, addit effectum virtutis, estque eius sententia: Virtus est habitus quo voluntas obtēperat rationi & efficit mediocritatem in affectionibus & actionibus. Est & prudentissimè ab Aristotele addita rationis descriptio, Vt sapiens iudicat: quia non debet valere iudicium imperitorum, sed periti artifices iudicare debent. Deinde docet quid Aristoteles vocet habitum electiuum. Et tractans de humanæ voluntatis libertate, Cùm præcipua, inquit, causa virtutis sit voluntas, necesse est quærere an sit libera, hoc est, an possit obtemperare rationi rectè monenti. Suprà autem iam aliquoties dixi procul fugiēdas esse nouas opiniones, præsertim si noceant moribus. Quare & in hac quæstione prudentia adhibenda est, ne quas amplectamur opiniones in vtrāque partem, quæ aut moribus noceant aut beneficia Christi obscurent. Porrò ingenia turbulenta multas finxerunt contentiones, quæ ex quibus fontibus oriantur, & quos habeant prætextus, paulò post dicemus. Prius enim simplicem & veram sententiam proponam. Sic igitur sentiendum est sine vlla dubitatione, quod humana voluntas aliquo modo libera sit, hoc est, quòd possit obtemperare indicio rationis, expetere aut fugere res oblatas, & imperare inferioribus membris ac viribus, in externis actionibus. Docēt enim & sacræ literæ quādam esse humanam seu legis iustitiam, quam homines efficiunt proprijs naturæ viribus. Necesse est igitur in hominibus delectum quendā & libertatem esse, qua sibi officia legis imperēt, cùm constet eos alioqui posse contrarias actiones facere. Altera ratio sumitur ab experientia, quæ in cōmuni vita testatur homines libertatem quādam & delectum habere, vt etiam in artibus apparet: Videmus homines posse applicare animos ad certas artes, & in illis assuefieri. Præterea Deus vult legibus & disciplina coerceri homines, quorsum autem opus esset legibus, si prorsus non posset obsequi voluntas? Hæ rationes & pleræq; aliæ ex sacris literis & experientia desumptæ nō obscurè testantur aliquam esse humanæ voluntatis libertatem. Sciendum est autem alios bifariam detrahere libertatem hominibus, quidam omissa naturæ humanę consideratione respiciunt ad diuinam gubernationem, & disputant omnia necessariò fieri, quia regūtur Dei consilio: sed hæc ratio nequaquam tollit libertatem humanæ voluntatis, quia Deus gubernat naturas pro ipsarum conditione, aliter monet rationales naturas, aliter brutas. Nam vtrasque condidit, & suum modū agendi addidit vtrique. Ideò

*Absurda & fugienda est opinio quæ actionibus humanis tollit libertatē.*

*Simplex & vera sententia de libertate arbitrij secundum Philippum.*

*Ex proprijs naturæ viribus iustitiam legis siue moralē homo potest efficere sine auxilio gratiæ.*

*Christiana doctrina à philosophia & humana ratione non dissentit, sed magis subseruit.*

*Gubernatio Dei non tollit humanæ voluntatis libertatem.*

seu

*Absurda imaginatio Vallæ.*

seu Stoicas illas de fato, seu Vallę absurdas imaginationes, quę propter diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntati, fugiamus. Altera ratio est tollendæ libertatis ipsa naturæ imbecillitas. Etsi enim sunt in natura hominis aliqui boni affectus & ratio ni consentientes, tñ propter vicium originis accesserunt & alij viciosi & contrarij affectus, qui rapiunt homines ad turpitudinē.

*In natura hominis post peccatū sunt aliqui affect' boni.*

Plerumque enim propter imbecillitatē magis obtēperāt homines affectibus, quā rectæ rationi. Sæpe etiam diabolus impellit homines ad flagitia. Habet enī impios in potestate: sed hæ partiales causæ nō penitus tollunt libertatem voluntatis. Hanc in natura hominis discordiam valde mirati sunt Philosophi, nec tantam hominis infirmitatem ratio perspicere potuit, sed doctrina Christiana causas & fontes huius mali ostendit, monstrat etiam auxilium aduersus hoc malum. Ideo fateri prudentes coguntur hoc loco mancam esse Philosophiam. Ac prodest bonis mentibus hoc loco conferre doctrinam Christianā & Philosophiæ. Non volo misceri & confundi hęc doctrinæ genera: collatio iuuat. Obseruandum est enim quousq; progredi ratio seu philosophia possit: Videndum quæ beneficia Christus attulerit. Illud etiam gratissimū est bonis, intelligere quā placeat Deo hæc diligentia in componendis moribus, de qua præcipiunt Philosophi, & quòd hanc diligentiam Spiritus sanctus adiuuat.

*Philosophi causam infirmitatis naturæ perspicere nō potuerūt. Manca est Philosophia.*

Quanquam igitur actiones ciuiles aliquo modo sunt in potestate nostra, tamen quia sępe vincuntur naturali animi imbecillitate, aut à diabolo impellūtur ad aliquod facinus, discamus hic duas causas externarum honestarum actionum in pijs scilicet diligentiam nostram, & auxilium Spiritus sancti, quod vero pectore petere debemus, vt resistere diabolo & vincere imbecillitatem nostram possimus. Nam in his actionibus externis certè diligentia nostra seu conatus aliquid valet, & illa ipsa moderatio, & suauitas multò verius efficitur, cum illa cœlesti luce animus perfunditur, & fit tranquillior cùm Deum agnoscimus, & ab eo auxilium petimus, nosque ei subijcimus, & in ipso acquiescimus. Hæc sententia de libero arbitrio, q̄ ad has actiones attinet, est vera, pia & vtilis moribus. Acuit enim curam & studium bene operandi, & tamen admonet auxilium Dei petendum esse. Cæterum de motibus spiritualibus de quibus concionatur euangelium, profectò etiam sentiendum est nos non debere repugnare Spiritui sancto monenti, aut verbo Dei, non indulgere imbecillitati nostræ, sed nos excitare verbo Dei atque assentiri, quod cū facimus, nosq; verbo erigim', efficax est Spiritus sanctus. Et prædicatio pœnitentiæ & promissio euangelij est vniuersalis. Itaque viderimus ne repugnemus Deo vocanti & monenti. Hoc modo quum a verbo Dei ordimur, facilè intelligi potest concurrere has causas, Verbum Dei, Spiritum sanctum & voluntatem, quæ adiuta à Spiritu sancto repugnat naturali imbecillitati, & sustentat se verbo Dei: sicut ille apud Marcum inquit, Credo Domine, sed adiuua incredulitatem meā. In hoc certamine constat humanam volūtatem posse eijcere verbum Dei. Itaque cum retinet adiuta à Spiritu sancto, certè ipsa secum luctatur, nec est prorsus ociosa. Et quanquam in his diligentia nostra aliquid valet, tamen sciamus auxilium Dei petendum esse, vt resistere valeamus diabolo.

*Voluntas adiuta à Spiritu sancto repugnat naturali imbecillitati.*

*Humana voluntas potest eijcere verbum Dei & retinere.*

Docet etiam per virtutem internos hominis affectus moderari ac dirigi, eosque subesse libertati voluntatis.

In hac autem retractatione & doctrinā Philippi, nihil fere eorum desiderari potest quæ sana fides sanctaq; scriptura tradit de libertate arbitrij & gratia Dei, sed omnia patrum traditioni nostroque articulo consentiunt. Idem etiam docet articulus 18. confessionis Augustanæ & eius Apologia: quamuis hæc falsa quædam admisceat, & doctoribus scholasticis imponat, quæ nunquam scripserunt. Et cum Philippus retractet & euertat fundamenta impij erroris, quem in locis anni 21. asserit, superuacaneum esset eadem tractare & rationibus oppositis respondere. Quod enim ex Apostolo citat, Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Item, Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, nihil facit contra libertatem voluntatis: quia (vt ipse respōdet) Deus hæc operatur per hominis voluntatem, saluo modo liberè operandi, qui naturaliter ex Dei dono ei est inditus. Et generalis cura patris & prouidentia à Saluatore significatur, quando dicit passerem non radere super terram sine patre nostro. Prouidentiam autem & prædestinationem idem Philippus docet non derogare libertati voluntatis, imò nec determinationem voluntatis diuinæ circa rerum contingentiam: quod clarius adhuc explicat in locis anni 45. vbi ait, Quod Deus dicitur determinare contingentiam, discrimen tenendum est: aliter determinat ea quæ vult, aliter illa quæ non vult: aliter quæ partim ipse facit, partim voluntas humana: Præuidet Deus delicta Saulis, sed non vult ea nec impellit eius voluntatem, sed permittit vt voluntas Saulis ita grassetur. Hæc igitur pręuisio non adfert necessitatem, nec mutat in voluntate hominis modum agendi. In his locis latissimè & apertissimè prosequitur & complectitur vniuersa quæ ex alijs locis anni 36. & 38. & Epitome sunt citata. Respondet etiam scripturis quæ contra voluntatis libertatem facere videntur. Nā sententiam Hiere. 6. Scio domine quod non est hominis via eius, nec est viri dirigere gressus suos, intelligendam dicit de euentu seu successu, non de electione voluntatis. Respōdet præterea ad dictū Apost. ad Ephe. 1. Electi secundum propositum eius, qui facit omnia secundum consilium voluntatis, & 1. ad Corin. 12. Idem est Deus agens omnia in omnibus. Loquitur enim (vt rectè dicit)

*Rom. 11.*

*Philippus.*

Apoſt. de ſalutaribus actionibus, quas Deus excitat & regit in Eccleſia ſua, nec excludit Dei operatio naturalem modum agendi liberi arbitrij.

*Reſponſio ad argumenta Luth. contra actiuitatem voluntatis.*

A Dea quæ adducit Martinus Lutherus contra voluntatis actiuitatem, facilis patet reſponſio ex ſuperioribus. Oſtéſum eſt enim quòd credere, ſperare, diligere, & reliqui virtutum actus, adiuuante ſpiritu Chriſti, in noſtra ſunt poteſtate, & à nobis efficiũtur. Dedit enim poteſtatẽ filios dei fieri his qui credunt in nomine eius. Et ſecũdum ſenteotiam domini Saluatoris facere poſſumus arborem bonam & malam, & facere nobis cor nouum. Nemo enim credit, ſperat aut diligit, niſi volens, & ex ſuę volũtatis libertate potens ceſſare & non operari. Et quamuis amorem ſalutis noſtræ eiuſq; complacentiam plerumque nobis inſpiret, & ſuggerat ſalutares cogitatinnes Deus, non tamen actus fidei, ſpei, charitatis, aut virtutum ſine nobis operatur, cùm ex conſilio, deliberationc, & rationis prudentia neceſſariò proficiſci debeât. Et quamuis ſine nobis, hoc eſt noſtro libero arbitrio huiuſmodi cogitatiooes, ſalutareſq; affectus immittat, veriſimilius tamen eſt, quòd actiuè ſe habeant intellectus & voluntas. Nec tamen tunc liberè, ſed natnraliter ab ijs procedunt. Eſt enim cogitare propria operatio intellectus, & vnluntatis amare. Et ideo ab his potentijs producuntur, ſicut caleſacere ab igne. Et rametſi ſint raptus & ductus verbi Dei, non tamen propterea prohibentur eſſe oparationes potentiarum quæ illas efficiunt. Dicit enim beatus Auguſtinus lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagian. A patre trahimur, vt velimus. Ad hoc itaque etiam ducimur & rapimur. Ita enim habet, Non ait Saluator, Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me duxerit eum: ne aliquo modo intelligamus voluntatem præcedere, ſed dicit, Niſi pater traxerit eum. Quis trahitur ſi iam volebat? & tamen nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit iotus in ipſis hominum cordibus operari, non vt bomines quòd fieri non poteſt, nolentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiant. Horum autem operum Dei effectus quidem ſunt purgatio & renouatio mẽtis. Fide inquit B. Petrus, corda eſt purificans: non autem ipſa opera propriè ſunt purgatio mentis. Ea tamen ratione dici poſſuot paſsiones, quia in his viribus animæ recipiuntur, & ſunt actus immanentes principio à quo proficiſcuntur: propriè autem ſunt operationes quas efficiũt. Nec ſimile eſt qund Martinus de luto figuli adducit, quia lutum omnino paſsiuè & receptiuè ſe habet ſine actiuitate formę quę ei affingitur, nec vlla ei operatio imprimitur, ſed forma ſiue figura taotum. actus autem virtutum interni, videlicet intelligere, cognoſcere, aſſentiri, ſperare & diligere ſunt actus vitales intellectus & voluntatis. Similiter dicendum eſt de altera ſimilitudine quam de gladio adfert, qui recipit motum & vim inſtrumentaliter actiuam reſpectu vulneris. Nam hic motus & vis impreſſa non eſt operatio à gladio procedeos, ſed aliunde extrinſecus impreſſa. Maior eſſet ſimilitudo motus grauis deorſum à proijceote procedens, ad quem cooperatur natura & grauitas eius: ſicut in actibus virtutum cum Deo operantur intellectus & voluntas. Diximus tamen quòd amor quidam voluntati diuinitùs imprimi poteſt & etiam quoddam velle, ſine libera eius cooperatione: atque probabiliter defendi poſſet quòd etiam ſine eius efficientia quemadmodum & cogitationes: Sed longè aliter ſe habent actus fidei & aliarum virtutum. Et quamuis erroneum ſit, quòd intellectus & voluntas non habeant efficientiam ſuorum actuum, non tamen certò cõſtat eſſe hæreticum. Nam quidam doctores ſcholaſtici hoc ipſum ſunt opinati, ſaluantes nihilominus libertatem voluntatis in vtramque partem contradictionis: vt videre eſt apud Ioan. Scotum, diſtinct. 3. primi Sentent. Sed à minoribus erroribus qui fortaſsis vtcunque defendi poterant, Martinus progreſſus eſt ad maiores, atque adeo peſtilentiſsimas hæreſes. Nec ex Apoſtoli ſententia quum citat ex epiſtola ad Romanns, cõcludi poteſt, quòd noo habemus actuum noſtrorũ poteſtatem aut dominium. Libera enim & voluntaria eſt hæc ſeruitus de qua loquitur. Liberè enim ſequimur dominũ & inclinationem iuſtitiæ & peccati: item ſeruus liberè obtemperat mandatis domini ſui, in poteſtate habens non obtemperare. Hortatur Apoſtolus Paulus Epheſios, & Colloſſenſes, Serui obedite dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti facientes voluntatem Dei ex animo cum bona voluntate. Et beatus Bernardus diſtinguit libertatem à peccato & à miſeria, ab ea libertate quæ naturę inſita eſt, quam dicit inamiſsibilem, & libertatem à neceſsitate. Vbi enim, inquit, neceſsitas eſt, ibi nec libertas nec voluntas. Huic igitur libertati oppoſita ſeruitus, non poteſt eſſe in voluntate, eius natura repugnante. Et certum eſt Apoſtolum hoc loco non loqui de hac libertate, nec de ſeruitute ei oppoſita: ſicut nec Saluator de hac ſeruitute naturæ concreata, ſed peccati loquitur, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Conſiſtit autem hæc peccati ſeruitus in duobus, quorum vnum eſt, non poſſe illud à ſe abijcere, nec eius reatum, nec maculam, nec ſunes quibus per ipſum ligamur diſſoluere. Eſt enim in poteſtate noſtra facere vel non facere peccatum, factum autem abijcere non eſt in noſtra poteſtate. Hanc ergo ſeruitutem primò incurrit is qui peccat, vt neceſſariò ſubiectus ei maneat conſideratione poteſtatis eius. Hoc modo intelligit hanc Saluatoris ſententiam Bernardus libro de gratia & libero arbitrio. Alterũ eſt quòd peccatum remanens in animo dominatur, trahendo ad aliud peccatũ,

*Ezech 18. Auguſtinus de Spiritu et litera c. 13. et ſequentibus Lib. 1 retrac ca. 22.*

*Cap 10.* [Ioan. 6]

*Cap 6.* *Cap. 3.*

*Ioan. 8.*

*Peccati ſeruitus in duobus conſiſtit.*

& tanta

& tanta efficacia vt oporteat hominem peccato subiectum, nisi pœniteat, denuò peccare: quia animus auersus est ab incómutabili bono retinente ne peccemus. Est enim peccator velut nauis gubernaculo destituta, vt habet Chrysostomus homil. 22. in Matthæum, & beatus Augustinus circa versiculum, psal. 77. Immissiones per angelos malos. Sed hic tractus vel inclinatio nec necessitatem adducit, nec coactionem. Nam beatus Bernardus de hac sententia loquens, Liberum inquit arbitriũ liberatore indigere Saluator significabat, qui illud liberaret nõ à necessitate, quam voluntas (cum esset) penitus nõ nouerat, sed à peccato, in quod tam liberè quam voluntariè corruerat: similiter à pœna peccati: quo vtroque malo liberari omnino non poterat, nisi per illum qui sol' factus est inter mortuos liber. Idem dicendum est de sententia Apost. Pauli, 2. Timot. 2. Et resipiscant à laqueis diaboli, à quo captiui detinentur ad ipsius voluntatem: Similiter ad dictum Petri 2. epistolæ cap. 2. A quo quis superatus est, huius & seruus est: potest tñ effugere & se à seruitute eximere, vinculaq; dissoluere qui detinetur Deo adiuuãte quando vult, Quo sensu interpretatur sancta synodus Tridentina seruitutem peccati cap. 1. quintę sess. quæ est de iustificatione.

Ad ea verò quæ adducta sunt ex assertione Martini Lutheri circa art. 36. in qua multis scripturis & argumentis conatur stabilire impietatem hanc, quod nulla est humani arbitrij libertas: & aliam quòd homo faciens quod in se est mortaliter peccat, quodq; ad gratiam se nemo præparare potest, copiose atq; catholicè respõdet clarissimus Christi martyr Ioan. Episcopus Roffensis. Quare ea hic repetere, quæ in omnium manib' sũt operæpreciũ nõ est, & plurimis eius argumentis etiam respondet Philippus Melanchthon, vt superius videre licet. Nobis iã ineũda est disputatio cum Ioanne Caluino qui absurdissimam impietatẽ quam docuit Mar. Luthe. resuscitat, & nouis scripturis atq; argumentis eam probare molitur: nihil deterritus quòd nouerit Philippum & Confessionem Augustanam principũ & statuum imperij, ab ea tanquam impia recessisse, & iam doctrinam omnino contrariam proponere & confiteri. Huius ergo sententias & argumenta simul cum nostra responsione in medium adferemus. Ioannes Caluinus post Mart. Luthe. docet cap. 2. Iustificationis suæ, nullum esse in homine liberum arbitrium, per quod in nostra sit potestate agere & non agere, ne in indifferentibus quidem, & his quæ sunt sensui & rationi subiecta: propter quod nomen ipsum liberi arbitrij tanquam fidei & moribus perniciosum censet abolẽdum, Ait enim.

*Censo cauendas eas voces quæ absurdum aliquid sonãt, præsertim vbi perniciose erratur. Quotus autem quæso quisque est qui dum asignari homini liberum arbitrium audit, non statim concipit illũ esse & mentis suæ & voluntatis dominum qui flectere se in vtramuis partem à seipso possit, & euehitur in exitialem confidentiam? Quod si nos patrum authoritas mouet, qui assiduè in ore habent vocabulum, simul tamen declarant quanti faciant illius vsum. In primis Aug. qui non dubitat seruum appellare, alicubi succenset quidem aduersus eos qui liberum negant arbitrium, sed præcipuam dicit rationem, cum ait, Tantumne audeat quisquam sic negare voluntatis arbitrium, vt velit excusare peccatum: At certè alibi fatetur sine spiritu non esse liberam hominis voluntatem, quũ cupiditatibus vincientibus ac vincẽtibus subdita sit. Item victam vitio in quod cecidit voluntate, cœpisse carere libertate naturam. Item hominem libero arbitrio malè vsum & se & arbitrium suum perdidisse. Item liberum arbitrium captiuatum. Similes sententias habet lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum & li. 1. ca. 3. & lib. 3. cap. 7. De verbis Apostoli serm. 3. & cap. 30. de spiritu & litera, postquam ostendit liberum arbitrium constitui per gratiam, acriter in eos inuehitur qui sibi illud arrogant sine gratia. Vt quid, inquit miseri homines de libero arbitrio audent superbire antequam liberentur, aut de suis viribus, si iam liberati sunt? nec intelligunt in ipso nomine arbitrij vtique libertatem sonare: vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus est huic & seruus addictus est. Si autem liberati sunt, quid se iactant velut de opere proprio? An ita liberi sunt, vt nec serui eius esse velint qui dicit, Sine me nihil potestis facere? Et alio loco iocose eludere videtur huius vocis vsum, quum dicit liberum quidem esse arbitrium, sed non liberatum: liberum quidem iustitiæ, sed seruum peccati. Itaq; si quis vocis huius vsum non praua intelligentia sibi permittat, per me quidem non vexabitur ob eam rem, sed quia sine ingenti periculo nõ posse retineri censeo, magno contra Ecclesiæ bono futurum si aboleatur, neque ipse vsurpare velim, & alios, si me consultant, abstinere optarem.*

Lib. 1. cõtra Iulianum. Homil. 53 in Ioan. Ad Anastasium epist. 144. Enchirid. 30. Cap. 8. De corrept. & gratia. c. 13.

Mirum est Ioannem Caluinum ex Augustino aliquid citare audere contra vocem & rem liberi arbitrij, qui ipse ea vtitur frequentissimè, & pronunciat catholicum non esse quisquis liberũ arbitriũ esse negauerit, ipsumq; in hominibus esse, certa fide credendum & prædicandũ indubitanter. Oportebat eum memorem esse, ipsi Augustino hæc obijci à Iuliano Pelagiano, vt testatur ipse lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum.

Responsio. Cap. 2.

Dicunt, inquit Iulianus, illi Manichæi quibus modo non cõmunicamus (vocat Augustinum & catholicos Manichæos) quod primi hominis peccato liberum arbitrium perierit, & nemo iã potestatem habeat benè viuendi, sed omnes in peccatum necessitate carnis suæ cogantur. Cui respondet, Quis nostrum dicat quòd primi hominis pecca-

Manichæi non negabãt spontaneam voluntatis inclinationẽ in bonum & in malũ, sed liberam li-

*bertate cōmunito perierit liberum arbitrium de humano genere: docebat autem necessariò eā ferri in bonū & in malū. et ob hāc causam iniuriā Augustinum vocat Manichæum.*

o perierit liberum arbitrium de bumano genere: libertas quidem perijt per peccatū sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenam cū immortalitate iustitiam: Quapropter natura humana, diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis: Nam liberum arbitrium vsque adeo in peccatore nō perijt, vt per illnd peccent maximè omnes qui cum delectatione peccāt & amore peccati hoc eis placet quod eis libet. Qunm itaq; non bene viuant homines, nisi effecti filij Dei, quid est quòd iste libero arbitrio vult bene viuendo tribuere potestatem, cum hæc potestas non detur nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, dicēte euangelio, Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, quæ prosequitur cap. sequenti, vbi se apertissimè declarat, & sententias quas citat Cal. ostendit se intellexisse de libertate quę est potestas benè & iustè viuendi, quam Iulianus docebat esse libero arbitrio naturalem & esse proprietatem ab homine inseparabilē: sicut sunt intellectualitas & sensibilitas. Ipse autem ex scripturis docet eam potestatē libero arbitrio nō competere nisi per gratiam Christi. Diximns enim suprà secundum distinctionem Beati Bernardi triplicem esse libertatem: à miseria, à peccato, & à necessitate: quarum postremā Bernardus manere dicit vbi est mentis captiuitas. De hac autem quæ est potestas iustè viuendi, loquūtur scripturæ quas citat Beatus Augustinus, vt docet idem Beatus Bernardus, & ipsæ authoritates manifestè insinuant. Ait enim libro de

*Cap. 10.*

Spiritu & litera, Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiā non euacuatur, sed statuitur. Neq; enim lex impletur nisi libero arbitrio, sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratię contra peccatum, per gratiam sanatio animę à vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitiæ dilectio, per iustitiæ dilectionē legis operatio: gratia sanat voluntatem qua iustitia liberè diligatnr: lex dicit, Non concupisces: fides dicit, Sana animam meam, quoniā peccaui tibi: gratia dicit, Ecce sanus factus es, iā noli peccare: sanitas dicit, Domine Deus meus clamaui ad te & sanasti me: liberum arbitrium dicit, Voluntariè sacrificabo tibi: dilectio iustitiæ dicit, Narrauerunt mihi iniusti delectiones, sed non vt lex tua. Habent enim hæc omnia voces suas in scripturis sanctis. Et libro 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. Quid mihi obtendis liberum arbitrium quod ad faciendam iustitiam liberum non erit nisi ouis fueris. Qui facit igitur oues homines, ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates. Vbi manifestum est, sicut & in alijs sentētijs iam citatis de libertate arbitrij, quæ sit eius sanitas, nempe qua possit iustitiam diligere & implere legem, quæ eadem est cum libertate habendi plenam eum immortalitate iustitiam, non autem de ea de qua Apostolus Paulus dicens, Qui statuit in corde suò firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, &c. & alio loco, Nunquid noo habemus potestatem manducandi & bibendi? & si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? sed non vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum ponamus euangelio. Occasio certè & causa scribendi, & hæresis Iuliani atque etiam Pelagij aduersus quam scribit libris illis vnde desumptæ sunt sententiæ prædictæ, docere poterant Ioan. Caluinum August. loqui de libertate arbitrij, quæ est potestas rectè & sine peccato viuendi, quæ est per gratiam Christi, & amittitur quando per peccatum mortale gratia aufertur: non autem de ea quæ est potestas agendi ac volendi & cessandi, de qua loquitur libro de lib. arbi. & alijs quos scripsit ante natam hæresim Pelagianam, & libro 1. retract. quos conferre oportebat cū alijs libris quos aduersus Pelagium scripsit, & inter se conciliare: quemadmodum ipse facit caput 9. 22. & 26. libro 1. retract. Erat enim (vt scribit B. Augustinus) hæresis Pelagij, quòd gratia qua prædestinati sumus in adoptionem filiorum, & qua eruimur de potestate tenebrarū, vt in eū credamus, atq; in regnum ipsius transferamur, & qua diffunditur charitas in cordibus nostris, nō sit necessaria ad hoc vt faciamus omnia diuina mandata, sed nos hoc posse per liberum arbitrium: gratiam autem Dei sine qua nihil boni possum⁹, docet esse in libero arbitrio, Deo tantum adiuuante per suam legem atque doctrinā, vt discamus quæ facere & quæ sperare debeamus: charitatem dari negat qua piè viuitur, vt scilicet cum sit Dei donū scientia quę sine charitate inflat, non sit Dei donum ipsa charitas, quæ vt scientia non inflet ædificat: Sic tamen liberum arbitrium (quale accepimus in primo parente, & docebat in nobis omnibus manere Pelagius) scribit B. Augustinus perijsse per peccatum, hoc est eam libertatem quæ est potestas sine peccato, iusteq; viuendi, credendi, sperandi & diligendi secundum præscripta Saluatoris. Nūc audiamus quid deterreat Caluinum ab vsu hnius nominis scilicet arbitrij.

*1. Corinth. 7.*
*1. Corinth. 9*
*Ca. 88 de hæresibus 6.*

*Quotus, inquit, quisque est, qui dum assignari homini liberum arbitrium audit, non statim concipit illum mentis suæ & voluntatis dominum, qui flectere se in vtramuis partem à seipso possit?*

Sed vt quis hoc concipiat atque firmiter credat secundum scripturas & omnium maiorum concordem traditionem; frequentem oportet esse vsum huius nominis. Dixit enim Dominus ad Cain, Quare iratus es & cur concidit facies tua? Nōnne si bene egeris recipies, si autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Item de patrefamilias dicit Apostolus, Potestatē ha-

*Genes. 4.*
*1. Cori. 7.*

bens

bens voluntatis suæ. Et frequens est apud Augustinum, nihil tam in nostra esse potestate, quam ipsam voluntatem. Nec vllum est periculum exitialis confidentiæ, si arbitriũ nostrum liberum esse dicatur in volendo & operando: quin potius, vt dicit Beatus Augustinus periculum est si hoc negetur: ne nimia nostræ voluntatis diffidentia eijciamur in negligentiam. *Tract. 53. in Ioannem.* Audiam inquit Dominum dicentem, Rogaui pro te Petre, ne defitiat fides tua, ne sic existimemus fidem nostram esse in libero arbitrio, vt diuino nõ egeat adiutorio. *Luca. 22.* Audiamus & euangelistam dicentẽ, Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri, ne omnino existimemus in nostra potestate non esse quòd credimus: verum tamen in vtroq; illius beneficia cognoscamus: *Ioannis 1.* Ne audeat quis liberum arbitriũ sic defendere, vt nobis orationem qua dicimus, Ne nos inferas in tentationem, conetur auferre, Rursus, ne quisquã neget voluntatis arbitrium & audeat excusare peccatum. Sed audiamus dominum præcipientem & opitulantem, iubentem quid faciamus: & adiuuantem vt implere posimus. Nam & quosdam nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia suæ voluntatis diffidentia deiecit in negligentiam. Vtraq; ex parte periculũ est. Esset autem iusta peccati excusatio secundũ beatum Augustinum, si vitari non potest, si liberum non est abstinere. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Vsque adeò peccatum voluntarium est malum, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidem ita est manifestum, vt nulla hinc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. *Cap. 18. li. 3. de lib. arbit. De vera religione ca. 14. Item de duabus animab' cõtra Manichaeos ca. 10. & 11.* Tales enim seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirent liberaliter: quod nullo modo fieri posset, si nõ voluntate, sed necessitate ei seruirent. Quare cap. 19. libri. 3 de lib. arb. explicans quod dixerat capite præcedenti, necessitate facta improbanda, vbi vult rectè facere & non potest, quodque per ignorantiam facta quædam improbantur, ait sic facta dici peccata non propriè, sed tropo quodam, quia à peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt. Nec est confidentia exitialis, nec improbanda gloriatio, si in Domini nostri donis siue in Domino gloriemur. Pl' omnibus, inquit Apostolus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecũ. Item alibi, Omnia possum in eo qui me confortat. Non enim Apostolus prohibet gloriari, quin potius mandat, vt gloriemur (secundum beatum Bernardum) modò in Domino: Quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Et tũc laus erit vnicuiq; à Deo, quando veniet Dominus & illuminabit abscondita cordis. Vt autem solida sit hæc gloria & confidentia, conuenit intelligere quid a Deo vt naturæ & gratiæ authore habeamus, quid item ex vitio naturæ, & quid in eis sit nostrum. In donis autem Dei noster etiam est vsus, nostraque industria & libertas in vsu: quamuis horum vtrumque sit à Deo, Vera igitur huius rei consideratio, secundum quam diffidentiam & inanem fugiamus præsumptionem hæc est, si intelligamus vsum donorum atque munerum Dei, esse quidem à Deo, sed nostro vtente ministerio, industria & cooperatione. Gloriari ergo & confidere quòd pietatis opera faciamus quasi virtute a Deo accepta, in qua ipse magis quàm ipsi nos operatur, solida est Deoq; grata gloriatio. Vnusquisque, inquit beatus Petrus, sicut accepit gratiam in alterutrum illam ministrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei: si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum. *1. Pet. 4.* Item propheta, In Deo faciemus virtutem. *Psal. 59* Diximus autem supra (iuxta multorum doctorum sententiam) quod voluntatem esse liberam libertate contingentiæ, tam euidens fit per experientiam, vt non posit per aliquid euidentius demonstrari. Certisimum enim est quod colimus agrum, manducamus & bibimus, parentes honoramus, subuenimus pauperi quando volumus, eadem etiam negligimus, atq; ab eis cessamus quando libet: Ita & liberum est vitia detestari, homicidium, adulterium, diuitias etiam & honores. Addit Calui. omnes philosophos omnesque veteres doctores velut à suffragij iure depellens, quòd illi ad quos propriè pertinet de anima eiusque viribus (inter quas potisimum est liberum arbitrium) tractare, nimium ei tribuerunt: veteres quoq; theologi ita ambiguè, variè & perplexe hac in re locuti sunt, excepto vno Augustino, vt certi quid ex eorum scriptis haberi nequeat. De philosophis ait, *Caluinus.*

*Hoc extra controuersiã ponunt, virtutes & vitia in nostra esse potestate. Nã si nostra, inquit, electionis est hoc aut illud agere, ergo & non agere. Rursum, si non agere, ergo & agere. Libera autem electione agere videmur quæ agimus & ab his abstinere à quib' abstinemus. Ergo si quid boni agim', vbi libeat possumus illud omittere: si quid mali perpetramus, possumus illud quoq; fugere.* *Aristot. 3. Ethic. cap. 5. Hiero libro 1. cõtra Iouinianum.*

Quid precor offendere potest in philosophorum doctrina quam certa experientia euidentiq; ratione & nos & ipsi compertam habemus, quam & sacra scriptura & omnes catholici cõstanter profitentur. Aiunt enim quòd liberi arbitrij nos cõdiderit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia necessitate tradamur, alioqui vbi necessitas est corona nõ est.

*a Agnouerũt scriptores Ecclesiastici rationem hominis & voluntatẽ vulneratas, sed non quantũ decet. Caluinus vt nihil boni operis efficere posint.*

De theologis autem veteribus dicit idem Caluinus, *Inter scriptores Christianæ professionis, tametsi nemo extitit qui non a agnosceret, & sanitatem rationis in homine grauiter ex peccato vulneratam & volũtatem prauis cupiditatib' valdè implicatam, multi tamen eorum philosophis plus æquo accesserunt: & hoc consilio vires humanas b extulisse mihi videntur, ne si impotentiam disertè essent confessi, primum philosophorum cachinnos*

*b Pelagius vires liberi arbitrij nimium extulit. Caluinus eius libertatẽ penitus tollit: fides catholica ita gratiam defendit, vt salua maneat arbitrij libertas.*

 chinnos

*c Communi hominū iudicio cōfitetur absurdū esse quod homo nō habeat potestatē agendi & non agendi.*

*d Cōcorditer docēt omnes veteres liberū esse hominis arbitriū, necnon ipsum solidū per gratiā, atq; clarissime.*

*chimnos, quibus cum tunc certamen habebant, excuterent: deinde carni suapte sponte nimis ad bonum torpenti nouam desidiæ occasionem præberēt, ergo ne quid c cōmuni hominum iudicio absurdum traderent, scripturæ doctrinam cum philosophiæ dogmatibus dimidia ex parte conciliare studuerunt: & Græci præ alijs, atque inter eos singulariter Chrysostomus, in extollenda humanæ voluntatis facultate modum excesserunt: d veteres tamen omnes, excepto Augustino, sic in hac re aut variant aut vacillant aut perplexè loquuntur, vt certi ferè nihil ex eorum scriptis referre liceat, Apud Latinos liberi arbitrij nomē semper exstitit: Græci verò multò arrogantius vsurparunt vocabulum αὐτεξούσιον, quod significat suipsius potestatem, ac si illa esset penes hominem, Et quibusdam interpositis. Magnum mihi præiudicium attulisse forsan videor qui scriptores omnes Ecclesiasticos excepto Augustino, ita ambiguè aut variè in hac re locutos esse confessus sum, vt certum quippiam ex eorum scriptis haberi nequeat. Hoc enim perinde nonnulli interpretabuntur, quasi à suffragij iure depellere ideo e ipsos voluerim, quod mihi sint omnes aduersarij: Ego verò nihil aliud spectaui, quàm quod volui simpliciter ac bona fide consultum pijs ingenijs: quæ si eorum sententiam hac in parte expectent, semper incerta fluctuabunt: adeò nunc hominem liberi arbitrij viribus f spoliatum ad solam gratiam confugere docent, nunc proprijs ipsum armis instruunt aut videntur instruere.*

*e Nimis arrogāter oēs veteres scriptores contemnit arrogantia sua decepit te & superbia cordis tui. Hier.49.*

*f Nemo catholicorum hominem libero spoliat arbitrio nec instruunt nisi armatura Dei.*

Magnum reuera suæ sententiæ præiudicium facit Caluinus, quòd ipse confitetur à se dissentire in hoc dogmate de libertate arbitrij vniuersos philosophos, ad quorū tamen professionem propriè pertinet tractatio de anima & viribus eius & excepto Aug. veteres theologos vniuersos, quos tamen cū Augustino conuenire suprà ostendimus in eo quod fidei est in hoc argumento gratiæ & liberi arbitrij. Nunquam enim docuerūt aliquam hæresim Pelagianam. Nec inuenietur aliquis veterum scriptorum vnquam vacillasse, ambiguè scripsisse, vel dubitasse, an homo liberum habeat arbitrium. Et ipse Augustinus quem gloriatur se habere patronum, apertè pronunciat catholicum non esse, qui negat arbitrium in homine esse liberum. Et ob impij huius erroris manifestam absurditatem & falsitatem improbabilem, relinquit Philippus Melanchthon magistrum suum Lutherum, in cuius tamen verba iurasse videtur, ac palàm confitetur cum principibus & ciuitatibus protestantibus, quod in politicis & ijs quæ subsunt naturalis rationis cognitioni, sine gratia Dei homo habeat liberum arbitrium, atque cum gratia in his quæ sunt pietatis & salutis. Hæc namq; fides ab Apostolorum temporibus semper tradita est, & in Ecclesia custodita, eamq; vniuersi doctores Ecclesiastici & episcopi plebem suam docuerunt. Id quod testatur lib.2. de lib. arb. Albertus Pighius de Græcis & Latinis scriptoribus, incipiens à B. Clemente, Origene, & Ireneo: Idem ostendit lib.3. de B. August. Item reuerendus pater Alphon. de Castro lib. quem aduersus hæreses scripsit. Hi itaque cum clarissimè suam fidem tradant de libertate arbitrij, falso Cal. asserit in libris scriptorum Christianæ professionis de hoc dogmate philosophico (quod certissima fide semper in Ecclesia susceptum est) esse ambiguitatem, varietatem, obscuritatem, vel perplexitatem. Inueniuntur quidam ante enatam hæresim Pelagianam de concursu gratiç in operibus salutis variè & obscurè scripsisse, sed de libertate arbitrij constanter & apertè, sicut ipse Aug. quem solū de hac re variè egisse, & priora posterius reuocasse ausus fuit dicere Melanchthon: id quod tamen posterioribus in locis recantauit. Nec minus à sententia Cal. dissentit beatus Augustinus quam reliqui doctores ecclesiastici, qui impias certè iudicauit has sententias, quod nullæ sunt partes liberi arbitrij in g opere pietatis. (Tunc enī per gratiam tolleretur liberum arbitrium) quodq; h titulus sine re sit liberum arbitriū si intelligatur eligendi facultas quç sit in vtramque partem libera & soluta: & quòd hoc affirmantes Christum habeant authorē qui dicit liberos fore quos filius liberauit, alios esse seruos peccati: Libertas certè, ait, & seruitus contraria sunt. Scribit enim vt diximus August. quod catholicus non est qui in homine liberum negat esse arbitrium. Et argumento huic respondetur quòd nō quęlibet libertas cuilibet seruituti cōtraria est. Nam seruituti miseriæ & peccati ipse Cal. docet non aduersari libertatem à coactione, cum hæc naturam voluntatis sequatur: quāuis enim homo seruus sit miseriæ & peccati, semper tamen, secundum eum, à coactione manet liber. Nec minus libertas à necessitate ad vnum aliquid determinatè, quæ propria est naturali agenti, naturaliter & necessario sequitur liberum arbitrium in actu electionis, qui ꝓpriè eius est, & ita manet in voluntatę obnoxia peccato & miseriæ, nec contrariatur seruituti iustitiæ, peccati vel miseriæ. Et hanc Saluatoris sententiam certum est loqui de libertate, non ea quæ naturam sequitur, sed qua donauit nos Christus, condonando & tollendo nostra peccata: quā August. dicit in paradiso perijsse, manente libertate quę sequitur rationem deliberantem & consultantem de medijs ad finem. Laborat itaque hæc ratiocinatio Caluini in æquiuocatione, inferendo nullam esse in homine libertatem ex eo quòd ex natura sua non habeat libertatem, qua liberi sunt filij Dei, sed seruitutem qua obnoxius est peccato & seruis eius. Non enim in genere, vt diximus, sunt contraria seruitus & libertas, sed duntaxat si secundum eandem qualitatem intelligantur: quin potius in genere sumpta & secundum diuersa sese consequūtur. Nam liberati atque liberi facti à peccato, eo ipso sunt serui iustitiæ. Cum enim

*g Cap. de libertate arbitrij. Cal. in institut. cap. 2. §. 53.*

*h In antidoto circa canō. 5. sessi. sexta Argumētum Caluini sophisticum.*

(inquit

(inqnit apostol. Paulus) serui eratis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, &c. Et diximus beato Augustino hoc argumentum à Iuliano fuisse obiectum, & respondisse illum Iuliano. Nec tacet Apostolus Paulus quam hic vocet seruitutem: non quidem necessitatem, vt ibi sit necessitas (quemadmodum vult Caluinus) vbi seruitus. Non enim, inquit Apostolus, regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis ei in concupiscentijs eius. An nescitis quoniam cui exhibetis vos ad obediendum serui estis eius cui obedistis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam. Sequi igitur impetum aut inclinationē peccati vel gratiæ ijsque obedire, est seruum esse, siue eis seruire. Hoc autem, vt sępè diximus, in nostra est potestate & libertate: & peccatum regnare in nobis est ipsum ita nos mouere atque inclinare vt eius concupiscentias liberè sequamur. Similiter respondendum est ad argumentum & scripturam quam adfert in defensione aduersus Pighium.

*Lib. 1. cōtra duas epistol. Pelag. ca. 2.*

*Lib. 2.*

*Caluinus.*

*Libertas, inquit, & seruitus inter se pugnant, vt qui alterum dixerit, alterum neget. Proinde si serua est hominis voluntas, libera simul nisi impropriè dici non potest. Nunc audiamus quid spiritus sanctus pronunciet. Quum sanctorum conditionem describit Paulus, constringi captiuos sub peccati vinculis testatur, qua parte nondum per spiritum Dei sunt liberati Et cum de hominis natura loquitur, dicit eum venditum esse sub peccato Si serui sunt ex ea parte sancti, qua sibi naturaque sua adhuc relinquuntur, quid de hominibus dicendum erit, in quibus sola viget ac regnat natura? Si post regerationem non nisi dimidia est libertas, quid in prima carnis generatione, nisi plena seruitus? Quod etiam ipsum antea dixerat Paulus. Agit enim cap 6. gratias Deo quod à peccato liberati fuerint Romani, cui antea seruiebāt. Videmus vt ante regenerationem non carnis reliquias. sed totum hominem addicat seruituti. Qui ergo liberū asserit arbitrium, alio idiomate quàm spiritus sanctus vtitur.*

Sanctorum conditio est quamdiù à Domino hic peregrinantur quòd detinentur captiui sub vinculis peccati, vt nec faciant nec facere possint quæ volunt. A multis enim spiritus eorum per molem & legem carnis, impeditur, & multa quæ nolunt patiuntur. Atque hanc tyrānidem etiam in sanctos exercet peccatum. Propter quod ait Apostolus Paulus, Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato, vt scilicet carnalis sim, & ad ea quæ carnem oblectant propensus. Quia, inquit, pro rationē, quod operor non intelligo. Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Operor, inquit Augustinus, & facio, non affectu consentiendi & implendi, sed motu concupiscendi. Multa enim illicita desideria in me, hoc est, in carne mea peccatum, me inuito & repugnāte operatur: propter quod non ego operor, sed qnod habitat in me peccatum. Et hac ratione peccatum in sanctis dominatur, & ipsi subiecti, eius ipsi serui sunt. Ego ipse, ait, mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati, varijs concupiscentiæ motibus obnoxius. Sed hæc nihil arguunt necessitatem electionis quæ ex rationis deliberatione procedit, & in qua potissimum volūtatis nostrę libertas consistit: magis autem arguunt voluntatis infirmitatem & ademptá potestatem, qua omnes vires in officio continere poterat, quàm libertatem. Liberè enim cōsentiebat legi, quamuis faceret quod nollet: & Velle adiacebat ei, quamuis perficere bonum, in se non inueniret. Nec post regenerationem dimidia est libertas, sed impotens & infirma: & ita nec ante eam plena est seruitus, hoc est, necessitas electionis arbitrij nostri, sed miseria magna. Hæc enim libertas electionis non carnis est, sed mentis, requirens quòd in nostra sint potestate quę ex consilio & rationis iudicio agimus, non autem quod nihil inuiti patiamur ab homine vim extrinsecus inferente, vel à peccato inhabitante: Motus autem nostrorum desideriorū, qui à diabolo vel peccato isto inuitis subrepunt contra nostram voluntatem, patimur tantum & nō agimus. Non enim quod volo bonum, ait Apostolus hoc ago, sed quod odi malum illud facio.

*Lib 1. cōtra duas epistol. Pelagianorū cap. 10.*

Rursus in Antidoto Caluinus (vbi Concilij Tridentini patres post concilium Arausicanum 2. cap. 25. docent per peccatum Adæ liberum arbitrium minimè extinctum, licet attenuatum sit & inclinatum) vtrique concilio se opponit, volens per peccatum Adæ extinctum esse liberum arb. Ita enim habet.

*Circa 1. cap. sexta sess.*

*Quum libertatem minimè extinctam esse contendunt, hoc sanè intelligunt, aliquid restare facultatis voluntati humanæ ad bonum eligendum. Vbi enim non est interitus, illic saltem aliqua est vita portio. Tollūt deinde omnem ambiguitatem, cùm attenuatū dicunt & inclinatum. Ergo si illis credimus, debilitauit nos peccatum originale, vt voluntatis nostræ vitium non prauitas sit, sed infirmitas. Nam si praua omninò voluntas esset, non inclinata modo esset sanitatis & attenuata, sed perdita, donec noua fieret: atqui hoc posterius vbique scriptura docet. Vt innumera testimonia omittam, Paulus cùm de natura humani generis concionatur, non infirmitatis damnat liberum arbitrium, sed omnes esse inutiles pronunciat, auersos à Deo, & tyrannidi peccati addictos, ita vt idoneos esse neget ad quicquam boni cogitandum. Neque tamen interea negamus quin maneat homini voluntas, sed mala. Nam lapsus Adæ non sustulit voluntatem, sed ex libera seruam fecit, vt non modo ad peccandum sit procliuis, sed peccato obnoxia.*

*Rom. 3.*

*2. Corinth. 3.*

Istæ argumentationes Caluini & scripturarum quas adducit testimonia, non tam euidentia sunt, vt contra communem omnium sapientum, & vulgi sensum atque indicium, & perpetuam Ecclesiæ traditionem,

*Responsio.*

imò contra ipsas scripturas, absurdum eius dogma quod non est liberum homini arbitrium, sequamur. Testimonia enim quæ ex scripturis adducit, impertinentia sunt, doceníque voluntatis magis impotentiam ad benè iusteq; viuendum, vt diximus, & ablatam per peccatum hanc potestatem, potius quàm libertatem, & attenuatū liberum arbitrium, magis quàm extinctum, vt docent & testātur duo illa Concilia. Multum enim facultatis post peccatum humanæ voluntati relinquitur, non solùm in rebus quæ ad regnum Dei non pertinent, vtpote ad hominis naturam vel vitam ciuilem, verumetiam ad eligendum bonum pietatis si gratia præueniatur, & operandum quod naturalis ratio iudicat bonum, idque ex viribus naturę: Et quum per peccatum nō interierit natura, sed vulnerata tantum sit, non solùm portio vitæ naturalis quam in homine libertas sequitur, sed tota ipsa vita mansit salua. Attenuatum tamen & inclinatum dicunt patres liberum arbitrium, quia donis gratuitis quę in sua conditione acceperat est spoliatum, & vires homini naturales nō extinctæ sunt, sed vulneratæ. Peccatum igitur reuera nos debilitauit, roburque ademit & fortitudinem animi, (qua continere poterat in sua obedientia vires inferiores) non potestatem liberè consentiendi & agendi. Est autem voluntatis nostræ & totius hominis hoc vitium ante baptismum quidem peccatum & culpabilis prauitas, post ipsum verò infirmitas tātum & vitium non culpabile, vt diximus circa articulum 2. Quemadmodum & manifestè id docet B. August. Restat baptizatis, inquit, cum carne cōflictus, quia deleta est iniquitas, & manet infirmitas. Item, Habemus, inquit, ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Quicquid peccatum est à nobis antea, deletum est in baptismo. Nunquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Et nos confitemur quòd praua voluntas, hoc est, peccatis obnoxia, nō inclinatæ tantum est sanitatis & attenuatæ, sed perditæ donec noua fiat: Verùm docem magnum esse discrimen inter voluntatis sanitatem quæ sequitur charitatem per spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, & eiusdem libertatem, quæ naturam sequitur. Nam sanitatem pœnitus tolli docemus per peccatum mortale, & minorem atq; maiorem esse secundū charitatis quantitatem, quæ in hac peregrinatione, quia perfecta nō est, nec sanitas voluntatis, nec etiam iustitia est perfecta. Et B. Paul. omnes declinasse, & inutiles factos pronuncians auersos à Deo, & tyrannidi peccati addictos, vt idonei non sint ad quicquam boni cogitandum, docet libertatem benè sanctéque viuendi, imò & salubria cogitandi per peccatum perijsse, nō autem eam per quā in potestate nostra sunt quæ agimus. Quemadmodum autem homini manet voluntas ita & libertas, circa media quæ ob finem eliguntur: & ex libera per peccatum sit serua quidem peccati, sed non obnoxia necessitati in sua electione, vt per rationem procliuitati ad peccandū non possit resistere, nec se cum Christi gratia à peccato eximere. Non sunt igitur testimonia hæc conuenientia ad probandum post peccatum non remāsisse in homine liberum arbitrium. Et quia Caluinus post Martinum Lutherum docet omnia necessariò euenire propter efficacem Dei prouidentiam, qua omnia in omnibus operatur: ne in ciuilibus quidem aut naturalibus, homini libertatem admittit. Et sequitur ex eodem fundamēto quòd nec ante peccatum quidem, nec homo, nec angelus, nec Deus, quem docet omnia necessariò agere, libertatem habeat arbitrij. Præter hanc tamen necessitatis communem omnibus rationem, propriam ponit in iusto ad benè viuendum, & aliam in peccatore ad malè viuendum. Illi tanquam equo insidente Deo, huic autem diabolo, quorum nutu moneri & dirigi illos dicit. Quod autem ne in ciuilibus quidem & externis libertatem habeamus electionis, probare conantur ex cap. 20. lib. de gratia & libero arb. vbi Augustinus dicit, Scriptura si diligenter inspiciatur, ostendit non solùm bonas voluntates, quas ipse facit ex malis, & à se factas in actus bonos & vitam dirigit æternam, sed & illas quæ conseruāt seculi creaturam ita esse in Dei potestate, vt eas quò voluerit, quando voluerit faciat inclinari, vel ad præstanda benefacta, vel ad pœnas infligēdas occultissimo quodam iudicio, sed iustissimo. Sed quia hoc facit Deus suasione & consilio efficaci, cuius sequendi potestatem nobis relinquit, non oportet non esse in nostra potestate eas actiones & electiones ad quas efficaciter inclinat & in Dei sunt potestate. Contingit etiam quòd bonam & malam hominis voluntatem generalem Deus inclinet & determinet, vt voluntatē tyrannide opprimendo Deus determinat ad vnā gentem vel alteram, Israel videlicet vel Aegyptum, secundum quod conuenit occulto eius iudicio. Sed quia hæc inclinatio fit ex suggestione mediorum conuenientium, in nostra est potestate eam non sequi. Et hic frequenter fallitur Ioannes Caluinus, concludens ex huiusmodi inclinatione, & ex potestate quā Deus habet super corda regū, necessitatem electionis humanæ voluntatis. Et quamuis nouerit libertatem hanc nostri arbitrij secundum omniū doctorū pariter & indoctorum intelligentiam esse potestatem vtrumlibet eligendi, ait enim.

*Quotusquisque est qui dum assignari homini liberum arbitrium audit, non statim concipit men tis sua & voluntatis dominum qui flectere se in vtramuis partem à seipso possit.*

Et Græcos ipsum vocare αὐτεξούσιον, ac si potestas suijpsius penes hominem esset: & Origenem scribat asserere ipsum liberum arbitrium esse facultatem rationis ad malum & bonum discernendum, & voluntatis ad vtrumuis eligendum: nec ab eo variare Augustinum,

Marginal notes: *Ser. de verbis Apostoli.* — *Tractatu 41. super Ioannem.* — *Rom. 3.* — *Lib. 2. aduersus Albertum Pighium.* — *Lib. 3. Periarch.*

gustinum, cum doceat facultatem esse rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, malum ea desistente. Et hanc Augustini definitionem Petrum Lombardum & scholasticos esse amplexos: & scripturas homini tribuere electioné & opinioné non ignoret, Ipse tamen hæc omnia scribens nouam fingit nominis huius rationem, reclamantibus, vt iam diximus, vniuersis, quam audet etiam tribuere magistro senten. quem tamen malè memor sui dixerat sequi Augustinum in diffinitione liberi arbitrij, qui & post hanc Augustini definitionem manifestè dicit quòd potestas ipsa & habilitas voluntatis & rationis quam suprà dixerat esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet, quia liberè potest moueri ad hoc vel ad illud: & quòd refertur solum ad futura contingentia. Quod enim, inquit, in præsenti est, nec in potestate est vt tunc sit vel non sit quando est. Potest enim non esse vel aliud esse postea, sed non potest non esse dum est, vel aliud esse, dum id est quod est: sed in futuro an hoc sit vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat: Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt, sed ea tantú quæ possunt fieri vel non fieri. Et postea, Si diligéter inspiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactióe & necessitate potest eligere vel appetere, quod ex ratione decreuit: excludens non solùm coactionem, sed etiam necessitatem. Et B. Augustinus opponens libertaté necessitati, intelligit coactionem in necessitate, sed non eam solam. Et idem Caluinus libro 2. aduersus Pighium.

Deut. 10. Iosue vltim. 2. Reg. 24.

distinct. 25.

Lib. 1. de libero arbit.

Caluinus. Quid vulgo concipiunt quando homines liberū audiunt esse arbitrium.

*Si coactioni opponitur libertas, liberum esse arbitrium & constãter asseuero, ac pro hæretico habeo quisquis secus senstat. Si hoc, inquit, liberum vocetur, quia non cogatur aut violenter trahatur externo motu, sed spõtè agatur sua: sed cum aliud prorsus vulgo concipiant, dum hoc epitheton homini attributum, vel audiunt vel legunt, & ad facultates vireśque referant: & imaginatio hæc in mentem veniat, habere sub potestate sua bonum et malum, vt alterutrū eligere suaptè natura queat. Hæc causa est cur mihi displiceat.*

Responsio.

Sed hanc voluntatis libertatem quæ coactionem excludit, & externum motum, quo violenter trahitur volũtas, quæ & in pueris est, in ebrijs, dormientibus & furiosis (hoc enim spontè agere docet in 3. Ethicorũ cap. 2. Aristoteles) nec Manichæi, nec Valla, nec vlli hæretici negauerũt. Nouerunt enim inseparabilem esse a voluntate. Non enim docebat Manichæus quòd voluntas violenter externo motu inuita trahitur ad bonum vel malum, sed quòd homo ea parte quam à malo habeat principio spontè sua & voluntariè ferebatur in malum, parte verò alia quæ à Deo est, in bonum, sed necessariò, ita vt secundum illam bonum eligere nõ possit, nec malum secundũ istam: propter quod dicitur negasse liberum in homine esse arbitrium. Et ideo quando apud Augustinũ disputatur an gratia tollat liberũ arbitrium, quod credebant monachi Adrumetini (propter quos scripsit librum de gratia & lib. arbitr.) non agitur de arbitrio libero à coactione, quæ naturæ volũtatis repugnat. Non enim ignorare poterant quòd voluntas externo motu inuita nõ cogitur. Nec inuitam velle ex doctrina B. Augustini monachi illi credebant: sed an gratia faciat opera salutis non esse in nostra potestate, quod illi ex ea sequi putabant, vt patet ex duabus epistolis quas scribit Augustinus ad Valentinum, & sunt numero 46. 47. docens simul hanc libertatem concludi ex præceptis & consilijs Dei. Nullam enim hæc quæstio de gratia & libero arbitrio, quam difficillimam dicit B. Augustinus haberet difficultatem, si libertas intelligeretur coactionem excludere solũ & non necessitatem. Et quia ex doctrina B. Augustini multi intelligebant per gratiam induci necessitatem, & tolli libertatem arbitrij. Contra hunc errorem scribit etiam Faustus episcopus Galliæ librum de libero arbitrio & gratia, qui totus est contra Ioannem Caluinum, qui in eodem est errore in quo Monachi Adrumetini. Et voluntatem cogi posse potius est hæresis contra philosophiam, quam contra fidem Catholicam.

Caluinus.

*Voluntatem autem necessitate in malum trahi vel duci: quamuis libertate abdicata, offendit eos qui inter necessitatem & coactionem distinguere nesciunt. At, si quis interroget eos, An nõ Deus necessariò bonus sit? An nõ diabolus necessariò malus? Quid respondeant! Sic enim connexa est Dei bonitas cum diuinitate, vt non magis necessarium sit ipsum esse Deum, quàm bonũ. Diabolus autem per lapsum, sic à boni communione alienatus est, vt nihil quàm malè agere possit. Quòd si quis sacrilegus obganniat, Deo parum laudis ex sua bonitate deberi, ad quam seruandam cogatur, Cur non erit prompta responsio, Immensa eius bonitate fieri ne malè agere possit, non violenta impulsione? Ergo si liberam Dei voluntatem in benè agendo non impedit, quod necesse est illum benè agere: Si diabolus qui non nisi male agere potest, voluntate tamen peccat, Quis hominem ideo minus voluntariè peccare dicet, quòd sit peccandi necessitati obnoxius? Hanc necessitatem quum vbiq; prædicet Augustinus, dum etiam inuidiosè Cælestij cauillo vrgeretur, ne tum quidem asserere dubitauit, in hæc verba, Per libertatem factum est, vt esset homo cum peccato: sed iam pœnalis vitiositas subsequuta ex libertate fecit necessitatẽ. Ac quoties incidit eius rei mentio, non dubitat in hunc modũ loqui de necessaria peccati seruitute. Hæc igitur distinctionis summa obseruetur, Hominẽ vt vitiatus est ex lapsu, volentem quidem peccare, nõ inuitũ nec coactũ, affectione animi ꝓpensissima, nõ violenta coactione: propria libidinis motu, nõ extraria coactione qua tamen est natura prauitate, nõ posse nisi ad malum moueri et agi. Quod si verum est peccandi certè necessitati subiacere, nõ obscurè exprimitur.*

Lib. de perfectia iust.

Nemo

*Responsio.*

Nemo tam rudis est, vt inter necessitatem & coactionem, hoc est, inter inuitum externo motu aliquid agere, & spõtaneum, distinguere nesciat: nec tamen hi soli offenduntur in eo quod dicitur, quòd libertate, abdicata voluntate, necessitate in malum trahimur, sed & vniuersi scriptores ecclesiastici: qui concorditer docent qđ nec ad virtutes, nec ad vitia trahimur necessitate, quodque vbi necessitas est, nec damnatio fit nec corona. Nec tamen dicimus voluntati repugnare necessitatem, (Nam non repugnare libenter agnoscimus, & in declaratione articuli docuimus, in quo tamen solo probando laborat Caluin.) sed docemus libertati voluntatis repugnare necessitatem. Non enim in omni operatione sua libera est voluntas, sed in electione potissimum, in qua consistunt actus virtutum & vitiorũ. Nam vt diximus, proprius actus liberi arbitrij est circa ea quę ad finem ordinãtur, ipsum autem finem naturaliter & necessariò amat voluntas quem propterea liberum arbitrium non respicit. & docet B. Thom. post Arist. quòd electio & liberi arbitrij operationes necessariò præsupponunt aliquem voluntatis actum naturalem & necessarium. Diximus quoque voluntatem non esse liberã, nisi in his quæ agit ea consilio & deliberatione, in qua est origo & radix libertatis eius. Caluinus autem hic promiscuè loquitur de voluntate lib. arbit. quasi nullum esset inter ipsa discrimen. Libero itaque arbitrio, vt tale est repugnat necessitas, non voluntati: quinimò necessariũ est quòd quædam necessariò velit. Nam (vt quit B. August.) nemo est qui non velit ob bonam naturæ constructionem esse beatus: Et necessariò ac naturaliter bonus est Deus, & voluntariè: Talis enim esse vult, sed non libere & ex sua voluntate, vt docet idem B. August. & diabolus necessariò ac spontaneè malus est, & talis esse vult ex suæ voluntatis obstinatione, sed non liberè talis manet. Nõ enim (vt ait Aristotel.) si vult, cum est iniustus desinet esse talis, ac iustus erit: Nec enim qui ægrotat, si vult, sanus erit, & fortè sua culpa ægrotat, si incontinenter viuebat, & præcepta medicorum contemnebat. Tunc igitur licebat ipsi non ægrotare, sed postquã valetudinem suam perdidit, non licet: Simili modo & iniusto & intemperanti licebat quidem ab initio talem nõ fore: quapropter sua sponte est talis, & dignus vituperio: sed posteaquam talis est factus, non licet ipsi iam non esse talem. Non enim in nostra sunt potestate habitus sicut actus. Hic autem alia accedit ratio ex obstinatione volũtatis diaboli in malum. Tametsi enim factus est malus ea libera electione qua voluit Deo esse æqualis, dicendo, Ascendam in cęlum & ero similis altissimo: inflatus enim electione sua hoc voluit: non tamen (quamuis sponteaneè) liberè malus manet, sed necessariò propter obfirmatam in malo voluntatem, ex qua necessariò malè vult omnia & operatur: sicut sancti angeli ex confirmatione in bono non possunt malè velle, nec operari. Cuius confirmationis & obstinationis causa; vel natura est liberi arbitrij, secundum quam immutabiliter inhærent spiritus angelici in quodcunque semel se tanquam in finem inclinauerint: vel vt alij dicunt desertio Dei in malis, & clara eius visio in spiritibus beatis. Quidam etiam docẽt Deum necessitate volũtatem beatorum in fine boni, & malos in fine mali: & ideò hoc actus qui nõ sunt in eorum libero arbitrio, sed à Deo voluntatem necessitate, docent nõ esse peccata in damnatis, nec virtutum actus in beatis, sed præmium & supplicium prioris vitę: de quo multa scribunt doctores scholastici, dist. 7. 2. lib. sent. Operationes verò bonorũ & malorum angelorũ quæ sunt circa media ad finem, quasi naturaliter amatũ, vel odio habitum, in bonis sunt actus virtutum atq; laudabiles non meritorij: & in malis peccata, quamuis nullum mereantur supplicium. Vltima enim lata sententia Iudex est quasi functus officio suo, vt amplius in causa non cognoscat: maximè quando sententia lata est per abdicationem & abiectionem à domo atque familia sua, quasi post hac nolit se intromittere, nisi exequendo suam sententiã. Et inter omnes doctores conuenit, quòd actus damnatorum, post sentẽtiam non sunt demeritorij, nec vicissim meritorij quos faciunt beati: An verò peccent damnati in odio Dei & hominũ, inuidia & superbia sua, variè opinantur doctores Scholastici circa distin. 50. 4. sent. Nam Albertus Magnus credit eos nec mereri pœnam, nec peccare. Atque ad sententiam eius sãtis accedit Robertus Holcot, lib. 2. quæst. 4. & Gerson de vita spirituali animę litera, l. B. autem Thom. aliter sentire videtur. Nam quæst. 2. huius distinct. artic. 1. q. 6. proponit hoc argumẽtum. Actus inordinatus ea libertate arbitrij procedens, nõ excusatur quin sit demeritorius, etiãsi aliqua necessitas adsit cuius aliquis sit sibi causa. Ebrius enim meretur duplices maledictiones, si ex ebrietate aliquod peccatũ committit: sed ipsi damnati fuerũt sibi causa propriæ obstinationis, per quam necessitatem quandã peccãdi patiuntur. Ergo cum eorum actus inordinatus à libero arbitrio procedat, nõ excusatur à demerito. Ad quod respondet quòd nõ propter hoc excusantur à demerito quia necessitatẽ peccati habent, sed quia ad summum malorũ peruenerunt: necessitas tamen peccandi, cuius causa sumus, excusat à culpa inquantum est necessitas quædam, quia omne peccatum oportet esse voluntarium: sed quòd nõ excuset, hoc est, inquantum à voluntate præcedente processit, & sic totum demeritum sequentis culpæ videtur ad primã culpam pertinere. Eandem hanc difficultatem Magister senten. tractat ex Augustino prædicta distinct.

Quamuis itaq; vniuersa damnatorum opera & electiones mala sunt inordinata, & cõtra legem Dei æternam, nec bona esse possint propter voluntatis eorum in malo obstinatio-

*1. par. q. 82. 3. Ethic. capit. 5.*

*Lib. de natura & gratia cap. 46.*

*Lib. 1. de libero arbit. cap. 3.*

*Ethic. 3. c. 31.*

*Aug. quæst. 2. lib. 4. veteraectam.*

*Thom. 1 par. te quæst. 64. artic. 1.*

stinationem: Quia tamẽ singula sunt libera & in eorum potestate (consultãt enim & ea deliberatione operantur angeli tam boni quàm mali, vt ex multis locis scripturæ est manifestum) nihil impedire videtur quin peccata sint eorum opera & digna vituperatione, & beatorum opera laude & commendatione: quia tamen illi ad summum malorum, hi autem ad summũ felicitatis per sententiam iudicis peruenerunt, & statum merendi & demerendi excesserunt, ad nullam ordinantur remunerationem eorum opera.

*Iob 1. Daniel. 10. Heb 1.*

Nec misceri debet quæstio de peccato & merito disputationi de libertate arbitrij, quam apud scriptores Ecclesiasticos certum est excludere omnem necessitatem. Quantum enim necessitatis & determinationis accedit nostræ actioni, tantum decedit ei libertatis. Libertatem namq; & necessitatem in agendo non esse composibiles in eodem principio respectu eiusdem actiõia, clarissimè demonstrat Gregorius Arimioens. ea Arist. B. Aug. & Damasceno. An verò omnis necessitas, Item quæ necessitas à peccato eacuset diximus supra, nec eius rei tractatio propriè ad libertatem arbitrij pertinet, licet Caluinus ipsa hic & ferè semper confundat. Concedimus igitur diabolũ per lapsum sic à booi communione esse alienatũ, vt nihil quàm malè agere posit propter voluntatis in malo fine obstinationem: quia tamẽ multa malè agit quæ in eius potestate sunt vt nõ agat, sufficiens in his libertas est peccandi, nulla autem necessitas: & similiter in angelis bonis, volũtas in bono confirmata est, vt peccare non posint, multa tamẽ liberè agunt quę in eorum sunt potestate. Sed & Deus omnia operatur secundũ consilium voluntatis suę, quæ potest non agere. Potest enim non elegisse, imò nec eligere quos ab æterno elegit. Propter quod laudandus & glorificãdus est Deus in sanctorum prædestinatione, vt ait Aposto. Paulus: & sanctis angelis multa laus & gloria debetur, & vituperatio magna malis ob ea quæ operantur. Diximus tamen in declaratione articuli, non esse de ratione liberi arbitrij posse peccare, vt etiã docet Magister sent. lib. 2. distinct. 25. Confitemur etiam quòd liberam Dei voluntatem in bene agendo non impedit quòd necesse sit illum benè agere, eo quòd singula liberè agit ex consilio voluntatis suæ, potestatem habens aliter agendi: sed nõ liberè est Deus, nec bonus, imò nec in genere liberè benè agit. Nam apertè docet B. Augustinus, quòd non voluntate viuimus, sed necessitate: non voluntate morimur, sed necessitate. Non voluntate autem vnlumus, quis vel delirus audeat dicere? voluntatem opponens necessitati. Et paucis interiectis. Nec aliud quicquã est in potestate, nisi quod volentibus adest. Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quòd in potestate nõ habemus. Et multa ad hoc propositum. Pro cuius explicatio-

*Lib 1. de libero arbit. cap 1. & se Lib. 2. c 28.*

*Ephes. 1.*

*Lib. 3. de lib. arbit. cap 3. Volũtas opponit Augustinus necessitatem.*

*Liberum non est, quod in potestate non habemus.*

ne B. Thom. quæst. 41. primæ partis art. 2. quęrens, Verũ actus notionales sint voluntarij, dicit dupliciter intelligi posse aliquid esse vel fieri voluntate: Vno modo, vt ablatiuus designet concomitantiam tantum, sicut possum dicere quod ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Alio modo, vt importet habitudinem principij, sicut artifex operatur voluntate, quia voluntas est principium operis: secundum quem modum dicendum est quòd Deus pater non genuit volũtate filium, nec Deus est nec bonus est voluntate, sed voluntate produait creaturam. Similiter & diabolus singula ea iudicio & liberè agit, potestatem habens ea non agendi: quamuis in genere necessario malè agat, nec in eius sit potestate aliter agere. Confitemur etiam hominem obnoxium esse necessitati peccandi. Non enim potest non peccare. Nam vt ait Atticus apud Hieronymum libr. 3. aduersus Pelagianos, In nostra est positum potestate vel peccare, vel nõ peccare, & vel ad bonum, vel ad malum extendere manum, vt liberum seruetur arbitrium: sed hoc pro modo & tempore conditionis humanæ: Perpetuitas autẽ impeccãtiæ soli reseruatur Deo, nec quia ad breue possum, coges me vt posim iugiter: quamuis super hac re disputet B. Augustin. lib. 2. de peccatorum meritis, resoluẽs quòd homo cum gratia Dei sine peccato viuere potest. Et per libertatem quidem factum est, vt esset homo cum peccato, & iam pœnalis vitiositas subsecuta ea libertate, fecit necessitatem peccandi aliquando: nunquam tamen peccamus sine libero arbitrio volũtatis nostræ assensu, sine quo motus inordinati, ad quos est ex nostra infirmitate necessitas, peccata non sunt: sicut nec vitiositas ista in baptizatis, nisi secundum tropum tantum, vt idem August. docet. Nam sine hoc consensu spontanei quidem sunt & voluntarij, sicut in pueris & dormientibus, sed nõ liberi. De quibus multa suprà diximus in hoc articulo, & articulo secundo, vbi agitur, An concupiscẽtia in baptizatis maneat peccatum. Vnde clarissimè patere potest nõ sufficere ad peccandum & Dei offensam, quòd homo ex lapsu vitiatus volens quid faciat, vel moueatur contra legẽ mentis, quodq; non inuitus vel coactus, sed propensissima animi affectione: non violenta coactione, sed proprio libidinis motu operetur: verùm requiritur accessus liberæ consensionis volũtatis, ita vt huiusmodi motus aliquo modo in nostra sit potestate. Propter quod docet B. Aug. libr. 1. de ciuit. Dei, quòd si vlla concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quantò magis absque culpa est in corpore dormientis? Et quamuis homo vitiatus etiam post regenerationem non posit non peccare, & ante regenerationem (nisi resipiscat & de peccatis pœniteat) necessario mortaliter peccet, quãuis singula cauere posit: non tamen tanta est na-

*Cap 6. & sequenti.*

*Lib 3. de libero arbit. cap. 19.*

*Cap. 25.*

primo præueniat, in cæteris comitetur, ad hoc vtique præueniens, vt iam sibi deinceps cooperetur, ita tamen quod a sola gratia cęptum est pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim non sigillatim, simul non vicissim per singulos profectus operentur non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo peragunt: totum quidem hoc, liberum scilicet arbitrium, & totum illa: sed vt totū in illo, sic totum ex illa. Credimus placere lectori, quòd à sensu Apostoli nunquam recedimus. Quid enim nostra aliud sonant quàm illud: Ergo neque currentis, neque volentis, sed miserētis est Dei. Quod sanè non ideo dicit quasi quis velle aut currere possit in vanum, sed quod is qui vult & currit, nō in se sed in eo à quo accipit & velle & currere, debeat gloriari. Item paulò ante hęc verba, Vtitur, inquit, Deus & angelis & hominibus bonæ voluntatis tanquam commilitonibus & coadiutoribus suis, quos peracta victoria am- *In epistola ad Hugonē de sancto Victore, quae est 77* plissimè remunerabit. Denique & Paulus de se suisq; similibus audacter pronunciat, Coadiutores enim Dei sumus. Hinc coadiutores Dei & cooperatores spiritus sancti, promeritores regni nos esse præsuminius, quòd per consensum vtiq; voluntarium diuinæ voluntati coniungimur. Quid igitur? hoc ergo totum liberi arbitrij opus? hoc solum eius est meritum quod consentit? Est prorsus. Hæc est verissima sicut Bernardi, ita *Li. 4. contra 2. epist. Pelo Cap. 9.* Augustini & Ambrosij (à quibus tanquam à duabus columnis ille testatur difficulter se posse auelli) concors sententia. Nunquid, *Cap. 26.* ait B. Aug. de Cypriano, iste factus tam memorabilis ecclesiarum in verbo veritatis instructor, liberum arbitrium negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit quod rectè viuimus? & lib. 1. retra. docet nostrum esse credere, sperare & diligere, propter arbitrij libertatem: & Dei esse, propter gratiā qua nostram præparat voluntatem. Sicut enim voluntas in rebus pręsentis vitę tota est à Domino, & nihilominus tota ab homine siue libero arbitrio per naturam à Deo acceptam operante. Nam causa prima efficientiā secundæ non excludit, sed opus suum per eā perficit. Calorem enim producit per ignem. Ita per spiritum precum nos precari & orare facit. Ipse spiritus, inquit Apost. interpellat pro nobis, & idē ipse loquitur in nobis. *1. Pet. 4.* Vnusquisque, ait Apostolus Petrus, sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrātes, vt sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur quasi sermones Dei, si quis ministrat, tanquam ex virtute *Psal. 146.* quam administrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum. *Genes. 1.* Ipse producit in montibus fœnum & herbam seruituri hominum. & tamen scriptura dicit, Germinet terra herbam virentem, & protulit terra herbam virentem & faciētem semen.

SED quia hęc sua dogmata & argumenta prolixè tractat in sua institutione Caluinus, ijsque omnibus respōdet Albertus Pighius, hoc loco subijciam ea quę habet in sua Antidoto, quæ succinctè complectitur ea quæ in institutione adducit contra concursum liberi arbitrij cum gratia, & cōtra præparationē ad peccatorum remissionem, de quibus sunt posterioris articuli partes.

Scribit autem contra 6. caput sessionis de iustificatione, quod in articuli probationē suprà adduximus. *Sexto capite asserunt* (patres videlicet) *gratia Dei nos præparari ad percipiendam iustitiam, sed huic gratiæ partes assignant, excitandi, & adiuuandi, vt ipsi libere cooperemur. Nempe putidas nænias hic audimus, quas in scholis deblaterare Sophistæ solent. Ego autem quæro, Sitne idem excitare voluntatem, & adiuuare per se infirmam, an cor nouum formare in homine vt velit. Respondeant ergo, an cor nouum creare, ex corde lapideo facere cor carneum (quorum vtrumque scriptura testatur Deum in nobis facere) nihil aliud sit quàm supplere quod deest infirmæ voluntati.*

*Responsio.* Gratia Dei nos præparari ad iustitiam clarè docet Dominus Saluator in parabola de *Lucæ 15.* filio prodigo, qui multis molestijs & incommodis fractus, in se reuersus dixit, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. Surgam & ibo ad patrem meum, &c. quæ sequuntur. Et aliæ scripturæ testantur quòd per timorem & pœnitentiam perueniatur ad peccatorum remissionem. Pœnitētiam agite, inquit saluator, & appropinquabit regnum *Matth. 3.* cœlorum. Item, Postquam conuertisti me, e- *Hiere. 31.* gi pœnitentiā, & postquā ostendisti mihi, percussi femur meum. Itē, A timore tuo Domine cōcepimus & quasi parturiuimus & peperimus spiritū salutis. Et B. Petrus ad Simo- *Esa. 26.* nem Magū, pœnitentiam age ab hac nequi- *Act. 8.* tia tua, & roga Deum si fortè remittatur tibi *Iona. 3.* hęc cogitatio cordis tui. Rursum, Conuertatur vir a via sua mala & ab iniquitate quę est in manibus eorū. Quis scit si cōuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore irę suę, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorū, quia conuersi sunt à via sua mala, & misert⁹ est super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis & non fecit. Et ad Deum placandum viri sancti semper vsi sunt ieiunijs, oratione & eleemosyna. Et audet dicere B. Augustin. quod rarissimè accidit, imò ferè *Iohe. 2.* nunquā, vt quisquam veniat ad baptismum *Lib. de catechizandis rudibus cap. 5.* volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus. De ipsa quippe seueritate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusque in se dilectioni, etiam si impunè posset, tamen displicere vereatur. Et testantur scripturæ quòd hominis *Prouerb. 16.* sit animam præparare: atque vt animam præ- *1. Reg. 7.* paret, frequenter hortantur. Nam cordis *Ecclesiast. 18.* *Psal. 9.* præparationem audit Dominus. Nec in scholis solùm Sophistæ docent partes gratiæ eiusq; officium in excitando consistere, sed &

vniuersi episcopi in ecclesijs hoc semper docuerunt plebem sibi a Domino concreditã: nec aliquis ij scriptorum Christianæ professionis aliter locutus est quam hic patres; nẽpe liberum arbitrium per gratiam excitari, & deinde adiuuari eius cooperatione, vt Caluinus ipse fatetur parag. 22. & 28. quo modo stamina aliu rum loquentem Bernardum quod gratia comitatur liberum arbitrium, & ad hoc præuenit, vt deinceps ei cooperetur. Et beatus Augustinus, Qui præparat voluntatem cooperando, perficit quod operando incipit: quoniam ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus sine nobis operatur, excitando videlicet somnolentos: Cum autem volumus, & sic volum⁹ vt faciamus, nobiscum cooperatur: sine quo tamen vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Vbi aduertendum est dici Deum per suam gratiam nobis cooperari ad bona pietatis opera, tanquam operarijs quasi principalibus. Et dum quærit Caluinus, Sitne idem excitare voluntatem & adiuuare per se infirmam, An cor nouum formare in homine vt velit? Respondemus, Nihil horum esse: sicut excitare hominem dormientem, vt surgat & vigilet, non est ipsum adiuuare, vt surgat & ambulet, & medicum accedat pro sanitate: multum diuersa sunt hæc tria, sed tamen se habent ordine quodam. Excitamus enim dormientem pulsando, trahendo & vocando: adiuuamus surgentem & ambulãtem cooperando: medicus est qui sanat. Sic in anima fit (ad quam per Metaphoram hoc nomen Excitationis transfertur). Nam per gratiæ vocationem, pulsum & tractum internum ipsa excitur ad cogitandum cogitationes pacis & salutis: ad quam gratiam pertinent quæ dicit Propheta, Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit Dominus. Leua oculos tuos in directũ, & vide vbi nunc prostrata sis. Frons mulieris meretricis facta est tibi & noluisti erubescere, ergo saltem amodo voca me, Pater meus & dux virginitatis meæ tu es. Scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum præuaricata es. Huiusmodi sermones excitatorios in scripturis frequenter est inuenire. Quando autem iam excitatus est peccator istiusmodi pulsu, incipit de peccatis dolere, & inquirere media, per quæ sanetur, & cor nouum accipiat. Nouitas enim cordis est eius sanitas & vita. Nec propriè in homine cor nouum format Deus vt velit, sed vt sobrie iustè, & piè viuat in hoc seculo & per spiritum inhabitantem hoc velit efficaciter. Vt enim simpliciter velit & desideret sanari, & medicum Christum accedere, imo vt accedat, sufficit internę vocationis & excitationis gratia. Ex quibus patet quòd ad cogitandum & amandum quæ sunt salutis per gratiam excitamur: & excitati ea exequendo & operando adiuuamur non vt gratiæ liberè cooperemur, sed vt ipsa cooperando nos adiuuet operantes. Ait enim beatus Augustinus. Nec ideo tamen quia à Deo deprecanda est iustitia, de hac re solis votis agendum est, vt non subiũciatur ad benè viuendum etiam nostræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur, nec adiuuari potest, nisi qui aliquid spontè conatur: quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis quorũ natura rationem voluntatẽ que non condidit, salutem nostram Deus operatur. Et conuersos, inquit, Deus adiuuat, & auersos deserit. Respondemus igitur longè diuersa esse hæc tria. Et magnum etiam esse discrimen inter cor nouum creare, ac facere cor carneum ex corde lapideo, & supplere quod deest infirmæ voluntati. Nam cor nouum & cor carneum creare, est peccatori spiritum viuificantem infundere, per quem non solum suppletur, quod deest infirmæ voluntati, sed & eius infirmitates sanantur: per quem & vires accipit ambulandi in via mandatorum Dei, & vincendi omnes aduersarias potestates. Cui (inquit, B. Petrus de diabolo loquens) resistite fortes in fide. Omne enim quod natum est ex Deo vincit mundum. Nam sicut creatio hominis facit esse hominem, & vitam largitur naturalem: ita cordis noui & carnei creatio dat esse diuinum, & diuinæ consortes facit. Quod enim dicitur in Genesi, Formauit Deus hominem de limo terrę, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem, hoc ipsum fit in creatione noui cordis & voluntatis, per quam inspiratur in animæ faciem spiritus vitę, & fit homo in spiritum viuificantem. In vtroque diuersa sunt excitare dormientem, adiuuare operãtem, & supplere quod deest homini & volũtati, verisque infirmis. Hoc enim supplementum infirmitatis, siue impotentiæ non propriè respicit esse, sed vitalem operationem, quæ ex animo atque corde nouo proficiscitur: respicit etiã opera per quæ præparamur, vt spiritũ vitæ accipiamus. Confundit autem hic Caluinus & commiscet quæ sunt à se mutuo diuersissima, quem morem seruant omnes hæretici, quorum figura præcessit in Hæliu secundum interpretationẽ Gregorij, de quo Dominus, Quis est iste, inuoluens sententias sermonibus imperitis? Eorum, inquit, qui intra ecclesiam catholicã inani gloriæ student, non immerito typum tenẽt, qui dum se præ ceteris peritos credũt, diuino iudicio de imperitia redarguuntur.

Hiere. 3.

Lib. 2. de peccatorum merit. & de perfectione iustitiæ & ne cap. 5.

1 Pet. 5.

1. Ioan. 5.

Genes. 2.

Iob 38.

*Quod si minus eos mouent illa testimonia, respondeant, An qui efficit in nobis velle, simpliciter voluntatem adiuuet. Paulus totum Deo vẽdicat, isti nihil ei præter adminiculum acceptum ferunt. Sed in quo hominẽ Deo socium adiungunt? quia gratiam Dei quam repudiare posset liberè recipit, & spiritus sancti illuminationem. Quantum ex Dei virtute detrahunt, quæ à propheta describitur, Dabo, inquit, legem meam in corda vestra faciamque vt in præceptis meis ambuletis?*

Caluinus

Hiere. 31.

Nihil

*Responsio.* Nihil nos mouent hæc scripturarum testimonia vt ob ea patrum Concilij Tridentini & totius Ecclesiæ catholicæ relinquamus doctrinam. Ostendimus enim impertinentia esse: quod ipse Caluinus etiam agnoscés ex eis facit interrogationes, quibus iam respondimus nec quicquam certi ex eis contra nostram doctrinam concludit. Ita & nunc interrogat,

*Respondeant, inquit, An qui efficit in nobis velle, simpliciter voluntatem adiuuet?*

Cui libenter respondemus quòd Deus velle efficiens, hominem excitat & amare ac desiderare facit ea quæ suæ sunt salutis, & vires ministrat illa prosequendi: In quo voluntatem propriè non adiuuat, quia iuxta sententiam Augustini, adiuuari non potest, nisi qui aliquid spontè conatur: sed voluntatem format & afficit ad ea quæ saluté promouent. Sed Paulus, inquit, totum Deo vendicat, & non solum quòd simpliciter voluntatem adiuuat: patres verò nihil ei præter adminiculum acceptum ferunt. Vbi patribus falsum imponit. Totum enim nos Deo vendicamus: nihilominus totum quod est in opere salutis post B. Bernardum atq; totius ecclesiæ catholicæ doctrinam, tribuimus libero arbitrio, sed ob virtutem quam accipit à Deo efficiente vt velit. Et mirum quod hæc calumniari audeat Caluinus, quum eadem doceat B. Augustin. Prædicamus enim quòd non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed tamen quòd sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non litera sed spiritu, quodque palmes non potest fructum à semetipso, nisi manserit in vite. Quádo igitur in vite manet, à semetipso, hoc est, suapte virtute potest ferre fructú: & sufficientes sumus cogitare salutaria, eaque amare, sed sufficiétia quam à Deo accepimus: Longè tamen eminentius hæc opera à Deo proficiscuntur, sicut & opera quæ per naturę vires efficiuntur. Ipse enim sua gratia nos præueniens excitat intellectum pia cogitatione, & affectum format sancto amore, per quem concipere possumus spiritum salutis, & per hunc nostram operari salutem. Declarat enim B. Augustinus, quòd non licet dicere: Nó est miserentis Dei, sed volentis & currentis hominis: quemadmodum e diuerso dicit Apostolus, Non est volentis neque curretis, sed miserentis Dei. quamuis ex vtroq; fiat, id est voluntate hominis & misericordia Dei. Sicut enim non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei, ita non sufficit misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis. Sed propterea, inquit, rectè dictum intelligitur, Non volentis neq; currentis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem & præparat adiuuandam, & hoc sine eo, & adiuuat præparatam ad omne opus salutis: quod propterea totum ab ea procedit, sicut à Deo. Nec solum hominem Deo socium, hoc est, cooperarium adiungimus, quia gratiam Dei quam repudiare posset, liberè recipit (in quo propriè non est societas hominis cum Deo, quæ communem operationem respicit) nec in hoc solo communicát, vt calumniatur nos dicere Caluinus: sed in eo magis quòd accepta virtute & potestate credendi, sperandi, & diligendi ex gratia patris hæc simul cum Deo operatur. Et Deo cooperante iustè & sanctè viuimus, & per dilectionem mandata legis implemus. Hac de re suprà alligauimus dogma ecclesiasticum. Docemus enim, quòd sicut animam viuentem à Deo accepimus, & illius virtute omnia opera vitæ humanæ operamur, Deo in omnibus tanquam causa prima ac principali cooperante, ita hic accipimus spiritum viuificantem, cuius virtute ea quæ salutis sunt agimus, Deo nobis similiter cooperante. Docemus etiam cum Propheta, quòd Deus dat legem suam in corda nostra, hoc est, sui amorem & charitatem per Spiritum sanctum in ea diffundit, per quem facit nos in præceptis suis ambulare, sed liberè & voluntariè, nulla autem impulsos necessitate. Lex Dei, inquit Beatus Augustinus, est charitas: huic prudentia carnis non est subiecta, neque enim potest: sed ad hanc prudentiam carnis terrendam, cum in tabulis scribuntur opera charitatis lex est operum & litera occidens præuaricatorem: cùm autem charitas diffunditur in corde credentiú lex est fidei, & spiritus viuificans dilectorem. Rursus, c.21. Quid sunt ergo leges Dei ab eo scriptæ in cordibus, nisi ipsa pręsentia Spiritus sancti qui est digitus Dei, quo præsente diffunditur charitas in cordibus nostris? Item beatus Gregorius circa locum Iob, Lex Dei multiplex. Quid hoc loco lex Dei accipi, nisi charitas debet, per quam semper legimus præcepta vitæ in mente, qualiter in actione teneantur? Id quod latius prosequitur & probat, De hac re licet videre B. Thomam in 12. quæst. 106.

*Ca. 5. lib. 2. de peccatorũ meritis.*

*De gratia & lib. arb. cap. 17.*

*2. Cor 3.*

*Ca. 32. in Enchirid.*

*De dogmat. eccle. ca. 21.*

*Hiere 31.*

*Lex Dei est charitas*

*De spiritu et litera. ca. 17*

*Caluinus.* *Sed hoc est scilicet quod alicubi ab Augustino traditum est, Laborant, inquit, homines vt inueniant in nostra voluntate, quid boni sit nostrum quod nobis non sit ex Deo, & quid inueniri possit ignoro. At verò, vt alibi tradit, Si relinqueretur homini sua voluntas, vt in adiutorio Dei maneret si vellet, nec Deus etiam efficeret ipsum velle, inter tot ac tantas tentationes infirmitate sua volũtas succumberet. Ideo subuentum est infirmitati võltatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur, & ideo quamuis infirma non deficeret.*

*Ezech 18 lib. 2 de peccatorum meritis cap. 18.*

*Responsio. Cap. 18.* Et nos cum B. August. confitemur & docemus nihil boni esse nostrum, quod nobis non sit ex Deo. Docuimus enim superiùs ex 2. eius libro contra duas epistolas Pelagianorum, quòd Deus multa bona facit in homine, quæ non facit homo, sed quòd nulla facit homo, quæ non facit Deus vt faciat homo. Vbi etiam ostendit quod nec boni quicquam ex nobis incipere possumus, nec perficere quasi ex nobis, nec cogitare, nec cupe-

re, nec operari. Et cap. sequenti per solam gratiam Dei bonum esse in nobis multipliciter ostenditur. Noo igitur laboramus nos vt inueniamus in nostra voluntate, quid boni sit nostrum quod nobis non sit ex Deo. Scimus enim huiusmodi inueniri non posse.

*Li. 2 de peccatorum meritis cap. 18.*

Disputat autem B. Augustinus eo capite quod citat Caluinus, cum Pelagio, qui docebat bonam voluntatem esse ea viribus liberi arbitrij. Er quia huius capitis solum fragmentũ adfert Claui. ipsum caput integrum hic inseremus, quum multum illustret nostram disputationẽ & sententiam. Docens enim quod omne bonum quod habemus, à Deo accipimus, quodq; in voluntate nihil boni sir nostrum quod nobis non sit ea Deo, præmonet ne sic gratiam defendamus, vt liberum arbitriũ auferre videamur: rursus ne sic asseramus liberum arbitrium, vt superba impietate, ingrati Dei gratiæ iudicemur. Illud namque Apostoli, Quid habes quod nõ accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis. sic defendere quidam voluerunt, vt dicerent ideo quicquid etiam bonæ voluntatis babet homo, Deo tribuẽdum esse: quia & hoc in ipso esse non posset, si homo ipse nõ esset. Cùm vero vt sit aliquid, atque vt homo sit, non habeat nisi à Deo, Cur non authori tribuatur etiam qnicquid in illo est bonæ voluntatis, quod non esset, nisi esset in quo esset? Sed hoc modo, inquit, etiam illud dici potest, malam quoq; voluntatem Deo authori tribuendam esse: quia nec ipsa esse potest in bomine, nisi homo esset in quo esset: vt autem homo sit, Deus author est, & ita eius quoq; malæ voluntatis, quæ nisi hominem haberet in quo esset, esse omnino non posset, ad authorem Deum esse referendum: quod nefas est dicere. Quapropter nisi obtineamus non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illue liberum flectitur atque in eis naturalibus bonis est, quibus & malè vti malus potest: sed etiam voluntatem bonam quæ iam in eis bonis est quorum vsus non potest esse malus, nisi ex Deo nobis esse poste, nescio quemadmodum defendamus quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti. Nam si nobis libera quædam voluntas ex Deo est, quæ adhuc porest esse vel bona vel mala, bona verò volũtas ex nobis est, melius est id quod à nobis quam quod ab illo est Quod si absurdissimè dicitur, nportet etiam fateantur bonam voluntatem diuinitus adipisci: quanquam voluntas mirum si potest in medio quodam ita consistere, vt nec bona nec mala sit. Aut enim iustitiã diligimus, & bona est: & si magis diligimus, magis bona: sin minus, minus bona est: aut si omnino non diligimus, non est bona. Quis verò dubiter dicere voluntatem nullo modo iustitiam diligentem non modò esse malam, sed etiam pessimam voluntatem? Si ergo voluntas aut bona est aut mala, & vtique malam non habemus ex Deo, restat vt bonam voluntatem ex Deo habeamus: alioquin nescio,

*Nefas est malam voluntatem ad Deum tanquam authorē referre.*

cùm ab eo iustificamur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. Declarans autem quo modo bonam voluntatem à Deo habemus, Hinc, ait, scriptum arbitror, Paratur voluntas à Domino, Et in psalmo. A domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Item quod Apostolus ait Deus est enim qui operatur nobis & velle & operari pro bona voluntate. Quocirca quoniam quod à Deo nos auertimus, nostrum est, & hæc est voluntas mala: quod verò ad Deum nos conuertimus, nisi ipso excitante & adiuuante non possumus: & hæc est voluntas bona, quid babemus quod non accepimus? Ex quibus manifestum est sentẽtiam B. Aug. esse, quòd ratio liberi arbitrij habeat huc atq; illuc liberum flecti. quodque sine buiusmodi libertatis arbitrij præiudicio defendenda est gratia. Item quòd nostrum etiã sit, quòd ad Deum nos conuertimus, ipso excitante & adiuuãte: solum autem nostrum sit quòd à Deo nos auertimus. Quæ omnia sunt contra Caluini doctrinam, sed eadem quæ docemus nos. Altera aurem sententia quam ex Augustino citat, non loquitur contra liberã cooperationem liberi arb. in opere pietatis cum gratia, de qua tamen agunt patres (contra quos eam adducit) in boc capite, sed de perseuerantia in bono vsque ad finem vitæ, ad quam necessarium esse Dei auxilium dirigens & protegens contra tentatioonm impulsus, suprà satis declarauimus: propter quos insultus etiã iustus à Deo petere debet Ne nos inducas in tentationẽ, & libera nos à malo. Multis enim datur gratia, quibus nõ datur in ea perseuerare. De quo latè diximus circa propositionem nonam & decimã suprà positam. Nos quidem liberè confitemur atque docemus post scripturas, & Beatum August. verissimam esse hanc eius sententiam: attamen quamuis infirma hominis voluntas indeclinabiliter & inseparabiliter diuina gratia agatur: agitur tamen vt liberè agat & prudenter se regat, non vt aguntur animalia bruta: & ideo quamuis infirma non deficiat, deficere tamen in sua habet potestate, & auailium quo sic agitur deserere: ac in eo manere, si velit. Sic enim habet autbor lib. de vocatione omniũ gentium, certissimè nouerimus nullum fidelium à Deo non discedentem relinqui. neque cuiusquam ruinam ex diuina esse constitutione dispositam: sed multis qui iã iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, vt nõ discessisse sit præmiũ: & vt quod nõ potest, nisi cooperante spiritu Dei, fieri, eorũ meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Item ca. 9. Quòd opitulatio gratiæ quæ per innumeros modos siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quod autem à multis suscipitur gratiæ est diuinæ & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquã virtutis occurit, quæ vel sine dono diuinæ gra-

*Psal. 36.*

*Philip. 2.*

*De corre. & gra. cap. 2.*

*Augustinus de corre. & gra. cap. 2.*

*De bono perseuer. cap. 5.*

*Lib. 2. cap. 4. & 9.*

tiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur. Et in fine cap. Vniuerſis qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur ne in tentatione ſuperentur, vt qui gloriatur in Domino glorietur, ipſamque gloriam eiſdem quibus eam impertit aſcribit, vt quam uis auxilio Dei ſteterit, tamen quia in ſe habebant vnde caderent ipſorum ſit meritum quod ſteterunt. Igitur ſicut qui crediderunt iuuantur vt in fide maneant, ſic & qui nondum crediderunt iuuantur vt credant: Et quemadmodum illi in ſua habent poteſtate vt exeant, ita & iſti in ſua habent poteſtate ne veniant: Hanc doctrinam omnino eandem tradunt patres Concilij Tridentini, quā hic impugnat Ioānes Caluinus: docent eandem ſcripturæ ſacræ.

Rom 11. Ait enim Apoſtolus Paulus, Noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalib' ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei in eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem, in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioqui & tu excideris: ſed & illi ſi non permanſerint in

1. Cor. 9. incredulitate inſerentur. Et alio loco, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne cùm alijs prędicauerim ipſe reprobus efficiar.

1. Cor. 10. Item, Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Propter quod B. Bern. in ſerm. de duplici baptiſmo, trāctās locū Apoſt. ad Roma. 8. Quis ſeparabit nos à charitate Chriſti? Multa hic ponit Apoſt. inquit: non tamen adijciens, Nec nos ipſi: Nulla nos creatura ab ipſo auellere poteſt. Soli id deſerere poſſumus propria voluntate. Et ideo diuina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter voluntas agitur, vt (quāuis infirma) non deficiat, neq; aduerſitate aliqua vincatur, ſi tamen diuinæ gratiæ nō defuerit. Vigilate, inquit Saluator: & iterum ac tertiò dicit, Vigilate. Tunc enim nulla nos vincere poteſt aduerſaria poteſtas, diuinæ gratiæ virtute adiutos, quam negligere poſſumus, hoſti cedere atque locum in nobis dare: ſed quòd tunc vincimur ex noſtra eſt ignauia, noſtro vitio, & non ex aduerſarij virtute ſupra diuinam gratiam. Nunquam enim neceſsitatem adducit diuina gratia quamuis potentiſsima. Semper enim ſicut vti, ita & negligere eam poſſumus. Mouet enim liberum arbitrium ſecundum modum naturæ eius, & relinquit modum liberè volendi, qui ei eſt naturalis: quemadmodū Philippus veritatis euidentia conuictus, frequenter confitetur & repetit in locis poſterioribus: Indeclinabiliter tamen & inſeparabiliter à diuina gratia, noſtra agitur voluntas: quia fieri non poteſt, vt declinet ab eo ad quod Deus eam ſecundum æternum ſuum propoſitum flectit, nec vt ſeparet ſe ab eo aliorſum quàm ad quod ab ipſo dirigitur. Infirma namq; voluntas hanc virtutem accipit à Deo vt contemnat, & ſuperet vniuerſas malorum tentationes, Deo ſimul ſeruante & protegente.

1. Cor. 10. Fidelis Deus eſt, ait Apoſt. qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet etiam cū tentatione prouētum, vt poſsitis ſuſtinere: virtus enim liberi arbitrij, vt ex Apoſt. citat Auguſt. hic perficitur per gratiam, non tollitur: & in eius manet poteſtate vt peccet: quamuis ſimul ſtare nequeant, vt ſcilicet ſecundum Dei propoſitum agatur, & ipſum non ſequatur. Non enim ea inſeparabilitate aut indeclinabilitate ſequitur neceſsitas, quum Dei voluntas indeclinabilis ſit & inſeparabilis à ſuo iudicio, quæ tamen liberrimè omnia agit ſecundū conſilium voluntatis ſuæ. Et ſicut virtus moralis non mutat naturalem agendi modum voluntatis, ſed magis liberam facit electionem, ita & virtus, robur & fortitudo, quam gratia ei tribuit. Non enim tam vehemens poteſt eſſe impulſus ad bonum vel malum, vt ipſum neceſſario ſequamur. Nihil difficultatis adfert hæc B. Aug. ſententia, ſi legantur ea quæ præcedunt, & quæ vſq; ad finem ca. ſequuntur. Nam ca. 8. eiuſdem li. explicās verba Saluatoris. Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides Luca. 22.
tua, Quando, inquit, rogauit, ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit quàm vt haberet in fide liberrimam, fortiſsimā, inuictiſsimam, perſeuerantiſsimam voluntatem? Ecce quemadmodum ſecundum gratiam Dei, non contra eam libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippe humana nō libertate conſequitur gratiam, ſed gratia potius libertatem, & vt perſeueret delectabilem perpetuitatem, & inſuperabilem fortitudinem.

*Excudunt autem Neptunij patres in noua* Caluinus.
*officina, quod Auguſtino fuit ignotum, non eſſe ex Deo gratiæ receptionem, quia libero voluntatis propria motu Deo vocanti aſſentiamur. At repugnat ſcriptura, quæ Deum authorem facit bonæ voluptatis. Aliud eſt moueri à Deo voluntatem, vt obſequatur ſi libeat, aliud autem formari vt bona ſit. Porrò non ſe facturum promittit Deus, vt poſsimus bene velle, ſed vt bene velimus, imò vltrà progreditur, cū dicit, Faciam vt ambuletis. Quod diligenter ab Auguſtino annotatum eſt: atq; idē Paulus affirmat cum docet Deum eſſe qui & velle efficit in nobis & perficere pro ſuo beneplacito.*

Hic Caluinum memorem eſſe oportebat Reſponſio.
eius ſcripturæ quæ dicit, Principi populi tui Exod 22.
non maledices. Item illius: Vę qui prædaris, Eſa. 33.
nonne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis, nō- Prouer. 3.
ne & ipſe ſperneris? Cùm fatigatus deſieris contemnere, ipſe tunc contemneris. Et ipſe dominus deludet illuſores: quia abominatio eſt domino omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio eius. Magna eſt autem irriſio reuerendos Epiſcopos, quos ſpiritus ſāctus poſuit regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo, vocare patres Neptunios quaſi idololatras, qui Neptunum colāt aut imitentur: quibus inſuper falſum imponit. Non enim dicunt, nec etiam nos docemus non eſſe ea Deo gratiæ receptionem, ſed omnino contrarium, quòd niſi à Deo gratia nō recipitur. Gratiam enim & gloriā dabit Dominus. Vt enim velimus, inquit B. Aug. multas ſalutares cogitationes, atq; ex

eis sanctos affectus in nobis sine nobis opera
tur Deus. Non eni in nostra est potestate qui-
bus visis tangamur. Sunt tamen & aliæ gra-
tiæ, quas solum nostra voluntate accipimus,
& libero eius assensu, qualis est gratia iustifi
cationis, fidei, spei, et charitatis. Nam qui cre
*De verbis* auit te, inquit B. Aug. sine te, non iustificabit
*Apost. ser* 15 te sine te. Et assentimur gratiæ vocanti, tra-
henti, ducenti & suscipienti, libero atq; pro
prio voluntatis motu: Hoc patres hic docét,
de quo etiam est dogma ecclesiasticum & ex-
*Cap.* 24. pressa senten. B. Aug. libro De spiritu & lite
ra, vbi ait, Consentire vocationi Dei, vel ab
ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis
est. Item libro 83. q. 68. Rursus B. Ambro lib.
2. de vocatione gentium. Quæ omnia supra
latius declarauimus: vbi etiam hoc diximus
*Ca.* 4. *&* 9. quo sensu B. Ambro. dicat, ca. 9. eiusdem lib.
quod gratiæ sit diuinæ & voluntatis huma-
næ quod opitulatio gratiæ à multis suscipi-
tur. Ideo quod B. Aug. in locis nunc citatis,
tantū ad nostræ voluntatis potestatē refert.
Quod enim pars aliqua salutaris eligatur, &
ad eā se volūtas inclinet, ad solam libertatē
referri potest, hic scilicet modus vnū libere
prę alio eligendi. Nō enim referri potest, ni-
si ad voluntatis libertatem, quamuis ex gra-
tiæ persuasione & cooperatione fiat omnis
electio sancta ac libera. Atq; hoc intellectu
solius liberi arbitrij est cōsentire, Deoq; vo-
canti acquiescere, ita vt Dei vocationem nō
*De dogma.* negligat, sed apprædendat, iuxta dogma Ec-
*eccl. cap.* 21. clesiasticum. Nec hoc dicentes facimus nos
bonæ volūtatis authores: sed docemus quòd
Deo in nobis operante velle, eadem volun-
tate & eodem velle liberè volumus, & in his
quæ Deus agit in nobis nos libere coopera-
mur: & hoc nostrum esse est ex natura li. ar-
bitrij, quam Deus in nobis plantauit & con-
didit. Multæ tamen bonæ cogitationes; affe-
ctus & desideria in nobis sunt à Deo solo, in
quibus locum nō habet liberum arbitrium.
Ea autem voluntas de qua sancti angeli in
suo cantico Gloria in excelsis Deo, & pax
hominibus bonæ voluntatis, esse non po-
test sine nostræ voluntatis assensu libero.
Docem' etiam nos, aliud esse moueri à Deo
voluntatem, vt obsequatur si libeat, & ali-
ud esse formari vt bona sit. Addimus & ter-
tium, aliud esse voluntatem moueri vt libe-
at & velit: tametsi ad pręsentem disputatio-
nem nihil pertineant. Formatur autem vo-
luntas vt bona sit, quando accipit charita-
tem Dei per spiritum viuificantem, quo
potens efficitur, vt mandata Dei impleat,
& Deum toto corde diligat. Hic enim spiri-
tus est forma faciens hominem consortem
diuinæ naturæ & filium Dei. Mouetur au-
tem voluntas à Deo, vt obsequatur vocatio-
ni si libeat, quando immittuntur sanctæ co-
gitationes sanctiq; affectus quibus obsequi
potest si velit. Si autem velit & libeat obse-
qui, ad hoc diuinitus etiam mouetur. Huius
diuersitatis causam refert Aug. ad diuer-
sam hominum affectionem & persuasionē.
Quosdam enim vocat eo modo quo modo
aptuos est eis vt sequantur: alios verò non *Li.* 1. *ad Sim*
sic vocat, vt ibi prosequitur. Nec solum mo- *plic. quæst.* 2.
uetur à Deo voluntas hominis iusti, vt iustè *Aug. epist.*
operetur & viuat, sed & impij, vt conuerta- 110. *ad Six-*
tur, seq; ad institiā præparet. Adiuuat enim *tum.*
nos, & spiritus nondum inhabitans: Volūta
tem autem bonam nō facit nisi Dominus in-
fundendo spiritum nouum, & cor mundum
atq; rectum in visceribus nostris creando, ac
sine nobis eam operando: quamuis nostram
requirat præparationem, iuxta mandatum
Domini, Proijcite a vobis omnes iniquitates *Ezech.* 18.
vestras, & facite vobis cor nouū & spiritum
nouum. Conuertimini & agite pœnitentiā.
Fallitur hic Ioā. Caluin' in eo quod arbitra
tur, non posse fieri quòd Deo faciente bonā
in nobis voluntatē, & nos ambulare in man
datis eius, hoc ipsum & nos liberè velimus
& ambulemus in eis, quum tamen nihil tam
sit in nostra potestate (ait frequēter B. Aug.) *Lib.* 3. *de li.*
quam ipsa voluntas. Promittit autem se fa- *arb. ca.* 3. *li.*
cturum Deus, imo & facit non tantum vt 1 *retract. c.*
possimus bene velle, & possimus ambulare, 8. *&* *ca.* 22.
eiusque voluntatem facere: sed hæc opera-
tur secundum modum & conditionem na-
turæ humanæ, qui est liberè velle, liberè am
bulare, & reliqua facere, ita vt in manu at-
que potestate habeamus agere his contraria,
multa autem opera pietatis nos posse face-
re quæ non facimus: Nec facere omnia quæ
facimus, & multo plura nos facere posse
quæ non facimus superius ostendimus ex ca-
pite. 19. Matthæi. & capitulo vltimo episto-
læ ad Ephesios & locis alijs. Deus itaque
velle efficit in nobis & perficere, sed non si-
ne nobis nostræq; voluntatis libera coope-
ratione. *Caluinus.*

*In eo hallucinantur, quod motum nobis offerri somniāt qui mediam electionem nobis relinquat: nihil autem de efficacia illa cogitant, qua cor hominis renouatur, vt ex prauo fiat rectum. Hæc verò efficax spiritus sancti operatio ab Hiere. ca. 32. describitur, cum ita loquitur in persona Dei, Ponam timorem nominis mei in cordibus eorum, ne declinent à mandatis meis. Denique in eo falluntur quod nullum obseruant inter regenerationis gratiam qua nunc miseria nostra subuenit, & primam qua Adæ data fuerat, discrimen: quòd diligenter Aug. exponit, Per mediatorem Christū, inquit, ex malis Deus facit deinceps in æternum bonos. Istam gratiam non habuit primus homo, qua nunquam vellet esse malus. Tale quippe erat adiutorium quòd desereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet: nō quo fieret vt vellet. Sed potentior est gratia in secundo Adam, qua fit etiam vt velimus: tantumq; velimus, ac tanto ardore diligamus, vt carnis voluntatem contraria concupiscentē voluntate spiritus vincamus. Paulò post, Est in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiē do & perseueranter tenendo nō solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus.* *Responsio.*

Nos non hallucinamur, sed secundum
scripturam docemus motionē Dei sæpe no-

bis

bis nfferri, hoc est gratiam Dei nobis paratã esse & exhibendam, si nos aptos & idoneos exhiberemus, & per nostràm culpam non impediretur: quamuis multis etiam indignis non solùm eam offerat, sed & eahibeat Deus bonas cogitationes, qnibus pœnitentiam & sancta opera eaerceri possent, inspirando, qui tamen eam negligunt, & in vacuum recipiunt. Relinquunt igitur motus Dei, libertatem sequendi, eligendi, & refutandi ea ad quæ inspirantur. Docent istud, vt diximus B. Ambr. B. Aug. locis paulò supra citatis, & post eos patres, quibus se opponit Ioannes Caluinus. Sic enim Deus liberum mnuet arbitrium, vt saluum relinquat naturalem modum eligendi & operandi, hoc est vt relinquat potestatem ad vtrumque se flectendi. Quomodocunq; enim moueatur arbitrinm ad bonum vel malum, potest non sequi: Nam qui cum gratia Dei perseuerat in bono, eam peccando abijcere & non perseuerare potest. Eademq; libertate sequimur, qnãdo nos efficaciter ad aliquid mouet suo sancto spiritu persuasos. Indicibiliter quidem persuasibilia sunt verba, quibus Deus electis ad cor loquitur: & semper ea sequimur, relicta tamen potestate non sequendi. Nullam enim persuasinnes afferunt necessitatem. An verò alia sit Dei motio, & efficacia præueniens in en qui eam non seqnitur, alia gratia & efficacia in obsequente, in genere causæ efficientis: sicut certum est aliam esse efficientiam in eo qni sequitur, tractauimus in superioribus, & diaimus probabile esse quòd non opnrteat aliam esse motionem aut nouam gratiam, voluntatem siue actionem præcedentem, quodque ex sola voluntatis libertate omninò eodem & æquè efficaci in eis existente principio vnus gratiam sequatur plerũque, & alter non sequatur. Nam liberum arbitrium positis nmnibus ad volendum & agendum requisitis, potest non velle & non agere: sicuti quando ignis calefacit, Deus ei cooperatur tanqnam causa vniuersalis, caloré vnà cum igne producendo & aliquid facit quod non faceret igne à calefaciendo impedito, eodem tamen & inuariato principio caloris. Et probabile est qnod in genere causę efficientis prius natura qoàm ignis calefacit, non aliter Deus moueat igne calefaciente, qnã eo impedito. Et idem dicendum esse videtur de voluntate efficaciter aliquid volente, quòd in ea hihil prius natura reqniritur quod non est in non volente. Et probabiliter in vtramqne partem disputari fortassis istud potest, vt liceat vnicuique in suo sensu hic abundare. Quod autem Caluinus hic proponit, quòd scilicet motio Dei electionem eacludat, improbabile est, & scripturis & patribus aduersatur. Efficacia aũt dininæ motionis qua cor bominis ex prauo fit, rectum hominis fit cooperatione. Solius enim Dei potentia spiritus rectus innouatur & infunditur visceribus nostris: requirit tamẽ præuiam hominis pręparationem. Efficax verò spiritus sancti nperatio, de qua Hieremias, nõ est ea qua ex prauo fit rectum, sed hæc illam præsupponit. Timorem enim nominis sui castum, oe à mandatis eius declinent, tantum ponit in cordibus filiorum, quæ recta & nnua prius facta sunt per eiusdem spiritus inhabitationem. Nec ponit Augustinns discrimen inter regenerationis gratiã Adæ datam & nobis. Idem namque est spiritus viuificans, eadem vita, & idem naturæ diuinæ consortium in eo & in nobis: Nos tamen per hanc gratiam ea mortuis regeneramur, & ex vetustate pristinæ restituimur nouitati. Adam verò qui nunquam in morte nec vetustate fuerat per eandem gratiam, eundemque spiritum accepit esse diuinum, creatus in consortio naturæ dininæ. Est autem præcipuũ inter Adam & nos discrimen in ea gratia, per quam est obèdientia, paa & tranquillitas omnium virium animæ sub volnntate, & voluntatis sub Deo, per cuius defectum secuta est infirmitas, & rebellio ac inobedientia omnium virium, postquam ipse fuerat Domino suo inobediens: Ex qua infirmitate secuta est necessitas peccandi, & impotẽtia in bono vsq; ad finem perseuerandi sine singulari protectione & directione gratiæ diuinæ. Adam verò creatus est in ea virtute & fortitudine, qna perpetuò perseuerare poterat per sola dona quæ acceperat. Non autem est differentia in posse resistere, & ad tempus perseuerare contra particularem aliquam tentationẽ, qualem patiebatur à sua vxore, & hæc à serpente. Resistere enim possunt sua virtute diuinitus accepta & perseuerare homines iusti contra tentationes multò grauiores, si tamen velint. Sicut enim Adam neglexit vti virtute sua & persenerare, ita iusti sæpè se negligunt, & arma in quibus est eorũ virtus spontè abijciunt, & se voluntariè tradunt in laqueos diaboli. Et ideò quod dicit B. Augustl. capite citato de Adam, verum est etiam de quolibet homine iusto non perseuerante in bonn.

*At scripturam sibi quoque suffragari obtendunt. Nam cum dicitur, conuerte me Domine, & conuertar, ex eo colligunt præueniri homines Dei gratia. Rursum ex his verbis, Cõuertimini ad me, et ego conuertar ad vos, liberi arbitrij vim eluũt. Scio alicubi Augustinum hac distinctione vti: Sed longe diuerso sensu. Disertè enim testatur, idque plurimis locis, gratiam Dei sic operari in nobis, vt ex nolentibus volentes faciat. Vnde etiam concludit, nihil hominem boni facere quod Deus in ipso non faciat. Quid ergo, inquies, sibi vult Augustinus, cum de libertate voluntatis loquitur? Nempè quod toties repetit, non cogi homines inuitos Dei gratia, sed voluntarios cogi, vt spontè pareant ac seqnantur: ideò tamen quia eorum voluntas ex mala versa sit in bonam. Vnde illud. Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: Nos operamur, sed Deus efficit & operari. Item, Bonum quod non tenemus nisi propria voluntate, non tamen teneremus, nisi operetur in nobis & velle, itẽ.*

Lib. 1. de voca. gentiũ cap. 4. & 9. lib. 83 q. 64

De corrept. & gratia, cap. 11 et 12

Caluinus. Hiero. 31.

Lib. ad Bonif. 2. cap. 8.

De bono perseuer. ca. 13. De gratia et libero arbit. cap. 13.

*Certum est nos velle cum volumus: sed ille facit vt velimus: Certum est nos facere cum facimus: sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati: Hæc sit summa, Perperam eos facere qui sic inter Deum & nos partiuntur, vt obedientiam piæ voluntatis quà Dei gratiæ assentitur ad nos transscribant, cùm proprium sit ipsius Dei opus.*

*Responsio.* *De gratia & lib. arb. cap. 15.*

Reuera eis suffragatur, & quidem hæc ipsa quam citant. Nam eandem B. August. scribit Pelagium citasse contra gratiam pro libero arbitrio, qui credebat se per eam probare quòd secundum merita nostræ conuersionis ad Deum detur gratia qua ad nos ipse conuertitur, & ob hoc dici, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Qui, inquit, non attendunt quòd nisi donum Dei esset ipsa nostra ad Deum conuersio, non ei diceretur, Deus virtutum conuerte nos: &, Deus conuertens viuificabis nos. Non hic negat beatus Augūst. ad liberum pertinere arbitrium, quòd ad Deum conuertimur, sed negat id fieri nisi ex præcedente dono Dei. Atq; ex hac & similibus scripturis post B. August. patres verè eliciunt vim liberi arbitrij. Et agnoscit Caluinus B. August. hac eadem distinctione vsum esse ante patres synodi, sed contendit diuerso sensu eundem hac esse vsum: quod persuadere nititur ex eo quòd disertè testetur plurimis in locis gratiam Dei sic operari in nobis, vt ex nolentibus volentes faciat: quia docet hominē nihil boni facere quod Deus in ipso non faciat: quasi necessariò velimus & faciamus atque operemur id quod Dei dono facimus, & quod ipse nos velle & operari facit: perinde ac si non posit voluntatem ad opus mouere, nisi violando naturalem operandi modum, quem ei concreauit. Facit quidem Deus nos multa velle, multa facere: in nostra tamen relinquens potestate hanc Dei gratiam abijcere, & nolle facere illud cuius nobis inspirat voluntatem. Sciens autem Caluinus ex huiusmodi præceptis B. August. frequēter colligere arbitrij voluntatem, sibi obijcit. Quid ergo sibi vult Aug. cum de libertate voluntatis loquitur? Non cogi, inquit, homines inuitos Dei gratia. Certè plus requirere libertatē arbitrij, secūdum B. August. & vniuersos Christianæ professionis patres, ipsam quoque nominis rationem, nimirum, vt huc atq; illuc flectatur, ipse Caluinus in sua Institutione testatur: nec vllus vnquam hæreticorum arbitrij libertatem negās, spontaneitatem negauit, aut spontè agere pueros, amentes & ebrios, non autem liberè, docet vt diximus Aristoteles 3. Ethic. Et ideò omniū doctorum & indoctorum communi animorum conceptione alia est electionis libertas, quàm spontaneitas: quemadmodum id supra declaratum est. Et efficit in nobis Deus velle & operari, sed liberè, vt in nostra sit potestate aliò flecti: in quo est præcipuus totius huis disputationis status. Nec hæc docētes inter Deum & nos partimur. Nam obedientiam piæ voluntatis, quæ Dei gratiæ assentitur, totam Deo asscribimus: quod tamen volūtas assentiatur potens dissentire, quodque se ad obedientiam determinet, ad libertatē arbitrij pertinet: hoc est modus iste liberè assentiendi ad arbitrij libertatem spectet.

*Zach 1. Psal 79. Psal. 84.* *Aug cap. 2. 4. & 5. de grat. & lib. arbit.* *In vtraque epistola ad Valētinum, & cap 2. et 4. de gratia & lib. arb.*

*Caluinus.*

*Sed insistunt prophetæ verbis quod conuersionē à nobis eligendo liberū arbitrium compellet: quod frustra faceret, eorum quidem opinione, nisi aliquod esset liberum arbitrium. Fateor sanè absurdas fore eiusmodi locutiones nisi esset aliqua in homine voluntas: Non tamen propterea concedo liberam obsequendi facultatem inde posse colligi. Valde enim nouitios esse oportet venerandos istos patres, si ex præceptis æstimant quid valeat homo: cum ideo potius requirat à nobis Deus quod supra vires nostras est, vt imbecillitatis nostræ conuicti superbiam omnem exuamus. Meminerimus ergo aliud esse voluntatem in homine, aliud liberā boni ac mali electionem, Sublata enim post lapsum primi hominis eligendi libertate, sola voluntas relicta est, quæ sub peccati tyrāmde captiua vsq; adeò tenetur, vt non nisi ad malum feratur.*

*Responsio.*

Non voluntatem, sed voluntatis arbitriū, quod huc atque illuc liberum flectatur, requirunt prophetæ verba, secundum concordem B. August. & omnium patrum Ecclesiasticorum doctrinam. Nam pueri & furiosi ex hac causa non magis sunt præcepti capaces, quàm animalia bruta: quæ, sicut illi, non coacta nec inuita, sed spontè multa operantur. Et vniuersi patres sacris scripturis edocti, ex scripturarum præceptis voluntatis libertatem concorditer concludunt. Atque Cicero, vt inquit Augustinus, maluit negare Deum futurorū esse præscium, quàm negare esse in nostra potestate: Quia, inquit, frustra leges dantur & exhortationes adhibentur, si in nostra non sunt potestate quæ agimus, hæc omnia in superiorib⁹ prolixius tractauimus. Et ex præceptis rectè colligitur quid valeat homo, non ex suis viribus, sed ex gratia Dei, viribusque adiutis ac præparatis à Domino. Non enim à nobis per sua præcepta exigit Dominus quod est nobis impossibile. Nam vt dicit B. Aug. nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est: nec damnaturus est hominē pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Item alibi, Non igitur inquit Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis. rursus, Magnum aliquid Pelagiani se scire putant quando dicunt. Non iuberet Deus, quod sciret nō posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides quæ orando impetrat, quod lex imperat. Et post pauca, Certum est nos mandata seruare, si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendū est, vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus. Ac B. Hieronymus. Deus homini possibilia mandauit: Hoc, inquit, nemini

*Lib. 5. de ciuit. cap. 9.* *Serm. 61. de tempore: & lib de natura & gratia cap penult. De gratia et lib arbitrio cap. 16.* *Lib. 3. aduersus Pelag. initio Hom. 2. in Cantic.*

mini dubium est. Et Origenes de præceptis dilectionis Dei & proximi loquens, Nō est, inquit, inordinatus sermo diuinus, nec impossibilia præcipit. Meminim⁹ & nos aliud esse voluntatem in homine, aliud liberam boni ac mali electionem. Quod autem post lapsum primi hominis sublata sit eligendi libertas, & relicta sola voluntas, qua tanquā bruta animalia necessariò feramur in commoda quæ proponuntur, & omnia incommoda fugiamus, nec sit in potestate nostra vitare mendacium, fornicationem aut periurium, nec per Dei gratiam de peccatis pœnitere. ad Dominum conuerti, & Deo eiusque ministro peccata confiteri, palam reclamant scripturæ. Et audet pronunciare B. Augustin. quòd hæc dicens Catholicus non est. *Lib. 3. Hyp.* Quod autem dicit Caluinus volūtatem post lapsum primi hominis sub ea captiuitate tyrannidis teneri, vt non nisi ad malum feratur, multis Apostoli Pauli sententijs aduersatur. *Rom. 6.* Ait enim, Peccatum vobis non dominabitur. Nō enim estis sub lege, sed sub gratia. *Rom. 8.* Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittēs in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Et qui secundum spiritum sunt quæ sunt spiritus sentiunt. *Galat. 4.* Et alio loco, Non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. Nec secundum spiritum & totam volūtatem captiuus est homo, sed secūdum carnem duntaxat. Ego ipse, inquit Paulus, mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Item libr. expositionis quarundam præpositionum ex epistola ad Rom. distinguit August. varios status liberi arbitrij: & dicit perfectū fuisse in primo homine, in nobis autem ante gratiā non esse liberum arbitrium vt nō peccemus, sed tantum vt peccare nolimus, & gratiam efficere, vt non tantum velimus recta facere, sed etiam possimus: non viribus nostris, sed liberatoris auxilio, qui nobis etiā perfectam pacem in resurrectione tribuit, quæ pax bonam voluntatem consequitur. *Cap. 118.* Rursum idem in Enchirid. quatuor differentias hominis ponit: & Magister in sententijs lib. 2. distin. 25. Falsum est igitur quòd voluntas nostra post peccatum Adæ non nisi ad malum feratur.

*Caluinus. Ioan 6. Libr. 1 de prædest. sanctorum c. 8.*

*Porrò ne longius his immoremur, dico apertè pugnare quod hic pronunciant Tridentini patres, cum illa sententia, Quisquis audiuit à patre meo, venit ad me. Nam, vt prudenter animaduertit Augustinus, inde sequitur, nullum à Deo audire et discere, quin simul in Christum credat, motumq́ spiritus sancti sic esse efficacem, vt fidem semper gignat. Constituat autem hoc in hominis opinione, vt Dei inspirationi, si velit, auscultet. Hæc nullo modo inter se conciliari possunt, Omnes qui à Deo didicerunt Christo credere, & non aliter valere ratamq́ esse Dei inspirationem, nisi homines ex seipsis assentiantur. Priorus sententiæ authorem habemus filium Dei, qui secum minimè dissidet. Secundam ergo quæ prorsus contraria est, cui acceptam feremus nisi patri mendacij?*

*Responsio.* Si Caluinus rectè intelligeret hanc Christi sentētiam, Quisquis audiuit à patre meo & didicit, venit ad me, non applicaret eam contra illa quæ patres hic docēt de libertate arbitrij, conuersioni peccatoris. Post B. Augustinus & nos animaduertimus ex ea nullū à Deo audire & discere, quin simul in Christum credat & veniat ad eum: sed ad Christū nemo venit, nec in eum quisquā credit, nisi libera voluntate sua volens, imò nemo in schola patris discit, nisi liberè aduertere ad eius verba velit. Potest enim obturare aures cordis sui ne audiat. Propter quod propheta dicit, Audiā quid loquatur in me Dominus. Et nos docemus motum spiritus sic esse efficacem, vt in electis fidē gignat: sed non semper, nec in omnibus. Atque ad eum veniunt quotcunque audiunt & discunt à patre, qui tamen vt diximus liberè veniūt & discunt. Nec mirādum est, quòd in hominis potestate & optione constituamus, vt Dei inspirationi si velit auscultet, eamq́; reijciat si nolit, quando scriptura testatur multos resistere spiritui sancto, multosq́; spiritum extinguere, gratiam Dei in vacuum recipere, gratiæ Dei quosdā deesse. Frequenter enim sanctas cogitatiōes & desideria immittit Deus, quibus contemptis nostri cordis sequimur concilia. Attamē omnis qui audit à patre & iam persuasus didicit ab eo venit ad filium. Valde remota est, inquit B. Augustinus, à sensibus carnis hæc schola, in qua pater auditur & docet, vt veniatur ad filium. *De prædest. sanctorum cap. 8.* Iterum miscet hic Caluinus inspirationē cum doctrina patris, per quam discimus & venimus ad filiū, quasi nihil discriminis haberent. In eo enim qui à patre didicit persuasus vt auscultet, semper operatur Deus vt velit, non ita in eo cui sanctos affectus inspirat. Nec difficilis est conciliatio inter hæc duo, Omnes qui à Deo didicerint Christo credunt. Et, Non aliter rata est Dei inspiratio, imò nec interna doctrina, nisi homines ei assentiantur: non ex seipsis, sed moti hac inspiratione & doctrina: tum quòd nemo discat nisi auscultare & discere velit, tum quòd postquam didicerit liberè veniat. Quis, inquit Augustinus, nō videat & venire quenquam, & nō venire arbitrio voluntatis? sed hoc arbitrium potest esse solum, si non venit: non autem potest, nisi adiutum esse si venit: *Libr. 1. de gratia Christi cap. 14.* Et B. Thom. annotauit in commentarijs super Ioannem post hāc beati Augustini doctrinam, quòd in hac Saluatoris sentētia discere pertinet ad liberum arbitrium, & eius assensum. Diximus tamen quòd Deus ita inuitare potest intellectum illuminando, & voluntatem inspirando, vt non solùm indeclinabiliter & inseparabiliter sequantur, verum etiā necessariò, vt non sit in nostra potestate

non cogitare, aut non velle diuinam inspirationem suscipere: vt si fiant sine rationis deliberatione reuelatio & inspiratio: & fortassis si etiam fiãt ea pleno rationis iudicio, ratio tamen & voluntas à reflexu super se actusq; suos impediantur, vel à cogitationibus per quas iudicium immutari posset impediatur ratio, & quidem ita impediantur, vt occnrrere vel potius assumi non possint. Quod si fiat aliquando, rarò certè fit. In electis autem impeditur ne huiusmodi cogitationes se ingerant, occurrant aut assumãtur: non tamen hoc agitur, vt occurrere aut ab eis assumi non possint. His autem qui credunt & ad filium veniunt, datur à patre vt discant, & non occurrãt quæ à discendo impedirent, nec tamen tollitur eis illa cogitandi potestas, nec aditum auertendi ac relinquendi vltimum iudicium practicum de veniendo ad Christum. Deinde circa 8. ca. eiusdem 6. sess. pergit Caluinus inuehi in patres Concilij Tridentini.

*Caluinus.* *Ac ne parum sint in prædicandis hominum viribus liberales, iterum in hoc capite repetunt spiritum Dei agere in nobis secũdum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Qualem, obsecro dispositionem inueniet spiritus Dei in cordibus lapideis? An non pudet eos dispositionem fingere, vbi spiritus ipse vbiq; in scripturis pronunciat omnia esse contraria? Nam hoc gratiæ initium est, vt ex nolentibus adeóq; repugnantibus faciat volentes: vt fides tam in suis exordijs, quàm incrementis ad vltimam vsq; perfectionem, Dei sit donum, & gratuita Dei electio sit suscipiendæ gratiæ præparatio, vt ait Augustinus. Et clara sunt Pauli verba, Deum nos benedicere omni benedictione spirituali, quemadmodum nos elegit in Christo, secundum placitum voluntatis suæ. Quibus certè nos cohibet, ne in tanto beneficio gratiæ Dei, placito gloriemur volũtatis nostræ, inquit idem Augustinus. Itáne? vt quod Deo acceptum referre homo deberet, id illi quasi meritum opponat? Nam vnde prima dispositio, nisi quia sumus Christi oues? Quis porrò sibi tantũ ausit sumere vt se ouem faciat?*

*Lib. 1. de prædest. sanctorum cap. 10. 11.*
*Ephes. 1. Cap. 1.*

*Responsio.* Secundum propriam vniuscuiusqne dispositionem & cooperationem, quæ tamen ea Dei vocatione & tractu procedunt, spiritus Dei in nobis agit. Dum autem quęrit iterum Caluinus, Qualem, obsecro, dispositionem inueniet spiritus Dei in cordibus lapideis? respõdemus quòd eam inueniet, quam ipsemet prius est operatus, nostra plerunq; cooperatione. Nam scriptura hortatur: Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas: cicuncidimini Domino, & auferte præputia cordium: Facite vobis cor nouum. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo. Hęc autem operamur diuina vocatione præuenti. Ipse enim, inquit beatus Augustinus, vnumquemque vocare nouit, prout nouit affectibus eius conuenire vt sequatur. Quis audeat dicere Deo defuisse modum, quo etiam Esau (cuius cor erat lapideum) ad eam fidem mentem applicaret voluntatemq; coniungeret, in qua Iacob iustificatus est? Mille modns habet Dominus quibus nouit lapidea corda conterere, & mollia reddere, idque subitò vel paulatim secũdum beneplacitũ voluntatis suæ. Nam verba sapientium stimuli, & quasi claui in altum defixi. Nam & ferrum calore ignis liquescit, & durissimi lapides mollescũt in lenissimã calcem. Exemplum huius præparationis manifestum est in publicano & filio prodigo. Cor namque lapideum non nisi durissimã volũtatem & aduersus Deum omninò inflexibilem significat. Talis autem volũtas varijs cogitationibus quas Deus immittere nouit remitti potest & mollescere atque in contrariam mutari. De huiusmodi præparatione infidelium ad fidem & credentium ad pœnitentiam proliaè agit Magister noster Ioannes Driedonis, libr. de redempt. generis humani. Sed spiritus, inquit Caluinus, vbique in scripturis pronunciat omnia esse contraria. Intelligit credo, Omnia quæ suot in corde lapideo, Deo esse contraria: Sed non puto ei sic esse contrária, vt neque conterere neque flectere ea possit, & hoc ipsum per voluntatis nostræ, id est ipsius cordis nostri ministerium. Quod certè in scripturis ipse spiritus frequenter testatur, quarum quædam statim supra sunt citatæ. Et quamuis sapientia carnis Deo sit inimica, & legi eius non subiecta, imò nec subiecta esse possit, nec Deo placere possint ij qui in carne sunt: spiritum tamẽ suũ infundere potest atque ad hunc piè suscipiendum præparare, per quem incipient esse in spiritu, vt parati sint ad omnem spiritus motionem. Atqui liberè confitemur quod sola virtute liberi arbitrij, se ad gratiam præparare non possint: Nec gratiæ initium est quod ea nolentibus ac repugnantibus faciat volentes, sed est magnus in ea progressus. Præcedunt enim sanctæ cogitationes mortis aut gehennæ, quibus terrore cõcutitur peccator. Confitemur præterea quod fides tam in suis eaordijs quã incrementis sit Dei donum, sed dignatur in multis vti nostra cooperatione. Et rectè ait Augustinus quod gratuita Dei electio suscipiendæ gratiæ sit præparatio: sed præcedente vocatione. Docet enim Apostolus Paulus electos prius vocari à Deo quàm iustificentnr: sicut prius iustificat qnam magnificat. Quos, inquit, prædestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & magnificauit. In vocatione verò est eorum præparatio. Nec dubitatur qnin Dens nos benedicat omni benedictione spirituali, sed disputatur an huius benedictionis vsus in nostra sit potestate: id quod nos cum his patribus constanter ex scripturis affirmamus: & tamen non nisi in Domino gloriari possumus. Item quòd quærit. Vnde prima dispositio, nisi quia sumus Christi oues? Idem repetit quod diaerat gra-

*Hiere. 4. Iacob. 4. Ezech. 18.*
*Lib. 1. ad Si. q. 2.*
*Ecclesiastici vltimo.*
*De gratia et lib. arbit. cap. 14.*
*Cap. 2. tractat. 4.*
*Rom. 8.*

ter gratuitam Dei electionem esse suscipien dæ gratiæ præparationem. Nam intelligere videtur oues illas cunctum æternam Dei electionem: quam & nos libenter confitemur esse ex mera Dei misericordia segregante à massa damnata: si tamen intelligat oues secundum promptam obedientiam, & innocentiam vitæ, quisque se ouem facere poterit. Qui enim perdiderit animam suam, teste Saluatore, viuificabit eam. Et B. August. Facit homo arborem bonam, inquit, quando Dei accipit gratiam: non se ex malo bonum per seipsum facit, sed per illum & in illo qui semper est bonus.

*Lucæ 17. De gratia Christi contra Pelag. cap 19.*

*Caluinus.* *Itaque Lucas cùm de efficaci vocatione loquitur, reddidit eos docet: non qui à seipsis erant dispositi, sed qui ad vitam erant præordinati.*

*Responsio.* Diximus neminem à seipso disponi posse, vt credat vel conuertatur ad Dominum, sed ex Dei vocatione, in qua eius cor aperit, vt intendat his quę dicuntur. Atque ex hac Dei præordinatione procedunt omnes præparationes, quibus ad iustitiam præparamur.

*Caluinus.* *Atq; vt einsdem Augustini verbis concludam, Voluntas humana nō libertate gratiam consequitur, sed gratia libertatem: & vt perseueret, delectabilem perpetuitatem, & inseparabilem fortitudinem.*

*Responsio.* Libertatem intelligit beatus Augustinus facultatem iustè viuendi, & perseueranter implendi Dei mandata. Hanc per gratiam Christi consequimur. Est enim fructus gratiæ: & naturam liberi arbitrij omnem superat Christi gratia: quare ad eam consequendam non sufficit.

*Caluinus. Matth. 7.* Obijcit etiam Caluinus cōtra Canonem septimum, qui habet, Si quis dixerit, Opera alia quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tantò eum grauius peccare, anathema sit, Contra hunc iniquam canonem sic obijcit.

*Certè arbor mala non potest nisi malos fructus producere. Quis autē, nisi perditus, neget nos malas esse arbores, donec insiti in Christum simus? Ergo si quis bonus fructus in homine laudatur, in fide quæratur radix, vt Augustinus admonet. Deinde toties clamat Deus, se nō morari externas laruas, per fidē cordis inspicere: & nominatim per Hiere. Qualis autem erit cordis munditiæs aut veritas, quod nō nisi fide purificari docet Petrus? Ergo præclarè Augustinus ad Bonifacium Religio nostra, inquit, iustos ab iniustis, nō operum, sed ipsa fidei lege discernit: sine qua, quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Ad hæc ideo peccant infideles quicquid agant, quod facta sua non ad legitimum finem referunt. Qua de re copiosè disputat idem scriptor libro aduersus Iulia. 4. Vnde & eleganter alibi errorem vocat illorum cursum, in quo vt quisq; magis est strenuus, longius à meta recedit, ideoq; fit miserior. Ac tandem concludit, melius esse in via claudicare quàm extra viam currere Et quid plura volumus? Apostolum anathematizent, qui negat absque fide posse quempiam placere Deo: Christum & Paulum anathematizent, qui omnes infideles mortuos esse pronunciant, ac per euangelium à morte suscitari.*

*Præfatione in psalm. 31. Cap 5. Actor 15. Lib. 1. cap 5. Cap. 3. Præfatione in psalm 31. Hebr. 11. Ephes 2. Ioann. 5*

*Responsio. Contra Pelagium & Celestinum lib. 1. cap 18 & 19. Matth. 7.* Secundum sententiam beati August. duæ arbores bona & mala, duo sunt homines, bonus & malus. Quid est, inquit, bonus homo, nisi voluntatis bonæ, hoc est arbor radicis bonæ: Et quid est homo malus, nisi volūtatis malæ, hoc est arbor radicis malæ? Fructus autem harum radicum atque arborum facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt: quæ bona de bona voluntate procedunt, & mala de mala. Suas hæ arbores habent radices: bona, charitatem: mala, cupiditatem: non eandem, vt docebat Pelagius. Habemus, inquit ille, possibilitatem vtriusque partis ab eo insitam, velut quandam radicem fructiferam atque fœcundam, quæ ex voluntate hominis diuersa gignat & pariat: & quæ possit ad proprij cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum. Vbi, inquit beatus August. contra euangelicam veritatem vnam eandemque radicem constituit bonorum & malorum? Arbor itaque bona, bonos duntaxat fructus facit, nec malos facere potest: & mala malos. Quicquid enim ex cupiditate, quæ ex Deo non est, proficiscitur, malum esse oportet, & bonum quod ex radice charitatis. Non enim harum arborum fructus sunt quæ ex earum radice non procedunt. Opera autem quæ fiunt ante iustificationem, & ad iustitiam disponunt, non sunt fructus bonæ arboris, nec etiam malæ, sed ex dono Dei sunt illuminantis & vocantis: non ex cupiditate, cui omninò aduersantur. Non igitur sunt fructus arboris malæ, sed gratiæ per arborē malam operantis in ea pœnitentiam actusque salutis Nec habet euangelium quòd arbor mala non possit nisi malos fructus facere. Facit enim ramos, folia, & flores: quæ tametsi mala sint, si ex malæ huius arboris radice proficiscantur, laudabilia tamen esse possunt, si ex naturæ talentis solum procedant, vel ex gratijs quibus peccatorẽ Dominus præueniit. Sunt autem propriè fructus boni secundum B. August. fructus veræ vitis (quæ est Christus) quos eius palmites proferunt, quos alibi vocat fructus iustitiæ. Huiusmodi fructus, arbor mala facere non potest: Et arbor bona solū fructus bonos facit ex propria sua radice: mala tamen multa facit ex cupiditate, sine qua nō est charitas in hac peregrinatione. Non enim est homo iustus in terra qui faciat bonum & nō peccet. Sunt igitur arbores malæ quotquot Christo non sunt insiti, qui eius non sunt viua membra, quos Christi spiritus nō inhabitat in quibus propterea nō inuenitur fructus bonus multa tamen in eis operatur Deus per naturæ & gratiarum dona, quæ secundū iustitiæ regulas non solum vituperari nō possunt, sed &

*Ioan 15. De spiritu & litera ca 15. Epistola priori ad Valentinum. Ecclesiast 7. 2. Reg. 8. 2. Paral. 6.*

laudari

laudari debent, aliena omninò à radice cupiditatis: per quæ Christus eos disponit ac præparat ad iustificationem: & sunt fructus non arboris bonæ aut palmitum Christo insitorum, sed naturæ ac donorum Dei. Boni quidem fructus in fide quærenda est radix: sed sana manet fides in multis peccatoribus, qui palmites sunt à vite amputati, vel adhuc ei adhærentes, sed non vitaliter. Docemus autem Deum hæc opera nõ spectare ad propitiationem, si ex solis naturæ talentis proficiscantur: respicit tamen quando ex fide, vocatione & benedictione sua oriuntur. Nã cor contritum & humiliatum Deus despicere non potest. Fides enim qua Deus cognoscitur propitius & propitiabilis in peccatores, salua in eis post perditam munditiem & purificationem manere potest. Et rectè dicit beatus Augustinus, quòd nostra religio discernat iustos ab iniustis per fidẽ, sed non opera iusta ab iniustis. Et quicquid fuerit de infidelibus, manifestum est quòd fideles in peccatum mortale lapsi ea quæ agunt, referre possint ad finem legitimum. Ac beatus Augustinus docens infidelibus atque impijs nulla esse opera bona, quo sensu id dixerit, in fine capitis declarat. Scito, inquit, nos illud bonum hominum dicere illud opus bonum, per quod solum ad æternum Dei regnum homo perduci potest. Atque verè erroneus est eorũ cursus, qui Christum ignorant, quia extra viam currunt, & ideò veræ vitæ scopo frustrabuntur. Et cum Apostolo dicimus anathema his qui dicunt absque Christo quenquam Deo placere posse: Item docemus omnes infideles, nec hos solos, sed omnes qui Christi spiritum non habent, mortuos esse, & per euangelium à morte suscitari, sed paulatim: sicut apud Marcum cæcus quidam illuminatus legitur.

Lib. 4. contra Iulianũ cap. 1.

Marc. 8.

FINIS PRIMI TOMI.

